BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
20 F
3 H

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

14.20. F. 5

altro esemplare:
70. 8. E. 13 (mutilo della
carta 98)

14-20-F.5

12.5.14

Cat. ins. CR
Coll. Rom. Soc. Jesu
14-20-F. 5

Euſebius de euangelica præparatione a Georgio Trapezuntio e græco in latinum traductus / opus cuiq; fideli non ſolum utile uerũ etiã iocundum & p̄ neceſſariũ nouiſſime impreſſum & exactiſſime emendatum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

HIERONYMVS BONONIVS TARVISANVS

Errores hominum uetuſtiorum
Sacris Euſebius libris refellit
Ignoti latebras/ſinuſq; ueri
Diuino docet ore/prædicatq;
Poſſint quo fieri modo beati
Summo dehinc homines bono potiti
Ergo philoſophum ſequamur omnis
Communi ſtudio ſcholæ probandum

¶ Iudex quid quoq; cuiuſq; libri capite contineatur quē cæteris uoluminibus omiſſū ad faciliorē quæſitoꝝ inuentionem Hieronymus bononius addi procurauit.

LIBRO PRIMO

De euangelii diffinitione & intentione ſua	Cap.	i.
De his quæ ſolent obiici Angelis & Iudæis	Cap.	ii.
Refutatio eorum quæ obiiciebantur	Cap.	iii.
De origine mundi ſecundum gentiles	Cap.	iiii.
Diuerſæ de ſubſtantia mundi philoſophorum opiniones	Cap.	v.
Diodori uerba/qui priſci homines Solem & Lunam colebant/& quod nec Idola/nec dæmones nouerant.	Cap.	vi.
De phœnicum theologia	Cap.	vii.

LIBRO SECVNDO

De ægyptiorum theologia	Cap.	i.
De græcorum theologia	Cap.	ii.
De Atlantiorum theologia	Cap.	iii.
De phrygum theologia	Cap.	iiii
De archanis myſteriis erroris gentilium	Cap.	v.
Quod merito ſuperſtitionem gentium contemnimus	Cap.	vi.
Breuis ſupradictorum repetitio	Cap.	vii.
Quod templa deorum ſepulchra hominum fuerunt	Cap.	viii
Qualis de diis priſcorum fuerit opinio	Cap.	ix.
Quod plato priſcoꝝ fabulas & interpretatiões fabulaꝝ contempſit	Cap.	x.

LIBRO TERTIO

De honeſtiore & naturali theologia græcorum	Cap.	i.
De myſtica & naturali theologia ægyptiorum	Cap.	ii.
Quod Iuniores noua quædam per fabulas excogitarunt	Cap.	iii.
Refutatio myſticæ theologiæ	Cap.	iiii.

LIBRO QVARTO

Quod holum artificio reſponſa reddi quiſpiā non temere diceret	Cap.	i.
Inutilem eſſe diuinationem	Cap.	ii.
Diuerſæ gentium theologiæ	Cap.	iii.
Porphyrus de philoſophia reſponſorum	Cap.	iiii.
Redargutio prædictorum ipſius porphyrii	Cap.	v.
Quod omnes dæmones mali ſunt	Cap.	vi.

Quod hoies ſacrificabantur dæmonibus uſq; ad tpa Saluatoris	Cap.	vii.
Quod mali dæmones ad oia flagitia & facinora hoies impellebāt.	Cap.	viii.
Quod omnibus contemptis deo inhærendum eſt	Cap.	ix.
Itidem	Cap.	x.
De tranſmutatione prauorum dæmonum & operatione	Cap.	xi.
Qui ſunt principes dæmonum ſecundum porphyrium	Cap.	xii.
LIBRO QVINTO		
Quod potentia dæmonū per aduentū Saluatoris eſt abiecta	Cap.	i.
Quibus rationibus homines a dæmonibus decæpti ſunt	Cap.	ii.
Quo modo multitudo deorum credita	Cap.	iii.
Quod dæmones quos inter hominum deorūq; naturam collocabant reſponſa dare credebantur	Cap.	iiii.
De operatione bonorum dæmonum ſecundum porphyriom	Cap.	v.
Quod dæmones coguntur ab hominibus	Cap.	vi.
Quod dii gentium magicas artes docuerunt.	Cap.	vii.
Quod oracula defecerunt.	Cap.	viii.
Quod gentilium dæmones mortales ſunt.	Cap.	ix.
De uetuſtorum fallacitate oraculum ex tenemeo.	Cap.	x.
Quod malefici uates partem quæſtus petebant.	Cap.	xi.
Quod poetæ reſponſis laudabantur quaſi diuini.	Cap.	xii.
Quod athletæ diuinis honoribus auctoritate Apollini afficiebant	Cap.	xiii.
Quod etiam tyrannis Apollo adulabatur.	Cap.	xiiii
Quod ligna & lapides laborandos Apollo conſulebat.	Cap.	xv.
LIBRO SEXTO		
Quod quæcūq; dii gentiū ꝓuidebant cæleſtiū motu ꝓrudebam	Cap.	i.
Quod uoluntates hoīum fatis agi arbitrabantur/liberum negantes arbitrium/idq; deorum conſiliis perſuaſi	Cap.	ii.
Quod facta magica ui ſolui poſſe Apollo reſpondit.	Cap.	iii.
Quod Apollo nonnunq̄ mentiri ſe fatebatur	Cap.	iiii.
Quod falſa eſt opinio de fato.	Cap.	v.
Ipſoꝝ gentiliū philoſophoꝝ uerba cōtra eos q fatū eē ōpinant	Cap.	vi.
Itidem.	Cap.	vii.
Bardeſanes de eodem.	Cap.	viii.
De eodem per auctoritatem ſcripturæ ab origine	Cap.	ix.
LIBRO SEPTIMO.		
Repetitio theologiæ gentilium.	Cap.	i.
Quod ſolum hebræorum genus uerā ſequebatur pietatem	Cap.	ii.
Compendioſe nonnulloꝝ hebræorum uitæ narrantur.	Cap.	iii.
De Iudæorum theologia.	Cap.	iiii.
De uerbo.	Cap.	v.
De contraria uirtute.	Cap.	vi.
De hominum natura.	Cap.	vii.
Quod natura non eſt genita.	Cap.	viii.
Quod materia non eſt cauſa malorum	Cap.	ix.
LIBRO OCTAVO.		

ROMA

De traductione ſcripture. Repetitio gentiliũ theologie. Cap. i.
De uita & diſciplina Moſaica. Cap. ii.
Eleazarus apud Ariſteũ de Allegorico ſenſu ſcripture. Cap. iii.
De Eſſeis qui priſcis tpibus ſublimi uiuebant philoſophia. Cap. iiii.
De deo & quod mundus creatus eſt. Cap. v.

LIBRO NONO.

Quod etiam exteriores Iudeoꝝ gentẽ admirati ſunt. Cap. i.
Hecateus de eodem. Cap. ii.
Plearchus de eodem. Cap. iii.
Quod multi conueniunt ẽt alieni de ueritate hiſtoriæ. Cap. iiii.

LIBRO DECIMO.

Quod græci nõ ſolum a Barbaris artes: ſed alter alterius inuenta dictaq; furantes ſuo nomini attribuebant. Cap. i.
Quod diſciplinas oẽs & artes Barbaris græci acceperunt. Cap. ii.
De antiquitate Moyſi ac prophetarum. Cap. iii.

LIBRO VNDECIMO.

De tripartita philoſophiæ diuiſione ſecundum platonem. Cap. i.
De morali hebræorum philoſophia. Cap. ii.
De rationali Iudæorum philoſophia. Cap. iii.
De cõmodiſſima noium apud hebræos impoſitione. Cap. iiii.
De phyſica parte ſecundum hebræos. Cap. v.
De intellectuali hebræorum phyſiologia Cap. vi.
De ei uerbo græco ex Plutarcho. Cap. vii.
Quod deus ineffabilis eſt. Cap. viii.
Quod deus unus eſt. Cap. ix.
De uerbo. Cap. x.
De bono. Cap. xi.
De Iudæis ſecundum Moyſem ex philone. Cap. xii.
Ab hebræis didicit Plato contrarias eſſe uirtutes. Cap. xiii.
Quod animi quoq; ab imortalitatem ab hebræis plato didicerit. Cap. xiiii.
Quod productum eſſe mundum ab hebræis plato accepit. Cap. xv.
De luminaribus. Cap. xvi.
De mutatione mundi. Cap. xvii.
Quod reſurrecturos mortuos ẽt cõcedit non aliunde quam ab hebræis plato diſcere potuit. Cap. xviii.
De cæleſti terra ſecundum platonem. Cap. xix.
Quod etiã de iudicio futuros hebræos plato ſequitur. Cap. xx.

LIBRO DVODECIMO.

Quod quærere leges non quærere rationes iuuenes debent. Cap. i.
Quod cõmode p fabulas adoloſcentibus maiora; tradenda ſunt. Cap. ii.
Quod ſincæra fide plato inhæſiſſe ſcripturæ uideatur. Cap. iii.
Quod nõ in omnes offerenda ſunt ueritatis dogmata. Cap. iiii.
De uiro iuſto ſecundum platonem. Cap. v.
Quod etiã de ſerpentis fraude Moyſem plato ſequitur. Cap. vi.
Quomodo plato quaſi ioco ex uiro ſumptam mulierẽ ſcripſit. Cap. vii.

De prima hominum uita.	Cap.	viii.
Quod etiam collocutionem ſerpentis & euæ ſecutus eſt.	Cap.	ix.
Quod ordinem etiam ſcribendi ſecutus eſt.	Cap.	x.
Quod a pietate in deum leges exorſus eſt ut moyſes.	Cap.	xi.
Quod a pueritia in legalibus pueri exercendi ludo ſunt.	Cap.	xii.
Quod diuinarum rerum imagines hæc inferiora plato putabat.	Cap.	xiii.
Quod adoleſcentes cantibus ad uirtutes præparandi ſunt.	Cap.	xiiii.
Quod poete recte dicere cogendi ſunt.	Cap.	xv.
Quod hymni cani nõ debent niſi prius examinentur.	Cap.	xvi.
Quod nõ ſemper uino utendum eſt.	Cap.	xvii.
Quod nobiſcum nobis gerendum eſt bellum.	Cap.	xviii.
Quod peccatorum anima eſt cauſa.	Cap.	xix.
De uero philoſopho.	Cap.	xx.
Quod nõ nunq̃ falſo ad utilitatem audientium utendũ eſt.	Cap.	xxi.
Quod omne genus hominũ ad ueritatem uocandum eſt.	Cap.	xxii.
Quod etiam de Salomonis parabolis plato multa accæpit.	Cap.	xxiii.
De ſeruis.	Cap.	xxiiii.
Quod aliqua in alienum ſenſum accæpit.	Cap.	xxv.
Quod in duodecim tribo ciuitatem ſuã Iudeoꝝ imitatiõe plato diuidit.	Cap.	xxvi.
Quod ſitum urbis Iudæorum ſecutus eſt.	Cap.	xxvii.
De prouidentia.	Cap.	xxviii.
LIBRO TERTIODECIMO.		
Quod plato gentilium deos contemnebat.	Cap.	i.
Quod mendoſiſſime de deo poetæ ſcripſerunt.	Cap.	ii.
Quod deus immutabilis ac uerus eſt.	Capi	iii.
Quod Socrates quia gentilium deos ſpernebat occiſus eſt.	Cap.	iiii.
Nullo pacto iniuriandum ſit.	Cap.	v.
Quod fortes uiri etiam poſt mortem patriam defendunt.	Cap.	vi.
Ididem.	Cap.	vii.
Quod inconſtanter de deo plato locutus eſt.	Cap.	viii.
Quod non recte plato de Dæmonibus ſenſit.	Cap.	ix.
Quod non recte in omnibus plato ſenſit.	Cap.	x.
Quod non recte de cælo plato ſenſit.	Cap.	xi.
Que de mulieribus ſenſit plato.	Cap.	xii.
Leges aliquæ platonis.	Cap.	xiii.
LIBRO QVARTODECIMO.		
Quod omnes inter ſe philoſophi repugnant. Contra quod noſtri omnes concordant.	Cap.	i.
De Succeſſione platonica.	Cap.	ii.
Quod unuſqſq; philoſophoꝝ qđ ipſe coniiciebat de diis ſequebať.	Cap.	iii.
Quod mathematice diſcipline nihil conferant ad pietatem.	Cap.	iiii.
Opiniones priſcoꝝ periarchon.i. de principibus.	Cap.	v.
Opiniones philoſophorum de diis.	Cap.	vi.
Aduerſus eos qui ſenſum tollũt inutilẽ eſſe dicentes ad cognitionẽ.	Cap.	vii.

FINIS.

¶ Ad ſanctiſſimũ papã Nicolaũ.Q.Georgii Trapezũtii ĩ traductiõe Euſebii pfatio.

VSEBIVM PAMPHILI DE EVANGELICA PRAE-
paratione.Latinum ex græco beatiſſime pater iuſſu tuo effe-
ci.Nam cũ eum uirum tũ eloquentia/tũ multarũ rerũ peri-
tia/& ingenii mirabili flumine ex his quæ iã traducta ſũt præ
ſtantiſſimũ ſanctitas tua iudicet atq; ideo quæcũq; apud græ
cos ipſius opera extent.Latina facere inſtituerit . Euangelicã
præparationẽ quæ in urbe forte repta ẽ/primũ aggreſſi tra-
duximus.Quod quidẽ in libro quaſi quodã ĩ ſpeculo uariã
atq; multiplicẽ doctrinã illius uiri licet admirari. Cuncta enĩ
quæ ante ipm facta inuẽtaq; fuerunt/quæ tñ græcœ ſcripta tũc inuenirẽtur/multo cer-
tius atq; diſtinctius ipis ẽt auctoribus qui ſcripſerũt pcæpiſſe mihi uidetur. Ita cũ con-
ſtet mihi fere pclarũ unq̃ geſtũ fuiſſe quod illis tpibus græcæ ſcriptũ nõ extaret/nihil ĩ
rebus magnis naturaq; abditis quod a philoſophis nõ eẽt explicatũ/oĩa ille tũ memo-
riæ tenacitate/tũ mẽtis pcæpit acumie/ac ut apes ſolẽt ſingulis inſidere floribus/indeq;
quod ad rẽ ſuã cõducit colligere/nõ aliter ille undiq; certiora/uteriſimiliora ue diligens
mirabilẽ ſibi atq; inauditũ ſcientiæ cumulũ cõfecit/multiplices uariaſq; philoſophorũ
ſectas nõ ignorauit:ĩfinitos pene gentiũ oĩum religionis errores tenuit/orbis terrarum
hiſtoriã ſerie ſua diſpoſitã ſolus cognouit & cæteris tradidit.Nã cũ non eẽt neſcius ge-
ſtarũ reꝝ hiſtoriã titubare ſanctiſſime pater niſi diſticta tpibus pateat(quippe cũ natu
ra tpibus faciat ut quæ ĩ tpe fuerũt niſi qñ fuerũt ſcias/ nec fuiſſe quidẽ pp confuſionem
uideãtur)eo ingenio/ſtudio/induſtria/huic incubuit rei/ut oĩum ſcriptorum peritiam
in unũ cõgeſtã facile ſupauerit/diſtinctiuſq; cũcta ipis ſuis(ut diximus)auctoritatibus
cognouerit.Conferẽdo eni iter ſe ſingulos/ueritatẽ quæ ab oĩbus ſimul emergebat nec
ab ullo exprimebat̃/cõſecutus ẽ.Quæ oĩa ab aliis quæ ſcripſit/& ab hoc opere pſpice-
re licet.Quod ille ideo ſuſcæpit/qm̃ cũ apud gentiũ præclaros philoſophia uiros nobi
liſſimus eẽt/ac priſcã paternãq; deoꝝ religionẽ catholicæ ueritatis amore contẽpſerit/
partim accuſatibus ſuũ ppoſitũ reſpondere/partim noſtra pro uiribus ſuis uoluit cõ
firmare.Itaq; in duas uniuerſum ptis negocium partitus ẽ.quaꝝ primã quæ nunc tra-
ducta a nobis ẽ/qua illis reſpondet qui eũ quod chriſtianis inhæſerat accuſabãt præpa
rationẽ euãgelicã:alterã ueritatis catholicæ doctrinã appellauit.Illud ſane prætermittẽ
dum nõ ẽ/nequis qm̃ nõnulla in hoc libro nõ abſq; tuæ ſanctitatis auctoritate concedi
mus/quaſi traductoris trangreſſos officium nos accuſet/ante primi conſcilii tpa librũ
hunc ab Euſebio editum fuiſſe.Conſtat eni ipm Ariana hæreſi ante ſententiam concilii
laboraſſe.Sanctoꝝ deinde patrũ auctoritatẽ libẽter ſecutũ ſanctiſſime atq; pie in ortho
doxia uixiſſe.Fertur eni apud græcos ab eo iuſſu patrũ ſacroſanctæ illius Synodi ſybo
lum ſcriptum fuiſſe/quod ita cõpoſuit ut ad deiiciendam abſq; controuerſia pernicioſã
hæreticorũ opinionẽ/filium dei genitũ uon factum/conſubſtantialẽq; patri cõſcripſe-
rit/ac patribus tradiderit/nec intẽtioni ſuæ quicq̃ addidiſſe/aut inde aliquid detraxiſſe/
aut mutaſſe patres dicũtur niſi ſolum illud/deũ uerũ de deo uero.Nam & ſi genitũ eẽ
a patre nõ factũ/conſubſtantialẽq; deo patri filium/ad refutationem hæreticorum ſuf-
ficerẽt/quia tñ deum filiũ patrẽ uero deũ uerum inter hæc diſtinguentes Ariani pdica-
bant/ne qm̃ deũ de deo ille dixit anſam captarent/deum uerum de deo uero patres iter-
iecerunt.Hæc res qm̃ nõnulla in hoc libro ſparſa inueuimus ab Ariana prauitate non
aliena/firmo nobis fuit argumẽto añ cœtũ illũ ſacratiſſimũ hæc illi cõſcripta & edita fuiſ
ſe.Quare ſẽtib9 tuo iuſſu ãputatis roſas ſolũmõ Latinis hoib9 traductõe obtulimus.

¶Euſebius Pamphili de euangelicaꝝ præparatione a græco trapezuntio traductus.

¶De euangelii diffinitione: & intentione ſua. Cap. primum.

VM quid ſit chriſtianiſmus neſciētibus apire ſtatuerim: hūc librū quo euāgelicæ doctrinæ ueritatē approbamus/ut orōnibus tuis adiutus ad optatū finē ꝑueniā/tuo nomini Epōrū ornamētū Theodore dedicaui. Ac in primis quid nobis hoc euāgelii noīe ſignificet̄/& quænā huiꝰ uerbi ptās ſit/ declarādū eſſe arbitror. Euāgeliū igit̄ dicimus quod æternoꝝ atqꝫ incorruptibiliū bonorūque certe ſuprema & maxima ſunt/& ex antiquiſſimis ꝑdicta tpibus/nuꝑ uero ſplēdore ſui orbē illuſtrātia/cūctis hoībus annūciat: qđ nō cæcas caducaſqꝫ huius ſæculi diuitias/nec breuē hāc calamitoſāqꝫ uitā/nec iſtabilia corpis cōmoda: ſed aīaꝝ quæ intellectualis ſubſtātiæ ſunt a qbus ēt corpoꝝ bona quaſi umbra cōſequētia depēdet/ſūmā ꝓpriāqꝫ nobis affert fœlicitatē/cuiꝰ quaſi caput religio ē/nō illa gētiliſqꝫ falſa & ficta erroriſqꝫ plena nomē emētita ē/ſed hæc nr̄a quæ ipſaꝝ reꝝ ueritate appellationē adinuenit quā animi ad unū ſolū & uerū deū firmā ſtabilēqꝫ cōuerſionē/& uitā quæ mādatis eius pagatur eſſe aſſerimꝰ/qua quidē ex uita amicitia ēt iter deū & hoīes cōſtituit̄/amicitiā uero beatitudo illa ultima & fœliciſſimus finis cōſequit̄/qui a ſupioribus depēdet inde gubernat̄/ac rurſus eo ꝑuēturus ē. Q uid igit̄ hac iter deū & hoīes amicitia melius nobis atqꝫ beatius excogitari pōt? Nōne uitæ lucis/ueritatis/bonorūqꝫ oīum ipſe fons atqꝫ largitor ē? An nō ipſe ut cūcta & ſint & iuuant cām in ſeipſo cōplectit̄? Q ua ergo re idigebit qui eiꝰ amicitiā adeptus ē? qui reꝝ oīum creatorē charitate ſibi cōiunxit? q patrē atqꝫ tutorē illū ſibi aſcripſit? Nō poſſumus ꝓfecto dicere q̄n oīa quæ ad aniam/quæ ad corpus quæqꝫ ad externa ptineāt optime beatiſſimeqꝫ is poſſideat/qui charitate ꝓximus deo factus/beatiſſimā eius amicitiā exacta exqſitaqꝫ religiōe cōſecutus ē. Hāc ergo ſalutarē hoīum ad deū cōuerſionē atqꝫ amicitiā ab oīpotēti deo miſſus deꝰ uerbū quaſi lucis iſinitæ ſplēdor cūctis annūciat. Nō hinc aut aliūde/ſed undiqꝫ cūctis ex gētibus ad deū ueꝝ/græcos ſimul & Barbaros/oēm ſexū/oēm ætatē/diuites & pauperes/ſapiētes/& cōtra liberos ac ſeruos/magna uoce conuocat/hortaturqꝫ oī ſtudio ac cura hoc donū ſuſcipiamus. Nā ſicuti eiuſdē naturæ atqꝫ ſubſtātiæ nos oēs creauit ſic rurſum cognitionē & charitatē ſuā æqualiter oībus ꝓpoſuit qui grām eius ex toto aīo cōplectunt̄/& colūt. Hanc dei erga nos charitatē qui xp̄s ipſius dei pr̄is uerbū eſt ipſe quoqꝫ deus/nō reſpiciēs ad peccata hoīum/ſed ſeipſum eis recōcilians uniuerſo ſicut diuina exclamat ſcriptura orbi ānūciat. Venit nāqꝫ ait & ānūciauit pacē illis qui lōge ſūt & pacē illis qui ꝓpe ſūt/quæ olim hæbrei diuinitus docti ꝑdicabāt. Q uidā enī eoꝝ clamāt recordabunt̄ & reuertent̄ ad dn̄m oēs fines terræ/& adorabūt coram eo oēs patriæ gētiū/quia dn̄i eſt regnū terræ & ipſe dn̄abitur gentiū/& rurſus: Dicite ī gētibꝰ quia dn̄s regnauit/eteni firmauit orbē terræ qui nō cōmouebit̄. Alius cōſpicuus erit dn̄s in ipſis/& cōteret penitus deos oēs gētiū terræ/adorabūtqꝫ ipſum ſinguli/ex loco ſuo: Hæc ex priſcis tpibus dicta diuinis oraculis/nunc ad nos Saluatoris noſtri Ieſu chriſti prædicatione peruenerunt/ſic prædictam olim & expectatam a ſanctis uiris omnium gentium uocationem ueritatiſqꝫ cognitionē uerbum dei quod nuper de cælo deſcendit operaqꝫ fecit multo antē prædicta nobis annunciat.

¶De his quæ ſolent obiici Angelis & Iudaicis. Cap. ii.

ſ Ed ſerio me impetū quodā animi & deſiderio nimiū ꝓuectū. Antea.n.quā noſtra cōfirmemꝰ q̄ ſolēt obiici refutāda eſſe uident̃. Nā cū multi nō rōne Chriſtianā religionē ſed incōſiderata fide/unde fideles appellant̃/ſuſcæptā eſſe putent/iure nos q ueritatē euāgelicā: argumētis/ſignis/atq; ueſtigiis approbare his libris aggreſſi ſumus ad p̄parationē ſuſcæpti negotii reſpondendū ad illa prius eſſe putamuſ q; uel a græcis uel a Iudæis/ac maxīe a curioſis nobis ſolēt oppōi. Nō.n.aliter arbitror ordine certo ac ſerie orōnē noſtra ꝓgredi poſſe/quā ſi prius ea q̄ ad euāgelicā ueritatē iter p̄parare/& his q a gētibus ad nos cōuertūt̃ apriora eſſe uideant̃ exponamus/deinde p̄paratis iā & p̄fectioribus idonea quæ ad uerā Saluatoris ac dn̄i noſtri Ieſu chriſti cognitionē adducūt diligētius explanemus. Huiꝰ ergo negotii ab illis initiū ſit quæ tā a gētibus quā a circūciſis q exquiſitis rem noſtrā quærerēt dici poſſent/q̄reret.n. qſpiā ꝑfecto/qd nā genꝰ hoium ſimus q hæc ſcribere aggrediamur/utrū græci an Barbari/uel ſiqd inter hæc inuenit̃ neutri/& quos ipſos nos eſſe ꝓfitemur nō dico noie. nam id quidē una uoce clarū fieri pōt/ſed uiuēdi mō ac ſecta. Nec.n. inquiēt gentiliū cōprobatis religionē/nec Iudeoꝝ uos moribꝰ uiuere uidemus/ qd igit̃ hoc mōſtri eſt? aut quæ nā hæc eſt noua uiuēdi ratio? Præterea qūo impii nō erūt ac deoꝝ oium inimici/q patrios mores/patria iura patrias cærimonias qbus gētes oēs ac ciuitates cōtinent̃ contēpſerūt atq; adiecerūt? qui ſaluatores ac benefactores deos ſpreuerūt? & quos deos? eos uidelicet qui ab initio ſeculoꝝ apud uniuerſos hoies tā græcos quā Barbaros p regiones ciuitates/agros/hoſtiis/diebus feſtis/ludis: ac cærimoniis ab oibus regioibus/tyrānis populis/philoſophis/legūlatoribꝰ/honorant̃ atq; collunt̃: ac eoꝝ loco impia quædam ac ſcelarata admirant̃ & colūt. Qua igit̃ uenia digni/aut potius quē cruciatū qdq; ſuppliciū nō merētur qui patria neglexerūt? & aliena figmēta ſpurcis fœdiſq; Iudeorum fabulis nixa elegerūt. aut quō nō extrema prauitate ſunt qui tā facile propria relinquerunt? hac fatuā & oīs rōnis inopē fidē uniuerſis gētibus inimicā ac impiā elegerūt? nec ipſum Iudeoꝝ deū ſecundū eorū cærimonias nec gētiū religionē colentes inauditū ac inuium iter ſibi ipſis turpiter cōfecerūt? Sed hæc quidē ex gentibus aliqs nec ſua nec noſtra recte intelligēs de nobis dicere poterit. Hebræi uero ipſi quoq; de nobis forſan conquerent̃/quoniā cū alienigenæ ſimus/ſic ſcriptura ſua nihil ad nos ptinente īpudenter abutimur/ut nos in ſuā nobilitatē intrudere/ac ipſos a patriis ac ꝓpriis ritibus extrudere conemur. Nā ſi chriſtū diuinis oraculis uētuꝝ āte multa ſæcula ſcriptū ē. Si Iudæorū ꝓphete aduentū ipſius p̄dixerūt/qui & ſaluatorē & regē iudæoꝝ nō gentiū ipm futurū p̄dicarūt. Si tādē aliqua quædā meliora diuinioraq; ſcriptura p̄nūciat: ea quoq; Iudæis nō gētibus ſcripta fuiſſe. Itaq; nō recte nos facere qui hæc ob audiamus/& quod turpius/eſt quæ Iudæis ꝓpter errores ſuos incōmoda uētura ſcribunt̃/ea iam ipſis accidiſſe aſſeramus. Repromiſſiōes autem bonorū in nos ipſos trāſferamus/quodq; mēte capti hominis eſt predictā fœlicitatē cōſeruantibus legē nobis ipſis attribuimus & datas ab ipſa lege cærimonias improbamus.

¶ Refutatio eorum quæ obiiciebantur. Cap.III.

h Is cæteriſq; huiuſmodi cū aduerſus nos utant̃ /age iā deū oium p Saluatorē noſtrū uerbū ipſius quaſi p pōtificē iuocātes/primū in nos argumētū ſuū refutādo/calūniatores ipſos eē oſtendamus qui nihil nos cōprobare poſſe / ſed exptes rōnis fide pſuaſos aſſerūt/idq; tā ex his ꝓbatiōibus/quibus utimur cum ad religionē noſtrā gētiles cōcurrūt redarguemus/quā ex his quas uel ſcribēdo uel uiua uoce ꝓferēdo/& aut priuatim aut publice diſputando aduerſariis opponimus/ac multo

magis hos quoq; libros qui hoc tetũ euãgelicæ ueritatis negociũ cõtinẽt/ gr̃am.n. dei
ac cælestia bñficia ꝑ dñm noſtrũ Ieſum xp̃m filiũ dei Saluatorẽ noſtrũ nobis eẽ colla-
ta pluribꝰ ac ꝑſpicuis argumẽtis hic Tractatus ꝓbatuꝝ ſe pollicet̃. Nã cũ patrũ nr̃o-
rũ memoria nõnulli aduerſus gẽtiles opponẽtes ac eis rñdẽtes/aliis diuinas ſcripturas
exponẽtes/alii ueritatis dogmata ſubtilius cõprobãtes multa reliquerũt iure nobis hic
modus cui libẽtes īſudamus adinuẽtus ẽ/q̃uis primus oium ſacer ille Apoſtolus Pau-
lus probabilitatẽ oẽm cauillatoriã lõge abiiciẽs ac certas afferẽs ꝓbatiõe ait/Sermo ac
p̄dicatio noſtra nõ ẽ in ꝑſuaſibilibus humanæ ſapientiæ uerbis/ſed in oñſione ſpiritus
& uirtutis/& rurſum.Sapiẽtiã loquimur iter ꝑfectos/ſapientiã aũt nõ huius ſæculi ne-
q; principũ qui deſtruunt̃/ſed loquimur ſapientiã in myſterio abſcõditã/præterea ſuf-
ficiẽtia noſtra īquit ex deo/qui nos & idoneos fecit miniſtros noui teſtamẽti. Nõ iniu-
ria ergo oibus nobis p̄ceptũ eſt/prõptos eẽ ad reſpõdẽdũ cuiq; rõnẽ a nobis de ſpe no
ſtra quærẽti.Certũ ẽ igit̃ Saluatorẽ noſtrũ p̄dixiſſe doctrinã ſuã in teſtimoniũ oium
gentiũ ꝑ uniuerſum terraꝝ orbẽ p̄dicatũ iri/& eccleſiã quæ poſtea uirtute ſua cõſtitu-
ta ẽ inuictã atq; inexpugnabilẽ fore/nec unq̃ futuꝝ ut a morte ſuparet̃/ſed firmã fore
ſp atq; imobilẽ tanq̃ in lapide ſtabilitã atq; fundatã cuius diuinatiõis effectus oẽm ipu
dentiſſimã linguã uana cõtradicẽtem ꝓfecto arcere põt.Q uis.n.nõ fatebit̃ cũ ſic apte
reꝝ euẽtus diuinatiõi cõgruat/dei uirtutẽ nõ naturã humanã illã fuiſſe /quæ & futura
hæc p̄uiderat: & re ipſa ꝑfecit quæ uerbis p̄dixerat:Iã.n.ſui euãgelii fama totũ ab or-
tu ad occaſum orbẽ ipleuit/oẽſq; gẽtes adiit/creſcitq; idies p̄dicatio ſua.Eccleſia ẽt hoc
noie ab ipſo donata radices ægit/ac uſq; ad aſtra ſanctoꝝ uirorũ oronibus glorificata
luce ac fulgore ortodoxæ fidei ſplendet/neq; hoſtibꝰ terga dat neq; ipſis ianuis mortis
cedit ꝑꝑ pauca uerba que ille ꝓtulit.Super lapidẽ ædificabo eccleſiam meã:& porte in
feri nõ p̄ualebũt aduerſus ipſã.Sunt ãt alia quoq; multa a Saluatore noſtro p̄dicta quæ
in ſuo a nobis collecta loco & reꝝ euentibus accomodata/uerã de ipſo nr̃am oſtẽdunt
opinionẽ fidẽ.Sed ad hæc oia nõ ſunt cõtemnẽda ad catholicã ueritatẽ cõprobandam
hebraicæ ſcripturæ teſtimonia:quibus ante mille annos Iudæoꝝ ꝓphete indoctorum
hoium piſcationẽ uniuerſæ uitæ hoium affuturã p̄dicãtes appellationẽ chriſti noie ipo
expſſerunt & aduentũ eius in carne/modũ ẽt ipſum quo doctrina eius ad oẽs gẽtes ꝑ-
ueniret p̄dixerũt/nec tacuerũt futurã Iudæoꝝ ifidelitatẽ/& quicq̃d aduerſus ipm factu
ri:& quas pœnas paulopoſt eẽnt daturi quod urbs eoꝝ extrema obſidione caderet re-
gnũq; ſuũ oino ceſſaret:ac ipſi ad oẽs gẽtes diſperſi ſuis inimicis ac hoſtibꝰ ꝑpetuo ſer
uirẽt/quæ oia ſicuti ſcripta ſunt poſt aduentũ Saluatoris nr̃i eueniſſe cõſpiciunt̃.Præ-
terea qs ꝓphetas audiẽs:poſt Chriſti aduẽtũ Iudæoꝝ abiectionẽ gentiũ uocationẽ/ap
te dicẽtes futurã nõ admirabit̃/cũ uideat res ipſas ꝑ doctrinã Saluatoris noſtri oracu-
lis ipſoꝝ ad unguẽ quadrare:Per Saluatorẽ.n.noſtrũ factũ eſt ut ex omni genere ho-
minũ pene inumerabiles ſpretis idolis:unius ac ueri dei cognitionẽ religionẽq; ſuſcæ-
perint/q̃d ita futuꝝ dei oracula & ꝑ alios ꝓphetas cæcinerũt/& ꝑ Hieremiã maxie ubi
dicit̃.Dñe deꝰ meꝰ ad te gẽtes uenient ab extremis terræ ac dicẽt quã falſa nr̃i pr̃es ido-
la poſſederũt/& nõ erat in ipſis utilitas:Si faciet hõ ſi ipſi deos/nec erunt iſti dei. Hæc
igit̃ uniuerſa fidei nr̃æ ueritatẽ aſtruũt/nec hũana uirtute ſed a deo p̄dicta & ꝓphetaꝝ
oraculis ſcripta oſtẽdunt & ad hæc a multis uariiſq; gentiũ principatibus liberos q̃nq;
futuros hoies uaticinant̃.Itaq; cum oẽs gentes antiquitus multi reges ac tyrãni urbes
fere ſingulas tenerẽt/ac alii populis/alii paucis regerent̃ qua ex re bella ubiq; fremebãt
captiuitates/depopulatiõeſq; urbiũ ac gentiũ indies fiebant/plenaq; oia erãt ſeruitute:

unde cogebant᷑ urbani ſimul & agreſtes ab īeunte ſtatī ætate rei militari operā dare:
ac ſꝑ & ubiq; ꝑ urbē atq; agros armatī ꝓdire: Cōtinuo xp̄i pn̄tia de quo ſcriptū ē in di-
uinis oraculis/orie᷑t in dieb9 eius iuſtitia & multitudo pacis/& cōflabūt gladios ſuos ī
uomeres & lāceas ſuas ī falces/nec eleuabit gens in gētē gladiū/nec exercebunt᷑ ultra
in p̄liū. Reꝝ euētus uerba ꝓphetaꝝ ſecut9 ē/ac oīs pricipatuū multitudo ceſſauit / ab
Auguſto in ipſo tp̄e icarnatiōis dn̄i nr̄i Romanoꝝ impio in monarchiā redacto. Ex il-
lo aūt tp̄e uſq; ad memoriā nr̄am nō iuenies ita populos populis oppoſitos fuiſſe /nec
gētē ullā ita in aliā īſurrexiſſe/nec hūanā uitā oīum cōfuſiōe uexatā ut paſſim prius fie
ri ſolebat. Atqui qūo magna nō ē dignū admiratiōe ſiqs ita ſecū attente cogitet/cur nā
priſcis tp̄ib9 qn̄ dæmones oīum gētiū dn̄abant᷑ ac ſūmope ab oībus colebant᷑/tāto al
teri ad alteros furore ab ipſis diis ſuis cōcitati ferebant᷑/ut nūc græcos/nūc ægyptios/
nūc Syrios/nūc Romanos iter ſe bellare ac ſeipſos deſtruere regiōes ſuas in curſibus/
ciuitates obſidiōib9 deſolare uideres ſicut hiſtoriis ſuis ꝓſpicit᷑. Simul uero atq; piiſſi-
ma & patiētiſſima Saluatoris nr̄i doctrina appuit/multoꝝ cultus deoꝝ labebat᷑/ bella
ceſſabāt/uniuerſū hoīum gen9a magnis malis atq; ꝑiculis requieſcebat. Quod maxi-
mū ego diuinæ ac ieffabilis ſuæ uirtutis ſignū dicere non dubitauerim. At uero ex ſua
p̄dicatiōe q̄tū hoīes ꝓfecerint q̄tāq; utilitatē ēt huius uitæ cōſecuti ipſis oculis cernes
ſi attēderis nūq̄ alias in memoria hoīm ab aliquo illuſtri uiro aut populo factum / niſi
nūc ſuis dūtaxat uerbis atq; doctrina ꝑ uniuerſum orbē diffuſa/ut oīum iura gētiū re-
cte atq; hūanitus ſe hēant/illa ip̄a inquā iura que an̄ aduentū ſuum tetra/fœda/imania
erāt. Nō.n.iā pſæ q̄ eū ſecuti ſūt mr̄es ſuas nephādis nuptiis cognoſcūt nō hūanis ue-
ſcunt᷑ carnib9 Scythæ qm̄ ad eos uſq; p̄dicatio xp̄i puēit/nec chariſſimos falſa religio-
ne ipulſi liberos iugulāt. Hæc certe ac talia pene īfinita hoīum quondā uitā uexabant.
Maſſagetæ ac berbices ꝓpīquos atq; affines ſuos q̄ ſenectute cōficiabant᷑ miſerrimos
putaſſe tradunt᷑/ac ideo imolatis carēs eoꝝ quos plurimi fecerāt epulabant᷑. Tibareni
uiros ſeniores ſuos p̄cipitare: Hyrcani rapaci generi auiū. Caſpii canib9 proiicere ſoliti
quæ qdē cūcta religioſiſſime pri9 faciebāt/nūc uero ſola euāgelica uirtute undiq; tru-
culētiſſima hæc peſtis exploſa ē. Quod uero mīme dii putant᷑ aut inania & ſurda ſi-
mulachra malefici dæmones in ipſis hītātes/aut ꝑtes mūdi quæ conſpiciunt᷑/aut mor
tuoꝝ hoīm umbræ/aut quæcūq; aīaliū nocētiſſima/ſed ꝓ his oībus una Saluatoris ſo
la doctrina cūcti ſimul græci ac Barbari/q̄ nō ficto aīo uerbū xp̄i audierūt ad tātū phi
loſophiæ puēniſſe: ut ſolū uerū deū regē ac dn̄m cæli/& terræ/Solis / Stellaꝝ/ totiuſq;
mūdi creatorē collāt atq; ſequant᷑/quodq; cūctis uirib9 conant᷑ ſic uiuere/ut uel ocu-
los coerceāt/neq̄d cupiditate tracti turpiter uideāt: ſed ab ipſa mēte oēm aī morbū de
pellāt. Hæc oīa quonāmodo audebit negare quiſpiā nō eē fœlicis uitæ? Aut uero q̄d
nō recte parere oīno laudāt: tantū a ꝑiurio abſunt /qm̄ ab ipſo nō eē iurandū audierūt
ſed oī iureiurādo abiecto ſufficere hoībus ita & nō/quodq; nec in quotidiano ſermo-
ne inania uelis proferre/ſed ita diligenter in omnibus te ipſum cuſtodire/ut nec falſum
nec iniurioſum/nec turpe in labiis uerbū habeas/qm̄ ille dixit. De omni ocioſo uerbo
rōnem dabitis in die iudicii/quā philoſophoꝝ uitā nō excedit? Ad hæc ēt quod ſimul
cūcti & inūerabiles uiri & mulieres/ſeniores/ac pueri/ſerui & liberi/nobiles atq; igno
biles/docti ſimul atq; idocti/in oī ab ortu ſolis ad occaſum loco ubi homīes habitant
quotidie ferme ad ꝑcipiendā diſciplinā xp̄i qua non ſolū a turpi facinore/uerumetiam
a cogitationibus inhoneſtis abſtinere/quaq; uentrem ac ea quæ ſub uentre ſunt doma
re docentur confluant/quod uniuerſi in diuina piaq; diſciplina exercentur excelſo aīo
cōtumelias ferre nullā in uidictam appetere/iram & appetitū oēm temerarium ſupe-

rare ac uincere/indigẽtibus de re ſua offerre/oẽm hoiem iure naturæ fratris ac ꝓximi loco diligere: Hæc oĩa ſiqs ſimul collecta cõſideret nõ ne fatebit̃ maxĩa ſola uere bona cũctis eẽ hoibus ꝑdicatiõe xp̃i oblata/nec ab alio quã ab ip̃o potuiſſe unq̃ homĩes huius uitæ fœlicitatẽ recipe. Illud uero quale tibi uidet̃ q̃d uniuerſum genus hoim nõ eoꝝ ſolũ qui aliqua hũanitate ꝑditi ſũt/uerũetiã crudeliſſimoꝝ & in extremis oris terræ habitãtiũ ab imanitate receſſit/ac ad opiniones uere philoſophiæ iductũ ẽ? Quis eni iã imortalẽ eẽ aiam nõ credit? Quis nõ ſperet eẽ apud deũ cum naturæ cõceſſerimus uirtuti depoſita ꝑmia? qbus iducti nr̃i hãc uitã oĩno ita cõtẽpſerũt / ut priſcos & illuſtres philoſophos mulierculas putes/ſi ad hos cõferas/ludũq; pueroꝝ non iniuria exiſtimes oĩa quæ de cõtẽnẽda morte/aut uerbis/aut exẽplo priſci philoſophi docuerũt/fœiæ apud nos atq; īfãte/uiriq; Barbari & idocti pħi dicerẽt Saluatoris nr̃i uirtute adiuuãte imortalitatis nr̃æ opinionẽ re lõge magis q̃ uerbis uerũ eẽ cõprobarũt /quã magnũ ẽt illud/q̃d oẽs gẽtes nõ aliũde quã a doctrina nr̃i Saluatoris ꝓuidentiã dei eẽ quæ cũcta ꝑſpiciat atq; gubernet didicerũt: Nec ẽ iam aliqs qui non accæpit ſic doctrinã de iuſtitia & iudicio dei ut nõ fateat̃ caute iccirco uiuẽdũ ac lõge a uitiis eẽ fugiẽdũ. Sed caput beneficioꝝ oĩum quæ a Saluatoris ꝑdicatiõe xp̃i adepti ſumus facile cognoſces/ſi calamitoſam priſcæ Idolatriæ fraudẽ qua oẽs quodã hoies dæmonũ artib9 ꝑmebant̃ diligẽter aio uolueris. Verũ q̃m ita natura fieri cõpertũ ẽ / ut hoium genus rõnis nõ expers nullã rẽ aggrediat̃ niſi ſuaſiõe inductũ credat ſibi ꝓfuturã/nõ temere ad noſtra cõfugiẽtes ac maxime rudiores/q̃n ad uerã religionẽ itroducimus/fidei remediũ adhibemus/hortãtes/ſuadẽteſq; ut de ꝓuidentia dei/de imortalitate animi /de bona uiuẽdi norma quæ a ſpe atq; fide ſolũ dependet/recte ſentiãt. Nam & medico a quibus cauendũ & quibus utẽdũ cõſulenti niſi quis credat/paꝝ ſibi peritia ipſius conferre poterit/nec plus doctor diſcipulis qui nõ credũt utilitatẽ quãdã a doctrina ſe cõſecuturos/nec philoſophiæ ſectã ullã quiſpiã unq̃ ſuſcipiet niſi antea crediderit cõmodo ſibi futurã/ita diuerſa ſuaſiõe ac fide ducti alius epicureoꝝ attrahit̃ uoluptate alius cynicæ uitæ duriciẽ admirat̃/alius Platonẽ præponit/nõnulli Ariſtotelẽ/nõnulli Stoicos diligẽter ſecuunt̃. Sic artes quoq; alii alias q̃uis oẽs mediæ ſint meliores honeſtioreſq; ſibi utilitate ꝑſuaſi crediderũt. Itaq; uidebitis Rei militaris ab aliis/ab aliis mercaturæ/aut ædificãdi ſtudiũ eſſe ꝓpoſitũ: Agriculturã alius exercet ac ſemẽ ſulcis agroꝝ cõmiſſum & mortuũ reuiuiſcere poſſe nõ deſperat. Cur igit̃ admirant̃ cũ ſit uniuerſa uita hoium duobus his fide & ſpe gubernet̃/ſi noſtra ẽt quæ ſola animis cõducunt multis fide tantũmodo tradunt̃/qui rõne altiora cõſequi nõ poſſũt? Nõnullis ad fidẽ ratio quoq; ac doctrina ſubtilior cõiter. Nũc quoniã breuiter hæc quaſi fundamẽta iacta ſũt/ad primã accuſatiõnẽ reſpõdendũ/& qui fuimus quiq; ſumus dicendũ. Nunq̃ igit̃ negaturos ſciãt qui hæc requirãt græcos nos eſſe patrios/primoq; græciæ demonũ cultus tenuiſſe quos nũc reſpuimus atq; abominamur Iudaicis attẽdentes ſcripturis/a quibus q̃uis plurima noſtræ religioni cõſentanea colligamus/fatemur tamẽ cærimonias Iudæoꝝ uiuendiq; morẽ nõ imitari. Sed non uidebunt̃ hæc aliter nobis recte cõfeſta quã ſi tã ipſa quæ a maioribus nr̃is accepimus quã Iudeoꝝ priſcas uirtutes in mediũ ut oĩbus pateant ꝓtrahamus/ſic eni ſimul & euãgelicæ doctrinæ uirtus extabit/ſi ante oculos oĩum ponemus a quibus per ipſam erroribus ſumus liberati & ad hæc qua rõne Iudeoꝝ ſcripturas admirãtes præſentẽ eoꝝ uitã recuſamus. Poſtremo quæ ratio euãgelii ſit/quis ꝓprie atq; ſincære/chriſtianiſſimus dicat̃/quod nec gentiliũ nec Iudeoꝝ ſed noua quædã ac uera religio ab ipſo Saluatoris nomine appellata. Age iam primũ oĩum priſcas ac primas ip̃oꝝ theologias p ſingulas uſq; in præſentiaꝝ uer-

bis diuulgatas ac ꝓbas ſapientū philoſophoꝝ de diis de cōſtitutiōe mundi opiniones
ꝑſpiciamus: hinc.n.cognoſcimus recte ne ipſa ſpreuimus an nō. Scribam aūt nō mea
ſed eoꝝ ipſoꝝ qui apud eos ſtudioſiſſimi reꝝ humanaꝝ diuinarūq; fuerūt uerba: ut ne
mo a nobis cōmentam fictāq; narrari fabulam ſuſpicari poſſit.

¶De Origine mundi ſecundum gentiles. Cap̄.IIII.

Iodorus igit᷑ Siculus uir apud græcos clariſſimos: qppe q̄ uniuerſā hiſtoriā
d ad unū cōmodoſſime corpꝰ collegit: ſtatim īcipiēs: hæc de origine hoīum con
ſcripſit. De prima uero hoīum origine: ut a naturalibꝰ & hiſtoricis colligitur:
binæ fuerūt opiniones. Nā alii cū mūdum īgenerabilē atq; īcorruptibilē putauiſſent:
genus quoq; hoīum ſempiternū eē aſſeruerūt: ita nunq̄ initiū ipſoꝝ fuiſſe arbitrati ſūt.
Alii cōgenerabilē atq; corruptibilē putarit: hoīes quoq; appoſite certis tp̄ibus īcœpiſ-
ſe affirmarūt: Vnā eni ante initiū oīum cæli & terræ cūctis ſimul cōfuſis formā fuiſſe:
poſtea diſſepatis diuiſiſq; molibus uniuerſi ordinē mūdi cōſpectū: aeraq; motū habu-
iſſe cōtinuū: cuius partē qdē igneā ad ſupiores aſcēdiſſe ptes ſurſum ſua ꝓpter leuitatē
natura ſemp tendēte: qua ex cauſa ſolē ac ſtellaꝝ multitudinē nolutiōe totius circūfer-
ri: partē aūt turbidā atque terreſtrē una cū humidis ad īfinia ꝓpter grauitatē loca de-
ſcēdiſſe: quā partē cōtinue lōgo tp̄e in ſe ipſa cōuolutā maria ex humiditate: ex duriori
bus terrā lutoſam ac tenerā cōcreaſſe: quāprimū poſtea quā ſolaris calor exæſtuauit
cōſtipatā fuiſſe: deinde ſupficie calefacta pluribꝰ in locis corruptionē humidi eē ſecu-
tā: ex qua (ut ēt nūc in pluribꝰ fieri ſolet) cū ſubito ad trāſactū frigus calor exarſit: ani-
malia cōcreta fuiſſe: quæ noctu a circūfuſa caligine alebant᷑: & in die a calore ſolidiora
reddebant᷑ ac poſtremo ſufficiēs iā crementū cōſecuta erupiſſe ab illa colluuie uarias
has aīaliū formas. Quoꝝ calidiora leuioraq; ad altiora loca exiliſſe uolucrū appellatio
ne nuncupata/ſicciora uero ac grauiora ſerpētibus ac terrenis cōnumerata/eodē quo-
q; modo humidiora in cōſentaneū ſibi ipſis locū cōfluxiſſe aquanica nuncupata / & ſic
aīaliū diuerſa genera ꝓducta fuiſſe. Terrā uero poſtq̄ magis ſole ac uētis īduruit nihil
ex pfectioribꝰ ꝓducere poſſe/ac ideo ex mutua ſexuū cōiunctiōe pfectiora generant᷑.
Hanc rē ita ſe habuiſſe tragicus ēt Euripides Anaxagore phyſci auditor in fabula quā
Menalipen noīat his uerbis teſtat᷑: una celoꝝ olim ac terræ forma: ſed ſepatio cūcta in
lucē tulit/uolucres ac feras ſimul/arbores generaq; natantiū mortaliūq; genus/hæc de
rerū origine prima a priſcis accæpimus. Cū igit᷑ diuerſis uariiſq; in ptibus orbis terraꝝ
ita ꝓducti ſint hoīes/nō iniuria una eadēq; uti lingua nequerūt: cū aliter alibi uocabu-
la rebus īpoſita ſint/& primos quidē hoīes nulla re utili aut arte adhuc ad uiuēdū inuē
ta fert᷑ laborioſe uitā ægiſſe nudos abſq; tegmine atq; tecto / qua de re multos frigore
atq; æſtu/nōnulli ēt inedia periere paſſim. Sed paulatim expientia rerū docente ad ſpe-
læa hyeme refugere/fruges depouere didicerūt/igne deide adinuento artes quoq; ad
uiuēdū neceſſariæ/indigētia & uſu hoībus duce ac principe ſunt excogitate. Hæc no-
bis ille ſcriptor Diodorus de origine mūdi & prima hoīum uita breuiter rettulit. In q-
bus nulla dei mētio facta caſualis quædā uniuerſi ꝓductio enarrat᷑/ qbus cōgrua oēs
ferme gētiliū philoſophi cōſcripſerūt/quoꝝ opiniones ſi diligēter īſpexeris a uanis qui
buſdā fatuiſq; cōiecturis ꝓfectas inuenies/qđ ut facilius facere poſſis a Plutarcho tra-
ctas tibi ante oculos ponā. Tu aūt attēte diuerſitatē eorum tecum conſidera.

¶Diuerſe de ſubſtantia mundi philoſophorum opiniones. Cap̄.V.

Haleta ferūt primū oīum principiū reꝝ aquā poſuiſſe: ex ipſa cūcta eſſe ac in
t ipſam demū deuenire arbitrat᷑. Poſt eū Anaximādrū Thaletis ſodalē ipm̄ infi
nitū rerū oīum generatiōis atq; corruptiōis cām dixiſſe. Nā ex ipſo ait cœlos

ſegregatos cæteroſq; mūdos numero īfinitos:corruptionē uero & generationē mul
to pri9 ex īfinitis arbitrat̄ ſæculis in ſeipſis reuolutis.Hic cylindri formæ eē terrā aſſerit
tātāq; ꝓfunditatis ut ad latitudinē ꝓfunditas tertia pars inueniat̄/ait ꝑterea ſpmaticas
uires ex ſempiterno calido ac frigido in origine hui9mūdi denſas fuiſſe/ac aliqua ex flā
mea pila aere hoc circūuoluta ut teſta nucleus diruta & in quoſdam circulos explicata
ſolē ac ſtelas cōſtituiſſe/ad hæc hoiem primo ab aliis aīalib9 natū/nā alia inqt uidem9
cito poſtea quā nata ſūt ad ꝓpria pabula pſe uenire/hoiem uero diuturna egere lacta
tiōe.Q uare niſi in primis initiis ab aliis natus alioꝝ noīe ſecutus fuiſſet / nunq̄ educari
potuiſſet.Hæc Anaximāder.Anaximenes aūt principiū reꝝ aera opinat̄ quē genere ī
finitū/qualitatib9 finitū ait/cuius cōdēſatiōe ac rarefactiōe cūcta gigni arbitrat̄/ motū
uero ab æterno eē dicit/terrā ex aere cōſtipato primū oīum factam latā magis/ iccirco
nō abſq; rōne ſup aerē cōtineri:Solē uero ac lunā cæteraſq; ſtellas a terra ortū habere.
Itaq; ſolē terrā eē ait uelocitate motus caliditatē aſſecutū Xenophanes colophoni9 no
uum quoddā iter ꝑter ꝓdictos ſibi fabricatus nec generationē reꝝ nec corruptionē ul
lā eē cōtēdit/eſſe nāq; ſimile qcquid ē:Nā ſi aliquid inqt gigneret̄ id nō fuiſſe antea ne
ceſſe ē/quod aūt nō eſt id gigni nō poſſe.Nā neque nō ens facere aliqd/neque a nō en
te fieri quicq̄ poſſe/aſſerit aūt ſenſus oēs falſos eē:rōnē quoq; una cū ſenſibus uidetur
abiicere.Terrā uero cōtinue aquis delatā paulatim in maria lōgo tpe abituram cenſet:
Solem atq; alias ſtellas a nubibus gigni. Parmenides Eleata Xenophanis auditor atq;
amicus primū Xenophanē/deinde oppoſitā quādā uiā ſecutus eſt.Sempiternū.n.atq;
īmobile cenſet eē uniuerſum qd ē ens ſecundū ueritatē reꝝ/ſolū.n.eē ſimplex & ītrepi
dū atq; īgemitū.Generationē uero eoꝝ eſſe q̄ falſa æſtimatiōe uident̄ eē cum nō ſint.
Nā ſenſus ſe mouēdos a ueritate putat:affirmat.n.ſiquid ē ꝑter ens id eſſe nō ens.Nō
ens aūt nō eſſe in reb9/& ſic ens īgenitū ſibi relinquit̄. Terrā uero denſioris aeris de
fluxu factā arbitrat̄.Democritus Abderita īfinitū dixit eē uniuerſum qm̄ a nullo crea
tū īmutabile ēt eē. Eorum uero quæ nūc gignunt̄ nullū habere principiū ſed ex īfini
to tpe cūcta ſimpliciter quæ ſūt/quæ fuerūt/quæq; futura ſūt neceſſitate ꝓdeſtinata fu
iſſe.Solis ac Lunæ generationē ꝓpriā:ſeparatāq; ab aliis eſſe dicit:naturāq; ipſoꝝ nec
calidā nec ſplēdidā fuiſſe/ſed cōtra generatiōis ſuæ naturæ ſimilē.Sed poſtea cū maior
orbis ſolaris factus eēt ignē in ipſo fuiſſe intruſum.Epicureus Neoclis Atheniēſis fili9
maieſtati deoꝝ detrahere conat̄/nec aliquid ex nō ente fieri aſſerit/ac ſp uniuerſū ſic ſe
habuiſſe neq; aliqd noui fieri ꝑter id qd tpe īfinito iā factū ē / corpuſq; eſſe uniuerſum
nō ſolū īmutabile/uerūēt īfinitū/finē bonoꝝ uoluptatē ſtatuit. Ariſtippus Cyrenaic9
uoluptatē bonoꝝ dolorē maloꝝ finē cōſtituit.Cæteras ſciētias excludit illud ſolū eſſe
utile putās/ut quæras ſiqd domi mali aut boni tibi cōtingit.Empedocles Agrigētinus
elemēta quattuor ponit.Ignē/Aquā/Aera/terrā/quoꝝ cām amicitiā & litē ac a prima
elemētoꝝ cōplexiōe ſegregatū aera circūfuſum fuiſſe cōtendit/poſt quē ignē erupiſſe/
cūq; aliū locū nō repiret ſurſum a frigore aeris repulſum/circa terrā aūt duos circūfer
ri dimidiatos orbes/alteꝝ ex igne totū/alteꝝ ex aere maxīe ac ex igne admodū exiguo
& illū diē /hunc noctē eē putat/initiū uero noctis a die pp ipetū ignis / ſolē natura nō
eē ignē:ſed ignis repcuſſionē ei ſimilē quā ab aquis fieri cernimus : lunā ex relicto ab
igne aere cōgelato ſicut grādo cōgelat̄ p ſe factā lucē a ſole recipe /mētē non in capite
nec in pectore ſed in ſāguine diſſeminatā eē/ac illis partibus hoies magis ſētire quib9
plus mētis ineſt.Metrodorus Chius ſempiternū eē uniuerſum ait/nā ſi factū eēt a nō
ente.Infinitū ēt qm̄ ſempiternū:cū nō habeat principiū unde icipiat nec exitū quo ter
minet̄.Immobile quoq; aſſerit:qm̄ moueri nō poſſit qd trāſeat:trāſire aūt neceſſe eſt

aut in plenũ aut in uacuũ quoꝝ alteꝝ nõ ẽ:in alteꝝ trãſitus fieri nõ põt. Ex æthere aũt fieri nubes denſatiõe/inde aquã quæ ad ſolẽ decurrẽs extinguit ipm/qui rarefactus rurſum accendit/ſolẽ ſiccitate conſtipatũ ex aqua ſplẽdidã ſtellas efficere. Diẽ ẽt ac noctẽ inde fieri quod ſol extinguat atqꝫ incendatur. Eclipſim quoqꝫ extinctiõe fieri. Diogene Apolloniata elementũ aera ponit/oĩa moueri dicit/mundos infinitos aſſerit quod factos eſſe arbitrat uniuerſi motu quod huc atqꝫ illuc latum ac alibi rarefactũ/alibi cõſtipatũ/ubi forte cõſtipatũ fuit ibi globũ factũ & mundũ/in quo que leuiora ſunt ſupiora petierunt. Hæc Plutarchus/quæ oĩa Socrates quoqꝫ uir ille illuſtris furoris atqꝫ inſaniæ plena putat. ſi quidẽ fide dignus Xenophon teſtis eſt/qui ſic de ipſo in libro de Socratis memorabilibus dictis ſcripſit. Nemo aũt unq̃ Socratẽ impiũ quiddã & irreligioſum aut facere uidit/aut dicere audiuit. Nõ.n.de natura rerum neqꝫ de altioribus ſublimioribuſqꝫ rebus ut plurimi faciunt diſputabat/nec conſiderare unq̃ uoluit quonã modo quaqꝫ neceſſitatis ſerie hæc moles q̃ mundũ Sophiſte appellant/aut ſingula celeſtium corpa facta ſunt/ſed eos qui aſſidua cura atqꝫ ſtudio hæc tractant ſtolidos uanoſqꝫ hoies eſſe oſtendebat. Et paulũ poſt hæc. Valde autẽ mirabat qd̃ nõ potuerũt intelligere nõ poſſe hoies hæc adinuenire/cuius nõ paruũ ſignũ eſt quod qui maxime harũ rerũ ſciẽtiã profitent quiqꝫ cæteris ſapiẽtiores uidẽtur nõ eadẽ ſed pugnãtia dicũt adin uicẽ. Sed hæc quidẽ Socrates(ut xenophon teſtat)quibus cõſona in libro de aĩa ipſi Socrati orationẽ attribuẽs plato conſcripſit. Nã ego inqt o Cebes cũ iunior eſſem quã mirabili exarſi cupiditate eius ſapiẽtiæ quã naturalẽ ſapientiã appellãt. Præclarũ.n.mihi uidebat cauſas reꝝ ſcire/cur ſingula quoqꝫ mõ gignãtur atqꝫ corrũpant/& cur ſint atqꝫ pmaneãt/ac ſæpenumero me ipſum hunc & illuc uerſabã talia diligẽter cõſiderãs. Num poſtea quã frigidũ & calidũ ad putredinẽ quãdã(ut quidã aiũt)puenerint/tunc aĩalia cõcreant? Et utrũ ſanguis eſt quo audiẽdi/uidẽdi/olfaciẽdiqꝫ ſenſus nobis pſtantur/quibus quidẽ ſenſib9 memoria cõflat atqꝫ opinio/ex memoria porro atqꝫ opiniõe cũ trãquilitatẽ in his accæperint originẽ ſciẽtiæ pſilire/rurſuſqꝫ hoꝝ ipſorũ corruptiones excogitãdo ſic ad hãc cõſiderationẽ nihil ipſi ineptior iuſſus ſum ut nihil ſupra:cuius rei ſignũ tibi ſufficiẽs afferã/nã ex hac cõſideratione uel ipſa quæ prius planã ſciebã ut tã mihi quã cæteris uidebar dedidici/ſic tarditor uel cæcus oino factus ſum. Hæc ſocietas dicit apud oẽs græcos clariſſimus. Quare ſi huic tãto tãqꝫ pſtantiſſimo philoſopho amẽtia uiſa eſt dictoꝝ de natura uirorũ doctrina/iure nos quoqꝫ impietatẽ illorũ oium recuſamus: pſertim cũ errores de multitudine deoꝝ ſui ab his quæ de natura dixerit non ſint alieni/quod loco ſuo oſtẽdemus ubi docebimus Anaxagorã primũ græcorum intellectũ rebus inſtituiſſe. Nunc uero ad Diodoꝝ trãſeamus/ac ipſum de pria hominum theologia ſcribentem audiamus.

¶Diodori uerba qui priſci homines Solem & Lunam colebãt/& quod nec Idola nec dæmones nouerant. Cap. VI.

Egyptios ferunt primos oium oculos cũ in cælũ ſuſtuliſſent motũ/ordinem
a & quãtitates cæleſtiũ corpoꝝ admiratos Solẽ & Lunã deos putaſſe / ac Solem quidẽ Oſirim Lunã Iſim nuncupaſſe a proprietate quadã inditis ſibi nominibus: Nã ſiquis ad latinã linguã uerba trãſferat multioculus Oſiris dici pt:neqꝫ id ab re radios.n.ſuos quaſi multos rebus imitit oculos quibus oia pſpici/ut ẽt poeta dicit. Sol qui terraꝝ flammis opera oia luſtras/q̃uis nõnulli græcoꝝ poetæ Dionyſium eſſe oſirim confingãt. Syrium quoqꝫ ipſũ tanq̃ nomẽ de noie ductũ ſit appellatũ exiſtimant/hinc Eumolpus in Bacchicis carminibus ignioculum radiis Dionyſiũ nũcupat/ & orpheus ſplẽdoris auctorẽ Dionyſiũ. Iſim uero latine priſcã dicer poſſumus: Lunæ

hoc noīe indito/quoniā ſempiterna priſcaq; ſit/cui cornua depingūt uel quia cum Ali-
noides ſit cornuta uideat̄/uel q̄d bos ei apud ægyptios ſit dedicata/quibus(ut porphy
rius aſſerit in libro quē aduerſus edētes carnes cōſcripſit)nō ſanguinē aut nidorē offe-
rebāt/ſed fruges terræ/quas etiā ipſas quaſi deos adorabant.Miſerationē uero/lachry-
mas atq; fletū germinibus terræ defloreſcētibus offerebāt:Similiter primæ aīalium ex
terra generatiōi/ei etiā quæ ex cōuentu ſexū eſt:morti quoq; animaliū eodē modo/q̄d
adorationis genus exanimi ꝓfectū ignauia infirmitati eorū erat accōmodat̄.Sacra igi
tur regiōe aſſulo habitata ibi primū ab hoibus ſacra cæleſtibus oblata ſunt/nō myrræ
nō caſſiæ/aut croci primitiæ(ne hæc longe poſtea fuerūt inuēta)ſed herbā uiridē qua
ſi productiuarū terre uiriū primitias manibus offerentes diis offerebāt/arbores.n.an-
tea q̄ aīalia terra ꝓduxit herbas aūt multo priuſq̄ arbores.Ex uerbis ergoītegras q̄ſdā
ſumētes cū foliis/radicibus/ac fructu ptes ſimul concremebāt/& hac exhalatiōe ac fu-
mo cæleſtibus litabāt/ignē quoq; inextinctū in tēplis ſeruabāt tanq̄ cæleſtibus ſimilli-
mū.Ab hac aūt exhalatiōe quā græci thymiaſin dicūt/thyſia quoq; quā ſacrificiū latie
appellamus apud græcos antiquitꝰ dicta eſt/nūc uero nō recte capimus thyſiā illam
cultū appellātes qui ſanguine celebrat̄/& poſt pauca multo aūt poſtea iniquitate ho-
minū fœdiſſimus ſanguis atq; hoſtiaꝝ mos itroductus eſt crudelitatis plenus occiſis
aīalibus & eoꝝ ſanguine aris deoꝝ imbutis.Hæc Porphyrius.Plato aūt in Cratillo ſic
ſcribit ad uerbū.Vident̄ mihi primi græcoꝝ eos ſolūmodo deos putaſſe quos ēt nunc
multi ex Barbaris colūt/ſolē uidelicet atq; lunā:Tellurē:Stellas/ac Cælū.Nam cū ipſa
cernerēt thein ſp.hoc eſt currere atq; reuolui/ab hac ipſius thein natura.i.deos appella
runt.Hæc Plato.Verū quod Primi atq; antiquiſſimi hoium nec tēplorū molibus/nec
ſimulachroꝝ dedicatiōibus operā dabāt/quippe qui neq; pingere/neq; fingere/aut cæ
lare/ſed nec ædificare:adhuc/adhuc ſciebāt unuſquiſq; facile cogitatiōe ꝑ ſe ipſum aſſe
qui poteſt.Quod ēt nulla deoꝝ atq; heroū Iouis Saturni:Neptuni:Appolinis Miner
uæ:Iunonis:Dionyſii.Hærculis mētio apud illos erat/ſed nec alioꝝ quoꝝ noīa modo
Cræcorū ac Barbarorū aures multitudine obtundūt.Præterea quod nec dæmon quiſ
piā ꝓbus aut improbus admiratiōe habeat̄:ſed ſola cæleſtia ut dii nō uictimaꝝ cædi-
bus/ſed herbarū fumis colebant̄/nō argumētis noſtris ſed ſuis teſtibus partim ex iam
dictis/ptim ex his que dicent̄ facile cōprobat̄ / q̄d & ſacræ ſcripturæ inuiolabili patet
auctoritate quæ a cæteris hoibus cæleſtia corpora dicit deoꝝ noīe adorata fuiſſe /ſolis
uero hebræis unius ac ueri dei & creatoris oīum fidē/cultū/& pietatē attribuit quibus
oībus apertiſſime liquet nō fuiſſe apud priſcos uel græcos uel Barbaros ſimulachroꝝ
dedicatiōes aut deorū dearūue genealogiā /aut dæmonū ac ſpirituū inuocatiōes/ aut
turpē heroum theologiā.Sed ad hæc oīa quoq; ipſa deoꝝ tā mariū quā fœminarū po
ſtea inuēta hæc oīa nihil iſtius nugatoriæ ſupſtitiōiſq; gentes oēs occupauit antiquiſſi-
mis tpibus fuiſſe oſtēdunt.Quare nemo dubitare poteſt hoium eſſe hos deos excogi
tationes & cōfictas mortaliū fabulas/imo uero improborū ac ſceleſtor artificia quibꝰ
cupiditates ſuas aſſequi poſſent/ut ſacratiſſimus ēt ſermo apud nos dicit.Initiū forni-
cationis Idoloꝝ inuentio/gentiliū igitur oīum error/ quo deoꝝ multitudinē eſſe falſo
crediderūt/a phœnicibus atq; ægyptiis incipiēs/& ab his cæteros hoiem ac ipſos quo
q; græcos aggreſſus multis ſeculis.Poſtea orbē inuadit/ut ipſorū phœnicū teſtat̄ hi-
ſtoria quā Sachoniatho uir priſcus quā uel ante Troiana tpa floruiſſe dicūt/phœni-
cum lingua exquiſitiſſime cōſcripſit/traduxit āt in græcū philo nō hebreus/ſed Biblꝰ
quos magnis laudibus Porphyrius in quarto eoꝝ quos aduerſus nos libros euomit/
his uerbis decorauit.Narrat āt Iudæoꝝ hiſtoriā ueriſſime/q̄m & locoꝝ & uirorū no-

nina ita ponit ut ipſi Sachoniatho Berutius/qui eorũ rerũ oĩum monumẽta ab hic ro
mobalio dei leui aſſerit habuiſſe/quã quidẽ hiſtoriã Belbalo Berutiorũ inſcripſit regi/
cui pp ueritatẽ hiſtoriæ quã gratiſſimus fertur fuiſſe. Is Sachõiatho phœnicũ ẽt hiſto-
riã ꝑtim a ſingulariũ urbiũ ãnalibus/ꝑim a libris ſacris qui dedicari ſolebãt/ſolerti col
legit ingenio/q̃ nõ multo poſt Moyſem Semiramidos fuiſſe tẽporibus ſcriptũ eſt hũc
uirũ philo Biblius in græcã linguã exactiſſima cura traduxit. His uerbis Porphyrius
ueritatẽ ac antiquitatẽ Sachoniathonis hiſtoriæ teſtatur/in qua nõ creator oĩum/nec
cæleſtia corpora/ſed mortales uiri nec probi quos ſaltẽ propter uirtutẽ admirẽtur/ſed
cæleſti nefandorũque morũ phœnicũ ægyptiorũq; dii fuiſſe narrant. Iſti uidelicet ipſi
qui etiã nũc apud oẽs gẽtes quaſi dii ĩmortales honoribus colũtur diuinis. Sed tp̃s eſt
iam illos ipſos audire Philo biblius in exordio ſtatĩ totius negotii Sachoniathonis q̃d
in nouẽ libros partitus eſt. Hæc de actore ſuo ad uerbũ dicit. Sachoniato uir peritiſſi-
mus atq; curioſiſſim9 fuit. Is cũ nihil oĩumq; ab initio facta ſũt memoratu digna igno-
raſſe uideat diligẽtius tñ quã cætera ea quæ ſciuit/quæ Taautus excogitauit/nõ.n.la-
tebat ipſum quod primus oĩum mortaliũ Taautus litteras adinuenit/ & res memora
biles auſus eſt æternitati cõmẽdare quẽ ægyptii Thoyth Alexandrenſes Thoth: Græ
ci Mercuriũ appellarũt. Paulo deĩde poſt hæc accuſauit iuniores/quod ea quæ de diis
fabuloſe dici uideant/uel allegorice ad naturã / uel tropologice ad mores ſtudent re-
ducere nõ reducẽda/his uerbis. Iuniores ſacrarũ rerũ interpreter res geſtas ræpellẽtes
fabulas/fabularũq; allegorias excogitarũt/quas rebus naturalibus imponẽtes myſte-
ria cũ tãta obſcuritate induxerũt/ut nemo facile ueritatẽ reꝝ poſſit ꝑſpicere. uerũ priſci
ac p̄cipue phœnices atq; ægyptii quos cæteri ſunt imitati/ſi qui uitã aliqua re inuẽta ex
coluerũt eos benefactores cõeſq; patronos putãtes quaſi deos adorabãt /quibus ſtatu
as ac ſimulachra/tẽpla quoq; ſtatuẽtes naturaliũ ẽt dæoꝝ noĩa imponebãt: Naturales
ãt deos Solẽ ac Lunã cæteras tã erraticas ſtellas & elemẽta una cũ iſtis putabãt. Ita de
os alios mortales alios ĩmortales dicebãt. His ſic expoſitis phœnicũ deinceps theolo-
giã ſecundum Sachoniathonem Biblius philo ſic ad uerbum exponit.

De Phœnicum theologia. Cap. VII.

PHœnicũ theologia principiũ rerũ oĩum tenebroſum ac ſpiritalẽ aerẽ eẽ affir
mat/aut aeris tenebroſi ſpiritũ/& p̄terea chaos turbidũ oĩ luce priuatũ /hæc
infinita eſſe atq; intermĩata. Verũ qñ ſpiritus ſua principia cõcupiuit facta ẽ
cõplexio atq; cõnexus qui Cupido appellat/quiq; creatõis rerũ oĩum principiũ eſt/ſpi
ritus autem ſuum non nouit creationem / ſed ex eius connexu factum eſt moth/quod
limũ dicere latine poſſumus/alii aquoſæ mixturæ putredinẽ ex qua ſemina creaturarũ
oĩum & generatio ꝓdit/ac in primis aĩalia ſenſu arcentia ex q̄bus facta ſunt aĩalia intel
lectualia quæ nũcupant thophaſunin ideſt cæli cõſpectores in figurã oui cõfirmata.
Moth autẽ effulſit Sol & Luna/ſtellæ ac aſtra magna huius mũdi origo apud eos cre-
ditur/qua deorũ apte religio cõtemnit/ſed uideamus quõ cætera mirabilis illa theolo
gia cõſtituit. Aere igit inquit & mari igneũ uenti emittẽtes ſplẽdorẽ ſimul cũ terra ac
nubes facti/& maxime de cælo effuſiones: Segregatis itaq; cũctis atq; a ſuo loco ſolis
calore depulſis rurſus ĩ aere corruẽtia ſuo cõflictu tonitrua & fulgura effecerunt/quo
ſonitu animalia ex limo quaſi ex ſomno ꝓſiluerũt eruperũtq; tã ex terra quam ex mari
mas & fœmina his addit. Hæc in libris Taauti de origine mũdi cõſcripta reperim9/q̃
ille ingenio ac cura inuenit noſq; illuminauit/deinde uentorũ nominibus ordineq; an-
te oculos poſito poſt pauca infert. Hi primũ terræ fœtus q̄bus & ipſi & qui ante ipſos
fuerũt & poſt eos uitã trahebant deos putantes adorabant & infuſiones ac fumigatio

nes eis faciebant/qui adorationis modus ſuæ infirmitati ac ignauiæ animi cōgruebat.
Poſt hæc ait ex uēto Colpia nuncupato & muliere Baau quod noctē ſignificare inter-
pretatur natos fuiſſe ſæculū ac primogenitū uiros mortales/ita nominatus/& a ſæculo
primū ex arboribus alimēta hominibus eē repta/ ex his uero natos genus ac generatō
nē dictos phœnicē habitaſſe/æſtu autē facto palmas ad ſolē ſuſtuliſſe quē deum puta
bant Belſamē uocāte/ideſt cæli dominū/quē græci Iouē uocāt.Incuſat deinde græcos
quaſi erroribus ductos his uerbis.Nō.n.temere multis hæc noibus diſtincta ſunt/ſed
ſecundū ſuſceptas res noia indita fuerūt/quæ genus græcoꝝ ignorās longe aliter intel
lexit ambiguitate interpretatiōis cōfuſum:Addit deinde a genere ſæculi & Protogoni
mortales filios procreatos quoꝝ noia lux/flāma ignis/ex cōſtrictiōe lignoꝝ ignē repe
riſſe ac uſum eius docuiſſe/a quibus uaſto corpore natos filios aſſerit quoꝝ noia mon
tibus ubi habitarūt īpoſita Caſſio ſcilicet libano atq; impudico/hi quibuſcūq; obuiam
fierēt cōmiſcebant/tabernacula excogitata refert ab iſtis ex cānis/foliis/ atq; papyro/
factioſe quoq; aduerſus fratrē Vſonē eos uixiſſe q corporibus tegmina primus ex pel
libus ferinis cōfecit/magna uero imbriū ꝑcipitata flantibus uētis atq; coruſcātibus un
diq; fulguribus ſyluas apud Tirū concrematas. Hūc Vſonem arboribus amputatis
ambuſtiſq; primū cū his mare ingredi auſum fuiſſe/ſimulachraq; duo igni ac uēto ere
xiſſe que adorabat ſanguine feraꝝ perfundēs/his oībus cū naturæ cōceſſiſſent uirgas
ac ſtatuas a poſteris cōſecratas annuaſq; cælebritates ſtatuas.Longe āt poſt genus al-
ti caloꝝ ueneratorē & piſcatorē natos/piſcationē & uenationē inueniſſe/ex his natos
duos alios qui ferrū ferriq; uſum inuenerūt/quoꝝ alterū Chuſora uocatū cātibus ma-
gicis & huiuſmodi uerbis plurimū ualuiſſe/hi domibus porticus addiderūt & circui-
tus & cameras/ex his piſcatores & uenatores & qui Titanes appellant fuiſſe/ex his ēt
Amynū atq; Magū q greges fecerūt & magalia conſtruxerūt.Ex his ēt Miſora & Se
lech ideſt uita tenuē atq; iuſtū/iſti ſalē uſumq; eius inuenerūt/a Miſore Taautum fuiſ
ſe natū qui primus elemēta litteraꝝ cōſcripſit quē ægyptii Thoor:Alexandrēſes Tho
oth;Græci Mercuriū uocāt.Aſedech Dioſcuros natos/ aut Gabiros/aut Cirbātes/aut
Samotrachas qui primi naues cōſtruxerūt/quoꝝ nati herbaꝝ uires & cātus ad medi-
cinā iuenerūt.Ea tēpeſtate natū Eliū qui altiſſimus fuit cognominatus & mulierē Be-
ruth uocitatā/hos in Biblo habitaſſe/hi genuerūt Terrenū aut idigenā/cui Cælus po-
ſtea cognomē fuit/a cui9 noie mira uarietate formoſiſſimi ſupremū corpus cælū fuiſſe
appellatū/huic ab eiſdē tpibus nata ſoror terra appellata cui ēt ꝓpter formam terrā co
gnominis facta/hi patri altiſſimo a beſtiis dilaniato ſacra & cærimonias ut deo īſtitue-
rūt.Ita patris regnū Cælus poſſidēs terrā ſororē in mrīmoniū duxit quæ ſibi quattuor
filios pepit illū quē & Saturnū dicūt:Bætilū/Dogma q & frumētarius appellat/ac po
ſtremo Atlāta/habuit ēt alios liberos Cælus ex multis ſibi uxorib9 natos/quā rē adeo
ægre tulit ut Cæli diuortio uti uoluerit.Cælus tn̄ ab ea abſtinēs quodcūq; uolebat ui ei-
appropinquabat/& idignatiōe incēſus filios ab ea ſibi ꝓcreatos neci tradere conabat:
qua ex re coacta terra ſocios ſibi ac adiutores ad defendēdos natos cōciuit.Interea Sa-
turnus cū in uirū euaſiſſet Mercurii maximi:q eius ſcriba fuit auxilio uſus ad defenſio-
nē matris patrē ulciſcit:Saturni deinde liberi fuerūt Proſerpina & Minerua/quoꝝ pri
ma uirgo obiit Mineruæ aūt atq; Mercurii nouis artibus haſtā & falcē ferreas Satur-
nus fabricatus eſt.Deinū Mercurius artibus magicis Saturnios milites inſtruxit/ com
miſſum aduerſus cælū ꝓ terra ꝓliū/fuſis fugatiſq; copiis regnū.Ea in pugna inter alios
quādā Cæli cōiunx ei admodū dilecta capta fuiſſe fert/quā Euagoni Saturn9 in mrī-
moniū dedit/apud quē partu leuauit uentrem/& uocauit q peperit Demaroū / his ita

gaſtis ædes ſuas mœnibus Saturnus cinxit urbēqꝫ cōdidit primā Biblū a phœnicibus
noiatam: Atlāti uero fratri ſuſpecto Mercurii cōſilio in ꝓfundo depulſo foueā aggeris
ſupiniecit/his corꝑibus Dioſcuroꝝ poſteri nauigia fabricati nāuigabāt tēpeſtatibuſqꝫ
ad Caſſiū montē eiecti tēplū ibi cōdiderūt. Deide nō lōgo trāſacto tpe Cælus exulans
filiā ſuā Aſcartem forma & uirginitate florētē cum duabus ſororibus Rhæa & Dione
quaſi ſuſpectas ad iterficiendū dolo Saturnū emiſit/ſed uariis modis allectas Saturnꝰ
matrimonio ſibi ſorores cōiunxit Ea re cognita Cælus fato pulchritudine aliiſqꝫ ſotiis
auctus in Saturnū inſurgit/quas uidelicet fatū & pulchritudinē ſimiliter allectas ad ſe
Saturnus attraxit/recæpit aūt ab Aſcarte Saturnus nō paucos filios quoꝝ iunior con-
tinuo ſimul atqꝫ in lucē editus fuit in deos abiit: Clari uero fuerūt Amor atqꝫ Cupido/
Dago aūt frumēta iuenit atqꝫ aratrū/ac ideo Iupiter aratrius nūcupatus ē: Selech autē
.i. iuſto una titanidū nupta Aeſculapiū enixa ē ꝑterea Saturno interea tres filii nati Sa-
turnus pr̄i cognominis: Iupiter Belus/& Apollo/tūc ēt nati ſūt pōtus Typho / Nereꝰ
Pōti pater/a pōto Neptunus ꝓcreatus & Sido/cuius ab ore ſonora ſuauiſſimaqꝫ uox
ꝓfluebat/hæc prima hymnos carminibꝰ cōpoſuit/a Demaraoōte Melchratus qui &
Hercules uocatᷣ natus/tūc Cælus Demaraoonte ſibi ſocio atqꝫ amico Pōto bellū īfert
ſed uictus a Pōto Demaroon uouit ꝓ fuga uotūqꝫ ꝑſoluit. Poſt triginta duos autē an-
nos regni ſui Saturnus inſidiis Cælū pr̄em ꝓpefontes fluētaqꝫ i ualle q̄dā īſidiis locatis
cæpit & uirilia mēbra abraſit/unde ſacer ſanguis infōtes fluētaqꝫ ſtillauit /qui locus ad
hæc uſqꝫ tp̄a mōſtratᷣ: Hæc ſunt Saturni geſta/hæc a gētibꝰ ꝑdicata tp̄a/hæc aurea illa
Saturnia regna/hæc beatificata illa priſcoꝝ fœlicitas. Sed redeamus ad nobilem iſtum
theologū uideamuſqꝫ q̄d poſtea factū dicit. Aſcarte aūt iquit maxima ſūmaqꝫ/ac Iupi-
ter & Demaroon/& Adolus deoꝝ princeps Saturni iuſſu regnū gubernabāt: Impo-
ſuit aūt Aſcarte capiti ſuo regali īſigne tauri caput/cūqꝫ orbē terraꝝ circūiret repperit
forte æropetē quē in Tyriā ſacratā iſulā adductū cōſecrauit: Saturno aūt quatuor ocu
los īſigne regale cōpoſuit quoꝝ duos in anterioribꝰ duos in poſterioribꝰ partibꝰ cor-
poris collocauit/qui uiciſſim cōtracti q̄eſcebāt: Allas quoqꝫ in humeris quattuor fixis
duas ꝑtēſas quaſi uolaret/duas remiſſas quaſi ſtaret/ſignificabatᷣ aūt ipm̄ dormiētē ui-
dere & uigilantē dormire ſimiliter quoqꝫ Pallas quieſcētē uolare & uolantē quieſcere:
Cæteris ēt deis duas fecit allas in humeris quaſi Saturno cōuolarent. Ipſi ꝑterea Satur-
no duas in capite allas locauit/unā ꝓpter principatū mētis/alterā ꝑꝑ ſenſum: Cū uero
Saturnus auſtri regiōes petiiſſet/uniuerſam ægyptū deo Taauto largitᷣ / ipm̄ ibi regē
cōſtituit hæc oia a ſeptem dicit Sedech filiis cabiis appellatis & ab octauo ipſoꝝ fratre
Aeſculapio/uti eis Taautus deus ꝑcepit cōſcripta fuiſſe quæ Thaionis filius oīum pri-
mus apud phœnices deoꝝ interpres allegorice ad naturā accōmodauit /tradiditqꝫ po-
ſteris quaſi orgia quædā atqꝫ myſteria/Taautus aūt quē ægyptii Thoth appellant ſapi
entia phœnicū præſtans primus religionē deoꝝ ab ignorātia uulgari in dignitatē do-
ctrinæ reduxit/quē poſt multa tp̄a deus Surmobolus ac Thurro quæ dicta ē Chyſar-
tis ſecuti abditā Taauti theologiā & allegoriis obtruſam in lucē ꝓtraxerūt/& poſt ali-
qua dicit morē priſcis in magnis calamitatibus atqꝫ ꝑiculis/fuiſſe ut ciuitatis aut gentis
princeps dilectiſſimū ex filii ulciſcēti dæmoni quaſi redēptionis præmiū traderet /& ſic
traditū myſtice iugularet. Cū itaqꝫ Saturnus rex regiōis quā phœnices Iſraelē uocant/
qui poſtea quā hoiem exiuit ad Saturni ſtellā adductus ē/ab Anobreth nympha uni-
cū haberet atqꝫ chariſſimū filiū Ieud a re ipſa dictū/ſic.n.ēt nunc phœnices unicū filiū
appellāt/quia maximo atqꝫ ꝑiculoſiſſimo bello ciuitas ꝑmebatᷣ/regio indutum ornatu
ſuꝑ cōſtructā ad hæc ꝑparatāqꝫ aram imolauit. Hic iſte philo Biblius uide quæ a Sa-

choniatonis traducta elemẽtis de ſerpẽtibus ac feris uenenoſis dicit/quæ uſum ad uitã
nullũ/peſtẽ uero & interitũ uenenoſo morſu hoibus iferũt. Scribit igit̃ ad uerbum ſic
Draconũ naturã atqꝫ ſerpentũ ipſe Taautus diuinã putauit/& poſt ipſum ẽt phœnices
atqꝫ ægyptii ſpũaliſſimũ eni aial oium eſt & igneũ: Nã ſpiritu abſqꝫ manuũt aut pedum
& oino alicuius organi exterioris argumẽto ut cætera uidemus aialia ferri eximiã cele
ritatẽ aſſequit̃ uariaſqꝫ figuras & formas gradiẽs iuoluto reuolutoqꝫ ad quã uult celeri
tatẽ greſſu facillime p̄ſtat. Lõgeuũ ẽt ẽ nec ſolũ ſenectã cũ pelle deponẽs reiuueneſcit/
ſed creſcit ẽt adoleſcentia reductũ/cũqꝫ determinatos adipleuerit terminos in ſeipſum
reuolutũ rurſum reuireſcit q̄uis ſp minus/ita niſi ꝑcuſſum itereat uix naturali nece cõ
ficit̃/ſed phœnices dæmonẽ fœlicẽ ægyptii uero eneth appellarũt/cui accipitris caput
apponunt ꝓpter actiuitatẽ accipitris ſingularẽ Iccirco Epies quẽ ſũmũ deoꝝ interpræ
tem ægyptii putarũt ſacraꝝ litteraꝝ ſcriba/cuius libros Arius in græcã linguam tradu
xit allegorice hoc tradẽs ad uerbũ ait. Diuiniſſimũ aial ſerpẽs & accipitris habẽs caput
ualde iocundũ ẽ/id ſi palpebras erigebat luce primogenitã oẽm ſuã regionẽ replebat/
cũ uero clauſos retinebat oculos tenebræ fũdebant̃/hinc ſignificare uoluit Epies igne
am eẽ naturã eius a phœnicibus pherecides quoqꝫ principia ꝑdoctus diuinitus de deo
quẽ ophonea græce uocauit latinæ ſerpentẽ dicere poſſumus & de offionidibus mirũ
in modũ diſeruit/de quibus alio loco dicemus: Veꝝ ægyptii uniuerſũ depingẽtes mũ
dũ ac ipſa inducti ſentẽtia iter circulũ aereũ igneũqꝫ in ſupficiæ circũfuſum ſerpẽtis ac
cipitri formis figurã extẽdunt ut theta græcæ litteræ figura cõſimilis magnitudinẽ mũ
di ac formã ꝑ circulũ ſignificãtes/per ſerpentẽ uero qui in circuli medio poſitus eſt bo
num dæmona conſeruatorẽ oium cuius uirtute mundus cõtineatur oſtendentes. Sed
Zoroaſtres quoqꝫ magꝰ in libro ſacro in quo res pſicas collegit hæc ad uerbũ ſcribit.
Deus caput accipitris habet: is incorruptibilium primus eſt ſempiternus/ingenitus ex
pers partium/ſibiipſi ſimillimus/bonoꝝ oium auriga/munera non expectans/optimꝰ
prudentiſſimus/pater iuris ſine doctrina iuſtitiam perdoctus/natura perfectus/ſapiẽs
ſacræ naturæ unicus inuentor. Ideo ſimiliter ſerpentibus ut cæteris diis immolant deos
maximos ac principes totius arbitrantes.

Euſebii Pamphili Liber Secundus.

Ed phœnicũ theologiã iam ꝑ auctores ſuos expoſuimus quam
oino ut peſtiferã fugiendã/& ſanitatẽ tantæ inſaniæ quærẽdam
ſalutare p̄dicat euãgeliũ/quod aũt nõ fabulæ dictæ ſunt aut poe
s taꝝ figmẽta altius quiddã quaſi nucleũ contegẽtia ſed ſapientũ
priſcorum & theologorum ut gẽtes dicerent uera certa quæ te
ſtimonia cũctis antiquiora poetis ide patet ꝙ uſqꝫ ad noſtrã me
moriã in phœnicia iſti ipſi dii ſic appellati/ſic nati/ſic educati/ut
dicti theologi tradiderunt dicunt̃. Quare nihil agũt cũ ad naturalia quædã turpitudi
nem occultãtes refugiũt cũ res ſe ipſæ cærimoniæqꝫ deoꝝ una claraqꝫ uoce phœnicum
oium ipſos redarguunt̃: Sed de phœnicũ theologia ſatis. Nunc ad ægyptiã trãſeamꝰ
ut etiam hinc uideamus recte ne an cõtra gentiliũ nugas contẽpſimus & ſalutarẽ euan
gelii doctrinam ſecuti ſumus/quã maxime nũc neglectis ſuis ſanctiſſime colit ægyptiis
Vniuerſam aũt ægyptioꝝ hiſtoriã & theologiã ipſoꝝ ſeorſum in libro quẽ ſacrum in
ſcripſit Manetus quidã ægyptius lingua exquiſitiſſime in mediũ edidit: Sed Diodorus
ẽt Siculus uir clarus oẽm ut diximus hiſtoriã gẽtiũ diligẽter breuiter ac ordinate con

gregatã cõſcribẽs ab ægyptioꝝ theologia totius negocii fecit initiũ a quo potius quaſi
ab illuſtriore notioraq; græcis q̃ ab ægyptio Maneto/hæc ad uerbũ ſcribẽda duximꝰ.

¶ De ægyptiorum theologia. Cap.I.

Sſerũt igit̃ ægyptii in reꝝ oĩum origine hoĩes primũ in ægypto primũ hoĩes
a ꝑductos partim ꝑpter cæli tẽperãtiam/partim ẽt ꝑpter nilũ & naſci & educa
ri potuiſſe.Nã nec hibernis frigoribus nec æſtiui ſolis ardoribus regionẽ pre-
mi & ſolũ irrigatiõe nili ſic eẽ fœcundũ ut alimẽtoꝝ in uſu hoĩum nulla terra feratior
ſit.Deos uero mortales hoĩes fuiſſe/ſed uirtute ac beneficiis uitã cõem excoluerunt im
mortalitatẽ cõſecutos/quoꝝ nõnulli reges fuere noĩaq; habuere alii noua quædã alii a
cæleſtibꝰ trãſlata eẽ quæ maxios deos Solẽ Saturnũ Cybelẽ Iouẽ quẽ hoĩem nõnulli
nũcuparũt Iunonẽ Vulcanũ Veſtã ac poſtremo Mercuriũ:Solẽ aiunt primũ omniũ
apud ægyptũ regnaſſe:ſoli cæleſti cognominẽ quis nõnulli ſacerdotũ Vulcanũ coniẽ
dant primũ igne inuẽto regnũ obtinuiſſe/deinde Saturnũ q ſorore Cybele in uxorem
ducta Oſirim & Iſim genuit/aut ut plurimi dicũt Iouẽ & Iunonẽ/hos uniuerſum orbẽ
impio ſubiugaſſe ac qnq; deos ꝑcreaſſe aiunt Oſirim Iſim Typhona Apolinẽ ac Vene
rem Oſirim Dionyſiũ/Iſim Cererẽ eẽ autumãt quos matrimonio cõiunctos quom re
gno ſucceſſiſſent plurimũ generi hoĩum cõtuliſſe.Ita tractu thebaico centũ portarum
urbẽ cõdidiſſe/quã alii Iouis urbẽ alii thebas appellãt.Erexiſſe aũt Oſirim Iouis ac Ce
reris parẽtibus cæteriſq; diis aurea tẽpla quoꝝ ſingulis certas cærimonias ſtatuit & ſa-
cerdotes q eaꝝ curã haberẽt cõſecrauit.Ab hoc uitẽ inuẽtã & diuerſis honoribꝰ hoĩes
diſtinctos ut alii colorẽt alii colerẽt̃/muſicã adeo dilectã ut ſecũ ſp̃ nõ paruũ muſicoꝝ
duceret/qbus nouẽ uirgines quaꝝ Apollo dux erat/& aliis doctrinis & canẽdi arte nõ
mediocriter excelluiſſe:Quomoq; oẽs gẽtes pp eius merita q̃ſi deum ſuſciperent ubiq;
monumẽta reliqſſe.In india multas urbes cõſtruxiſſe/phrygiã domuiſſe/ ac p helleſpõ
ti anguſtias in Europã traiectũ.Macedona filiũ macedoniæ regem cõſtituiſſe / ab hoc
Apyn & Mneuin cõſecratos & apud ægyptios loco deoꝝ publice cultos/qui frumen-
toꝝ inuẽtoribus ad cõmittẽda territoriis ſemina ꝓfuiſſent.Iſim iureiurãdo nulliꝰ ſe ꝑ-
ter Oſiridis cõplexũ petiturã decreuiſſe/quã ẽt poſtq̃ hoĩem exiuit imortales honores
cõſecutã uidemus.Oſiride uero inſidiis laniato alia q̃dem mẽbra non mediocri labore
ab Iſide inuẽta diuinis honoribus ſepulta/pẽnis uero in flumen nilũ a Typhone proie
ctis cõſtituto dolo ſacra ac cærimonias maioris aliquãto cultus ſtatuas fuiſſe hinc græ
cos accæpiſſe & Dionyſii orgia & dies feſti cũ honore huiꝰ mẽbri fierẽt/cuius ſim ula
chrũ in myſteriis ferẽtes phallũ appellãt fingere aũt aiunt ac cõmentiri oẽs qui apud
thebas boetias ex Semele ac Ioue hunc demũ natũ exiſtimãt quod Orphea primũ au
ſum fuiſſe.Illũ ægyptũ petiiſſe ac inde myſteria Oſiridis doctum in græciã retuliſſe. Et
quoniã cadmeis amicus eẽt genus dei magnis affectus honoribus ad ipſos nõ inuitus
trãſpoſuiſſe multitudinẽq; alios ignorãtia/nõnullos quia talẽ deũ græcũ potius q̃ ægy
ptiũ dici uellẽt/cultũ & myſteria eius libenter ſuſcæpiſſe/at uero poetã Orpheũ facile
totã rẽ ea de cauſa ueriſimiliterq; finxiſſe/quoniã Cadmus ex thebis ægyptiis in boetiã
ꝓfectus Semelẽ aliosq; liberos genuiſſet/quã ab ignoto preſſam ſeptimo menſe ſicut
ẽt de Oſiride phibent ægyptii pueꝝ peperiſſe/hũc mortuũ a Cadmo deauratũ & qua-
ſi deũ igenti cultu & ſacrificiis decoratũ fuiſſe parentẽ quoq; eius Iouem prædicaſſe ut
Semeles ſtuprum leniretur/hinc apud græcos celebratã eſſe fabulã q̃ Semele Cadmi
Oſirim ex Ioue cõcæpiſſet in luceq; edidiſſet/quã poetæ adeo amplificarunt atq; auxe-
runt ut iam reſonãtibus theatris nemo græcoꝝ ſit qui hãc rẽ aliter geſtã credat /nec in
hoc ſolum/ſed in aliis quoq; multis illuſtribus apud ægyptios uiris heroibus quoq; ac

deis id eſſe a græcis factitatum. Herculē.n.ægyptium fuiſſe/cuius uirtute multas ma-
gnaſq; orbis terraꝝ partes ꝑdomitas hūc græcos ut ſuū diuinis honoribus colere q ſu-
us nō ſit/ſed magnis tꝑibus poſtea ad natū ex Alcumena Herculem iniuria res geſtas
ægyptii Herculis traductas. Perſa quoq; in ægypto natū in ipſius Iſidis genus ab ægy
pto ad argiuos trāſlatum/fictis deinde fabulis Io ipſam eē quæ in bonis fuit formā mu
tata/cuius honore factū ut ægyptii bouē adorēt/quis alii antiqſſimis tꝑibus aīaliū effi
gies ab ægyptiis ducibus atq; imꝑatoribus galeis iſculptas ferri ſolitas/ut prœlio dicāt
eāq; rē impii ſignū ipſis fuiſſe. Parta deinde uictoria ea aīalia/quoꝝ imaginē uictorioſi
duces geſtarūt/quaſi offenſionē belli ad hoſtes ipſi repuliſſent in deos relata fuiſſe. Nō
nulli uſus utilitatiſq; cauſa multa ex aīalibus in deoꝝ numero apud ægyptios ſuſcæpta
cōtendūt. Bouē.n.ipſam tam partu ſuo q̄ arādi opera cōducere / oues aūt & parere &
tegmētoꝝ materiā præbere & lacte ac caſeo alere. Canē uero una cū hoibus uenari &
ad cuſtodiēdos hoies natū eſſe. Quapꝑ deum qui apud eos Anubis appellat̄ caninū
habere caput/ea.n.re oſtendit̄ cuſtodē ipſum Oſiridos fuiſſe tā bæluas qui iportune
obuiā factos coercentē/felē uero qm̄ ad ſcuta faciēda cōducat/ichuemona quoniā oua
crocodilloꝝ cōterat & luto cōuolutus cū os aperiāt/ita in uētres eoꝝ inſilire ſoleat / ut
exeſis inteſtinis eos interimat. Ex auibus ibidē quidē utilē dicunt ad ſerpētū locuſtarū/
erucaꝝ interitū Accipitrē uero ad ſcorpiones atq; ceraſtas necādos/& alia huiuſmodi
uenenoſa aīalia/quē ēt nō nihil cōferre arbitrant̄ /Aquilā uero quia regia ſit colunt/hir
cum in diuinis ea rōne dicunt ſuſcæptum/qua priapum apud græcos ꝑꝑ genitalia mē-
bra cū illud aīal ad cōiunctionē ſexuum maxime oium deferat̄. Membra uero genita-
lia apud eos honorari qm̄ ꝑ ea inſtrumēta ſpecies aīalum conſeruant̄ /quæ tñ nō apud
ægyptios ſolū/ueꝝ ēt apud pleraſq; alias gētes/qm̄ quæ ad generationē aīalium neceſ-
ſaria ſūt apprime colunt̄. Quaꝑꝑ ēt antiſtites quia patribus ſecundū ægyptios ſucceſ-
ſione ſacerdotiū accæperūt huius dei myſteriis nunciant̄. Ad hæc pæanas ēt atq; ſaty-
ros aiunt huius rei cā cunctis hoibus eſſe uenerabiles/cuius ſignū ē / quia ſimulachra
eoꝝ in tēplis mēbris i morē hircoꝝ/quod aīal tradit̄ prōptū ſꝑ eſſe ad cōiunctionē ten
tigine affectis ſtatuunt̄. Soceros aūt tauros Apin ſcilicet atq; Mneuin diuinis coli ho-
noribus tū ꝑꝑ agriculturā/tum quia frugū inuētio ad deos refert̄. Lupos quoniā cani
bus ſimillimi ſunt/& quoniā Iſide una cū Oro filio certamen aduerſus Typhonē ſuſce
ptura Oſirim aſſerunt ab inferis filio & matri auxiliū ferentē aduenīſſe/eiſq; in ſpecie lu
pi apperuiſſe. Nōnulli aūt dicūt lupis aduerſum ægyptū irruentes æthiopes diſtractos
fuiſſe unde regionē lupariā appellatā. Crocodillū illis honori eē aiunt/quoniā eius ter-
rore ab arabia latrones in ægyptū nare nequeāt. Præterea quēdā de priſcis regibus ſuo
rū rabiē canū fugientē ad paludē cōfugiſſe/qui præter opinionē hoium a crocodillo ſu
ſcæptus in alteram ripam traiectus fuerit. Sed culturæ aīalium alias alii cauſas afferunt.
Multitudine.n.aiunt crebro in reges magno inſurgēte cōſenſu diuerſoꝝ aīalium cultū
diuerſis ciuitatibus a quodā rege ſtatutū fuiſſe/ut dum ſinguli religionē reuerent̄ ſuā
& cæteroꝝ contemnant non poſſent uniuerſi in unum ægyptii conſpirare. Hæc aīalia
linteamina poſt mortē plangētes & pectora cū gemitu cædētes in ſacris ſepeliunt locu
lis quoꝝ ſi quod ſponte aliquis iterfecerit mortis mulctat̄ ſupplicio: Felem aūt aut ibi-
dē ſiue ſponte ſiue inuitus quiſq̄ necauerit morte punitur. Præterea in quacunq; domo
canis mortuus fuerit oēs qui eā habitant uniuerſo corpore raſo magno luctu afficiun-
tur nec uino aut tritico cæteriſq; ad uictū neceſſariis quæ in ea domo recondita fuerūt
uti amplius licet. Alunt autem Apin quidem memphide; Mneuin in eliupoli Hircum i
medente. Crocodillum in palude; Miridos reliquaſq; feras in locis atris ſimilā aut pultē

lacte coctam afferentes & bellaria melle commixta & anſerinas carnes tam elixas q̃ toſtas. Cum maſculis aũt animalibus fœminei quoque ſexus ſumma ſpecie ſimul nutriũt quæ pellices appellant. Cum uero Apis mortuus fuerit magnificeq; ſepultus quoſq; ſimilem inueniant in perpetuo luctu quem ſimul ac inuenerunt ad urbem nili ſtatim adducunt/qñ ſolum mulieribus uidere ipſum licet/obuiam nãq; factæ ſublatis ueſtibus genitales partes ei oſtendunt/nec unq̃ poſtea hunc deum mulieribus aſpicere licet / in quem aſſerunt animam Oſiridos poſt mortem traductam fuiſſe. Hæc illa eſt ægyptiorum turpis impietas potius q̃ theologia aduerſus quã aliquid dicere cum per ſe iaceat turpe duco quam merito contempſimus atq; deſpuimus/a tantis malis non niſi a ſalutari & euangelica doctrina quæ obcæcatos mentis oculos per fidem illuminauit liberati uerum honeſtiores harum nugarum & quaſi naturales rationes paulopoſt ſimul cũ græcarum fabularum interpretatione facilius enodabimus. Hoc igitur modo antiquiſſimæ temerariæq; phœnicum & ægyptiorum ſuperſtitionis omnium gentium turpis theologia plena eſt. Verum de græcorum quoq; theologia qui ſimulachris & myſteriis ſimili quodam ut ægyptii pacto utuntur/modo dicamus quam qui uniuerſam collegit hiſtoriam in tertio & quarto uolumine diligentiſſime conſcripſit facto a Cadmi ætate initio Cadmum autem poſt Moyſem fuiſſe ab antiquiſſimis gentium annalibus loco ſuo demonſtrabimus / ut aperte pateat Moyſem maiorem natu q̃ græcorum deos fuiſſe/ſiquidem poſt Cadmum dii emerſerunt/quem non paucis annis Moyſes ſuperauit. Sed iam Diodori uoces audias.

De Græcorum theologia Cap. II.

Admum Agenoris filium ex phœnicia dicũt ad quærendã europam quæ fuit
c a Ioue rapta a rege miſſum fuiſſe nec inueniẽtẽ in boetiam tandẽ deueniſſe ac thebas ipſi ædificaſſe. Cũq; Armoniã Veneris filiam in uxorẽ duxiſſet Semelem & ſorores eius ex ea genuiſſe: A moribus aũt Semeles Ioue capto ac exorato tanq̃ ad Iunonẽ diuino ad eam modo accedere non tuliſſe fulgura atq; tonitrua mulierẽ: ſed abortu edito puero igne ipſã flagraſſe/a Ioue aũt Mercuriũ accepiſſe puerũ eũq; ad ſpeluncas niſes quæ iter phœniciã & nilum ſita eſt tranſmiſiſſe/hoc pacto a nymphis educatum Dionyſium uini & uitis uſum atq; plantationem hoĩes docuiſſe/inueniſſe quoq; coctionẽ ex ordeo confectã quam ceruiſiã appellãt/hunc cũ exercitu nõ uirorũ ſolum ſed ẽt mulierũ orbẽ luſtraſſe/iniuſtis atq; impiis hoĩbꝰ atrociter punitis. Fuiſſe tñ haſtis thyrſo ornatis armatas mulieres/muſas etiam omnes ſecutas fuiſſe uirginitate omniq; doctrine genere florentes quæ tripudiis & cantu deum permulcebatur. Pædagogum ei Silenum fuiſſe/cuius conſiliis uirtutem fuit complexus. Mitra uero caput ei ligatũ ꝓpter dolores qui fumante uino caput aggrediuntur. Bimatrem aũt appellatũ quoniam ex uno patre & a duabus matribus procreatus fuiſſe uidetur. Ferulam ei in manu tradunt quia cum non permixtum aqua uinum homines biberunt ac in furorem uerſi alter alterum baculis cæderent/unde nonnulli moriebantur/pro lignis ferula uti perſuaſit. Bacchum a bacchis uocatum fuiſſe. Leneum quoniam leneus græce torcular latine appellatur. Bromium a bromo ideſt ignis ſonitu/qui cum ab ortu ederetur inſonuit. Satyri quoq; eum dicuntur ſecuti fuiſſe/qui ſaltando & tragice canendo uoluptatem ei efferebant/ab hoc primo theatrum & muſicam fuiſſe harmoniam inuentam. Hæc de Dionyſio traduntur. Muſas uero Iouis Cæli & terræ filias opinatur quas plurimi uirgines fuiſſe confingunt/& ſic appellatas quoniam Myin græcæ honeſta bonaque doctrina iſtituere ſignificat/de Hercule autem hæc græci aſſerunt. Acriſii filia Danæ Ioui Perſea genuit/perſeo Androne Alectriona peperit/ex quo Alcumena eſt procreata/cui ſe

Iupiter triplicata nocte cōmiſcuit/nō cupiditate ut pleriſque aliis mulieribus/ſed libero rū ꝑcreandorū gratia.Quaobrē cū Iuno Zelotyphia exarſiſſet Alcumenæ quidē partū retardauit.Euriſtea uero uel ante tēpus in lucē edidit/quod fecit quia ꝑdixiſſe. Iouē audiuerat illo die ex perſidarū genere regē naſciturū Herculē uero Alcumenæ Iunonē formidatis expoſuit:cui Iuno Minerua ſuadente mamillā ꝑbuit:& a puero uehementius q̄ etas patiebaṫ attracta mamilla Iuno cōmota duos ad necē pueri miſſit dracones/ille autē nullo modo tertius alterū altera manu dracones ex collo appræhenſos interfecit Aeſculapiū Apollinis atq; Phoronidos filiū fuiſſe aiūt adeoque medicinæ artibus excelluiſſe/ut ab incurabili morbo multos liberaret.Ea te Iouē cōmotū fulmine ipſum interemiſſe/cuius morte irritatū Apolinē cyclopas a quibus fulmē illud Ioui conſtructū fuerat interfeciſſe.Vnde iratus Iupiter ad ſeruitiū Adoneti Apollinē impulit/& hoc modo delicti pœnas Apollinē perſoluiſſe.Hoc in quarto bibliothecæ Diodorus poſuit/q̄ reliquā theologiam ab aliis gentibus græcos accæpiſſe his uerbis in tertio ſcribit.

¶De Atlantorum theologia. Cap.III.

P Rimū inquit apud eos Cælū regnaſſe Atlanti aſſerūt/is quadraginta ut dicūt & quinq; filios habuit/quorū duos de uiginti Ops caſtiſſima quædā mulier ſibi enixa eſt/quā ꝑpter uirtutē/in deos trāſlatā terrā nomiari/filias quoq; Cælum habuiſſe Baſiliā & Cybellē quā etiā Pādorā uocāt.Baſiliā quoniā quaſi mater fratres enutriſſet matrē appellatā fuiſſe/& poſt Cæli mortē hyperioni fratri nuptā binos liberos ſolē atq; lunā peperiſſe.Cybeles autē fratres futurā formidātes Hyperiona interemiſſe:Solē ad fluuiū eridanū præcepitaſſe /hæc cū luna ſic facta percepiſſet ab alto ſeipſam loco deieciſſe matrē autē furore concitā crinibus ſolutis tympanis & cymbalis bacchantē primo circumuagari/deinde poſtq̄ inueniri nullibi poterat in deos fuiſſe trāſlatam creditum/& aras ei ac templa fuiſſe cōſtructa/cuius ſacra cum tympanis ac cymbalis fiunt.Solem uero atq; Lunam ad luminaria tranſlatos fuiſſe.

¶De Phrygium theologia. Cap.IIII

P Hryges uero Meona phrygiæ antiquiſſimū fuiſſe regē contendūt a quo natā Cybelem fiſtulam quam Syringa græci uocant inueniſſe/& mōtanam matrē appellatā/cui magno & caſto amore phrygius diciṫ marſias cōiūctus/a quo uenerē cognitam fuiſſe negant & tibiam aiunt inuentā.Cybelem aūt attidi conuenientem cum uentre cognita res eſſet interfecto Attide ac ſociis eius a patre cōmotam furore per uniuerſam magnis ululatibus regionem uagatam fuiſſe tympanis dolorē ſuum conſolantem.Marſiæ uero primū cū ea erranti/deinde in muſica contētione ab Apolline ſeperatu pellem uiuo fuiſſe detractam.Ab Apolline deinde adamatam fuiſſe Cybelem/& cum eo ad hyperboreos uſq; erraſſe/cuius iuſſu & Attidos corpus ſepultum & Cybelem diuinos honores conſecutam/unde ad hunc uſq; diem adoleſcentis mortem phryges plāgere ariſq; inſtructis Attida Cybelemq; templo in piſcino ſibi phrygiæ oppido magnificæ cōſtituto ut deos colere.Poſt mortem aūt Hyperionis Cæli filios regnum inter ſe partitos fuiſſe quorum clariſſimi Atlas & Saturnus fuerunt.Atlanti uicinas oceano partes contigiſſe/& multam aſtrologiæ operam datam ſeptemq; filias natas quæ Atlantides appellantur/a quibus q̄plures dii & heroes nati & ſeniore ipſarum Maia Ioui coniuncta Mercurium procreatum.Saturnnm quoq; Atlannis filium auaricia & impietate præditum ſororem Cybelem duxiſſe a qua Iouem ſuſcæpit/q̄uis & alium Iouē Cæli fratrē & cretæ regem contendunt fuiſſe qui multo iferior poſteriore Ioue fuit/qui totius orbis imperium primus ac fere ſolus obtinuit.Cretæ autem regē decem filios genuiſſe quos curetas appellant/eius ſepulchrum uſq; ad hanc diem oſtedi-

tur.Saturnũ uero in libyæ ſicilia italiaq; regnaſſe a quo natus Iuppiter oppoſitã prĩ ui-
tã dicitur elegiſſe regnũq; ſuſcæpiſſe/alii patre cõcedẽte tradiderũt/alii odio patris a po
pulis electũ/atq; ideo Saturnũ cũ titanibus bellũ ei induxiſſe/quo uicto uniuerſum ſi-
bi orbẽ ſubiugaſſe(plurimũ aũt & corpis robore & animi uirtutibus ualuiſſe tradũt)
ac ſommopere ſtuduiſſe/ut & impii punirent̃ & ꝓbi ſũmis afficerent̃ beneficiis. Vn-
de poſtea q̃ hoiem exiuit:qm̃ humanã uiueret uitã Iouẽ appellatũ. De terreſtribus ãt
diis cũ multa uariaq; tã hiſtoricis q̃ poetis ſcribãtur:& inter hiſtoricos Euemerus qui
hiſtoriã:Homerus:Heſiodus:Orpheuſq; mõſtruoſa quædã finxerint breuiterq; uter
quæ cõſcripſerũt explicare conabor.Deos igit̃ honorabãt Euemerus ait magnificẽtiſ-
ſimis ſacrificiis & muneribus argẽteis atq; aureis mirabili arte cõfectis/de quibus lati9
inſupioribus cõſcriptũ eſt.Eſt autẽ in ea iſula quæ deo cõſecrata eſt in quodã altiſſimo
templo Iouis triphilei templũ ab eo ipſo quando totius orbis repugnabat cõſtructũ/
ſtatua etiam in eo mõte aurea eſt/in qua pancæis litteris Cæli:Saturni/& Iouis res ge-
ſtæ ſummatim cõſcripte ſunt/& paulopoſt Cælũ ait iuſtũ & benignum uirum & aſtro
logiæ non imperitũ primũ regẽ fuiſſe/a quo cælites deos ſacrificiis primo cultos/unde
cæli cognomen habuiſſe/duoſq; filios Pana & Saturnũ & filias ſimiliter Rheam & Ce
rerẽ ab uxorẽ Veſta ſuſcæpiſſe Saturnum deinde regnaſſe.& a Rhea quã in uxorem
duxerat iouem/iunonem/& Neptunum ſuſcæpiſſe.Iouem autẽ qui Saturno in regnũ
ſucceſſit iunonem Cererem & Themim in uxores duxiſſe/& filios a prima quidem cu
retas habuiſſe:ab altera Perſephonem/a tertia Mineruam.his dictis græcorum fabu-
las ſecundum Heſiodum Homerumq; ſubiicit.

De Archanis myſteriis erroris gentilium. Cap.V.

ſ Ed de græcorũ atlantiorũ phrigũq; theologia hactenus/quibus nõ abſurdũ
eſt ſecreta myſteria & cælatos addere cultus/ut facile unuſquiſq; uideř poſſit/
utrũ ſit aliq̃d in eis ueræ religionis ſignũ/an demoniaca ſuperſtitiõe ac errore
perfluxerunt omni turpitudine atque dedecore plena & lachrymis poti9 q̃ riſu digniſ
ſima/quæ demens ille in libro quo gẽtiles ad fidẽ adhortatur apertiſſime reuelauit.Vir
magnarũ rerꝝ ſciẽtia ꝓditus & uſu plurimorũ negotiorũ prudẽtiſſim9 q p̃rias nugas a
ſalutari & euangelica doctrina monitus cito cõtẽpſit. Pauca igit̃ ab eo ſumpta diligẽ-
ter audias.Abdita inquit & iuiſibilia ſũt ac ideo diligẽti cura/nõ inquirẽda barathri ora
mõſtruorũ pleniſſima lebes theſprotius/tripes/ciræus/ænea dodonæa cælo in deſerto
atq; harenis honoratus & quod ibi oraculũ eſt/hæc oĩa ſeneſcẽtibus iã fabulis deiecta
penitus relinquãtur:Vltimo eni ſilentio caſtalius & colophoniusfontes ceteraq; fluen
ta quæ diuinãdi uim habere uidebant̃ tradita extinctaq; cũ ſuis fabulis defluxerũt toti
uſq; uinatiõis potius q̃ diuinatiõis nefanda myſteria ceciderũt.Silet Darius:Phytius:
Didimeus:Amphiareus:Apollo:Amphilochus:tacent auriſpices/augeres:ſomniorũ
interpretes/& qui farina aut ordeo uaticinabant̃/qui q̃d uſq; ad hodiernũ diẽ quaſi ab
inferis mortuos reduxerint cũ dæmonibus collouant̃.Perierũt ægyptiorꝝ penetralia/
tenebris tradita ſunt necromantiã tyrrenorꝝ/capræ ſimul cũ iſtis ad diuinationẽ ꝓpara
tæ/& corui hoibus oracula reddẽtes deuolarunt.Quid dicã de Dionyſio quẽ Menolẽ
græce/ideſt latine totũ furentẽ appellant/cui bacchæ orgia celebrãt/& crudas carnes
comedẽtes ſacro furore inicĩant̃ euan euan cõclamãtes/quæ uox aſpirata ſecũdum ex
quiſitam hebræorum linguam fœminei ſexus ſerpentẽ ſignificat.Ceres ãt & bona dea
myſterium fuerũt/quarũ mærores rapinã & luctũ eleucis docet.Quare mihi uidetur
ſi quis deriuatiõi uerborũ attẽdere uelit ab orge ideſt latine ira quã aduerſus Iouẽ Ce-
res ſuſcæpit orgia/miſteria uero ad myſos quod latine ſcelus eſt.quod Dionyſio acci-

dit appellata fuiſſe/quod ſi ẽt ab attico illo Myẽte qui uenãdo periit ut Appollodorus ſcripſit myſteria uocanť.Nõ erunt certe glorioſa quædã hæc myſteria funebri quodã honore tradita/forte aũt myſteria.i.mytharia quaſi fabulæ quædã latine appellata ſũt. Perdatur igiť q hæc primus hoibus tradidit ſiue Dardan9 qui deoꝝ fabulas in myſteria deduxit ſiue Aetio q orgia & cærimonias thracib9 adinuenit/ſiue phrygius ille Mida qui ab Odryſo illo didicit/& ſubditis deide artificioſũ mœrorẽ tradidit/ſiue Cinyra cyprius qui mulierẽ quãdã capere ſtudẽs turpiſſima Veneris orgia ex nocte in diẽ trãſferre auſus fuit.Q uidã aũt aiũt Melampodẽ Amythaóis filiũ ab ægypto in græciam luctũ Cereris ſolẽniter celebratũ reportaſſe/quos oẽs ego impiarũ aſſero fabularũ auctores/& pernitioſe ſupſtitiõis inuẽtores extitiſſe.Q uid eni aliud quã dedecus & aptiſſima turpitudo ſacra hæc ſunt? Sed multo turpiora uidebunť.ſi qs quæ ſequunť addiderit.Ceres peperit/educať puella:Pherephattẽ nõnulli appellãt/cui Iupiter qui genuit draco factus cõiungitur/unde in ſauaſiorũ myſteriis draco in ſpirẽ inuolutus in ſacrificiis ad factoꝝ memoriã/imo uero in teſtimoniũ tãtæ turpitudinis(ut ego dixerim)adhibetur:Peperit & Pherephatte tauriformẽ filiũ/unde poetæ quoq nõnulli taurũ laudãt draconis patrẽ & draconẽ rurſus tauri patrẽ & in montẽ arcana hæc facta ducentes paſtoralẽ ſtimulũ celebrãt/paſtoralẽ ut puto ſtimulũ ferulã/ quod genus ligni bacchantes ferũt appellãtes nequeo latius huius Pherephattæ ſacra enarrare quaſſilũ/rapinam/idoneræ terræ hiatũ/ſues eubolei/quas eodem hiatu ſimul & duas deas abſorptas aiunt fuiſſe.Vnde megarẽſes in theſmophoriis ſuis immittũt/quæ ſacra uariis modis mulieres quoniã hæc fabula uarie narratur p ciuitates græciæ celebrãt theſmophoria/ſcirophoria/ineffabiliphoria uocãtes/& multis modis Pherephatte rapinã cõplorantes.Dionyſi uero myſteria penitus in humana queãdmodũ puerũ cũ curetibus ſalientẽ dolo puerilibus donis titanes decæpti ut & raptũ dilaniauerint/ut Orpheus poeta cecinit Munera uero quibus captus dicitur pinea & aurea poma heſperidũ fuerunt/ quoꝝ ſacrorũ ſymbola nõ eſt utile audire pila pinea/ſpeculum poma uellus. Minerua uero Dionyſi iam diſcerpti corripuiſſe:Pallaſq a motu cordis uocari dicitur . Titanes aũt Dionyſi mẽbra in libete prius elixabãt/deinde uerubus fixa Vulcano torrebant. Sed Iupiter Titanes quidẽ fulmine mulctauit.Dionyſi uero mẽbra Apollini ſepelienda tradidit/qui in parnaſo ipſa depoſuit.Vis & coribãtium audire orgia?tertiũ ab his fratrẽ interẽptũ fuiſſe aſſerũt/cuius caput purpura tectũ & æreo ſcuto cornatũ ad radices olympii mõtis portarũt/ac ſepelierũt/quib9 noia Bauboni dyſaul Triptolemo/ Eumolpo & euboleo fuerũt.Triptolemus bubulcus Eumolpus ouiũ paſtor/ſuũ uero Euboleus a quibus Eumolpides & præconũ ſacrũ genus deſcẽdit.Cererem uero a Baubone coribantiũ nobili muliere hoſpitio ſuſcæptã tradũt/potionẽq multis confectam/ quam Cycrona uocãt Cereri allatã fuiſſe/cũq Ceres luctu oppreſſa potũ recuſaret/quaſi deſpecta Baubo doluit/itaq ſublata ueſte genitalia mẽbra deæ oſtẽdit/quæ hoc ſpectaculo delectata Cycrona ſuſcæpit ac bibit/hæc athenienſium myſteria ſunt/ hæc ſummus theologorum Orpheus(ut ipſi dicũt carmine cecinit /a quo non eſt abre carmina quædã teſtimonii loco apponere.Dixit & obſcenas cũſtas in corpore partes attolens ueſtem patefecit /tum dea ridens Suſcepit paruum qui forte aſtabat iacchum/ Ingeſſitq ſinu uetulæ baubonis/& inde pocula ſuſcipiens tandem cycrona per hauſit.nocte certe ac tenebris iſta myſteria digna ſunt/& magnanimo illo.Immo uero leuiſſimo crichthidarum populo/ aliiſq græcis quos mortuos hæc expectãt. Q ua enim ſpe temerarii homines nutriũtur/quibus oracula.Epheſinus eraclytus canit/Noctiuagis maleficiis bacchis iniciatis ſimul atq iniciantibus/quibus ignis futura prædi

cit quiq; apud cæteros myſteria putanť ſine antiſtite pagũt/ex qbus oĩbus ficta/& ina
nia/& deceptiõis plena cũcta ꝓbanť/quorũ ſymbola(denudãda.n.ſacra ipſoꝝ ſũt)ex
ta fumãtia/polẽta ſaldraco mala punica/tremẽtia aĩalium corda/ferula/hederæ/pultes/
papauera/hæc ipſoꝝ ſacro ſunt/themidos aũt hæc ſunt ſacratiſſima ſymbola/origanũ/
lucerna/gladius/pecten mulieres ſic.n.myſtice mẽbra gẽitalia appellanť:O manifeſtã
impudẽtiã.Nã cũ priſcorũ hoĩum petulantiã nox cogeret ſacra modo nox iniciatus p̃
dicať/& facibus tenebræ uictæ petuleos ſacrorũ mores oſtendunt.Extingue pontifex
ignẽ/uere faces qui eas portas/hac luce turpitudo Iacchi manifeſtať/patere ut nocte
myſteria colẽtur/uenuſtiora uidẽtur in tenebris/hæc orgia neſcit ignis ſimulare aperi-
endo redarguẽdoq; oĩa punit.Q uis nõ merito impios huiuſmodi appellarit/ qui deũ
uerum ignorãtes pueꝝ a titanibus laceratũ & lugentẽ mulierẽ & mẽbra turpitudinis
turpiſſime colũt duplici quadã impietate detenti/nã & deum uerum ignorant/& erro
re decæpti mortales atq; turpiſſimos homines deos exiſtimant.Hæc quidẽ Clemens.

❡Q ui merito ſuperſtitionem gæntium contemnimus. Cap.VI.

Vare nõ iniuria nos magna uoce iſta oĩa contẽpſiſſe fatemur a longiſſimo ac
q prifco errore gratia miſericordia dei oĩpotentis & ineffabili uirtute ſaluatoris
noſtri quaſi ab incurabili morbo liberati. Rationẽ.n.ſecuti nefandũ atq; im-
piũ duximus ſanctiſſima dei appellatiõe mortales & turpes uiros honorere/qui extre-
mæ petulantiæ crudelitatis atq; furoris exẽpla poſterioribus tradiderũt:Q uã enim in
ſaniam nõ ſuperaremus ſi modeſtiã/prudentiã/iuſtãq; laudãtes petulcis ac incõtinẽti-
bus oĩ furore plenis/crudelibus quoq; ac in humanis homicidio ſimul ac paricidio ma
culatis diuinos honores redderemus:Q uis eni maior cumulus ĩpietati addi poterit q̃
ſi uiroꝝ mulierũq; mẽbra & in exptẽ terrarũ rõnis naturã ſanctiſſimã dei appellationẽ
qs intrudat eaq; turpia deo attribuat/quæ ſi de hoĩum aliquo dicanť legibus & cõſue-
tudine ciuitatũ grauiſſimo ſupplicio puniẽtur.Cur longior ſum oĩbus græcis ſimul ac
barbaris lucẽ effulſiſſe p̃dicamꝰ quæ a falſa & ĩpia religiõe ad uerã ac piã reducit. Mul
ti enim iam quaſi a ſopore & ꝓfũdo ſomno expergefacti oculis animi aliquãtulũ aper
tis fabulas poetaꝝ religionẽ priſcorũ eſſe cognouerũt in quã naturæ quædã ſecreta oc
cultari multi credẽtes decipiũtur/quæ q̃uis nihil ueritatis habeãt/tñ exponenda nobis
uidentur/ut etiam eis quæ honeſta ipſi putarunt non iniuria ſpretis euangelicam ſalua
toris prædicationem prætuliſſe merito approbemur.

❡Breuis ſupradictorum repetitio. Cap.VII.

Vod faciemus ſi altius hæc primũ repetierimus.Græcoꝝ igitur popularis/ut
q ita dicã & fabuloſior theologia & phænicum ac ægyptiorum huiuſmodi eſſe
oſtenditur/ut auctoribus iam ſuis cõprobatum eſt/quã non iniuria in princi
pio præparationis euangelicæ collocamus/ut & nos in memoriam redigamus/& qui
neſciunt diſcere poſſint qualis maioꝝ noſtrorum erat religio/& quanta nos ipſi uerita
tis ignoratione quaſi uiolẽtia obruti emerſimus per euangelicã prædicationẽ & appa-
rentiam ſaluatoris ueri dei Ieſu chriſti / qui non in parte unaorbis terrarum/nec apud
gentẽ unã/ſed ubiq; quaſi animarũ ſol proprios lucis radios immittens a caligine & te
nebris errorum ad fulgentiſſimã ueritatis lucem omnes homines conuocauit/apertiſ
ſime nãq; prænominati eorũ auctor mortuorum ſimulachra & turpiſſimorum homi
num imagines cultas nullamq; mentionem dei ueri factam illis fuiſſe / diuinam iuſti-
tiam contemnentibus & in omnia ſcelera ſponte irruentibus oſtendunt. Nam cum
nondum uita hominum legibus & moribus inſtituta eſſet pecudum more ad nihil
aliud multi q̃ adimplendum uentrem mentem eleuabant quos primum impieta-

tatis gradũ tenuiſſe contẽderim. Nõnulli naturali quodã inſtinctu pauliſꝑ cõmoti deũ deiq; uirtutẽ eſſe mũdo putarũt/ac eũ quærẽtes ad cælũ aíos erexerũt/& cæleſtiũ pulchritudinẽ corpoꝝ admirati deos ipſa arbitrati ſũt. Alii depreſſi oĩno in terris ꝑſtantiores aut corporis robore/aut prudẽtia/aut facultatibus/gigãtes quoſdã uel tyrãnos uel magnos ac maleficos uiros/q auxilio alicuius eoꝝ quos a diuiniore ſtatu decidiſſe credimus mirãda quædã facere uidebantᷣ/uel eos q humanæ uitæ aliquo modo ꝓferunt/cũ uiuos tũ maxime poſt mortẽ deoꝝ honoribus coluerũt: Quare deoꝝ etiã templa ſepulchra eoꝝ fuiſſe multi teſtantᷣ/ut Clemens in exhortatione nõnullos græcorũ auctores ſcripſiſſe commemorat/quod ſi placet rurſus audiamus.

Quod templa deorum ſepulchra hominum fuerunt Cap̃. VIII

Vm eni inquit inanis ſupſtitio initiũ cœperit quaſi maloꝝ oĩum fons multitu
c dinẽ deoꝝ cõſtituit/quibus hoſtias imolare ſolẽnia facere ſimulachra ſtatuere
& templa cõdere pſuaſit quæ tñ deoꝝ ſepulchra prius fuerũt/& magnificentius cõdita temploꝝ appellatiõe uocati ſunt. Nã apud Lariſæam ciuitatem Acriſii ſepulchrum eſt quod modo ſacrari loco uenerantᷣ/& in arce Atheniẽſi/ut Anthiochꝰ in nouo hiſtoriaꝝ cõſcripſit Cecropos ſepulchrũ fuit. In templo uero palladis/quam ciuilẽ appellant Erichthonius iacet. Iſinarus autem Eumolpi atq; Dariæ filiꝰ in eleuſine una cum Celei filiabus ſepultus eſt. Quid multa? non enim latet a gentilibus ſepulchra hominum adorari. Hæc quidem Clemens.

Qualis de diis priſcorum fuerit opinio. Cap̃. IX

Os aũt rurſus altius hæc repẽtes dicerẽ nõ dubitamus natura imo uero diuini
n tus oĩbus eẽ hoibus inſitũ nõ ſolũ utiq; qd atq; cõducibile de noie ſignificari/
uerũetiã oĩum reꝝ creatorẽ ſic appellari/& uerbo qdẽ ita oẽs natura duce cõueniũt/re aũt creaturas ꝓ creatore coluerũt ꝑter unũ aut admodum paucos ut uerißimis hebræoꝝ libris oſtẽditᷣ/quia rebus uiſibilibus ad itelligibilia mẽtis oculos ſanctæ reducẽtes nõ creature alicui/ſed ipſi reꝝ oĩum creatori cũctorũq; largitori bonorũ dei appellatiõem attribuerũt: Cæteri aũt oẽs tenebris animi inuoluti ad tantã ipietatẽ deducti ſunt ut pecudũ more honeſtũ ac cõducibile bonorũq; oĩum extremũ uoluptate corporis terminarent/& hac rõne eos qui uoluptatẽ adinuenerunt genera uel auxerũt atq; amplificarunt maleficos & mortales uiros ut dictum eſt quaſi bonoꝝ largitores ſaluatores & deos appellarũt/piam huiꝰ nominis notionẽ natura eis inſitã ad eos trãſferentes quos bonoꝝ inuentores putabant/tantũq; mẽtis inſania ualuit ut nec peccare ſe arbitrarentᷣ/nec erubeſcerent diuinis honoribus maleficos atq; potentes hoies propter regna tũc primum conſtituta colere atq; admirari. Cũq; ut iam diximꝰ mores hominum legibus ſtabiliti non eſſent/nec ſupplicia peccatoribus iminerent/adulteria nefanda matrimonia maribus ereptam pudicitiam/homicidia/patricidia/confecta ſcelere bella/quaſi res pulcherrime geſtas diis ſuis attribuebant & eaꝝ reꝝ memoriã poſterioribus quaſi perutilem relinquere ſtudebant.

Quod plato priſcoꝝ fabulas & iterpretationes fabulaꝝ contempſit. Cap̃. X.

Aec theologia priſcoꝝ fuit/quam iuniores naturalium rerum ſcientia non pa
h rum iactãtes ad honeſtiora nature ſecreta interpræctantur/ita nec omnino im
pietatem maiorum effugerũt nec tantam rerum turpitudinem ferre potuerũt ſed priſcorum peccata corrigere uolentes uirtuteſq; corporeas quibus generantur aluntur & creſcunt corpora per fabulas ſignificari uolentes/& hinc ordine progreßi non ſolum principia & rerum elementa/ut ſolem lunam ſtellas/præterea terrã/aquã/ignẽ. Verum etiam compoſita & affectus eorum & fructus terræ/quos cererem bonam

deam & bacchū nominãt ꝑ fabulas uiolenta quadā interpraetatiōe ſignificari uoluerūt
Ita iuniores quidē maioꝝ theologiā erubeſcētes ac parui antiqtatē atqꝫ cōſuetudinē fa-
ciētes quaſi remedia turpitudinis deoꝝ excogitarūt. Vetuſtiſſimi aūt ēt animalia bruta
quaecūqꝫ ad uitā conducere uideant̄ in deoꝝ numero collocare auſi ſūt/& in manibus
baeluis caerimonias ſtatuere non erubuerūt/ipſos igit̄ audias graecos ꝑ unū q praeſtan-
tiſſimus oīum fuerat fabulas nōnunq̄ ſuſcipiēdas nōnunq̄ repellēdas aſſerere. Mirabi-
lis.n.apud deos Plato modo ſentētiā ſuā apertius explicādo negat ea dicēda diis eſſe/
quae ab antiqſſimis dicta ſūt/modo de legibus ſcribens oportere affirmat fabulis quae
de diis traditae ſunt/qm̄ nihil falſi in eis cōtineat̄ fidē adhibere. Poſtremo a priſcorum
theologia ſuā deſperās cū de caelo/ſole/luna/ſtellis/& de uniuerſo mūdo partibuſque
ſuis phyſice more ſuo locutus ſit. Demū de priſcoꝝ genealogia deoꝝ/quaſi particula-
riter ſic in Thimaeo diſſerit/ſed de alioꝝ daemonū atque deoꝝ generatiōe diſſerere ma-
ius eſt opus q̄ humeris noſtris ferre poſſumus. Q uare his q haec tradiderunt credere
debemus q cū a diis orti ſunt & parētes ſuos qui ſint oportunae teneāt nullo modo fal-
lunt̄. Nā q̄uis neqꝫ neceſſario neqꝫ ꝓbabiliter dicāt/tñ quia rē ſuā enarrāt aequū eſt ut
eis fidē adhibeamus. Q uare ſcđm priſcoꝝ inſtituta genealogia deoꝝ terminet̄/credā-
turqꝫ caeli ac terrae filii oceanus & tethys fuiſſe/ex quibus Phorcis/Saturnus/Ops/&
alii cōplures nati ſūt. A Saturno aūt & Ope Iuppiter & Iuno: haec igit̄ Plato ſecundū
ius & fas q̄uis nullo modo ꝓbari poſſint credēda eē in Thimaeo cenſuit. Attēdere autē
diligēter oportet quia nihil altius in hac fabuloſa genealogia cōtineri oſtēdit. Alio aūt
in loco hic ipſe ſententiā ſuā aptius explicās his uerbis utit̄. Primū igit̄ ego dixi maxi-
mū de maximis rebus mēdaciū efferre auſus ē/qui quae Caelius feciſſe ab Heſiodo dici
tur/quodqꝫ a Saturno mulctatus ſit/& Saturnus rurſus a filio iprobe finxit. Nam ēt ſi
uera eēnt tacēda oino putarē/nec ita facile ad oēs efferēda ſed maxīe quidē caelenda ꝙ
ſi neceſſitas quaedā dicere cogere pauciſſimis tradēda fuiſſe/ardua eni ſūt nec ꝑdicāda
o Adimāte in ciuitate nr̄a: Nec.n.iuueni pſuadēdū eſt puniri parētes oportere ēt ſi iniu
riā inferāt. Nec aūt oino credendū eſt deos inter ſe ita diſſidere ut alius alii bella & pu-
gnā ciat: nec eni uera haec ſūt/nec nobis cōdicibilia qui ſi rēpublicā cōſeruare uolum9
iteſtina bella odia & ſimulationes turpiſſimas ducere debemus/nec gigantū aduerſus
deos pugnas & heroū in cognatos adoleſcētibus explicandas iudicio/ſed ſi aliquo mo
do poſſemus nunq̄ ciuē ciui fuiſſe inimicū libēter pſuaderemus/haec.n.maxime adole-
ſcētibus/haec uiris ſenioribus ꝑdicanda/quare poetae cogēdi ēt ſunt haec carmibus ſuis
edere. Saturni aūt uincula & Vulcani a patre ꝓiecto cū auxiliū pulſatae matri afferet/
deorūque pugnae quas Homer9 cōſcripſit nullo modo audiēdae: Aptiſſime igit̄ Plato
priſcoꝝ fabulas & fabulaꝝ iterpretatiōes cōtēpſit/quod romani itelligētes fabulaꝝ fig
mēta ſpreuerūt. Q uod ab halicarnaſſeo Dionyſio cognoſcere poteris qui in ſecundo
uetuſtae romanoꝝ hiſtoriae res geſtas Romuli enarrās ſentētiā/quoqꝫ illius uiri de diis
his uerbis oſtēdit. Nō ignorauit quia diligēter cōditae leges & de bonis rebus cōtentio
& militaris exercitatio optimā ciuitatē cōſtituunt/quaꝝ rerū magnā curam adhibuit a
cultu deoꝝ incipiēs. Tēpla igit̄ lucos aras ſimulachra/formas & ſymbola uirtutes be
neficia/quae a diis hoibus collata ſunt caerimonias ac ſaluberrimas ſolēnitates quibus
dii culti gaudēt iuſtitiū & dies feſtos caeteraqꝫ cōſtituit/ut optime graecoꝝ reipublicae
res romana cōferri poſſit/fabulas aūt quae de diis traduntur turpes atqꝫ inutiles exiſti-
mās nec ſolū diis/ſed neqꝫ probis hoibus dignas cūctas eiecit ac pſuaſit ut optime de
diis romani & exiſtimēt & loquant̄/nullū.n.opus imorrali naturae idignū illis attribu
it: Ita nec Caelus a ſuis filiis uirilia amputat̄/nec a Saturno liberi ſui iterficiunt̄/nec Iu-

piter in tartarum patrē cōiicere nec bella: nec uulnera/nec uincula/ nec ſeruitus deorū apud eos ulla dicitur/ſed nec ſolēnis unq̄ dies lugubri habitu agit̃/ queadmodū dum apud græcos fletu & planctu Proſerpinæ ac Dionyſi paſſiones celebrātur/nec inſpicere apud eos aliquis poterit q̄uis inopes iam oīno corrupti ſunt furētes & bacchātes uiros ſimul atq; fœminas in templis deorū pernoctare. Nec aliud quicq̄ monſtrū nefandum/ſed religioſe oīa quæ ad eos ptinēt & dicunt̃ & agūtur/adeo ut neque apud græcos/neque apud barbaros uſquā honeſtius iſta cōſtituta ſint & quod ego maxime mirari ſoleo quāuis ex uniuerſo terrarū orbe in urbē multi cōfluant qui res ſacras patriis peragūt moribus/nihil tamen alienū publice ciuitas imitata inuenit̃ qđ multis aliis accidiſſe manifeſtū eſt: Verū ēt ſi deoꝝ reſponſis alienigena quædā ſacra ſuſcepta ſūt oī eiecta fabularū garulitate romanis moribus peragātur. Sicut matri deoꝝ ſacra quotānis certaminibus ex cōſuetudine romanoꝝ fuit/ſacerdos aūt utriuſq; ſexus uir & fœmina ex frygia cōſecratur/& urbē ut ſolēt tibiaꝝ & tympanorū ſonitu pluſtrant. Sic pie ac religioſe romana ciuitas turpitudinē fabularū oīno ſpreta deoꝝ cærimonias pagit. Nō aūt ignoro eſſe nōnullas fabulas apud græcos hoībus utiles/quarum aliæ naturæ opus p mœrorē oſtendūt/aliæ cōſolandi gratia fictæ plenæ utilitatis ſūt/quæ q̄uis optime ſcientiæ tñ romanorū theologiā multo præſtantiorem duco/parua.n.eſt illa fabularū utilitas/nec multis prodeſſe pōt/ſed illis dūtaxat qui cauſas rerū curioſius inueſtigarunt qui certe pauciſſimi ſunt. Multitudo aūt indoctior ad peius ſolet huiuſmodi orationē interp̄tari/& in hoꝝ alterū ſemp incurrit: Nā aut duplicabiles deos ducit/ſi q̄dē eoꝝ multa in magnis miſeriis opp̄ſſi fuerūt aut nihil turpe/aut iniquū deoꝝ exēplis admonita putat. Quare illis ſolūmodo relinquēda iſta ſūt q phiæ ſpeculatiōis inſudarūt.

EVSEBII PAMPHILI LIBER TERTIVS.

¶De Honeſtiore & naturali theologia græcorum. Capitulum primum.

h

Anc quidē philoſophorū primi & uetuſtiſſimi romanoꝝ de græcoꝝ theologia iudicarunt/q phyſiologiā fabulaꝝ aptiſſime reppulerūt. Nos āt q̄m ad redargutionē illoꝝ pducti ſumus ageiā interpretatiōes ac allegorias ſuas q̄ friuolæ atq; indignæ ſint inſpiciamus nihil noſtri afferētes: Sed illorū ipſorum pductis auctoribus ab ipſis ſublimē hāc theologiā pdiſcamus. Verū cū aliter alii dixerūt/& unuſquiſq; inuenta ſua uera eſſe cōtendat/ſatis erit ſi quæ clarioribus græcoꝝ philoſophis uiſa ſunt ꝓpoſuerimus. Primus igit̃ cheronēſis adducatur Plutarchus q fabulas puertēs myſticā in eis theologiā latere cōtendit/quā ueluti a deoꝝ inducēs penetralibus nō mortaliū aliquē ut fabulæ uolūt ſed temulētiā p Dionyſium ſignificare oſtendere conat̃. Iunonē uero nuptialē/uiri ac fœminæ cōiunctionē/deinde quaſi oblitus paulopoſt/terrā p Iunonē oſtēdi uoluit: Latonā uero obliuionem ac noctem eē/& rurſus Latonā ac Iunonē eandem eſſe putat. Iupiter autem per æthera ſibi uirtute accipitur. Quid hæc mihi perſtringūtur cum liceat ipſum audire ſicut ait in libro quem de platæſi Dædalo inſcripſit arcana pandentē theologiæ ſacraria his uerbis priſcæ quidē tā apud græcos q̄ apud barbaros theolologia naturalis erat ratio fabulis inuoluta occulte ac myſtice ueritatē doctis ſub aperiēs quod carminib9 Orphei/& egyptioꝝ ſatris & frygia doctrina cōprobat̃/maxīe aūt orgia & immolatiōes

& quæ ſymbolice in ſacris gerũtur fabularũ ſenſum aperiũt: Nãqui Iunoni ſacrificant
bilẽ in ſacris nõ adhibẽt/ſed iuxta arã infodiũt. Nam quoniã uiri ac mulieres cõiunctã
ſignificat uitã ea re oſtẽditur abſque ira & odio & amaritudine matrimoniũ eſſe opor-
tere quod ſignificatiuũ docẽdi genus in oibus fabulis eſt. Iia cũ Iunonẽ adhuc uirginẽ
ab euboea inſula ubi educata fuit furim a Ioue ablata ferũt/& huc deportatã opacum
eis thalamũ a Cithærone factũ fuiſſe ac Macridẽ Iunonis nutricẽ ab eo ſcrutari ꝓhi-
bitã quia Iupiter in illis locis cũ Latona quieſceret. Vnde poſtea grato aĩo Iuno eaſdẽ
aras atq; tẽpla cũ Latona uoluit haberẽ/itaq; ut ẽt Latona nocturna appellet᷑ apte tam
rebus q̃ latonæ nocturnæq; noibus occultũ latenus & tenebroſum diuinaꝝ reꝝ ſigni-
ficatur. Alii aũt quia ibi latuit Iuno nocturnã dicũt appellatã primũ fuiſſe/deinde re iã
aperta nuptialẽ. Qui autẽ naturæ ſecreta ſubtilius per fabulas inueſtigãt hoc pacto Iu
nonis atq; Latonæ poteſtatẽ cõiungũt: Iuno.n.terra eſt: Latona uero nox. Obliuio.n.
quã uerbũ hoc græcæ ſignificat in nocte fit ꝑꝑ ſomnũ. Nox porro nihil aliud eſt q̃ ter
ræ torius umbra/quæ radios ſola res eripiẽs atrũ atq; obſcurũ aera reddir. Quod autẽ
nõ alia eſt Iuno q̃ Latona inde ꝑfecto patet/quia Dianã Latonæ filiã oẽs aſſerũt quã
& Lucinã appellãt. Nomina igitur hæc duo ſunt uni deæ ipoſita. Præterea Apollinem
Latona Martem Iuno peperit. Apollinis ãt atq; Martis eandẽ eſſe uirtutẽ apertiſſimũ
eſt. Mars.n.ares græcæ appellat᷑.quod a regni auxiliũ pugna oppreſſis afferre ſignifi-
cat. Apollo uero uocat᷑ quod a pallatti.i.ab ægrotãtiõibus hoies ſoluat atq; liberet quã
obrẽ ardentiſſimas ẽt ſtellas ſolẽ apollini & noie martis appellatã Marti accõmodant/
nec abſq; cã eãdẽ deã nuptialẽ & lucinæ atq; ſolis matrẽ putarũt Matrimõii nãq; finis
ꝓcreatio eſt/qui nihil aliud eſt q̃ a tenebris ad ſolis lumina ꝓgreſſio. Vnde poeta: Cũ
Lucina inquit illũ illumẽ adduxit tũ ſolis cernere quiuit fulgorẽ. Primũ.n.a dolore par
tus liberati ꝑ Lucinã/deinde ſolarẽ aſpici ſolẽ qui generatiõis finis eſt oſtẽdere uoluit.
Sed nõ eſt ab re puulgatiſſimã quoq; fabulã enarrare. Dicitur.n.Iunone irata diſſiden
teq; ab eo mœſtus ea de cã nimiũ fuiſſe/quẽ Alalcomenes idigena docuit ut alterã du-
cere ſimularet ita cõſilio eius ex quercu ſimulachro mulieris cõfecto quod dadalem ap
pellarũt nuptias ꝑ̄parare fingebãt. Nymphæ igit᷑ tritonides & uniuerſa boetia cõflue-
bat qbus rebus Iunonẽ cõmotã a cithærone deſcẽdiſſe/& platẽſiũ multitudine mulie-
rũ ſequẽte ad Iouẽ pueniſſe ſimulatiõeq; patefacta ſũma cũ leticia recõciliatã fuiſſe. ho
norẽ aũt ſimulachro tantũ feciſſe ut dedala noie ipſius diẽ feſtũ inſtituerit/quod tñ ex
zelotypia q̃uis oi aĩa expers eſſet cremauit/huius fabulæ talis ratio ẽ Iunonis ac Iouis
bella & diſſidia nihil aliud q̃ elementoꝝ intẽperiẽ ſignificãt/quæ niſi certis ꝓportiõib⁹
contẽperẽtur natura reꝝ ſoluta magnã pnicẽ afferũt. Si ergo iupiter.i.calida uirtus ac
ignea nimiũ exceſſerit ſiccitate oia pereũt. Sin uero Iuno humida ſcilicet & uentoſa na
tura Iouẽ aſpernata ſupauerit. Magna uis pluuie delata diluuio cũcta uaſtauit/qđ illis
tẽporibus factũ boetiã maxime regiõẽ protulit quæ multitudine aquarũ tectã fuiſſe
dicit᷑. Quare q̃ primũ tẽpeſtate trãſacta terræ apparuerũt/deoꝝ recõciliatio facta fin-
gitur. Prima uero arborum oium quercus efloruit/quæ nõ modo piis hoibus/ut He-
ſiodus ait/uerũ ẽt diluuii reliquiis opitulata eſt cũ glandes ramalia ferant/eſt apes cum-
tegat truncue. his Plutarchus aptiſſime uos docuit mirabilẽ ẽt illã & myſticam græcæ
theologiæ rõnem nihil magni nec dignũ philoſophia cõtinere. Audiſti quippe ꝑ Iuno
nem modo matrimonium/modo terrã/modo humidã ſignificare ſubſtantiã. Didiciſti
Dionyſium mihi aliud quã temulẽtiam eſſe. Latonã noctem Apolinem ſolem/ipſum
deniq; Iouem calidam uirtutem atq; igneam: Turpitudini ego fabularum acceſſit/ ut
ſecretior hæc & myſtica theologia nõ ad diuinas quaſdam & cæleſtes uirtutes /nec ad

rationales & incorporales ſubſtãtias cõducat ſed rurſus in temulentiã & nuptiarũ ope
ra & ægritudines hominũ deducat & quod honeſtiſſimũ in ea eſt ad terrã ignẽ ſolẽ re
liquaſq; huiuſmodi ptes orbis terminet nec ultra hæc quicq̃ afferat quod ẽt Plato non
ignorauit qui in eo libro quẽ cratillũ inſcripſit/nihil ultra uiſibiles mũdi partes priſcos
græcorum cognouiſſe & ſtellas dictos putaſſe aſſerit. Verba eius hæc ſunt. Vetuſtiſſi
mos græcorum: Celum/ſtellas/ſolem & lunam/quæ nũc etiam multi barbarorum co
lunt deos putaſſe manifeſtum eſt huiuſmodi quidem græca ſunt.

De Miſtica & naturali theologia ægyptiorum. Cap. II.

Vnc ægyptiorũ myſticã theologiã quæ multo uetuſtior fuit uideam9 Oſirim
n & Iſim ſolẽ & lunã eſſe aiũt. Iouẽ ſpiritũ qui p oĩa trãſeat: Vulcanũ ignẽ: Ter
rã cererẽ: Oceanũ humiditatẽ ac nilũ fluuiũ aſſerũt/cui deorũ generationẽ at
tribuunt: Aerẽ Mineruã appellarũt/quos quãdoque deos aera dico aquã ignẽ terrã &
ſpiritũ p uniuerſũ orbẽ trãſire cõtẽdũt/& uanas formas hoĩm atque aĩaliũ cõmutari/
quorũ cognomines apud ſe hoĩes floruiſſe ſolẽ/ſaturnũ; Opim Præterea Iouem: Iuno
nẽ: Vulcanũ & ueſtã/quæ oĩa Manethus latius ſcripſit Compẽdioſus autẽ Diodorus
his uerbis Oſiris & Iſis ſol & lunã ſecundũ ægyptios ſunt a quibus trinis temporibus
uere æſtate ac hyeme inuiſibili motu circũductis mundus gubernat: & omnia naſcũ
tur aluntur augentur. Tempora quamuis inter ſe aduerſentur mirabili tamẽ cõcordia
annũ cõficere/horum autẽ deorũ alter ignis & ſpiritus/altera humidi & ſicci/uterque
uero aeris naturã pducere dicitur/quibus omnia & oriunt & conſeruant/ita totũ qui
dem corpus naturæ oĩum ex ſolæ ac luna originẽ trabere. Partes aũt uniuerſi quinque
illas eſſe ſpiritũ uidelicet/ignem ſiccum humidũ/ægyptiorũ lingua poſuerũt & ſpiritũ
quidem diligenti ad latinã aera quorũ ſingula deos putarũt/& nomina uetuſtiſſima ac
prima ægypiiorum lingua poſuerũt/& ſpiritũ quidẽ diligenti ad latinã linguã interp
tatione Iouẽ appellare poſſumus/qui cũ animalib9 ipſius/ut ita dicã animalitatis cau
ſa ſit quaſi parentẽ aliquã rerum animam omniũ eſſe putarũt/quibus maximus poeta
quoque omnium atteſtatur de Ioue dicẽs/pater hominũque deorũq; ignem uero uul
canum appellarũt magnũ deum eſſe putantes/permultũq; ab generationẽ atq; cremẽ
tum conferre. Terram porro quaſi uas aliquod atq; receptaculũ eorũ quæ oriunt exi
ſtimãtes matrẽ nominauerũt/cui rei Orpheus cõſentit dicens. Terra mater cunctis di
ueſq; ceres humidũ autẽ oceanũ dixiſſe dicũtur q̃uis uerbum expreſſum latine delitia
rum matrẽ ſignificat. Oceanum autẽ nonnulli græcorũ deſignare putarũt. Vnde poe
ta quoque cecinit/oceanus generatio diuum. Aegyptii autẽ nilũ fluuiũ eſſe cõtendũt/
cui & deorũ generationẽ attribuunt. Plures enim urbes in ſolo ægypto quã in reliquo
terrarũ orbe fuiſſe aiunt a priſcis diis Ioue uidelicet/ſole/mercurio/apolline/pane luci
na/aliiſq; q̃pluribus cõditas aera mineruã appellarũt & filiã Iouis ac uirginẽ putarũt/
nam & incorruptibilẽ aiunt eſſe natura & extremũ uniuerſi locũ obtinere contendunt
Quapropter a uertice Iouis fabuloſe nata fuiſſe Minerua traditur. Tritonã uero appel
latam/quoniã ter in annuo ſpatio uere/æſtate/hyeme cõmutatur/glaucopin.i. glaucu
lam uocari cõtendunt/nõ quia ut nõnulli græci putarũt glaucos habeat oculos/ quod
nomẽ ipſum denotare uidetur/inſaniũt enim qui ſic putant/ſed quoniã aer niſum aĩali
bus præbeat/aſſerũt autẽ hos quandoq; deos totũ orbẽ peragrare & hominibus in ſa
cratorum animalium formis apparere/quod & poeta ab ægyptiorũ ſacerdotib9 accæ
ptum uerũ eſſe hiis uerbis atteſtatur: Peregrinis inquit dii ſimiles uirorũ urbes ingre
diũtur æquitatẽ ferentes. Equidẽ a cæleſtibus diis quorũ æterna generatio eſt ægyptũ
aſſerunt/alios deinde ab hominibus propter beneficia quæ cõiter omnibus cõtulerũt

ad immortalitatẽ tranſlatos/quorũ aliqui cæleſtibus dĩis cognomines fuerunt/ſol ſcili
cet: Saturnus Iupiter quẽ nonnulli hãmonẽ appellant. Ad hæc Iunonẽ Vulcanũ: Ve-
ſtam/& extremum Mercuriũ primũq; oĩum ſolem in ægypto regnaſſe hæc Diodorus
Plurarchus aũt in libro quem de Iſide inſcripſit his uerbis utitur/ſed quaſi ab alio initio
plurimorũ atq; rudiũ ſententiã cõſideremus qui dicũt ſic ægyptios Oſirim/nilũ fluuiũ
eſſe putare. Iſidi terræ matrimonio cõiuctũ Tiphona uero mare in quod incidẽs nilus
ſubmergitur/quẽadmodũ græci Saturnũ tẽpus. Iunonẽ aera uulcani uero generatio-
nem aeris mutationẽ in ignẽ eſſe arbitrantur. his dictis rurſus fabulas ad dæmones re-
fert/& aliter atq; aliter interpretatur operæpreciũ autẽ eſt ab his ſciſcitari/utrũ ſimula-
chra hæc & ſimulachrorũ figuræ dæmonũ an ignis eris terræ aquæ aut uirorũ & mu-
lierũ brutorũq; aĩalium formas oſtendant. Nam quoniã cæleſtiũ cognomines morta-
les exciterũt ut ipſi aiunt quos in numerũ deorum tranſlatos exiſtimant cæleſtiũ ne for
mas in ſimulachris imprimũt. an quod ipſe uiſus oſtendit mortaliũ hominũ? Quod ſi
ipſi reſpondere recuſent/res tñ per ſe magna uoce clamãt mortales fuiſſe oẽs quorum
ſimulachra cõſtituuntur Plutarchus enim in libro de Iſidie uel qualitatẽ corporum de
ſcribit ſic dicẽs/ægyptiorũ hiſtoria flaui corporis fuiſſe Typhona tradidit. Martem al-
bi ſubnigri Oſirim/hæc Plutarchus mortales ego dii ſui fuerũt/& interpretatio fabula
rum periit uniuerſa. Quid enim neceſſe fuit hoĩum formas elementis accõmodare cũ
etiam abſq; his colere ea potuerint? utris autẽ hæ appellationes inditæ primũ fuerunt.
Vtrũ Vulcanus Minerua Iupiter Neptunus uino nomina de elementis primo/ deinde
de hominibus equiuoce/an econtra hominibus primũ impoſita ad elementa nomina-
rũt. Præterea hymni cantus & arcana deoꝝ myſteria utrum elementorũ aut mortaliũ
hominum ſymbolis peraguntur? errores autem/temulẽtiam/amores mulieres raptas/
& uiros inſidiis cõuolutos milleq; huiuſmodi decora quomodo elementis accõmoda-
ri potuerunt? aperte igitur ex his omnibus mirabilis & generoſa phyſiologia nihil ue-
ritatis habere oſtendit. Sed audi quæſo quæ Porphyrius etiam in epiſtola ad Anebũ
quendam ægyptium de iſtis ſcripſit. Cheremo enim inquit & alii omnes nihil aliud p̃-
ter uiſibilia putant ægyptiorum rõnem ad unguem ſecuti/qui nullos alios deos præter
erraticas ſtellas & ſigna quæ orbem replent obliquũ fixaſq; ſtellas quæ oriri atque occi
dere cum his dicuntur deos exiſtimarunt/quarum partes aliæ aliis erraticis attributæ
ſunt aſcendentem quoque particulam ac dominos eius quos ualidos appellant/quorũ
nomina & poteſtates in libris almenichiacis ſcripta ſunt ubi ortus etiam & occaſus &
futuroꝝ diuinatio continetur. Vidit enim Cheromol ſolem ab ægyptiis ut creatorem
cultum/nec ignouit omnia quæ de Oſiride & Iſide dicuntur omneſque fabulas ſacras
aut ad ſtellas & ortus & occaſus eaꝝ. Præterea progreſſus atque regreſſus aut decre-
menta crementaque lunæ/aut ad ſolarem curſum aut ad nocturnnm heniſperiũ / aut
ad diurnum/aut ad fluu ũ nilum & omnino ad res cauſaſque naturales referri/nec ullã
de incorporeis eos uiuiſq; ſubſtantiis facere mentionem. Vnde noſtra quoque omnia
neſcio quo inſolubili uinculo a motu ſtellarum neceſſario dependere arbitrantur /quã
neceſſitatẽ fatum appellãt. Sic omnia ſtellis attribuũt quos ſolos deos & fatorũ domi-
nos exiſtimãtes ſacris & ſimulachris reliquoque deoꝝ cultu propitios ſibi reddere co-
nantur. Sic præter illa quæ in cælo uidẽt alios deos/Porphyrio etiam teſte theologia
ægyptiorum nõ nouit creatorẽ uero reꝝ oĩum non intellectum/non incorporeã quã-
dam ſubſtantiã/non uirtutem quãdam intellectiuã/ſed uiſibilẽ hunc ſolem arbitratur.
Ad ſtellas igiť omnia refert & cũcta fatis/ideſt ſtellaꝝ motui & aſpectibus attribuit/q̃
opinio uſq; ad hæc tempora ab ægyptiis tanq̃ uera defenditur / ꝙ ſic hæc uiſibilia ele-

menta myſtica/ægyptiorum theologia deos putat, hæc aũt omnia animæ atq; rationis
exptia ſunt/nec a corruptiõe oino aliena. Attẽde diligẽter ad quantã turpitudinẽ ſubli-
mis eoꝝ theologia decidit/quæ ultra hæc nullũ intellectũ/nullã ſeparatã ſubſtantiã ꝓ
cauſa rerũ cognouit. Veꝝ quoniã ipſi quoq; cõcedunt ab ægyptiis in græcos thologiã
affluiſſe una cũ ægyptiis græci ẽt redarguunt. Sed de his rebus idẽ Porphyrius huiuſ-
modi uerba eo ſcripſit in libro quem de abſtinẽdo a carnibus aialium edidit. Ab hac pe
ritia inquit ægyptii ad cognitionẽ dei profecti cognouerũt nõ ad hoiem ſolũmodo de-
um perueniſſe/nec in hoibus aiam ſolũmodo habitaſſe/ſed eandẽ aialia oia continere.
Qua de re tã hoies q̄ beluas ſerpẽtia ſimul atq; uolãtia quædã in deos ſuſceperũt & ali
us apud eos deus hois collũ/faciẽ alius/aliudq; mẽbrũ aliuſmodi gerit/& rurſus/ aliud
caput hoĩs/collũ auis cæteraq; mẽbra diuerſoꝝ aialium conformia poſſidet/quibus ſi-
gnificant deoꝝ ſententia aialia cõplura cum inter ſe/tum maxime nobiſcũ amice uiue-
re. Vnde leoni particula quædã ægyptii dedicata leonina/alia uero quædã bouina alia
canina noĩatur: Veꝝ enim quæ in oibus eſt his aialibus quæ a ſingulis deoꝝ inuẽta ſũt
colere ſtatuerũt. Aquã uero atq; ignem apprime uenerant & in oibus ſacris adhibent/
quia maxima ſalutis humanæ cauſa hæc elemẽta ſunt. Quare adhuc uſq; diem quom
ſanctiſſimũ Serapidis templum aperitur uniuerſus cultus igne atq; aqua peragitur /nã
qui dicant hymnos aquam libat & ignẽ tunc oſtendit/quando in ueſtibulo fixus ægy-
ptioꝝ lingua deum exſuſcitat. Ea uero aialia magis colunt quæ rebus ſacris magis con-
ueniũt: Nã & hoiem apud Anabim oppidũ adorãt/quare quẽadmodum ab humanis
carnibus abſtinendum eſt ſic ab aliorum ẽt animaliũ hac illi cumulata ſapientia & diui
narum reꝝ conſuetudine quædã animalium magis q̄ homines a diis intellexerunt ama
ri/quæ ſoli maxime conſecrata putant quia natura eoꝝ ſanguine & ſpiritu copioſiſſimo
conſtet/& poſt pauca. Scarabeũ uero aial ait reꝝ diuinaꝝ indocti abominabant/quod
ægyptii ſummopere uenerant animatam ſolis effigiem eſſe putantes: Scarabeus autẽ
omnis uirilem ſexum habet/& ſpermate in ſtercus infuſo pila deinde confecta pedibꝰ
inuoluit/ueluti ſol cælum & menſem lunarẽ expectat/ſic de ariete de crocodillo de uul
nere cæteriſq; animalibus philoſophantur/ita ex ſapientia & religione ad cultum aialiũ
peruenerunt. Hæc de generoſa ægyptiorum theologia locupletiſſimus teſtis Porphy-
rius ſcripſit/quos aquam & ignem adorantes/ & unam rõnalium atque irrationalium
ſubſtantiã animæ dicentes non iniuria in deorum numerum bruta ægyptios accepiſſe
affirmant. Quomodo autem ſtultiſſimum non eſt immanes beluas, ideo ut deos ue-
nerari quia ſimilẽ hominibus animam habeant? Nam ſi homines putant humanos ho
nores eis conferant/nec autem feris quas natura rõnis expertes fingit quaſq; homines
appellare non dignamur/non hominum honores ſed primæ cauſæ & appellationem
& gloriam attribuunt. Ad hæc quare mirabilis ægyptioꝝ ſapientia lupos/canes/leones
uenerantur didicimus/nec Scarabei miracula ignoramus. Non deridebimus ergo am
plius hos deos / miſerabimur autem humanum genus / gratiaſq; largitori bonorum
Chriſto reddemus / qui nos a uetuſtiſſima iſta cæcitate per euangelicam doctrinam
ſuam liberauit. Iam.n.ipſi ẽt fere oẽs ægyptii ab hoc morbo liberati uero militant deo/
habes iam abſolutam ægyptioꝝ græcorũq; theologiã/a quibus didiciſti nihil incorru-
ptũ coluiſſe. Cõcedatur aũt eis ueram fabulaꝝ eſſe phyſiologiam/ſitq; ſol modo Apol-
lo modo Oſiris/& luna nunc iſis nunc diana & quæcũq; alia dicere uelint. Solem ergo
ac lunam ſtellas quoq; & reliquas mundi partes quaſi deos adorare debemus. Ita gene
roſa græcoꝝ ac ægyptioꝝ theologia ad ſublimiora nos producere fabularũ allegoriis
pollicita ad corpora rurſus deduxit nec aliud q̄ ignem & aquam & partes mundi cole-

re adhortata eſt/quomodo igit̃ ſaluatoris noſtri euãgeliũ mirabile nõ ẽ/quo ſolis & lu
næ totiuſq; mũdi creatorẽ dicẽti fide colere/nec elemẽta corpoꝶ nec uiſibilia quædam/
ſed eũ q ꝑ hæc iuiſibiliter cognoſcit̃ creantẽ intellectũ ſolũ admirari/ſolũq; adorare di
dicimus/q ꝑ oĩa penetrãs cũ ſit icorporabilis ſolo itellectu percipit̃/imo uero ieffabilis
& incõprehẽſibilis ẽ.Panditur aũt atq; ꝑſpicitur ꝑ ea quæ facit/quæ producit gubernat
conſeruat oĩbus inuiſibiliter aſſiſtẽs nõ cæleſtibus ſolũ/uerũ ẽt terreſtribus magnificẽ-
tiam operum ſuorum per hæc oſtendes quæ illi deos putarunt.

¶ Qui iuniores noua quædam per fabulas excogitarunt. Cap.III

u Erum & fabuloſa & myſtica illoꝶ theologia rebus ipſis refutata tempus iam
eſt horum etiam iuniorum cogitationes inſpicere.Iſti enim qui modo philo-
ſophant̃/quæ magno tẽpore poſt Platonem de intelligentiis & rerum creato
re recte inuenta ſunt theologiæ priſcorum attribuere conati maxima arrogantia fabu-
las laudãt quorum phyſiologiam his uerbis Porphyrius edidit/explanabo quibus fas
eſt/procul hinc abeſtote ſceleſti/quos etiam uetuſti cælare uolantes deum & dei uirtu
tes præhenſibiles ſignificarunt imagines/& ea quæ uiſibilia ſunt uiſibilibus ſignificãtes
figuris & ſimulachris quaſi ſacris litteris magna myſteria tradiderunt. Non eſt autem
mirandum in ligna & lapides a fatuis ſimulachra putantur.Similiter enim etiam qu lit
teras neſciunt librorum uolumina non aliud q̃ pertextum putant papyrum/hoc exor-
dio auditores præparauit/audias igitur quæ progrediens ſcribit.Cum igit̃ deus lux ſit
& ignem æthereum habitet/nulloq; ſenſu capi poſſit lucida quidem materia ut cryſtal-
lo parioue lapide ad compræhendendum lumen ipſius exhortãtur/ auro autem ignis
ille immaculataq; natura intelligit̃.Multi uero nigris lapidibus inuiſibile illius ſubſtan-
tiæ ſignificarunt/hominis autem formam diis attribuerunt /quoniam deus ratio eſt /.
pulchros fingunt propter immarceſcibilem illam pulchritudinem/diuerſis prætereа fi-
guris & ætatibus & alios ſedentes/alios ſtantes/mares alios/alias fœminas/& aut uirgi
nes/aut matrimonio coniunctos diuerſo quoq; amictu ſimulachra conſtituunt/ut di-
uerſitas deorum non lateat.Vnde factum eſt ut omnia candida cæleſtibus diis attribu
antur/pila & rotunda omnia/mundo præcipue ſoli & lunæ q̃uis nonnunq̃ ſpei atq; eti
am fortunæ/circulus autem & quæ circularia ſunt ſæculi motui cæleſti & circulis quæ
in cœlo eſſe intelliguntur.Circuli autem partes diuiſis lunæ figuris/pyramides uero de
obeliſcos ignis ſubſtanniæ & diis olympiis hac ipſa de cauſa ita communi quoq; ſoli ter
ræ cylindrũ ſationi & generatione penem & propter muliebrem ſexum figuram trian-
gularem Hæc magnus ille philoſophus/quod autem turpius q̃ obſcenitatem idolorũ
excuſaret̃ quid amentius q̃ auro & lapide/huiuſmodiq; materia diuinum lumen & cæ-
leſtem naturam ſignificari putare?Quod autem a iunioribus hæ cauillationes excogi-
tatæ ſunt/quas priſci ne ſomnis quidem uiderunt/ quibus ex auro & precioſa materia
imagines deorum fingere turpe uidebatur /uerba Plutarchi audias . Simulachrorum
autem fictio uetuſtiſſima quidem res eſt quæ priſci ex ligno fingebant . Si quidem li-
gnum erat quod in delo primum ab Eriſichthone Apollini fuit conſecratum . Ligneũ
etiam Palladi ab indigenis conſtitutum/quod etiam nunc apud athenienſes inuenitur
Iunonis etiam ſimulachrum ex ligno apud ſamios erat ut Callimachus aſſerit . Sic enĩ
inquit deos uetuſti fingebant.Peras etiam ille qui primus argolice templum condidit :
& Callithiam filiam ſuam antiſtitem conſecrauit/ex piri trunco ſimulachrum Iunonis
dicitur confirmaſſe.Lapidem enim rem duram & inanem in deorum effigiem cælare
nolebant.Aurum uero atq; argentum in fœcundæ terræ atq; infœlicis morbos colores
eſſe putabant.Ebore uero propter uarietatem abuſi ſunt/hæc Plutarchus . Plato uero

magnis ante eum temporibus non decere ex auro & lapidibus & ebore aliaq; materia in animi deorum effigies fingere putans ſic in legibus præcepit. Terra inquit & ueſta ſacra deorum eſt habitatio/ne igitur ex his cæteris diis ſimulachra conſtituat/aurũ aũt atq; argentum inuidioſa poſſeſſio eſt. Ebur aĩam depoſuit/ac ideo ad ſimulachra deoꝝ ineptum eſt. Aes & ferrum belli ſunt inſtrumenta. His aperte refutatum eſſe Porphyrium puto/ſed tamen reliqua etiam inſpiciamus. Admiranda inquit eſt græcorum ſapientia qui Iouem mundi mentem arbitrantes quæ in ſeipſa mundum continens produxit. Sic a theologia Orphei profecti de eo tradiderunt.

Iupiter altitonans ante omnia ſæcula primus.
Iupiter extremus longa eſt poſt ſæcula mundi.
Iupiter eſt ſummus uertex atq; infima planta.
Ipſe æternum ſemper ſimul eſt/ac totus ubiq;.
Terra fundus.
Sideraq; domus rex eſt/& Iupiter ipſe
Principium atq; ortus rerum/uis una/deuſq;.
Vnus & omnipotens/regali in corpore cuius.
Singula ponuntur tellus/nuda igni/& aer.
Nox ſimul atq; dies ſapientia primaq; origo
Ac iucundus amor/magno hæc in corpore regis
Sunt iouis excelſi/ceruicem nanq; uidebis
Cæli ſuſpiciens renitentia magnaq; tecta
Hoc caput auricomum flaui de uertice crinis
Stellarum erutilant radii/dehinc aurea pandit
Cornua bina caput/capitiſq; ſimillima tauri
Vnum eſt ortus/occaſus aliud;
Aſt oculi fulgens ingenti lumine phœbus.
Lunaq; purpureo phœbi redimita colore
Præſcia uenturi mens conſtat regius æther;
Quam ſtrepitus nullus nec uis nec fama latere
Arcanumue poteſt/penetratq; per omnia uictrix.
Præterea inuictum corpus ſine fine modoq;
Panditur/aſt humeri magni ſunt pectora lata
Eſt aer/alas quoq; uenti poſſidet ille
His ad cuncta uolans euro eſt uelocior ipſo
Tum ſacer atq; ua matre ex tellure tumeſcit.
Venter/& ex altis conſurgit montibus ingens
Quem medio pontus ſuccingit rite ſonorus
Vltima præterea terrarum lumina & ampli
Fundamenta globi furibundaq; tartara plantas
Eſſe pedum magni conſtat rectoris olympi
Hic dum ſub terris cælaſſet cuncta/deinde
Eximis repetens in lucem protulit almam

Vniuerſus igitur mundus Iupiter eſt aĩal ex aĩalibus deus ex diis cõſtitutus. Iupiter aũt eſt inquantũ intellectus eſt a quo uniuerſa ꝑducuntur & qui cuncta creat intelligẽdo/ hoc igitur modo theologis de Ioue ſentientibus ĩpoſſibile eſt talẽ eius imaginẽ fingere qualẽ carmina deſcripſerũt; Iouẽ igitur eẽ credendũ eſt uirtutẽ prouidentem atq; uiui

ſicam quã pila & rotundis ſiguris ſignificabantur/nõis uero ſimulachrum ei cõſtituũt:
qm̃ mens eſt qua cũcta ſeminali rõne producit. Sedere ãt fingitur ut ſtabilis uirtus at-
q3 incõmutabilis exprimat̃. Nuda apertaq3 habet ſuperiora qm̃ conſpicuus intelligen-
tiis & ſupioribus eſt. Inferiora uero tegunt̃ quia occultatur inferioribus creaturis. Sce
ptrũ leua tenet quia in his corporis ptibus eoꝝ ſpiritaliſſimũ uitæ domiciliũ inuenitur.
Creatiuus.n.intellectus rex ſpiritusq3 uiuificans mundi eſt. Dextera uero aut aquilã p-
tendit aut uictoriã/alterũ quia cæterorũ deoꝝ dñs quẽadmodũ aliarũ auiũ aquila eſt/
alterũ qa oĩa ſibi ſubiecta ſunt. Hæc Porphyrius. Nõ eſt aũt ab re diligẽter cõſiderare
qſnã Iupiter eſſe his carminibus affirmat̃. Mihi.n.nõ alius uidet̃ q̃ hic uiſibilis mũdus
qui cælo æthere aqua terra cæteriſq3 ptibus cõſtat. Aperte nãq3 in ipſis dr̃ regali in cor-
pore cuius ſingula ponunt̃/& que ſint iſta declarat tellus unda ignis & aer. Nox ſimul
atq3 dies ſapientia primaq3 origo. Ac iucundus amor. Ad hæc adiicit̃ mentẽ atq3 intelle
ctũ iouis æthera eẽ: quod ſtoici poſtea ſecuti ſubſtantiã igneã mentẽ eſſe mũdi & deũ
eſſe corpus nec creatorẽ aliud eſſe q̃ uirtutẽ igneã aſſeruerunt/hæc.n.carminibus iſtis
eos accæpiſſe arbitror. Præſcia uenturi men conſtat regius æther/his uerbis manifeſte
magnũ quoddã mũdus eſſe aĩal declaratur. Quod cũ iouẽ appellauerit/ætherẽ quidẽ
mentẽ ipſius/corpus uero reliquas ptes mũdi putauit/ſed huiuſmodi qdẽ carminũ Iu
piter interpres ãt iſte carminũ uniuerſus mũdus inquit Iupiter eſt aĩal ex aĩalib9 deus
ex diis cõſtitutus. Ita nullũ aliũ q̃ hũc uiſibilẽ mundũ ſignificari uoluit. Sic & ægyptio-
rum ratio/a quibus Orpheus iſta recæpit mũdũ & ptes eius deus aſtruebat/aliã dein-
de ſnĩa a ſe adiecit creatorẽ oĩum deũ puidentẽ quẽdã intellectũ eſſe affirmans quõ.n.
ſeparatũ intellectũ in carminibus itelligi dicemus: quẽ poeta ille ſiue Orpheus ſiue ali9
nunq̃ intellexit. Siue.n.a priſcis græcis ſiue ab ægyptiis didicerat theologiã nihil intelli
gibile atq3 incorporeũ tradi ab eis poterat. Si quidẽ locupletiſſimus Plato teſtis eſt qui
in cratillo clamat ut diximus priſcos græcos eos dũtaxat deos putaſſe quos mõ barba-
ri ſolẽ lunã ſtellas & cælũ. Sed Cheremo quoq3 paulo ante a Porphyrio citatus teſti-
moniũ phibeat nõ aliud q̃ mundũ & ptes mundi deos ab ægyptiis cultos/nec quicq̃ ip
ſos de intelligibilibus & uiuis ſubſtãtiis intellexiſſe. Vnde igit̃ poeta ille deũ qui ſuper
oĩa eſt uniuerſi creatorẽ p ipſum uniuerſum & ptes eius mẽte ſolũmodo cognoſcibilẽ
cognoſcere potuit? Rei uero icorpeæ cognitionẽ unde habuit? nec certe quicq̃ icorpo
reũ ab eo pceptũ carminibus oſtẽdit̃. Creatiua.n.mens nec a pluribus eſt cõſtituta pti
bus nec cælũ ſibi caput dici põt/nec ignis aqua & terra corpus ei cõficiũt/nec oculi ei9
ſol atq3 luna poſſunt affirmari. Quomodo ãt humores pectora terga & mentem crea
trix mẽs oĩm habebit? aut quõ æther mẽs creatoris dici aut fingi põt? Quod igit̃ hæc
cauillatur carminis huius interpres neminẽ fugere poteſt? Ego uero in pfundũ ipieta
tis incidiſſe arbitror eũ qui ptes mũdi ptes dei putauit/& auſus ẽ mundũ & deũ eundẽ
affirmare/& ad hæc quaſi aĩam mũdi eſſe intellectũ q oĩa creauit. Nõ.n.piũ eſt cõiun-
ctũ mũdo creatorẽ & animã corpori putare. Adeſſe ãt ipſũ uniuerſo mũdo puidere ac
gubernare ſcriptura diuina docet. An nõ ipleo iquit dñs ego cælũ & terrã? rurſus deus
ſupra & in cælo & idẽ in terra eſt/& alibi in ipſo uiuimus & mouemur & ſumus/nõ tñ
ut ptes nec ſicut in mẽte aĩaq3 noſtra: ſed ſi oportet ſimilitudinẽ uti/ſacras litteras audia
mus. Cælũ mihi ſedes/terra uero ſcabellũ pedũ meoꝝ clamãtes. Cõſidera igitur quãto
melius & expreſſius hæc dicta ſũt. Nã qui cælũ ſedem appellat terrãq3 ſcabellũ & uni-
uerſum mundũ prouidentie dei ſubiecit: & ſup oĩa deum eſſe ſignificauit quippe cum
neq3 ſcabellum neq3 ſedes corpus ſedẽtis appellari poſſint: ſed nec partes eius. Qui ue-
ro cælum caput dei/& mentẽ eius æthera & partes Mundi partes dei aſſerũt/nec crea

torem nec deũ cognouiſſe redarguuntur . Non.n.ipſe ſe ipſum creabit nec mens ipſe
poterit dici/cuius æther ē.Q uomodo.n.deus erit cuius terra & cætera corpa ptes ſunt
res corruptibiles & abiectæ? Si uero mens Iouis nihil aliud q̄ æther ē & ſi aer ſubtiliſſi
mus atq; igneus appellat̃ æther(id.n.uocabulũ idēq; ipſi ſignificare arbitrant̃) ſuntq;
ambo hæc corpa aer dico & æther/aĩaduerte quo mens Iouis iã cecidit/& cogita quis
nõ mẽte captus deũ appellabit eũ/cui mens corpus quoddã ĩſenſatũ eſt atq; inanime .
Q uare merito theologia nr̃a negatiue oĩa hæc appellat quod ſcilicet neq; cælum neq;
æther/nec ſol & luna/nec ſtellaꝝ fulgor/nec uniuerſus ipſe mũdus deus ſit/ſed opa ma
nuũ eius.Q uæ oĩa parua quædã & uilia reperiunt̃ nõ dico creatori /ſed ĩtelligibilibus
creaturis cõparata/quas ĩmortales & lõge corpibus ꝑſtantiores beate apud deũ uiuere
arbitrant̃ .Probe igit̃ de mũdi partibus hoc modo a ſcriptura docent̃ . Videbo cælos
opa digitoꝝ tuoꝝ lunam & ſtellas quas tu fundaſti & opa manuũ tuaꝝ ſunt cæli & rur
ſus.Reſpice in altitudinẽ oculis ueſtri & cõſiderate quis oĩa iſta mõſtrauit.Sed age iam
reliqua ꝑſpiciamus.Impoſſibile ē inqt talẽ eius imaginẽ fingere qualem carmina deſcri
pſerũt/& ideo ei ſimulachrũ hoĩs cõſtituerũt/quoniã mens ē/qua cũcta ſeminali rõne
ꝓducit/quomodo igit̃ ſi mũdi & ſpatiũ eius cæli/terræ/cæterarũq; huiuſmodi imagi
nẽ quã carmina deſcripſerũt fingere ĩpoſſibile eſt diuinæ mentis effigiẽ fabricati ſunt?
Q uod.n.corpus ĩtellectui diuino ſimilitudinẽ habebit/cũ nec mẽtis humanæ imagi
nẽ habere poſſe cognoſcit̃ ?humana.n.mens in corpora eſt atq; ſimplex/corp9 aũt oẽ
corruptibile atq; cõpoſitũ.Q uare iure rõnalis atq; ĩmortalis aĩa & intellectus eius ima
ginẽ & ſimilitudinẽ dei habere dicit̃ .Immaterialis.n.& incorporea ĩtellectualis rationa
liſq; ꝑ eſſentiã eſt uirtutis & ſapiẽtiæ capax.Q ui ſi humanæ aĩæ atq; mẽtis formã & ef
figiẽ fingere ĩpoſſibile eſt/quoniã nec ſenſu ꝑcipitur. Q uis adeo ſtultus erit ut ligneũ
ſimulachrũ ac effigiẽ dei creatoris oĩum ſimilitudinẽ habere arbitraret̃ ?Natura.n.diui
na oẽm materiã & omnia quæ percipimus excedit mente ſolũmodo ac ſanctis animis
intellecta/figura uero Iouis quæ in ſimulachro conſpicitur mortalis uiri effigies ē/quæ
non totum hominem/ſed peiorem eius partem imitata expreſſit/nullum enim uitæ at
q; animæ ueſtigium oſtendit.Q uomodo igitur uniuerſi deus menſq; omnium crea
tura ipſe Iupiter erit/qui aut in ære aut in ebore cernitur?aut quomodo pat r Herculis
eſt qui ab Alcumena natus eſſe dicitur/reliquorumq; heroum qui cum homines fue
rint mortales ſuæ mortalitatis argumenta poſterioribus non pauca reliquerunt?ut eni
in primo probauimus uetuſtiſſimi phœnicum theologi Saturni filium mortalem ex
mortali & ex phœnicia originem traxiſſe affirmabant/hæc eadem ægyptii nunq̄ nega
runt præter quã quod ab ægypto fuiſſe oriundum contendunt.Cretenſes quoq; ſuum
fuiſſe Iouẽ aſſerentes ſepulchrum eius magnifice conſtructum apud ſe oſtendum.At
lantii ẽt & cæteri omnes qui apud ſe Iouem natũ fuiſſe aſſerunt mortalẽ nunq̄ negarũt
reſq; ipſius geſtas mortales enarrãt/factaq; multa turpia oĩs petulantiæ plena conſcri
bunt.Fabularum uero priſcis quidem illis expoſitoribus modo calida quædã & ignea
uirtus modo ſpiritus quidã iupiter uidebatur. Nunc aũt neſcio quo modo his Iuniori
bus creatiua mens rerum iupiter appellatur.Interrogandi ergo ſunt quẽ dicũt patrem
auum atq; proauum iſtius mentis eſſe/ut.n.theologia eorum prædicat Saturni fili9 iu
piter fuit & Orpheus in prædictis carminibus id ipſum confirmabat.Saturnũ aũt Cæ
li filium fuiſſe non negant.Si igitur deus oĩum & intellectus qui cuncta creauit iupiter
eſt quẽnam dicent eſſe Saturnũ patrem iouis?& cælum rurſus Saturni patrẽ . Q uod
ſi primus iupiter oĩum eſt quaſi creator neceſſe eſt ſecũdos & poſt eũ cæteros eẽ : q ab
eo creati ſunt.Saturnus.n.quem tẽpora eſſe uolunt quoniã tpa motu cæli conficiuntur

a cælo gemitus dicitur.Cæli aũt & tp̄is ipſius cã eſt ꝓfecto mens illa creatrix quã Iouẽ
appellãt.Q uare nõ erit a cælo tertius Iupiter.Q uomodo igit᷑ tã ægyptiis & phœnici
bus q̃ græcis & primis oĩbus philoſophis tertius a cælo creatiuꝰ iſte itellectus in theo
logica genealogia narrat᷑?Patefacta ẽ igit᷑ huius philoſophi aſtuta fictio.Patefiet autẽ
ex his magis quæ ſubiicit dicẽs.Cõiugẽ Ioui Iunonẽ recte putarũt/æthereã.n.atq; ae
reã uirtutẽ Iunonẽ appellarũt.Nã æther ẽ aer ſubtiliſſimus Iouis certe mentẽ æthera
eẽ carmina ſignificarũt.Modo aũt iſte iterpres diffiniẽdo aera ip̃m dicit eẽ ſubtiliſſimũ
corpus aũt aer/corpus igit᷑ æther.Q uare mens quoq; Iouis erit corpus oĩum ſubtiliſ
ſimũ.Et quomodo corpus atq; mens natura diuerſiſſima idẽ eẽ intelligent᷑. Deinde ne
ſcio quo pacto ſui & carminũ oblitus/q̃bus apte dicit᷑ mentẽ Iouis æthera eẽ præſcia ĩ
quit uẽturi mens cõſtat regi/& æther Iunonẽ æthereã & aereã uirtutẽ eẽ ait . Diuiſiõe
deinde utit᷑ dicẽs uniuerſi aeris uirtutẽ Iunonẽ/inferioris aũt qui lunari luce illuſtratur
latonã noiari.Latonã.n.a latendo dici & obliuionẽ ſignificare/quia cũ aĩæ lunarẽ orbẽ
deſcendẽdo trãſierint diuinaꝝ rerũ obliuiſcũtur/ꝓpterea ẽt Apollinis & dianæ dicitur
mater quibus noctis pellunt᷑ tenebræ.Aer ẽt hic iferior cũ lunæ ſoliſq; mater ſit nõ in
iuria ꝑ latonã deſignat᷑.Ego uero nõ uideo quomodo aer ſolis & lunæ mater appellari
poſſit/cum ipſe magis a luminaribus fiat & trãſmutet᷑ q̃ ab ipſo luminaria . Paululum
uero ꝓgreſſus telluris uirtutẽ ueſtam appellat/cuius uirgiale ſimulachrũ in foco ignis
ſtatuitur/quæ uirtus quoniã ferax ẽ/mulieris eã ſpecie denotarũt . Rhea uero quã opẽ
latinæ appellamus lapidoſæ atq; mõtanæ terræ uirtutẽ deſignat.Ceres feracis & planæ/
differt eni a Rhea quoniã bonã Ioui peperit deã ac ideo imago eius ſpicis coronat᷑ &
papauera quæ fertilitatis ſymbolũ ſunt circa imaginẽ ponunt᷑/hic diligẽter aniaduerte
quomodo deoꝝ ipſiuſq; Iouis matrẽ quæ Rhea dicit᷑ ad terrã & lapides detraxit/& eã
dẽ eſſe cereri ait quibus adiecit.Q uoniã aũt quædã uirtus ẽt ꝓiecti ſeminis in terrã ẽ/
quã ſol in hyemali ſolſtitio fouet.Bona quidẽ dea quã & perſephonẽ uocãt uirtus ſe
minũ eſt.Pluto uero ſol qui tp̄e hyemis remotiorem mũdi partẽ perluſtrat/iccirco ra
ptã ab eo Proſerpinam dicunt/quam Ceres ſub terra latentem quæritat.Plantarum au
tem omnium uirtus Dionyſus nuncupatur/& bonæ quidẽ deæ imago germina quæ
dam quaſi ſui ſymbola protendit. Dionyſus uero cornua habet & muliebri formis eſt
promiſcuam uirtutem generationis plantarum ſignificãs.Plutonis autem raptoris ga
lea caput tegitur/quod occulti uerticis ſymbolum eſt.Sceptrum uero breue quod te
net inferioris regni ſymbolum eſt.Canis aũt eius frugum a terra partium tripartito in
proiectionem orationem germinationem diuidi notat.Atys porro atq; adonis ad fru
ges ac fructus ꝑtinere uidetur.Sed atys flores maxime deſignat qui anteq̃ ad fructum
ueniant defluunt.Q uapropter pudenda ei fuiſſe inciſa dicuntur/quoniã flores deflu
xi ſemina non ꝓduxerũt.Adonis ꝑfectos fructus ſignificat.Silenus uero ſpiritalis mo
tus ſymbolum eſt qui non paꝝ uniuerſo conducit/cuius caput candore fulgens cæle
ſt.s motus Cæſaries uero quæ inferiorībꝰ imaginis partibus apponitur craſſitudinem
te rreſtris aeris ſignificat. Verum quoniã uaticinandi etiam quædã uirtus eſt themis.i.
latinæ carmẽta uocitata ẽ/eo quod ſtatuta unicuiq; præcinat/quibus oĩbus uirtus hæc
inferior colitur ut ueſta & uirgo ſponte ſua naſcentiũ arboꝝ ferax ut parturiens nutrix
ut Rhea lapidoſa & montana ut Ceres herboſa/uaticinatrix ut themis. Vis aũt ſemina
lis quæ in terram deſcendit quaſi priapus honorat᷑/cuius quod ad ficcos pertinet fru
ctus.Bona dea/quod ad plantaria Dionyſus nuncupatur/ita bona dea a plutone.i.a re
motiore ac ſub terra imorãte ſole ſeminetis/tp̄e rapitur.Dionyſus uero exacta hyeme
quaſi renouatis tp̄ibꝰ germinat/florẽdi uirtus atyda ut diximus ꝑficiendi adonim ſpiri

taliſ ſilenum præſidẽ poſſidet/motio aũt eoꝝ & quaſi quædam extenſio per bacchum
denotatur. Satyri uenereã oẽm uirtutẽ oſtendũt/quibus oibus uniuerſa terreſtris uir-
tus ꝑficitur. Hæc neceſſario tibi expoſui ne pulchrã hoꝝ philoſophoꝝ theologiã igno
rares. Cur aũt hæc quaſi dii honorãda ſũt quæ ad alimẽta aialiũ deus ꝓduxit? aut cur
nobis terreſtris uirtus colẽda eſt/quibus cæleſtis & imortalis aia ieſt pſpicax ſi a ſordi-
bus libera eſt dei reꝝ oium creatoris. Cur ẽt ſi motus ſpiritalis ſilenus ẽ/& motiuã uir-
tutẽ ſignificat tũ cæleſtẽ cãdore capitis/tũ aereã & craſſiorẽ ꝓlixitate ac dẽſitate barbæ
nõ magno. n. honorari cultu uidemus qui oibus erat præponẽdus/cũ adonim atq; dio
nyſum fruges uidelicet atq; plãtas diligẽtiſſime honorari uideamus? Quis aũt nõ mi-
rabitur niſi inſanus ſit/cũ turpiſſimi hoium morbi quaſi ſatyri & bacchus colant. Sed
nõ eſt opus pluribus ea cõfutare quæ ſpõte ſua iacent/exponẽda potius cætera ſunt ne
q̃d arcanũ & ſublime nos lateat. Aquaꝝ inqt & effectiuã uirtutẽ oceanũ/ſymbolũ aũt
eius thetym appellarũt/eius uero aquæ quã bibere poſſumus uirtus achelous dicitur/
marinæ neptunus quã inquãtũ generare põt amphitritẽ uocant & aquaꝝ quidẽ dulciũ
particulares uirtutes nymphæ/maris nereides nũcupantur. Ignis uirtutẽ uulcanum di
cunt/& in forma hois ei ſimulachrũ cõſtituunt/in cuius capite pileus eſt cæruleus cæ-
leſtis ſymbolũ uolutionis/ubi integer ſincerusq; ignis inuenit/nã qui a cælo in terram
delapſus eſt cũ imbecillior ſit materiaq; indigeat claudicans fingitur/quã uirtutẽ in ſole
apollinem uocarunt a radioꝝ uidelicet motu/quoniã pallyæ græce mouere ẽ. Nouem
aũt apollinẽ circa muſæ concinunt/ſeptem uidelicet planetarũ orbes/ octaua ſpera / &
hæc ultima quæ luna. Laurum ei dedicarunt quoniam hæc arbos ignea eſt/unde odio
a dæmonibus maxime habetur/& quoniam ſi uritur plurimum ſonat/quod prædicen
di uirtutem deſignat/hunc ipſum quia ægrotanoibus medeatur & morbos pellat/ her-
culem uocant/&.xii. ei attribuunt certamina quoniã per duodena ſigna pertrãſeat/cla-
uam & leonis pellẽ accõmodant/alterum ut inæquabilitatem motus ſignificent /alterũ
quoniam in leone maxime uires ſuas oſtentat/huius ſalutarem uirtutem æſculapius de-
ſignat/cui bacillum traditur ægrotantium ſuſtentaculum. Serpens inuoluitur animæ
atq; corporis ſignum ſalutare. Naturales. n. oẽs cæteraq; quidem reptilia craſſioris di-
cunt & terreſtrioris eẽ ſubſtantiæ. Serpentem uero eſſe ſpiritaliſſimum animal aiunt /
quod & imbecillitatem corporis exuat/& ad medicinam perſpicaciſſimum eẽ uideat/
nam & acuendũ uiſum herbam inueniſſe & reuiuiſcẽdi quãdam herbã cognoſcere tra
ditur. Ignea ſolis uirtus quæ fructus maturat dionyſus nuncupat. Qua uero ratione
anni tempore circũuolutus conficit horus dicitur. Virtus aũt eius qua ex agricultura
fructum percipimus quia diuitiarum largitrix eſt pluto eſſe aſſeritur/quæ cũ uirtutem
ẽt corriptiuam contineat una cum ſerapide dicit habitare. Cerberum tricipitem dicũt/
quia ſuperiores ſolis regiones tres ſunt ortus/occaſus/meridies. Lunam etiam dianam
nuncuparunt/quæ q̃uis uirgo ſit lucina tamẽ eſt quoniam nouilunii uirtus ad parien-
dum non parum conferat. Quod autem apollo in ſole eſt/id in luna minerua/qua pru
dentia deſignatur/rurſus luna hecate dicitur ꝓpter uarias eius corporis figuras/quas a
diſtantia ſolis ſumere uidetur. Triformis. n. uirtus eius eſt/nam nouilunii uirtutem cã-
didis & aureis ueſtibus & ardente face ſignificant. Ciſta uero cũ iam media ſit deſignat
quoniã creſcente lumine fruges maturat. Plenilunii aũt uirtutem ferrugineo colore de-
notarũt/ramus ei laureus attribuitur/qm̃ a ſole ignea ſit/papauer ꝓpter fertilitatem &
multitudinem aiaꝝ/quæ in ea tanq̃ in ciuitate inhabitant/ciuitatis enim ſymbolum pa-
pauer eſt/arcũ habet ut diana/qm̃ partus dolores acuti ſunt. Parcæ quoq; ad uirtutes
lunæ referunt/clotho ad generandũ/lacheſis ad nutriendũ/atropos qm̃ iconuertibilis

dea eſt/trepin.n.uettere græcæ ſignificat/fructuũ ẽt generatiuã uirtutẽ quã Cererẽ ap
pellãt/lunæ cohabitare dicunt ad exaugendã uirtutẽ eius.Cõtinet᷑.n. bona dea lunari
ptãte/Dionyſiũ quoq; ſibi accõmodãt partim ꝓpter cornuũ ꝓductionẽ/partim ꝑꝑ nu
biũ locũ/qui lunæ ſubiacet.Saturni aũt uirtutẽ quoniã tarda & frigida eſt tꝑi attribue
rũt quẽ ſeniorẽ depingũt/quia tꝑe uniuerſa ſeneſcũt/occaſiões aũt curetes ſignificãt &
Saturni cuſtodes ſũt. Tꝑis.n.obſeruatio quædã occaſio ẽ.Quattuor uero ãni tꝑa alia
ſoli q̃ aeris ianuas aperire dicunt᷑/alia cereri attribuimus ciſtas quæ ferũt duas/alteram
floꝝ qua uer/alterã ſpicis qua æſtas ſignificat᷑.Virtutẽ uero martis quoniã ignea ẽ atq;
ſanguinea bellis p̃fecerũt/plurimũq; obeſſe atq; ꝓdeſſe putarũt.Venerẽ generãdi uir
tutẽ poſſidere dicũt/ſpermatis & cupiditatis cãm ei mulieriſq; formam accõmodãt ꝑꝑ
generationẽ pulchrã fingunt quia ueſper ẽ/quæ pulcherrima in cælo ſtella eẽ uidetur/
cui cupido aſſiſtit ꝑꝑ cupiditatẽ.Vbera & ꝑtes genitales tegunt᷑/quia ſꝑmatis & nutri
tiõis hæc mẽbra cã ſũt/& ex mari eẽ ꝓhibet᷑/qđ elementũ humidũ calidũq; ẽ & motu
crebro ſpumas eiicit quæ res ſꝑmatis ſymbolũ ẽ.Orõnis aũt & iterpretãdi uirtutẽ mer
curiũ appellarũt/qui ꝓtenſus atq; rectus fingit᷑ ꝑꝑ oratiõis uigorẽ q̄uis & Dionyſi ſꝑ
maticas uires quæ ꝑ oĩa tendũt ſignificare cõfirmat᷑.Sed cũ oratio cõpoſita ſit aliam in
ſolẽ ponũt & mercuriũ appellãt/aliã in lunã quã nũcupant hecatẽ /aliã in uniuerſo &
appellãt hermopin/in oĩbus.n.ſeminalis uis ẽ.Mercurii aũt filiũ cupidinẽ dicũt/quoni
am amãdi uirtus orõni quoq; attribuit᷑.Vniuerſi ſymbolum pana eẽ affirmãt/cui cor
nua dederũt ꝑꝑ ſolẽ & lunã uariãq; pãtheræ pellẽ ꝑꝑ uarietatẽ cæleſtiũ/ſed hæc græco
rum ſũt.Aegyptioꝝ aũt ait deoꝝ ſymbola talia ſũt.Creatorẽ iquit eneph ægyptii appel
lãt/cuius imaginẽ in forma hois faciũt colore cæruleo zonã tenẽtẽ & ſceptrũ/cuius in
capite pennã ponũt ſignificãtes difficilẽ inuẽtu eẽ creatorẽ & nemini cõſpicuũ uiuificũ
ẽt & regẽ & itelligibili motu circũlatũ/hic deus inqt ab ore ouũ ꝓducit a quo naſcitur
deus/quẽ ægyptii phtha/græci uulcanũ uocãt.Significat᷑ aũt huiuſmodi ouo mũdus
huic iccirco ouis dedicata ẽ/quoniã priſci lactis potu degebãt/ueꝝ mũdi quoq; ipſius
ſimulachrũ tale finxerũt/cõplicatos habet pedes/ueſtes uariã uſq; ad talos idutũ/aure
am pilã capite ſuſtinet/partim quia locũ nõ mutat/partim ꝓpter uariã ſtellaꝝ naturã /
partim quia mũdus ipſe rotũdus ẽ:Solis imaginẽ in naui collocãt quæ crocodillo fert᷑
ut ꝑ nauigiũ motus in humido/ꝑ crocodillũ aũt potabilis aqua ſignificet᷑ /in qua ſolem
ferri contendunt.Cæleſtis aũt atq; terreſtris telluris uirtutẽ iſin appellarunt/iſon.n.græ
ce æquale ẽ/unde iuſtitia oritur/cæleſtẽ tellurẽ lunã eẽ aſſerũt/terreſtrẽ uero hanc fru
gũ procreatricẽ quã habitamus.Quod ergo ceres apud græcos ẽ/id eſt iſis apud ægy
ptios/& rurſus bona dea/& Dionyſius apud græcos iſis & oſiris apud ægyptios / fru
ctuũ eni procreatricẽ uirtutẽ oſirim putant/quã fletibus placãt quoniã occationis tꝑe
in terris occultetur.Deſignat aũt ẽt pluuialẽ nili uirtutẽ/ueꝝ quãdoq̄dẽ tellurem terre
ſtrem ꝑ oſirim denotãt fœcundã/terrã/ intelligunt/qñ uero cæleſtẽ nilum eſſe aiunt.
Hunc.n.oſirim/ideſt nilũ a cælo defluere arbitrant᷑/quem ẽt deflere ſolent lachrymis
reuocari uirtutẽ eius putantes/quæ cæteris tꝑibus deſinere uidet᷑.Iſis aũt quæ ſecundũ
fabulas oſiridi cõiungitur terra ægyptia ẽ/iſidos.n.maritus oſiris ẽ/qui & frater & filiꝰ
eius traditur.In elephantino poli aũt ægyptia urbe ſimulachrũ colit᷑ cærulei coloris ui
ri corpus/caput arietis habẽs/arietis igit᷑ caput & facies & caprina cornua quæ habet
cõiunctionẽ ſolis & lunæ in ariete ſignificant Cæruleus color ei attribuit᷑ quia lunaris
cõiunctio humidior ẽ.Secũda uero lunæ lux apollinopoli urbe cõſecrata ẽ/cuius ſym
bolũ homo accipitris habens faciẽ lãcea typhona iterficiens /hoc ſimulachrũ candidi
coloris eſt/qui color ab alio lunã accipere lumẽ ſignificat.Accipitris uero facies a ſole

id fierí denotat/unde ad ſpíritũ attrahit.Solí.n.accipiter dedícatᷣ/q lucis & ſpiritus ſym
bolũ apud eos ẽ/alteꝝ ꝓpter motus uelocitatẽ/alteꝝ qa ín altiora uolat/quæ lucídiora
ĩferioribus ſint.In myſteriís aũt apud eleuſina antíſtes q reꝝ ſacraꝝ expoſitor ẽ ímagi-
nẽ fert creatoris/ílle q faces tenet ſolis quí ſtat ín ara lunæ ſacroꝝ ꝑco mercuríi. Caſtel-
lũ aũt quoddã ẽ ægyptí/quod anamís appellatᷣ ubi homo colitᷣ/quí quæ ſibi ad ſacrifi-
ciũ ꝑparantᷣ comedit.Q uod aũt aĩalia deos nõ arbitrantᷣ/ſed ímagíes & ſymbola deo-
rũ putãt/índe patet quía ſolí & lunæ boues ſacrificãt/& ín helíopolí maxím9 bos & ni-
gerrimus quẽ níneuín appellãt ad ímagínẽ ſolis colitᷣ/nã & ſolis ardor nígriora huma
na corpa reddí/habet aũt caudã ílle bos & totũ corpus pílis ad cõtrariã partẽ quã ĩ aliís
bobus iclínatis denſiſſimã/qm̃ & ſol cõtra totíus motũ mouetᷣ/teſticulos maxímos ha
bet/qm̃ uenerea cupiditas calidítate uíget.Et ſol ſemínaꝝ naturæ appellatᷣ.Lunæ tauꝝ
dedicarũt/quẽ apin nuncupãt nigrũ præ cæteris & ſigna ſolís atq; lunæ habẽtẽ / habet
eni ex ſole & luna lumẽ ſolis ſymbolũ ẽ coloris nígredo/& quí ſub língua ẽ ſcarabeus/
lunæ uero coloris díuíſio.Hæc breuíter a Porphyríi líbro ne ꝗd myſtice græcorum ac
ægyptioꝝ theología nos fugeret cõſcribere placuít/quos errores nos fugímus & tranſ
fugas nos ꝑdicare nõ pudet/nõ.n.terebít me arrogãs ílla oratío/explícabo ꝗbus fas eſt
ꝓcul hínc abeſtote ſceleſtí:Nõ.n.nos ſceleſtí ſumus q hos errores fugímus/ ſed q tur-
pes atq; obſcenas has fabulas & ſcarabeos ac cæteras fabulas ad ſummã theologíæ ſa-
píẽtíã accipiũt q íuxta uocẽ apoſtolícã cũ ſapíẽtes ſe dícãt fatuí ſunt ínuẽtí quoníã ĩcor-
ruptíbilís deí gloríã in ſimílitudínẽ magnis corruptíbilis homínis/ nec homínis ſolum
uerum etiam uolatilium quadrupedem & ſerpentum commutarunt.

Refutatio myſticæ theologíæ. Cap.IIII.

Erũ qm̃ myſtícã & arcanã theologíã ad ĩcorporeas reducít uírtutes/ne uidea-
u tur ad has uiſibiles mũdí ꝑtes díuínũ cultũ referre.Cõſíderemus ne oía ſibí rur
ſus labantᷣ cũ una díuína uírtus nõ multæ colẽdæ ſint/nã quẽadmodum ꝗuis
multæ partes & mẽbra unius corpis ſint/nõ tñ tot aíæ ſed una in hoie uno aía ẽ/ſic & ĩ
uníuerſo putãdũ unũ qdẽ ex una matería eẽ mũdũ plurímis ꝑtibus cõſtantẽ /cuíns nõ
multæ ſed una ẽ creatíua uírtus uerí deí uírtus & ſapíẽtía:Illud aũt rídiculũ ẽ quod etiã
ægyptioꝝ nugas ad ĩcorporeas trãſtulit uírtutes oblítus chæremona íllũ ab eo produ-
ctũ q ꝑter hæc uiſibília nullũ alíũ ab ægyptíís cultũ fuiſſe deũ teſtabatᷣ/& oía ín res na-
turales níhil ín rẽ ĩcorporeã íllos traduxiſſe.Cur ígitᷣ cũ ipſi ægyptíí ĩcorporeas & uí-
uas ſubſtãtías nullo ſe modo colere clamẽt fríuolas has ínuẽtíões excogitaſtís:ᷣ& uni-
uerſalíter qdẽ oía ſic refutantᷣ/ꝑtícularꝝ aũt nõ dífficilis redargutío ẽ.Nã ut ægyptíacas
nugas ꝑtereã qs mẽtis cõpos nõ diridebít has græcoꝝ phyſiologías:ᷣSí.n.íupiter ſecũ-
dũ eos nõ ígnea ílla uírtus atq; ætherea ut teſte Plutarcho priſcí putabãt/ſed ſupremus
ípſe ĩtellectus reꝝ oĩum creator & uíta ẽ/qũo Saturnus pr̃ eíus erít/ꝑ quẽ tꝑs ſignífica-
rí uoluít:ᷣOps aũt quo pacto mr̃/quã ĩterpres íſte lapídoſam & mõtanã uírtutẽ eẽ aſſe
ruít:ᷣIunonẽ uero aerea eẽ dícẽs neſcío qũo & ſororẽ & uxorẽ creatorís ĩtellectuſq; uí-
uífici eẽ affirmat.Latona rurſus ſi quaſi quædã oblíuío ſit quæ aías ad ĩfer.ora hæc lap-
ſas cõſequatᷣ/qũo hæc oblíuío ſolis & lunæ mr̃ erít:ᷣApollínẽ ꝗppe atq; díanã latonæ lí
beros ad ſolẽ & lunã traduxít.Cur aũt Opẽ & Cererẽ/ideſt ſecundũ ípm lapidoſæ atq;
mõtanæ tellurís & planæ ac æqualís ſymbola colẽdas eẽ putat:ᷣ Cur díonyſum ꝑterea
& atym & adoním generatíuã ſcílicet plantaꝝ uírtutẽ/aut ĩmaturæ defluẽtíũ floꝝ / aut
ꝑfectí fructus ſymbola tanꝗ díí colẽdí ſũt/cũ humanaꝝ genus ad uſum/cuíus oía hæc
a creatore ꝓducuntᷣ multo atq; multo íllís honorabilíus ſit/hoc modo & relíqua facíle
redargues/& ſi dilígẽtius cõſiderabis mírãdã ĩpudentíã eoꝝ duces/q ſolẽ mõ Apollínẽ

modo Herculē/deinde dionyſum ac æſculapiũ dicere nō uerent̄.Q uomodo.n.idē pater & filius ſimul/ideſt æſculapius erit atq; apollo:Q uomodo aũt ſol hercules ē/cũ alcumenæ mortalis fœminæ filius hercules ꝑhibeat̄:aut q̃uo furore ſol exagitabat̄ & liberos icitatus iterimet ſuos/quod herculē feciſſe oēs fatent̄:ſed.xii.inq̃t certamina.xii. cæleſtia ſigna ſunt.Q uis igit̄ Euriſtheus excogitabitur/qui ſoli hũc certādi laborē iuito iponatur:q̃uo autē ad ſolē quinquaginta feſtiades & captiuaꝝ reliqua multitudo/q̃bus oibus herculē cõueniſſe fabulant̄:reduci poterũt/ꝑ ſertim cũ mortales liberos ab illis herculē ſuſcepiſſe cõfirmēt/a quibus herculē genus tractũ per longa tp̄a ſucceſſione durauit/quē porro eē centarum dicent/cuius ſanguine cruentatā ueſtē ſoli Deianira obtulit/unde ſuccēſus furore dicit̄ fuiſſe/uerũ nō hercule ſed dionyſum eē ſolē ponamus:Q uæ igit̄ eũ genuit ſiue ſemele quædā/ſiue ꝑſephone: quomodo aũt Dionyſus iſte & ſol ſimul erit/& germinādi mirāda uirtus:quā aũt dicemus multitudinē mulieꝝ fuiſſe quæ cũ Dionyſio militauit:quæ uero ſolis erit ariadne:Q uare aũt nō oſum quæ a terra naſcunt̄/ſed uini ſolũmodo largitor Dionyſus:qui ſi æſculapius & ſol eſt q̃uo a Ioue turpiſſimi cā quæſtus fulmine percutitur iuxta Pindarũ ſic de ipſo dicentem:

Aurum illi nimium præcioſaq; munera curæ.
Horrendum inde pater diuorum concitus ira
Contorſit fulmen animamq; corpore uulſit.

Aeclepiadũ uero genus quod multis ſæculis in græcia floruit undenā ortũ eſt:ceteris ſit ſane ueriſq; ac certis rōnibus in ſolē & lunam & reliquas ꝑtes mũdi fabulæ trāſferant̄/ ergo rurſus creatore relicto falſo creaturas coluerunt. Q d̄ ſi nō ꝑtes mũdi/ſed inuiſibiles creatoris uirtutes/q̃bus oīa replet;oibus abeſt/oī gubernat & continet colere ſe dicent/quare nō ꝓiectis fabulis ſicut impiis atq; turpiſſimis ad ip̄m ueꝝ & unũ deum nō cõuertunt̄:hoc.n.facere debent/nō aũt quaſi mētecapti uenerabilē dei appellationem creaturis aſcribere/nec in ꝓfundis ita ſe ipſos tenebris claudere/ut intus ſe deũ inuenturos cõfidere uideāt̄/nec in ſimulachris & inani materia diuinas honorari uirtutes putare/nec ſanguine ac nidore quaſi res gratas creatori offerre/a q̃bus oib9 liberatos oporteret tanq̃ ueros philoſophos magna uoce ꝓ̄dicare/nō hæc ſe uiſibilia ſed inuiſibilē ſolũmodo creatorē admirari/& inuiſibiles atq; icorporeas eius uirtutes inuiſibiliter colere nō incedēdo ignē atq; arietē aut taurũ ſacrificādo nō ſertis & ſimulachris/ſed pio aīo & recta de deo ſentēria & uirtute quæ ut poſſibile hoi eſt ad dei nos adducit ſimilitudinē.Sed nullus unq̃ barbarus nullus græcus ante doctrinā ſaluatoris noſtri hanc ueritatē cognouit.Saluator aũt noſter ſolus oēs undiq; gētes euangelica ꝓ̄dicatiōe ad ueram religionem conuocauit.Sapiētes aũt huius ſæculi oīa ſe ſcire iactātes cũ deũ cognouiſſent/nō ut deum glorificarunt aut gratias egerũt ſicut apoſtolus ait/ſed obtenebratum eſt ipudens eoꝝ cor & dicētes ſe ſapiētes ſtulti inuenti creaturas non creatorē colentes qui eſt benedictus in ſæcula.Poſt.n.longā philoſophiam & myſticā/immo uero ipiā theologiā a phyſiologia ſua deiecti multitudini conferuntur/& multoꝝ errores ſimulachris ſacrificando adaugent.Q uare patet pudore uictos turpitudinē theologiæ ſuæ phyſiologia cælare uoluiſſe cũ opere fabulas comprobent/quod mihi mirum nequaq̃ eſſe uidet̄/cum & ipſos deos uideo fabulas contemnere non poſſe.Q uippe opæpretium eſt apollinem ipſum & æſculapiũ audire quid de ſeipſis dicāt.Sic ergo Apollo teſte Porphyrio in libro quem de reſponſis ſcripſit de ſeipſo edidit.

Cum latona graui partus oppreſſa dolore
Commotiq; eſſent gemini intra uiſcera diui
Stabat terra/aer ſtabat fixa inſula robur

Accepit/fluctus etiam miteſcere ponti
Cœpere/arcitenens uateſqꝫ exiuit Apollo
Aeſculapius quoqꝫ de ſeipſo ſic edidit.
Natus ego ex ſacra trica cui tota medendi.
Ars/cui ſeſe omnis pariter ſapientia debet:
Q uem mater peperit compreſſa ab Apolline magnum
Illum æſculapium diuum numeroqꝫ receptum.
Mercurius autem ſic de ſe ipſo clamat.
Sum ioue mercurius/maiaqꝫ Atlantide natus.
Formas etiam ſuas ipſi deſcribunt ut ex hoc panos oraculo aperte monſtratur.
Exoluo pani mortalis uota bicorni.
Delitiaſqꝫ deo pariter bipedi capricuro.

Non ergo uniuerſum ipſum pan eſt ſed dæmon quiſpiā talis uidelicet qualem ſeipſum hoc oraculo deſcripſit/non.n.uniuerſus mūdus hæc carmina edidit.Mercurius ēt quo modo interpratatiua oratio dici pōt cū maiæ Atlantidos filium ſe fuiſſe fateat̃/& æſculapius quomodo ſol erit qui ſe tricēſem fuiſſe affirmat & a mortali ſe muliere natum nō inficiatur?Q uomodo aūt cū ſit ſolis filius ſol ipſe erit?Solis aūt & mortalis cuiuſdam mulieris filiū ſe appellans quomodo non erit ridiculus?Apollo ēt ſi ſol eſt quo pacto i delo inſula genitum ſe a latona prædicat?Hæc obiicienda eis tunc maxime cenſeo quā do impudenter ſaluatoris noſtri uirginem partum deridere audent / præſertim cū non a poetis iſta/ſed ab ipſis diis dicta ſint.Cū igitur & poetæ fabuloſe theologiam tradiderint/philoſophi phyſiologice fabulas intelligant.Dii uero ipſi aperte qui & unde fuerit oraculis ſuis declararint/manifeſtum.ſ.eſt quia diis credendum eſt/uel quia dii ſint uel quia unuſquiſqꝫ melius q̄ cæteri ſua cognorit.Q uod ſi ita eſt philoſophoꝝ phyſiologiæ falſæ oīno inueniunt̃.Sin uero philoſophi ueritatem aſſequuntur ipſoꝝ deoꝝ de ſeipſis teſtimonia falſa relinquentur.Sed illud forſan quiſpiam obiiciet quia reſponſum Apollinis phyloſophorum ſententiæ conueniens hoc modo inuenitur.

Sol & oſiris item Dionyſus horus apollo.
Rex & item retinet lucis qui & noctis habenas:
Q ui uentos/qui dat imbres qui tempore mutat.
Stellarum ſummus rex immortalis & ignis.

Idem ergo dii & poetaꝝ fabulas & phyloſophoꝝ ſententias cōprobantes pugnātia de ſeipſis cōfirmāt.Nā ſi mortalē ſibi matrē aſcribit apollo & patriam unde oriundus fuit ſpōte fatetur quomodo ſol erit?ꝗ ſi ſol eſt quomodo delos inſula patria & mater latonæ?hæc.n.uera eſſe ipſe apollo reſpondit.Præterea ſi Apollo ſol eſt qūo hæc de ſe ipſo cecinit?Vtrū ſol de cœlo in aliquē hoīem deſcēdit & hæc de ſe cecinit?ſed non ē poſſibile talē tantāqꝫ ſubſtantiā hoi ſe ſubiicere.An intelligētia & uirtus illa quæ in ipſo eſt? Sed nec illam aīa hoīs unq̄ ſuſcipere potuit.Eadem utemur rōne de luna q̄uis poteſtatē quæ in luna eſt hecatē appellantes/& malignoꝝ ſpirituū originē putātes/cū ad amorum obſcena inuocent miniſteria concedendum eis fortaſſis uideatur.Q uomodo aūt & Pluto & ſerapis in ſolem referuntur cum malignoꝝ ſpirituum princeps eſſe ſerapis prædicetur?ex quibus omnibus myſtica philoſophorum theologia falſa & cauillatoria uniuerſa uidetur.Oraculoꝝ aūt oīum auctores dæmones eſſe malignos q nōnunq̄ fabulas/nonnunq̄ phyloſophorum ſententiam ratam faciunt/ut & illos derideant / & hos maiore arrogantia perdant quis non uiderit

¶ Euſebii Pamphili/Liber quartus.

h Is itaqꝫ dictis iam tp̄s eſt in hoc uolumine tertiã partẽ gentilium theologiæ pcurrere quã ciuilẽ appellant. Nã quoniã in tria genera theologiã partiunt̃/in fabuloſum quod ẽt hiſtoricũ appellãt poetis maxime attributũ: in naturale atqꝫ myſticũ quod philoſophi approbarunt/& in ciuile quod in ſingulis ciuitatibus conſuetudine ac legibus defendat̃/eſtqꝫ de duobus primis partib9 in ſupioribus libris expoſitũ. Tp̄s iã eſt tertiã quoqꝫ portionem q̃ ciuilẽ appellãt teſtimonio ſp ipſoꝝ utentes redarguere. Continent̃ igitur in hoc tertio genere oracula/reſponſa curæ morboꝝ in hoibus piis/& ecõtra eiecti uel aucti morbi in impiis/quaꝝ oium rerũ periculũ feciſſe dicentes pie ſe deos colere/nos uero impie facere affirmant/qui tã manifeſtas uirtutes contẽnamus leges patrias trãſgrediẽtes/quas oportet unũquẽqꝫ ſeruare/ut nemo debeat res nonas temeraria cura ſeruari/præſertim cũ a legibus capitalis pœna aduerſus eos decernatur/qui ſecundũ leges & conſuetudines patriæ deos nõ uenerant̃/ſed primũ quidẽ & fabuloſum thelogiæ genus/& ſecũdum naturale ſcilicet ac allegoricũ unuſqſqꝫ ſicuti placet inqunt iterpretetur ac reprobet: Tertium aũt quod ſingularium legibus ciuitatũ comprobatur nec poeta qſq̃/nec philoſophus moueat niſi uelit tanq̃ impius iure patrio puniri. Ad hæc igit̃ nobis dicẽdũ/ratioqꝫ reddẽda quare ſaluatoris nr̃i euãgelica prædicatio oium gentiũ huiuſmodi legibus contẽptis ad uerũ ſui cultũ non reuocat.

¶ Quod hominum artificio reſponſa reddi quiſpiam non temere diceret. Cap. I

Vales igitur eas uirtutes quæ in ſimulachris habitant dicere oportet: utrũ bo-
q nas & uere diuinas an ecõtra: hoc.n.modo mihi nũc placet eos interrogare/nã alius fortaſſe nõ ita faceret/ſed nullã oĩno uirtutẽ in ſimulachris eẽ contenderet/& hoium malitia arteqꝫ malefica oĩa fieri pbaret. Reſponſa.n.ipſa ad decipiẽdos auditores ab aſtutis & cautis hoib9 ãbigue ad utrũlibet euẽtũ eẽ acute cõpoſita. Miracula uero quæ in ſimulachris attribuũt natura rerũ fieri/multa.n.genera eſſe herbarũ multa lapidũ ſecreta quadam & multis ignota natura inſita morbos quoſdam pellẽtia/quoſdam inducẽtia/alia.n.contrahere atqꝫ denſare/alia diſtrahere & rarificare tendere aut oĩno mutare & ſaluare nata eẽ. Quod alia breui tpe/alia longo efficiunt/& alia in longũ durant/alia cito diſſoluunt/ita nõnulla cõſeruantia ſanitatis inueniunt̃/nonnulla ecõtra morbos inducunt. Multã ẽt lucẽ lunæ ita ſequuntur ut ſimul cum ea creſcant atqꝫ decreſcãt. Aĩalia igitur nõnulla/plantæ/lapides/aromata magnas uirtutes ĩſita ſibi natura poſſident/ad quæ oĩa poſitio quoqꝫ locoꝝ multũ conducit/inſtrumenta ẽt ipſis ad huiuſcemodi artẽ multo ante præparata/& miniſtros eis eẽ multos diceret/qui per ciuitatẽ uagant̃ inueſtigãtes cuius rei quilibet egeat/ut intelligant quid petiturus a deo uenerit/ppterea ex adytis & penetralibus & profundiſſimis plerũqꝫ ſpelũcis reſponſa ferri/ut & tenebræ ipſæ non nihil conferant/& nõnulli lateant in cauernaꝝ receſſib9 nũcii atqꝫ miniſtri/ad quæ oĩa uidelicet non paꝝ ſuperſtitio & opinio faciat hoium: Præterea multitudinis inſcitiam & eoꝝ aſtutiam qui hæc peragũt nõ paꝝ poſſe/q uel uoluptate capiant interrogãtes bona ſpe ſibi ppoſita/uel ſi nõnulla coniectura qd euenturũ ſit conſequi potuerunt apte/ut in cæteris credantur mala pnuncient. Sin uero nihil cõiecturis inuenitur ambiguitate/ita fallantur ut redargutionẽ effugere uideant̃. Multa uero ẽt contingere aliis quibuſdam cauillationibus adhibitis/& cantando nonnunq̃ peragere quædã uident̃/& inaudita quædã noĩa inuocãt ut diuini uideant̃. Maxime autẽ

multos decipi cū aliqualiter docti ſint/quos ipſa reſponſoꝝ mirabilis compoſitio & uer
borum elegātia & orōnis grauitas ſimul & ambiguitas adeo trahit/ut diuini eſſe facile
credāt.Ex illis aūt reſpōſis quæ ambitione dicta nō ſunt/ſed quadā futuroꝝ cōiectura
clarius ꝓlata multa/imo uero pene oīa falſa inuēta ſunt/unde ſi quod ēt euētu reꝝ cō-
probatū fuerit caſu potius q̄ rōne id accidiſſe credēdū/quæ q̄uis pauciſſima ſint/ferun-
tur tñ in primis & lapidibus inſculpta pmanent.Quæ aūt falſa fuerūt pene inumerabi
lia eoꝝ nullus meminit/neq; nihil aio uoluit belloꝝ & ſeditionū hæc reſponſa deorum
cauſam fuiſſe plerūq;/nec ēt eo tpe quādo græcia florebat & dæmonū ſupſtitio in ea ui
gebant/claꝝ quid & utile facinus prædictiōe deoꝝ factū unq̄ fuiſſe.In calamitatib9.n.
belloꝝ nihil ꝓuidēs derelinquerūt eos quos in ſūma belloꝝ pericula reſponſis impule-
rūt/quod loco ſuo planius faciemus/probabimuſq; multos ab illis ī bella iniectos/ nec
utiliter unq̄ reſponſum/ſed ambiguitate qua ignorātiā ſuā tegebāt deluſos decæptoſq;
fuiſſe quærētes.Multa.n.ēt tu ipſe ab hiſtoriis colligere potes/quibus ſæpenumero ſa-
lutē & uitā ægrotātibus ꝓmittentes/& quaſi dii crediti ac diuinæ ꝑdictionis magna ex
acta mercede/euētu ac morte langnētiū patefacti ſunt malefici quidā uiri nō dii fuiſſe.
Quid aūt oportet dicere ꝙ ciuibus ſuis iſti fatidici nunq̄ ꝓfuerūt/& eis q̄ de longe ue-
niunt ignotiq; ſunt mirabilia ꝓmittūt:cum certe oporteret ciuibus magis ſuis q̄ alienis
deos ꝓpitios facere/ſed quia peregrinos ignorātes malitiā ſuā facile decipiunt/ciues āt
ſuos longi tpis periculo doctos decipere nō poſſunt/hoc ita ſit/ſic uniuerſam rē iſtam
humanæ inuētiōis opus fuiſſe q̄ſpiā aſſereret. Vnde ab oipotēti iā deo cū tēplis & ſimu
lachris deiecta oino putreſcit. Vbi enī eſt oraculū delphicū quod magna religione ab
hoibus colebant:? Vbi apollo pythius aut clarius/ubi dodonæus iupiter/delphicū qui
dē oraculū ter a thracibus cōcrematū fuiſſe traditur/nec unq̄ ab apolline calamitas illa
prædicta/idē de capitolino ioue ptolemæoꝝ tpibus fuiſſe audiuimus / qñ ueſtæ quoq;
templum exuſtum fuit. Magna uero illa effigies iouis quā decus quaſi uniuerſæ græ-
ciæ dicūt fuiſſe tpibus Iulii Cæſaris in olympicis certaminibus fulmīe diuinitus icta fla
grauit. Antiquioribus ēt tpibus capitolinū arſiſſe tēplum fert/& Panthū fulmine diſie
ctū atq; dirutū narratur .Serapis quoq; ſacrariū in alexandria ſimiliter arſiſſe nō igno-
ramus.Quæ oia ab ipſis gentilibus cōſcripta tenemus.Quid igit mirū ē ſi aliis ꝓdeſ
ſe nō potuerūt qui ab extremis ſeipſos periculis nō defenſarūt:Illud aūt quod maximo
argumēto eſt ab hoibus hæc nō ab alia uirtute fieri non prætermittā.Nā multi uatum
atq; aruſpicum non ſolum priſcis/ſed ēt noſtris tpibus tormentis in iudicio coacti uni-
uerſam rē ſuis inuētionibus fieri ediderūt/ a quibus modos quoq; artificii exq̄ſiti9 pa-
tefactos non ignoramus qui tanq̄ ſeductores & malefici uiri ultimo ſupplicio ſecūdū
leges affecti ſunt/quæ res adeo clare ſunt ut neminē lateant.Non.n.deiecti quidam &
ignobiles/ſed alii generoſam iſtam philoſophiā palliā induti & ſuperciliū eleuantes ꝓ-
fitebantur.Alii primates antiochenæ ciuitatis fuerūt/& illi maxime q aduerſus ueram
chriſti religionem multa conati ſunt/nec ſumus neſcii philoſophum quoq; illū & ua-
tem ſimilia in mileto paſſum interiiſſe/q̄bus omnibus in unum collectis non dubitabit
forſan aliquis dicere nec deos nec dæmones hæc oracula conſtituiſſe /ſed ſeductorum
atq; improborum hominum ad turpes quæſtus excogitationem fuiſſe . Quā opinio-
nem multis ēt græcis & illis maxime q nominatiſſimi philoſophi fuerūt placuiſſe non
ignoramus.Nā peripatetici hoies cynici atq; epicurei ſic ſentiunt/quos ego iccirco ſū-
mope admiror/quia nati & educati moribus corruptiſſimis & a parētibus tam deos q̄
oracula reuerti docti ſua ſponte potuerūt ab erroribus illis emergere/adeo ut ſcribere
quoq; auſi ſint nō modo falſo/ueꝝ ēt inutilia & multorum detrimentoꝝ cām oracula

eſſe/quoꝝ ſcripta cũ pene īfinita ſint unius teſtimoniũ mihi ſi nũc ſufficit/qui cũ Chry
ſippus a prædicatione deorũ fatalẽ uim cõfirmare uellet ſic aduerſus eũ cõſcribit redar
guens quia male reſponſis deorũ quæ ut plurimũ falſa ſunt factũ eſſe oſtendat. Audias
igitur quid ipſe ad uerbum ſcribit. Ad hæc alia quoq; ratione in his quæ de fato cõſcri-
pſit Chryſippus utitur. Non.n. poſſent inquit prædicationes uatũ ueræ eſſe ac certæ niſi
fato fierẽt uniuerſa/quæ ratio multo maior eſt q̃ cæteræ. Q uaſi.n. uerũ atq; cõceſſum
eſſet ueritatẽ in reſponſis cõtineri/quaſiq; id manifeſtum ſit oīa fatis fieri ex hoc intulit.
Videmus ãt omnino contrariũ aperte nãq; patet plurima ex oraculis mẽdacio ac frau
de cõpoſita/uerũ Chryſippus ex alterutris hæc cõprobauit. Omnia enim fatis fieri ide
oſtendit quia uaticinatio ſit. Vaticinationẽ uero eſſe inde ꝓbat quia oīa fatis fiunt/quo
ꝓbationis modo nihil uanius excogitari poteſt. Q uod ſi nõnulla reſponſa euentu re-
rum uera fuiſſe contendat/quia perpauciſſima illa ſunt/patet non uaticiniũ certitudine/
ſed caſu ſic accidiſſe/qđ nullã eſſe uaticinii artem oſtendit. Nec.n. arcu aut funda artifi-
cioſe uti eum dicemus/qui cũ ſæpius atq; ſæpius telum proiecerit ſemel aut ad ſummũ
bis uel ter ad ſignum peruenerit/cũ pene infinities longiſſime a ſigno abfuerit/nec ille
certe medicinam tenet qui cũ multos interemerit uix tãdem unum a morbo liberauit.
Nulla.n. ſcientia uel ars dicitur/que omnia uel ſaltẽ plurima ad debitũ finem non dedu-
cat. Q uod aũt omnia fere falſo uates iſti prædicant/uniuerſa uita hominum teſtis eſt/
& iſti ipſi maxime qui uaticinandi artem profitentur/quos manifeſte uidemus cum ſi-
bi aliquid agendum utile imminet ſententia & cõſilio eorũ uti diligenter qui rerũ pe-
ritiam habere putantur. Verum quod uaticinatio nulla ſit in aliis plenius aprobabim⁹
ea ẽt afferentes quæ hac de re epicurus conſcripſit. Nunc autẽ illud quod diximus con
firmandum non eſſe ſcilicet artis/ſed caſus ueritatem oraculorũ. Cum.n. nõ ſemper ne
q; plerũq;/ſed rariſſime aliquid aſſequimur nec ſcientia nec arte/ſed caſu & fortuna id
factum dicimus ſi uocabulorũ poteſtates recte rebus accommodamus.

¶ Inutilem eſſe diuinationem. Cap. II.

D hæc etiam ſi cõcederetur uera eſſe reſponſa/uaticinandiq; artem nõ fictam
a fatata quidem eſſe omnia probe ſequeretur/utilem uero eſſe diuinatiõem ho-
minibus nullo modo hinc demonſtraretur. Summopere nanq; uaticinatiões
Chryſippus laudat tanq̃ humanæ uitæ perutiles. Sed quænam utilitas ſequeretur ſi fu
tura omnino mala prædiſcas cum nullo modo cauere poſſis? Nam quæ fatata ſunt ne
mo euitare poteſt/nulla igitur utilitas immo uero & dolor inde ſequitur. Mœror enim
propter futura mala hominum animos perturbat. Nec uero econtra tãta ex prædictio
ne bonorum letitia homines afficiuntur; Non enim tãtum ſolent homines expectatio
ne bonorum gaudere quãtum timore malorum exagitari præterea mala nobis immi-
nere niſi audiamus nullo modo cogitamus/bona uero humanum genus expectare ſo
let propter naturæ mirabilem ad ea inclinationem. Ita fit ut bonorum nunciatione nõ
magnopere augeatur letitia/immo autem nonnunq̃ etiam minuatur ſi maiora ſponte
ſperauimus q̃ uaticinio prædicuntur. Malorum autem prædictione quoniam præter
ſpem ſæpenumero ãnunciantur uehementer turbemur uerum etiam ſi hæc ita non ſe
haberent/neminem tamen lateret nullam eſſe in diuinatione utilitatem. Q uod ſi quis
dicat ideo ipſam conferre hominibus quia futura mala prædicit niſi caueamus/is fato-
rum uim abſtulit ſiquidem noſtrarum uirium eſt cauere & non cauere/q; ſi neceſſario
id quoq; fieri quiſpiam cõtendat ut fati neceſſitas uniuerſa complectetur/ſic diuinatio-
nis cõmoditas nulla erit. Fiet enim omnino quod fatatum eſt etiã ſi omnibus oraculis
prædiceretur/œdipoda quidẽ & alexãdrum priami filiũ ipſe quoq; Chryſippus aſſerit

non potuiſſe a parentibus interimi q̃uis ſũmopere id facere ſtuduiſſent/ut malũ quod
ab aliis ſibi futuꝝ erat effugerent/ſic nec diuinatio nec ſtudiũ eis ſuum ꝓfuit ꝓpter fa-
toꝝ neceſſitatẽ. Hæc ille. Tu aũt illud ſemp̃ probe teneas peripateticos ut diximus cy-
nicos atq; ẽt epicureos græcos hoĩes atq; philoſophos & græcie morib9 a pueritia edu
catos/& inq̃ſitiõi ueritatis maxime deditos oraculoꝝ reſpõſa/oĩa tanq̃ inania cõtẽpſiſſe
quod certe nequaq̃ illi feciſſent/niſi aptiſſime rẽ falſam oĩno uiderẽt. Plurima huiuſce-
modi colligere in aĩo nõ eſt. Nã q̃uis magna iſtoꝝ copia ſit/nõ tñ hoc pacto quia ſcili-
cet hoĩum inuẽtiõe acuta excogitatiõe oracula penitus cõſtent. Sed ſicut incæpi aliqua
uirtute fieri hæc nõ inficiãs reſpõdere cõſtitui. Nõ.n.paꝝ huius loci refutatio euãgelio
cõducit. Nã ſi oẽs ſimul græci atq; barbari ante aduẽtũ ſaluatoris nr̃i deũ uerũ ignoraſ
ſe & a malignis dæmonibus in morẽ cæcoꝝ fuiſſe dicti oſtẽdent̃/ q̃uo nõ magis euan-
gelicæ diſpẽſatiõis myſteriũ admirabimur/quo undiq; a ſeductiõe & oppreſſiõe dæmo
nũ liberati ſumus: ex illo.n.tp̃e ad hũc uſq; diẽ cũ ipſis ſimulachris atq; tẽplis cũcta ubi
q; oracula iacent/ac pro eis orãdi & hymnis efferẽdi ueꝝ deũ & ſaluatorẽ noſtrũ eccle
ſiæ in mediis urbibus euangelicæ doctrinæ uirtute in toto orbe cõditæ ſunt/ubi aĩs piis
& cultu uirtutis fulgẽtibus ſecundũ ſalutaria & diuina præcepta quotidie ab oĩbus gẽ-
tibus/hoſtiæ quæ ſolæ deo placent/deo ſaluatori noſtro offerunt̃. Quibus cũ ſimul ẽt
illud oſtenditur/non temere nos uti multi putant ſuperſtitionem a parẽtibus traditam
contempſiſſe/ſed uero certoq; iudicio ueritatẽ euangelicam amplecti ſed de his hacte-
nus. Tempus.n.eſt iam ut propoſitum negocium capiamus.

¶ Diuerſæ gentium theologiæ. Cap̃ III.

Nn quattuor igit̃ genera exq̃ſitiſſimi facultatis theologi nõ theologiæ modũ
quẽdã ut in ſupioribus/ſed quaſi ſubiectũ ipſius partiunt̃. In primis.n.deũ pa
trẽ oĩum atq; regẽ locandũ putãt/deinde alioꝝ deoꝝ multitudinẽ ſeq̃ cõtẽdũt
tertio loco dæmones/quarto heroas ponũt/quos oẽs lucẽ eẽ & appellari autumnant/
p̃ter malignos dæmones q̃ tenebtæ appellant̃. Dæmones.n.alios bonos / alios prauos
arbitrant̃/& hos ita primũ locũ in malis optinere quẽadmodũ de9 in bonis/ita reb9 di
uiſis de diis quidẽ cæleſtia & uſq; ad lunã habitacula tribuerunt. Dæmonibus p̃cipiunt
cæleſtes/quos & æthereos deos appellãt ſũma eſſe religione colẽdos / poſt eos bonos
dæmones/tertio heroũ aĩas/extremo prauos dæmones placãdos aiũt. Hæc uerbis par
tiẽtes opere malignas dæmonũ uirtutes ſolũmodo colere inueniunt̃. Cõſideret.n.unuſ
q̃ſq; quales iam putari oporteat eas uirtutes quæ idolis colunt̃ / deos ne an dæmones /
& utrũ bonos dæmones an ꝑteruos/quod facile facere poterit ſi diligẽter his libris at-
tendet. Ignorare aũt nõ oportet nullũ dæmonẽ a diuina ſcriptura bonũ appellari /neq;
deũ aliũ eſſe uere atq; ꝓprie p̃ter unũ q̃ oĩa creauit. Virtutes aũt bonas quæ creaturis
connumerant̃ nec deos nec dæmones/ſed dei angelos & ſpiritales miniſtros ptãtes di-
uinas/archangelos/aliiſq; noĩbus pulchre accõmodatis nũcupat. Dæmones aũt ſi no-
minis poteſtatem dicere licet/nõn quia dæmones ſint quod latine ſcientes dicere poſſu
mus/ſed quia dimænim ſoleant pulcherrime appellauit. Id autem latine tum timere tũ
terrere ſignificat. Abſurdum certe oĩno eſt bonas & malas uirtutes quæ nullam opera-
tionis ſimilitudinem habeant eadem appellatione confundere.

¶ Porphyrius de philoſophia reſponſorum. Cap̃. IIII.

Ideamus igit̃ quænam uirtutes oraculis & reſpõſis p̃ſunt/ut impietas gẽtilita-
tis oĩbus pateat/nec a me ipſo quicq̃ afferre in animo eſt/ne crimandi anſas p̃-
beam inimicis/ſed teſtimoniis/quod adhuc feci eorũ ipſorum in medium pro
ductis totam rem peragam. Cum aũt innumerabiles ſint & philoſophi & hiſtorici illũ

idoneũ magis ꝓpoſito meo iudico/q̃ & dæmonib9 maxie amicus fuit/& multa nr̃is tẽ poríb9 aduerſus nos mẽdoſiſſime cõſcripſit. Hic.n.gẽtiliũ pene oium deoꝝ ac dæmonũ naturã maxie iueſtigaſſe & ſũmope falſitatẽ defẽdiſſe uidet᷑. Hic igit᷑ in libris quos d̃ reſpõſoꝝ philoſophia cõſcripſit/Apollinis ac reliquoꝝ deoꝝ & bonoꝝ dæmonũ illa reſpõſa collegit/q̃bus putauit & uirtutẽ ſuoꝝ dæmonũ oñdere/& cæteros hoies ad uerũ ut ipſe dicit dæmonũ cultũ ĩpellere poſſe. Ex iſtis igit᷑ reſpõſis quæ ab ip̃is electa ſũt quæq; quaſi ueriora memoriæ tradita opæpreciũ eſt totã hãc rẽ cõſiderare atq; cognoſcere quales nã ſint eoꝝ auctor es. Sed primũ illud uideamus /q̃uo in exordio librorũ iureiurando affirmat nihil ſe falſa allaturũ/cõſtãtibus inq̃t atq; firmis hoibus q̃ a bonitate deoꝝ atq; d̃monũ ſpem ſalutis hauriũt nihil addẽs nihil auferẽs hæc tradere oportet. Nã & ego deos ipſos teſtor nihil ad reſpõſoꝝ ſenſũ aut addidiſſe aut detraxiſſe/ niſi forſan uerbũ aliq̃d correxerim/magiſq; ip̃ietatẽ timui q̃ futurã ſacrilegĩi pœnã. Collegemus aũt in his libris multa quæ ad ueritatẽ dogmatũ p̃tinẽt/& diuinatiõis negociũ nõ oĩno cõtẽnemus. Nã & ad ſpeculationẽ haꝝ rerũ cõducit/& ad bñ uiuendũ hortatur. Quã aũt utilitatẽ hic labor afferet nr̃ ille maxime cognoſcẽt/q̃ cũ ueritatem magno labore quæſiſſent uota ſæpius fecerũt/orarũtq; ut auctoritate docentiũ deoꝝ uiſione dignati poſſent a dubitatiõis uexatiõe liberari huiuſmodi uſus exordiis obteſtat᷑ poſtea ne ad multos libri efferant᷑ his uerbis. Tu uero caueas ne lucri aut inanis gloriæ gratia ſceleſtis & idignis hoibus hæc tradas/non.n.paruũ tam tibi q̃ edes q̃ mihi q̃ tibi credidi periculũ imminet. His aũt ſolũmodo hæc cõmunicanda ſunt q̃ uitã ad aiæ ſalutẽ direxerunt. Nã & ipſi dii nõ aperte/ſed enigmatice hoibus iſta tradiderũt. Reſpõſa deinde apollinis colligit q̃bus non ſolũ dæmonibus & infernis uirtutibus / uerũ ẽt cæleſtibus aialia eẽ ſacrificanda præcepit apollo. Cũ idem ipſe in aliis dæmones nõ deos eſſe affirmet/q̃bus gentiles cæde animalium ſacrificabãt/non enim fas eſſe animalia deorũ gratia interficere. Sed primum apollinem ipſum audiamus / qui de cultu & ſacrificiis deorum ſic per reſponſa homines inſtituit.

Hæc age qui nutu duorum ingreſſus amice es
Huius iter uitæ/mactanda eſt hoſtia cunctis.
Multa deis/ſeu qui terram/ſeu qui mare uaſtum:
Aera ſeu qui habitant/latum ſeu qui æthera/ſeu qui
Alta colunt cæli/ſeu qui infima regna barathri:
Quæ quibus obſeruanda modis ſint ſingula dicam
Tu memori conſcripta animo mea dicta teneto
Terna quidem diuis cæleſtibus hoſtia/& ipſa
Candida mactanda eſt/terra & terreſtribus atq;
Atra eadem gaudent porro & capiuntur apertis
Terreſtres aris foueas cum numina contra
Expoſcant atro imbutas inferna cruore:
Nec placeat niſi quæ terræ mandetur humata
Hoſtia/mel uero nymphæ atq; liquentia uina
Offerri lætantur/at ignem accendier aris.
Quæ circũuolitant terram ſibi numina quærunt:
Imponiq; atrum corpus/tum thura ſimulq;
Iniicier ſalſas fruges & dulcia liba.
Hæc facito/uerum quibus eſt data cura profundi.
His ipſo ſemper fer ſacra in littore/totum

Proiiceq; in fluctus animal cæleſtibus autem
Extremas reddes partes atq; igne cremabis:
Quod ſupereſt propone tibi/dapibuſq; reſerua
Sudet odoratis craſſiſq; uaporibus aer

Deinde hoc appolinis oraculū exponit dicēs/cū igitur & terreſtres & ifernii dii ſint ol bus iſtis atras quadrupedes offerēdas iubet. Modus aūt differt/nā terreſtribus quidē ſuper aras/infernis aūt in foueis mactādas eſſe hoſtias præcipit. Aereis autē uolatilia dicit offerenda corporibus holocauſtis & ſanguine ad aram circūducto/uolatilia etiā marinis ſed uiua in fluctus proiicere mandat/ita omnibus diis præter quā terreſtribus uolatilia imolari poſſūt. Sed marinis ſolūmodo nigri coloris uolatilia/quare cæteris al ba offerēda ſunt. Cæleſtibus uero & ætereis beſtiarū quas albas eſſe uult extremitates ait cōſeruandas reliquas autē ptes comedēdas. Ex his.n. ſolūmodo comedere oportet/ ex aliis uero minime/ita quadrupedes & terreſtres terreſtribus ſacrificanda ſunt/ſimili nāq; ſimile gaudet. Ouis porro terreſtre aīal ē & iccirco cereri gratiſſimū/atra uero qa & terra naturaliter tenebroſa. Tres aūt ſimul qm̄ terreſtris corporis tria ſunt ſymbola & ſup aras terreſtribus qm̄ ſuper terrā uerſantur. Cæteris uero diis iccirco uolatilia ſūt offerēda / qm̄ uniuerſi mouēt/in motu eni ſemp maris aqua eſt/cuius atræ ſūt hoſtiæ/ quoniā & cæruleus color aquarꝫ. Alba uero aeris/lucis eni recæptiuus aer ē. Cæleſtib9 autē atq; æthereis extremitates dat cōſecrandas quoniā leuiores reliquo corpore ſunt/ quorū ſacrificiis cōmunicare oportet/quia cū alii dii arcere mala ſoleāt/ cæleſtes bona nobis largiūtur. Hæc mirabilis ille philoſophus in libris reſponſorū conſcripſit.

¶ Redargutio prædictorum ipſius Porphyrii. Capitulum Quintum.

a Ge iam uideamus quemadmodum contraria omnino in eo libro poſuit:quē de abſtinēdo a carnibus animalium conſcripſit. Ibi enim primum nihil ſacrificandum. neq; incendendum cenſet/deinde opiniones aliorum reprobat aſſerens nō eſſe deos illos qui cæde animalium gaudent. Sceleſtiſſimam enim eſſe brutorum etiam animalium cædem & abominabile non ſolum deo primo/uerum etiam cæleſtibus & diuinis uirtutibus. Ita apollinem ſuum redarguit. qui etiam cæleſtibus animalia eſſe offerenda reſponſionis ſuis iuſſit. Theophraſti quoq; auctoritate utitur/cui placuiſſe oſtendit nō diis ſed dæmonibus dumtaxat eſſe ſacrificandum. Quare ſi quis Theophraſti & huius ratione acquieſcit appollo etiam ipſe non deus erit/ſed dæmon cæteriq; omnes quos deos gentilitas ducit/quibus ubiq; animalia immolantur/ dæmones erunt & dæmones perniciofiſſimi. Nam ſi cædes & immolatio hæc animalium ſceleris & abominationis ſecundum ipſum pleniſſima eſt/quomodo erunt boni qui hac re ſummopere gaudent: Quod ſi non ſolum animalia/uerū etiam crudelitatis cumulo homines etiā mactari offerriq; ſibi cupiunt/quomodo apertiſſime ſceleſti & in humani nō erūt/nihilq; aliud q̄ pnicioſiſſimi dæmones: aut quomodo iur nos accuſabimur/ qui omnino impium eſſe putamus ſanctiſſimum dei appellationē atq; uenerationē immundis ſpiritibus attribuere: Solum enim creatorem illum omniū deum adorare didicimus nihil terrenum & mortuum/ſed integritatem animi & caſtimoniam corporis rectam ſcientiam & ardentiſſimam fidem afferentes/quam ad extremum uſq; ſpiritū intemeratam auxilio ſaluatoris ſeruabimus. Sed uideamus quib9 oſtēdit rationibus nec deo nec diuinis uirtutibus terrenum aliquid offerendum aut incēdendum eſſe. Aliena enim hæc ait ab omni ſunt pietate/nihil eni materiale inueniri poteſt quod in materiali deo non ſit obſcenum/iccirco neq; oratio ei quæ uoce ꝓpherat̄ cōuenit/ſed nec iterior oratio ſi aīe uitio contaminatur. Silentio aūt ſancto & cogitatiōe integra ab oiq; mor-

bo remota eũ colimus/ſic illi & cõiungimur & ſimiles ut poſſibile homini ẽ efficimur/ mundiſſimã ueritatẽ quaſi ſacrã hoſtiã ei offerẽtes/ita hymnis deũ laudamus/ita ſalutẽ ac impoſſibilitatẽ animi requirimus.Sacrificiũ.n.deo eſt alienæ ab oĩ uirio mentis ſpeculatio/uirtutibus autẽ quæ circa ipſum ſunt diiſq; intelligibilibus hymnos oratiõe offerre poſſumus.Primitias.n.offerre oẽs ſolẽt earũ rerũ quas accæperũt & quibus aliẽ & cõtinetur ſubſtantia noſtra.Quemadmodũ igitur agricola fructũ primitias offert/ ſic hoĩes oportet mundæ inuentionem mentis intelligentiis offerre gratias agẽtes quia hæc nobis tribuerint/& quia nos mentẽq; noſtrã ſpeculatione ſua cõtineãt atq; nutriantiuuantes/cõſulentes/& ſalutẽ nos noſtrã reducẽtes.Hæc Porphyrius quibus ſimilia in libro de ſacrificiis de primo ac magno deo Thyaneus ille apollini9 cõſcripſit.Sic ergo inquit maxime decentem aliquis curã de rebus diuinis ſuſcipiet propitiũq; habebit deũ ſi deo primo qui unus eſt & ab aliis oĩbus ſeparatus poſt quẽ longo interuallo reliqui cognoſcuntur/nullo modo ſacrificet nec ignẽ incẽdat nec ſenſibiliũ ei aliquit offerat/nullius ei rei eget nõ dico a nobis/ſed ab intelligẽtiis ipſis.Nõ eſt aũt in terris nec in aere quicq̃ cui nõ inſit aliqua obſcenitas.Meliorẽ igitur ac ſuperiorẽ rationẽ atq; orationem ei offerre debemus.Sic aut appello eã quæ nõ ore ꝓfertur quæ illi offerenda ẽ. Nam ab optimo atq; pulcherrimo rerũ omniũ peroptimũ ſimiliter atq; pulcherrimũ omniũ bonorũ noſtrorũ.Intellectus uero hic eſt organo nõ indigẽs bona nobis petẽda ſũt Sic Apollinus:Sed Porphyriũ rurſus Theophraſti teſtimonio utẽtẽ audiam9. Gliſcente pauliſper inquit iniquitate animaliũ crudelis immolario ſuſcæpta eſt/a deoq; creuit ut ad cacumen iam maledictionis peruentũ ſit iugulatis hominibus & ſanguine aris humano cruentatis Ita dæmones cõcitati iuſtas penas ſumpſerũt.Aliĩ nãq; hominum omnino impii facti ſunt nullos deos colẽtes.alii malos deos uenerãtur/quos humana meliores natura nõ putant.Nõ ergo animalia ĩmolanda ſunt/ſed illa.quę ĩmolata nihil omnino ulli officiũt.Innocens.n.ĩmolatio atq; ſancta penitus eſſe debet.Si uero quiſpiã obiiciet ita uſui noſtro animalia diuinitus eſſe cõceſſa quẽadmodũ & fruges terræ ſciat animalibus cæſis nõ nihil noxæ cõmitti.Priuant̃.n.aĩa uiolẽter nõ ego ſacrificanda præſertim cum ut ipſo nomine oſtenditur res ſacra ſit ſacer autẽ homo eſt qui ex alieno gratias refert.Nec enim fruges ſi aliunde ꝑ uim accæperis offerre fas eſt. Nõ enim alioꝝ iniuria deus placat̃ q; ſi ablatæ fruges offerendæ nõ ſunt/multo minus animalia ui aĩa inde ablata offerẽda ſunt præſertim cũ aĩa multo nobilior frugibus ſit/qua qui aĩalia priuat magnopere peccat.Præterea ſi primitias quaſdã ex animalibus diis offerrimus cuius rei gratia id facimus? utꝝ honoris? quiſnã honor hic poteſt eſſe qui ab iniuria originẽ trahit? an potius dedecoris & uituperationis? Nõ poſſumus quippe negare nõ iniuſte agere cũ animalia nihil iniuriãtia interficimus.Sed neq; hac uia gratiæ diis referendæ ſunt.Qui enim beneficii gratiam retribuit non maleficio id peragit.Nõ enim magis retribuere uidebitur q̃ ſi rẽ a uicinis raptã in gratiã & honorẽ retribueret ſed neq; gratia impetrandi cuiuſdam boni.Nam qui alterũ lædendo exorare deum putat/iſ ingratum ſe futurum oſtendit .Quare nec ſpe futuri beneficii animalia immolanda ſunt præſertim cum non ſit poſſibile ita hæc agere ut deum lateant.Si ergo re alicuius cauſa immolandum eſt/nullius autem rei gratia id faciendum oſtẽditur. Relinquitur profecto nequaq̃ immolandum eſſe/& maxime cum nulla redii indigeant/ſed animum hominis reſpiciant illudq; ſibi ſanctiſſimum ſacrificium ſit rectam de his ipſis & de reliquis rebus habere ſentẽtiã.Mens igitur ſancta & anima omnis paſſionis expers optimæ primitiæ deo ſunt.Aperte igitur omnibus his iuxta ſummos græcorũ philoſophos patet nullo animantium litari poſſe/iniuſtumq; ac obſcenum eſſe cede animaliũ

deũ credere fore ꝓpitiũ.Q uare nõ deus nec dæmon quidẽ bonus ſed ſeductor & mẽ
dax fuit/q nidorẽ carniũ & libationẽ ſanguinis petiit/& in eodẽ libro ipſe Porphyri9 ñ
ignorat iqt cui curæ pietas ẽ nihil aiatũ diis offerri ſed dæmõib9 aut bõis aut malignis.

Q uod omnes dæmones mali ſunt. Cap.VI.

V noniã igitur alios bonos alios malos dæmões putat age iam uideamus/cer
q tiſq; rationibus approbemus malignos eſſe omnes dæmones q̃uis gentilitas
loco deorum eos ueneretur.Q uod quidẽ hoc mõ demonſtrare conabimur.
Omne quod bonũ eſt non prodeſſe nõ põt/& econtra quod malum eſt Dæmones ãt
& dũ gentiliũ Saturnus: Iupiter Iuno/minerua & ſimiles ac inuiſibiles uirtutes quæ in
ſimulachris & per ſimulachra operantur nõ ſolum brutorum immolationibus anima
lium/quod iniuſtum & abominabile Theophraſto & Porphyrio eẽ uidetur.V erum
etiam cæde ac ſanguine hominum ſummopere gaudent.quomodo igitur boni dæmo
nes iſti erunt & non ſceleſti atq; pernicioſi ſpiritus.

Q uod hoies ſacrificabãtur dæmonibus uſq; ad tẽpora ſaluatoris. Cap.VII.

Ncipiamus igitur latius oſtendere quantus error quãtaq; impietatis putredo
i humanũ genus ante ſaluatoris noſtri tp̃a detinebat/quæ poſtq̃ incæpit euan-
gelium in orbe terrarũ prædicari minui ſic cœpit ut adriani tp̃ibns in motẽ ſo
lis euangelica iam coruſcãte doctrina aptiſſime diſſoluta ſit.Gentiliũ ergo ipſorũ ut ad
huc fecimus uocibus ad declarandũ priſcorũ tẽporũ peſtẽ utemur/quæ adeo aios ho
minũ inuaſerat/ut quaſi dæmoniaci & a p̃nicioſis ꝑfecto ſpiritibus agitati liberorũ ſan
guine ſceleſtas placarent uirtutes.Ita pater unicũ filiũ dilecta mater filiã dæmoni tanq̃
ouẽ ſacrificabãt.Ita genus hoium quod humanũ eſſe natura cognoſcitur ad furioſam
immanemq; crudelitatẽ a dæmõibus ipellebatur quæ ita ſe habere nõ modo apud bar
baros/uerũ ẽt apud græcos ois hiſtoria plena ẽ.Nam & rhodii hoiem Saturno ſacrifi
cabant/quã rẽ magis tp̃ibus poſtea mitigare uolẽtes mortis ſupplicio aliquẽ damnatũ
ad ſaturnia uſq; cõſeruabãt/quẽ in ipſo feſto uino grauato imolabãt.In ſalamine uero
inſula/quã antiquiſſimis tp̃ibus corroneã uocabãt uſq; ad Diomedis tẽpora agraualæ
cecropis filiæ hõ cædebat᷑. Poſtea uero ĩ templo palladis agraualæ ac Diomedis(unũ
n.triũ fuit)Diomedi homo immolabat᷑/qui ab adoleſcentibus ter circũ aram ductus
tandẽ a ſacerdote haſta percuſſus & in rogo impoſitus cremabat᷑/quã rẽ diphilus rex
cypri Seleuci tp̃ibus abominatus nõ hoiem ſed bouẽ Diomedi ſacrificari ſtatuit. Dæ-
mon autẽ ille quicunq; fuerit nõ inuitus bouẽ pro homine ſuſcipiebat.Ita nõ multum
intereſſe inter immolationem hominis atq; beſtiæ uidetur.Manethus autẽ hyſtoricus
apud ægyptios in heliopoli hoies imolatos fuiſſe in libris de pietate teſtatur/quẽ morẽ
amoſis improbauit.Sacrificabantur uero Iunoni tres die/quos inquirebãt ſi mundi eſ
ſent quẽadmodum poſtea ituli.Cereos autẽ offerri pro illis tres amoſis iuſſi. Diony-
ſo ẽt omaido apud chios appellato homo crudeliter diſcerptus ſacrificabatur. Lacedæ
monios etiam apollidorus ſcribit hoiem marti ſacrificare ſolitos/& phœnices bellorũ
aut peſtilentiæ calamitatibus amiciſſimos.Saturno ſolebant immolare/ quod omnes
qui eorum hiſtoriam ſcripſerunt teſtantur/maxime autem Sachuniatho a Philone bi
blio in græcam linguam ut in ſuperioribus dictũ eſt traductus.Hiſtrus quoq; qui cre
tenſem hiſtoriam collegit Curetas ſcribit ſaturno antiqtus pueros ſacrificaſſe.Sed pal
las qui optime omnium mitræ myſteria edidit ſic hac de re ſcripſit.Immolationes autẽ
hoium imperatoris Adriani tẽporibus ubiq; fere ceſſarũt.Immolabatur.n.prius in lao
dicea ſyriæ palladi uirgo/nunc aũt cerua/& arabes ſingulis ãnis puerũ immolãtes ſub
lara ſepeliebant/oẽſq; græci9cõiter anteq̃ in bella exirent ut Philarchus hiſtoricus tra-

didit hoiem imolabāt. Prætereo thracas & ſcytas cæteraq; priſca. Verū ēt nūc q̄s igno rat in magna urbe latini Iouis ſolēnitate hominē imolari:& uſq; ad hūc diē nō in arcadia ſolū Pani liceo: nec in carthagine. Saturno/ſed oēs cōmuniter hoies cū dies ſtatut9 aduenerit quo ſacrificare hoiem ſolebāt aram ſanguine hominis ſpergūt. Philo ēt qui phœnicū hiſtoriā cōſcripſit his uerbis in prio utiē libro morē inquit priſcis in magnis calamitatibus atq; periculis fuiſſe ut ciuitatis aut gētis princeps dilectiſſimū ex liberis ulciſcenti dæmōi quaſi redēptiōis præmiū traderet & ſic traditū myſtice iugularet. Sic igitur Saturnus rex regiōis quē phœnices iſraelem uocant: qui poſtea q̄ hoiem exuit ad ſaturni ſtellā adductus eſt/cū ab Anobret nympha unicū haberet atq; cariſſimum filiū Ieud a re ipſa dictū(ſic.n.etiā nūc phœnices unicū appellāt)quia maximo atq; piculoſiſſimo bello ciuitas premebatur regio indutū ornatu ſuper cōſtructā ad hæc p̄parataq; arā imolauit. Nō iniuria ergo eximiū dicemus illū Clementē in libro quo ad ueritatē gētiles adhortatᵉ his uerbis iſta deploraſſe. Crudeles imaneſq; hominū hoſtes dii ueſtri ſunt/qui nō ſolū amētia lætanᵉ noſtra/uerū etiā modo p cōtentionē certaminis modo p cupiditatē uictoriæ animis ueſtris cōcitatis ad uoluptatē ſuam imolatiōes hoium poſtulāt/qui multis nōnunq̄ ciuitatibus atq; gentibus tanq̄ cōmunes peſtes & fulmina incidētes nō ceſſarūt atrociter hoies uexare/quouſq; ſanguine hoium placati ſūt. Ariſtomenes.n.meſeni9 ioui quē illi appellāt Ithometē trecētos ſimul ſacrificauit/ in quibus Theopōpus etiā lacedæmoniorū rex fuit nobilis ſcilicet ac regia hoſtia tauro Scythæ autē quoſcunq; aduenas cæperint(capiūt autē multos qui fluctibus & tempeſtate ad eos depellūtur) diane ſtatim imolare ſolēt/quæ ſacrificia tragice i ſcæna Euripides decantauit. Mouimus uero in libro miraculorū collectiōis in pellæ ciuitate theſſalica hominē achiuū Peleo & chironi ſingulis annis imolatum fuiſſe narrat. Lyctii ēt Cretenſes autem iſti ſunt ioui hoiem imolabant/ut Anticlides ſcripſit Leſbi quoq; Dionyſo/& phocenſes dianæ/alteros Phitocules hiſtorici hoiem immolare ſolitos cōſcripſerūt. Herechtheus uero atticus & Macharius romanus filias ſuas alter proſerpinæ ut demaratus in primo tradidit/alter defenſori dæmoni ut Dorotheus in quarto italicarū rerū expoſuit immolare non dubitarunt per humanos uero dæmones. Quomodo.n.non ſceleſtiſſimi ſunt/& illi qui tanq̄ ſaluatores inuocantur/& iſti qui ſalutem ab inſidiatoribus petunt/litareq; putāt deis hominum iugulo:nec enim homicidii crimē effugiunt etiam ſi Ioui hominem offerant. Cur igitur o prudentiſſimi bæluas fugimus & ſi forte urſam aut leonem aut ſerpētem uidimus ſtatim reſilimus ut poeta omnium maximus ait. Retroq; pedem cum uoce repreſſit.

Improuiſum aſpris ueluti qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens trepiduſq; repente refugit
Attollentem iras & cærula colla tumentem

Pernicioſos autē dæmonas fraudulento & peſtes hominum manifeſte uidentes/a quibus liberi etiā ueſtri ad cædem petūtur nō fugitis hæc ille. Ego autem etiam Dionyſiū halicarnaſſeum uirum romanæ hiſtoriæ ac italicæ peritiſſimum huius ſceleris teſtē adducam: qui in primo de antiquitate italica iouem & apollinē quoniam decima hominum immolata nō fuerat magnas italis calamitates induxiſſe his uerbis ſcribit. Nullus in arboribus fructis inquit ad maturitatem uſq; permāſit/ſed immaturi omnes deflue bant/nec ſpicæ ſemine replebantur/nec herbæ pecori ſufficiētes germinabant/ fontes quoq; ipſi alii bibi non poterant/alii æſtatis tempore deficiebant/& aut mulieres ab ortum patiebantur/aut nati pueri manci & diſcerpti erant. Cætera quoq; hominum multitudo ægrotatione ac morte crebrius q̄ ſolebant uexabantur/ſciſcitātibuſq; ipſis quid

in deos cõmiſerũt quidq; facturi ut ab his peſtibus liberarent̃/reſponſũ fuerat quia cũ impetraſſent quæ petierãt nõ reddiderũt oĩa quæ uouerũt. Sed maiora adhuc debẽt/q̃ ſi reddiderint cõquieſcent. Pelaſgi enim & ab origines nihil ſibi terra producente uouerunt Ioui atq; Apollini ex naſciturís decimã ſe partẽ imolaturos. Ceſſauit igitur poſtea talis calamitas & illi fœcundiſſimo rerũ uſi prouentu decimã naſcentiũ oĩum partẽ ſacrificabant. Hæc Mirſinus Leſbius nõ pelaſgos aut ab origines/ſed thyrrenos paſſos fuiſſe narrat. Reſponſum igitur recitatum magna omnes ambiguitate tenebant̃. Senior deinde quidã aliarũ rerũ primitias dixit recte diis cõſecratas fuiſſe nullam aũt ex hominibus partẽ/quã dii maxime diligunt eſſe imolatã. Quare calamitatibus ſemper inquit uexabimur/niſi ut cæterorũ animaliũ ſic hominũ primitias ſacrificabimus. Hanc ſenis orationem cũ alii probarent alii plenam inſidiarũ putarent/ſiſcitari rurſus per oracula placuit/ſi hominum decimã ſacrificare diis gratũ eſſet. Deo autẽ annuẽte magna ſeditione uexati ſum/& tunc primũ primates ciuitatũ & reliqua multitudo atroci ſuſpitione ne dolo iſta primates facerent cõmota ſciſſi atq; diuiſi ſunt/migrabãtq; multi immo uero quaſi amẽtia furentes pellebantur & pellebant/multeq; ciuitates deſtitutæ pene fuerunt. Sequebant̃ enim fugiẽtes filios qui gnuerũt & fratres cognati/& ꝓpinqui propinquos/ita ex talia fugiẽtes græciã & barbariã repleuerũt/quod malũ non paucis ãnis italiam uexauit. Nã & ciuitatũ principes tum ſeditionẽ timẽtes/tũ religioni ſatiſfaciendũ putãtes ab adoleſcẽribus q ad iuuentã in annos ꝑueniebãt primitias deligebãt. Et paulo poſt/aſſerũt aũt Saturno in italia priſcis temporibus ita ſacrificatũ fuiſſe quẽadmodum apud carthaginẽſes ante q̃ urbs eorũ dirueretur. Celti uero ad hæc uſq; tẽpora & occidentaliores fere oẽs homicidio ſacrificant. Hercules autẽ fertur primus in ſaturnino ara ædificata intemeratas hoſtias imolaſſe/ac legẽ qua hoĩes ſacrificabantur reuocaſſe/& ne quaſi patrio ritu neglecto ſuperſtitione inani incolæ turbarent̃/ſimulachra pro uiuis hominibus/quos in fluenta tyberi proiicebãt hoſtiaꝝ orna modo in tyberim immittere docuit/quæ res a romanis tp̃ibus quoq; noſtris idibus maiis diligẽter fieri ſolet. Ea eni die pontifices animalibus primo ſecundũ leges imolatis uirgineſq; ueſtales prætores aliique ciues quos ſacris adeſſe fas eſt. xxx. ſimulachra hoĩum quæ argiuos appellant a ponte ſacro in tyberim demittũt Hæc Dionyſus. Diodorus uero conſentanea iſtis in uigeſimo hiſtoriæ uolumine carthaginẽſibus ac Agathode tyranno ſiciliæ poſt mortẽ Alexandri magni primi Ptolemæi tp̃ibus obſeſſis his uerbis cõſcripſit Dicebant aũt Saturnũ illis iratũ fuiſſe/qm̃ prius ipſi excelentiores ex filiis ſuis ſacrificabant: Poſtea uero clã emptis infantibus atq; educatis liberorũ loco imolabant. Cũq; diligenti facta inquiſitiõe multi ex ſuppoſitis inuenirẽtur ſacrificari facile animis induxerunt/ut crederẽt ad obſeſſionẽ urbis hoſtes iccirco diuinitus miſſos fuiſſe/qm̃ priſcos deorũ honores nõ ſeruarẽt Itaq; deos placare ſtudentes ducẽtos ex nobiliſſimis adoleſcentibus publice ſacrificarunt. Tercenti uero alii qm̃ ſuſpectos ſe eſſe uidebãt ſpõte ſe tradiderũt. Erat aũt apud eos ænea Saturni ſtatua magnitudine mirabilis/cuius man9 in terrã extenſe ita erant in gyrũ ut qui ad eũ ꝑuenire adoleſcẽtes cogebant̃ in gẽtem foueã ignis repletã inciderent. Iure igitur hebreoꝝ ſcriptura repræhendit. eos qui moribus patriis contẽptis hæc immitati ſunt dicẽs imolabãtq; filios atq; filias ſuas dæmonibus/interfectaq; terra eſt in ſanguinibus & contaminata in operibus eorũ. Arbitror iam ꝑ ea quæ dicta ſunt ſatis patere nõ bonorũ dæmoniũ inuentionẽ fuiſſe priſcam illã & primam ſimulachrorũ inſtitutionẽ & uniuerſam religiõem gentiliũ/ſed pernicioſorum omnino atq; ſceleſtorum. Itaq; uerus profecto inuenitur propheticus ille ſermo. Omnes dii gentiũ dæmonia Apoſtolicũ ẽt illud quo dicitur / quia quæ gẽtes ſacrificãt

dæmonibus non deo ſacrificãt.Et certe ſi quid boni in deis gentiliũ eſſet amatores pro
fecto iuſticiæ ſalutares & benefactores hoibus eſſent/nec humano ſanguie gauderẽt.
Sed reſponſis & omnibus modis a cæde humanum genus repellerent.

Q uod mali dæmões ad oia flagitia & facinora hoies ipellebãt. Cap.VIII.

Vod uero maligni ab iſta dæmones humanũ genus intruſerũt q̃uis p ſe ipſũ
q pateat/tamen inde quoq; apertius uidebis ſi adulteria & fornicationes gẽtiliũ
quæ uſq; ad hunc diẽ in heliopoli phœnice multiſq; aliis in locis peragunť in
mentem tibi/ueniant/quaſi enim primitias quaſdã diis debitas turpiſſimas huiuſmodi
operationes in templis offerũt.Nã ſi nec homines quidẽ modeſti ac mites cædibus &
ſtupris lætantur/quãto magis dii aut boni dæmon es ab his rebus erunt alieni? Si uero
quiſpiã obiicet malignos quidẽ eſſe dæmones eos qui hæc petũt/alios aũt illos bonos/
quos maxime tanq̃ ſaluatores ueneranť/quærẽdũ ubi nã iſti ſaluatores ſui quos colũr
ſint/& non poſſunt malorũ uim ab huiuſmodi facinoribus at flagitiis auertere.Q uo-
modo autẽ boni ſunt ſi malos dæmones nõ depellũt/ ſi cultorib9 non auxiliantur? Aut
cur humanũ piũq; hominũ genus atrocitate malorũ dæmonũ uexari permittunt? Cur
etiam nõ admouerũt homines nõ ut deũ honorare/ſed ut pniciosum dæmonẽ odiſſe il
lum/cui hæc iniqua & turpia placerent? Q uomodo ego uerũ iſti deum colũt/qui nec
rodiis nec ſalaminii/nec heliopolitanis fugiẽdos eſſe paruos dæmones ſignificauit? nec
malignũ iunõis ſpiritũ/cui tris quotidie hoies ſacrificari ſolitũ ab hiſtoria didicimus cõ
temnendũ eſſe unq̃ dixit? Nec chios docuit? nec mẽbratim crudeliſſime diſcertũ homi
nem Dionyſo imolarẽt nec teneidos ſimiliter? nec ꝓhibuit Mauorti hoiem ubiq; offer
ri? Cur igitur eũ colũt qui uel ĩn liberos prauis dæmonib9 iugulãtes nequaq̃ defendit/
nec dixit in laodicea ſyriæ ubi ſingulis annis uirgine litabať pniciosum dæmonẽ habita
re nec in libya atq; arabia ubi adoleſcentẽ ſacrificantes ſub ara ſepeliebant.Hæc oia ue
rus deus quẽ colũt quõ non admonuit faciũda nõ eſſe.Inceſtus ẽt & adulteria uerus il
le ac bonus deus quomodo nõ docuit uero deo & bonis dæmonib9 placere nõ poſſe
quod nullus unq̃ præter q̃ uerus profecto deus noſter qui ſolus deus eſt feciſſe inueni
tur.Is enim per Moyſem uniuerſos premonuit hoies nõ eſſe colẽda dæmonia/ ecõtra
uero repellẽda cõtemnẽdaq; tanq̃ pernicioſiſſimos ſpiritus tẽplaq; ipſorũ ac cærimoni
as quibus honorãtur ſic eſſe delenda ut nulla eorũ extet memoria/qui adeo maleficio-
ſe humanũ genus inuaſerunt tantamq; uictoriã amentia hominum cõſecuti ſunt/ut ſi
colligere in unum quæ ab hiſtoricis ſuis dicũtur uolueris uniuerſum iſtis ſceleſtib9 or
bem ſpiritibus ſubiectũ fuiſſe inuenies græciã/affricã/thraciã ſcythiã/prudentiſſimoꝝ
athenienſiũ gentẽ ipſam quoq; magnã urbẽ/ſiquidẽ ẽtiibi dialibus hoies iugulabãtur.
Rhodũ præterea/ſalamina/inſulas oẽs/chium/tenedum/archadiã/ lacedæmona/ ægy
ptũ/phœniciã/ſyriam/arabiam/ubiq; uſq; ad tẽpora ſaluatoris noſtri tam animaliũ q̃
hominũ cæde & turpiſſimis pollutionibus pernicioſiſſimos dæmones placabant/ neq;
prius uitã hoium hæc mala reliquerũt q̃ ſaluatoris noſtri doctrinæ fulgor orbem illu-
ſtrauerit/hiſtoricos.n.ſuos iam audiuimus ad Adriam uſq; tẽpora facinora & flagitia
illa fuiſſe protenſa.Eius uero imperatoris temporibus turpitudinẽ hanc omnẽ intelle-
ctam atq; contemptam fuiſſe.Illo uero maxime tempore ſalutaris euangelii prædicatio
per orbem in modorũ fulguris coruſcabat.Mentiunť autẽ qñ rebus uicti prauis ſe dæ-
monibus ſacrificaſſe negant. Illos.n.adorabãt/illis hoies cædebãt/ad honorẽ illorum
turpiſſima admittebãt flagiria/quos deos maximos & putabãt & appellabãr. Saturnũ
n.Iouẽ Martem dionyſum Iunonẽ Mineruã Venerem & ſapientiſſimũ atq; pulcher-
rimũ Apollinem optimos & maximos deos ac deniq; ſaluatores eſſe ꝑdicant.Iſti ergo

pnicioſiſſimi illi dæmones ſunt.Nã ſi huiuſmodi ſunt q cæde hoium gaudẽt(gaudẽt ãt
iſti qb9niſi hoies imolent̃ ferre nõ poſſunt)ſceleſtiſſimi certe ſpiritus eẽ cõuicunt̃ ſiue
ipſi talibus gaudeãt quod dubitari nõ põt/ſiue aliis hæc offerri pmittant.Cur.n.ſi boni
ſunt ſpiritus his ſceleribus malignos placari dæmones iubent̃?cur adeo errare homies
patiunt̃ ut ad colẽdos prauos dæmones ignorãtia deductos deſpiciant̃?Cur huiuſce-
modi humanũ genus ſeruire ſpiritibus nõ dedignant̃/cũ oporteat ſi boni dii ſunt lõgiſ
ſime/ab hoibus oẽm falſam religionẽ diuina ſua uirtute p̃dicationeq; integra pellere?An
pater bonus nõ negliget filiũ a prauis hoibus circũuentũ/nec humanus dñs ſeruũ/nec
dux belli ad captiuitatẽ ſuos milites duci patiet̃ ſi aliquo eis poterit modo ꝓuidere/nec
paſtor lupis pecudes tradet.Dii aũt boni qui miſeros ut dicunt hoies tutant̃/.q paſto-
res & ſaluatores reges pr̃es & dñi nuncupant̃ inimicis dæmonibus quaſi atrociſſimis
beluis hoies a qbus pie colunt̃ crudeliter trucidandos tradẽt/nec ꝓpugnabũt & prote
gẽt imbecillũ genus hoium/nec hoſtes & prauos ſpũs tanq̃ imanes beſtias lõge a gre-
ge hoium fugabũt/nec docebũt hoies q ſe req; ſuã illis cõmendant nõ colẽdos ſed fu-
giẽdos eẽ prauos ſpũs?Q uãdo igit̃ hoc nec faciũt nec unq̃ fecerũt/imo uero econtra
oraculis atq; reſpõſis ſuis hoies imolari ſibi petebãt & turpiſſima flagitia in tẽplis offer
ri/re ipſa patet peſſimos & iniqſſimos eẽ natura.Ad hæc qũo deus aut bonus aliqs dæ-
mon a gentibus unq̃ adorabit̃/ſi bonũ malo nunq̃ conuenire põt/niſi lucẽ ac tenebras
ad idẽ cõcurrere poſſe cõtendat.Q uomodo aũt dii ſũt aut oino boni dæmones q bo-
nitate ab hoibus ſuperant̃.Iniquũ.n.Porphyrius ſcripſit/nõ dico hoies ſolum/ſed ẽt q̃
multo minus eſt aialia bruta occidere.Q uare imolatiões huiuſcemodi modeſto atq;
prudẽti uiro fugiẽdas nec placãdos ſpũs ſanguine/ſed animi uirtute repellẽdos conſule
bat.Mundum enim animum non inuadunt quoniam eis diſſimilis eſt.

¶Q uod omnibus contemptis deo inhærendum eſt. Cap̃.IX.

I uero ciuitatibus neceſſe ẽ/hos ẽt placare nihil ad nos.Ciuitates.n.ẽt res exter
s nas ut diuitias/& oia quæ corporis ſunt ut formã bona eẽ cõfirmat/& hoꝝ cõ
traria mala.Pauci.n.ſunt in ipſis q aiæ curã habeãt.Nos aũt quantũ nobis poſ
ſibile eſt iſtis nõ idigemus/ſed oi ſtudio atq; opa deo ſimiles fieri conamur.Q uod fieri
ſolet pfectiore uirtute & uera de rebus opinione. Ecõtra uero prauis tam dæmonibus
q̃ hoibus & oibus qui caducis atq; materialibus rebus gaudent diſſimiles eẽ ſtudem9:
Nõ iniuria igitur philoſophus & dæmones cõtemnere debet & diuinationes neglige-
re.Ea.n.quæ hoies uaticinationibus petũt negligit.Nõ ergo de matrimonio nõ de mer
cibus nõ de ſeruo nõ de furto nõ de aliis inanibus rebus/quas falſa opinione hoies cu-
piũt/ab extis aialium quæret/ſed ipſe per ſeipſum deo accedẽs æternã ſolũmodo uitam
quæret quã toto aio deſiderat.His uerbis Porphyrius auguria & auſpicatus & uniuer
ſam diuinationẽ quã multi admirant̃ falſa opinione hoium cõſtare aperte oſtẽdit/qui-
bus philoſophum nullo modo idigere dicit.Si ergo modeſtus prudẽſq; uir ea fugit q-
bus dæmones placant̃ quæ ſunt gẽtiliũ ſacra ſanguine aialium cõfecta.Nemo priſcoꝝ
prudens ac modeſtus inuenit̃.Omnes.n.ut diximus ante ſaluatoris nr̃i aduentum uel
hoium ſanguinẽ dæmonibus offerebant.Nemo ergo ſecundũ Porphyriũ prudẽs mo
deſtuſq; gentiliũ fuit.Præterea ipſe rõnem ſequẽs ſacra dæmonũ refutat & mundo aio
eſſe hortat̃/quẽ dæmones inuadere nequeunt quoniã diſſimiles ſunt.Apollo uero de9
ſuis rurſus eni homini cõparatus iferior reperietur pernicioſiſſimo dæmoni/qua uide-
licet ei amicus ſit/pnicioſo eni pernicioſus amicus eſt/ſacrificandũ cõſulit/quod ipſe in
libro de reſpõſis cõſcripſit.Cũ.n.uates feſtinaret quod quærebat inſpicere Apollo ei re-
ſpondit munera prius dæmoni offerẽda eſſe dicẽs.Ratio aũt humana duce natura his

contraria faciēda probat mundiciā ſcilicet animæ adhibendā / & ſacrificandū non eſſe
dæmonibus quoniā puꝝ mundūq; aggredi nō poſſunt cū dii ſimiles ſint /ꝙ ſi prudens
& modeſtus uir eſt qui dæmonibus non ſacrificat/qui ſuis reſponſis ſacrificandum cō-
ſulit qualiſnam ſit per te ipſum conſidera.Peſſimi ergo atq; pernicioſiſſimi ſunt qui cæ-
de ac ſanguine hominum gaudent/quem morem ſi quis laudat is omnes homines qui
modo uiuunr uituperat/ꝙ ſi prudenter noſtra tempore huiuſcemodi rem contempſe-
runt priſci omnes ſtultiſſime id faciebant.

¶Quod omnibus contemptis deo inhærendum eſt. Cap.X.

Is oibus hac luce clarius patet non dii nō boni dæmones/ſed lōge ab oi boni-
h tate remoti hoſtes ueri dei pnicioſi atq; impii gentiliū eē deos / a quibus nemo
præter dn̄m noſtrum Ieſum xp̄m humanū genus eripuit q̄ euāgelio ſuo uni-
uerſis barbaris ſimul & græcis huic morbo medet̄ & a duriſſima antiqſſimaq; ſeruitu-
te liberat ac ad uerā cōuocat libertatē/ad quā curriculo tēdere magna uoce oibus p̄di-
cat clamās.Spiritus dn̄i ſup me/ꝓpter quod miſit me euāgelizare paupibus/miſit me ſa
nare cōtritos corde p̄dicare captiuis remiſſionē & cæcis uiſum.Et rurſus educere liga-
tos e uinculis/& e domo carceris ſedētes in tenebris.Hæc.n.ab antiqſſimis tpibus uera
hebræoꝝ oracula redemptionē noſtram & cæcæ mentis illuminationē prædicentia cō
firmabāt futurā/unde nos ſaluatoris noſtri gratia & patrocinio cōfirmati a flagitiis ad
modeſtiā & ad prudētiā ex amentia liberi iam a dæmonū ſeruitute nec ſacrificabimus
unq̄ nec ſeruiemus diis gentiliū/a quibus(proh dolor)oppreſſi tenebamur/nunc quia
liberati euangelica doctrina ad ſaluatorē noſtrum dn̄m & benefactorē creatorem & re
gem uniuerſi adducti ſumus/quēpie adoramus non ut dæmonibus uidetur / ſed ut ab
euangelica doctrina didicimus qua nutriti prauos dæmones atq; pnicioſos facile fūde-
mus.Nā caſtitate & bonis moribus nixi/eāq; uitæ munditiā adhibentes/quā nobis ſal
uator tradidit nequaq̄ illos timebimus qui mūndū aggredi aium quoniā diſſimiles ſūt
nequeūt ut philoſophus cōcedebat.Sed neq; diuinatiōis indigebimus/neq; aruſpices i
terrogabimus nec quicq̄ penitus dæmoniacū perſcrutabimur.Quoꝝ.n.gratia hæc pe
tunt̄ ea nos contemnere xp̄s docuit/illaq; ſolūmodo deſiderare iuſſit/de quibus nemo
aruſpex nullius hoſtiæ exta ſignificare aliquid poterunt/quæ ſolus ſaluator noſter uer-
bum dei quod ſemp cū deo patre eſt oibus ſignificauit/qui animū atq; mentē ſuam do
miciliū illi cōſtituerunt/de q̄bus ipſe dicit/habitabo in ipſis & ero ſibi deus & ipſi erūt
mihi populus.Hæc de prauitate dæmonum quos & deos appellant dicta ſufficiant.

¶De tranſinutatione prauorum dæmonum & operatione. Cap.XI.

Vnc uideamus quēadmodū cū eſum carnium Porphyrius exterminet aptiſſi
n me prauos iſtos dæmones in multas figuras & formas ut hoies ſe ducāt tranſ
mutari/bonorūq; ut cupiditatū inflāmatione multitudinem alliciant / perſua-
deantq; deos eē cū non ſint effigiā aſſumere confirmet/quos tantū ait potuiſſe ut ſapiē
tiſſimos poetas & philoſophos cōplures decæperint / quoꝝ eloquentia multitudinem
euerterūt.Præterea oēs maleficas artes ab ipſis dæmonibus inuētas fuiſſe/ad uolupta-
tēq; homines impulſos ut titillatiōe obcæcati primū eoꝝ ſpiritū ſummū deum putarēt.
Sed uerba eius aſcribamus.Quæcūq; inquit animæ uitiis ſubiectæ appetitu ferunt̄ iræ
concupiſcentiæq; ſeruientes in naturam dæmonū conuertuntur/ac pernicioſæ ſicut illi
fiunt.Sunt aūt ſicut & dæmones inuiſibiles atq; inſenſibiles humano ſenſu. Non enim
habent corpus quod ſoliditate ſua ſentiri poſſit/nec formā omnes unā / ſed multis atq;
uariis tranſmutatæ figuris modo apparēt modo inuiſibiles ſunt.Spiritus aūt quia qui-
dem corporalis & paſſibilis eſt/quia uero animæ colligatus eſt lōgo tpis ſpacio perdu-

rat. Aeternus aũt eſſe non pōt/quoniam mutatur & defluit. Proportionati aũt ſunt bo-
norum ſpiritus ſicut & corpora fuerũt/malorum aũt improportionati. Dæmones igitᷣ
uitiis dedici quicqd male excogitare ac efficere poſſunt libenter aggrediuntᷣ/ uiolẽu.n.
omnino atq; ſimulatores cũ ſint/priuatiq; luce meliore inſidioſe aggrediuntur/nunc oc
culte adulantes modo manifeſtus cogentes. Et paulopoſt hæc inquit ac ſimilia faciunt
a uera opinione de cultu deorꝝ ad ſeipſos transferre cupientes/omnibus.n gaudent ma
lis & deorũ aſſumpta perſona temeritate noſtra fruuntur. Alliciunt.n.multitudinem ar
dore cupiditatũ/diuitiarꝝ potentiæ uoluptatum/inanis præterea gloriæ appetitione/un
de ſeditiones/rixæ bellaq; naſcuntur/quodq; omniũ peſſimum eſt deos ẽt ipſos & pri-
mum uniuerſi deum ſimilibus ſeruire uitiis pſuadent/ita omnia ſurſum deorſũq; ptur-
bant. Credunt enim eis non ſolum uulgus/ſed multi etiam philoſophorum alteri alte-
ris cauſam præbẽtes. Qui.n.philoſophi cõmunes opiniones non contempſerunt ad
impietatem uulgi delapſi ſunt/multitudo etiam uiciſſim conſentanea impietatis ſuæ a
philoſophis uerba percipiens in falſa de diis opinione confirmata eſt. Nã poeſis quoni
am in uerbis ſonantibus & compoſitiõe magnifica utitur perſuaſit/imo uero inflãma-
uit homines ad impietatem/ita ſeducti nõ poſſũt perſpicere nec bonitatem nocere nec
prauitatẽ iuuare unq̃ poſſe. Nam ut non pōt caliditas ut Plato ait frigiditatem induce-
re nec frigiditas caliditatẽ/ſic nec iuſtitia nocere poteſt: Iuſtiſſimus aũt omnium deꝰ ẽ/
non eſſet.n.deus niſi eſſet iuſtus. Quare alia quædã eſt uirtus bonorꝝ demonum/alia
malorꝝ. Qui.n.ad nocendũ nati ſunt & iſtud oĩbus peragunt uiribus bonis contrarii
ſunt//contraria uero in eodẽ eẽ non poſſunt. Ab iſtis aũt maleficæ quoq; artes cõſtitu-
tæ ſunt/hos.n.ſũmopere & præſidentẽ iſtorum malefici oẽs uenerantur. Hi pleni ſunt
omni falſa phantaſticaq; uiſione qua facile decipiunt mõſtra quædã & prodigia ſenſui
& imaginationi præponẽtes/unde amatoria & incẽtiua libidinũ præparantur / quibus
oĩs luxuria & diuitiarꝝ copia/& inanis gloriæ cumulus cõparari atq; acquiri creditᷣ/hac
falſitate hoĩes decipiunt. Dii.n.eſſe uolunt cũ nidore carniũ & fumis gaudeant. His.n.
uaporibus confirmari & roborari uidentᷣ/hæc oĩa eius ſunt qui exactiſſime iſta ſciebat
Prænominatus.n.philoſophus qui maxime omnium iſta ſcrutatus eſt prauos dæmo-
nes omnes qui ſanguine gaudent appellauit & multitudini a poetis & nonnullis philo-
ſophis perſuaſiſſe falſo bonos uideri aſſeruit.

¶ Qui ſunt principes dæmonum ſecundum Porphyrium. Cap̃. XII

Dem declarat malignorꝝ dæmonum principes Serapin & proſerpinã eẽ/diui-
i na uero ſcriptura belzebub prauitatis principẽ appellat. Sunt aũt uerba eius
hæc in libro reſponſorꝝ conſcripta malignos oẽs dæmones non temere Sera-
pidi ſnbiicimus. Non.n.ſacrorꝝ eius ſymbolis ſolũmodo perſuaſi ſumus/uerũ etiã quia
quæcũq; alliciunt & quæcũq; repellunt. Plutoni attribuuntᷣ/ut in primo libro monſtra
uimus. Serapis aũt apud ægyptios id deus eſt q apud græcos Pluto nũcupatur / iccir-
co prauis dæmonibus iſte princeps eſt. Nam iſte ſymbola quoq; dedit hoĩbus quibus
dæmones expelluntur/iſte ſupplices docuit quomodo brutorꝝ aſſumpta figura dæmo
nes hominibus inſiliunt. Vnde apud ægyptios & cæteros omnes qui prudẽtes in agẽ-
dis cærimoniis deorꝝ eſſe uidentur/corrigiæ in templis irrumpuntᷣ & aĩalia ante inuo-
cationem deorũ expulſa multitudine cæduntur/ita domo cæteris rebus uacua & mun-
da ſpiritu & ſanguine aĩaliũ deus inuocatur. Sunt aũt corpora hoĩum iſtis plena & ma
xime illorꝝ qui delicatis cibis uiuunt. Comedentibus.n.nobis adueniunt & inhærẽt cor
pori/icciro ieiuniũ & caſtitas maxime laudantᷣ/non quia prĩcipaliter deus bonus iſtis
placetur/ſed ut recedãt illi qui ſanguine & immũditia gaudentes ut his fruantᷣ in uten-

tium corpora ingrediunt̃:Certũ.n.eſt quia uehemẽs caducũ rerũ cupiditas & appeti-
tuí ſpũs impetus nõ aliunde q̃ ex præſentia iſtoꝝ maxime creſcit. Q uare cũ appetitio
nimiũ inflãmata eſt/& uoluptatis ardor aíum ita exagitat/ut oĩs cogitatio ad exteriora
uagetur/tũc huiuſmodi dæmonũ præſentiã eſſe cognoſcas/quoꝝ præſentia facit ut ap
petitus ſpũs in corpore noſtro multiplicetur.Et paulo eſt nunq̃d ait iſti ſunt illi dæmo-
nes quoꝝ princeps Serapis eſt?Symbolum.n.ẽt horum triceps canis eſt ille ſcilicet q
in aqua terra & aere tribus his elemẽtis uerſatur perniciosiſſimus dæmon.Is enim cæte
ros dæmones tanq̃ princeps expellit/ſed Proſerpina etiam dæmonum princeps eſt /qa
in tribus his elementis plurimum poteſt.Et poſt pauca unum inqt Proſerpinæ reſpon
ſum ſi appoſuero uolumen iſtud concludam.

Naturæ triplicis ego ſum lucina puella.
Taurea itemq; triceps miſſa e cœlo aurea phœbe
Q uam multæ uariant formæq; trinaq; ſigna
Q uæ terna & ſimulachra ferro terræ aeris ignis
Q uippe meis atris terrarum eſt cura moloſis

Euſebii Pamphili Liber quintus.

Q uod potentia dæmonum per aduentum ſaluatoris eſt adiecta. Cap.I.

Einde quinam ſint canes atri clare interpretat̃ dicens pniciosos
dæmonas ſic appellari. V erũ & ſi ſatis a ſupioribus pateat non
bonos ſed pniciosos dæmonas quaſi deos a gẽtilibus cultos/nõ
d tñ erit ab re qm̃ multi adhuc imbecillitate quadã animi ſeducun
tur religionẽ patrũ laudantes cumulatius eandẽ rẽ oſtendere/a
qua nõ ab alio q̃ a prædicatione Chriſti liberati ſumus.Ipſi.n.fa
tentur tpibus ſaluatoris noſtri oracula ſua ceſſaſſe/& mortẽ nõ
nulloꝝ dæmonum accidiſſe/& ad hæc ut in ſuperioribus patuit
poſt euãgelicã doctrinã diis offerri hoĩes improbatũ eſſe.Adiiciẽdũ ãt eſt nõ ſolũ ſup-
ſtitionẽ dæmonũ ruiſſe/uerũ ẽt multos atq; uarios principatus ceſſaſſe.Fere.n.p oẽs ci
uitates & caſtella reges & tyrãni antiquitus erãt ita ut nõ pauciores principatus eſſent
q̃ ciuitates/facileq; a dæmonibus impulſi alteri in alteros inſurgebant. Sic depopulatio
nes regionũ obſidiones urbiũ & ſeruitus maxima uigebat in morẽ iumẽtorũ captiuis
ſeruientibus. V nde facile cõſideratũ eſt q̃ ingẽs ante ſaluatoris noſtri tẽpora humanũ
genus calamitas præmeret.Q uæ oĩa diligẽter in unũ collecta ſi nõ ante ceſſaſſe cõſide
rantur/nec ſucceſſiõem unũ poſt alterũ defeciſſe/ſed oĩa ſimul quaſi terræmotu facto
poſt dñi noſtri reſurrectionẽ ruerũt/quomodo nõ oportebit euãgelicæ ac ueræ ſaluta
ris doctrinæ myſteriũ admirari/cuius prædicatiõe factũ eſt ut creatori & ſoli uero deo
per uniuerſum orbem ædes conſtitutæ ſint/ubi tam uetus q̃ noua ſcriptura ita publice
legitur ut ab oĩbus audiatur: V nde audiẽtes diſcunt ſumma uirute & uera pietate ac re-
ligione uiri ſimul & mulieres uiuere.Perierunt aũt reſponſa dæmonum & auguria &
aruſpicia hoium nec quis adeo nunc inſanuit/ut poſtea q̃ nomen chriſti in orbe claru-
it audeat clariſſimorum ſanguine aut cæde hoĩs immaniſſimos dæmonas placare / quã
rem prius non rudes aut priuati ſolũmodo/uerũ ẽt ſapiẽtes & reges factitabãt. Q uod
aũt poſt tẽpora ſaluatoris noſtri potentia dæmonũ fracta iaceat ipſe Porphyrius chri-
ſtiani nominis hoſtis in libro quẽ aduerſus religionẽ noſtrã conſcripſit hoc modo te-

ſtatur. Nũc uero mirant̃ inq̃t ſi tam multis annis peſte ciuitas uexat̃/quũ & Aeſculapius & alii dii lõge abſint ab ea. Poſtea.n.q̃ Ieſus colit̃ nihil utilitatis a diis cõſequi poſſumus. Hæc uerba illius ſunt. Q uod ſi dii ſunt o Porphyri quare uiribus ſuis Ieſu uirtutẽ nõ deprimũt? Siquidẽ ut nos dicitis mortalis hõ Ieſus & ſeductor fuit/dæmones uero ueſtri & dii & ſaluatores/cur igitur oẽs ſimul cũ æſculapio terga uerterunt? uniuerſumq; humanũ genus fuſi atq; fugati Ieſu tradiderũt? q ẽt poſt mortẽ apud oẽs gentes in dies creſcit manifeſtiſſima uiuere ſigna & infinitas ut deus uires habere oĩbus oſtendens/q aliquãtiſper uolũt aduertere/tantũ unus ſolus & ipſe mortuus põt ut innumeros deos expulerit/& honoribus eorũ deſtructis cultũ ad ſe tranſtulerit. Illi aũt & multi & uiui ut dicitis nec apparẽt uſq̃ iã nec operant̃. Cur igit̃ ita fit? quia nõ dii ſed praui dæmones dii ueſtri ſunt. Ieſus aũt & qui eũ miſit pater deus uerus ẽ / ac ideo gloria ſua creſcit in dies/& humanũ genus ad maiorẽ quotidie uirtutẽ ꝓgredit̃. Cũq; oporteret ſi dii eſſent & humanarũ rerũ curã haberent religionẽ xp̃i deponere/& cultũ ſuum corroborare nihil efficiunt/ſed conati quidẽ ſæpius ſunt & reges ac principes uniuerſũq; romanorũ imperium aduerſus ſaluatoris noſtri euangeliũ cõcitarunt/iacent tamẽ ſuperati nec totius orbis uires q̃uis ipſorũ ſuggeſtionibus cõſpiraſſent contra paulos homĩes ac pauperrimos euangelii nuncios quicq̃ efficere potuerunt. Ieſu.n.mortui diuinæ uires pulſis dæmonibus ac falſis deis/qui terreſtrem hunc aerem & cauernas terræ habitare condemnati in ſepulchris hominum/omniq; immunda materia uagantur ſanguine ac uaporibus gaudentes ad ueram humanum genus pietatem attraxerunt.

¶ Q uibus rationibus homines dæmonibus decepti ſunt. Cap̃. II.

p

Rincipes certe dæmonum ſiue aeri ſiue inferni poſtq̃ uiderunt ab hominibus nõnullos mortales quaſi deos ſanguine ac nitore ſibi gratiſſimis honorari motibus quibuſdam ſimulachrorum quæ homĩes in memoriam mortuorum fecerunt/facile amentes decipiebant. Præterea diuinationibus quas dæmonica opatione prædicare uidebãtur & uoluptate corporis oẽs alliciebant adeo ut modo cæleſtes uirtutes ac dei modo heroum animas quæ poſt mortem in cœlum aſcendiſſent ab hominibus crederentur. V nde opinio de multitudine deorum cum a ſimulachris ad inuiſibiles ſpiritus qui per ſimulachra operabantur/& in eis habitabant cogitatio raperetur q̃ſi uera uehementer creuit/ita terreſtres & aerei dæmones malignitatis ſpiritus dii maximi putati ſunt Priſcorum etiam heroum qui maxime colebantur memoria in maius errorem extollebat/quorum figuras per ſingulas ciuitates imaginibus atq; ſtatuis exprimere conabantur/animas uero prodigioſe aut incorporeas uirtutes ſtatuis plerũq; adeſſe dæmones ſimulabant/ſic maleficis artibus & inuocatione animarum omnia perturbabant. Iſti ergo terreſtres dæmones aerei atq; inferni ſpiritus / quos huius mundi principes diuinæ litteræ nuncupant modo bonos ſe dæmonas/modo deos cæleſtes/& nunc heroum animas/nunc alios atq; alios fingentes in uarios humanum genus errores iniecerunt/ut alii deos/alii heroas/alii dæmonas eſſe contenderent / & hos alii bonos alii malos/quos tamen ne noceant placandos ſacrificiis cenſebant. Ita factum ẽ ut multitudo/immo uero innumerabilitas deorum credita ſit.

¶ Q uomodo multitudo deorum credita. Cap̃. III.

p

Rimum enim fulgẽtia in cœlo corpora/tum ꝓpter perpetuũ motũ / tum qm̃ cuncta hæc inferiora perſpiciant atq; moueant deos appellarunt. Deinde qm̃ heros uitæ hoĩum communiter profuerunt in deorum numero accepti ſunt / quorum turpiſſima facta theologiæ ſuæ partem putantes fabuloſam appellarunt /quã poſtea deteſtati q̃uis & uera & priſca ſit/ad naturalia tñ reducentes fabulas negant/nec

ſinē hic fecerūt/ſed propriis quoq; paſſionibus adorabile nomē dei attribuerūt/ quod theologiæ genus ita p ſe ipſum iacet/ut oratione cōfutatoria nō egeat. Q uid.n.turpi9 q̄ uenerē/cupidinē/& priapū deos nūcupare? Res quoq; humanas deos fecerūt. Orationis.n.uim Mercuriū/excogitatiōis Palladē noiarunt. Ad hæc opa & artes alias Marti & Mineruæ ut bellicas/alias Vulcano ut oēs quæ p ignē fiunt accōmodarūt. Extremo malignos quoſdam dæmones uarios certe atq; multiplices quos mō deos/mō animas mortuorū eſſe credunt/in theologiā ſuā ſuſcæperūt. Hæc cū ita ſe habeāt/cæteris quia manifeſte friuola ſunt prætermiſſis/de operatione dæmonū q̄uis in ſuperioribus dictum ſit/tamen quia fere omnes occuparunt nunc quoq; dicamus.

¶ Q uod dæmones quos inter hominum deorumq; naturam collocabant reſponſa dare credebantur. Cap. IIII.

Rimū autē Plutarchi uerba in teſtimoniū adducā quæ in eo libro q inſcribit̄ quod oracula defecerūt conſcripta ſunt. Probe inquit aſſerūt multi cū a Platone quod qualitatibus ſubiicit̄ elementū inuentū ſit/quā materiā uocāt a multis magniſq; dubitationibus philoſophos eſſe liberatos. Mihi aūt uident̄ pluribus atq; maioribus ſatiſſe ciſſe dubitationibus/qui genus dæmonū inter deos & hoies poſuerūt. Modū.n. excogitarūt/quo humanū genus diuino cōiungitur: Laudandus ergo eſt qui primo fuerit ſiue Zoroaſter ut dicitur/ſiue Orpheus/ſiue quidā Phryx aut ægyptius ut ab utrorūq; cærimoniis coniicere poſſumus. E græcis aūt Homerus pmiſcue his nominibus uti uidetur/eoſdē modo deos modo dæmonas nuncupans. Heſiodus primus hoium diſtinctius quattuor genera rationalis naturæ ordine poſuit/deos primū/deinde dæmonas/poſtea heroas poſtremo hoies/e qbus mutationē atq; progreſſum in melius facere uidetur. Aurei quidē genus hoies in bonos dæmonas tranſferēs/ſemideos aūt uiros in heroas reducēs/nec neceſſe eſt de ſpacio tpis cū Demetrio cōtendere. Nam ſiue longo quodā tpe/ſiue breui/ſiue certo/ſiue incerto dæmonis aīa & herois uita cōmutetur nihil ad rē/cū priſcorū hominū atq; ſapientū teſtimonio pateat naturas eſſe quaſdā inter deos & hoies quæ ſuſcipiūt mortaliū paſſiōes/quos dæmonas appellātes & honorantes leges patrias cōſeruabimus. Et poſt pauca recte mihi dici uident̄ nō deos q lōge a terris ſemoti ſunt/ſed dæmonas deoꝝ miniſtros/oraculis pꝛeſſe. Q ui uero his dæmonib9 peccata & errores attribuūt ſcdm Empedoclē/ & ad hæc mortē atq; luctū/hi mihi parū prudētes ſolēt uideri. Et paulo poſt/ē.n.ut in hoib9 uirtutis diuerſitas/& appetitiue atq; irrationalis partis. ſic in ipſis quoq; dæmonib9/ſed in aliis irrationalis hæc pars tenuis eſt atq; imbecilla/in aliis uehemēs atq; īpetuoſa/cuius rei ueſtigia teſtimoniaq; ſūt ſacra & cærimoniæ fabuloſæ multis ad hūc uſq; diē in locis peracta. Nefaſtos n.dies & triſtes in quib9 ieiunia & planctus in ſacris adhibent̄ ad pellēdos prauos dæmonas cōſtitutos eſſe crediderim/cuius rei argumentū eſt/quæ antiqtus fiebat hoium imolatio/quā de diuinitus itroductā fuiſſe credēdū eſt/nec reges/neq; principes temere cariſſimos ſibi liberos iugulaſſe/ſed pnicioſorū dæmonū irā & īpetū retrudētes feciſſe. Nā dæmones cū nō poſſint aut nolint animæ p corpus coniungi queādmodū Hercules œthaliā amore uirginis cōmotus obſidebat/ſic aīam hois corpe detentā petentes bella/peſtes/aliaſq; calamitates urbibus inuexerūt/nec ante ceſſarūt q̄ habuerint quod cupiebant. His aptiſſime Plutarchus præcipuus apud gētiles philoſophus oſtēdit pniicioſiſſimis dæmonibus hoies imolatos fuiſſe. Q uorum ſi aliqui boni ſūt cur ita praui placabant̄ cū poſſent facile boni exorari ut prauos pellerēt? Nunc aūt cum nunq̄ id fecerint/ſed turpiſſima ſemp uita & obſcenis uerbis & ſanguine brutorū atq; hoium malignos dæmōes placarint/quomodo hæc faciētes quæ prauis gratiſſima ſunt deo & bo

nis uirtutibus placere putabāt/Neminē.n.fugit nō poſſe bonoꝝ eſſe amicū eū qui ſic
uiuit ut malis gratiſſimus ſit.Nō ergo deos ſed neqꝫ bonos dæmones gētiles ſed perni-
cioſos ſolūmodo uenerant̄.Quā rē magis idē Plutarchus cōfirmat/dicens /fabuloſas
de diis rōnes res quaſdā ſignificare a dæmonibus antiqſſimis geſtis tp̄ibus/& ea quæ d̄
gigātibus ac de titanibus decātant̄ dæmonū fuiſſe opatiōes.Vnde mihi ſuſpicio nōnū
q̄ icidit/ne iſta illa ſint quæ ante diluuiū a gigātibus facta diuina ſcriptura tetigit/de qui
bus dicitur.Cū aūt uidiſſent angeli dei filias hominū quia eſſent ſpecioſæ elegerunt ſibi
ex illis uxores.ex quibus procreati ſunt famoſiſſimi gigantes a ſæculo.Suſpicabatur.n.
fortaſſe quiſpiā illos & illorū ſpiritus eſſe qui ab hoibus poſtea dii putati ſunt/pugnaſ-
qꝫ illorū tumultus & bella eē quæ fabuloſe de diis cōſcribebant̄.Plutarchus ēt in libro
ubi de iſide ac ægyptiorū diis cōſcripſit his uerbis utitur.Multo melius āt dicūt q̄ quæ
de typhone oſiride & iſide cōſcribunt/nec deorū/nec hoium ſed magnoꝝ dæmonum
calamitates affirmant fuiſſe/quos ēt Plato:Pythagoras:Xenocrates/& Chryſippꝰ pri
ſcos ſecuti theologos excellētiores q̄ homines fuiſſe affirmāt.Sed naturā ſuā q̄uis ho-
minē ſupiorē/aīa tn̄ & corpore cōiunctā dixerūt.Quare uoluptate quoqꝫ atqꝫ dolore
alios magis/alios minus affici/ut.n.in hoibus ita ēt in dæmonibꝰ uirtutis & uitii diuer
ſitas inuenitur.Nā quæ de gigātibus & titanibus græci decantāt/& Apollinis aduerſus
Phythonem bella Dionyſi præterea fuga & Cereris peregrinatio nihil ab illis differūt/
quæ de oſiride & typhone apud ægyptios narrant̄.Empedocles āt pœnas etiam dare
dæmonas peccatorū cōfirmat.Aeter.n.eos inquit & pontꝰ expellit/terra nullo modo
ſuſcipit.Sic ab alio in aliud elementū depulſi atrociter uexant̄ quouſqꝫ purgati primū
ad locū redeant.Similia uero de typhone ferūt ægyptii/quē aiūt inuidia cōmotū terra
ſimul atqꝫ mare turbaſſe/deinde graues pœnas perſoluiſſe/his ſimilia idē Plutarchus ī
libro quoqꝫ de caſu oraculorū explicuit.Ille inquit dæmonibus diuinationē attribuens
multa de delphis & de Dionyſo dicebat/nec erat neſcius eorū ſacrorū quæ apud græ-
cos celebrant̄/ſed dicebat eis magnas iſtorū dæmonum fuiſſe calamitates ſignificari.
Apolliniqꝫ cū typhonē interferfeciſſet nō annorū nouē/neqꝫ ad tēpus fugere neceſſari
um fuiſſe/ſed in aliū mūdū impulſo poſt nouē magnos ānos pœnis purgato cōtigiſſe
ut ad oraculū quod interim themis cuſtodiebat rediret.Sic ſe habuerūt quæ de typho
ne & de titanibus narrant̄.Dæmonum enī aduerſus dæmonas pugnæ fuerūt/& exilia
eorū qui uicti fuerāt atqꝫ ſupplicia/qualia typhon quoniā in oſirim & ſaturnus quoniā
in cælū peccauit paſſus eſt.Quoꝝ honores aut oīno apud nos defecerūt aut minores
ſunt/cū in alio ipſi exulent mūdo.Audio enim etiā ſolymos liciorū uicinos.Saturnum
maxime ueneratos fuiſſe/ſed poſtq̄ archalū & arithon & toſibin principes ſuos interfe
cit fugiſſe inde ipſum teſtant̄/ac ideo neglectū fuiſſe/his autē ſimilia multa poſſumus
a fabulis accipe. Si uero nominibus deoꝝ nōnullos dæmones appellamus minime mi
rū uideri debet.Cui enī deoꝝ unuſquiſqꝫ ſubiicitur cuius uirtute ſuſtentat̄/eius nomie
ſolet nuncupari.Nam & noſtrum alius iouialis/alius martialis/alius mercurialis eſt/&
multi forte ita nuncupati ſunt/ut nomine rem oſtendant/multi contrarias etiam deno
minationes habuerunt.Hæc Plutarchus.

¶De Operatione bonorum dæmonum ſecundū Porphyrium. Cap.V.

Vnc rurſus de bonorū dæmonum uirtute atqꝫ operatione a Porphyrio non
nulla colligamus.Iure nanqꝫ teſtimonio ipſius crebrius utimur/qui & noſtræ
religionis maxime hoſtis fuit & exactiſſime theologiam gētilium ſciuiſſe pu
tatur.Is igitur in libro de reſponſis pana Dionyſi famulū enarrat fuiſſe/ quem cum in
numero bonorum dæmonum collocet agricolis quibuſdam aparuiſſe cōfirmat quos

& repente poſtea mortuos aſſerit ſic dicẽs. Pana dionyſi famulum fuiſſe apollo iſto reſpõſo ſignificauit. Nam cũ nouem ſimul hoīes in quodam brãchidarum agro mortui eſſent interrogantibus quænam necis eorum cauſa fuerat ſic Apollo reſpondit.

Toruus Dionyſi famulus pan auriq; cornis
Per remota obſcura gradiens/monteſq; per altos
Pinum una atq; alia reſonam ſyringa tenebat.
Geſtabatq; manu/multos is corpore uaſto
Proſtrauit/mortiq; uiros dedit horridus ille.

Audis homicidia? uides figurã? Perſpicis res geſtas panos quos apollo expoſuit? Quomodo igitur bonus ẽ dæmon q talia faciebat? Sed conſidera ẽt alioꝝ magnifica facta / quoꝝ gratia cælo relicto in terra conuerſantur. Non.n.modeſtiam aut iuſticiam exemplo docuerunt/ſed alii obſcenis uoluptatibus/alii pugnis/alii uenatiõibus gaudent. Cũ enim ab aquilone quæreretur ſi iurandum eſt ſic reſponſum fuiſſe ait.

Sunt calami matri diuum/ſunt tympana curæ
Fœmineiq; chori/dura atq; horrentia bella
Pallas amat/nemora & ſaltus uenatibus apti
Dianam capiunt iunoniq; humidus aer
Debetur/cereriq; ſeges perquirit oſirim
In latis nili ripis fidiſſima coniunx

Si ergo fiſtulæ atq; tympana taleſq; ſonitus & turba muliebris mr̃i deoꝝ gratiſſima ſũt oĩ uirtute neglecta hæc adhibẽda eẽ uidẽt: Mineruæ quoque pugnæ atq; bella nõ pax nec quies hoīum/& Dianæ uariæ canes tanq̃ uenatrici nimiũ placent. Cur igiť relictis cæteris quæ ad beatam uitam conducunt hæc quæ grata diis ſunt non amplectuntur.

¶ Quod dæmones coguntur ab hominibus. Cap. VI.

Magnã uero naturã dæmonũ ea quæ iſtis ſubiecit maxīe oſtẽdũt. Recte inqt a Pythagora dictũ ẽ nõ ſpõte iuocatos deos/ſed neceſſitate q̃dã ipulſos accedere/q̃uis alios maiore/alios minore ipelli neceſſitate nõ ignoram9. Nõnulli aũt quadã accedẽdi cõſuetudine/& maxīe ſi natura boni ſũt facilius accedũt. Nõnulli cũ inuocati aduenerit nocere conenť. Præſerti ſi negligẽtius qſpiã in ea re ſe habuerit. Hæc eni oĩa uera eſſe ac neceſſitate oẽs inuocatos uenire a reſpõſis eoꝝ diſcere poſſum9/nõ aũt ſimpliciter dicta neceſſitate ſed perſuaſione quadam perfuſa coguntur.

Exorata tuis ueni ſermonibus iſtuc
Mortales quos conſilio inuenere deorum. Et in alio multo clarius
De cælis hecate cur huc compulſa uenire es? Et paulo poſt reſpondetur
Victa hominum præcibus cæleſtia numina terram
Coguntur petere/& caſus aperire futuros
Apollo quoq; inquit cogi ſe hoc reſponſo declarauit
Carminibus domitus phœbus fulgor ab alto
Defluxit tacitus/purumq; per aera uectus
Afflatu ſpirans labenſq; in corda ſonoro
Et ſubiit mentem innocuam/ſanctiq; capacem
Numinis/& peperit mortali ex gutture uocem.

Iſtis ipſis ſubiicit dicens/nihil his clarius/nihil diuinius / nihil uerius excogitari poteſt. Spiritus.n.a cæleſti defluxus uirtute animatum & organicum corp9 ingreditur/& aĩa tanq̃ baſi uſus per inſtrumenta/corporis uocem reddit. Hinc igitur patet coactos accedere/ab his autẽ quæ ſequentur nec poſſe quidem cum uelint recedere perdiſcemus.

Ceſſa nunc tandem & uerbis iam parce/uito
Da requiem ſoluens priſcas cædenſq; figuras
Et remoue a membris ac lintea dura reſolue. Et in alio.
Soluite ſerta pedes/liquidis & ſpargite lymphis
Eq; manu ramum laurus auferte uirentis.
Linea ſitq; omnis delata/omniſq; caracter.

Q uibus addit philoſophus/lineas ergo dicit delēdas ut recedere poſſit. Iſta.n.& habi
tus corpis atq; uetuſtus/qm̄ iuocatoꝝ habēt deoꝝ effigiē ne recedat facile faciūt. Q uā
ergo diuinitatē habēt/q ad tantā miſeriā deiecti ſūt ut ab hoibus detineant̄/neq; uirtu
te aut ſapiētia cogant̄. Sed arte quadā malefica ipellant̄? Nec ergo Pythagoras nec tu
Porphyri nec qcūq; illos appellat recte unq̄ dicere poterit/ſed nec bonos qdē appella
re dæmones/licet eos q a mortalibus: Præſertim maleficis atq; magis ita illigant̄ / neq;
recedere qdē poſſint cū uelint. Nā ſi diuina ipaſſibilis oīno natura ē/qūo dii erunt q ue
ſtitu lineis figuris coronis herbaꝝ floribus & uerbis qbuſdam ieptis ac barbaris quaſi
uinculis ab hoibus uinciunt̄? Q ūo aūt boni ſaltē dæmones erunt q coacti hoibus ad
ſunt? Nā ſi ad benefa. iēdū uocant̄/oportet certe ſi boni ſūt ſpōte abſq; ulla illata neceſ
ſitate accede. Sin aūt ad malefaciēdū qūo boni erūt q mala pagūt? & qūo adoratiōe at
q; cultu digni ſūt/q maleficis hoibus ſeruiūt/& mala coacti & p̄ter uolūtatē ſuſcipiunt
nō uirtutis aut alicuius boni gr̄a/ſed pniciosiſſimo magoꝝ artificio? quod idē Porphy
rius in epiſtola ad Anebonū ægyptiū latius expoſuit/petiitq; ab eo tanq̄ in ea re pfectiſ
ſimo/quare tantā illud artificiū uim habeat pdoceri. Sic.n.dubitādo interrogat. Magnā
uere mihi dubitationē illud affert qa ut meliores rogāt/& ut peioribus iperant. Deide
cur cū ipſi dii iubeāt cæteros eē iuſtos/iuſſi multa iniqua cōmittuut? Nā cū nullo mo
do uelint exaudire hoiem q multis ſe diebus ab opatiōe uenerea nō abſtinuit/ipſi uoca
ti ad iniuſtā uenerē multos ipellunt. Præterea nolunt ab eſu carniū ad inuocandū uatē
accedere/ne ſcilicet aialium cæde inquinentur/ipſi uero nidore ac ſanguine maxime du
cuntur. Ad hæc qui mortuū tetigit ei ad uiſionē accedere non licet mortuis aūt & cada
ueribus animalium omnes feræ diuinæ res peraguntur. Illud autem nullam mihi ratio
nem habere uidetur quod non dico dæmoni aut animæ/ſed ipſi regi atq; reginæ ſoli di
co ac lunæ aut alicui cæleſtiū deoꝝ famuli nonnunq̄ & ſceleſti hoies terrorem inferūt /
& multa falſo dicentes ad manifeſtandam ueritatem illos compellunt. Falſa enim pro
fecto dicūt atq; impoſſibilia/cum cœlum ſe ſciſſuros/& arcana iſidos edicturos/& mē
bra oſiridos typhoni tradituros minantur niſi dii reſpondeant. Q uomodo enim deie
cti atque formidoloſi non ſunt/qui ficto huiuſcemodi terrore tanq̄ infantes mouent̄?
Moneri autem eos iſtis Chæremon etiam ſacer ſcriba teſtatur/& hæc illa dicit eſſe qui
bus maxime dæmones coguntur. Ipſe uero quibus utuntur rationes ac preces qua ra
tione ualeant non uideo. Tu uero inquiunt qui e limo emerſiſti/qui ſedes in loco/q na
uigio nauigas/qui ſingulis horis formam cōmuta/& in ſingulis zodiaci ſignis cōmuta
ris. His enim orationibus atq; hymnis uiſui hominis dicunt deum ſe ſubiicere neſcien
tes/quia imaginationis ſuæ paſſionem illi attribuunt. Si uero hæc ſymbolice dicuntur /
quia uirtutum ſigna ſuarum ſunt/expoſitionem nobis horum ſignorum afferant. Non
enim paſſio certe ſolaris aliquo modo credi poteſt. Nam ſi ſolis eēt quēadmodum ecli
pſis ſic ab uniuerſis hominibus uideretur. Barbara uero uerba & quæ nihil ſignificant
quod ſibi uolunt? Nam ſi ad uerboꝝ ſignificationem deus reſpicit quacūq; uoce eadem
res ſignificatur mouebitur/non enim ægyptius erat deus/ſi autem ægyptius fuit/ſed ta
men nō ægyptia lingua/immo uero nec humana omnino utitur. Q uare aut magorū

malignitate hæc omnia ſunt excogitata/qui noſtras paſſiones deo attribuere auſi ſunt/
aut aliter homines de deo cogitant q̃ rei ueritas habeat. Et poſt pauca Falſum ergo om
nino eſſe uidetur/quomodo neceſſitas deo poſſit inferri/nec enim permulcetur nec co
gitur deus. Ita fruſtra per hanc ut ipſi dicunt ſapientiam de inueniendo fugitiuo ſeruo/
de prædiis emendis/de uxore ducenda diuinum intellectum perturbant. Hæc ab epi
ſtola Porphyrii ſumpta ſufficiant.

¶Q uod dii gentium magicas artes docuerunt. Cap̃. VII

Agicæ aũt artis ipſi dii gentiliũ & inuentores & doctores fuerunt. V nde nãq;
m hoies quibus dæmones coguntur q̃ ab ipſis dæmonibus diſcere potuiſſent?
Neq; putes id ita a nobis dici. Nihil.n.nos hax rex ſcimus nec ſcire uolumus.
Sed ad redarguendũ errorẽ gentiliũ & ad defenſionẽ noſtrã idẽ ipſe Porphyrius teſtis
citetur/qui in libro de reſponſis his uerbis utitur/nõ aũt ſolũ fœlicem conuerſationem
ſuam/uerũ ẽt quibus rebus gaudeant/& quibus illigentur dii hoibus ſignificarunt. Et
ad hæc quibus rebus cogantur/& quæ ſibi offerenda ſint/& quos dies uitare oporteat
figuras quoq; ipſas ſimulachrox quales eſſe debeant & in quibus locis ipſi uerſentur
& omnino nihil eſt quod ab ipſis diis homines non didicerint. Q uam rem cũ multis
approbare poſſumus/paucis tamen erimus contenti. Primum.n.proſerpinæ reſponſa
de ſimulachris qũo & ex qua materia facienda ſint his uerbis hecate declarat.

Q uale mihi facias ſimulachrum aduerte docebo.
Silueſtri cape nata loco atq; abſinthia circum
Ponito/tum totum cælato & pingito mures
Q ui ſoleant habitare domos/pulcherrime ſunto
Hæc ornamenta/atq; animo gratiſſima noſtro:
Tum myrrham/thus/ſtyracem/ipſorumq; cruorem
Conterito pariter murum/ſacra deſuper inde
Verba cane/tot uero adhibe mureſq; repone:
Q uod mihi tu eſſe uides formas/tum ſumito laurum
Exque eius trunco uaginam aptato/piaſq;
Tunc effunde preces ſimulachro & debita ſolue
V ota/hæc ſi facies per ſomnum meq; uidebis

His aliiſq; huiuſmodi magnus apud gentes philoſophus theologuſq; mirabilis ſecreta
deorum myſteria ſublimia atq; arcana oſtendit/quibus dæmonũ uirtus & malignitas
profecto manifeſtatur. Q uid enim proſunt maleficæ iſtæ artes/aut quã utilitatẽ inani
mata nobis ſimulachra afferunt? Q uid autẽ oportet magicas artes inſequi ſi uirtus &
philoſophia ad fœlicitatem ſufficiat? Sed uideamus qualia ſint quæ ſubiecit/caracteras
& inquit figuras non parum a deis diligi. Proſerpina his uerbis ſignificauit.

Q uiſnam hominum formas æris neglexerit unq̃:
Aut auri flaua/aut argenti candida dona?
Q uis non miratur? qui non hæc ipſa deorum?

Non aũt ſolum figuras a diis peramari/ſed ipſos etiam conſcribi docuit. Contineri.n.
eos ait in conſecrata imagine quaſi in ſacra quadam terra. Sacra.n.eſt terra quæ dei ha
bet imaginem/qua ſublata illud ſtatim ſoluitur/quo deus cõtinetur/ his oibus optime
aſtruitur terreſtres atq; paſſibiles dæmones a gentibus coli/quos nõ iniuria nos peni
tus contempſimus. Vides.n.a theologis eox & ab illis ipſis cõcedi figuris & caracteri
bus eos detineri/cũ oporteret nõ alibi q̃ in aio nec in oi aio/ſed ab oi macula remotiſſi
mo & oi uirtute ꝑdito eos habitare. Meror.n.certe ad talẽ aium diuinus aduenit ſpiri

tus nec nobis uirtute ac pietate ꝑparatis ad ſuſpiciendū deū magicis artibus opus erit. Sed de his ſatis.

ℂQ uod oracula defecerunt. Cap. VIII.

n V nc autem audias quæ reſponſa deorum de deficientibus oraculis in eodem libro Porphyrius recitat.

Ablata eſt pythii uox haud reuocabilis ulli
Temporibus longis / etenim iam ceſſit apollo:
Clauibus occluſus ſilet/ergo rite peractis
Diſcedas patria/& redeas ad lumina ſacris

Opportune iſtis adiiciam illa quæ Plutarchus de deficiētibus cōſcripſit oraculis. Cum igitur ait Amonius tacuiſſet/tūc ergo ad Cleumbrotū dixi. Narra nobis o amice ſi placet de oraculis/de quibus apud uos præclara dicebanꝫ nūc autē omnia extincta eſſe uidentur. Hæc ego. Tacēte aūt Cleumbroto & quaſi rubore confuſo ac in terram reſpiciente. Q uid oportet inquit Demetrius de illis quærere/cū omnia fere hic præter unū uel ad ſummū alterum defeciſſe ꝑſpiciamus. Q uare cōmuniter inter nos cōſideremus quanam de cauſa oracula deoꝝ ſic debilitata immo uero extincta ſunt. Non.n.ignoramus boetiam multiuocā propter multitudinē oraculorū appellatā fuiſſe/quæ oia quaſi aquarū fluenta deſiccata ſunt. Nullibi.n.nunc q̄ in lebadia boetiæ oraculū in illis partibus inuenitur. Cætera uera uniuerſa uel ſilent uel penitus deſolata ruerunt.

ℂQ uod gentilium dæmones mortales ſunt. Cap. IX.

D hæc alia quoq; ſubiicit Plutarchus/quib9 gentiliū dæmonas mortales eſſe
a oſtēdit/nō.n.inqt male mihi dicꝫuidetꝫ nō deos ſed miniſtros deoꝝ dæmonas oraculis præeſſe. His aūt dæmonibus errores & calamitates attribuere ac deniq; mortales eē opinari barbarice dictū arbitror. Interrogauit igitꝫ Cleumbrotus philippū qs & unde adoleſcēs eēt/cūq; audiuiſſet/neq; nos ignoramus inquit o Eracleo i abſurda uerba nos incidiſſe. Sed nō poſſumus cū de magnis rebus dicatꝫ audacter magis q̄ uere ſubiectis principiis recte ad ulteriora procedere nec credo te fugere datū eē abs te quod negaueras. Cōcedis.n.dæmonas eē miniſtros deoꝝ. Q uid aūt inter hos & deos interierit ſi utriſq; incorruptibilitas & ipaſſibilitas eſſentialiter ineſtꝫ Ad hæc cū Eracleo ſilētio cogitaret malos quidē dæmonas eſſe ait Philippus nō ſolū Empedocles uerū ēt plato & Xenocrates & Chriſippus ſcripſerūt. Democritus aūt cū deprecetꝫ bona ſibi apparere dæmonia oſtēdit non ignoraſſe ꝑterua quædā ēt eſſe ꝑfecto. De morte uero dæmonū audiui ego ab A emiliano rhetore uiro prudente ſimul atq; modeſto quē credo multos ueſtrū cognouiſſe/ꝙ cū in italiā pr̄ ſuus nauigaret circa iſulas quas echinadas appellāt flatu uētoꝝ deficiēte noctu ꝑpe paxas deueniſſe. Cūq; oēs pene q ſimul nauigabāt attētiores uigilarēt repēte a paxis iſula uocē magnā auditā fuiſſe/ qua Thramnus qdā uocabatur/quæ uox nouitate rei oēs magno ꝑtulit miraculo. Thramnus eni ille qui uocabatꝫ homo erat ægyptius eius ipſius nauis gubernator/quibus uocatus nihil reſpondit/tertio uero uocatus morem geſſit uocanti atq; reſpondit. Illū uero multo maiore uoce ſic exclamaſſe/quando iuxta plaudem fueris anuucia tunc pana magnū mortuū eſſe. Q uare audita magno dicebat Epitherſes(ſic eni Aemiliani pr̄ appellebatur)omnes terrore perculſos fuiſſe. Cūq; dubitarēt utrū obtēperandū eſſet illi an nō/hoc Thamni gubernatoris cōſiliū ab omnibus cōprobatū fuiſſe. Si ſecundi quidem ſpirarēt uenti nihil eſſe dicendū. Sin uero tranquilitas maris eſſet & uētorū flatus cum in eo loco eſſent oino deficerent nō eſſe retinēda quæ audiuere. Cum igitur iuxta plaudē eſſent quia nullus erat flatus uentoꝝ/tunc Thamnū in mare pronū reſpiciētē

magna uoce dixiſſe quæ audiuit.Magnus pan mortu⁹ eſt/qua re nunciata magnus mul
torū gemitus/imo uero innumerabiliū miraculo quodā cōmixto ſubito audit⁹ fuerat/
& quoniā multi fuerant qui ea in naui nauigabāt cito ac facile cū romā ueniſſent huiuſ
modi rei rumores uniuerſam urbē repleuerūt/& a Tyberio cæſare qui nūc guberna-
cula reipublicæ gerebat Tamnū accerſitū fuiſſe/cui rei tantā fidem Tyberius ꝓbuit ut
philoſophis q tūc romæ repti erāt accitis diligēter quiſnā eſſet ille pan ac curioſe ſcruta
retur Oēs āt illos quibuſdā in idē cōueniſſe cōiecturis/ac dixiſſe de illo ſibi uideri nun-
ciatū fuiſſe qui a mercurio & Penelope natus fuit.Cū hæc Philippus dixiſſet nonnulli
eorū qui aderāt eadē ipſa ab Aemiliano ſene audiſſe reſtabant.Tunc Demetrius ul-
tra brittanniā inquit multas eſſe īſulas deſolatas/quarū aliquæ dæmonibus ac heroib⁹
ſunt dedicatæ. Nauigaui autem ipſe inquit auxilio regis uidendi gratia ad proximam
britanniæ īſulā/ubi pauci quidē incolæ/oēs uero ſacroſancti a britannis habētur.Cūq;
ibi eſſem magna tēpeſtas in aere cōmota nimbis & fulminibus oēs exteruit: Quā rē
incidiſſe inſulares dicebant/quia ex dæmonibus uel heroibus aliqs defecerit.Sicut enī
lucerna dū ardeat nemini noceat/extincta uero multis/ſic magnas animas aiebant pro
pitias eſſe dum uiuūt/dum uero extinguūtur aut corrūpunt aut nimbis & grādine ut
modo aut peſtifero cuncta replēt ueneno eſſeq; ibi narrabāt inſulā ubi Saturnus ſom
no uinctus a briareo cuſtodiretur.Somnū enim quaſi nexum ipſi eē iniectū/multoſq;
cū ipſo eſſe dæmones cultores atq; miniſtros.Hæc Plutarchus.animaduertendū autē
arbitor diligēter quo tēpore dæmonis mortē fuiſſe dicit.Quippe Tyberii tempore ſal
uator & dominus noſter cū hominib⁹ cōuerſatus omne dæmonū genus ab humana
depulit uita.Habes igitur etiam a ſummis apud gētiles uiros nō alio tēpore unq̄ q̄ tem
poribus ſaluatoris noſtri dæmonas extinctos fuiſſe.

¶De uetuſtorum fallacitate oraculorum.ex tenemo Cap̄.X.

Erum qm̄ hæc cūctis nota ſunt ad ea trāſgredi animus ē/quæ neminē e ſtudio
u ſis fugere poſſunt.Vetuſtiſſima.n.deoꝝ reſponſa oēs græcoꝝ populi/& uni-
uerſa ſolēt gymnaſia decātare.Ea reſponſis delphici Apollinis deluſus Oeno-
maus uir apud græcos tam philoſophia quā eloquētia nobilis curioſe collegit & refuta
uit.Vtar igit̄ uerbis eius ut uideas gentiū deos ab ipſoꝝ gentium philoſophis deriſos/
oraculaq; deoꝝ figmēta hoīum putata fuiſſe.Sic igitur Oenomaus in libro de falſitate
oraculoꝝ cōſcripſit:Cū fame inqt athenienſes ꝓpter Andriogei cædē agitarent̄/& ad
auxilia deoꝝ cōfugerēt/nō ut iuſtitia & humanitate aut ſaltē pœnitētia mētis quæ cōtri
tione placādos deos Apollo reſpōdit ſed mortē morti/peſtē peſti/crudelitatē crudeli-
tati addidit.Iuſſit.n.ſingulis annis ſeptē matres totidēq; fœminas in cretā ſacrificaudos
mitterēt/cuius rei memoria/imo quædā ueſtigia uel uſq; ad tēpora Socratis quingētis
annis poſtea durauere.Id quippe fuit quo mors ſocratis remorata fuiſſe dicitur.

Deligite ex omni ſeptem uos corpora ſexu
Atq; ea minoi regi mandate quotānis
Per mala ſic hæc ueſtra dei placabitis iram

Cur aūt o deoꝝ optime ſi iuſtiſſimū fuiſſe Minoas ſciebas/q̄ primus leges ſanxiſſe fert̄
& apud iferos iudex eē ꝓpter iuſtitiā credit̄ cōſtitutus tantā ad eū moriturā iuuentutē
deſtinaſti:an ut fame illius officeres:Interfectores.n.Androgei nō inocētes ſi iuſtus il-
le fuit petiiſſet.Cur aūt ſi deus es ambiguus hoīes oraculis in ꝑniciē decæptos/crudeli-
ter & iniqter intrudis:Crœſus.n.iperiū.Lidiæ a maioribus ſucceſſiōe ſuſceptū pietate i
deos maiores ſuos ſtatuēs ſupare/ut eoꝝ patrocinio tutior eſſet/te Apollo maxime co-
luit templūq; tuū delphice auro atq; argento ita ornauit ut ditiſſimum temploꝝ oium

& ſit & uideatur. Vnde iure tua beniuolentia fretus aduerſus perſas arma mouere ſtatuit/neq; id abſq; conſilio tuo. Tu enim ea de re interroganti ſi reſpondiſti.

Intrepidus ſi crœſus alym tranſmiſerit amnem.
Imperium perdet magnum regumq; ſuperbum

Hac reſpōſi ambiguitate tui numinis cultorē/q te ſuis opib9 ditauit euertiſti/ & regnū lidiæ quod lōgiſſima ſucceſſiōis ſerie in eū deuenerat in pſas/trāſtuliſti/nō ſpōte op ior. Nō.n.tā piū religioſūq; regē & præcipue tui amicū decipere unq̃ uoluiſſes/ſed futurorū ignorātia id factū arbitror. Nā ſi tanq̃ deus futura cognoſceres/nō latuiſſet te nō intellecturū oraculi ambigua Crœſum. Miſer igit' tu q delphos habitās inde ad uniuerſū orbē inania fūdis reſponſa. Inſani aūt oes hoies q ad te quaſi ad ueridicū deū accurrūt/ nec me ipſum inſanū fuiſſe iſicior/q & bis ambiguitate ne ignorātia tua dicā deceptus tertio ēt nō diuitiis aut uana re quapiā. Sed qūo facilius atq; tutius philoſophari poſſē abs te quæſiui. Sed mea omittenda forſan ſunt alienaq; ſimul quæ tpibus noſtris efficiens oia confundis. Antiquiſſima uero quæ uniuerſis patent oino prædicanda Magno Xerſes terreſtribus copiis atq; naualibus in græciam impetu ferebat'. Q uare atheniēſes quibus maxime infenſus erat turbati cum nulla ſalutis ſpes ſibi aliunde reſtaret ad te delphice confugerunt. Q uid aūt tu num amicos atq; cultores tuos defendiſti minime/ſed ligneo muro munitos derelicta urbe fugere conſuluiſti.

Effugite / extremas mundi & penetrate ſub oras
Ne miſeri tardate/feret fuga ſola ſalutem.
Non ſaluum caput illius non peſue/manuſue
Vlla nec reliquo pars deniq; corpore ſalua
Curribus ecce furit uectus de gente ſyrorum
Mitis erit nulli/rapiet ferus omnia mauors.
Non templis diuum parcet/non mœnibus urbis:
Cuncta igni conſumet/an ipſa exterita magno
Sudore aſpicitis ſuperum ſimulachra madere?

Hæc ne diuinatio eſt? Nemo profecto conditionem illorum temporū perſpiciens hoc ignoraſſet. Sed quid deinde ſequitur.

Poſt multas tandem proſtratas iupiter urbes
Lignea mœnia dat pallas quam condidit urbi:
Vnde optata ſalus fœlix & palma ſequetur:
Si tantum pugnam non expectarit equeſtrem.
Tu uero ſalamis uel cum ſucceſſerit æſtas
Vel cum triſtis hyems propriis priuabere gnatis

Q uo pacto ſi Apollo futura quaſi pñtia præuidere pōt amiſſurā ſciebat filios ſalamina utrū uero hyeme quādo cerealia ſemina iaciūt' an æſtate quādo metunt' ignorabat? quia uidelicet certū erat nō potuiſſe illos ingēti perſaꝝ exercitui reſiſtere/quo aūt tēpore aggrederent' maleficus ille qui hæc oia reſponſa fingebat minime ſcire poterat. Simili ratione ruinam urbis atheniēſiū præuiderat/ac ideo fugere illis nauibus quaſi ligneo munitos muro conſulebat/quod ēt Themiſtocles humani uiribus ingenii præuiderat Sed ante q̃ tu auctoritate tua populum mouiſſes perſuadere non poterat. Nunc quid hac de re quærentibus lacedæmoniis reſponſum fuit uideamus.

Q ui ſpartam antiquam colitis uel mœnia ueſtra
Aſperſis deuicta cadent/uel regis adempti
Herculidis mortem grauiter plangetis amaram.

Hæc certe ſi q̃eto tp̃e ceciniſſes oĩbus friuola uiſa fuiſſent/ſed terrore factũ eſt ut ignorãtia tua lateret.Nõ.n.ſolũ uaticinia/uerũ ẽt aruſpicia/& auiũ uolatus atq; cantus in talibus ſolent tp̃ibus facile credi.Cõſideraſti.n.urbe ꝓſtrata regẽ quoq; nõ euaſurũ . Sin aũt rex egrederet᷑ caſurũ illũ nemo dubitaſſet/& multitudinẽ hoſtiũ & uirtutem lacedæmoniorum nõ ignoraret.Ita fieri poſſe cõiecisti ut ꝑterriti hoſtes admiratiq; animos hoium conſiliũ aggrediẽdæ urbis relinquerẽt/quã ſi tñ cæpiſſent ac diruiſſent/rex etiã euadere nõ poterat.Rege interẽpto poſſe urbẽ euadere ſperaſti/ac ideo ita ex ignorantia diſiunxiſti/ut quoq; res ſe uerteret ueridicus uidereris.Prætereo multa quoꝝ ambiguitate magnas urbes plerũq; ſcimus euerſas fuiſſe.Nihil.n.unq̃ hoibus hæc deoꝝ reſponſa contulerunt/offuerũt uero ſæpius alios in alios cupiditate ac ſpe uictoriæ Apollinis auctoritate concitantia.Sed audiamus quid Lycurgo reſpondit.

Care ioui magno qui templa ad noſtra lycurge
Veniſti/care & cunctis dilecteq; diuis
Tene hominem apellem ne deum:ſed quando ſacrarum
Cura tibi tanta eſt documenta exquirere legum
Te potius natum cæleſti ex ſtirpe putarim:
Has autem concedo libens cognoſcere binas
Prima uias opus eſt/bina & ueſtigia uitæ
Humanæ/quarum una fouet lætaq; fouetur
Libertate homines ſemper contra altera triſti
Seruitio & turpi premit hanc ignauia uecors
Seditioq; parit/pax illam dulcis amorq;
Hanc igitur fugiet/illam ſed quiſq; ſequetur.

Q uæris an deus ſit/& deũ poti9 fore putas/ẽt ne coniicies illũ ꝓpter uirtutẽ futuꝝ memoriæ? Leges aũt illi eas cõcedis/quas aniculæ quoq; mediuſſidius & mãcipia nõ ignorãt.Q uis.n.uirtute atq; cõcordia ciuitates creſcere/cõtrariis libertatẽ amitti ambigeret Sed doce qũo fortes/qũo cõcordes ciues erũt/nec mortales hoies uelis hæc uider᷑ quæ tu neſcias.Nõ aũt de rebus publicis atq; grãdib9 ſolũ/ſed priuatis ẽt ac leuiorib9 inutilia dabãt reſpõſa.Deducẽda.n.uxore iterrogatus reſpondit.Argiuã eligito puellã /de filiis aũt neue labdacides uxor pariet tibi pernicioſum/demigratione ad aureos migrate uiros/de inani gloria.

Excellit cunctas exculta pelaſgica tellus:
Thraces equis præſtant/uirtus ſed maior eorum
Eſt hominum/qui pulchre arethuſæ e gurgite potant.

Nõ uidetis certe o Apollo aruſpicibus & augurib9 melior.Multo.n.te Socrates p̄ſtantior/q cũ ab eo qdã quæreret duceret ne uxorẽ utrũ facies inqt pœnitebit.Illi uero q filios deſiderabat dixiſſe fert᷑ nõ recte ip̃m facere q̃ de habẽdis cogitet liberis/cũ potius cogitãdũ ſit qũo ſi dabunt᷑ debẽt gubernari.Ei uero q patriã deſerere uolebat qm̃ iſœliciter in ea degeret/ non ꝓba ip̃m agitare reſpõdit cõſilia/patriã.n.relinquebat . Sed ſuã moroſitatẽ quæ faciet ut apud alios quoq; nõ ꝓſpere uiuat ſecũ afferebat.Tu autem o Apollo nõ modo uocatus/ſed ẽt ſpõte nõnullis cõſuluiſti.Nã atheniẽſibus nihil petẽtibus uiginti ante uigintiq; poſt caniculares dies opaca in domo Dionyſo uti medico cõſuluiſti/nec præclaꝝ qd ſed quod uel mediocriter penitus medicus ſciret ꝓtuliſti.Q đ uero ſeni cuidã ſi liberos procreare uellet iuniorem ducẽdam uxorẽ reſpondiſti / quilibet id qui naturæ uires ac ætatum conſiderauit non peius te ipſo uideret.

¶Q uod malefici uates partem quæſtus petebant. Cap̃.XI.

Vr autem ei ſapientiſſime deorum Charilao ac Archelao lacedæmoniorũ re-
c gibus multo utilius fore reſpondiſti/ſi agri quem bello acquiſiuerint mediam
Apollini partem attribuerunt cui porro alteri Apollini tribuerent? Non enim
tibi petebas/neq; ita ego te impudentem audeo dicere Sint hæc.

Quod poetæ reſponſis laudabantur quaſi diuini. Cap̃.XII.

Rchilochũ aũt poetã oium poetaꝝ petulãtiſſimũ/q de mulieribus ea ſcripſit/
a quæ nemo frugi æquo aio audiret/& Euripidẽ a ſocratica philoſophia iproba
tũ & Homeꝝ/quẽ Plato tanq̃ inutilẽ a ciuitate ſua reppulit laudibus ad aſtra
tuliſti. Archilochi.n.patri de filio quærenti dixiſti p̃clarus hic iter hoies erit o Thelesi-
cles. Similiter fere de Euripide. Naſcet̃ tibi filius Mneſarchide optimus atq; glorioſus.
Homeꝝ aũt & fœliciſſimũ quaſi deũ & miſerũ quoniã in agẽda uita nõ paruos tulit la-
bores ꝓnũciaſti. Quid igit̃ erat quo imortalitatis tibi Archilochus dignus uidebatur?
Dic quæſo abſq; iuidia ut mirabilẽ eius uirtutẽ ẽt nos imitati ad cœlũ ſimiliter conſcen-
damus. An uituperãdas oẽs mulieres putas/quæ nobis nubere nolint ut Archilochus
fecit? Sed ꝓpter carmina uidelicet tibi placuit. Dii.n.& uiri diuini carmine utũt̃/nec do
mus nec ciuitas aliqua nec nationes ſine carmine probe gubernant̃. Quare q eũ occi-
dit Archias a tẽplo quaſi ſceleſtus exire abs te iuſſus eſt/muſarũ.n.occidit amicũ. Qua
uero uirtute dii Euripidẽ admirati ſũt neſcio niſi coronas ac plaudẽtia theatra ſoleãt ad
mirari/an quia publice in arce atheniẽſium cœnaret? an quia macedonũ populi eũ lau-
dabant cœlo dignũ iudicaſti? Homeꝝ uero cur deũ/cur fœlicem fore putabas? cui de
morte interrogãti reſpõdiſti/patriã quære. Nã hãc mater tibi nõ p̃r dedit. Sed non ꝑ-
cula Minois tellure inſula ẽ/in qua tibi erũt ultima fata/cũ adoleſcentiũ abditum ſermo
nẽ audies. Graue nãq; o ſapiẽtiſſimi uiroꝝ/deoꝝ uolui dicere/graue inquã ẽ ſi neq; ubi
natus ẽ/neq; ubi moriet̃ ſciet Homerus. Simileq; mihi uidet̃ ac ſi ſcarabeus uehemen-
tia uẽtoꝝ a ſtercore ubi natus eſt ad alia ſtercora latus delphicũ Apollinẽ interrogaret/
quonã e ſtercore natus eſſet/& in quo deniq; moreret̃. Sed de poetis hactenus.

Quod Athletæ diuinis honoribus auctoritate Apollinis afficiebantur. Cap̃.XIII.

V uero nõ poetas ſolũmodo/ſed pugiles ẽt atq; athletas in deoꝝ tuis oraculis
t honores cõduxiſti. Vtinã cũ mare metiri poſſis/& harenaꝝ numeꝝ nõ igno-
res/ſurdos itelligas & mutos audias/hæc oia neſcires & illud probe teneres/
q̃a pugiles a calcitrãtibus nihil differũt. Sic.n.aut aſinos quoq; deos putares/aut Dio-
medem pugilẽ nõ quaſi deũ honorares. Vltimus heroum Diomedes quẽ uenerator ſa-
cris. Cur.n.o græcoꝝ iterpres ut Plato dicit ad cœlũ illũ hoiem rapuiſti? An quia uno
ictu in olympico certamine aduerſariũ deiecit/aptiſq; pectoribus eius manu pulmonẽ
abſtraxit? O rẽ mirabilẽ an quia quatuor talẽtis dãnatis nõ tulit ſed mœrore ac ira com
motus colũnam qua domus ſuſtentabatur ubi iudicũ filii docebant̃ ſubtraxit/miſera-
q; oẽs morte cõfecit? Sed illud forſan admiraris quia in loculũ ꝑſequẽtes fugiens ſacrũ
igreſſus tegmen loculi ſic appoſuit atq; tenuit ut inde non potuerit abſtrahi. Ideo ergo
deus & nõ mortalis ideo uirtutẽ eius dii admirati in cœlũ ipſum ſicut Ganymedem ra-
puerũt. Sed illũ pulchritudine ꝑſuaſi/hũc robore corporis/& q̃a uiribus bene uſus eſt.
Cur nõ ad aſinis quoq; bene calcitrantibus ut de pugilibus oracula reddis? Precipuus
deoꝝ ſilueſter aſinus nõ Diomedes quẽ uenerator ſacris. Quippe & Diomedẽ & mul
tos alios ſi calcibus ſecũ certaret oino ſuparet/ipſum ẽt pugilẽ thaſiũ & baratrũ de cœ-
lo calcibus facile deiiceret. Credamus.n.deo ꝙ ẽt thaſius ambroſia nectare deoꝝ in cœ
lo utatur. Nũc demũ intelligo diuinũ quod eſſe cæleſtib9 uti. Quod ſi philoſophi oẽs
intellexiſſent omni uirtutis genere ſpreto Thaſiũ pugilẽ imitati fuiſſent/cui imortalita-

tem quidẽ ut Diomedi dii nõ conceſſerũt. Sic aũt honorarũt ut cũ ænea ſtatua ei9 quaſi animata ſup pulſantẽ hoſtẽ ceciderit. Cũq; Thaſii quaſi diuinaꝝ reꝝ ignari ſcelus illud putaſſent in mareq; ſtatuã icċirco ꝑiecerint dii cõmoti ingẽti annonæ penuria eos uexabant. Tu aũt Apollo quaſi deoꝝ humaniſſimus ambiguũ ut ſoles auxiliũ eis præbuiſti ſic dicens. Reductis in patriã exulibus cererẽ meteris: Thaſii uero quaſi maiori quæ curæ deoꝝ humanitati exules q̃ ſtatue forẽt reſtituerũt eos in patriã/& nullã utilitatem cõſecuti ſũt/donec quidã uidelicet ſapiẽs pugilis demerſam ſtatuã itel'igi ꝑ oraculũ expoſuerit/q̃ reſtituta fœcũditas agroꝝ thaſiis reſtituta ẽ. Simile qd loris accidiſſe fert̃ /q cũ Eutyculẽ quaſi proditiõis cõſciũ in carcerem inſtruxiſſent & poſt mortẽ eius ſtatuas dehoneſtarunt/fame laborãtes oraculũ acceperunt ut dehoneſtatum honorarent ſi agros nõ fruſtra uellent arare. Non minus igitur athletas dii uidentur diligere q̃ boues ſaginati ab hominibus diliguntur/quibus ſacrificatis tu Apollo placari ſoles.

¶Quod etiam titannis Apollo adulabatur. Cap. XIIII.

Quid autem dicam q; crudeliſſimis etiã tyrannis ſic adularis ut ſummos uiros putare uidearis: Quid.n. ais de Cypſelo fœlix hic uir Cypſelus æacida. Quo modo aũt ſi Cypſelus fœlix phalaridẽ cuius ille ſimilis fuit beatũ fuiſſe negabimus/imo uero non uideo qua rõne phalaris ẽt tibi ac Ioui placuit. Sic eni ipſi quoque reſpondiſti Apollo Iupiter que pater uitam Phalaridi prorogauit/quia Caritona & Menalippum humaniſſime tractauit. Nam cum illos inſidiantes ſibi cæpiſſet patientiã quã dum torquerentur oſtenderunt admiratus dimiſit.

¶Quod ligna & lapides adorandos apollo conſulebat. Cap XV.

Methymnenſibus aũt perutile fore aſſeruiſti ſi ligneũ Dionyſi caput colerẽt /colunt.n. certe methymnenſes ligneũ Dionyſi caput tibi hortanti pſuaſi/alii uero lapideis/alii æneis/nõnulli aureis/multi argẽteis ſimulachris ſacrificãt. Triginta deoꝝ milia in terra eſſe cenſet Heſiodus. Ego aũt multo plures lapideos atq; ligneos hominum creatores ac dominos eſſe uideo. Sed tibi o Apollo mirabile uiſum eſt quod ligneum humani capitis ſimulachrum dum iactum traherent methymnenſes extraxerunt/colendũq; illud diuinis honoribus eſſe reſpondiſti. O rem mirabilem ex profũdo maris ita repente retibus annexũ Dionyſi caput proſiluit. Hæc Oenomans.

¶Euſebii Pamphili Liber ſextus.

Nunc in hoc ſexto euangelicæ præparationis uolumine falſitatẽ oraculorum a falſa de fatis opinione profluxiſſe/neq; aliunde q̃ cæleſtium motu corporum diuinationem illorum coniectura collectam fuiſſe oſtendemus.

¶Quod quæcũq; dii gentium præuidebant cæleſtium motu præuidebant. Cap. I.

Adit ergo rurſus magnus apud gentes Porphyrius / q̃ in libro de oraculis mãifeſte hoc his uerbis apit. Quæ cũq; inquit dii fatata prædicunt ſtellarum motu ita futura ſignificant / quod omnes & maxime Apollo multis reſponſis aperuit. Cũ.n. ab eo quæreret̃ marẽ ne an fœminam in utero habens mulier pareret/fœminam reſpondit/idq; a cõceptionis tpe pcepiſſe declarat dicens/non ſperato marem phœbe cum arares cypriæ radiis tenebatur. Aegrotationes etiam ſtellarum curſu prædicabant. Malis enim pulmonẽ agitari humoribus reſpondit/quia ſalebris Saturnus premeretur/& in alio reſpõſo/fatat9 tibi adeſt dies quẽ

Saturnus maiorſq; ſimul ſtatuerunt. His abunde intellectum puto non diuina quadã uirtute ſed cæleſtium motus obſeruatione ac ratione mathematica gentium deos futura cognouiſſe. Ita nihil diuinius q̃ homines afferebant.

¶Quod uoluntates hominum ſatis agi arbitrabantur liberum negantes arbitrum idq; deorum conſiliis perſuaſi. Cap. II.

q Vare modo attente conſidera/q; non ſolum exteriora/& quæ in poteſtate noſtra non ſunt/uerũ ẽt uoluntates hominum fatatas arbitrabantur. Sic. n. ipſe Apollo cum de milite quodam interrogatus eẽt quare tam periculoſæ rei ſtuderet reſpondit dicens. Mars eum genethliacus concitat/adeo aũt generoſi quidem illi dii fatatum extulerunt ut nec templa ſua defendere ſe poſſe a fulminibus confiterentur Qua igitur ſpe uota illis redduntur? aut cur pie colendi adorandiq; ſunt/qui ſibiipis ſufficere nequeunt? Quæ omnia oraculo ſuo his uerbis edito apollo confirmauit.

Vos ab ericthonii generati ſanguine magni
Qui quando ſtructura cadet pulcherrima templi.
Percupidi ſcire hæc oracula noſtra petiſtis
Cum ualidi magno uenti cum frigore ſurgent
Compreſſus cum fulminibus ruet undiq; crebris
Exilietq; æther/quæ templa excelſa deorum
Sub mediiſq; undis naues multaſq; cremabunt
Atq; altos ferient montes/ipſoſq; fugabunt
Paſtores trepidos/ſpelæaq; poſcere cogent
Tunc quoq; terrifico percuſſum hoc fulmine templum
Ardebit/ſic ſtat fatorum immobilis ordo
Ferre autem longe præſtat quodcunq; ſeueræ
Et fixa & ſtabili ſtatuerunt longe ſorores.
Eſſe etenim certum ſtabile inuiolabile ſemper
Quicquid nent fuſis parcæ rex iuſſit olympi.

Si ergo nec templa ſua defendere dii poſſunt/ſed uenire neceſſe eſt quæ parcarum fuſis ſunt euoluta/quid oportet deos aut colere/aut de futuris interrogare/ſi tam bonorum q̃ contrariorum cauſa neceſſitas erit fatalis? Erit igitur hæc neceſſitas diis omnibus ſpretis ſola ueneranda/q; ſi parcarum dominus iupiter eſt/qui quodcunq; fuſis parcæ conuoluent immobile fore ſtatuit/cur non cæteris omnibus relictis ſolum illum deum & ſolum bonorum largitorem magna prædicas uoce? præſertim cum ipſe ſolus cõſilia parcarum ut alibi dicis mutare facile poſſit. Vera igitur ratio illum eſſe deum/illum ſequẽdum atq; colendum ſolummodo aſtruit.

¶Quod facta magica ui ſolui poſſe Apollo reſpondit. Cap. III.

c Ontra uero Pithius Apollo maleficis artibus fata ſolui contendit. Cum enim quæreret quidam cur ineptus ad rem quampiam ab Apolline iudicatus eſſet quid faciendum eſſet/ut quaſi aptus ſuſciperetur/fatorum impediri ui eum reſpondit/quam magicis artibus effugere poterat: Vnde aperte patet magicam diuinatꝰ artem hominibus conceſſam ut aliquo modo fatum reppellerent. Hæc Porphyrii nõ mea ſunt/qui autem re magica fata hominibus ſoluenda conſuluit quomodo ipſe qui deus eſt fatatum templi non reppulit incendium? Nobis autem illud etiam conſiderandum eſt q dignus dei appellatione ille ſit qui non ad philoſophiam / ſed ad malas artes homines hortatur.

¶Quod Apollo nonnunq̃ mentiri ſe fatebatur. Cap. IIII.

Orphirius mentiri quoq; deos fatetur exq̄ſitā futuroꝝ cognitionē dicēs non
p hoibus ſolū ſed multis etiā deoꝝ icōpræhēſibilē eſſe/unde interrogati nō ſpō-
te mentiūtur inquit.Q uare prædicere ſolēt nō poſſe uera ſe reſpōdere/homi-
nes aūt ex amētia perſeuerātius cogūt/ut reſpōdeāt. Apollo igitur delphicus cū huiuſ
modi cæli ac cōtinētis affectio eſſet/ut uerū præuidere non poſſet retine dicebat p uatē
uim iſtam/& potētia uerba hæc nō pferas / falſa dicā ſi coges.Et in alio reſponſo nihil
hodie inquit ſtellarū mihi uia dicendū præſtat.Deinde cōcludens ait/manifeſtū iam fe
cimus unde falſitas ad deorū oracula ſubrepat.Hæc Porphyrius.Nos autem dicimus
hinc patere nihil in deorū oraculis diuinū fuiſſe.Q uomodo.n.deus qui natura ueritas
eſt mētietur? aut quomodo boni dæmones falſitate quærētes fraudabunt? quomodo
etiam homine ſuperior erit qui ſtellarū motu impeditur?Sed mortalem quidem homi
nem cui aliqua cura uirtutis ſit nulla ratione cogi poſſe ut mētiatur nō dubitamus. Nā
etiam uerbera & cædem minaberis/non dubitabit exclamare enſem acue/ignē afferas
corpus meum incidas/totū cremato ſtellæ in terrā ante deſcendēt & terra in cælū aſcē
det/q̄ falſum a me quicq̄ audias.Deum autem aut bonos dæmonas ad cōtinentis cæli
neceſſitatem ignorantiam ſuam referētes credemus?minime.

Q uod falſa eſt opinio de facto. Cap.V.

On enim dii aut boni/ſed pernicioſi nequam dæmones ſunt/ qui libertatē no
n ſtrā deſtruxerūt/& ſtellis nō exteriora ſolū uerū etiā uoluntates noſtras cogi
nobis pſuaſerūt.Q uod ſi eſſet/iaceret omnis philoſophia/iaceret pietas/nul
la eſſet laus uirtutis nullus fructus laborū/nec puniēdi eſſent improbi/nec admirandi
ſtudioſi/ſi nō libera uoluntate & noſtra ſponte ſuſcæptis laboribus ſed neceſſitate fato
rum hæc fierēt.Ita uniuerſam hoim uitā hæc euertit opinio.Na ſi euētura oīno ſunt p-
ſpera uel aduerſa unicuiq; hominū/eſtq; neceſſe hæc me agere & te illa/q̄d oportet cu
ra laboreq; cōfici?Nam ſi qui militiam ire cupit non ſponte ſed fatis coactis id cupit/&
latrones ſimiliter ac adulteri cæteriq; nequiſſimi homines & ecōtra modeſti & iuſti fa-
tis cōpelluntur.Q uomodo igitur hoc dogmate imbutus quiſq̄ mouenti ac præcipien
ti mentem adhibebitur?aut quomodo non exclamabit/nō ſunt poteſtatis hæc meæ o
doctor?Ac ideo quid oportet ſollicitum eſſe niſi ſollicitudo etiam fatis hæc mihi ſollici
tudo deſtinata ſit?Q uod ſi docendi præcipiendiq; tibi neceſſitas inſtat fruſtra tamen
doces ac præcipis.Faciam enim ſi fata uolunt/immo uero laborandū mihi nō eſt.Ade
rit enim mihi neceſſario quod fatatū eſt/& pfecto qui ortatur & docet qui peccātes ca
ſtigat & probos cōmendat/is re ipſa liberū nobis arbitriū ineſſe oſtendens ſolo fatorū
utitur nomine/ſimiliterq; facit ut ſi quis bonitatē naturæ qua uniuerſa gubernantē neq
tiæ appellet uocabulo/eodē.n.certo pacto cū manifeſte oēs nō aliunde ſed a libera no
ſtra uoluntate admonēdos filios caſtigandoſq; ſeruos inducamur/& ſponte nos aliud
uelle aliud nolle cognoſcamus. Vehemēter erat qui hæc neceſſitate fatorū fieri cōten-
dit/& ſtudia hominū retrudit.Exhortatione nāq; atq; doctrina bene uitam agi huma-
nam uidemus/quæ oia una cum legibus hæc opinio ſi ſibi cōſtet radicitus euellit non
enim erit opus aut peccātes caſtigare/ſiquidem coacti fecerūt/aut honores pbis uiris
retribuere/quæ utraq; profecto uidemus magnā uim alteꝝ ad improbitatē reprehēdē
dam/alterum ad probitatē amplexandā retinere.Pietas enī in deū nōne funditus euer-
titur / ſi nec ipſe deus nobis nec piæ orationes & cultus eius neceſſitate iunctis homi-
nibus prodeſſe?Q uomodo autē ſentiamus noſtra nos appetitiōe moueri nō omnino
amētiſſimū erit ab exteriore quadā ui quaſi animi expertes moueri nos credere?.Sic.n.
libera uolūtate alia fugimus alia ſequimur/ut quemadmodum dolere gaudere uidere

audire nō ratiocinãdo ſed re ipſa cōprehēdimus/ita a noſtrū ipſorum cōſilio ad fugien
dum aut ſequendum moueri nos profecto ſentimus.Q uas ob res rationalis naturæ
libertas iure negari non poteſt.Si autem multa præter uolūtatem eueniunt/quibus nō
nulli turbantur/diſtinguēda res elegantius eſt/conſiderandumq; diligentius qua ratio
ne fiant/uidebimus enim non fatorum ſed alia quadam atq; ſublimiori prouidentie ra
tione ita fieri.Age igitur altius rem conſideremus. Vniuerſa igitur diuina prouidentia
exiſtere ac gubernari uera pietatis ꝑdicant iura/propria uero ratione ſingula ſecūdum
formas ſuas/quædam habitu/quedam natura quædã ſenſu alia ratione ac iuditio & uo
luntate mouentur/& alia quidem antecedente ratione facta/alia uero cōſequente ad ea
quæ per antecedentem producta ſunt/uariū totius atq; diuerſum cōſtituunt ornatum
cunq; ſingula rerū genera propriã naturæ determinatãq; fabricam a prima cauſa cōſe
cuta ſint/hinc libertatis quis naturæ rationem facile perſpiciet:cum enim non ſimplex
quædam res homo exiſtat/ſed a duobus contrariis animo atq; corpore conſtet/cunq;
corpus ex cōſequēti ut organum animo attributum ſit/anima uero de intellectus ſub
ſtantia prædicente ſit ratione creata/& illud quidē irrationale ac mortale/hæc aūt irra
tionalis incorporea atq; im mortalis/cūq; corpore bæluis aīo rationali immortaliq; na
turæ cōiungamur.Iure ita cōpoſitum hoc animal cum ſimplex natura ſit/dupliciter di
uerſaq; uia uiuendi rationem complectitur.Nam & naturæ corporis ſeruit & diuinio
rem partem ſi ſe ipſum cognouit nō ſpnit libertatis ſuæ cupidū/ ita idē & ſeruit & libe
rum eſt talem enim a deo corporis atq; animæ quibus ipſe ſciuit rationibus coniūctio
nem homo cōſecutus eſt.Si ergo quiſpiã quæ corporis aut animi naturæ ſūt fati uoca
bulo abuſus neceſſitati ſubiicit uehementer errat/ſi enim neceſſitas quæ impediri non
poteſt fatum eſſe intelligitur/multa uero animæ & corporis naturam conſequentia im
pediuntur/infinitaq; forinſecus præter naturam & animæ & corpori accidunt quo
modo fatum & natura idem atq; unum erit: fiunt enim in nobis multa uoluntate/
quæ in nobis eſt / cuiuſmodi ſunt quæ ſecundum naturam animæ appetimus multa
etiam corporis natura fiunt/alia iſtis animo dico & corpori accidunt / quæ aliis natu
ra conueniunt ſed neq; animi libertatem/neq; corporis naturam/neq; quæcunq; forin
ſecus accidūt iure q̄ſpiam a cauſa ſubtrahat.Cauſa uero oīum & quæ libertatis noſtræ
ſunt & quæ naturæ corporis ſunt/& que accidūt extrinſecus deus eſt/a quo uniuerſa q̃
ſunt ꝓducunt.De omnibus omniū quæ ſūt ſcriptura id dicit quoniã ipſe dixit & facta
ſunt ipſe mãdauit & creata ſunt.Si ergo cū alia uolumus/alia p̄ter opinionē accidūt no
ſtram meminiſſe tūc debemus cōiunctionis huius noſtræ quæ corpore atq; animo cō
ſtat/unde irationalis atq; intellectiua aīa in infantis corpe p̄ter naturã ſuã irrōnalis eſſe
uidet/& intellectus ægrotatiōe corpis uerſus in ſanit/& ſenectute inſtrumētis omnibꝰ
īntellectis intellectiuæ aīæ uirtus hebetat/dolores rurſus p̄ter naturã uehementius cor
pus urgentes libertatē animi deiiciūt/quæ doloribus uicta corpus cōſequit.Ita patet i
euitabilia quædã uincula libertati aīæ ptim a natura corpis/partim ab exterioribus imi
nere/ſed uolūtas hois ad tantū uirtutis interdū peruenit/ut & naturæ corporis & exte
rioribus cunctis reſiſtat.Corpus eni plerūq; ad uenerē fertur/& anima habenis utens
rationis ſubigit corporis impetū atq; domat.fame ſiti ac frigore corpus cōficitur/& re
media quæritat/at uoluntas econtra/ea ipſa nonnunq̃ eligit/ieiunio ceteriſq; laboribus
appetitū carnis frænat/præterea natura corporis titillatione gaudet uoluptatum/& uo
luntas laborem plerūq; amat.Multi autem peiora ſecuti naturalem uſum ad eum qui
præter naturam eſt conuertunt/maſculi & maſculos turpitudinem operantes.Ita non
in omnibus ratio uincitur/ſed interdum ipſa ducit iterdum autem ducitur/adeo ut nō

nunq̄ mori melius q̄ uiuere iudicauerit/propriis homo manib⁹ ſe ipſum interimat. Si
ergo ſolū modo ad corpus uniuerſa ſibi eſſet cōcertatio/nō magna beneuiuēdi eſſet dif
ficultas. Nunc cū hanc uitā deus inter multa conſtituerit/inter homines iter bæluas in
ter ignē etiā atq; aquā cōtinentēq; aera nō eſt ſibi ſolūmodo pugnādū aduerſus cōiun-
ctā corporis naturā/uerū ēt ad infinita pene exteriora. Crebro.n.etiā ciboꝝ & cōtinen
tis temperies aut ecōtra frigora æſtus aliaq; huiuſmodi cōplura natura quidē facta/no
bis autē per accidēs ingruēta nō parū ꝓpter corpis naturā quæ facile poteſt exteriores
ſufferre uoluntatē hominis pturbāt/ad hæc illi qbus cū uiuimus uoluntatē plerūq; no
ſtrā rōnibus aut quouis alio modo ad ſuā cōuertunt/& alias meliorē/alias peiorē effici
unt: Solet.n.cōuerſatio praua nocere/ſicut ecōtra bona ꝓdeſſe/bonos quippe mores
cōuerſatio mala corrūpit/ueluti ēt praui mores ꝓba cōuerſatōe corrigunt/ſic igitur ra
tionalis aiæ uirtus huc atq; illuc ab exterioribus fertur. Rurſus autē uiribus ſuis diuinis
aliqn̄ ſuperat cūcta & inuicto robore philoſophat. Quid dicā q̄ quibuſdā ſæculis ex-
celſo magnoq; animo hoies & robuſtiſſimis corporibus abūdarūt/nonnullis ecōtra:
quæ oia gubernationi totius aptiſſime cōgruentia q̄ maximū ornatū uarietate rerū faci
unt. Omnibus aūt ſimpliciter tā his quorū nos ſumus cauſa/q̄ his quæ ut natura fiūt/
aut extrinſecus accidūt una omnipotēs atq; oia penetrās ꝓuidentia dei p̄ſidet/quæ uni
uerſa ineffabilibus gubernās rationibus multa ēt eorū quæ natura fiūt cōmutat/auxili
umq; affert/ut ea quorū nos ſumus cauſa & eligamus & operemur/his oibus triparti-
to ut diximus diuiſis in ea quæ in nobis ſunt/in ea quæ ſecūdum naturā/& in ea quæ p
accidēs fiunt oibuſq; iſtis ad uoluptatē dei reductis/nullū locū fatorum poſſidet ratio/
hinc etiā unde maloꝝ ſcaturiat fons aperitur/qui nullū locū habet in his quæ ſecundū
naturā aut corpore aut aio/fiunt/ſed nec in his quæ forinſecus accidūt; Solūmodo aūt
in libro animi motū/qn̄ nō ſecūdum naturā neq; recte mouetur/ſed a regia exiens uia
ſponte (dominus.n.ſibi ipſi animus eſt) præter naturā fertur/cūq; præcipuū honorē a
deo acceperit ut liber ſit & ſui motus iudex diuina quædam lex iniūcta ſibi naturaliter
eſt/que in ipſo anteriore receſſu exclamat uia regia ꝓficiſcaris / noli ad dexterā aut ſini-
ſtrā declinare/uia uero regia recta eſt/quā unicuiq; aiæ quaſi natura inſitā legē auxilia-
tricē ad opus creator nobis inſtituit. Sic p legē rectā oſtēdit uiā p poteſtatē uero liberā
effecit/ut in ipſa eſſent uirtutis præmia ſine ui aliqua eligere cū poſſit ēt cōtraria male.
Ita ſi ꝓprio motu naturalē deſpexerit legē fons uitiorū ſponte nō aliūde neq; ulla neceſ
ſitate/ſed libera uolūtate atq; iuditio facta eſt. Eligētis igitur culpa eſt/deus uero incul
pabilis eſt/nec cū prauā deus aut naturā aut ſubſtatiā aiæ creauit. Cui.n.ipe bonus ſit/
bona ſunt oia quæ ab eo creata ſūt: Bona igitur ſunt oia/quæ natura inſunt. Vnicuiq;
rationali animæ liberū arbitriū natura ineſt. Bonū ergo eſt id ad eligēda bona creatū/
ideo quādo male agit nō eſt natura culpanda/nō enim natura ſed præter naturā malū
agitur/cum ſit electtionis deprauatæ nō naturæ opus: Cū enim uirtus ad eligēda bona
ineſt/ſi ea nō elegit ſed ſponte melioribus ſpretis mala imitatus ſequitur/quis poteſt eū
dicere morbi ſui cauſam nō fuiſſe præſertim cum inſitam atq; ſalutarem legem uolens
contempſerit? Qui ergo iſtis omnibus reiectis a neceſſitate motuq; ſtellarū omnia de
præhendere putat/nec nobis ſed uirtuti qua omnia mouentur peccandi cauſam tribu-
it/is quomodo nō impius atq; amens erit? Nam ſi fortuna & caſu abſq; aliqua prouidē
tia ferri omnia opinatur/impietatis crimine reus mentecaptus quoq; uidebitur/ quoni
am pulcherrimum rerum omnium ordinem non perſpiciat/ſin uero prouidētia dei &
optima ratione cuncta gubernari fatetur/quoniam tamen non peccare ui fatorum de-
linquētes cōcedat neceſſe eſt/cauſamq; delictorum diuine attribuat pronuidentiæ/mu

tato uocabulo neceſſitatem & fatum ipſam appellans/impius profecto iudicabitur/immo uero peſſimus oium/qa creatore uniuerſi alios ad adulteria/alios ad rapinas / alios ad alia uitia ipelli arbitret᷑. Vnde ſequit᷑ aut hæc peccata nō eē/aut peccādi cām in creatorē referri. Nā ſiue cū uniuerſa cūctiſq; adſit peccare hoies cogit/ſiue ſtellarum motui uim cogēdi cōceſſit. Ipſe certe aut ꝑ ſeipſū aut ꝑ orbes cæleſtes quaſi ꝑ organū nolētes hoies ad uitia immitit. Quare nō iure homo ſed creator eius peccator erit / quo dogmate nihil ſceleſtius excogitari pōt. Ita qui fatoꝝ neceſſitatē eſſe credit/is apte deū & ꝓuidentiā negat ueluti ecōtra/qui deū uniuerſis præeſſe putat uim fatoꝝ oino deſtruit: Aut.n.idē eſt deus quod fatū/aut diuerſum/idē certe nō erit. Nā ſi ſeriē cauſaꝝ ineuitabilē cæleſtiū motu effectā fatū eſſe opinant᷑/qūo elemēta corporea unde cæleſtia etiā cōſtant priora fato non erunt? & qūo quod elementis & cœlo poſterius eſt/idē erit qđ prima cauſa? Quod ſi elemēta/& rōnis & aīæ expertia ſunt/deus aūt icorporeus & uita & ſapiētia eſt rebus oibus & ut ſint & ut bene ſint bonitate ſua largiēs/nō erit profecto unū ac idē deus & fatum/quod cū cæleſtia corpora cōſequant᷑ eoꝝ accidens eſt. Si ergo diuerſum quærendū utrū melius deo ē an nō. Sed nihil deo melius/nihil potētius excogitari pōt. Vnicet ergo deus ſupabit exterminabitq; oino fatū/aut ſi patiet᷑ ipſum extare cū poſſit uim eius malignā cōpeſcere/ipſe ad ſeipſum malignitatis cām attrahet. Imo uero ſiquidē creator oium deus eſt/fatū quoq; ab ipſo productū eſt. Ita nullæ uidebitur ſibi curæ uniuerſum eſſe. Cum tamen ab ordine rerum & alterius ad alteram affectionē & ab his quæ a libera poteſtate animi fiūt a parte ꝓuidentiæ pateāt effectus Nam & ſi nullæ quædam partim corporis partim externaꝝ rerum animū plerūq; a uirtute repellāt/ad oia tamē reſiſtit & inuicta diuino auxilio libertas humana euadit quæ res certamine martyrum qui pro euangelica doctrina cuncta libere ſubierunt pericula comprobatur. Infiniti pene homines non ſolum græci & barbari/uerū etiam mulieres teneræq; puellæ intrepidæ cruciatu oi ſuperato libenter a corpore abierunt. Nec qſq; poterit fatorum neceſſitati hæc accōmodare. Quando.n.alia talia cæleſtium motus effecit certamina? aut quando uita hominum ante ſaluatoris noſtri doctrinam tales luctationes propoſuit? Vbi autem doctrina huiuſmodi unquam fuit/quæ prauam ſupſtitionem deiiceret/& cognitionem ueri dei omnibus immitteret? Quis autem ſapiens unquam potuit doctrinam ſuam ad uniuerſum orbem diſpergere/& deus uel ab omnibus uel a pluribus credi? Quod ſi hæc nunq̄ fuerunt/non eſt certe cauſaꝝ ſeries & fatalis neceſſitas oium horum cauſa. Nam ſi eſſet profecto alius quoq; eandem aut ſimilem ſtellaꝝ neceſſitatem naſcens habuiſſet. Quibus porro fatis ſaluator noſter de9uerus per uniuerſum orbem prædicatur/& qui apud græcos uel apud barbaros dii putabantur/non alia re q̄ prædicatione noſtri ſaluatoris deiiciuntur. Quod uero fatum uniuerſi creatorem ipſum eſſe cōfirmauit/qui nullam eſſe fatorum uim docuit atq; docet quomodo igitur ipſum fatum non eſſe ſeipſum prædicat? Qui aūt prædicationis euangelicæ gratia uel certarunt iam multis annis/uel etiam nunc certant/qūo ad unam uoluntatem & fidem & ad eandem uirtutem animi uiuendiq; rōnem diuerſis temporibus & tam multi noſtra memoria compulſi ſunt? Quis mentis compos credere unq̄ poterit iuuenes ſimul ac ſenes uiros & fœminas ſeruos & liberos doctos atq; indoctos non in uno climate orbis neq; in eadem hora natos/ſed ubiq; terrarum & diuerſis temporibus factis coactos unam & eandem nouam atq; inauditam doctrinam & quidem cum periculo mortis patriis ritibus antepoſuiſſe/& uere philoſophiæ dogmata duriciēq; uiuendi quā delitias maluiſſe: Cæcus profecto de his ut trito prouerbio dicitur recte iudicaret non neceſſitate ſed libero hæc fieri arbitrio.

¶Ipſoꝝ gentilium philoſophoꝝ uerba contra eos qui fatū eſſe opinantur. Cap. VI

p Lura dicere poſſem/ſed qm̄ ſuis teſtibus gentes nō argumentis noſtris confū dere inſtituimus: Oenomaū rurſus audiamus/qui magno aīo in libro de maleficis artificibus his aduerſus Apollinē uerbis utiť. Sed eas igiť in delphis tu/ neq; poſſis tacere cū uelis/ſic Iouis filius Apollo uult modo/nō quia uult/ſed qa neceſſitas uelle ipſum compellit. Videtur aūt mihi qm̄ in hūc ſermonē deductus ſum de poteſtate noſtra quā fundamentū humanæ uitæ multi appellāt diligētius quærere / hanc ptātem nos libertatē nūcupamus. Democritus aūt ſi bene memini atq; Chryſippus alter ſeruā alter ſemiſeruā pulcherrimā oīum humanoꝝ rē conatur oſtēdere / de quibus tamē nō multū curandū eſt. Quod ſi deus ēt aduerſus nos eſt quid faciemus? Sed nō eſt æquū uel Apolline repugnāte ueritatē prodere. Chriſto.n. Chironis ſic reſpōdit/patria relicta Euboeam pete/ubi fatatū tibi eſt urbē ædificare. Quid ais o Apollo? An nō eſt ptātis meæ patriā relinquere? q; ſi mihi fatatū eſt ibi urbē ædificare/ſiue tu conſulas ſiue nō & ſiue ipſe uelim ſiue nolim oīno faciā/eritq; mihi neceſſe ēt ſi nolim. Sed forte melius eſt tibi q̄ rōnibus credere. Aliud igiť afferas/nuncia pariis o theſides in aeria urbem ſibi condendā fore. Nunciarē inquā ēt ſi tu nō præciperes quoniā fatatum ē. Aeriam aūt thaſum inſulam archilochus theleſidis filius prius appellatā fuiſſe docuit / & pariis coloniā illo mittere pſuaſit/q uidelicet nunq̄ id feciſſet niſi tu iuſſiſſes. Cur igiť fatatū erat? Sed quoniā ocioſi ſumus age nūc mihi reſpōde: Sumus ne ego ac tu aliqd? Sumus certe reſpōdebis. Qua ratione id ita iudicabis? Nō aliūde uidelicet q̄ ſenſu/pceptioneq; quadam noſtra: Quod porro qūo cognouimus aīalia nos & ex aīalibus? Vt ego quidem dico homines ex hominibus alter maleficus alter malefici redargutor. Vt uero tu diceres alter homo alter deus/& alter diuinator alter ſycophāta. Quod tibi facile cōcedā/ſi rōnibus ita mihi eē oſtēdes. Quid ais. An nō recte iudicauimus ſenſu ac perceptione noſtra illud intellexiſſe? Nam ſi nō ita ſe habeat qūo aliquis ad delphicum oraculū ueniat/niſi ſentiat intelligatq; alicuius ſe indigere? Quo aūt Chryſippus qui ſe in ſeruitutē induxit id quod dicebat intelligebat? aut quomodo uel cū præſente Arceſilao diſputat uel abſenti epicuro reſpondet/ſi nec quid ſit Arceſilaus / nec quid ſit epicurus oīno percepit / nec percipere pōt/imo uero nec quid ipſe ſit? Si hæc aduerſus uos quiſpiā diceret nullo modo ferre poſſetis. Quare o Democrite & o Chryſippe & tu o cæleſtis diuinator ſi moleſtum uobis uidetur/cū quis intelligentiā atq; ſenſum eripere a nobis conatur/non ne nos quoq; moleſte ferre debemus ſi magni ſenſum & mētem ueſtram putatis/nobis aūt fati neceſſitatem neſcio quā incuciatis / quā alius ueſtrum a deo eſſe aſſerit/aliud ab atonis deorſum latis ac inde ſurſum repercuſſis/quæ modo cōiunguntur modo reſoluuntur fieri contēdit? Cū aperte eo ſenſu ac mente quo nos aliquid percipimus/nec fugit nos quantū intereſt inter ambulare ac fieri/aut inter uelle atq; cogi. Quorſum hæc? quia hæc neſcire uidearis o Apollo quænam domini ſumus / quæ a noſtra uoluntate dependēt. Hæc certe uoluntas noſtra non paucarum reꝝ principium eſt. Tu aūt cum oīa ſcias hoc principium ita te latet /ut quæ hinc ſequuť nullo modo ſcire iudicaris. Non ne igitur imprudens es qui Laio reſpōdiſti quia interimi eū a filio fatatum eſſet. Ignoraſti quippe quia uoluntatis ſuæ dominus naſciturus filius foret. Illud porro ridiculum eſt coniunctionē neſcio quā eſſe cauſarum & ſeriem. Vtunť aūt ſapientiores ratione quadā Euripidis. Laium.n. aiunt dominum ſui fuiſſe / ſiue uellet filium procreare ſiue nollet. filio uero nato neceſſe fuiſſe ab eo interfici/quare potuiſſe id recte Apollinis prouidentia percipi/uerū filius quoq; ſicuti & pater ſuæ uoluntatis erat. Et quēadmodum ille dare operā liberis & non dare/ſic iſte interficere & nō iterfi-

cere poterat huiuſmodi ſunt omnia reſponſa Apollinis/qui ēt apud Euripidem ad Laium dicit uniuerſa tua ſanguine corruet domus. Series igit̄ cauſaꝝ quænā fuit? Cædes patris anteceſſit/& enigmatit ſolutiōe matris nuptias cōſecutus ē filius. Ad hæc alter nepotū regnū rapuit/alter profugus Adraſti filiā in uxorem duxit. Vnde ſeptē duces ridiculoſe mouent quæ ſeries iſta conglutinauit? Nā ſi Oedipus regnare uoluiſſet/aut Iocaſtes nuptias reppuliſſet/qūo maledictionē illā Euripidā in filios edixiſſet? Preterea ſi Oedipodis filii cōueniſſent ſimul uel uiciſſim regnare/uel ſi qui profugit non ad agros/ſed in extremas terraꝝ horas abiiſſet/uel ſi cū in agros ueniſſet Adraſtus ei filiā non dediſſet/uel ſi uxore ducta in patriā reduci non curaſſet/aut ſi cupet quidē ipſe: Adraſtus uero & cæteri duces cōtēpſiſſent/aut ſi cū parati ad pugnā thebas petiiſſent timore percuſſus frater cū fratre cōueniſſet/qūo uniuerſa domus corruiſſet? Sed facta omnia ſūt iſta dices fateor. Nō.n.rem ad ſeriem iſtā reꝝ neceſſariā pernego / quācunqꝫ.n.rē mihi optuleris ſimili quodā pacto eā incidere potero/ac ita oſtendā nullā eſſe in rebus neceſſariā ſeriē. Quippe cū ſingula principia & cauſas reꝝ agitabiliū libere homines mutare poſſint/an non intelligis quia & aſinus & canis & pulex proprio appetitu mouentur? Quæ oīa tu nullo modo ſentire uideris Apollo tibi Iupiter dedit Locro reſpōdiſti dabitqꝫ mala/nō recte o Apollo/nō iniuriantē hoiem tā male dii tractant. Cur.n. Iupiter huius neceſſitatis auctor nos ac ſeipſum nō punit. Ipſe qppe neceſſitatē agēdi nobis impoſuit. Cur ergo nos plectimur/q̄ huic ſeriei reſiſtere nullo modo poſſumus? Tu quoqꝫ ipſe uaticinādi inanē artē depone. Erit.n.quod fatatum eſt ēt ſi nō prædixeris. Lycurgum aūt illū qua rōne laudaſti o Apollo? Nā ſi bonus erat nō illi hoc ſed fatis tribuendū. Si.n.omnia neceſſitate agimus ut tu prædicas/nō ſpōte ſed ui bonus erat. Quaſi qſpiā mētecaptus formoſos laudet/& deformes uitupet. Iure nāqꝫ neqꝫ hoies dicere poſſunt/noluiſti nos o Iupiter bonos eſſe/imo uero ēt coegiſti prauitatē amplecti. Tibi āt o Chryſippe atqꝫ Cleantes nulla laus attribuēda ē ſi boni fuiſtis/ita uirtutē quidē laudabo/uos aūt minime. Quare Epicureum quoqꝫ non dignum fuiſſe aſſero/quem obprobriis peteres mollē atqꝫ iniuſtum appellas eum o Chryſippe qui iuris ſui non fuit hæc quomodo dicebas ſi ſpōte im pecpcare non credebas? Hæc Oenomaus/qui tibi ſi nō ſatiſfacit reliquos philoſophos perlegere non graueris. Multi.n.atqꝫ inſignes aduerſus huiuſcemodi dogma ſcripſerunt. Inde igitur aliqua quoniam multi tam docti q̄ indocti falſa opinione tenentur ſumere ſtatui.

Cap. VII.

p Rimum igitur Diogenianum aduerſus Chryſippum audias. Chryſippus eni & nos cauſam eſſe agibilium & omnia fieri fato contendens Homeri teſtimonio utebatur/quod parum fuiſſe ab eo intellectum Diogenianus oſtēdit. Sed Chryſippi quædam prius ponemus qui in primo de fatis libro neceſſitate omnia fieri auctoritate multorum arguit/& demum Homerum inducit dicentem.

Quæ data ſorte mihi eſt nato fors me inuidia preſſit.
Quæ nato inuoluit filis ſibi parca ſeueris.
Quum mater peperit illum. Et alibi.
Non eſt qui fixas parcarum auertere leges
Effugere aut poſſit.

Non recordabar enim inquit contraria iſtis alibi Homerum ceciniſſe/quibus & ipſe Chryſippus in ſecundo libro tunc uſus fuit cum multa etiam a nobis fieri oſtendere uolebat/quid enim clarius atqꝫ acrius illis? Vt caderent tribuit ſua certe amentia cauſam. Et rurſus:

Q uam falſo accuſant ſuperos ſtultiq; quæruntur
Mortales:etenim noſtrorum cauſa malorum
Nos ſumus & ſua quęq; magis uecordia lædit.
His enim & horum ſimilibus non eſſe cuncta neceſſario & fatis faciunda nobis proba
tur/ꝗuis etiam ab illis carminibus parum ab Homero Chryſippi dogma confirmatur.
Non enim omnia ſed nōnulla fato fieri uerbis ſuis Homerus ſignificat. Cū enim dicit.
Q uæ data forte mihi eſt nato fors me inuidia preſſit.
Non oia profecto ſed mortē fatis ac neceſſario euenire oſtēdit/hoc ipſum ēt illud uult.
Q uæ nato inuoluit filis ſibi parca ſeueris
Non enim omnia ſed quædam fato deſtinata neceſſario ſibi euentura confirmat.
Illud quoq; ab Homero optime dictum eſt.
Non eſt qui fixas parcarum auertere leges
Effugere aut poſſit.
Q uis.n.pōt quæ neceſſario impēdent effugere:Nō ergo ſuffragat Homerus Chry-
ſippo/uerū ēt refragat.Ille nāq; aptiſſime a nobis multa fieri ꝑdicat/neceſſario aūt cun
cta fieri nūꝗ ab eo dictū eſt.Chryſippus uero neceſſitate fatoꝝ cūcta fieri conat oſten
dere.Et ille quidē cū poeta ſi nō pollicet ueritatē reꝝ docere/ſed uarias hoīum opinio-
nes plærūq; ponit/unde nō eſt alienū ab eo contraria nōnunꝗ dicere. Philoſophis aūt
& cōtradicere ſibiipſis turpe ē/& poetaꝝ uti teſtimonio magis ꝗ rōne turpiſſimum.Pu
tat aūt inſolubilibus uti argumētis expoſitiōe noīum.Fatū.n.dicit dictū quoddā deter-
minatūq; diuinitus eē.Parcas aūt ecōtrario qm̄ nemini parcāt.Sortes qa ita ſortitū uni
cuiq; ſit/ac ideo tres eſſe parcas arbitrant/qa tria ſūt tpa in qbus oia inuoluunt. Lache
ſimq; dictā eſſe qa lanchanin græce euenire p ſortē deſignat.Atropon qa uerti nō poſ-
ſit.Clothon qm̄ cōtorta & coordinata oia teneat/hoc.n.noia ipa græca lingua oſtēdūt.
His nugis fatalē putauit neceſſitatē demōſtraſſe.Ego aūt ſatis mirari non poſſum qūo
nihil ſe penitus afferre nō ſenſit.Significent.n.noia quēadmodū expoſuit/ poſitaq; ab
hoibus ſint ea de cauſa.Cur igitur o Chryſippe uulgares ubiq; opiniones ſequeris:An
fortes quia oēs uulgo ueritatis perſpicaces tibi uident:Q ūo igit ſcripſiſti neminē eſſe
hoīem qui nō æque ac Oreſtes & Alemeon inſaniat.Præter ſolū ſapientē: Deinde ad-
ditis unū uel duos aut admodū paucos ſapiētes fuiſſe/opinioneſq; multoꝝ de gloria de
diuitiis/de regno/de uoluptate quæ oēs pene bona arbitrant tanꝗ uulgares refutādas
ducis:Aut qūo oēs pene leges male poſitas a rebus publicis putas:Cur aūt tā multos
ēt libro conſcripſiſti:Non.n.docēdi ſunt qui falſas opiniones nō habēt niſi forte recte
tūc oēs opinari dicas quādo tecū cōueniunt/cū uero diuerſa ꝗ tu putant/tunc furioſos
appelles.Nā cū te ſapientē nō noies nō erit nobis argumēto recte illos ſapere qui tecū
cōueniunt.Deinde quare oēs furere dixiſti/cū laudare quaſi ſapiētes quia te ſequuntur
debuiſſes:Ad hæc ēt ſi nō fuere illos ego aſſeram cū tamē a ſapiētia lōge abſint/ ridicu-
loſum eſt ꝓpter poſitionē noium eoꝝ uti teſtimonio quos nō præſtāriores teipſo neq;
ſapiētiores arbitraris/niſi forte eos q ab inirio hæc noia excogitarūt ſapiētes fuiſſe con-
tēdas/quod oſtendere nullo modo poteris.Sed ſit ita qūo ergo noibus ſignificatur oia
ſimpliciter fatis fieri/& nō ea ſolū quæ fatata ſūt:Nā & parcaꝝ numerus & noia ipſaꝝ
& fuſus & glomeratū in eo filiū cæteraq; huiuſcemodi ineuitabilem a ſæculo determi-
nationē cauſaꝝ oſtendūt.Q uare tamē neceſſitas eaꝝ reꝝ ſolūmodo eſt/ quæ neceſſa-
rio euentura ſunt/quæ aliter accidere nō poſſunt.Q uæ uero non quas infinitas eē ſci-
mus eaꝝ alias diis hoies attribuerūt/alias uolūtati noſtræ ſubiecerunt/aliis natura præ-
eſt/alias fortuna/quā mutabilē atq; inſtabilē eſſe uolētes priſci hoies ſignificare in pila

ſedétem depingũt.An hoc oibus ita eẽ nõ uident?Ita quæcũq; fato aut fortuna fiũt oía diuinitus fieri arbitrant/quæcũq; aũt nos agimus noſtræ uolũtati attribuũt.Q uare uides nõ atteſtari tibi uulgarẽ hoium opinionẽ ſed potius repugnare.Paulopoſt deinde ait.Sed in primo quidẽ libro huiuſmodi demõſtratiõibus utit Chryſippus/in ſecundo uero repugnãtia opinioni ſuæ ſoluere conat/quæ nos incipiẽtes cõſcripſimus / utputa ſtudia hoium retũdunt/nec laus aut uituperatio mouere hoiem poterit.Q uare in ſecũdo libro ait manifeſtũ eſſe multa fieri a nobis/quæ tamẽ ad gubernationẽ totius referant ea fatata eſſe.V titur aũt huiuſmodi exẽplis.Non inqt ſimpliciter fatatũ fuit ueſtẽ te nõ poſſe amittere/ſed ſi eã diligẽter cuſtodieris/ab hoſtibus quoq; non capi te fatatũ eſt ſi hoſtes caueris/liberos quoq; habere fatatũ ſi uxorẽ uolueris cognoſcere.Nã ut ſi quis diceret milonẽ inqt pugilẽ intactũ fato certamine abituꝝ nõ recte arbitrareris ſi luctaturũ eũ putares/ſic & in aliis res ſe habet.Multa.n.ſunt quæ fieri nõ poſſunt niſi nos quoq; ſtudiũ cõferamus.Ita.n.fatata ſunt ſi nos uoluerimus.Mirãda ꝓfecto ẽ hui9 ſermonis incõſtãtia.Nã queadmodũ dulce amaro & nigrũ albo & calidũ frigido cõtrariũ eſt/ſic & fatũ libertati noſtræ contrariũ.Nã quæ fatata ſunt ſiue nolis ſiue uelis omnino fiũt.Q uæ uero in noſtra ptãte ſunt ea ſicut uolumus diligẽtia noſtra diſponunt. Si ergo diligẽti obſeruatiõe in ea factũ eſt ne ueſtẽ amiſerim & liberi nati qa uxorem cognoſcere uolui/nec captus ab hoſtibus quia fugi/& intactus e gymnaſio receſſi qa certare nolui/qũo fatata hæc erant?Nã ſi fatata erãt nihil uolũtas mea cõtulit / & ſi cõtulit non fatata.Nõ poſſunt.n.hæc ſimul conuenire.Fatata inqt hæc ſunt/nã uoluntas noſtra fatis continetur.Q ũo inquã fatata ſunt/ſi meæ ptãtis eſt pugnare & non pugnare? Sed nõ cõtineri fatis uolũtatẽ noſtrã uerbis quoq; ſuis aperit.Habebis.n.filios inqt ſi uxorem cognoſcere uolueris /ſi noluero igitur non habebo / hæc ita dicere in rebus fatatis non poſſumus. Non.n.morituros omnes homines aut non morituros ſi hoc uel illud fecerint / ſed ſimpliciter morituros dicimus/ſuſcæptibiles doloris eſſe ſimpliciter dicimus ſiue uelint ſiue non . Q uare patet quando aliquid fit quia nos operam dederimus a nulla cauſa contineri / ſed noſtræ id eſſe poteſtatis/quod ſi ita eſt nulla ſerie cauſarum a ſæculo cõtinebat/niſi forſan ipſum quoq; uelle ac nolle fatatũ in nobis ſit / ut neceſſe ſit uelle aut nolle uxorẽ cognoſcere:Nulla igit in nobis poteſtas eſſet niſi diligẽtia mea ueſtis ſaluaret/& ſi amitteret omnis ego culpæ ꝓfecto expers:queãdmodum nulla dignus laude ſi ſaluaret.Hæc Diogenianus.Nũc Aphrodiſium audiamus Alexandrum præclaꝝ in philoſophia uirũ/q in libro quẽ de fato ad Antoniũ edidit his uerbis.Chryſippi dogma refutat:Omniũ quæ fiunt inqt quatuor ſunt cauſæ ut diuinus Ariſtoteles demõſtrauit Cauſaꝝ.n.quædã efficientes/quædã a materia reducunt/quædam ad formam/quædã finales ſunt.Finalẽ aũt cauſam dicimus cuius gratia/q̃uis.n.nõ oia quæ fiunt quatuor his cauſis egeant/nulla tamẽ res quaternariũ cauſaꝝ numeꝝ excedit/ uerũ ut res apertior fiat in re aliqua iſta cõſideremus.Statuæ igit cauſa efficiẽs artifex ẽ/quẽ ſtatuariũ appellamus.Aes uero aut lapis ut materia.Species uero aut forma quæ huic ſubiecto ab artifice imponit ẽt cauſa eſt.Nec iſtæ tres ſolũmodo cauſæ ſunt/ uerũ etiã nõ minus finis cuius gratia facta ſtatua eſt/ut uerbi gratia ad quẽdam hoiem honorãdũ.Nã abſq; aliqua huiuſmodi cauſa nõ eſſet facta/profecto ſtatua.Cũ igitur iſtæ cauſæ rerũ ſint ac inter ſe manifeſtiſſime differãt/q̃uis in nõnullis concidere uideant / fatũ ad efficientẽ cauſam non iniuria reducimus.Nã ad ea quæ fato fiũt / ita ſe habent ſicut ars ad ſtatuã.Q uare ſi aperte uidere uolumus utrũ cũcta an quædã fatata ſint efficiens nobis cauſa diligẽtius ẽ conſiderãda.Omnia igit quæ fiunt quædã alicuius gratia fiũt/ cũ efficiens ad finẽ aliquẽ tendẽs ea faciat/quædã nullus ut barbæ tactus manus nõnũ

q̃ extenſio & ſimilia/quæ quoniã ſine aliqua intẽtione temere fiũt oĩno relinquẽda ſunt. Quæ aũt alicuius gratia fiũt alia natura alia rõne fiũt.Nã & natura certo quodã ordine ad finẽ puenit niſi impedita fuerit.Cum aũt finẽ cõſecuta ſit ceſſat motus ratio etiam nihil fruſtra facit ſed ad determinatũ ſemper mouet̃ finem.Rõne aũt fieri dicimus q̃ñ qui facit cogitatione quæ facturus eſt proſequitur quæ ſunt quæ artificio & quæ uolũtate fiunt.Inter hæc & ea natura producunt̃ id intereſt/quod naturalia in ſeipſis principium atq̃ cauſas generationis habẽt/& fiunt quidẽ ordine/ſed natura faciens nulla utitur ratiocinatione Quæ uero arte ac uoluntate fiunt foris habent motus principium/ & facientem cauſam non ipſis productioniq̃ ſuæ facientis præeſt cogitatio.Fortunam aũt & caſum ad ea reducimus quæ alicuius gratia fiunt.Differunt aũt ab his quæ præcedẽter alicuius gratia ſunt/quoniã in illis quæ finem antecedunt ipſius finis gratia fiũt In caſu aũt atq̃ fortuna quæ ante finem ſunt alterius gratia fiunt.Accidit aũt eis cũ alterius gratia fiũt quaſi finis q̃d a caſu & fortuna factũ eſt.Hæc cũ ita ſe habeant conſiderandum eſt ad quaſnam efficientes cauſas cõnumerare fatum debemus an ad eas reducendum eſt quæ nullius gratia ſed fatum ad finem aliquem tendere oẽs dicimus / quãobrem in his quæ alicuius gratia fiunt collocandũ eſt.Hæc cum primum ita partit⁹ ſit Alexãder/multis deinde argumẽtis oſtendit nihil aliud eſſe fatum aut fatatũ quã quod natura ſit.Nullo.n.modo inquit ad rõnem & uoluntatem noſtram reduci fata poſſunt Præter naturam ẽt fieri nonnulla oſtendit/cum interdum accidat impedimento quodã naturam detineri.Si ergo præter naturam quædam fiunt/profecto ſi natura fieri eſt fato fieri/fient ẽt præter fatum. Videmus.n.inquit corpora humana ægrotationib⁹ aliis aliud ſecundum particularem eorum naturam eſſe ſubiecta nec ſumus neſcii huiuſmodi naturalem corpoꝝ diſpoſitionem diligenti norma uiuendi & medicoꝝ arte & deorũ conſilio in melius uerti/quod ſimiliter animo quoq̃ accidit.Nam præter naturalem inclinationem eius quã complexione corporis habet exercitio atq̃ doctrina melior ſæpe ſit. Vnde cũ phiſiogonomo Zopyrus turpia quædam de Socrate & a uirtute ipſi⁹ aliena dixiſſet/ac a multis iccirco derideretur.Nõ erat Socrates reſpondit Zopyrus/huiuſmodi.n.natura eſſem niſi naturam philoſophia ſuperaſſem.Huiuſmodi ergo ait eẽ quibus natura præeſt/quæ naturalia nihil a fatis differre oſtẽdit.A fortuna uero ei fieri ait/ quæ nullomodo intenduntur quãdo alterius gratia quædam fiũt/& aliud accidit quod ab initio nec ſperabatur quidem/ut ſi quis fodiens theſaurum inuenerit cum huius gratia non foderet/& equus caſu ſaluus quando non huius gratia ſed alimenti cupiditate hoſtes fugiens domum redierit/quæ omnia fato non fiunt.Sunt aũt inquit cauſæ quædam hominibus penitus ignotæ.Nonnulla.n.ſuſpenſa morbos aliquos curare dicũtur in quibus nullam certam habemus cauſam incantationes ẽt maleficæq̃ artes q̃ cauſam habeant incertũ eſt:Sed præter hæc ſunt quædã quæ ad utrũlibet contingentia dicuntur/quæ fato fieri oĩno negamus/ut mouere pedẽ læuare ſupercilia tacere loqui cætera que huiuſmodi innumerabilia/quæ fatis fieri nullo modo dici poſſunt.Non.n.quod fatatum eſt contrarium ſuſcipit.Præterea conſiliũ hominis fruſtra non eſt /eſſet aũt fruſtra ſi homo neceſſario ageret quæ agit.Apte aũt id præter animalia cætera homo poſſidet ut non ſimiliter illis phantaſiam ſequatur/ſed rõnem habeat qua faciunda iudicet/ cuius quidem uſu ea quæ in phantaſiam inciderunt examinans ſiquidem examinabo ꝓbat concedit phantaſiæ/& ad agendũ mouetur.Sin uero improbat eiicit expellitq̃ ipſa rõni obtemperans/unde ſolũmodo de his quæ agere poſſumus deliberare ſolemus.Et ſi aliquando nimia cupiditate non maturo quicq̃ cõſilio ægerimus temeritatis atq̃ ſpreti conſilii crimine poſtea nos ipſos accuſamus omnes temere aliquid agentes uitupera

mus hortamurq; conſilio uti quaſi agendi poteſtas in nobis ſit. Q uod aũt opinio quæ de fato habetur falſa penitus eſt/inde patet/quia ẽt eius opinionis auctores & docent & hortantur & diſcunt & conſulunt. Increpant ẽt caſtigant quæ ſuos quaſi propria uo luntate peccantes/plurima quoque conſcribunt quibus ad rectos iuuenes adhortant̃ mores/ueniaque dignum putant ſiquis inuitus peccat/ſponte aũt delinquentes punien dos non negant. Q uare uel ſecundum ipſos hæc neceſſitas fati nulla penitus eſt/ liber tas igitur noſtra natura ineſt omnibus. Plura tamen non eſſe noſtræ poteſtatis conce dimus/ut omnia quæ natura uel fortuna fiunt/quæ nullus fatis ſubiecta dicere audebit his ita nobis compédioſe a ſummis philoſophorum ſumptis quæ diuinis noſtriſq; ſcri pturis aſtipulantur/opinionem uero de fato ſimpliciter redarguunt/non eſt alienũ ad uerſus etiam malignam chaldeorum aſtrologiam quam ueluti diſciplinam aliquam ꝓ fitentur non nihil afferre.

¶ Bardeſanes de eodem. Cap̃. VIII.

d Icamus igit̃ nõ mea ſed ea quæ Bardeſanes uir genere quidem ſyrus/doctrina uero cæleſtium corpoꝝ oium chaldeoꝝ excellentiſſimus in dialogo quẽ ſciſci tantibus amicis cõpoſuiſſe ait hoc modo ſcribit. Natura hõ naſcitur inqt alitur creſcit comedit bibit dormit ſeneſcit moritur/quæ omnia ſibi cũ cæteris aialibus cõmu nia ſunt. Sed bruta quidẽ cũ aialia ſint coniunctione ꝓcreata natura oino ferũtur. Leo carnes eſt/ſaluti ſuæ propugnat ſiquis iniuriã in ſert/Oues fœnum edunt carnes nõ tã gunt/nec ab iniuria ſe defendũt. Scorpio aggerem comedit & peſtifero nõ iniuriantes ſtimulo petit/formica natura duce hyemem ſuſpicatur icciirco ſummis laboribus futu ra ſibi alimenta in æſtate recondit. Apes mel operantur & melle nutriuntur. Plura mira bilioraq; poſſem narrare/ſed hæc ſufficere arbitror ad intelligendum natura ferri expert tia rõnis aialia & ſecundũ eam iucũde uiuere. Soli aũt hoies cum & natura ducantur ut dictũ ẽ / mẽtẽ ẽt & orõnẽ quæ a mẽte ꝓfert̃ quaſi ꝑcipuũ quoddã donũ poſſidẽt/quo nõ natura ferunt̃. Nõ.n.unus cibus oib9 ẽ/ſed alii ſicut leones nutriunt̃/alii ſicut oues/ non eſt unus uniuerſis ueſtitus/non mos/non lex/non unus uiuendi modus/non ſim plex reꝝ cupiditas/ſinguli.n.hoium propria uoluntate uitam ſibi eligunt / nec uicinos niſi quantum uolunt imitãtur/libertas.n.hominis ſeruituti ſubiecta non eſt. Nam ẽt ſi ſponte ſeruiat libertatis ſuæ id quoq; eſt ut poſſit cum uelit ſeruire. Multi hominum ac maxime alaneoꝝ gentis quaſi atroces beſtiæ carnibus aluntur/panẽ non comedunt nõ quia non habent/ſed quia nolunt/nonnulli carnes oino faſtidiunt alii piſces ſolũmodo edunt/nõnulli ẽt ſi fame morerentur piſces non eẽnt alii aquã/alii uinum/alii ceruiſiam bibunt. Adeo multiplex atq; diuerſa cibi & potus in hominibus eſt differentia/ut in ole ribus quoq; comedendis conuenire nõ uideantur. Sunt ẽt q̃ ueluti ſcorpiones aut aſpi des non læſi iniuriantur/& qui nõ iniuriant̃ quidem/ſed læſi propulſant iniuriã nõnul li tanq̃ lupi rapiunt & ſicut catæ furant̃/alii tanq̃ oues ſic oia ferunt/ut iniuria uexati ꝓ petiant̃; Vnde alios iuſtos alios iniuſtos appellamus. His rebus aptũ eſt nõ natura in oibus hoiem ferri. Vna.n.in oibus natura eſt/hæc uero diuerſa/ſed in quibuſdã natu ra/in quibuſdã uoluntate. Q uare in his laudem uel uituperationẽ meretur / in illis aũt iure inculpabilis eſt. Poſt pauca deinde ſubiicit diuerſas hoib9 leges ſcriptas & nõ ſcri ptas in diuerſis regionibus latas eſſe/e quibus inquit narrabo quanto melius poſſum. Apud ſeras lex eſt/nec occidere/nec fornicari/nec furari/nec adorare ſimulachra. Vn de in illa regione nullũ templum conſpicitur/nulla mulier meretrix nulla adultera/ne mo fur/nemo homicida/nec uoluntatem alicuius illorũ ardentiſſima ſtella martis ĩ me dio cœli conſtituta ad cædem hois cogit/nec Venus Marti coniuncta ut alienã quiſpiã

ſollicitaret uxorem potuit efficere. Atqui ſingulis ēt apud eos diebꝰ in mediũ cœli mar-
tem peruenire neceſſe ē/& in tanta regione ſingulis horis naſci homines negandum.
Apud indos aũt & bactros multa milia hominũ ſũt qui brachmanes appellant̃/hi iam
traditione patrũ q̃ legibus/nec ſimulachra colunt/nec animatum aliquid comedunt/ui
num aut ceruiſiam nunq̃ bibunt/ab omni demum malignitate abſunt ſoli deo attendē
tes. At uero cæteri oẽs indi in eadem ipſa regiõe adulteriis cæde temulantia ſimulachro
rum cultu inuoluuntur/inueniunturq; ibi nonnulli/imo uero gens quædã indorũ ē in
eodem climate habitans qui hoĩes uenãtes atq; ſacrificãtes deuorant/nec ulli planetaꝝ
quos fœlices ac bonos appellent a cæde ac ſceleribus iſtis ꝓhibent/nec maligni brach-
manas pellere ad malefaciendum potuerunt. Apud perſas lex erat filias ſorores matres
quoq; ipſas in matrimoniũ ducere/nec in perſide ſolũ uerũ etiam quicũq; perſarum ad
alia climata orbis e patria exiuerũt/nefanda hæc diligẽter matrimonia celebrarũt/quos
aliæ gentes hoc ſcelus abominatæ maguſſeos appellant ſũtq; uſq; ad hodiernum diem
in media ægypto phrygia gallatiaq; plurimi maguſſei ſucceſſione patrum eiſdem ſcele
ribus contaminati/nec dicere poſſumus in terminis & domo Saturni cum ſaturno in
ipſo in natiuitatibus oĩum marte aſpiciente uenerem fuiſſe: Apud getulos lex ē a mulie
ribus agros coli/ædes ædificari/huiuſmodiq; cætera opera fieri/& ad hæc ut quibuſcũ-
q; uelint conueniãt/nec a maritis accuſantur/nec adulteræ appellantur cũ paſſim omni
bꝰ miſceant̃/ac præcipue aduenis: Aſpernant̃ quoq; apud eos fœminæ uniuerſos odo
res/nec tinctis ueſtibus induunt̃/& nudis oẽs pedibus degunt/cũ uiri apud eos econ-
tra & ueſtibus & odoribus & coloribus uariis gaudeãt/nec id mollicie faciunt. Fortes
enim & bellicoſiſſimi p̄ter cæteras gentes ſũt. Nec oẽs apud eos natæ fœminæ in capri-
corno aut aquario male affectam uenerem habuerunt/nec uiri omnes in ariete una cũ
marte conſtituta uenere nati ſunt/quod fortes ſimul & delicatos efficere uiros chaldeo
rum nugæ conclamant: Mulieres in bactris præſtanti ornatu atq; unguentis utuntur/
& ab ancillis & ſeruis multo magis q̃ earum mariti cultæ ſingulari quadam põpa equi-
tantes exeunt auro atq; lapidibus phaleris equoꝝ ornatis/nec caſtæ uiuũt/ſed tam ſer-
uis q̃ conuenis ꝑmiſcent̃/nec a uiris accuſantur/quippe cũ eoꝝ dominari uideant̃/nec
bactrinarum oĩum natiuitas uenerem cũ Ioue ac marte in medio cœli & termini uene-
ris habuit. Apud arabes adulteræ oẽs interimunt̃/& ſuſpectæ ſolũmodo puniũtur. In
parthia uero atq; armenia interdum a iudicibus interdum occiſi a cognatis homicidæ
necantur. Qui aũt uxorẽ aut filium aut filiam aut cælibem fratrem aut innuptã ſororẽ
interfecerit nec accuſatur quidem/lege nanq; ita ſancitũ eſt cum apud græcos & roma
nos uideamus maiori ſupplicio paricidia expiari. In atriis qui aliquid uel minimũ fura-
tus eſt lapidibus obruitur. In bactris qui pauca furatur ſputis dedecoratur. Romano-
rum legibus uulneribus cæditur/ab euphrate fluuio uſq; ad oriẽtalem oceanum cui ce
des uel furtum obiicitur nõ magno mœrore torquetur. Qui uero pudorem maſculi
eripuit ſi res in lucem uenerit magnitudine ignomine ſe ipſum interficere cogitur. Græ
corum etiam ſapientes ſpecioſos ſequi pueros nõ uerentur. In eadem orientis plaga pa
rentes atq; cognati ſi cognouerint filios aut agnatos turpitudini ſe ſubieciſſe & interfi-
ciunt & ſepulturæ tradere nõ dignantur. Apud gallos aũt pueri publice nubunt/nullo
q; dedecore propter legem notãtur/nec eſt profecto poſſibile omnes qui apud gallos
produnt florẽ ætatis uenerem & mercuriũ in domo ſaturni martis termino occidẽtes
habere. Multi uiri apud britannos unam uxorem habent apud parthos ecõtra multæ
fœminæ unum maritum/caſteq; omnes uiuunt legibus obtemperãtes. Amazones ui-
ros nõ habent/ſed tempore ueris fines ſuos egrediẽtes cum uicinis conueniunt. Vnde

oẽs naturali lege eodẽ tempore pariunt/maſculiſq; interfectis ſolas fœminas alunt bel-
licoſæq; oẽs ſimiliter ſunt magnã exercitationis bellicæ curam gerentes: Mercurius in
domo ſua cum uenere a chaldæis efficere dicitur hoĩes numularios & qui fingere atq;
pingere ſciunt/in domo uero ueneris unguentarios uocẽ exercẽtes hiſtriones actoreſ-
q; fabularum. At apud Saracenos & mauros in ſuperiore quoq; libya & exteriore ger-
mania & apud Sarmatas & ſcythas cæteraſq; gẽtes quæ ſeptemtrionales ponti partes
habitant in Alania quoq; atq; in Albania Othene Saunia atq; aurea nullus numularius
nullus pictor nõ architectus nõ geometra nemo exercens uocẽ nemo fabularũ actor
inuenitur/ſed inanis omnino in tot tãtiſq; orbis terrarũ partibus mercurii atq; ueneris
huiuſmodi cõiunctio inuenitur/oẽs medi canes nõ parua alũt cura/quibus morientes
homines adhuc ſpirantes proiiciũt/neq; omnes in natiuitate diurna lunã cũ marte ſub
terra in cancro habuerũt Indi mortuos cremãt/quibus cũ ſponte uxores cõcremãtur/
nec oẽs qui ſponte rogũ mariti aſcendunt mulieres natiuitate nocturna ſolẽ cum mar-
te in termino martis in leone habuerũt. Plurimi germanorũ laqueo gulam frãgũt/nec
eſt poſſibile oẽs ita ſe ſuſpẽdit interceptã a Saturno atq; Marte lunam habuiſſe. Q uid
plura ſingulis horis apud oẽs gẽtes hoĩes naſcunt᷑. Vbiq; aũt leges atq; mores ꝓpter li
berã hominis ꝑtãtem præualere uidemus nec natiuitas aliqua nolẽtes. Seras ab homi-
cidium cõpellit/aut brachmanas ad eſum carniũ/nec ꝑſæ a ſceleratis nuptiis remouent᷑
nec indi a rogo/nec medi a canibus/nec parthi ne multas ducant uxores/nec a caſtita-
te meſopotamiẽſes fœminæ nec græci a gymnaſiis ubi nudis corporibus exercent᷑/nec
romani ab impando/nec galli ne muliebria patiant᷑/nec gentes oẽs quas barbaras ap-
pellamus muſaꝝ cognitionẽ approbandã ducunt. Singulæ nãq; gẽtes ut uolunt & qñ
nolunt libertate ſua utuntur legibus moribuſq; obediẽtes/naturã quoq; ipſam quæ cor
pus homini tribuit ſequẽtes interdum ſponte /ſæpius ẽt coacti ſuntq; ubiq; diuites atq;
paupes principes & ſubditi ſani & ægroti/nemoq; ipoꝝ neceſſaria natiuitatis ſorte hæc
cõſecutus eſt. Hæc o Bardeſane q̃uis ſatis nos mouẽt aſtrologi tamẽ terraꝝ orbẽ in ſe-
ptem climata patiunt᷑/& alius in alio climate plantaꝝ dñari dicit᷑/diuerſaſq; leges hoim
a principibus poſitas quos nõ aliena a legibus quas tulerũt loca ſtellaꝝ habuiſſe nõ eſt
impoſſibile. Non ẽ o Philippe uera inquam hæc ratio. Nam & ſi terrarũ orbis ſeptẽ ꝑti
bus diuidatur/in ſingulis tamẽ partibus multas nec.vii.ſolũmodo.vii.planetarũ inſtar
nec.xii.ad.xii.numerum ſignorum/nec facierum numero.xxx.&.vi.ſed innumerabiles
legum differentias inuenimus. Repetere igit᷑ debetis uobiſcũ cræbro quæ dixi. In uno
enim indoꝝ climate atq; regione ſunt qui a carnibus oĩno abſtinent / & qui uel huma-
nas carnes deuorant & maguſſei nõ in perſide ſolũ ſed ubicũq; habitant filiabus matri
monii me iure connectuntur/multæq; barbare gentes/aliæ meridiẽ /aliæ occaſum/aliæ
ortum/aliæ ſeptẽtrionales partes diuiſas & regiones & climata habitantes nulla mercu
riali ſcientia participant/quot ſapientes putatis malas leges ſanxiſſe? quot leges neceſſi-
tate ſolutas? quot uictores leges uictis dediſſe? nec tamen ſtellarum aliqua propriũ cli-
ma mutauit/noſtra memoria in Arabia Romani uincentes irruerunt/& barbarorũ ex-
pulſis legibus ſuas ſeruari iuſſerunt. Sed exponam uobis quod oẽs facile ad hanc ueri-
tatem adducere põt. Omnes iudæi moſaica lege in octaua die pueros circũcidunt/ nec
alicuius ſtellæ ui cogunt᷑ nec regionis tpe impelluntur/nec alienis moribus ut aliter fa-
ciant inducuntur. Nam ſiue apud Syros/ſiue apud Galatas/ſiue in Italia/ſiue in græcia
ſiue in Parthia ubicũq; ſint legem ſuam ſeruant/quod neceſſitate natiuitatis fieri nullo
pacto põt. Non.n.poſſibile eſt eandem habere natiuitatẽ omnes iudæos/præterea unã
ſemper.vii.dierum ubicũq; fuerint ab omni opere ceſſant/nec iter agunt/nec igne utũ-

tur/nec genethliaca quædã ratio coercet Iudæũ ædificare uel diruere domum/uendere
aut emere illo die/atqui multi eoꝝ eo die naſcunt̃/multi ægrotant aut ſanant̃/multi de
niqꝫ eo die moriunt̃? hæc.n.liberi arbitrii nõ ſũt.In ſyria & oſroene ſũt ẽt galli & phry-
gia matri deoꝝ multi abſcidebant̃.Deinde rex Abgarus oium quoqꝫ manus q id age-
bant abſcindi iuſſit ne qſq̃ poſtea in Oſroene uirilia ſibi amputauit.Q uod aũt dicemus
de xp̄ianoꝝ ſecta/qui in oi parte orbis/imo uero in oi ciuitate inueniuntur? nec multas
parti chriſtiani ducunt uxores/nec canibus mortuos obiiciũt.Medi/nec Perſæ filias du
cunt/nec bactriani & galli matrimonia corrumpũt/nec ægyptii Apin aut canẽ aut hir-
cum aut felem colunt ſed ubicũqꝫ ſunt alienis legibus & moribus uiuere/nec cogi poſ
ſunt/nec genethliaca rõne aut ſua aut principis alicuius impelluntur unq̃/ut quæ nefan
da magiſter eoꝝ duxit facienda putent.Sed paupertatẽ labores ignomineã cruciatus i-
tolerabiles ſufferunt.Nã quẽadmoduin libertas noſtra cogi nõ põt / ſic corpus noſtrũ
non facile põt picula effugere/& certe ſi oia ptãtis eſſent noſtræ nõ eſſemus uniuerſam
ſui uero nihil poſſemus alioꝝ eſſemus organa nihil noſtra uoluntate ꝑducentes . Deo
aũt uiolente nihil impediri põt/illius.n.poteſtati cuncta ſubiiciuntur/qui unicuiqꝫ natu
ræ præcipuum aliquid largitus eſt.Homini aũt illud dedit eximium ut libertate uolun-
tatis atqꝫ iudicii uteretur.Hæc Syrus ille.

¶De eodem per auctoritatem ſcripturæ ab origine. Cap̃.IX.

Erum quoniam ab exterioribus multæ iam ad hanc rem collegimus nõ erit ab
u re nõ nihil a ſacris afferre lr̃is/ut undique falſitate obruta ueritas facilius emer-
gat.Sed qm̃ nudas intelligere ſacras uoces perfectoꝝ eſt ab excellẽti eaꝝ inter
prete expoſitionẽ petamus.Audiſti qppe quãtus fuit ille Origenes quẽ nõ negauerim
laborib9 ſuis perſuaſus ieffabili æternæ gloriæ uti gaudio/quẽ exteriores ẽt ꝑpter mira
bilem in omni genere rerũ doctrinã minime ignorãt.Audi ergo quid de ꝑpoſita quæ-
ſtione ſenſit/& quomodo totam hanc rem in cõmentariis ſuper geneſim cõplexus eſt
Valde nec neceſſariũ eſt inquit diligentius exponere in ſigna facta eſſe luminaria ſolẽ
ſcilicet atqꝫ lunam & reliquas ſtellas.Non.n.ſolũ gentiles ſtellaꝝ coniũctione atqꝫ aſpe
ctu quæ in terris ſũt neceſſario accidere credũt/quã uim fatũ appellant/ueꝝ etiam mul
ti ex fidelibus conturbant̃ impoſſibile aliter fieri credentes q̃ ſtellarum curſus effecerit
Vnde ſequitur nullam in nobis eſſe libertatem / nullam operationem noſtram laudari
aut uituperari iure poſſe/ita prædictũ a ſcripturis dei iudiciũ quo alii ad æterna ſuppli-
cia alii ad æternam beatitudinẽ deſtinant̃ falſo fore prædicaret̃.Q uid plura? Ipſa quo-
qꝫ fides & ſaluatoris noſtri aduentus & omnis prophetaꝝ labor ac apoſtolorum in cõ
ſtituendis eccleſiis prædicatio inanis erit niſi forte Chriſtum quoqꝫ quis audeat dicere
cæleſtium corporum ui coactũ feciſſe quæ fecit paſſumqꝫ fuiſſe quæ paſſus eſt/nec ſuæ
deitatis ſed ſtellarum cũcta uirtute eueniſſe/his impiis uerbis etiam illud conficitur ut fi
deles fato ducti in chriſtum credãt/quos libenter interrogabimus quamobrẽ deus hu-
iuſmodi mundũ produxit.An ut in eo alii abſqꝫ ulla culpa muliebria paterent̃/aliis ima
nes beſtias crudelitate uincerent homicidio & rapina gaudentes? Q uid oportet hæc i-
numerabilia dicere? in quibus non hominibus ſed deo culpam attribuunt/quem nullo
modo iuſtum eſſe oſtendere poterũt.Q uomodo enim qui tot tantaqꝫ mala produxit
iuſtus eſſe dicet̃? Præterea interrogandi ſũt/utrum etiam ipſi qui hæc dicunt ſtellis ſub
iecti ſunt / an ſoli miſeriam effugerunt / ſi primum manifeſtum eſt /quia a ſtellis etiam
hanc opinionem cõſecuti ſũt/quæ ſi uera eſt cur oibus inſita ſimiliter nõ eſt. Sin alterũ
cur non oẽs ſimpliciter ab huiuſmodi neceſſitate liberamur? Ad hæc ſi fato res humãæ
agunt̃/cur orant? cur uouẽt? cur temere aliqd a deo petunt? Q uid plura? abunde nãqꝫ

his paucis patet temere ſuſcæptã a multis opinionẽ fato/quare aũt cum illud conſidere
mus ſint in ſigna luminaria in hunc ſermonẽ incidimus nũc explicemus. Qui uerã ali-
cuius ſcientiã ab aliis acceperũt aut ab his qui interfuerũt paſſiqꝫ ſunt/aut ab his qui ui
derunt/aut ab his qui nullomõ iterfuerũt/ſed auditu didicerũt docent̃. Si ergo ab alio
quis audit factũ eſſe aut faturũ aliquid/cuius tñ ille nec fuit nec erit cã/ſi hic iccirco qm̃
ab illo didicerit cãm ipſius fuiſſe illum uel futurũ eſſe arbitratur/nõ parũ ꝓfecto errat/
ueluti ſi quis prophetæ librũ euoluat in quo de proditiõe Iudæ ſcribitur/ & cũ iam pa-
ratã rẽ uideat qm̃ a libro futurũ id didicit librũ cãm putet/aut ſi non librũ ipm̃ auctorẽ
libri uel hũc quidẽ minime ſed deũ qui inſpirauit. Nã queãdmodũ ꝓphetiæ de Iuda di
ligentius uerba examinata nõ fuiſſe deũ cãm ꝓditiõis oſtẽdunt/ſed ſolũ ſignificaſſe qd̃
prouiderat ex malignitate illius futurũ. Sic ſi qs altius uoluerit præſciẽtiæ dei uniuerſa-
liter rationẽ ſcrutari/& ꝙ in quibuſdã futura nõ impreſſit/nec eũ qui præſciuit oium q̃
præſciuit/nec eas res quibus præſcita ipreſſa ſunt cãm eſſe profecto itelliget. Deum igi
tur oia futura præſcire q̃q̃ etiam p cõmunem de deo cõcæptũ clariſſimũ ſit/tñ & a ſcri-
ptura nonnihil afferamus Suſanam ergo audiamuſ dicentẽ. Deus æterne qui abſcõdi-
torum es cognitor qui noſti oia anteq̃ fiant/tu ſcis ꝙ falſũ teſtimoniũ tulerũt aduerſũ
me. Dilucide aũt in tertio regnũ non ſolũ res geſtæ/ſed ipſum quoqꝫ nomẽ regis com
plures annos prophetice ſic cõſcribuntur. Et cõſtituit Hieroboam diẽ ſolẽnem in mẽ-
ſe octauo quintodecimo die menſis in ſimilitudinẽ ſolẽnitatis quæ celebrabat̃ in terra
Iudæ & aſcẽdit in altare quod erat in bethel ut imolaret uitulis quos fabricatus fuerat.
Et poſt pauca & ecce uir dei uenit de Iuda in ſermõe domini in bethel Hieroboam ſtã
te ſup altare & thus iaciente/& exclamauit cõtra altare in ſermõe dñi & ait. Altare alta-
re hæc dicit dñs. ecce filius naſcetur domui. Dauid Ioſias noie/& immolabit in te ſacer
dotes excelſorũ/qui nũc in te thura ſuccedũt/& oſſa hoium incẽdet ſuper te/deditqꝫ in
die illa ſignũ dicẽs hoc erit ſignũ quod locutus eſt dñs. Ecce altare ſcindet̃/& effundet̃
pinguedo quæ in eo eſt. Deinde ſignificatur repente altare ſciſſum ac effuſam pingue-
dinẽ fuiſſe ſecũdũ ſignũ quod homo dei dederat iu uerbo dñi/apud Eſaiã aũt qui mul
to ante captiuitatis tempora fuerat noiatim de Cyrro mẽtio fit/qui captiuitati finem at
tulit. Hæc dicit dñs deus Chriſto meo Cyrro/cuius appræhendi dexterã ut ſubiiciã an
te faciẽ eius gẽtes & uires regũ fundã/aperiã ante eum ianuas & urbes nõ claudentur.
Ego ante ibo & montes humiliabo/portas æreas conterram/& uectes ferreos confrin
gam/& dabo tibi theſauros abſcõditos/ut ſcias quia ego dñs qui uoco nomẽ tuũ deus
Iſrael propter ſeruũ meũ Iacob & Iſrael electũ meũ/quib9 dilucide ſignificat̃ propter
beneficia quæ populo cõtulit multarũ ſibi gentiũ regna diuinitus fuiſſe cõceſſa. Apud
Danielem quoqꝫ Nabuchodonoſor per imaginẽ futura regna cõſpexit. Aurũ nanqꝫ aſ
ſyriorum argentũ parſarũ æs macedonũ ferrũ Romanorũ imperiũ prætẽdebat. In eo
dem propheta de Dario ac Alexandro & de quattuor Alexandri ſucceſſoribus/de Pto
lemæo quoqꝫ rege ægyptii q cognominatus eſt Lagus his uerbis ſcribit̃. Ecce autẽ hir
cus caprarũ ueniebat ab occidente ſuper faciẽ totius terræ/& habebat cornu inter ocu
los ſuos/& euenit uſqꝫ ad arietem illũ cornutũ quẽ uiderã ſtãtem corã Vbal/& cucur
rit ad eum in ipetu fortitudinis ſuæ/cũqꝫ apropinquaſſet prope arietẽ efferat9 eſt in eũ
& percuſſit arietẽ/& cõtriuit duo cornua eius/nec poterat aries reſiſtere ei/ cũqꝫ miſiſ-
ſet eum in terrã conculcauit/& nemo quibat liberare arietẽ de manu eius: Hircus aũt
caprarum magnus factus eſt nimis/cumqꝫ creuiſſet factum eſt cornu eius/& orta ſũt
quattuor cornua ſubter illud per quattuor uentos cæli: De uno autem ex his egreſſum
eſt cornu unum/& factum eſt magnum contra meridiem. De Chriſto uero etiam mi-

nutiſſima p̄dicta fuiſſe nō ignoramus/locū ubi natus ubi educatus eſt receſſum in egy
ptum/miracula etiā quæ fecit/& quomodo Iudas eū tradidit. Hæc enim oīa argumen
to ſunt deū ab æterno cuncta præſcire. Ipſe quoq; ſaluator euerſionē hieroſymorū p̄di
xit. Quorſum hæc ut facilius enodare poſſimus quomodo ſtellæ in ſigna factæ ſūt. Sic
igitur ſitas eſſe in cælo ſtellas nō ignoramus/ut & cōtrario motu quin uniuerſū & alias
tardius alias uelocius ferant̄. ut hoc modo per uarios earū aſpectus atq; cōiunctiones
tam uniuerſa q̄ ſingula nō quidē hoīes (excedit enim oīno exquiſitiſſima motus ſtella-
rū ratio mentē hominū) ſed uirtutes quibus ut poſtea oſtēdemus hæc ſcire neceſſe eſt
p̄cipiant. Cum autē hoīes aut quibuſdā obſeruatiōibus/aut aliquorū ſpirituū & doctri
na qui ordinē ſuū trāſgreſſi multa hominibus ſuggeſſerūt/nōnulla ſtellarū motu con
fuſius præuiderint putarūt eas a q̄bus capiunt̄ cauſas earū eſſe rerū quas non efficiunt
ſed ſignificant de quibus oībus breuiter ac exquiſite ſecundum uires noſtras dicemus:
Proponātur igitur hæc ordine cōſiderāda/quo pacto cū a ſæculo futura deus oīa præ
ſciat libero nos arbitrio fruamur/& quō ſtellæ nō ſunt humanarū rerū cauſa/ſed ſolū-
modo ſigna/& quod hoīes exactam de his cognitionē habere nequeant/ſed uirtutibꝰ
quæ ſuperiore hoīe ſunt hæc ſigna diuinitus depicta ſunt. Poſtremo quænam cā fuerit
ut deus ſigna futurorū ad cognitionē uirtutū expreſſerit. Primum igitur aggrediamur
quod gentiliū ſapiētes in magnos intruſit errores. Cū.n. præſcire deū uniuerſa minime
negarent/neceſſario nos agere quicq̄d agimus crediderūt: Nā ſi ab æterno inquiunt in
iuſtum aliquid futurū deus præuidit nec ſciētia diuina falli poteſt erit oīno ille iniuſtꝰ/
nec poſſibile eſt iniuſtū eū nō fore cū nō poſſit aliter agere q̄ deus præſciat/ex quo ad
ſequētia ēt nōnulli deſcendētes fruſtra culpari iniuſtos cōtendūt/ſimiliterq; de cæteris
delictis & de uirtutibus opinātur. Vnde ſequitur liberā non eſſe hoīs uoluntatē ſi deus
fruſtra præſciat/aduerſus quos dicēdū q̄ oīa deus ab æterno uideat antecedētia ſequē-
tia cauſas rerū atq; effectus. Nec tn̄ oīum ipſe cauſa eſt/nā quēadmodū ſi quis temeri-
tatem hoīs alicuius perſpexerit quia ignorantē eum cognouerit/& propter temeritatē
eius nō dubitet periculoſa eū ac lubrica aggreſſum itinera in quibus lapſus miſere iace
bit nō effecit hūc ipſe temerariū illi homini lapſum/ſic deus cum uniuſcuiuſq; uolunta
tem præuideat hunc perpetā illum recte acturū nō ignorat. Nō præcognitio futurorꝫ
cauſa/nec.n. ullo pacto ad peccandū deus quēq̄ impellit aut mouet/ſed ecōtra (dicam
enim etiā ſi abſurdū multis forſan uideatur id quod futurū eſt cauſa eſt ut deus euētu-
rum illud præuideat/non ergo ideo fit quia præſcitur/ſed quia futurum erat præſcitur.
Diſtinctiōe autē hæc res indiget. Nam ſi quis quādo futurū aliquid dicimus ſic accipit
quaſi neceſſe ſit oīno fore minime id ei dabimꝰ. Nō enim dicimus quia proditor Iudas
præſciebatur/neceſſe fuiſſe ipſum prodere. Si ſic enim eſſet nō uituperaretur ab his qui
proditurū præuiderūt/uituperatur autē nimiū quoniā potuiſſet ēt prodere. Audi quid
propheta de ipſo dicit/nec ſit qui miſereatur pupillis eius pro eo q̄ nō eſt recordatus
facere miſericordiam & perſecutus eſt hominem inopem & mendicum & cōpunctū
corde mortificare/& dilexit maledictionē & uenit ei/ noluit benedictionem & elonga-
bitur ab eo. Si quis autem ita futurum accipit quaſi euenturum ſit/poſſet autem etiam
aliter fieri / hoc ipſum eſt quod dicimus/præſcientiam.n. dei ueram nō eſſe impoſſibile
ſimpliciter eſt. Quæ ero cōtingētia ſunt/quæq; accidere & nō accidere poſſunt/ea uel
euentura uel nō euētura deus certe præuidit. Sed liquidus forſan hoc modo dicetur ſi
cōtinget Iudam prodere præſciuit hoc deus/ſi nō continget ſimiliter deus præſciuit/cū
ergo duo hæc contingentia ſint/& poteſtas in Iuda ſit/deus præſciētia ſua præuidit q̄d
a Iuda eligetur nec præſcientia dei ex cōtingenti neceſſaria fiet proditio. Si enim pona-

mus deũ ſecum loqui poſſibile eſt Iudam proditorẽ fore.Sed contrarium quoq; poſſi
bile eſt/q̃uis ergo cõtingens utrũq; ſit/ego tamẽ uideo proditurũ. Non enim ſimiliter
iſtud accipiendum eſt/quẽadmodũ ſi diceres præuidere deum hunc hominẽ nunq̃ uo
laturum/nulla enim uolandi potentia ineſt hoi/ſed delinguẽdi & nõ delinquẽdi poten
tia ineſt.Cum ergo utrũq; poſſibile ſit/qui rõni obtemperat is peiora ſequitur.Q ui ue
ro rõne cuncta iccirco inquirit ut rationi parcat/is uirtuti adheret.Ille uoluptate delini
tus nihil de honeſtate curat/hic cõmuni cõceptioni perſuaſus rationẽ anteponit.Sic al
ter uoluptati reſiſtere nõ poteſt qui laborẽ ſufferre nollit/alter ſpernit atq; repellit uolu
ptatẽ omnẽ/quia dedecus eius formidat.Q uod uero præſciẽtia dei nullã neceſſitatem
nobis imponit/inde quoq; affirmari poteſt quia ſæpius in ſcriptura pœnitẽtiã per pro-
phetas mandaſſe inuenitur/nec cognouiſſe ſimulatur utrũ cõuerterẽtur delinquentes
an nõ/ut apud Hieremiã ſcribitur/Forſan audient & agent pœnitẽtiam/ſed æqualiter
utrunq; a dictis eſſe oſtẽdit ne præſciẽtia ſua palã facta audientes deiiciat quaſi neceſſa
rio aliquit eorũ futurum/ſit nec in delinquẽtibus cõuerti & nõ cõuerti poteſtas inſit/&
hæc res peccandi cauſa foret & ecõtra ſi cõuerſionẽ eorum oĩno futurã prædixiſſet hu
iuſcemodi prædictio diſſolutiõis cã fuiſſet/faceretq; ne uiriliter in uoluptate iſurgerẽt/
quaſi emendatio uelint nolintue futura ſit: Sic.n.prædicto ipedimento futuri boni eſſe
uidetur.Cum igitur putiliter deus mundũ gubernet merito futura cælauit:quorum co
gnitio minime hoibus cõducit.Si.u.malos futuros ſe præuiderent deſperatiõe ſui bo-
nos diſſolutione ac eneruatiõe diſtraherẽtur.Cuius rei gratia dictum eſſe in exodo ar-
bitror quis fecit ſurdaſtrũ & ſurdũ & uidentẽ ac cæcũ/an nõ ego dñs deus? Eũdẽ.n.cæ
cũ atq; uidentẽ fecit alterũ ad præſentia alteꝝ ad futura.De ſurdaſtro uero ac ſurdo di-
cere alienũ ab hoc propoſito eſt.Nõ aũt ambiguimus ea quæ in nobis nõ ſunt cauſam
eſſe interdũ eoꝝ quæ in nobis ſunt.Facimus.n.aliqua plerũq; libenter aut nõ facimus
quia nõnulla quæ uolũtatis humanæ nõ ſunt ꝓceſſerũt.Si uero quiſpiã abſolutam eſſe
noſtrã uoluntatẽ putat ut nulla re præcedẽte uoluntas noſtra hoc aut illud amplecta-
tur/is mundi ſe particulã eſſe cõtineriq; ab uniuerſo oblitus eſt.Sed de præſciẽtia diui-
na ꝙ nullã neceſſitatẽ agẽdi hoib9 afferat breuiter ita dictũ ſit.Nũc oſtẽdam9 nihil hu
manarũ rerũ a ſtellis effici/ſed tantũmodo ſignificari.Primũ igitur illud patet ſi quid a
ſtellarũ ſextili ponamus aſpectu qui hodie fiat efficeret/nullo poſſe illud pacto ꝑteritũ
eſſe/prius.n.efficiẽs effectu eſt.Nõ ignoramus ãt eos qui hanc ſcientiã ꝓfitent multa
præterita hodierna ſtellaꝝ ꝓpoſitiõe prædicere.Nam cũ poſitionẽ Zodiaci diligenter
in duodenas ſedes diuiſerint/graduſq; ac minuta ſingulis cõuenientia domibus ꝓſpexe
rint/ac erraticas ſtellas cæteraq; ut ſolent apte collocauerint/& ortus atq; occaſus aſpe
ctus & cõiunctiões cõſiderauerint nõ ſolũ futura uerum ẽt ea quæ natiuitatem hois &
cõcœptiõem præceſſerunt dicere conãtur.Patris.n.fortunas & corporis eius ꝓſperas
aut ecõtra diſpoſitiões ſimiliter matris atq; fratrum ab hodierna poſitiõe percipi poſſe
putant. Verum de gradibus domoꝝ aliiſq; huiuſmodi poſtea dicemus.Nunc quaſi ex
quiſitiſſime oia poſſint inuenire interrogẽtur/ſi res humanas neceſſitate agi ſtellarum
putatis quomodo talis hodiernus aſpectus ea quæ præceſſerũt potuit efficere? Q uod
ſi hoc ipoſſibile ſimpliciter eſt/inuenitur autẽ uere dixiſſe aſtrologus de præteritis/pa-
tet nõ a ſtellis illud effectum fuiſſe.Si quis igitur nõ nihil ueri eã rẽ putat cõtinere certe
neceſſe eſt ut cõcedat nõ feciſſe id ſtellas/ſed ſolummodo ſignificaſſe.Q uod ſi quiſpiã
obiiciet præterita quidẽ ſignificari/futura uero a ſtellis effici differentiã oſtẽdat cauſam
diſcriminis afferat.Q uare que ad patrem matrẽ fratreſq; ꝑtinẽt præteritaque ſunt hæc
poſitio ſignificat/futura uero quaſi efficiens cauſa producit.Sed nullam huius rei cau-

ſam afferre unq̃ ueriſimilẽ poterũt.Q uare niſi ꝑtinaces ſint nihil humanarũ rerũ a ſtel
lis effici ſed forſan ſignificari cõcedent/tanq̃ ſi nõ a ſtellis tam præterita q̃ futura/ſed ab
ipſo deo ꝑ propheticam orationẽ quãdã quiſpiã ꝑciperet.Nã quemadmodũ poteſtas
humana ut diximus minime tollitur q̃uis deus quæcunq; facturi ſumus præuideat/ſic
etiã ſigna quæ ad ſignificandũ diuinitus ordinata ſunt libertati noſtræ nequaq̃ officiũt
ſed eſt uniuerſum cælũ quaſi liber quidã apertus omnia futura in ſe cõſcripta cõtinens.
Iccirco in oratione Ioſeph quod a Iacob dicitur ſic ĩtelligi poteſt.Legi.n.inquit in tabu
lis cæli quecũq; cõtingẽt uobis & filiis ueſtris.Forſan ãt etiã illud cõplicabunť cæli/ut
liber ſignificatiuas futurorũ rationes cõſumatas & ut ita dixerim adimpletas fore oſtẽ
dit/ſicut prophetias ẽt adimpletas dicimus/cum iam euenerint hoc modo inſigna ſecũ
dũ ſcripturæ uocẽ ſtellas factas arbitramur.Hieremias aũt ut hoĩes ad ſe ipſum cõuer
tat/utq; formidinẽ quæ a ſignis impendet auferat/ac ut oẽm forſan huiuſmodi opinio
nẽ ab hoĩum animo eiiciat.A ſignis inquit cæli nõ timeatis.Sed rurſus alia rõne nõ effi
cientes ſtellas eſſe oſtẽdamus.Concedẽtes igitur interim poſſe ab hoĩbus hãc ſcientiã
cõpræhẽdi quærimus quõ a multis natiuitatibus eandẽ rẽ contineri cõtendũt. Nam ſi
patibulo moriturũ aliquẽ dixerint nõ natiuitate ſua id ſolũmodo/uerũ ẽt fratrũ filiorũ
aliorũq; attinentiũ/imo uero ẽt interfectorum poſſe intelligi credũt.Stultum mihi cer
te uidetur in unaquaq; tam multarũ natiuitatũ mortẽ unius eſſe cõtentã.Neſcio autem
quomodo reſpondere poterũt ſi quis eos interroget.In una ne uniuerſi poſitiõe iudæi
oẽs in lucẽ eduntur/ut neceſſe ſit in octauo die oẽs circũcidi/& ſtatim in hãc uitam in
greſſi male uulneribus affecti medico egeant?Iſmaelitas aũt qui in arabia degũt trede
cẽnes cunctos circuncidi?Ita enim de ipſis traditũ eſt/quomodo.n.hæc in quibuſdam
gentibus ſtellæ perpetuo faciunt/in quibuſdam nunquã/& nulla profecto ratio ueriſi
milis ut mihi quidem uidetur afferri poteſt.Verum cũ multæ prouidẽdi uiæ ab homi
nibus excogitatæ ſint ut augurium aruſpicium ſomniorum interpretatio/neſcio cur alias
omnes uias ſignificare tãtum genethlialogiã uero efficere putarũt:Si.n.futura cogno
ſci poſſunt ut hoc ſibi gratis cõcedamus.fiũt aũt inde unde cognoſcunť.Q uare a ſtel
lis potius quã ab extis aut auibus aut ſomniis aut fulguribus & tonitruis ꝓducuntur?
His ſatis demonſtratũ eſſe puto ſtellas nõ eſſe cauſas humanarũ rerũ.In præſentiarũ ꝑ
ſcrutemur an uerũ ſit exq̃ſite loca ſtellarũ & domorũ poſſe ab hoĩbꝰ inueniri.qđ ſupiꝰ
(nihil.n.oberat)dedimus.Aſſerunt igitur Genethlialogici planetarũ loco exactiſſime
inueniẽda/ut & gradus & minuta & minutorũ minuta nõ ignorenť/ſimiliter nõ ſignũ
ſolũmodo/uerũ etiã gradũ & gradus minuta primæ domus quam aſcendentem appel
lant recte teneri oportere.Q uomodo igitur cum una hora largo modo mediam ſigni
occupet partem aſcendentis minutũ inuenies/cum tam minutã diuiſionẽ temporis ha
bere nequeas?Opus enim eſſet ſcire quota hora & minutis minutorũq; minutis ex ute
ro puer effuſus ſit.Alia.n.atq; alia poſſe ſignificari uolunt minimo tp̃is diſcrimine habi
to.In piſcibus uero atq; ariete per obliquã iſtorum aſcenſionem ſignorum(hora.n.&
tertia horæ parte aſcẽdere pene uidentur)minimã temporis ꝑtem magnã mutationẽ
facere nõ ignoramus/ut uel uigeſima hora unius pars gradum aſcendẽtis imutet. Sed
hoc etiam eis concedatur.Demonſtratũ aũt eſſe ſcimus quẽadmodũ erraticæ ab occa
ſu ad ortum feruntur/ſic & fixas centũ annis uno gradu moueri/& in hoc ſpacio tem
poris poſitionem ſignorum mutari/cum aliud ſit itelligibile illud ſignũ aliud quod qua
ſi figura quædam eſt.At nõ ad figuram ſe ad intelligibile aiunt omnia ſignum eſſe refe
renda/quod neſcio quomodo compræhendere queant.Sed hoc etiã ſibi cõdonemus/
ut aut intelligibile ſignum compræhendere / aut a ſenſibili ueritas haberi poſſit. Q ue

autem commixtione compoſitione ac cum temperie diuerſorū aſpectu uim fieri aſſerūt præfecto cōcedent nullo modo ſciri poſſe. Quomodo n. quātum diminuat a læſione maligni ꝑpter inſpectionē benigni percipies? Et utrū auferat malign9 quod a benigno cōceditur qm̄ locū eius aſpexerit aut mutet aut iminuat/aut mixtura quædam inde fiat quis percipiet? Quæ oīa ſi qs altius inſpiciat facile credat nō poſſe iſta humano īgenio penitus pcipi. Vnde ſi qs harū rerū periculū fecerit uidebit in pluribus errare q̄ ueritatē cōſequi genethlialogicos. Quaobrē Eſaias ēt quaſi hæc oibus īpoſſibilia ſint ad filiam chaldeorū q maxime iſta profitent̄ ait: Adſint & ſaluā te faciāt aſtrologi cœli annūcient tibi qd tibi accidat: His. n. uerbis docemur uel diligētiſſimos ī hac re chaldæos nō poſſe prædicere quæ uelit unicuiq; gēti deus attribuere. Hæc Origenes. Demōſtratū iā eē puto/nec deos/nec bonos dæmonas gentiliū deos eſſe. Sed ecōtra ſeductores quoſdā atq; maleficos nulli magis rei ſtudētes q̄ ueritatis euerſiōi. Ita cū magnos in genere hominū errores pſpexerūt/fatorū ēt neceſſitate falſa oēs pene gētes deceperūt/a qb9 erroribus nemo a ſæculo q̄ dominus & ſaluator nr̄ Ieſus xp̄s liberauit. Quæ oia iccirco in hac euāgelica ꝑparatione priora collocamus/ut rebus ipſis uideas qua fraude maiores noſtri opprimebant̄/& unde nos p ſolam euangelii doctrinam emerſimus.

❡ Euſebii Pamphili Liber ſeptimus.

❡ Repetitio gentilium theologiæ. Cap̄. I.

His ergo ita dictis atq; diſpoſitis iā tp̄s eſt de philoſophia hebræorum ac pietate uitæq; moribus diſſerere. Nā quoniā falſam religionē gentiū nō abſq; rōne ſpreuiſſe iā demōſtrauimus/reddēda modo ratio eſt/quare ſapientiā hebraicæ ſcripturæ delegim9. Quod aūt nulla ſit culpa a barbaris ueritatem uelle cognoſcere alio tp̄e oēm philoſophiā oēmq; diſciplinā a barbaris græcos accepiſſe oſtēdemus. Nūc uero aperire ꝑpoſuimus ab hebræis ſolūmodo ueræ pietatis fundamēta iacta fuiſſe. Cæteri. n. hoīes cæteræq; gētes uniuerſæ ꝑter hebræos nihil fere īmortalitate animi ſentientes/nec aliquid ꝑter hæc uiſibilia cogitātes corporū uoluptate fœlicitatē terminarunt/adeo ut quaſi maxima deorū uoluptas ab eis coleret̄/ac ꝑpter uoluptatē uitā optabilē ducerent. Quare alii ſolē & lunā & reliquas ſtellas a qbus hanc uitā dari putabāt. Alii terræ fruges & reliquas mūdi partes unde nō paruā ſe uoluptatē capere uidebāt deos & auctores oīum rerū eſſe prædicarūt. Alii nō uerīti ſunt titillatiōnē ſenſuū cupidinē & uenerē nō ſibi ſolum/uerū ēt cæteris diis propoſuiſſe. Alii principes ac tyrānos qui eis uoluptati fuerūt & uiuos adorarūt/& poſt mortē in cœlū aſcēdiſſe crediderūt. Alii malignos quoſdā ſpiritus qui cupiditates eorū incēdebāt & cultū uoluptatibus explebant uenerati ſunt. Alii huius religionis falſitatē perſpiciētes non eſſe deos oīno arbitrati ſunt. Alii multo impudentius cæteris ſummū bonorū oīum ſummāq; beatitudinē ipſam uoluptatē eſſe crediderūt/cui quaſi ſupremæ deæ ſeruire perpetuo nō erubeſcebāt. Nam & eorū mulieres ut facer apoſtolus dicit mutarūt naturalē fœminæ uſum in eū qui eſt ꝑter naturā. Mares aūt ēt ſimiliter ſpreto naturali uſu alter in alterū exarſerunt/maſculi in maſculos turpitudinē operantes/& erroris eorū mercedē in ſe ipſis capiētes. Ita græci ſimul & barbari docti omnes atq; indocti laudibus & hymnis tam in deorū ſolēnitatibus q̄ in publicis ſpectaculis uoluptatē efferebant. Fornicatiōis. n. uitium eſt idolorum exquiſitio. Tāto

enim errore impliciti mala malis addebāt.In neſandis nuptiis parētes cū liberis ac ma-
res cū maribus ſceleratiſſime uitā trahētes/ac ipas immanes beſtias turpitudinis cumu
lo lōge ſuperātes.Q uæ oīa a philoſophis & hiſtoricis ſuis cōfirmata ſunt.

❡Q uod ſolum hebræorum genus ueram ſequebatur pietatem. Cap̄.II.

Olum aūt hebræoꝝ genus inter tot tantaſqꝫ errores ab uno uoluptatis collo
s tanq̄ hydra in diuerſa capita ꝓfuſos uerā pietatē ſecutū ē.Hebræi.n.ſoli pia ſā
ctaqꝫ cōſideratione primū elemēta & quæ ab elemētis cōpoſita ſunt ſolē ſimili
ter & lunā & cæteras ſtellas & cœlū ipſum nō ſolū deos nō eſſe/uerū ēt aīæ penitus ex-
pertia iudicarūt.Deinde qm̄ neqꝫ a lapidibus caſu unq̄ ſine artifice domus ædificari /ne
pannus abſqꝫ texente fieri/nec nauis ſine gubernatore nauigare pōt/cū aīalibus rōnali-
bus atqꝫ irrōnalibus & ſubſtantiis aīatis atqꝫ inanimatis plenū hunc mundū uiderent/
non ſapientia dei hæc oīa facta putātes a magnitudine atqꝫ pulchritudine creaturarum
puritate mētis creatorē oīum immortalē ipſum atqꝫ inuiſibilē cognouerūt. Cū aūt non
contēnendā totius partē hoīem eſſe uiderent partē eius præcipuā aīam uidelicet uerū
hoīem corpus uero quaſi hoīs indumentū eſſe affirmarunt.Q uare maiorē curā cultui
aīæ afferre nō dubitarūt creatori hoc deo placere arbitrantes qui a genere hoīum non
corporis robore ſed animi rōne oīa quæ in terris ſūt gubernari conſtituit.His fūdamē
tis iactis corpus quidē & quæ corporis ſuauia ſūt nō maioris q̄ reliqua pecora fecerūt.
Aīum aūt qui rōnalis atqꝫ intellectiuus eſt/quiqꝫ ad ſimilitudinē dei creatus eſt ſummo
ſtudio excoluerūt/nec quicq̄ uerū bonū præter bonoꝝ oīum largitorē deum credētes
extremū finem ſummāqꝫ beatitudinē in cognitione atqꝫ coniūctiōe dei poſuerūt/qui ſo
lus humanæ uitæ rerūqꝫ oīum cauſa eſt.Q uare illū ſolū deū cognoſcere/illi ſe ſoli uitæ
puritate cōiūgere ſtuduerūt/ac pietate ueraqꝫ in deū religione altiſſimi ſacerdotes gen9
electum atqꝫ regiū/& gens ſancta aliiſqꝫ ſimilibus appellationibus digni uiſi ſunt . Cur
igitur repræhēdendi nos ſumus/qui hæc græcoꝝ ægyptiorū phœnicū cæterarūqꝫ gen
tiū nugis ꝑpoſuimus.In tantū aūt uirtutis multi ex genere ipſoꝝ peruenerūt/ut ange-
lorū uiſione diuiniſqꝫ oraculis nō ſyllogiſmis neqꝫ cōiecturis inſtituerent/ut quæ futu
ra erāt plærūqꝫ gratia dei repleti quaſi p̄ntia uiderent.Hæc anteq̄ græcoꝝ nomen eſſet
imo uero ēt ante Moyſem & ante Iudæorum genus priſcis hebræis innotuerunt.Poſt
enim Moyſem a Iuda iudæi appellati ſunt.Hebræi uero ab hebere/a quo Habraā ori-
ginē traxit multis ante Moyſem ſæculis abſqꝫ lege aliqua ſcripta pie ſancteqꝫ uiuebant/
abſqꝫ doctrina legū oraculis ueritatē diuinis & mētis acumine magnitudineqꝫ animi cō
ſecuti.Primus uero apud eos eximius ille theologus Moyſes ſcripta reliq̄d/qui diuinit9
anteq̄ leges poneret maioꝝ uitas animis hoīum impræſſit.Ita bonoꝝ p̄miis & impiorum
ſuppliciis ad amplexandā uirtutē & fugiēdā impietatē exhortatus leges tandē in mediū
propoſuit.Iudicauit ēt ne forte difficilima legis p̄cepta iudæi ducerēt atqꝫ ab illis reſilie-
rent priſcorū exēpla eſſe proponenda/ut oībus pateret abſqꝫ legum mandatis ſola rōne
nixos optime maiores iudæoꝝ uixiſſe/atqꝫ ideo non eſſe ſibi difficile uitas illoꝝ imitari/
ſi paria diuinitus conſequi præmia deſiderarent.

❡Compendioſe nonnullorum hebræorum uitæ narrantur. Cap̄.III.

On eſt aūt ab re compēdio uitas illoꝝ a moſaica ſcriptura exceptas ꝑcurrere.
n Nam quēadmodū ab ægyptiis ægyptiam a phœnicibus phœniciā theologiā
& a græcis græcā/ſic & ea quæ ab hebræis dicūtur ab illis ipſi petēda ſunt.Nō
.n.aliūde q̄ a philoſophis opiniōes philoſophoꝝ narrant̄ nec medicina ab aliis q̄ a me-
dicis perdiſcenda eſt/ut igit̄ hebræoꝝ ſcriptura docet ante diluuiū poſt primam origi-
nem hoīum multi iuſti deoqꝫ amici hoīes fuerūt/quoꝝ primus nomē dn̄i dei ſperauit

inuocare/quibus uerbis oſtenditur ꝙ nihil aliud ille q̃ creatorẽ dñm & deum ſecutꝰ fu
it quem credebat non ſolũ uirtute ſua a non ſimpliciter ante cũcta ꝓduxiſſe/uerũ etiam
tanq̃ magnæ ciuitatis dñm uniuerſa regere atq; gubernare atq; ideo cæteris oibus con-
temptis ſperauit inuocare nomẽ dñi dei. His duabus appellationibus creatoris atq; gu
bernatoris totius uirtutẽ amplexus. Q uare primus homo uerus apud hebræos cõſcri
bitur. Enos.n.uocatus eſt quod latine uerus homo interpretatur. Neminem.n.putant
uerum eſſe hominem ꝑter eũ qui uerum deũ & cognoſcit & pie colit/alios uero nihil a
pecoribus differre arbitrantᷣ/quia uidelicet ueluti beſtiæ ad terram proni uentri & ue-
neri obediãt/quoꝝ alios lupos/alios canes/alios porcos/alios ſerpẽtes uaria quadã ui-
tiorum ſimilitudine ſcriptura iudæoꝝ appellare conſueuit. Q uẽadmodum ſi quãdo cõ
muniter genus hoium appellandũ eſt cõmodiſſima ſimiliter uoce appellatione Adam
ſignificauit quo noie a terra natus deſignatur. Primus igitur iuſtoꝝ Enos qui primꝰ no
mẽ dñi dei ſperauit inuocare/& certe ſemper atq; continue domini dei nomen inuoca-
re/id profecto eſt ſũma extremaq; beatitudo. Illum nos mirũ non fallaces gentiliũ he-
roas imitandũ arbitrantes optamus/illud nobis auxilio ſaluatoris noſtri contingere ut
nomen eius firma ſpe ꝑpetuoq; inuocare queamus. Poſt iſtũ quidam alius ambulabat
cum deo & nõ inueniebatᷣ/qa ꝓpter uirtutẽ eius tranſpoſuit eũ deus. Is certe ꝑfectus
homo in deo eſt qui piculoſa multorũ colloquia fugit. Si.n. forum curiã theatraq; ali-
quis ſequitur in ipſo malignitatis profundo ſubmergitᷣ. Is aũt hoibus inuiſibilis eſt ne-
q; ab ipſis facile inuenitur/qui deo charitate coniũctus ab eo ſolo cognoſcitur/hũc he-
bræi Enoch appellant/quod nomẽ latine grãm dei ſignificat/cuius ſolius mutationem
diuinitus mihi concedi magis opto q̃ oium ſimul qui uirtutis cultores apud gẽtes nar-
rantᷣ fuiſſe. Tertius uir iuſtitia eximius in ſæculo ſuo Noe fuiſſe perhibetᷣ/cuius quãta
fuit uirtus & pietas hinc cognoſcitur/nefanda malignitas uniuerſum genus hoim/tũc
occupauit. Nã & gigantes illi qui p ora oium uolitant impiis factis quod adhucuſq; p̄-
dicatur deo pugnã.i.uirtuti & pietati non erubuerũt inferre. Et qui eos produxerũt ſi-
ue immortales quidam ſiue mortales maleficia quædam artificia & magicam prauitatẽ
primi excogitaſſe dicũtur. Q uas ob res cum deus eodẽ omnes diluuio perdere ſtatue
rit unus cum ſuis in illo genere hominũ Noe iuſtus repertus eſt qui omnibus ui aqua
rum ſubmerſis cum filiis ſuis ſimul ac nuribus mirabili quodam modo quaſi ſemẽ hu-
mani generis cõſeruatus eſt/quẽ utinam quaſi uiuam quandam imaginem imitari no-
bis cõtingat/& hi quidem ante diluuium fuerũt poſt diluuium autem alii quorũ unus
altiſſimi dei ſacerdos iuſtitiæ ac pietatis miraculo rex iuſtus lingua hebræoꝝ appellatꝰ
eſt/apud quos nec circũciſionis nec moſaicæ legis ulla mẽtio erat. Q uare nec iudæos
(poſteris enim hoc nomẽ fuit) neq; gentiles/quoniam nõ ut gentes pluralitatem deo-
rum inducebãt/ſed hebræos proprie nominamus aut ab Hebere ut dictũ eſt/aut quia
id nomen tranſitiuos ſignificat. Soli quippe a creaturis naturali ratiõe & lege innata nõ
ſcripta ad cognitionem ueri dei tranſire/& uoluptate corporis cõtempta ad rectam ui-
tam perueniſſe ſcribuntᷣ/cum quibus omnibus præclarus ille totius generis origo Ha
braam numerãdus eſt/cui ſcriptura mirabilẽ iuſtitiã quam nõ a moſaica lege (ſeptima
enim poſt Habraam generatiõe Moyſes naſcitur) ſed naturali fuit ratione conſecutus
ſũma cũ laude atteſtatur credidit.n. Habraã deo & reputatũ eſt ei in iuſticiam. Q uare
multarum quoq; gentium patrem diuina oracula futurum/ac in ipſo benedicẽdas oẽs
gentes hoc uidelicet ipſum quod iam nos uidemus aperte prædictũ eſt cuius ille iuſti-
tiæ perfectiouem non moſaica lege ſed fide cõſecutus eſt/qui poſt multas dei uiſiones
legitimum genuit filiũ/quem primũ oium diuino perſuaſus oraculo circũcidit/& cæ-

teris qui ab eo naſcerētur tradidit/uel ad manifeſtum multitudinis eorū futuræ ſignū/ uel ut hoc quaſi paternæ uirtutis inſigne filii retinētes maiores ſuos imitari conaretur/ aut quibuſcūq; aliis de cauſis. Non.n.id ſcrutandū nobis modo eſt: Poſt Habraam filius eius Iſaac in pietate ſucceſſit/fœlice hac hæreditate a parētibus accæpta/qui uni uxori coniunctus cū geminos genuiſſet caſtitatis amore ab uxore poſtea dicitur abſtinuiſſe. Ab iſto natus eſt Iacob qui pp cumulatū uirtutis prouentum Iſrael ēt appellatus eſt duobus nominibus ꝓpter duplicē uirtutis uſum Iacob.n.athletā & exercentē ſe latine dicere poſſumus/quā appellationē primū habuit/cū practicis operatiōibus multos ꝓ pietate labores ferebat. Cum aūt iam uictor luctando euaſit/& ſpeculatiōis fruebatur bonis/tunc Iſraelē ipſe deus appellauit æterna præmia beatudinēq; ulrimā quæ in uiſione dei cōſiſtit ei largiens/hoiem.n.qui deum uideat Iſrael nomē ſignificat: Ab hoc.xii. iudæorū tribus profectæ ſunt. Innumerabilia de uita iſtorū uirorū fortitudine prudentia pietateq; didici poſſunt/quoꝝ alia ſecundū ſcripturæ uerba hiſtorice cōſiderantur/ alia tropologice ac allegorice iterptant̄/de qbus multi cōſcripſerūt/& nos in libro quē inſcripſimus de doctrina priſcoꝝ uirorū. Præter hos Iob iuſtū uerū piū innocuū ab oīq; malignitate alienū fuiſſe inuenimus/qui quis iudæo generi nō fuit affinis/pietatis tñ laude uel iprimis effert̄. Verū Iacob liberi religiōe ac pietate cōmuniti hebræoꝝ famā facile ad maius a deo produxerūt/ut totius ægyptii principatus ab uno eoꝝ Ioſeph dependet/qui caſtimoniæ præmiis cornatus gubernatione tot tātarūq; ciuitatū ſuſcæpta uirtutē hebræoꝝ manifeſtauit. Is ſuoꝝ inſidiis ad ſeruitutē redactus tanto cumulo uirtutis refulſit/ut nemo poſſit rē oratiōe aſſequi: Aderat.n. ei libertas animi maxie robur in uictū pudor eximius iuſtitia modeſtia prudētia ſūma/ſed pietate in uerū deū maxie præſtabat/cūq; domini ſui uxor(erat.n.mirabili corporis ꝑditus formoſitate/qua ado leſcētia uirtutibus ornata inſignis uidebat̄)furore cupidinis acta uerbis ac ꝑcibus perſuadere nō potuiſſet/manuſq; iniuſtū iniicere nō dubitaſſet/præcæpta parentū nō oblitus req; ipſa hebræū ſe eſſe oſtēdēs mulierē quidē magna ui repulit/ quaſi aūt a rabida fera euaſerit fuga ſalutē quæſiuit / cogitabat.n.atq; dicebat ſi dñs meus domui ſuæ me ꝓpoſuit quō ergo huiuſcemodi rē turpiſſimā corā deo faciā? his ille uirtutibus ad ægypti gubernacula diuinitus puenit quē utinā cæteroſq; oēs de qbus diximus imitari poſſimus. Fuit aūt etiā hic hebræus nō iudeus/nondū.n.iudæi fuerint in multitudine dein de magnā genus creuit/paulatimq; diligētiſſima norma uiuēdi labebat̄/& parentū pietas obtundebatur. Ita poſt aliqua ſæcula ægyptiorū conuerſatione deprauati adeo fuerūt ut nihil ab ægyptiis differre uideretur. Tunc deus patrū ſuoꝝ moyſem ad eos mittit/ac ꝑ eum in auditis factis miraculis cōueniente iudæorū moribus legē impoſuit. Nā cum iā corrupti uirtutē mutare nō poſſent/alia manifeſte mandauit/alia occultius ſuggeſſit/ſymbola umbramq; nō nudam ueritatē cōſeruare ipſis præcipiens hoc pacto iudæorum diſciplina a temporibus moyſi cœpta uſq; ad ſaluatoris noſtri aduentū ſecundum uoces prophetarū durauit. Sic enim a Moyſe aliiſq; prophetis dictum inuenitur moſaicam legem uſq; ad Chriſti tempora duraturam.

¶De Iudæorum theologia. Cap.IIII.

u Erum quoniam breui hebræorū qui ante Moyſem fuerūt uitas tetigimus & pietatis eorū ad umbrationem edidimus/nūc thelogica eoꝝ dogmata a Moyſe aliiſq; prophetis fundata conſideremus. Primus igit̄ oīum eximus ille theologus qui diuinas leges conſcripſit cum pietati conuenientem diſciplinā tradere uoluiſſet non cōmunibus atq; tritis exordiis uſus eſt/ſed nihil potius ducens q̄ priſcorum generis ſui theologiam ac recte uiuēdi normam pertinere a deo ſecundū hebræoꝝ theo-

logiā incœpit/nec ut egyptii aut phœnices aut certe oēs gētes multitudinē deorū falſo induxit ſed a prima uiſibiliū oium atq; inuiſibiliū cauſa exorſus illū docet creatorē eſſe uniuerſi regē atq; dn̄m nō ſolū quas ipſe ſcripturus erat legū/uerū etiam naturæ ipſius cuius ſolo nutu a nō ente ſimpliciter cuncta fuiſſe producta oſtendit cuius uirtute oia quæ ꝓducta ſūt gubernari docet: Primūq; oium cælū uerbo dei fuiſſe firmatū/& pōdus ſoliditatemq; terræ præter naturam ſuā ſuper aquas ſuſpēſam aſſerit/uerbo etiam dei ſolis ſtellarumq; motu diem ac noctem ſibi uiciſim ſuccedere/legeq; diuina uiciſſitudines mutationeſq; temporum anniq; uolutiones fieri lege dei atq; inſtituto in locis ſuis fluctuantia reuolui maria minime ſtatutos audientia terminos ꝑtranſire. Inſtituto ſimiliter diuino innumerabilia plantarū atq; arborum genera e terris germinare / ac ut breuiter dicam naturam oium matrē īſtituto dei ſeruientē diuinæ legi ſemper parere. Nō.n.caſu aut fortuna neq; irrationali latione orbem circūuolui/neq; temere mūdum tantā tāq; pulcherrimā rē eſſe ꝓductū/ſed dei eſſe creaturā & ab eo gubernari/ita legibus hoium naturæ leges antepoſuit maxime deo uocare exhortatus. Nam ſi uniuerſus mūdus cælū ſol luna ſtellæ oēs terra & quecūq; in ipſa ſunt cūcta naturæ opera natura q; ipſa creatori deo ſeruit. q̄to magis hoies ratiōe ac libero decoratos arbitrio obtēperari creatori decet? Germinet terra uirentē herbā & lignū pomiferū faciēs fructum & habēs unū quodq; ſementē ſecundū ſpeciē ſuā & ſtatim nō modo tūc ſed uſq; ad hūc diē paruit terra/parebitq; ſemꝑ in poſterū. Producāt aquæ reptilia anime uiuētis & uolatilia uolantia ſub firmamēto cæli. & una cū uerbo nutuq; diuino opus effectū eſt/& eo inſtituto ſemꝑ ita factitatur. Sint ſol & luna ceteræq; ſtellæ in ſigna & tēpora in dies & annos/neq; unq̄ hoc præceptū ſtellæ neglexerunt/ſed inceſſabili mirabiliq; ſuo curſu dies & noctes tempora & annos cōficiunt. Quam igitur ueniam homines cōſequētur diuina negligentes mādata? hæc illius theologia nos cæpit. Nihil enim huiuſmodi apud ceteras gentes inuenire potuimus ſed poſt hanc primā theologiam ad eam quæ ſecunda eſt ordine procedit/deoq; cognito neceſſariū putauit homini eſſe cognoſcere ſe ipſum. Quare deinceps quid homo ſit quidq; ipſum in cognitionē & pietatē dei adducat/& qualis principaliter hois uita eſſe debeat docet. In aiam.n.& corpus hoiem diuidit/uerūq; hominem aia terminat quæ in corpore intellectualiſq; ſubſtantiæ eſt tanq̄ ad imaginē dei creata/corpus uero terrenū & īdumentū aie eſſe confirmat/quibus tertiam partē addidit ſpiritū ſcilicet uitæ/qui uirtus quædā eſt/qua terrenū corpus & quæ ad imaginē dei creata eſt aia coniungūtur atq; uniuntur. Nunc hoiem a deo creatū in fœliciſſimo paradiſi loco bonis īmortalib9 pleno cōſtitutū legeq; dei munitū affirmat tranſgreſſione āt diuini præcepti ad hanc miſerā uitā perueniſſe. Hac ille philoſophiæ ueritate anteq̄ ponendarū ſeriem legū aggrederetur auditores inſtruit. Non.n.fas eſt imaginē dei unde immortalitatē conſecuti ſumus uitioſe uiuendo deſpicere. Primitiua uero ueraq; dei imago uerbū ſuū eſt ſapientia uita lux & ueritas per ſe ipſum exiſtens/ cuius imaginis mens humana imago ē/propter quā ad imaginē dei facti eſſe dicimur. Ita neceſſarium duxit hæc legibus eſſe prægustanda. Recordari.n.profecto debemus quid noſtri a terra ſumptum in terram reuerteretur/& quid melius deoq; ſimile ut cognoſcamus qd ſumus/nec uitiis eā partē nr̄i maculemus quæ ad imaginē dei facta eſt utq; a perpetuo deſiderio primæ illius beatitudinis pendeamus/& redire oibus uirib9/ diligenter conemur/præparemuſq; nos ad iter quo illuc peruenitur unde diuini mādati negligentia decidimus. Ad hæc rerū diuinarū atq; humanaꝝ ille nō humana doctrina ſed dei uiſiōe peritiſſimus nequam quēdam dæmonē inuidū atq; uerſutum unicuiq; hoium inhærere docet/quem ſerpentem ueneni plenum atrū tenebroſumq; appellat/

quí ſalutis noſtræ inuidus ad hunc uſq; diem multos inſidiis ſuis decæpit cuius fraude
parentes quoq; noſtri beatitudinē illā amiſerūt.Q uare uigilandū eſt ſemperq; aduer-
ſus malitiam eius inſurgendū.Sed quid oportet hæc ita cōſcribere cū ipſum audire lice
at nō ſyllogiſmis neq; hominū callidis argumentis/ſed ſpiritus ſancti gratia cū magna
uenuſtate atq; grauitate cūcta ſcribentē?In principio inquit fecit deus cælū & terram.
& dixit deus:Fiat lux/& facta eſt lux:Et rurſus dixit deus.Fiat firmamētū/& factū eſt:
Et paulo poſt dixit deus:Germinet terra/& germinauit/& iterū dixit deus. Fiant lumi
naria in firmamēto cæli & diuidāt diē & noctē & ſint in ſigna & tēpora & dies & ānos
& luceant ſuper terrā.Præterea dixit deus:Producāt aquæ reptilia & uolatilia/& factū
eſt.Itē producat terra quadrupedes & reptilia & beſtias terræ ſecundū ſpecies ſuas/&
factū eſt ita.In his igitur oibus cū a ſcriptura dixiſſe deū dicitur nutū & uoluntatē diui
nam nō uocē ſyllabis prolatā oſtendere uoluit/deinde uniuerſum hūc repetēs ſermo-
nē hic inquit liber cæli & terræ/qua die fecit deus cælū & terrā & oia quæ in ipſis ſunt/
huiuſmodi hebræorꝫ theologia eſt quæ uerbo dei creante uniuerſa eſſe producta ueriſ
ſime ſola docuit/& hæc nō eſſe relictū mundū a deo gubernatione illius priuatū ſed ꝑ
uidētia eius rei aſſerit.Non.n.ſolū creauit cuncta uerū etiā ſaluator rex dux oibus præ
ſidens oia diſponēs dicitur oia eū uidere oibus adeſſe.Vniuerſa inde gubernari docet.
Similiter & qui poſt eū fuerūt ꝓphetæ nonnunq̄ a ꝑſona ipſius dei exclamāt.Deus ap
propinquans ego ſum dicit dn̄s & deus de longe.Q uid faciet occulte homo quod nō
cognoſcam?nōne cælū & terrā ego impleo.Nōnūq̄ a ſe ipſis hoc pacto interrogātes/
quis aquā mēſurauit?quis montes pondere ac ualles iugo firmauit?quis cognouit mē
tem domini?aut qs cōſiliarius eius fuit?Et rurſus quis cōſtituit cælū & extēdit tanq̄
ſcænā.Et alibi eleuare oculos ueſtros ad alta & uider̄ quis oſtēdit hæc oia.Et deinceps
dn̄s deus qui fecit cælū & fixit illud/qui firmauit terrā & quæ in ea ſunt/qui dat ſpiracu
lum populis qui degunt in ipſa & ſpiritū eis qui calcant ipſam.Et rurſus.Ego dn̄s deus
ſolus extēdi cælū & firmaui terrā nō eſt alius præter me.Et alibi ſic dicetis ipſis/dii qui
cælū & terrā nō fecerunt ꝑdant' a facie terræ dn̄s q fecit terram infortitudine ſua erexit
habitabilē in ſapientia ſua & in prudētia ſua extēdit cælū & adduxit nubes ab extremis
terrarū fulgura fecit in pluuiā/& aduxit uētos ex theſauris ſuis.Et rurſus quo ibo a ſpi-
ritu tuo & ubi a facie tura me occultabo.Si aſcēdero in cælū tu illic es/ſi deſcendero ad
infernū ades.Si ſumpſero pennas meas diluculo & habitauero in extremis maris/ete-
nim illuc manus tua deducet me.Hæc poſteriores cōuenientia priſcis diuinitus prædi
cabant.Sed eos ēt audias qui ante Moyſem fuerunt.Dixit autē Habraā ad regē Sodo
morū.Extēdam manū meā ad altiſſimū deū/qui fecit cælū & terrā.Melchiſedech quo
q; dei ſacerdos Habraā his uerbis benedixit.Benedictus Habraā deo altiſſimo & be-
nedictus deus qui fecit cælū & terrā.Et habraam rurſus pone manū tuam ſub femore
meo.& adiurē te per dn̄m deū cæli.& ſubiicit dn̄s deus cæli & deus terræ qui cæpit me
a domo patris mei/& a terra in qua natus ſum.Poſtremo in ipſa uiſione.Moyſi deus in
terrogatus qs eſſet diuino reſpōdet oraculo:Ego ſum qui ſum ſic dices filiis Iſrael/qui
eſt miſit me ad uos/hæc breuiter ab inumerabilibus excerpta ſunt.Eſt ne igitur dignū
gentiū theologiā imo uero impietatē cū iſtis ullo modo cōferre.quorꝫ alii nullum eſſe
deū alii cæleſtia corpora crediderūt.Et ſtellas ignē in cælo fixas dicētes aut ignē uia &
arte circūlatū loco dei adorarunt/alii nulla dei prouidētia mundū ſed irrationali quadā
natura gubernari alii cæleſtia ſolū modo diuinitus regi/nō aūt etiam terreſtria/mūdū-
q; ſine ortu/neq; ullo modo a deo productum/ſed caſu & fortuna cōſtitutum eſſe/nō-
nulli ex atomis & inanimatis corpuſculis eſſe conglutinatum aſſeruerunt.

❡De Verbo. Cap.V.

Is ita dictis alterā quoq; pſonā a prima pſona genitā non creatā hebræoꝝ ſcri
h pturæ ſignificant quā uerbū ſapientiā uirtutē dei appellant/unde inquit Iob:
Inuēta eſt ſapientia:Q uis āt locus eius eſt?Nemo mortalis uiā eius nouit.Et
Dauid in pſalmis:Verbo dñi cæli firmati ſunt.& Salomon ex pſona ipſius ſapientiæ.
Ego inquit ſapiētia cōſiliū & cogitationē cōſtitui.& dñs poſſedit me in initio uiarū ſua
rū ad opera ſua.In principio anteq̄ terra facta eſt anteq̄ abyſſi producti anteq̄ montes
firmati ante oēs colles genuit me.Et alibi.Q uid āt eſt ſapientia & unde nata ſit dicā &
nō occultabo.Spiritus ipſa eſt intellectualis ſanctus unigenitus oipotēs oia penetrās/
uapor.n.eſt uirtutis diuinæ & fluxus glorie oipotētis ueriſſimus fulgor æterni luminis
& imaculatū ſpeculū uirtutis diuinæ ac bonitatis ei9 imago ab extremo ad extremum
oia tranſiens ac oia recte gubernās quod quidē diuinū uerbū a patre ad hoium ſalutē
miſſum ſcriptura cōfirmat.Q uod deū & dñm.i.creatorē & gubernatorē a Moyſe ꝓ
phetiſq; appellari cōſpicim9.Venit aūt ad hoies hoīe aſſumpto a pře miſſum pp ſalutē
noſtrā.Miſit.n.uerbū ſuū inquit & ſanauit eos.Vnde doctrina ēt euangelica propheti
cam & paternā hebræoꝝ renouans theologiā hoc pacto incipit:In principio erat uer
bum & uerbū erat apud deū & deus erat uerbū/hoc erat in principio apud deū oia ꝑ
ipſum facta ſūt & ſine ipſo factū eſt nihil.Q uod factū eſt in ipſo uita erat & uita erat
lux hominū.Merito igitur eodē ſpiritu Moyſes plenus facto cælo & terra quaſi cū filio
ſuo uerba cōferentē ſic deū patrē introduxit dicētē:Et dixit deus:Faciamus hoiem ad
imaginē & ſimilitudinē noſtrā.Q uod pſalmaſti ēt occultus ſignificauit dicens.Ipſe di
xit & facta ſunt/ipſe mandauit & creata ſunt.Aperte nāq; patris ad filiū ordinē atq; mā
datū more humāo(nec.n.aliter poterat)expreſſit.Nemo.n.negabit oēm qui aliqd di
cit ad aliū dicere/& qui mandat ac præcipit alii ꝑter ipm mādare atq; præcipere. Mani
feſtius aūt Moyſes duoꝝ dñorum patris uidelicet atq; filii mentionē fecit dicens. Pluit
dñs a deo ſulphur & ignem/& Dauid ſimiliter.Dixit dñs dño meo ſede a dextris meis.
Donec ponā inimicos tuos ſcabellū pedū tuoꝝ.Et paula poſt æternā illā & ineffabilē
generationē uerbi deſignare deſiderās ait.Ex utero ante luciferum genui te.Hæc ita ſe
habere nō ſolū uetus ſcriptura occultius(nō.n.oēs tunc ferre poterant)uerū ēt noua
ipſis quoq; ſolaribus radiis dilucidus predicat/quāuis nōnulli iudeoꝝ ſancti gratia ſpi
ritus carentes aliter interpretati ſunt/a quibus nōnulla ponā iccirco nō inutilia quoniā
nō effuſum in aera uerbū dicūt nec ſpiritū nō ſubſiſtentē ſed diuerſas pſonas probe ſi
cut & nos/male āt quia diuerſas quoq; naturas opinātur.Philonē ergo audias ſcriptu
ræ uoces interpretatiōe ſua explicantē quā orbē inquit quaſi de altero deo dicit in ima
gine dei feci hominē:Per pulchre id diuinit9 ſcriptori fuit inſpiratū. Nullū.n. mortale
ad ſupremū patrē tanq̄ imago cō ferri poteſt/ſed cōfertur ad ſecundū deum qui primi
uerbū eſt.Neceſſe enim erat rōnalē uim a deo uerbo aia hominis iprimi. Deus.n. qui
ſupra uerbū eſt ita ſupremus eſt ut nulla rationalis natura ſimilitudinē eius poſſit reci
pere.Hæc in primo queſtionū libro Philonis dicta ſūt/qui in prio de agricultura uer
bum dei filium quoq; dei appellare his uerbis non dubitauit.Hæc uniuerſa paſtor ille
& rex deus iure gubernat.legēq; ſtatuit.rectū ei9 uerbū & primogenitū filiū qui curā
totius gregis quaſi maximi regis lux diligenter ſuſcæpit.Idem in ſecundo qui dubitādi
ruborem effugere uelit/audacter dicat nulla re materiali machinam mūdi conſeruari/
ſed uerbo æterni dei ſempiterno qd a mediis ad extrema/& ab extremis ad media pro
tenſum inuictū naturæ ſuſtinet curſum fouēs ipſum atq; cōſeruās/quaſi uinculū quod
dam pater qui genuit ipſum cōſtituit.Merito igitur nec terra unq̄ aquis ſummergetur/

nec ignis extinguetur/nec cætera peribunt/cũ uerbũ dei uocale inter muta elemẽta cõſtitutũ oĩa conſeruet. Hæc Philo. Nõne igiť uera hæc noſtra ſũt q uerbo a ſapiẽtia dei oĩa producta eſſe prædicamus/falſa uero illa quæ nec ueriſimilitudinẽ ullã habẽt/ & inter ſe cõtraria ſunt. Tales.n.mileſius aquã originẽ rerũ dicit Anaximenes aerẽ Heraclitus ignẽ/Pythagoras numeros Epicurus atq̧ Democritus indiuidua quædam corpuſcula. Empedocles quatuor elemẽte/hoc dei uerbũ magni cõſilii angelũ lucẽ uerã iuſtitiæ ſolẽ ẽt nominant. Tertio ſpũs additur ſanctus a ſcriptura quẽ ſicuti patrẽ & uerbũ ſuũ eadem dignitate atq̧ honore honorari percipit. Tertius igiť a patre ſpũs eſſe oſtẽditur tanq̃ a patre p ſapientiã elucens/poſt hãc æternam dei ſubſtãtiã rõnales uirtutes/nec numero/nec ſpecie nobis notas/ſed ſolũ uiſibiliũ proportiõe(alia.n.gloria ſolis eſt alia luna/alia ſtellaꝝ ſcriptura iudæoꝝ nõ ut deos ſed ut miniſtras honorãdas oñdit. Et mortali quidẽ naturæ ſtellaꝝ numerus oĩno ignotus eſt. Deus uero multitudinem etiã intelligentiaꝝ & nomina non ignorat. Scribitur.n.qui ſtellaꝝ multitudinem numerat/& oĩbus ipſis noĩa imponit/inumerabilia eni genera profecto & itelligentiaꝝ & ſtellarũ ſunt/deo aũt oĩa numerata ſunt/de ipſo.n.dicitur mille milia miniſtrabant ei & decies milies centena milia corã eo aſſiſtebant. Cum.n.numeꝝ uideatur aliquẽ noĩare nũeratas illas oſtendit eẽ uirtutes adeo. Cũ uero tantã numeri quãtitatẽ dixerit ignotũ nobis illũ numeꝝ ꝓpter innumerabilitatẽ ſuã eſſe oſtẽdit. Sed de ſubſtãtia earum ſic pſalmiſta ſcriptũ reliquit. Domine deus meus q̃ uehemẽter magnificatꝰes confeſſionẽ & decorem uidiſti amictus lumine ſicut ueſtimẽto extẽdens cœlum ſicut pellẽ/qui facis angelos tuos ſpũs & miniſtros tuos ignis flammam. Noli credere de hoc corruptibili igni dicere nec de irrõnali aere atq̧ ſpũ/ſed altius quidam atq̧ ſublimius/neceſſe enim eſt cum a ſenſu noſtro uerba prodeant trãſlatiue non proprie de intellectualibus dici/unde ipſum quoq̧ deũ ſpiritum & ignẽ & lucẽ & huiuſmodi nominibus ſignificamus. Virtutes aũt illas angelos archangelos ſpũs cæleſtẽ exercitũ principatus ptãtes tronos dñatiõeſq̧ nũcupamus. Quarũ oĩum iuſtitiæ ſolẽ & ſanctũ ſpũm ei annexũ una cum deo ac pr̃e creatorẽ atq̧ gubernatorẽ ſcriptura cõfirmat/quẽ unũ deũ ab uniuerſis ſicuti patrẽ ac dñm hymnis glorificandũ ꝓpheta præcipit dicens. Laudate dñm de cœlis/laudate eum in excelſis. Laudate eũ oẽs angelis eius/laudate eũ oẽs uirtutes eius. Laudate eũ ſol & luna/laudate eũ oẽs ſtellæ & lumẽ. Laudate eũ cœli cœlorũ & aquæ quæ ſuper cœlũ ſunt laudent nomẽ domini. Quia ipſe dixit & facta ſunt/ipſe mandauit & creata ſunt. Statuit ea in æternũ & in ſæculũ ſæculi præceptum poſuit & non pteribit. Hæc hebreoꝝ dogmata merito erroribus gentiũ ſpretis cõplectimur uirtutes cœlorũ ut dei miniſtros honorantes. Solum aũt deum & uerbũ ac ſpũm eius qui cœlum & terram ac oĩa quæ in ipſis ſunt creauit & a nihilo ſimpliciter produxit ut hebræorum doctrina occultius & euangelica expreſſius ꝑcipit colimus atq̧ adoramus.

De contraria. Cap. VI.

n Vnc cõſequens eſſe uidetur ut qualẽ hebræi de contraria uirtute doctrinam tradiderũt perſpiciamus. Virtutes igitur miniſtrantes & ſpiritus qui ad miniſterium mittuntur propter eos qui æterne cõſecuturi uitæ ſunt hereditatẽ ſanctos dico angelos dei diuina luce frui ac iccirco luminaribus cæli conferri docti a ſcriptura credidimus. a quibus peruerſi quidam ſpiritus cum ſua nequitia diuinã lucem ſuſcipere nequiuerint tenebræ factæ ſunt. Quorum primũ qui ẽt aliis defectionis cauſa fuit qm̃ penitus propter impietatem ſuã in terrã decidit/quiq̧ totius uenenoſæ prauitatis auctor eſt ſponte a lumine ad tenebras lapſum dracomẽ ſerpentemq̧ latiferi ueneni ꝓductorem attrocẽ bæluam & leonẽ humanis carnibus uiuentem ac deniq̧ baſilicum

ſcriptura ſolet appellare.Cauſa uero qua lapſus eſt furor mētis & arrogātia hoc pacto dicit̃ fuiſſe quō decidit de cœlo lucifer q mane oritur cōtritus eſt in terram/q mittit ad oēs gentes/tu aūt dixiſti in mēte tua in cœlū aſcendā/ſuper aſtra ponā ſedē meā/& ero altiſſimo ſimilis.Et rurſus hæc dicit dñs qm̃ exaltatū eſt cor tuū/dixiſti deus ego ſum & domicilium dei habito.Et iterū in monte dei natus es iter igneos lapides imaculatus in diebus tuis/ex quo die creatus es donec iniuſtitiæ inuētæ in te ſunt.Exaltatū eſt cor tuū in pulchritudine tua/corrupta eſt ſcientia tua cū pulchritudine tua ꝓpter multitudinē delictoꝝ tuoꝝ in terrā deieci te:His uerbis aptiſſime cū ſupioribus illū uirtutibus conuerſatū fuiſſe docemur.Et quoniā ceruices extulit ꝓpter arrogantiā decidiſſe/ſub quo inumerabiles qdām ſūt ſpūs ſimili impietatis errore pro lucida diuina regia beatacȝ habitatione ad cōuenientia ſibi ac oibus impiis loca tartari ſentētia dei depulſi.Quæ loca abyſſum diuina ſcriptura & tenebras/nō has/ſed quas diuina uerba itelligunt ſolet appellare/ex numero quoꝝ multi exercitationis hoīum gr̃a in terra & regione quæ ſublima eſt derelicti erroris humani & ipietatis gentiū cōcauſa ſimul fruerūt/ quibꝰ interdū noīa indit̃ ſcriptura malignos ſpiritus & dæmonas poteſtates & principatus mūdi huius appellās interdū ſymbolice cum piū atcȝ religioſum uirū ne multitudinē dæmonū formidet hortet̃.Sup aſpidē.n.ait ambulabis & cōculcabis leonē & draconē.Signum aūt eſt deum ab ipſis odio haberi eiuſcȝ uoluntati repugnare/qm̃ ſeipos deos putari cupiunt/& dei cultū in ſe transferre conant̃ diuinationibus atcȝ oraculis tāq̄ incētiuis ſtultos alliciētes quos adeo rapientes ad profundū impietatis detrudūt.Solis autē hebræis malicia illoꝝ a priſcis fuit intellecta tpibus apertiſſime damnantibus oēs deos gentium dæmonas eē.Nunc aūt dei gratia per ſaluatoris noſtri euangelicā doctrinam uniuerſis orbis uinculis dæmonum ſolutus deum uerum glorificat.

¶De hominum natura. Cap̄.VII.

s Ed phœnicū quidē ac ægyptioꝝ theologia caſu hoīum cæterorūcȝ aīalium ꝓductionē factā e terra dicebat/nullū inter rōnalē aiam & irrōnalē ſubſtātiā diſcrimen arbitrata/qbus abiectis hebræos laudamus q pulcherrime ac ſapiētiſſime ac ideo ueriſſime de prima hoīum ꝓductiōe docuerūt duplici quadā natura cōſtitutū eē hoiem aſſerētes/cuius altera pars cū icorporea/& imortalis ſit/uerus homo exiſtit ad imaginem & ſimilitudinē dei/non fortuna & caſu/ſed a deo ipſo creatus. Voluit eni ſuprema oīum cauſa nō carere rōnabilibus terrā aīalibus/ut nō ſolū a ſcæleſtibus/ uerū ēt a degentibus in terra maieſtas ſua laudaretur.Itacȝ dixiſſe deū ſcriptura teſtat̃. Faciamus hoiem ad imaginē & ſimilitudinē noſtrā/& fecit deus hoiem ad imaginem & ſimilitudinē ſuam fecit eum.Et rurſus:Formauit igitur deus hoiem de limo terræ/& inſpirauit in faciē eius ſpiraculū uitæ/& factus homo in aīam uiuentē/quem textū iudeus Phylo exponens his uerbis utitur.Cæteri quidem ab ætherea natura mentē noſtrā conſtare dicentes ætheri affinē eſſe hominem uoluerunt.Moyſes aūt ille nulli creaturarum rōnalem animam ſimilē/ſed nomiſma dei uerbo ſuo inſignitum eſſe uoluit.Inſpirauit.n.deus inquit in faciem eius ſpiraculū uitæ/& factus eſt homo in aīam uiuentē. Et quoniam neceſſe eſt mittenti miſſum ſimilem eſſe/iccirco ad imaginem dei hō/ non ad imaginem creaturarum alicui factus eſſe aſſerit̃.Anima igitur hominis uerbo dei deſignata/neceſſe fuit corpus quocȝ ad fulgētiſſimas ptes mundi uiſum erigere. Hæc Phylo.Non ergo abſcȝ cā cætera quidem animalia nutu diuino uel a terra uel aquis protupiſſe.Solus autem homo ad imaginem & ſimilitudinem dei factus aſſeritur.Quare ſolus omnium quæ ſunt in terra rationis participes principari ac regere leges ferre arteſcȝ inuenire poteſt.Sola enim hominis intellectualis anima ac rationalis eſt/reliqua omni

no mortalia ad ſeruiendũ hoĩ facta ſunt.Præcſt.n.uniuerſis quaſi dominus atque dux homo rõnis uiribus rubuſtiora corpore domans/iccirco prudẽtiæ iuſtitiæ aliarũq; uirtutũ capax eſt/& ad cæleſtia ſeipſum extollens ſtellaꝝ curſum orbiumq; uolutiones ita quærit/ut cæleſtẽ ſe eſſe argumẽtũ præbeat.Q uod aũt ſibi circũiacet terrenũ corpus opus & ipſum dei eſt de terra ſumptũ & in terrã reuertens.Q uapropter oportet ſicut pecoris cuiuſdã ita corporis hoĩem curã habere/alereq; colere ipſum ſeruũ ut ad hui9 uitæ miniſteriũ perutilẽ/dominũ uero interiorẽ/quaſi dei affinẽ uehemẽtius amare ac honorare/qm̃ & a prima cauſa honoratus eſt/homini igit̃ ſic diuinitus ornato idoneũ deus largitus domiciliũ fuit.Ipſe aũt ſua ſpõte diuini contemptu præcepti in domiciliũ mortale decidit/propterea pietatem eſſe adhibendam cenſemus/& uirtuti dãdam operam/ut delictum noſtrum deleamus/& ad primum redeamus ſtatum.Non.n.in terris finem homini eſſe conſtitutũ/ſed illic unde reſiliit reſtitutione imaginis quã deprauauimus/huiuſmodi ſunt quæ de natura hoĩs hebræoꝝ doctrina antea q̃ græci oĩno eſſent philoſophata eſt.Græci uero heri uel nudiuſtertius nati nonnulla e barbaris multa ab hebreis ut progredientes monſtrabimus furati ſunt.

¶Q uod natura non eſt genita. Cap.VIII.

Erum quoniã hebræoꝝ ueritas unum creatorẽ oĩum deũ cognoſcit/ipſi9quo
u que ſubiectæ corporibus ſubſtãtiæ quã hylen appellare ſolent.Innumerabiles uero tã barbari q̃ græci contra opinant̃:Alii malignitatis fontẽ eſſe hylen nec genitã nec corruptibilẽ/alii natura ſui abſq; qualitate funguraq; aſſerẽtes uirtute diuina mundũ ab ipſa formata aſſerunt.Rõnibus demonſtrandũ eſt ſolã hebræoꝝ opinionẽ non falſam eſſe.V tar aũt ut ſoleo non meis ſed alienis.Dionyſius igit̃ in primo aduerſus Sabelum hæc de propoſita quæſtione reliqt.Nõ ſunt abſq; ſcelere illi qui materiam primã ad fictionem totius deo ſubiecerũt/quã dicunt cũ paſſibilis mutabiliq; natura ſit diuinitus ad generationẽ oium alterari.Sed oſtendant nobis unde ſimilitudo materiæ primæ ad deum eſt/neceſſe.n.eſt ſi poſitionẽ ſanũ uolunt ſuſtentare ſuperiorem quendam deo excogitare/quod nefandiſſimum eſt præterea cum non genitum eſſe ſimiliter de utroq; dicat̃ & aliud alterum ab altero ſit/unde id ipſis aduenit̃ Nã ſi nõ genitus deus per ſe eſt & ipſum non genitum eſſe ut quiſpiam diceret ſubſtantia ſua ẽ non erit nõ genita hyle.Non enim idem eſt deus & hyle/quod ſi utriq; eſt quodcunq; eſt.i.deus quidem deus/materia uero prima materia.Ineſt autem utriſq; non genitum eſſe/patet aliud eſſe ab utroq; & utriſq; prius atq; ſuperius.Ad hæc cauſam reddi poſtulabim9/ quã obrem cum utrunq; non genitum ſit deus quidem impaſſibilis immutabilis immobilis atque actiuus eſt/materia uero prima econtra paſſibilis mutabilis mobilis omnis alterationis receptiua.Q uomodo autem etiam apte conuenerunt̃utrum ad materiæ primã naturam adaptauit ſe deus cum ab ea mundum fabricatus eſt an econtrã Sed hoc ultimum impoſſibile.Non enim poteſt res inſenſibilis accommodare ſe ad artificem.Primum autem penitus nefandũ ſi quis putet ſicut artificem ad materiæ aptitudinem primam cãm ſe accommodaſſe.Relinquitur ergo ut a dei ſapiẽtia uaria & ut ita dicã multiformis formarũ ſcilicet omnium receptiua hyle producta ſit.Multa dici poſſunt / ſed modo non eſt nobis hæc quæſtio propoſita/meliores tamen ſunt qui hæc dicunt q̃ q innumerabiles deos alium aliud creaſſe contendunt.Hæc a Dionyſio ſumpta ſufficiãt/ nunc Origenem audias.Si quis autem putat non poſſe deum abſq; ſubiecta inquit materia quicq̃ efficere quoniam nec ſtatuarius abſq; lapide ſtatuam nec lignarius faber ſine lignis regẽdus eſt ſi arbitratur deum poſſe quicquid uelit.Eo enim pacto quo ſicuti uult ad totius ornatum ineffabili uirtute abſq; ſapientia qualitates non entes producit/

quod oẽs qui prouidentiã fatent̃ cõcedũt/ſubſtantiã quoq; quanq̃ uult producere po
teſt: Mihi autẽ uidetur qui hæc dicũt fortunã quoq; deo annectere/qui niſi materiam
primã forte repperiſſet nõ eſſet auctor nec pater nec creator & dominus uniuerſi/præ
terea unde factũ eſt ut ſufficiẽs ad uniuerſa fingenda nec ſuperfluens aut deficiens ma
teria ſubiecta ſit/ſequit̃ enim neceſſario a ꝓuidẽtia quadã deo ſuperiore ne ſcilicet ars
dei perderet̃ ſi non haberet materiã artificii ſuſceptibilẽ deo materiã eſſe ſubiectã. Vn
de aũt oium quæ deus uult receptiua materia eſſe niſi eã deus talẽ qualẽ uoluit produ-
xiſſet. Sed nõ genitã eſſe materiã ſupponẽtes ſic aduerſus eos inſurgemus/ſi nulla pro
uidentia deo materiã nõ ſubiecit/quæ tñ ei ſubiecta eſt quaſi ꝑ prouidentiã eſſet ſubie-
cta. Quid præſtãtius factũ eſt q̃ ea quæ caſu fiunt? Quod ſi nõ eſt a deo ꝓducta ma
teria cur mundũ ab eo formatũ dicũt? an quia tantã mundi fabricã niſi a ſapientiſſimo
artifice nõ potuiſſe fieri credũt/Sed materiã quoque tantã atq; talẽ ut corporalium re-
rum formas omnes poſſit ſuſcipere nõ niſi ab omnipotẽte ſapiẽteque artifice fuiſſe cre
dendum. Cum autem obiiciãt neminẽ poſſe artificẽ abſque materia quicq̃ facere ſciãt/
ſe multo diſſimilia dicere. Prouidentia eni ſemꝑ hominũ artibus materiã ſubiicit. Hæc
aduerſus illos dicta ſufficiant/qui quoniã inuiſibilis terra informiſq; dicitur/iccirco ma
teriã primã nõ genitã exiſtimarũt. Hæc Origenes. Philo autẽ iudæus de hac quæſtiõe
ſic ſcripſit. De quãtitate autẽ ſubſtãtiæ utrũ facta ſit dicendũ eſt ad formationẽ uniuer-
ſi tantã materiam deũ creaſſe ut nec ſuperflueret nec deficeret/abſurdũ.n. eſt hunc uel
illum artificem diligentiſſime de quantitate materie ſufficiẽtis præcipue in precioſa ma
teria prouidere/deum uero qui numeros & menſurã omniũ nouit minime de hoc pro
uidiſſe. Auſim igitur exclamare nec pluri nec pauciori materia ad creationem mundi
opus fuiſſe. Non.n. integer ex omnibus partibus mundus eſſet ſi nõ a ſufficienti mate-
ria eſſet formatus. Sed cum prudentis proprium artificis ſit antea q̃ incœpit ſufficienti-
am materiæ proſpicere/homo quidem mortalis errare poteſt/ut nonunq̃ deficiẽti ma-
teriæ additamenta quærat/nõnunq̃ ablationẽ a ſuperfluente. Deus uero cui nihil deeſt
quiq; oia poteſt ad unguẽ ſufficientem produxit hylẽ. Sed qui cauillari uolũt argumẽ
ta multiplicant/qui uero philoſophari ueritate rerũ contẽti ſunt. Hæc etiam Philo. Ma
ximo uero inſigni apud chriſtianos uiro liber quidam de materia ſcriptus eſt/unde nõ
nulla mihi ſumenda eſſe uideo ad exquiſitam quæſtiõis deciſionẽ. Credo inquit te quo
q; ipſum uidere duo nõ genita ſimul eſſe nõ poſſe/q̃uis illud addidiſti alterꝝ ex duobus
neceſſarium uideri aut ſeperatum eſſe deum a materia aut coniunctũ. Si igitur coniun
ctum eſſe quidam uoluerit dicere/unum nõ genitũ dicet. Nam ſi coniuncta ſimul ſunt
duo non genita eſſe non poſſunt. Sed ſicut conſequenter dicimus unam rem genitam
hominem eſſe multis partibus conſtitutum/ſic neceſſe eſt ſi nõ eſt ſeparatus a materia
deus/unum nõ genitũ dicere ſin uero ſeparatũ quis dicet/neceſſe erit aliquod inter eos
eſſe diſcrimen quo diſſeparentur/non.n. poteſt aliud ab alio diſtare/niſi tertium quod-
dam ſit quo diſtare dicuntur. Iſtud autem ulterius progreditur. Nam ſi tria dabũtur in
gentia/ſimiliter de ipſis quæram/& ſi coniuncta quis dicet/ſuperiorẽ referã rõnem ſin
uero ſeparata/quartum neceſſario introducet: quæ ſeparatio efficitur. Sed illud forſan
quiſpiã cogitabit/nec ſeparatum eſſe deum a materia/nec rurſus cõiunctum/ſed eſſe in
materia uelut in loco & materiã in deo tanq̃ cõtinens. Erit ergo a materia circũſcriptus
deus/cũq; ipſa in ſtabilitate ſua huc atq; illuc ferat̃ ipſe quoq; mutabilis erit. Præterea
ſi materia informis fuit/ornata uero formis ad melius a deo mutata/deus quoq; erit in
re locoq; iformi. Ad hæc iterrogãdũ eſt utrũ deus replebat materiã an in ꝑte aliq̃ mate
riæ fuit/nã ſi i ꝑte fuit minor multo q̃ materia ẽ/ſi totã replebat quõ eã trãſmutãdo for-

mauit?́ neceſſe.n.eſt aut cõtractũ illud formaſſe/quod ſui contractione uacuũ fuit reli
ctum/aut ſe quoq; ipſum una cũ materia tranſformaſſe.Q uod ſi materiam eſſe in deo
quiſpiam dicat ſimiliter quærendũ & utrũ quaſi ſeparata ut uolucres in aere an ut in lo
co.Si.n.ſeperatã ut uolucres in aere dixerit partibus ergo deus/imo re ipſa ſciſſus/ſcin
di.n.diſſeparariq; neceſſe eſt ad recæptionẽ aliorũ.Sin uero ut in loco cũ de formis ma
teria per ſe ſit nec a prauitate aliena erit deus deformitatis & prauitatis locus/quod co
gitare nefandiſſimũ eſt.Ita cum hylem ingenitam putes ne malorũ cauſa deus eſſe ui
deatur/malignitatis recæptaculum deum dicere cogeris.

❡Q uod materia non eſt cauſa malorum. Cap.IX.

ſ I ergo materiã nõ genitã principaliter diceres multis rõnibus ĩpoſſibile id eſſe
demõſtrarẽ/uerũ qm̃ malorũ ipſam cãm eſſe opinaris/& ex hoc ẽt induceris
ut nõ genitã credas/ad hoc uertẽda mihi oratio eſt.Si enim adaperiã quo pa
cto mala fiant oſtendãq; nõ eſſe poſſibile quin malorũ auctor deus ſit ſi materia ei aliũ
de ad creandũ ſubiicitur opinio/hæc funditus euertitur:Sine qualitatibus ergo coæter
nã deo fuiſſe materiã/unde mundũ iſtũ creauit opinaris:Sic prorſus.Si ergo ſine qua
litatibus materia fuit/ſunt ãt mũdo qualitates/quia a materia diuinitus factus eſt/quali
tatũ profecto deus ꝑductor eſt.Ita mihi uidetur?́Q ualitates porro nõ a ſubiectis qua
litatibus factas eſſe/& aliud a ſubſtãtiis dicis.Ita opinor.Si ergo nec a ſubiectis qualita
tibus eductæ a deo qualitates/nec a ſubſtãtiis quoniã ſubſtãtiæ nõ erãt/a non ente ſim
pliciter creatas diuinitus fateri neceſſe eſt.falſo ergo abſte in ſuperioribus dicebat́ im
poſſibile eſſe a nõ ente/ſimpliciter fieri quicq̃ a deo qđ tãto abſurdius uidebitur/quãto
ſi diligẽtius quiſpiã cõſideret/uel hoĩes q maxĩe ex aliquo facere uidẽtur a nõ ente quæ
dã ꝑducere.Architectus.n.urbẽ facit ex nõ urbe/& tẽpla ex nõ tẽplis.Q uod ſi q̃a ſub
ſtantia ſubiecta eſt architecto/iccirco ex ente ipſũ facere opinaris/nõ parũ erras/nõ eſt
enĩ ſubſtãtia quæ urbẽ facit/aut tẽpla/ſed ars quæ circa ſubſtãtiã eſt/hæc ãt q̃uis ex ar
te fiat quæ in hoĩe eſt/nõ eſt tñ in lapidibus/ſed forſan dices ideo nõ eſſe ex nõ ente ar
tẽ qua urbs cõſtat/q̃a ſit ab artificio quod in artifice eſt. Ego uero tibi reſpondeo artẽ
illã quæ in hoĩe eſt nõ ab alia quadã arte ſed a non ente in hoĩe fieri.Accidẽtia.n.oĩa in
ſubſtãtiis & fiũt & ſunt.Homo.n.ſine ullo artificio exiſtit/ars uero nulla erit niſi prius
hoĩem eſſe intelligamus.Q uare ars a nõ ente in hoĩe facta neceſſario eſt/q̃ ſi hoĩbus
hoc modo ſe habet/quomodo nõ oportebit deũ nõ ſolũ qualitates/ uerũ ẽt ſubſtãtias
a nõ ente ſimpliciter arbitrari poſſe creare?́Si.n.aliq̃d ex nõ ente ſimpliciter poſſe fieri
a deo fateris/ſubſtãtias enĩ a nõ ente ſimpliciter ab eo poſſe fieri concedas neceſſe eſt.
Verũ quoniã apprime audire deſideras unde mala oriãtur/quæro abſte utrũ ſubſtãti
as aut qualitates ſubſtãtiarũ mala opinaris?́Q ualitates ſubſtantiaꝝ arbitror.Materiã
autẽ abſq; qualitate ac deformẽ fateris?́Dictũ memini.Si ergo ſubſtantiaꝝ qualitates
mala ſũt/& materia ſine qualitate eſt/deuſq; oĩum qualitatũ creator cõceditur/erit ma
lorũ oĩum auctor deus.Q uare ſi abſte materia nõ genita ponebat́/ut maloꝝ cauſam
deum dicere nõ cogereris/cogeris autẽ hoc facere/multo magis materiam ei ad crean
dum ſubiicens fruſtra id certe opinaris hæc ſufficere mihi uident́/niſi tu aliquid habe
as/ego ſi cõtentionis nõ ueritas cupiditate uerba hæc faceremus/nihil amplius quære
rem.Verũ quoniã charitas eſt quæ nos mouet & utilitatis proximi cauſa diſputamus/
altius de his diſſerendũ arbitror/& quoniã nihil aliud q̃ ueritas quæritur quoquo mo
do putas facilius atq; dillucidius id fieri poſſe.Sic oratione utaris ut nõ tibi ſolum uerũ
ẽt mihi magnũ conferas fructum.Sed quoniam qualitates eſſe mala ſuperius diximus
nunc ſubſtantias potius quaſdam mala eſſe arbitror.Q uid tu ſubſtantiam dicis?́non

ne illam quæ ita p ſe exiſtit ut nullo modo indigeat ut exiſtat? Sic omnino. Malum autẽ actum alicuius eſſe opinaris? an quomodo? Actum profecto. Nonne igitur actus agentis eſt? Eſt prorſus. Cum autem nihil agens ſit/putas tu actum eſſe poſſe? minime. Si ergo ſubſtãtia nulla re alia indiget ut exiſtat: mala uero actus ſũt: & omnes actus cum alicuius ſint agente aliquo ſunt/& non agente nõ ſunt/nõ erunt profecto mala ſubſtãtiæ/ quod ſi ea quæ agunt ſubſtantiam/putas ueꝝ id quidem eſt/ut homicida ea ratiõe qua homo eſt ſubſtantia eſt. Cædes autem ipſa non eſt ſubſtantia ſed ſubſtantiæ opus/ac iõ interdum bonum hominem iterdum malum uocitamus dicunturq; ambo hæc nomĩa de hoie propter bonos & malos actus/qui ſunt accidentia. Cædes enim nõ eſt ſubſtantia/ſed nec liberalitas/nam quemadmodũ grãmatica grammaticus a medicina medicus dr̃ cum ſubſtantia nec medicina nec grammatica ſit/ſed ab his accidẽtibus appellationẽ accipiat/ſimiliter a malis malus homo dr̃/& a bonis bonus cũ neutrum eoꝝ ſit. Quare ſi quem alium præter hoĩes cauſam eſſe maloꝝ putas/ſimili mõ inquãtum hoĩbus ſuggerit mala ab actu ſuo ipſe quoq; malus erit. Sic eni & homo malus dr̃ quia mala agit. Quæ autem agũtur mala nõ eſt ipſe qui agit/ſed actus eius a quibus appellationem accipit. Nam ſi agentem ea dicemus quæ agit/agit autem cædem/erit homo cædes: Et ſic quoniam quæ aguntur cum aguntur ſolũmodo ſunt/facta uero eſſe deſinunt; erunt homines cum agunt/& cum nõ agunt nõ erunt. Quæ falſa atq; ĩpoſſibilia ſunt. Sũt ergo mala hoĩs actus: appellaturq; homo malus nõ ex eo quod ſubſtãtia eſt/ſed ex eo quod mala agit. Malum.n.dici ab accidentibus ſubſtantiæ quæ non ſunt ſubſtantia ideo conceſſimus ut a grammatica grammaticus dr̃. Quod ſi quæ aguntur tunc ĩcipiunt quando actus ĩcipitur certe is etiam qui male agit tunc ĩcœpit malus eſſe quando male agere cœpit. Non eſt ergo malum abſq; prĩcipio: nec nõ genita mala ſũt: ſed ab eo genita atq; ꝑfecta a quo agũtur. Recte o amice e præſuppoſitus.n.probe ĩtuliſti. Nam ſi abſq; qualitatibus materia prima eſt/eſtq; qualitatũ auctor deus: mala uero qualitates ſunt: mala eſſent a deo: Sed contra rõnem iſtam hæc quæ dixiſti ſufficiũt/mihi uero in mẽtem nũc uenit falſo abſq; qualitatibus hylen affirmari. Nulla.n.ſubſtãtia uere abſq; qualitatibus dr̃/cum enim abſq; qualitatibus dr̃ qualitas ei9 profecto ſignificatur. Qualis.n.quædã materia certe prima dr̃/cum huiuſmodi eſſe dicatur/ut aliquid ĩ ſe nõ poſſideat: quæ res certe qualitatis quædam ſpẽs eſt. Ad hanc igit̃ rõnem oro reſpondeas. Nam cũ nõ genita hyle mihi uideatur/qualitates eſſet ĩnataſ habere uidetur/& ſic ab ea defluere omnia quæ mala ſunt. Ita deus malorum cauſa nõ erit. Magna te puto laude dignum quod abſq; ulla pĩnatia ueritatẽ quæras/cauſamq; nobis præbeas/ut aut a uerbis tuis facilius tibi pſuadeamus/aut rõnibus acquieſcẽtes ueritatem diſcamus. Sed ſi ĩnatas habet materia qualitates cuius rei auctor erit deus? cum neq; ſubſtãtias nec qualitates ꝑduxerit/qppe cum tam ſubſtantia quã accidens ſerui hmõi rõnis uim a prĩcipio fuerint. Dic igitur quæſo quo pacto deum creatorem appellas. Vtrum qa ſubſtantias in alias ſubſtantias mutauit/an quia ſubſtantias quidem nõ mutauit/qualitates autem eaꝝ mutauit. Abſurdum mihi uidet̃ mutatam fuiſſe ſubſtantiam dicere. Qualitatum igitur mutatiõe creatorem appellari deum aſſero. Nã quẽadmodum cum e lapidibus domus fit/non eſt dicendum lapides in domum eſſe mutatos: Sed quali quadam deoꝝ compoſitiõe domũ factam eſſe/cum qualitas iſta compoſitionis lapidum alia ſit ab ea quam pri9 habebãt. Sic mihi uidetur permanente ſubſtantia qualitatum mutatione hunc mũdum factum eſſe diuinitus. Quoniam ergo qualitates quodãmodo quaſdam a deo factas ais reſpõdere mihi non dedigneris mala ſubſtantiarum ne qualitates ſunt/& qualitates inhærẽt materiæ ſemp an impreſſæ fuerunt; In ſe dico abſq; prĩcipio. hac igitur qualitates adeo

mutatas fuiſſe aſſeris. Ita prſus. Vtrū igit᷑ ad melius aut ad peius? Ad melius ſcilicet. Si ergo qualitates in materia inhærent q̄ in melius mutatæ ſunt quærēdū adhuc reſtat unde mala orta ſunt/aut.n.nō ꝑmāſerūt qualitates illæ malæ natura ut erāt/aut ſi permāſerūt malæ malignitatē eaꝝ in melius deus nō cōuertit/& ſic maloꝝ cā ad deum rurſus refert: aut forſan malas qualitates/materiæ mutatas eſſe nō dicis. Eaꝝ uero mutatiōe quæ īdifferentes erāt uniuerſa diuinitus cōſtructa opiaris hoc mō certe. Cur igit᷑ malas qualitates reliq̄t? utrum qa euellere noluit/an qa nō potuit? Nā ſi noluit/& potuit/neceſſe tibi erit cām maloꝝ deo attribuere/q mutatione mundū creās non deſtruxit/neqꝫ mutauit in melius mala cū potuerit. Nec poteris ſi ita opiaris deū nō culpare q malignitatem materiæ nō abſtulit cū poſſet/ſed ad ꝑniciem craturarum reliquit. Præterea maxia quædam iniuria ipſi quoqꝫ materiæ illata eſt/peius.n.modo ſe habet quā anteq̄ formaretur: tūc.n.in ſita ſibi eſſe mala nequaq̄ ſentiebat/nūc uero multæ partes eius accerrimū malorū ſenſum ꝑcipiūt: quod exempli gr̄a in hoie uideamus. Materia.n.hois anteq̄ formaret᷑ & creatoris artificio in aial cōmutaret᷑/nihil ꝑcipiebat poſtea uero q̄ in hoiem uerſa eſt/acutum hēt maloꝝ ſenſum/ita quod diuinitus materiæ ad bn̄ficium ipſius eueniſſe aſſeris peius ille fuiſſe iuenitur. Sin uero non potuiſſe deum iſita materiæ mala tollere contendis/impotentem deum eſſe aſſeris/qui autem impotens eſt aut natura imbecillus eſt aut ſuperioris cuiuſdam terroris ac formidine premitur. Si imbecillum arbitraris & firmus in hoc propoſito conſiſtis/actum eſt de ſalute tua: Sin autem a maiore quodam premitur/erunt mala deo efficaciora quam uires eius retundūt/quod dictu nefas de deo eſt. Ad hæc quare malum potius deus non eſt/ſi quidem illum eſſe deū dicimus cuius uires ſuper omnia ſunt? Sed reſponde mihi quæſo de materia ipſa rurſus querenti utrum ſimplex quædam erat an compoſita? Nam ſi unica fuit atqꝫ ſimplex quomodo mundus qui ex ea eſt compoſitus uere dicitur? cum illud compoſitum ſit quod a multis uariiſqꝫ conſtitutum eſt? Quod ſi compoſitam fuiſſe reſpondebis/erant ergo a ſimplicibꝰ qbuſdam cōpoſita/quare abſqꝫ principio nō genita æternaqꝫ materia eſſe nō poteſt/nō.n.erat anteq̄ ſimplicia ex qbus componit᷑ cōueniſſent/deīde nō duo ſed multa tibi erūt nō genita. Simplicia.n.ex qbus hyle tibi componit᷑ multa ac uaria eſſe neceſſe eſt. Præterea uidet᷑ ne tibi qcq̄ ſibi ipſi repugnare atqꝫ opponi? Nihil oīo. Quid porro aquæ ignē opponi negas? nullo mō luci aūt tenebras/frigido calidū/ſicco humidū? nōne ſimiliter opponit᷑? Similiter nō īficior. Si ergo nihil ſibi ipſi opponit᷑ nō erit materia una nec ex materia una/ſimile huic illud eſt/quod mō quærā/uidēturne tibi alicuius totius ꝑtes aliæ aliaꝝ deſtructiuæ? Nequaq̄. Ignē aūt aut aquā cæteraqꝫ hmōi nōne materiæ ꝑtes putas? Sūt certe materiæ ꝑtes: Ignis porro nōne aquæ deſtructiuus/& econtra tibi uidet᷑? Scilicet. Si ergo ꝑtes totius aliæ aliaꝝ deſtructiuæ nō ſunt/ ignis aūt & aqua cæteraqꝫ huiuſmodi alterum alterius deſtructiuum eſt/nō erunt partes unius materiæ/nec ipſa erunt materia/quoniam nihil ſui ipſius deſtructiuum eſt/nihil.n.ſibi ipſi opponitur aut repugnat/aliud certe alii opponitur ut album non opponitur albo/ſed nigro & tenebræ nō tenebris/ſed luci. Si ergo una quædam eſſet materia nulla oppoſitio in rebus inueniretur. Cum aūt aliæ rerum aliis opinantur non eadem eſſe uidentur materia omnium. Hæc Maximus. Sed huius uoluminis iam modus ſit/in quo priſcorum ſanctorumqꝫ hebræorum uitas qui multo ante Moyſem fuerant breuiter perſtrinxi/ quos omnes admirati diuinis laudibus perſequimur & proſequemur. Imitationem illoꝝ tanti nobis facimus: ut eam nobis recte concedi diuinitus deprecemur.

Euſebii Pamphili Liber octauus incipit.

De Traductione ſcripturæ/repetitio gentilium theologiæ. Cap. I.

Vnc ordie ꝓgredie͂tes ad Moyſi diſciplinã quæ ſecu͂du͂ gradum tenuit/& ſolis iudæis nõ aliis gẽtibus data eſt trãſitum faciã. Quod au͂t nulli alii gẽti ſed iudæis ſolu͂modo Moſaica diſciplina data eſt/nec idonea uel poſſibilis aliis fuit tẽpore ſuo ꝓbabimꝰ/ſed que͂admodu͂ ægyptioꝝ doctrinã ipſoꝝ ægyptioꝝ uocibus exponebã cæterarũq; gẽtiũ theologiam ſuoꝝ teſtimonio auctoꝝ explicabã ita nunc quoq; faciendu͂ eſt a iudæis ipſis & ab illis maxie q doctiſſimi habent̃ ante oculos oia ponã ſi prius quo in linguã græcã & ꝗta diligentia libri iudaici traducti ſunt expoſuero. Cõmodiſſimu͂.n.id mihi ad euangelicã doctrinã cuius præparationẽ modo ſcribimus fore arbitror. Cum.n.iã ſaluatoris nr̃i tp̃a uiderent̃ ꝓpriis aduenire cõducebatq; maxie ſaluti oium gentiu͂ quæcunq; a ꝓphetis ſcripta fuerãt itelligere ꝑ linguam græcã quã fere oẽs gẽtes itelligu͂t iudaicam ſcripturã uniuerſis ꝓpoſuit: Aut.n.poſt ſaluatoris nr̃i tp̃a nõ habuiſſemus iudæis ex iuidia occultantibꝰ aut corruptiores nobis dediſſent aut ſi recte haberi potuiſſent in ſuſpitionem traductores facile uocarent̃. Saluator ergo noſter q ut deus oia præuidebat optima diſpoſitione uſus Ptolemæo ægyptioꝝ regi traducendoru͂ libroru͂ cupiditatem iniecit. Quã rẽ Ariſtæus uir doctus utpote qui rebus aderat diligẽter cõſcripſit. Fuit au͂t traductio facta tẽporibus ſecu͂di ptolemæi qui Philadelphus uocatus eſt. Sed Ariſtæi uerba opæpreciu͂ eſt audire. Demetriꝰ inqt Phalereus in regia bibliotheca cõſtitutus grãdem a rege pecuniam accæpit/ut undiq; ad bibliothecam regis uel emendo uel trãſcribendo libros congregaret/neminiq; iterrogatum me p̃ñte a rege quotnã libri iam in bibliothecis ẽẽnt dixiſſe plures ꝗ ducẽta milia/ſed breui tp̃e nõ eru͂t forſan pauciores ꝗngẽtis milibus ſi nõ ab uniuerſa græcia ſolu͂ quod feci/ueru͂ etiã ab aliis gẽtibus ac p̃cipue a iudeis quoꝝ doctrina perutilis mihi eſſe dr̃ ꝗ plurima poſſumus uolumina congregamus. Et quænam rex inqt cauſa detinuit ne iudæoru͂ libros quæ regio nobis affinis eſt aut emeris iam aut tranſcripſeris p̃ſertim cu͂ ad hãc rem tãta tibi p̃ſtetur pecuniã quantã pecieris. Tum Demetrius traductione opus eſt inqt/ꝓpria.n.lingua & diuerſis utu͂tur ꝗ ægyptii litteris. Multi eos ſyrica & lingua & litteris uti cẽſent/quod ita ee͂ nõ iuenio. Poſt hæc rex p̃cæpit. Demetrio ſcribere ad ſe de iudaicoru͂ libroru͂ traductione. Omnia.n.tanta diligentia faciebat/ut uel res minimas petitionibus atque mandatis exactiſſime ſcriptis ageret. Quare ipſe quoque cuncta ut geſta ſunt conſcripſi. Hanc igitur epiſtolam Demetriꝰ philadelpho miſit. Regi magno Demetrius. Quoniam p̃cæpiſti o rex ut undecu͂q; poſſim in bibliothecam tuam libros utiles congeram/maieſtati tuæ refero iudeorum diſciplinam & leges litteris & lingua ſua conſcriptas perutiles mihi uideri. Feru͂tur enim abiecte nonnulla tranſlata tantæ certe admirationis/ut & itegra & diuia ſola legu͂ ſanctio iudaica uideatur. *Sic.n.etiã Hecatæus abderita propter ſanctionem legis nec a poetis gentium tactam arbitratur nec diligẽter ab hiſtoricis expoſitam.* Si ergo tibi uidetur o rex ſcribatur ad pontificem iudeorum ut de ſingulis tribubus ſeniores uiros legiſperitos & probos ſex mittat ut diligenti examine id eligamus in quo plures conuenient traductores. Iſta ꝗppe res digna mihi maieſtate tua uidetur: fœlix ſis perpetuo. Tunc rex ad Eleazarum ſcribi iuſſit quod captiuos iudeorum remiſerit/& auri ꝗnquaginta talenta argenti centum/& lapides non paucos ad crateras/phialas & menſam cæteraq; uaſa & ſacrificia faciunda deo iudeoru͂ obtulit/cuius epiſtola hæc eſt. Rex Ptolemæus Elea-

zaro pontifici ſalutem. Non ignoras multos iudeorum ĩ regiõe habitare noſtra qui ab
hieroſolymis ꝑſarum in tp̃e quo illi regnabãt abſtracti fuerũt quorũ multi cum pr̃e no
ſtro in ægyptum ĩgreſſi maiori mercede in legiõibus conſcripti ſũt:cũq; fideles inueniſ
ſet in p̃ſidiis collocauit:ut eorũ formidine aĩos ægyptioꝝ cõprimeret.Nos etiam poſtq̃
regni habenas ſuſcepimus humanius tuos tractãtes plures q̃ cẽtũ milia captiuos rede
mimus ac liberauimus cõuenienti mercede dñis depoſita/& ſi qd impetu multitudinis
ꝑperam geſtũ eſt totum correximus.Putauimus.n.id maxĩo deo gratum fore.q tãtum
regnũ cum pace ac gloria nobis cõmẽdauit.De tuis ẽt florẽtes ætate uolenteſq; militare
cum dignitate aliqua in exercitu cõſtituimus & apud nos nonnullos admiſimus.Q uia
igitur uolumus & tibi & iudæis tam p̃ſentibus q̃ futuris gratiſſimũ facere/decreuimus
ut lex ueſtra lr̃is græcis ab hebraica lingua traducatur:ut ueſtra quoq; uolumina cum
aliis regiis libris in bibliotheca noſtra iueniantur/recte igitur facies & noſtro ſtudio cõ
digne/ſi uiros ꝓbos & ſeniores peritos legis linguæ græcæ nõ ignaros ſex ab unaquaq;
tribu elegeris.Oportet.n.qm̃ res q̃ maxima eſt illud eligatur in quo plures conueniant
traductores/hac re geſta non paruam nos gloriã cõſecuturos arbitramur.De his reb9
latius tecũ loquentur Andreas de intimis cubiculariis/& Ariſto qui & primitias ad ua
ſa & ſacrificia in templum portant argenti atq; auri pondus nõ contemnẽdũ. Scribe tu
quoq; ad nos de quibuſcũq; uolueris.Gratum.n.id nobis erit & amicicia noſtra dignũ
& q̃ primum fieri curabimus quod petieris. Vale Ad hæc Eleazarus ſic reſcripſit. Elea
zarus põtifex amico uero Ptolemæo ſalutẽ.Si tu & Ariſnoe regia & ſoror & filii ueſtri
ualetis bene eſt:& ut uolumus fit/ipſi quoq; ualemus.Magno gaudio affecti ſumus cũ
ꝑ litteras tuas bonam erga iudeos uoluntatem tuã cognouerimus.Itaq; uocato populo
publice tuã epiſtolam legimus ut ſcirent quantã in deum noſtrũ habes pietatem:oſten
dimuſq; uiginti aureas phialas quas miſiſti & argẽteas triginta/& crateras quiq; & mẽ
ſam argenteam ad ſacrificandũ & ad alia faciunda q̄bus templum ægeret argenti talen
ta cẽtum/quæ Andreas & Ariſto uiri probi & docti & te digni abs te nobis tradiderũt
quibus latius diximus quæ uiſa ſunt.Oĩa.n.quæ tibi cõferũt ẽt ſi p̃ter naturam eſſent tui
petentis gr̃a efficere parati ſumus.Plurima.n.ac maxima/& quæ obliuiſci nunq̃ poteri
mus noſtro generi beneficia contuliſti.Q uare illico pro te & regia & filiis & amicis tu
is ſacrificia optulim9 deo/& orauit uniuerſus populus ut cũcta tibi ſicuti uis ſuccedãt/
regnumq; tibi cum gloria dñs oĩum deus conſeruet.Præterea ut diuiæ legis cõmode ac
ſecure fiat traductio:ſex ab unaquaq; tribu ſeniores elegi quos ad te cum libris deſtina
ui.Recte igitur facies rex obtime exq̄ſitiſſime traducta ſcriptura curare ut ad nos uiri re
deant. Vale.Multis deĩde hac de re dictis poſt iam traductã ſcripturã hæc ſubiũgit Le
ctitata igitur examinataq; traductiõe ſeniores ĩterpretũ ac ſacerdotes & multi ægyptio
rũ pricipes coram rege cõgregati ꝓpoſitis in medio libris magna uoce dixerũt quoniã
ꝓbe ac ſancte diuia ſcriptura traducta eſt/decens mõ eſt rex iuſtiſſime ut caueant ne qs
ꝑuertere aliq̄d audeat/quod cum oẽs uoce approbaſſent iuſſit rex ſecundũ morem ſuũ
maledicere.Maledixerunt ergo ut ſolent ſi quis addiderit aut ſubtraxerit aut mutauerit
aliq̄d rectiſſime id agentes ũt ꝑpetuo ĩuiolata ſcriptura ſeruaret.His ita geſtis mirabili
rex fuit affectus gaudio:a iudaica Lecta uero uniuerſa ſibi fuerant & admiratus legis la
toris prudẽtiã dixit Demetrio qũo nẽo poetaꝝ neq; hiſtoricorũ de tot tãtiſq; rebus ge
ſtis nullã mẽtionẽ fecit:Cui Demetrius diuia hæc lex eſt:& a deo data ut uides ac ideo
ſi qui tetigerũt deo ꝑcuſſi reſilierũt.Affirmauitq; audiſſe a Theopompo quod cœperãt
nõnulla a iudaica ſcriptura trãſlata græca or̃one ornare/& illico turbatiõe quadam mẽ
tis & animi ꝑculſus magno ſtudio deũ oraſſe;cuius rei gr̃a id ſibi accideret. Audiuiſſeq;

per ſomnium qa res diuinas lenocinio inquinatis hoībus aderet. Ego quoq; ipſe inquit a Theodoto tragœdiarum poeta accæpit/quod cum nonnulla e iudaica ſcriptura ad fabulam quandam transferre uellet luminibus captus fuerit: qui quoniam credidit hac de cauſa id ſibi eueniſſe magno tpe pœnitentiam egit/& tandem ſibi uiſus fuerāt reſtitut9. Tunc rex magna cum diligentia ſancte ſcripturam iudaicam iuſſit reſeruari.

De Vita & diſciplina moſayca. Cap. II.

n Vnc diſciplinam Moſaycam ut doctiſſimi iudeorum ſcripſerūt exponā. Philo igitur de iudeorum ab ægypto egreſſu in primo libro quos de hypotheticis inſcripſit ubi pro iudeis quaſi aduerſus eoꝶ accuſatores his uerbis utitur. Populus īquit iſte qui a Chaldeo parēte traxit originem a ſyria in ægyptum tranſlatus poſt multos annos/quoniam multitudinem eorum ægypt9 nō capiebat & magnitudine animorum/ac ſimul qa ſomniis ac uiſionibus exitus ei diuinitus ſignificabat magno pere in eam terram unde maiores ſui in ægyptum ꝓfecti fuerant redire cupierūt. Quo facto a deo creuerūt ut ad hæc uſq; tempora iudæorum genus durauerit. Et paulopoſt ducebat autem eos uir unus quem ſi uis nihilo præſtantiorem cæteris putato. Petūt.n. multi eum obprobriis arte quadam malefica & lenocinio uerboꝶ oīa illi confecta fuiſſe dicentes: Sit ſane/ſed artificium tamen illud maleficum & uerſutia hoīs non modo uniuerſum populum a ſiti fame cæteriſq; periculis quæ quotidie locoꝶ aſperitate & ſollitudie accidebāt liberauit ac uelut ī copia rerum oīum aliud/uerum ēt longe ab oī ſeditiōe & ſibi obtemperantes obtinuit. Nec breui tempore iſta ſed tanto ſeruata ſunt/ quanto nec domus una in pace atq; concordia conſeruari facile poteſt. Itaq; non ſitis nō fames non calamitas aliqua non futurorum formido non ignoratio euētorum aduerſus maleficum illum uirum ſeductos populos icitauit. Quam igitur uis artem aut uerboꝶ lenocinia aut prudentiam aduerſus tot tantaq; accidētia quotidie mala ſuffeciſſe? Aut.n.ſubditus illi populus natura obtemperans/humilis: & peritia futurorum munitus libenter eum ſequebatur/aut ſi illi mala fuerant deus dura oīa eis mitigabat/ & tam præſentium q̄ futurorum notitiam Moyſi concedens effecit: ut tandem ab oī periculo populus ſu9 euaſerit. Vtrum.n.iſto tum conceſſeris magna laude Moyſem certe affeceris poſteaq̄ ī terram iſtam uenerūt & ſi quo pacto eam conſecuti ſunt diuiæ litteræ ſignificant/malo tamen ego probabili coniectura q̄ ueritate hiſtorica uti? Vtrum.n.qſpiam uoluerit ipſe concedam aut multitudie aut armorum peritia ſyrios & phœnices p̄riæ propugnantes uiciſſe/aut ui qdem nihil feciſſe/ſed a dantib9 ſponte regionem accæpiſſe/ac non multo poſt pie & ſancte uiuendi omnem diſciplinam conſtituiſſe. Alterum enim fortiſſimos eos uiros alterum a deo ſic amatos ſignificat/ut ēt inimicis ſuis uenerabiles uiderentur/ q̄ppe hoſtes atq; inimici erant eorum a qbus regionē ubi & ipſi & maiores ſui nati educatiq; fuerant repente auferre uoluerunt. Quomodo igitur nō eſt mirabile atq; diuinū ſi quaſi melioribus ſine ulla ui ſponte hoſtibus ceſſiſſe fatearis? poſt hæc neſcio quid primo quid ſecundo collocabo/probitatem ne legis/an obediētiam ſanctitatem iuſtitiam & pietatem illorum qui uirum illum a quo legem accæperunt ſic admirati ſunt/ut quicquid ille uellet/hoc deum uelle putarent. Nam ſiue prudentia illius hæc agebantur/ ſiue a ſuperiore quadam uirtute doctus faciebat/ad auctorem deum omnia reducūtur. Mirabile nempe mihi uidetur duobus annorum milibus immo maiore tempore iam fere tranſacto/non enim exquiſitiſſime annorum poſſum dicere numeꝶ nec uerbum unum in lege illius eſſe immutatum/ſed centies unuſquiſq; Iudæorum morietur: q̄ legi moſaicæ derogabit. His dictis compendio trāſcurrit diſciplinam ciuilem: quā iudæi lege moſaica tenuerunt deinceps. Nihil inquit huiuſmodi apud iudæos eſt non forum & iudi

cia/nō poſtergationes & moræ/nō lites & accuſationes/ſed oīa uera ſimplicia & cōſtan
tia.Si adulteratus es/ſi uim intuliſti/ſi fornicatus/ſi aliquid horū feceris morte punieris/
ſi ſeruum ſi licerū uituperaueris/ſi uinculis premis/ſi abductū uendideris/ſi priuata ſi ſa
cra ſublegeris ſi impietate uſus fueris/nō opere ſolū uerū etiā uerbo/propitius autē no
bis ſit deus qui hæc cogitauimꝰ ſi in patrē ſi in matrē aut in benefactorē tuū morte mo
rieris nō cōmuni/ſed lapidibus obrutus/præterea mulieres uiris ſeruire oportere nō ad
cōtumeliā/ſed ad obedientiā parētes in filios ad ſalutē eorū habere imperiū/ unūquēqꝫ
ſuorū eſſe dominū/niſi deo ea obtulerit.Nam ſi uerbo ſolū deo dedicauerit/tāgere am-
plius nō licet dei oblata neminē rapere nec aliena oīno furari/uerū etiā ſi uerbum emiſe
rit quo ſua oīa deo oblata eſſe uideantur/ac demum pænitētia ductus tangere audeat/
aut ad alium ſenſum prolata ſibi uerba interprætetur/animam amittat.Sed longū eſſet
omnia dicere.Innumerabilia præterea ſunt moribus de conſuetudine ſine ſcripto ſerua
ta/quæ quis odit nō faciat/quæ nō locauit non tollat/nec a prato nec a torculari nec ab
area magnū aut paruū aliquid auferat:Ignem potēti dare aquarū fluenta nō includere/
in opibus & mancis opem petētibus ſtipem propter deū eſſe cōcedendam/mortuis ſe
pulchri locū nō eſſe negandū/mortuorū ſepulchra nō mouere nihil mali cuiqꝫ inferre/
nō obtundere aut eiicere ſperma/nulla ui fœcunditatem muliere retardare nō aliter uti
animalibus q̄ deus & lex uoluit/ſemina nō diſpergere/iugum nō imponere iniuſte nō
habere modū præter menſurā/nec nūmum adulteratū/amici arcana inimicitias lapſus
nō patefacias/nō ſuperes liberos a parētibus etiam ſi captiuos habeas nō uxore a uiro
etiā ſi argēto tuo emeris/hæc maiora pulchriotaqꝫ ſunt illa parua multis uidenť nō de
ſtruere domi nidū.Nullius aialis preces cū ad te lamentanti ſimile refugiat cōtemnere
uelis.Sed lex quæ iſta iuſſit magna cura ſeruanda eſſe cōſtituit maledicunturqꝫ qui nō
ſeruant/& deus ipſe qui omnia perſpicit ultor inuocatur.Et paulo poſt nō ſemel ſed ſe-
pius immo uero ſingulis diebus ſeptimis propter malos hæc repetuntur/ maledicūtur
qꝫ qui nō ſeruant.Ita nō ſolum ad agendū exercitatos/uerū etiā legū peritos legiſlator
ſingulos effecit/ſeptimus enim diebus in diē congregari uoluit/ut cōſidentes ſcripturā
audiant/ne quis ſe quis ſe ignoratione poſſit excuſare.Ita cōueniūt ſemp & ſedentes ma
gno cuncti utuntur ſilētio/niſi ad laudē dictorū uerbum aliquod cōmuniter emiſerint.
Sacerdos aūt aut de ſenioribus unus legem recitat & exponit/fitqꝫ ꝑ totū id diem ſepti-
mum uſqꝫ ad ueſpertinū crepuſculū/deinde abeunt & ſacrarū legū periciores & pietate
multo munitiores.Num ocioſi ſeptimū peragere diem iudæi tibi uidentur/an hæc quæ
faciunt cæteris oībus neceſſaria magis ducis/hac enim re fit ne a iure cōſultis quid faci-
undum ſit quærirēt/nec per ignorantiā fallāť Sed unuſquiſqꝫ facile de legibus atqꝫ mo-
ribus iterrogatus reſpondeat/& uir uxori:pater liberis:dn̄s ſeruis legis p̃cæpta tradat.
Facile de ſeptimo quoqꝫ anno q̄uis non ſimiliter dicere poſſumus/non.n.ipſi ab operi-
bus ſicut ſeptimis diebus ceſſant/ſed agros ipſos ceſſare patiuntur/ut uires ad futura ſu
ſcipiant.Multo.n.fœcundiores redduntur/ſi eum ceſſauerint/in noualia rurſus proſci-
duntur/quod ēt corporibꝰ hoīum accidit/ſemper enim eūdem ferre laborem & ualitu
dini obeſt:& robur animi atqꝫ corporis deiicit.Sed ſi qs iudæo polliceatur fœcundio-
rem in ſeptimo āno agrum futurum ſi eum coluerit:nequaq̄ id facere patietur/nam &
ipſi a laboribus accipere ſe uolunt/& agros aliquādo qeſcere:ut & ipſi lætiores & agri
fœcundiores alio initio laborum ſumpto efficianť.Magnæ autem humanitatis eorum
illud præcipue ſignum eſt.In ſeptimo anno quoqꝫ ipſi ab agriculturæ laboribus abſti-
nent/ſi quid ſponte agri protulerint non colligunt neqꝫ deponunt/ſed quia nullo ſuo la
bore productum eſt/communiter cuicūqꝫ uolenti omittitur.Quare autem ſeptimum

numerum ita lex honorauit/nemo a me quæret/qui a medicis atq; philoſophis de uir-
tute quam ad oia maxieq; ad naturam humanam poſſidet audiuit. Hæc Philo/Similia
uero ipſi & Ioſephus in ſecũdo de antiqtate iudaica hoc pacto cõſcripſit ab ipſis rebꝰ.
Si qs cæterarum gentium leges noſtris conferret: diligenter uideret: licet qſnam maxi
me tam iuſtiſſimas leges q̃ pietatem in deum ueram hoſtibꝰ tradiderit. Nam cum ĩfini
ti gubernandarum ciuitatum modi in hos paucos generaliter reducuntur: ac alii prĩci-
patu unius alii paucorum potentia: alii totius populi iudicio gubernent' : noſtræ legis
conditor hæc oia deſpexit/& ſoli deo (dicam.n.ẽt ſi durum uideatur) gubernationem
iudæorum attribuit/ad illum.n.tanq̃ oium bonorum cauſam reſpiciendum ſolummo
do cẽſuit: quem nec factum ullum nec cogitatum fugere poteſt/q cum ĩmortalis æter
nuſq; ſit/oia poteſt/nec alia nobis rõne quã creaturis ſuis cognoſcitur. Hæc.n. de deo
opiari oportere ſapientiſſimi ẽt græcorum prĩcipiis ab illo ſumptis teſtantur. Nam &
Pythagoras & Anaxagoras & Plato multiq; alii hæc ipſa ſenſiſſe uidentur. Sed paucis
hac ueritate tradita in multos efferre auſi non ſunt. Noſtræ autem legiſlator quoniam
opera legibus conſona effecit/non ſolum ſui temporis iudæos ſed omnes uſq; ad hunc
diem in ueram creatoris pietatẽ reduxit/atq; reducit: cuius rei cauſa eſt: quoniam & le-
ges ipſas utiliſſimas oium tulit. Non.n. uirtutis partem pietatem eſſe docuit: ſed omnes
uirtutes pietatis eſſe partes declarauit/& ipſas uirtutes iuſtitiam dico/modeſtiam/forti
tudinem/ciuium ĩter ſe cõcordiam altius oibus impreſſit. Omnes.n. opationes noſtras
oia uerba & cogitationes ad eũ referendas eſſe uoluit/nec aliqd horum ĩcaſtigatũ reli-
quit. Duplex.n. diſciplina morũ eſt. Nam cum & doctrina qd faciundum ſit diſcimus:
& exercitatione faciliores ad agendum ſcimus/alii quidem legum latores altera ſolum
modo rõne uſi ſũt. Nam Lacedæmonii atq; Cretenſes non uerbis ſed re atq; conſuetu-
dine ĩſtituebant. Athenienſes autem & cæteri pene græci omnes quæ faciẽda eſſent uel
non: legibus iubebant. Re aũt atq; opera ad conſuetudinem bene uiuẽdi reducere ho-
mines neglexerũt. At uero Moyſes diligenter hæc utraq; coniũxit/nec rectam uiuendi
conſuetudinem doctrina priuauit nec doctrinã procul ab exercitatõe iacere paſſus eſt:
ſed a primis ſtatim alimentis incipiens domeſticum uiuẽdi uſum ita complexus eſt: ut
nihil adeo paruum ſit: quod uoluntati utentis prætermiſerit: ſed quæ comedẽda ſũt: &
a qbus abſtinendum/ac de oibus quæ ſimul uiuunt: de diligentia p̄terea in agendo: ac
de reqe a laboribus legem quaſi regulam poſuit: ſub qua tanq̃ ſub patre ac dño uiuen-
tes nihil ex ignoratione peccamus. Nõ.n. ſemel aut bis/ſed ſingulis hebdomadibus ab
oĩ labore qeſcentes ad audiendam legem conuenire iuſſit: ut p̄cæptis eius maxie oium
cognitis nemo ſe poſſet per ĩprudentiam purgar̃: quod cæteri omnes legum cõditores
ita reliquerunt: ut plurimi uere hoies tunc tandem qcquam prohibitum eſſe diſcãt: cũ
iam præuaricati ſint: & q p̄cipuos maximoſq; gerunt magiſtratus ignorantiam legum
præ ſe ferũt: cũ legiſconſultos ſe cum ſemper habeant aſſiſtentes. Q uẽcũq; uero iudæ-
um de Moyſi legibꝰ ĩterrogaueris/facilius tibi omnes percurret quam nomen ſuũ pro
ferre poſſet. Ita fit ut ab ieũte nobis ætate leges imprimant' & raro qdem aliqs tranſgre
ditur/& ſi qs tranſgreſſus fuerit: nullo pacto pœnam deprecari poteſt. Q ua ex re mi-
rabilis generi noſtro concordia ineſt. Nam & qa eadem omnes de deo ſentimꝰ: & qa
in uiuendi moribꝰ nulla differentia eſt: ſumma omnes concordia coniũgimur: Nõ au-
dies.n. apud nos diuerſas de deo ſententias quod apud alios non uulgares tantum uer;
etiam philoſophi factitant/quorũ alii nihil omnino deum eſſe cauillantur/alii deum eſ-
ſe concedentes gubernationem rerũ ipſi cõcedere nolũt. Apud nos autem a mulieribꝰ
ẽt & ſeruis audies omnia noſtra ſtudia ad deum referri oportere/unde factũ eſt ut nõ-

nulli tanq̄ magos atq; inertes nō accuſent/quia nouaꝝ rerū inuētores nō ſumus/quod apud alios ita laudatur ut qui patria cōſuetudine cōtempta innouare quicq̄ potuerunt ſapientes fuiſſe uideanť. Nos autē ecōtra id præcipuum prudētiæ atq; uirtutis munus exiſtimamus/ut nihil omnino cōtra legē aut facias aut cogites/quæ res maximo argumento eſt leges Moyſi optime atq; diuinitus latas eſſe/nam quæ aliter ſe habēt/experiētia redargutæ ceciderūt/noſtræ autē legis quidnam aliquis mutare queat? uel qd meli9 aut inueniet aut ab aliis accipiet? num uniuerſum diſciplinæ ciuilis modū reprehēdet? Sed quis iuſtior aut melior modus excogitabitur quā hic ſit qui deū principē ꝓpoſuerit/& ſacerdotibus cōmuniter maximarū rerū gubernationē attribuerit/ac ſūmo pontifici ſacerdotis tum oium regimē cōmiſerit/quos nō cenſu aut genere ſed uirtutis præſtantia ad dei cultū aſſumpſit/& legis aliarūq; rerū curā illis cōmiſit/ut ipſi & dubia decidant & peccantes puniant. Quis igitur principatus hoc melior aut qs maior deo poteſt honor afferri? Tota quippe multitudo piiſſime deū colit/& ſacerdotibus maximarum rerum cura cōmittitur. Ita fit ut tota diſciplina ciuilis quædā ſolēnitas eſſe uideať. Nam quæ paucis diebus uix alii faciunt myſteria & dies feſtos appellātes/hæc nos toto aio firmaq; ſententia multis ſæculis & conſeruauimus & conſeruamus. Vide autē q̄ ueræ ſimplices integræq; noſtræ opiniōes ſunt: Primū eni omnium de deo opinamur quod ipſe perfectiſſimus atq; beatiſſimus ſit/ſibi atq; cæteris ſufficiens/oium ipſe rerū principium/ipſe medium/ipſe finis/operibus notiſſimus atq; manifeſtiſſimus/ſubſtantia penitus inuiſibilis/cui ſimile nec uidere nec excogitare quicq̄ poſſumus: Quare nec materia ulla ad imaginē eius ſuſcipi nec ars imitari eū fingēdo poteſt. Opera eius oculis cernimus/cælū terrā ſolē lunam lucē fluuios mare aialia plantas quæ ipſe fecit non manibus neq; labore nec alicuius auxilio ſed cū uoluerit oia bene fieri/omnia illico bona facta ſunt. Hic ſequendus oibus hominibus eſt atq; colendus/colitur autē ſanctiſſime operatione uirtutis. Vnum eſt templū unius dei amicū enim omnib9/quod ſimile eſt cōmune tēplum oibus eſt quia cōmunis deus eſt hunc ſacerdotes præcipue colāt/quibus unus præeſt huic/qui nō obtēperat tanq̄ impius punitur. Sacrificia offerrim9 nō ad repletionē ebrietatēq; noſtram quæ deo ac oibus probis odio ſunt/ſed ad emendationē purgationēq; noſtram in quibus pro communi prius ſalute oram9/deinde ꝓ noſtra. Grauiſſimus enim deo eſt qui cōmunē ſalutē ſuæ anteponit. Petimus aūt a deo peccantes nō ut bona nobis cōcedat/q̄ ſponte iam præbuit/ſed ut capaces eorū bonorum ita nos faciat ut cū cœperimus nō efferamur Sacrificātes a luctu ab uxore aliiſq; permultis abſtinere lex iubet. Hæc de deo ſentire moſaica lege didicimus. Longū eſſet omnia percurrere quæ de nuptiis connexioneq; ſexuum cū uxore ad procreandū conſtituit/q̄q̄ ſeueriſſime præter naturā agētes ulciſcitur/quæ de latrocinio atq; furto/quæ de rapina & ui/quæ de liberis educandis/quæ de parētationibus mortuorū/ut nō magno ſumptu neq; magnificētia ſepulchrorū caritateq; fiant/purgari autē a cadauere uenientes iubet quaſi imundos/ut hinc diſcamus q̄ magna imundicies in cæde hominis ſit. Parentes ſecundo loco poſt deum honorari iuſſit/& ingratū aduerſus parentes hominē lapidibus obruendū eſſe cēſet/ſeniores a iunioribus honorari præcæpit/nihil inter amicos occultū eſſe uult & ſi diſſidium acciderit amici arcana efferri nō ſinit: Iudici muneribus corrupto mortē intulit/qui nō auxiliatur ſupplicanti cū poſſit reus ſecūdū legem eſt/nō tollas quod nō depoſuiſti/nō tangas alienū/nō mutues fœnore. Innumerabilia huiuſmodi ſunt/quibus ſocietas noſtra & diſciplina ciuilis inter nos cōtinetur. Sed nō eſt prætermittēdū quomodo erga alienigenas affectos nos eſſe uoluit/ ſic eni diuinitus hāc rem etiam curauit ut nec noſtra corrūpi poſſent/nec inuidere his poſſe

mus qui legē noſtrā recipere uelint. Q uicunq; enim noſtris legibus uiuere deſiderant omnes humaniter ſuſcipiendos iuſſit/cū nō genere ſed uiuēdi diſciplina coniunctionē hominū diſtinguere uideatur/ſiqui autē nō integre ſed ſimulatione accedūt hos repellēdos impat/ne cōuerſatiōe ſua corrumpamur. Cætera uero quoq; uſus neceſſarius eſt petentibus danda eſſe cōſtituit/ignē aquā alimentū cæteraq; huius/ut uiam ignoranti oſtendere/inſepultū hominē nō negligere. Q uam humaniter autē gerenda bella eſſe cenſuerit idē patet/qm̄ nec igne nec ferro agros hoſtiū populari dimittit/nec eos ſpoliare qui ceciderūt in prœlio/nec captis iniuriā inferre maxime mulieribus/ tantaq; facilitate ac mãſuetudine fuit ut uel brutorū aīalium curā hubuerit/nam uſum cōgruentem eorum nobis cōcedens crudelius ea tractare prohibuit/nec interficere ſinit ſi quæ quaſi ſupplicantia ad nos refugiūt/parcendū etiā in hoſtili regione/nec interficiēdum animalia illa uoluit/quorū labore homines iuuanť. Sic undiq; cū docendo tum puniēdo a uitiis ad uirtutē reduxit. Mors enim iminet ſi adulteratus es/ſi puellam rapuiſti/ ſi marem tentaſti/ſi tentatus cōceſſiſti/de aliiſq; oībus punitiōes rebus cōuenientes abſq; deprecatione cōſcripſit. Seruatoribus autē legū præmia propoſuit/nō argentū neq; aurum nec oleaſtri aut hederæ ſerta & inane quoddā præconiū ſed & ipſe prædixit & deus miraculis cōfirmauit. Siquis etiā mortuus eſſet pro lege/uiuet tamē & meliora maioraq; præmia cōſequetur. V nde factū eſt(nō enim uereor dicere quod res ipſa prædicat)ut multi magno animo ſūmos crucia tuis & mortē ipſam ſubire maluerint q̄ quicq̄ facere aut dicere præter legem. Et certe ſi gēs noſtra ignota cæteris hominibus eſſet nec legis noſtræ ſanctitas ullo modo cognoſceretť/& aliqs oīa diligēter ſcripta græcis nunc legeret/narraretq; talē ſe aliqua in orbis parte uiuendi uidiſſe diſciplinā/quā multis ſæculis cū ſūma in deū pietate ſeruatam diceret oēs admirarenť. Nullus enim uere ſanctiores leges excogitauit/nec tot ſæculis leges ſuas animis hominum firmiter imprimere potuit. Prætermitto Platonē qui ueram opinionem de deo in multitudinē efferre nō eſſe tutum confitetur/& leges uerbis inanibus cōſcripſit/unde nulla utilitas niſi forſan eloquentiæ cōſecuta eſt. Lycurgum autē homines admiranť/& ſpartē in cælū efferunt. quia longo tēpore leges illius inuiolatas Spartani cōſeruarunt/quæ res certe non paruæ uirtutis eſt/ſed illi breui tempore id feciſſe inueniunť ſi quis eos cum Iudæis cōperat/qui nō minus ferre quā duo annoꝝ milia in legibus permanēt. Preterea Lacædemonii liberi quidē leges ſeruabant/q̄primum autē fortuna mutata fuit/totius uiuendi diſciplinæ oiumq; ſuarū pene legum obliti/nos autē ſæpius aduerſa fortuna multō magis quā cæteri hoīes uexati/nec ēt in ſummis periculis legē noſtram tradidimus.

¶ Eleazarus apud Ariſteum de allegorico ſenſu ſcripturæ. Cap. III.

h Aec Ioſephus de moſaica iudæorum diſciplina. Multa uero dicere poſſem de occulta legū uirtute & allegorica ſpeculatione/ſed tangam pauca quæ ab Eleazaro atq; Ariſtobulo ſummis apud Iudæos uiris nobiliſſimiſq; q Ptolemæi tempore perfluxerunt/quorum alter Eleazarus pōtificatus etiam dignitate inſignis fuit/ut paulo ante ſcriptum eſt cum de traductione ſcripturæ in linguam græcam diceremus/qui regiis legatis uirtutem ſcripturæ occultam eſſe oſtendens his uerbis uſus eſt/ut Ariſteus alter ex legatis conſcripſit. Dignum autē eſt inquit nōnulla eorum quæ ab eo audiuimus breuiter ponere/præcipue quoniam temere quædā de puris atq; impuris animalibus in lege ſcripta multi arbitrantur. Interrogatus enim a nobis quamobrē ſi a deo uniuerſa creata ſunt impura nonnulla ſcriptura uocitat/a quibus abſtinendum eſſe iubet/ita diſeruit. Vides quantam uim habet conuerſatio atq; cōſuetudo/ malos.n. homines ſi cum improbis/laudabiles ſi cum probis cōuerſantur facile facit. Primū igi-

tur legū diuinarum lator ita cūcta deo patere oſtendit/ut nihil agi nihil excogitari poſ-
ſit quod eū lateat/deinde cæteros omnes homines falſo multitudinē deorū introducerē
docuit/cum ipſi multo præſtantiores ſint q̄ dii ſui quos uenerantᷣ/quoꝝ ſimulachra la
pidea uel lignea tanq̄ imagines eorū qui ad uitā ſibi nō nihil cōtulerūt adorant ſenſum
ipſi habentes ea quæ inſenſata penitus ſunt. Cur autē oino quaſi dii a gētibus coluntur
illi qui ad uſum humanæ uitæ aliquid inuenerūt/cum nō fecerint neq; produxerint ipſi
quicq̄/ſed meliorē eorum quæ ſunt uſum excogitarint/aut cur hodie quoq; multi non
adorantur cū antiquioribꝰ ad inueniendū excogitandūq; multa ſagatiores acutioreſq;
ſunt? Nam de ægyptiis quidē neſcio qd dicere oporteat/bæluas enim & ſerpētes & ui
uos & mortuos uenerantᷣ. Hæc igitur inſpiciens diuinus ille uir mœnibus ferreis & in
uiolabili ualle a cæteris gentibꝰ ſeparare nos uoluit/quo pacto faciliꝰ corpore atq; ani
mo imaculatos longeq; ab huiuſcemodi falſis opinionibus remotos fore uidebat/ut ſo
lum uerū deū præter cæteras gentes adorātes illi ſolūmodo inhæreamus. Vnde factū
eſt ut a nōnullis ægyptioꝝ ſacerdotibus qui diſciplinā noſtrā altius cōſiderarūt dei ho
mines gēs noſtra ſit appellata/quod nemini niſi deū uerū colat accidere poteſt. Nec id
iniuria/reliquis enim cibo potui ueſtituiq; inhiantibus noſtri omnibus iſtis cōtemptis
per totam uitā de oipotētia dei cogitant. Ne igitur conuerſatione atq; cōſuetudine alio
rum corrupti ad impietatē eorū deferamur/cibi & potus tactus & auditus atq; uiſiōis
purificatione legali nos a cæteris ſeperauit. Cuncta enim ab una potentia omnipotētis
dei gubernata naturali ratione ſimilia ſunt/q̄uis ſingula a quibus abſtinemus & quibꝰ
utimur profundā habeant rationē/quorū unū aut alterū exempli gratia ponam/ne pu
tes temere de rebus tam paruis a Moyſe fuiſſe conſcriptū/ſed oia uideas ad prohibita
tem hominū & iuſtitiæ perfectionem ſancte pertinere. Volucres enim oēs quibus uti
mur domeſticæ mūdæq; ſunt tritico aut leguminibus conutritæ/ut columbæ turtures
perdices anſeres cæteræq; huiuſmodi quæ uero prohibitæ ſunt eas rapaces carnibuſq;
aliarū auiū nutriti cōperies/a quibus agnis hædiſq; raptis hominibus quoq; tam uiuis
q̄ mortuis infertur iniuria/quæ oia merito imunda nominauit/ut uel hinc rapina & cæ
de nos deterreret/& ad iuſtitiā hortaretᷣ/moneretq; iuſtiſſime atq; pacifice uiuere/ſicut
omnes uolucres mundæ quæ nulli auiū nec omnino aliis iniuriātur. Ita his quaſi ſym-
bolis ad iuſticiā intelligentes cōuertit. Nam ſi animalia huiuſmodi tangenda nō ſunt ꝓ
pter imundiciā ſuā/quales erunt hoies qui prauitate morū illis ſe ſimiles reddunt. Om
nia igitur hæc tropologice ſancteq; itellecta plurimū conferāt/cōſideratio eni ungulæ
fiſſane an contra ſit diſtinguēdos eſſe ſingulos actus ꝓbe ſignificat/quos qui nō diſtin
guit oēs quaſi pecora parētes ſimul & filiæ ſorores & fratres/quodq; nec in pecudibus
inuenitur mares inter ſe cōmiſcentur/a quibus oibus nos longe abſumus. Vnde mari
fice una & hunc diſtinguēdi modū docuit/& uitæ cōſtitutioniſq; noſtræ habendā eſſe
memoriā monuit. Cum eni dixiſſet quācunq; ungulā ſcindunt/adiecit & ruminār. Ni-
hil enim aliud p ruminationē ſignat q̄ uitæ cōſtitutiōiſq; noſtræ ut dixi memoriā habē
tem uiuere. Hoc uita alimento cōſeruatur. Ita & alibi iubet dicens. Memoria recorda-
beris domini dei tui qui fecit in te magna & mirabilia. Ingenita enim ꝑfecto ſūt ſi quis
diligēter conſiderat formatio corporis/alimēti diſpenſatio/& ad ſingula mēbra mirabi
lis tranſitus/ac multo magis ſenſuū uis mētis agitatio & ſūma uelocitas/unde ſingulæ
quoq; artes inuentæ ſunt. Quare monet memoria tenēdū oia quæ diximus diuina uir
tutæ & fieri & gubernari/loca deinde ac tēpora omnibus accōmodauit ut ſemp & ubi
q; dei memoriā habeamus & incipientes quicq̄ agere & deſinentes/& cū inter agendū
ſumus cōſtituti/iam cibi & potus tam mundiciæ q̄ immundiciæ q̄ primitiis/quibus ſa

ctis poſtea utimur ad deū nos cōuertit. Præterea ꝑ ueſtitū etiā ſimile fecit/qd plura? In ipſis quoq; ianuis præcepta dei ſcribe iuſſit ut continuā eius haberemus memoriā/ & in manibus ipſis circumferre ipſa uoluit/ut oſtēderet oīa nobis iuſte facīunda creatorē timētibus/& noſtræ creationis memoriā firmā retinentibus. Iubet eni ſiue quis dormitū eat/ſiue a lectulo recipiat/ſiue ambulet/ſiue ſedeat/de opera ſibi eſſe meditāda: & in ſingulis dei potētiā qua ſumus & poſſumus nō uerbis tantūmodo/uerū etiā cogitatione atq; aīo admirandā laudandā amandā. Sed de cibo ac potu dicta ſufficiant. De ſenſibus autē ita iuſſit ut nihil audiendū nihilq; tāgendū uelit quod imundū ſit: & hoc ſimili quadā ratione Rapaces.n. prauæq; beſtiolæ ſunt/aquarū tactu nos ꝓhibuit ſicuti catæ ac mures peſtifera quædā animalia & oīno inutilia hoibus/ita lex noſtra nec uerbo nec opere iniurioſe queq̄ dicere aut facere ꝑmittit/& tam expreſſe q̄ per ſigna & ſymbola omnibuſq; modis nō fabuloſe ſed ueris rerum indiciis ad iuſtitiā & oīpotētem nos deum cōuertit/omnis enim mentio mundoꝝ atq; imundoꝝ animaliū ad hæc refertur. Videbatur igitur mihi Eleazarus recte ad oīa reſpondiſſe/nā etiā uitulos arietes & iuuencos nō ſilueſtres/ſed domeſticos offerēdos dicebat ut qui ſacrificabant hac re intelligerent mites ſe atq; humanos eſſe oportere/præſertim cū oblatū affectus animi ſignificet. Hæc Eleazarus ad legatos qui ad eū de interpretatiōe legū a Ptolemæo miſſi fuerunt quibus aperte ſignificauit ꝓfundā quadā rationē ac allegoricā in lege diuina contineri/quā inueſtigare deberēt qui ſcripturā intelligere optarēt. Ariſtobolus aūt ille cuius ſecundus Machabæorū liber meminit queq; Ariſtotelica peritū fuiſſe philoſophia cōſtat/ſimiliter manus & cætera mēbra quando de deo dicunt intelligēda eſſe in libro quē ad Ptolemæum ſcripſit his uerbis declarat. Veniamus nunc ad ea q̄bus ēt tu o rex ſignificari tibi uoluiſti quid uelit dicere ſcriptura noſtra cū manus & brachia facies & pedes iter & quietē deo attribuat. Quæ oīa cōuenienter intellecta rectam de deo ſentētiam nō fabuloſam aut falſam cōfirmat. Magnæ nāq; res quæ ſenſibus nō cadunt multis ꝑfecto modis a ſenſibilibus a ſcriptore legū exponūtur. Et ideo qui recte intelligūt ſapientiā illius & diuini ſpiritus gratiā quæ ꝓphetā eum efficit uehemēter admirantur ex quibus prædicti philoſophi fuerūt & poetæ etiam nonnulli qui propter illa quæ ab eo accæperūt maxime admirantur. Qui uero a ſenſu eius profundiore remoti litteræ tātummodo inhærēt/nihil magni cum ſcripſiſſe arbitrantur. Explanabo igitur ſingula breuiter atq; clare quantū in me ſitum eſt q; ſi longe a ueritate abſuero nō ſcriptori qui recte ac profunde omnia edidit/ſed mihi parū diuinas illas leges intelligēti temeritatem attribuas. Manus igitur etiam nobis multis modis dici apertiſſimum eſt nam cum magnum exercitum & legiones tuas aduerſus hoſtes mittis magnam manum te habere dicere uulgo ſolemus/& omnes qui audiunt uires tuas per manū ſignificari non dubitant quod etiam Moyſes deſignauit dicens. In manu potenti eduxit te ab ægypto deus & alibi a perſona dei. Mittam manum meam & percutiam ægyptios/& rurſus ad ægyptiorum regem. Ecce manus domini inquit erit in pecoribus tuis & in omnibus agris mors magna quibus potentia de iure ſignificatur. Vis enim hominū & actis omnis in manu eorū ſita eſſe tranſlatiue dicitur. Iccirco legis ſcriptor uocabulū manus ad potentiam dei traſtulit. Quies autē diuina nō iniuria utputo dici poteſt ſtabilis creaturaꝝ duratio atq; immobilitas/quā eſſe percipimus/quia deus cui omnia ſubiiciūtur ita cōſtituit/nūq̄ eni cælum in terram conuerſum eſt neq; terra in cælum mutata nec ſol luna neq; luna ſol facta eſt. Et in animalibus ſimiliter nō eſt/eſt enim in naturam hominis fera conuerſa/nec homo in bæluam unq̄ pertranſiuit. Hæc igitur quies atq; ſtabilitas diuina dici poteſt. Deſcendiſſe in mōtem ēt tempore quo lex ferebatur ſcriptura deum per

hibet/ut omnes operationem dei conſpicerent:quam deſcenſum appellamus. Scribit enim exarſiſſe montem igne qñ deus deſcēdit/turbarūq; uoces exauditas fuiſſe/cūq; to ta multitudo nō pauciores q̃ decies centena milia eſſent p q̃nq; dies in oi loco mōtis ar dens ignis aſpiciebat. Ita deſcenſus ille nullum localem motum ſignificat/ubiq;.n. deus eſt:ſed uirious ignisq; mirabiles ſunt quia uniuerſa cōſumūt quinq; dieꝝ ſpatio ſic ardē tis ut nihil ibi cōſūptū fuerit/ſed ipſa quoq; herbaꝝ uiriditas itacta pmāſerit/ turbarūq; ſonitu itollerabili nullis edito inſtrumētis deſcenſus dei oībus ſignificat. Deſcēdit enim quoniam uoluit diuinis iudæorum genus legibus communire. Hæc Ariſtobolus.

¶De Eſſeis q̄ priſcis tpib⁹ apud iudæos ſublimi uiuebant philoſophia. Cap. IIII.

r Erum quoniā diuinarū legum pcepta pcurrimus/& formā allegorici ſenſus tetigimus/illud prætermittendū non eſt uniuerſam iudæoꝝ gētē in duas ma xime partes fuiſſe diuiſam/unā quæ præcæpta legis certo quodā litteræ ſenſu ſequebat/alterā quæ maiore philoſophia firmata altius atq; ſubtilius oia ſpeculabat/ qui & philoſophi iudæorum eſſe putabantur/horum diſciplinam oēs qui nouerunt ue hementer admirati ſunt. Ioſephus uero atq; Philo iudæi ppetuæ memoriæ uitā eoꝝ cō mendarunt/itaq; ne tam ſublimes uiri neglecti eſſe uideant a libro Philonis quem p iu dæis cōpoſuit nōnulla ſumēda mihi eſſe arbitror. Præter cæteros inquit quos pene inu merabiles ſanctio moſayca ad bene uiuēdum incitauit. Eſſæi ſummi oium atq; maximi ſunt ab hoſiotete ideſt græca lingua ſanctitate (ſicut mihi uidet) appellati / quoꝝ ſecta non gñe ſed uirtute atq; humanitate diſcernitur. Itaq; nemo puer nemo adoleſcens pro pter iſtabilitatē ætatis ſed uiri oēs aut ſenes ſunt/qui nullo corporis morbo nulla animi pturbatione ferunt/ſed uera ſoli hoīum libertate fruunt/cuius rei uita ſua teſtimoniū præbet. Nemo pprium aliquid poſſidet/non domus non pecus non uas aliquod: ſed oī bus in medio poſitis cōiter utunt/habitant ſimul & conuiuunt quaſi ſodales/cūq; oia p cōi utilitate faciant/alia aliorū negocia ſunt/quæ impigre ſubeuntes certant non frigus non calorem non aliquam mutationem aeris formidantes/ſed ante ortum ſolis ad ſoli tos labores uerſi crepuſculo ueſptino cum gaudio redeunt/non aliter q̃ qui certamine gymnico exarceātur. Meliora enim & iocundiora tam animo q̃ corpori ea certamina pu tant/quæ non ſeneſcunt cum corpore. Sunt autem eorum alii agricolæ/alii paſtores: alii apium cultores/alii harum artium magiſtri/ita ut perfecte inter ſe uiuant aliis nō in digentes/nihil facere recuſant/quod cum utile ſocietati ſit turpe non eſt. Cūq; a labori bus ſuis mercedem cæperint apud eum deponunt qui quæſtor creatus eſt. Is oia diligē ter procurat quibus egent/egent autem pauciſſimis/cum omnem luxum tanq̃ animæ atq; corporis morbum aſpernentur. Communis eſt ipſis non menſa ſolum uerūetiam ueſtis tenuis quidem omnis ſed grauior in hyeme/quæ in uno depoſita loco eſt / unde unuſquiſq; indifferenter aſſumit. Aegrotatio quoq; corporis ſi acciderit ſtudio atq; cu ra omnium & re communi curatur. Seniores ſi abſq; liberis naturæ concedunt fœliciſſi mi omnium putantur honorari a cæteris nō minus q̃ ſi eos genuiſſent: & quoniam acu tiſſime matrimonio huiuſmodi ſocietatem facile diſſolui poſſe perſpexerunt/uxorē du cere omnino recuſant caſtimoniæ ſummopere ſtudentes. Nimiū enim mulier ſe ipſam amat & zelotypia maxime mordetur/ac uiri mores artificio quodam atq; lenocinio faci le poteſt in peius peruertere. Si uero etiam liberos uiro pepererit/quæ pri⁹ aſtute facie bat ea iam audacter atq; aperte aggreditur/omniq; ui regere maritum conatur. Q uare uxor huic ſocietati inimiciſſima iudicata eſt/non ſeruat.n. mores/nec probus erga om nes eſt qui aut uoluptate uictus aut liberorum amore ſuperatus in ſeruitutē uxoris de ductus eſt. Hac uita eoꝝ fit ut nō priuati ſolum uerūetiam reges atq; principes eorum

philoſophiam plurimũ admirentur. Hæc quidẽ a pologetico Philo ſcripſit ut diximus
In eo uero libro quẽ inſcripſit oẽs ſtudioſos liberos eſſe ita de Eſſæis narrat. Paleſtinã
maxima gens Iudeorum habitant/inter quos qui dicunť Eſſæi cõperiuntur plures nu-
mero ut ego opinor/q̃ quattuor milia Eſſæi dicti quaſi ſancti græce/quoniam dei culto
res præcipue ſunt nõ animalia ſacrificantes ſed mentes ſuas uirtute munitas offerẽdas
deo putantes. In ciuitatibus nõ habitant exiſtimãtes ut cõtagionẽ aeris corporibus/ ſic
cõuerſationẽ uulgi aío nocere. Horũ alii agros colunt/alii pacificas artes ad utilitatẽ ſu
am & proximoꝝ exercent/nec argentũ nec aurũ reponunt/nec ingentes agros laudãt/
ſed tantũ colũt quantũ neceſſitati poſſit ſufficere. Hi.n.ex oíbus pene hoíbus ſoli pecu
niã & fundos neglĩgẽtes uirtute ditiſſimi putantur facilitatẽ uiuẽdi & paucorũ indigen
tiã recte magnas eſſe diuitias iudicantes. Nemo eoꝝ tela enſes galeas ſcuta cæteraq; bel
li factitant inſtrumẽta/ſed nec eas artes exercent quibus facile omnes improbitatẽ labũ
tur/nulla mercatura nullus cauponatus nulla eius cognoſciť nauigatio oẽs rapinæ oc-
caſiones depellunt. Nemo ſeruus eſt apud eos/ſed cũ uniuerſi liberi ſint alteri alteris ſer
uiunt. Omnes q ſeruis utũtur nõ ſolũ quia æqualitatẽ cõtemnũt tanq̃ iniuſtos oderũt/
uerũetiã quaſi naturæ leges tranſgreſſos oíno deſpiciũt. Omnes enim aiũt quaſi mater
eadẽ natura genuit/quare q̃uis nõ uocemur ſumus tamen re ipſa fratres auariciæ crimi
ne ab alienati/rationalẽ philoſophiæ partẽ nõ neceſſariã ad uiuendũ/naturalẽ maiorẽ q̃
humana natura cõſequi poſſet putantes alterã ſophiſtis alterã leuioribus reliquerũt ho
minibus illã philoſophiæ partẽ ſolũmodo approbantes/qua de deo & de creatõe omni
um ſcrutamur/morali maxime inuigilant/ad quã abſolute conſequẽdã paternis legib9
adiuuantur quas recte intelligere nemo ſine diuino auxilio poteſt. Has ſemp quidẽ ſed
maxime ſeptimis diebus docentur. Dedicata enim ſeptima dies deputatur/in qua cæte-
ris oíbus neglectis ad ſacra loca cõcurrẽtes quæ ſinagogæ appellanť/ordie ſub ſeniori-
bus cõſidere ſolent/legũturq; ſcripturæ diligẽter & exponũtur a peritiſſimis / ſymbolis
enim priſco more ſcripturã uti maxime arbitranť. Diſcunt igiť pie ſancte iuſteq; uiuere
triplici regula utentes amore dei ardẽtiſſimo/uirtutis cultu diligentiſſimo/charitate pxi
mi feruentiſſima. Q uod igitur ſũme deũ diligant multa nobis argumẽto ſunt: Caſtitas
ppetua: Iuriſiurandi nulla mentio/mendacii/odiũ/& præcipue q bonorũ oíum nullius
mali cauſam eſſe deũ opinãtur q uirtuti ſtudeãt patet quia pecuniã negligunt gloriam
ſpernũt uoluptatẽ oderũt/cõſtantes ſeueri magniq; animi ſunt/cæteraq; huiuſmodi in-
numerabilia. Charitatis autẽ argumẽta ſunt beniuolentia ſocietas æqualitas. Nullus enĩ
domũ habitat quæ oíum cõmunis nõ ſit/unũ ærariũ unus ſumptus oíbus eſt. Præterea
ueſtis cõmuniter oíbus propoſita/cõmunis cibus & potus/cõmunis menſa/oís uita cõ
munis eſt: Q uæ oía multo magis illi opere faciũt q̃ alii uerbis ſignificant. Nec mirum/
quæcunq; enim quotidie laborãtes cõſequuntur nõ ipſi ſeruant ſed in mediũ afferrẽtes
cõmuni utilitati attribuunt/nõ negliguně apud eos ægrotantes/ſed a cõmunibus curã-
tur. Seniores nõ minus q̃ parentes liberi uenerant/huiuſmodi hoíes ſine græca doctri-
na moſaica philoſophia effecit: quæ uirtutis opus hoíbus ꝓpoſuit a qua libertas & ori-
tur & confirmatur. Nam cũ multi atq; uarii diuerſis tẽporibus alii crudelitate carnificũ
more uniuerſam Iudæam uexarint/alii aſtuta ſimulatione adeo ad improbitatẽ cũctos
peruerterint/ac ſuæ ipietatis inhumanitatiſq; calamitates hominũ ppetua monumenta
reliquerint: nullus unq̃ ita efferat9 fuit nullus ita ueterator ac malus ut Eſſæorũ aut poti
us ſanctoꝝ uitã criminari uoluerit/ſed omnes probitate illorũ ſuperati quaſi a natura li
beros putantes ſumma ueneratione atq; laudibus proſecuti ſunt. Hæc Philo.

¶ De Deo & quod mundus creatus eſt. Cap. V.

Erum quoniã philoſophoꝝ diſciplina iam patuit & totius etiam multitudinis
mores diuinis legibus minuti expoſit ſunt. Reſtare uidetur ut iunioꝝ theologi
am pietati maiorũ idoneã atq; conſentaneã oſtendamus. Sic enim ꝑdiſcemus
quales in theologia & in cæteris diſciplinis hebræi fuerũt. philonẽ igitur rurſus primo
libro ſuper legem audiamus. Nonnulli ait mundũ magis q̃ auctorẽ mũdi admirati nõ
ortũ/ſed æternũ eſſe mundũ putauerũt/male nullũ pene opus deo attribuentes/cũ ecõ
tra oporteret dei quidẽ uirtutes quaſi creatoris atque patris admirari/mundo autẽ non
maiorẽ q̃ creaturæ cõueniat laudẽ attribuere: At uero Moyſes qui & ad ſũmum philo-
ſophiæ peruenit/& dei reſponſis ſecreta naturæ didicit optime cognouit neceſſe eſſe ut
rerum aliud quidẽ agat cũ ſit integerrimus intellectus atq; puriſſimus omni ſcientia ꝑ-
ſtantior omni bono melior omni pulchritudine formoſior/aliud uero inanime ꝑ ſe atq;
immobile ſed ab intellectu cõmotũ atq; formatũ ꝑfectiſſimũ opus hunc mundũ effece
rit. Quem qui fuiſſe ortum negant perutilẽ atq; ad pietatẽ neceſſariæ prouidẽtiæ uirtu
tem radicitus ſuſtulerũt. Patrẽ.n. atq; auctorẽ operi ſuo prouidere ratiõe probatur/pa-
ter.n. omnis atq; actor ea que genuit aut fecit diligẽter ſtudet cõſeruare/quæ opprime-
re poſſunt expellens/quæ utilia ſunt ſuis acquirens/ad id uero quod non fecimus nulla
coniũctio nobis eſt. Perniciosa igitur res oĩno eſt ut ſine principatu ciuitatẽ ſic mundũ
ſine auctore ac iudice a quo uniuerſa gubernenẽ cõſiſtere poſſe putare. Mirabilis igiẽ
ille Moyſes quod ſine principio eſt alienũ a re uiſibili omnino exiſtimãs. Quod.n. ſenſi
bile eſt mutationi ſubiectũ nunq̃ idẽ eſt inuiſibili quidẽ atq; intelligibili ꝑpetuitatẽ attri
buit/ſenſibili aũt aliud uocabulũ accomodauit. Nam quoniã uiſibilis atq; ſenſibilis hic
mundus eſt/neceſſario ipſum ortũ habuiſſe affirmãt. Vnde nõ ab re creationẽ etiã eius
magna cũ theologica uenuſtate conſcripſit. Hæc de origine uniuerſi: Quod uero pro
uidentia mundus gubernetẽ ĩ libro quẽ de ꝓuidẽtia ſcripſit cõtrariis primũ expoſitis de
inde cõfutatis magnifice ꝓbauit/quoꝝ plura qm̃ lõgiora ſũt cõpẽdioſ9 ponã. Prouiden
tiã eẽ inqt arbitraris cũ tantam reꝝ ꝑturbationẽ eſſe uideas. Quid.n. humanoꝝ ordine
certo geritur. An ſolus ignoras paruos atq; rapaciſſimos hoies bonis omnibus florere
diuitiis gloria cultu multitudinis magiſtratibus bona ualitudine quibuſcũq; dixeris uo
luptatibus affluere? Virtutis aũt amicos oib9 malis oppreſſos pauꝑtate ĩfamia hũilita-
te duricie uiuendi affligi? His aliiſq; cõpluribus ita dictis reſpondet poſtea hoc pacto.
Nõ tyrannice neq; ui aliqua uel crudelitate/ſed ut rex regũ iuſte uniuerſum mundũ de-
us gubernat/rex autem uerus & iam pater eſt/ut enim ſe habet pater ad liberos ita rex
bonus ad ciuitatẽ & deus ad mundũ/quippe qui naturæ ſtabili lege principatũ & pro-
uidentiam in ſolubili cõiunctione/una copulauit. Quare quemadmodũ nõ negligunẽ
oĩno uitioſi a parentibus liberi inimicorũ opus eſſe putãtibus ſubmerſos inuadere ſed
maiore iterdũ ope fouenẽ cum nullum in eis præſidium eſſe uideatur. Similiter quoq;
deus oĩum curam gerit/nec minus eoꝝ qui perperã uiuũt/tum ut occaſionem eis pœni
tentiæ præbeat/tum ut natura ſe propitiũ eſſe oſtendat. Ad hæc longe abſis a ueritate ſi
malorum aliquẽ fœlicẽ arbitraris ẽt ſi Creſœo ditior/acutor uiſu q̃ lynceus/ maioribus
corporis uiribus q̃ crotoniata ille Milo: Ganymede formoſior ſit/oibuſq; aliis corporiſ
& exterioribus bonis abundet. Qui.n. mentem ſuã plurimorũ dominatui ac peſſimo-
rum ſubiecit cupidinis doloris timoris ſtultitiæ iuſtitiæ fœlix atq; beatus eſſe nullo mõ
poterit/ẽt ſi uulgo beatus appelletur. Nam ſi animi oculos parumper uolueris eleuarẽ/
atq; ut poſſibile homini eſt de uero bono cõſiderare/oĩa quæ nũc admirari uideris ma-
gno riſu proſequeris? Semper.n. cum meliora lateant in locum eorum mala irrũpentia
laudanẽ cum uero in mediũ adſũt bona tunc quæ contraria ſũt hac luce dilucidi9 tur

pitudinem ſuã oſtendũt.Si ergo diuinũ illud bonum mente cõcæperis/nihil eoꝝ quæ
dixiſti facile apud uitioſos iueniri iter bona collocabis.Precioſiſſima nempe illoꝝ argẽ
ti atq; auri metalla ſunt/quæ a peſſima terrarum parte ſolent ꝓdire/ꝑmultũ nãq; ꝑfecto
itereſt iter metallorum ſterilitatem & fœcũditatem terræ non metalloſæ.Longe quip-
pe abeſt argenti atq; auri natura a bonitate frugum ſine qbꝰ uiuere neqmus/quod ma
xime in annonæ patet charitate.Omnes.n.theſauros ꝓ modici temporis alimẽto recte
propter neceſſitatem iudicantes libenter omnes ꝓiicere ſolent/quando autem neceſſa-
ria nobis cumulate affluunt naturæ bonis abũdantes contenti eſſe non poſſumus/ ſed
argento atq; auro ihiantes & quaſi oculis capti terreno pondere huc atq; illuc propter
auaritiam ferimur/continuoq; pecuniæ grã bello uexamur.Veſtes ẽt magnificas cupi
mus/quæ nihil aliud ſunt quam textoriæ artis laudes & flos ouium ut nonnulli poetæ
dixerũt.Qui uero gloriæ adeo cupidus eſt ut uel a malis laudari cupiat hũc iprobum
eſſe neceſſe eſt/qppe unumquodq; ſuo ſimili gaudet/bonam autẽ ualitudinem aurum
quæret ſi didicerit non paruos animi morbos ab auditu oriri/q uiribus corporis cerui
cem eleuat atrociſſimas ante oculos bæluas ponit.Ita.n.itelliget turpiſſimum eſſe fera-
rum uiribus hoiem gloriari/formoſitate corporis iactare mentis compos nemo pote-
rit/quæ breui adeo extinguitur tempore ut anteq̃ floreſcat defloruiſſe uideatᷣ: præſerti
cum ẽt inanimata artis opera picta ficta texta non parua uideat extare pulchritudine.
Quoꝝ oium nihil unq̃ apud deum iter bona enumeratum eſt/quid dico apud deum?
cum neq; periti hoies q recte philoſophantur bona caducas has res aut arbitrarentur
aut appellent:q uero falſam & nomine ſolum philoſophiam ſequuntᷣ hi animi ſe medi
cos profeſſi ſeruituti corporis inhærent/nec corpoꝝ qdem medicos imitantᷣ: q ſi res ac
priceps ægrotet oia tranſgreſſi iter colũnia porticus tabulas argentum adrilicium auꝝ
lapides cubile ipſum ilico petũt:nec ueſtem auro iſertam admirati nec lapidibus orna-
tum conſiderantes lectulum q̃ citius poſſunt cæteris omnibus contemptis manꝰ ægro
ti tangũt/pulſum examinant iterdum ẽt ueſtibꝰ ſublatis qua duricie ſit uenter quo calo
re pectus ardeat quo motu cor exiliat inqrunt.Ex qbus oibus aliiſq; compluribus quã
titate & qualitate ægritudis percæpta curam morbi tandem aggrediuntur. Oporteret
igitur etiam philoſophos cũ medicinã animi tenere profiteantᷣ oia deſpicere quæ falſa
homines opinione maxime faciunt/ac mentis ipſius cubile ingredi diligentius/& cõſi-
derare ſi propter iram inæqualiter pulſus moueᷣ tactuq; ipſo examinare ſi aſpera ma-
ledicendo lingua effecta eſt/ſi cupiditate tumidus uenter/& ut breuiter dicã qua intem
perie interiora turbata ſunt.Hoc eni pacto idonea potuerũt adoptare remedia:nũc ue
ro cum nequeant lucẽ uerã aſpicere exteriorũ falſo reꝝ nitore perculſi quaſi cæci perer
rant/reginã omnino mẽtẽ negligẽtes/& ſatellites eius diuitias gloriã ſanitatẽ aliaq; hu
iuſmodi ꝑſequentes.& quẽadmodũ ſumma inſania eſt aut cæcos de coloribus aut ſur-
dos de harmonia muſica/ſic & uitioſos uiros de bono & malo iudices cõſtituere/men
te capti nãq; ſunt & interioribus tenebris obcæcati diſcernere nequeunt.Merito igitur
laudatur Socrates & alii qui paupertatẽ amplexi nec quæſtuoſa ipſi artificia didicerũt
nec amicis aut regibus magna ſibi oblata munera accæperũt.Nihil.n.aliud q̃ uirtutem
bonũ putabãt.Quod ſi mortali corpore circũducti & morti/ut hoies ſubiecti ac cum
multitudine iniuſtoꝝ hoium maxima uiuentes iniuria perierunt/cur accuſanda natura
eſt cũ crudelitas hoium culpanda ſit? Nõ.n.facile põt euadere qui degit in regione pe-
ſtifera.Et ueluti cũ magna uis pluuiæ deſcendat niſi ſub tecto ſis neceſſe eſt ẽt ſi ſapiẽs
ſis imbrẽ ꝑferre/cũq; frigidiſſimus ꝑfluat boreas frigore premi/& æſtatis ardore cale-
fieri.Eodẽ profecto modo ſi cum iniuſtis uitam agis/neceſſe eſt multa inde ꝑpeti mala

Verum oẽs q uirtutẽ negligẽtes falſa corporis laudant bona a ſole ungi/& a Ioue laua
ri putant.Symbolica.n.hæc priſcaq; prouerbia re ipſa uera eſſe oſtendũtur/nec.n.poſt
mortem ſolummodo/ſed etiam per totam uitam animo ſimul atq; corpore iniuſti ho-
mines pendent.Cuius rei q ſiculam conſcripſerunt hiſtoriam teſtes locupletiſſimi ſũt.
Nam uel amantiſſimam uxorem ſuſpectam adeo fuiſſe tyranno dicũt ut tabulis cubi-
culum ſtatuerit quo maior ſonitus cum ad eum iret excitaretur/nudũq; ita ut nihil oc-
culte ferre poſſet/aditumq; ipſum fouea intercæpiſſe:ut uel ſaltibus uel lõgis gradibus
uel aſcenſu deſcenſuq; pgendo nullum poſſet telum occultare.Quod quantiſq; igitur
animus hoīs q uel uxorem ita ſuſpectam habebat malis refertus erat?Illis certe mihi ſi
millimus uidetur fuiſſe/q cum ad alta præcipitia ſcãdant anteq̃ ad cacumen peruenerit
timore perculſi nec altiora petũt iam feſſi/nec deſcendere audenr cũ ad hiatum & pro-
funditatem deſpexerint.Tyrãnidem nempe quaſi diuinam rem aggreſſus cũ pericula
ei9cognouiſſet/& ſtanti in propoſito innumerabilia uidebat in dies pericula:& abeũti
mortem iminere nõ dubitabat/oībus & ſi non corporibus/ſed animo tñ aduerſus eum
armatis:quod ille ipſe Dionyſius ita eſſe ſignificauit.Nam cum qdem uitam tyrannoꝝ
apud eum quaſi beatam laudibus afferret uocaſſe ad cœnam regio apparatu conſtru-
ctam hoīem dr̃/ac ſuper caput illius ſedentis acutum gladium tenuiſſimo filo ſuſpendiſ
ſe/quem poſteaq̃ repente cõuiuia ille reſpexit nec ſurgere inde auſus timore tyrãni/nec
bibere aut comedere potens periculo perculſus ceruice ac oculis ad pendentem gladiũ
directis mortem expectabat.Quod cum uidiſſet Dionyſius num inqt itelligis q̃ beata
ſit uita noſtra?talis.n.eſt niſi uelim9nobiſmet ipſis adulari.Oīum.n.rerum copiam ha-
bentes propter frequẽtiam periculorum & impendẽtem formidinem nulla frui poſſu-
mus.Illis ſimiles qui a deformibus ſæpe meretricibus decipiuntur/quæ ueſte atq; auro
ualde ornatæ & fuco facie deformitatem occultantes:quaſi hamo piſces his inſidiis ca-
ptos attrahunt adoleſcẽtes.Hac infœlicitate nos premimur q multis fœlices uidemur/
& ſicut tormentis multi coguntur mentis ſuæ arcana pandere ſic interdum huius uitæ
moleſtia uicti uериſſimas uoces de miſeria noſtra emittimus.Illis enim certe ſimiles ani
malibus tyranni ſumus quæ ſaginantur/qbus comedendi bibendiq; non ad aliud q̃ ad
perniciem ſuam copia ſolet offerri.Multi autem pecuniæ cupiditate uicti manifeſta de-
derunt ſupplicia.Cuius rei exẽpla &ſi quotidie uidemus/unum tamen ex priſcis referre
operæprecium diximus.Dicunt igitur q fœtidos ſacrum bellum conſcripſerũt cum lex
eſſet aut præcipites ex alto deiici/aut ī mare ſubmergi/aut igne cremari ſacrilegos/cũq;
Philomelus Onomarchus & Phaylus tres iſti Delphicũ ſpoliauerint tẽplũ/ſecundũ le
gẽ diuinitus ſupplicia dediſſe.Alterum enim cum per aſpera ſcanderet loca præcipitem
decidiſſe:ac ita expiraſſe.Alterum cum eques per littora ferretur in profundo lapſum
una cum equo fuiſſe aqs demerſum Phaylum autem alii ſacro morbo conſumptum/
alii cum templum Inabis incenderetur una concrematum fuiſſe tradiderunt.Nemo p-
fecto hæc caſu niſi amens accidiſſe putabit.Omnes.n.hos tres eiſdem temporibus pro
pter idem delictum non aliis ſuppliciis q̃ lex uolebat iure punitos non a fortũa & caſu/
ſed diuinitus credere debemus.Quod ſi nonnulli rapaces & factioſi hoīes q non alie-
nos ſolummodo populos/ſed patrias etiam ſuas ſubiecerunt impune id feciſſe uident̃/
mirandum non eſt.Primum.n.non ſimiliter deus atq; hoīes iudicant / homines enim
de manifeſtis tantummodo cognoſcunt/deus uero in animum ingreſſus ipſum nudos
uoluntatis perſpicit motus.Quare nunquam humana iudicia diuino tanq̃ meliora &
iuſtiora præponenda ſunt.Multis enim homines fallũtur ſenſibus corporis atq; turba
tionibus animi.Iudæo autem nihil eſt quod fallat/ſed ſumma iuſticia una cum ueritas

cuncta gerunt̃: Deinde recte illud imprimis fertur id eſſe apud populũ tyrãnos quod
ſunt in lege ſupplicia. Quando igitur in ciuitatibus adeo abũdant ut nulla legum reue-
rentia ſit/ tũc deus ut uitia repellat & ad uirtutem hoies conuertat crudelibꝰ atq; tyran-
nicis uiris nõ iniuriam potentia p̃bet: uitiorum. n. cumulus ſine crudelitate mũdari non
põt/ & quẽadmodũ uindices publicaꝝ rerũ ad homicidas ꝓditores & ſacrilegos interfi
ciendos publice alunt̃/ non quia tale hoĩs exercitium laudet̃/ ſe quia populo neceſſariũ
eſt/ eodẽ profecto pacto huius mundi gubernator quaſi communes uindices tyrãnos
in ciuitates exſuſcitat/ ut iniuriam atq; impietatẽ aliaq; huiuſmodi ui & crudelitate iſto-
rum puniat/ qui quoniam non recto animi propoſito ſed crudelitate commoti diuinæ
uoluntati ſubminiſtrarunt/ ut ignis conſumpta materia demum extinguit̃/ ſic & ipi cũ
ciuitates prauas inanes hominum fecerint tũc demum in perniciem icidunt. Quid aũt
miramur ſi tyrannorum ĩterdum miniſterio effuſas hominum iniurias deꝰ compeſcit:
cum etiam ſæpius nõ aliorum ope ſed per ſe ipſum fame terræmotu peſte aliiſq; hmõi
quibus multas urbes deſolatas uidemus id factitet? Satis dictum eſſe puto neminem q
male uiuat eẽ fœlicem/ unde maxime prouidẽtia eſſe probatur. Et poſt aliqua. Ventoꝝ
inqt impetus & pluuiæ uis non ad perniciem nauigantium aut agricolarum: ſed ad uti
litatem humani generis diuinitꝰ mittit̃. Aquis enim terram uentis uero regionem quæ
ſub luna eſt inũdare ſolet/ & utriſq; animalia & plantas alit auget perficit. Quod ſi naui
gantes aut agricolas nõnunq̃ perdit mirari non debes. Minima enim quædam iſti par-
ticula ſunt: cura uero totiꝰ humani generis deo eſt. Vt ergo in editione ludorũ atq; cer
taminis ædiles propter aliquos reipub. uſus diem certaminis mutato fecerũt nõnullos
luctatorũ non affuiſſe. Sic & deus quaſi magnæ cuiuſdam ciuitatis totius orbis curam
gerens humidiorem æſtatẽ & uernalem hyemem ad utilitatem totius effecit: q̃uis non
nulli hac temporum inæqualitate magna dãna patiant̃. Elementoꝝ igit̃ iter ſe trãſmu-
tationes ex qbꝰ mundus conſtat & qbus conſeruat̃ tanq̃ neceſſarias ipſe inſtituit/ prui
næ autem & niues cæteraq; huiuſmodi ad frigiditatem aeris conſequũtur ſicuti ad con
cuſſiõem nubium fulgura & tonitrua/ quoꝝ nihil forſan & prouidẽtia ſit. Pluuiæ uero
ac uenti cũ uitæ alimẽti crementiq; cauſa plantarũ atq; animaliũ ſint ꝓuidẽtia certe fiũt
& ex iſtis illa cõſequuntur/ ut ſi editoris munerum liberalitate atq; magnificẽtia magna
unguentorũ copia proponatur/ unde guttis quibuſdã in terrã deflexis lubricus ualde
locus effectus ſit nemo nõ inſanus prouidẽtia editoris munerum lubricitatẽ factã eſſe
contenderet/ ſed ad magnificentã abundantiã que unguẽtorum cõſecutam cõcederet.
Iris ſimiliter & alia huiuſmodi nõ ſunt naturæ opera principaliter ſed nubibus naturali
quadam ratione accidentia/ & tamen etiam hæc prudentioribus cõferunt/ tranquillita-
tem enim aeris motus uentorum hyemes & ſerenitatẽ his ſignis prædicere ſolent/ for-
nices porticuſq; num uides quorũ plurimi ad meridiem reſpiciunt ut deambulantes in
hyeme calefiant & in æſtate opaco frigore utantur? quã rẽ illud cõſequitur nõ ab ædifi
catoris ſententia factum ꝙ umbris quæ a baſi excidunt horæ ſignificantur. Ignis ſimili
ter naturæ opus eſt neceſſarium/ quẽ quaſi accidens quoddã fumus cõſequitur. Qui
tamen eſt quãdo nõ paruam attulit utilitatẽ. Interdiu enim nõ igne ſed fumo aduentũ
hoſtium ſignificamus. Talis ratio etiam in Eclipſibꝰ dici poteſt quæ ſolem atq; lunam
conſequuntur & aut mortis regum aut urbium deſolationes prudentibus ſigna ſolent
afferre. Lacteus uero circulus ſtellas habet eius ſubſtantiæ cuius cæteræ. Cuius rei cau
ſam q̃uis difficilis ſit nõ tamen negligunt ſed diligenter quæritãt philoſophãtes/ putãt.
n. & recte iucundiſſimã rem p ſe ipſam eſſe ſcientiã. Sicut igit̃ ſol & luna cæteræq; ſtel
læ p prouidẽtiam factæ ſunt/ ſic ꝓfecto cæleſtia omnia q̃uis nos naturã atq; uirtutem

omnium inueſtigare nequeamus. Terræmotus autē & peſtilentiæ fluminū ictus & ſi
milia mala dicuntur/& nō ſunt. Nullius enī mali deus cauſa eſt/ſed elementorū muta
tione generantur neq; ſunt principalia naturæ opera/ſed ad ea quæ neceſſaria & princi
palia ſunt cōſequuntur/& ſi aliqui damnū inde habuerunt nō eſt accuſandus guberna
tor. Primū quia quos bonos eſſe ipſi putamus boni fortaſſis nō ſūt. Deinde quēadmo
dum in re militari ad ſedandā ſeditionē qui forte primū oblatus eſt plectitur/& ad exti
guendā tyrannidē cognatos ēt ſi in culpa nō ſint legis extermināt/eodē modo in peſti
lentia ut reliqui moderatiores fianr interdū ēt innocētes cōmuni corruptione aeris pe
reunt. Sic & in nauigio æqualiter oēs periclitantur q̄uis nō æque peccauerint. De atro
cibus autē beſtiis exercitationis bellicæ gratia productas diuinitus diceremus. Nihil.n.
magis corpus ad labores & animos ad reſiſtendum hoſti corroborat q̄ uenatio niſi tu
huic defenſioni opponēdo detraxiſſes/ſed tamē & qui bellicoſi ſunt animoſiores beſti
is ſe opponētes facilius fiunt/& qui pacē amant domi atq; in urbibus uiuētes longe ab
omni huiuſmodi periculo abſunt. Sues enī & leones ſimiliaq; aialia ne inſidiis hominū
aliquid patiant̄ procul ab habitationibus hominū uerſantur. Si qui autē ex negligētia
inermes ſaltus peragrant ſe ipſos potius q̄ naturā accuſent/ſicut i equeſtri certamine qui
uno loco ſedere ac ſpectare nō patiunt̄ cū hinc illinc trāſeāt curuum impetu plerumq;
conteruntur. Serpentes autē uenenoſi nō prouidentia ſed conſequētia quadā rerꝫ ut in
ſuperioribus diximus producti ſunt. Fiunt.n.cū innata materiæ humiditas calidior fa
cta eſt. Sic & nōnullæ beſtiolæ corruptione naſcūtur/ut corruptione alimenti uermes
pediculi a ſudoribus. Quæ autē ſparmate natura duce generant̄ ea qm̄ natura pricipa
liter intendit ꝓuidētia naſci nō negamus/q̄uis ēt illa duab9 rōnibus ad utilitatē hoīum
audiui producta/quas cælare nullo modo decreui Primum igitur uenenoſa aialia mul
tos ad morbos & maxime pniciosiſſimos remedia conferre Saluberrima medici perhi
bent. Videbiſq; ſi diligenter attendere uolueris in magnis theriacis nōnulla mēbra eo
rū accuratiſſime ſumi. Deinde deo iſta eſſe parata dicūt in peccatores/ſicut eculeos &
alia tormēta in iudiciis præparata uidemus: Quod autē dixiſti in domibus hoīum ma
xime iſta naſci falſum oīno eſt/procul.n.in deſertis inueniunt̄ locis hoiem quaſi dn̄m
fugientia/quæ uero in habitationibus hoium naſcunt̄ corruptiōe magis ꝓducuntur/
q̄uis & carniū nidore aialia huiuſmodi attrahant̄. Hirundines autē ſi nobiſcū uerſant̄
mirum nō eſt/nā qm̄ eas hoies nō uenantur iccirco plurimæ abūdant/nā e regione fu
gere illa uidebis qbus inſidiamur/nō.n.hoibus ſolū uerū etiā brutis ut ſe ſalua uelint in
natū eſt: Syriæ maritima quædā ciuitas eſt noīe Aſcalo quo tunc applicui qn̄ oraturus
atq; ſacrificaturus hieroſolyma ad patriū templū miſſus fui/eo cū applicuiſſem magnā
colūbarū multitudinē uidēs admirabar/interrogātiq; mihi quā ob rē hæ aues oīa pene
loca illa occupaſſent reſponſū fuit/lege eos apud columbarꝫ uſū eſſe ꝓhibitum. Apud
ægyptios aūt mirabilius quiddā cōſideraui. Crocodilus.n.oīum bæluarꝫ attrociſſimus
in ſacratiſſimo natus & enutritus nilo q̄uis ſub aqs uiuat utilitatis tamē ſuæ nō eſt igna
rus. Magna.n.copia apud eos crocodilorꝫ inuenitur qui aīal id tanq̄ ſacrū uenerantur/
minie aūt reperiri apud eos poteſt q eū uenant̄/& nauigantes hic qdē nec digito aquā
fluuii tāgere audent/crocodilis ſtatim īſultātib9. Id uero timidiores etiam homines uel
ludo in nilum natantes proſiliūt. Barbaras regiōes fœcūditate agrorꝫ excellere uidem9/
ubi magno īgenio homines raro naſcunt̄. Sic alimentis qdem abundant/hominib9 au
tem quorum gratia diuinitus alimenta producunt̄ carere uidentur. At contra accuſan
da græcia eſt/qa ſine ſemine atq; cultu nihil producit/ſed ſola homines generat uere cæ
leſtes atq; diuinos natura ad omnem ſcientiam natos; cui9 cauſa eſt ſubtilitas aeris. Non

enim temere dixit. Heraclitus. Aer ſiccior/anima prudentior atq; melior cuius ſignũ ꝙ
ieiunantes atq; uigilantes prudentiores illis ſunt qui cibo & potu ſemper replentur. Im-
mergitur enim quodam modo motus mentis quam cogitationem appellam9. Verum
in barbaris regionibus propter maiorum alimentorum copiam agrorumq; robur non
ſolum animalia plura maioraq; uerum etiam arbores maximæ naſci ſolent. Non eſt au
tem culpa naturæ ſi tam marinis q̃ terreſtribus animalibus crudeliter ueſcimur. Nõ enĩ
ad huiuſcemodi uoluptates natura ſed crudelitas nos atq; in temperantia icitat. Ad mũ
di enim toti9 conſumationem neceſſe erat ubiq; uaria naſci animalium genera. Nõ fuit
autem neceſſarium ut homo qui ſapientiæ decore ornatur ab humanitate in feritatẽ cõ
uerſus cæde animalium uoluptatem ſibi pararet. Vnde ad hæc uſq; tempora qui curam
continentiæ gerunt ab hominibus abſtinent carnib9 ſuauiſſimo cibo herbaꝝ fructũq;
utentes. Qui uero carnium uſum natura concedi arbitrantur magiſtris & legibus qb9
curæ modeſtia eſt ab eſu immoderato prohibentur. Roſæ autem & crocus uariiſq; flo
res atq; aromata non uoluptatis gratia ſed bonæ ualitudinis producta ſũt. Nã & odore
ipſo iuuant interdũ/& in compoſitione medicinarũ (magnas enim uires habent) a me
dicis adhibentur. Multa enim ſingula nihil proſunt/coniũcta uero quemadmodũ maris
atq; fœminæ coniunctio ad procreationem/ſic uires ſuas oſtendũt. His cæteriſq; huiuſ
modi niſi contentioſus ſis concedas/oportet diuina uniuerſum hunc mundũ prouiden
tia gubernari. Hæc a Philone compendioſius ſumpſi/tum ut oſtendam quales hebræi
etiam iuniores uiros habuerutit/tum ut pia de deo ſententia iudæorum appareat.

Euſebii pampilii liber nonus.

Quod etiam exteriores iudæorum gentem admirati ſunt. Cap. I.

Vnc aũt teſtimonia ẽt exterioꝝ de ipſis diligẽter citabim9. Illu
ſtriſſimi.n.ẽt græcoꝝ nõ iperiti oino iudaicæ philoſophiæ alii
uitã eoꝝ ſcriptis ſuis approbaſſe uidenť/alii theologiam q̃tum
n potuere ſecuti ſunt. Sic.n.diſces non temere ſed abſoluta exqui
ſitaq; rõne iudaicam philoſophiam gẽtilib9 nugis præpoſitam
a nobis fuiſſe. Primum igiť ea ponam quæ de uita iudeoꝝ præ
clariſſimi græcoꝝ teſtanť. Theophraſtum igiť audias/cui9 nõ
nullos textus Porphyrius in his libris poſuit quos de abſtinen
do a carnib9 conſcripſit/his uerbis iudæi ad hæc uſq; tpa Theo
phraſtus ait animalia qũo ſacrificant: ut ſi qs nos ad imitationem illoꝝ hortareť audire
non pateremur. Non.n.comedũt ex ſacrificatis: ſed mel atq; uinum noctu iſundunt ho
locauſta facientes/nihilq; inde relinquẽtes/ut nec ille q oia pſpicit rem tam prauam iſpi
cere poſſit/quod faciũt iterim ieiunantes/ac quoniam philoſophi natura ſunt de deo in
ter ſe colloquentes noctu autem ſtellas aſpicientes orõnib9 deũ iuocant. Primi.n. iſti oĩ
um hoĩum & bruta & ſe ipſos offerre cæperũt/nulla neceſſitate aut cupiditate id facien
tes. Et i quarto eiuſdem negocii hæc a ſe ipſo ſcribit Porphiri9. Eſſæi iudæi genere ſunt/
hi alter alteꝝ magis diligũt quã cæteri hoĩes faciant/& uoluptatem oẽm quaſi uitioſam
aſpernanť/continẽtiã & itegritatem animi ab oĩ perturbatione remotam p̃cipuam pu-
tantes uirtutem. Vxores nõ ducũt/alienos aũt liberos teneros adhuc & ad oẽm aptos
doctrinam adoptantes pro ſuis educare ac moribus ſuis ſtabilire ſolent/quod faciũt nõ
qa matrimonium abominetur/ſed qa mulierum mores cauendos putant. Diuitias om-

neſ a deo ſpernũt ut mirabilis quædam in eis cõmunitas ſit.Nullus eoꝝ præter cæteros
aliqd poſſidet/omnia eis cõmunia ſũt.Nemo alio ditior aut pauperior.Vna oibus qua-
ſi fratribꝰfacultas eſt.Vngi oleo non patiunt̃/q̄ ſi quis forte oleo tactus fuerit diligẽter
quaſi a magna macula corpus illi abſtergit̃/non enim molles/ſed aridi atq; duri eſſe cor
pore cupiunt.Alba ſemper induunt̃.Electione communi quæſtores & gubernatores ſi
bi creant/& idiuiſæ in omnibꝰres ſũt.Non habitãt urbem unam/ſed hinc illo facile mi-
grant/ſempq; aſſequentes hæreſim ſuam proficiſcunt̃/a quibus ita ſuſcipiuntur/ut una
eos ſemp uixiſſe diceres/unde fit ut proficiſcentes nihil impenſæ ſecũ ferant.Veſtem &
calceos anteq̃ omnino tempore dirumpant̃ non mutant/nec emũt aliquid nec uendũt/
ſed commutatione rerum utunt̃ cum ægeant.Nam iter eos ſinguli quæcunq; uolunt aſ
ſumũt etiam nihil afferentes.Erga deũ maxima pietate utunt̃/nam ante q̃ ſoloriatur ni-
hil eis prophanum dr̃/ſed patria oratione utunt̃/qua ſolẽ oriri precantur/deinde a præ
fectis ſinguli ad artes operaq; ſua mittunt̃:& poſtea quam horis quiq; laborauerint ad
unum rurſus locum congregant̃/& aqua frigida ploti in domũ ueniũt/quo nemini ni-
ſi eiuſdem ſectæ introire licet.Ita mundi quaſi in templũ ad cœnaculum ueniũt:ubi ma-
gna tranqllitate ſedẽtibus ordine omnibus panis opponit̃ & ferculum unum unicuiq;.
Primus autem omnium ſacerdos facta orõne comedere incipit/nefaſq; omnino putant
ante orationem qcq̃ guſtare:cũq; pranſi fuerint multo diligentiꝰorant.Ita & incipiẽtes
& deſinentes laudes dei diligenter cõcinunt.Poſt hæc ueſtibus qbus prandentes quaſi
ſacris utuntur depoſitis ad opa rurſus exeũt/nocturnoq; reuerſi crepuſculo ſimiliter cœ
nant.Hoſpitibus ẽt conſidentibus ſi q forte affuerint clamor aut tumultus nunq̃ apud
eos auditur/ſed ordĩe ita colloquunt̃/ut tanto eos iter ſe uti ordĩe atq; ſilẽtio mirabile ui
deat̃/cuius cauſa perpetua continentia eſt.Cibus & potus uitæ neceſſitate menſuratur.
Qui ad eam ſectam ueniũt/non ſtatim/ſed poſtea q̃ foris anno itegro eiſdem moribus
uixerint tunc ſuſcipiunt̃;non tamen omnino ſed ꝓpinquius qdem accedunt.Vna uero
cũ illis uiuere non licet niſi duobꝰaliis annis patientiæ ſigna dederint/& anteq̃ commu-
niter cũ eis ueſcant̃ iureiurando confirmant primo pios ſe erga deos futuros/deinde iu
ſtitiæ ita fore cultores/ut nec ſpõte nec imperio alicui homini ſint nocituri/odioq; ſemp
iniuſtos ſibi futuros:putaturoſq; ſemp ſeipſos lædi ſi iuſto uideant iniuriam fieri/fideles
fore oibꝰac maxime pricipibꝰ.Non.n.abſq; dei uoluntate principatum alicui commen
dari.Ad hæc ſi ipi præeſſent nunq̃ ſe qcq̃ facturos unde maculari p̃fectura uideret̃/nec
ueſte aut ornatu quodam meliore q̃ ſubditi ſe uſurum/ueritatis fore amicos & menda-
ces accuſaturos:manus a furto animũ ab iniuſto lucro procul retenturos:nec occulta-
tores aliquid ſociis/nec eoꝝ ſecreta aliis ſe dicturos etiam ſi mortis piculũ imineret/po-
ſtremo nulli aliter hæreſeos dogmata tradituros q̃ ſicuti ipſi accæperũt/ꝓcul ſe futuros
a latrocinio/conſeruaturoſq; ſectæ libros diligẽter & nũcioꝝ nomina.Hæc ſeruaturos
ſe oĩa iurant.Qui aũt non ſeruant diligenter illico expellunt̃:& oẽs fere cũ ad aliã dietã
ac uitam ueniant moriunt̃.Sed multos ipſi rurſus miſerantes recipiũt.cum putauerint
non minores iam ipſos pœnas dediſſe q̃ delicta eoꝝ poſtulabant.Tanta uero tenuitate
paucitateq; utunt̃ reꝝ ut raro plus q̃ ſemel in ſeptẽ diebꝰalui purgatõe indigeant.Qua
quidem ex continentia in tantã perueniunt patientiam animiq; robur/ut nec eculeo nec
igne nec alio quæſtionũ genere impelli poſſint/ut aut uerbis leges latorem uituperent/
aut illicitum quicq̃ comedãt/quod maxime in bello quod ſibi a romanis illatũ fuit oſtẽ-
derunt/nulla.n.adulationę ad torquentes unq̃ ſunt uſi/nullas lachrymas torti emiſerũt
ſed ſuauiter in doloribus ridentes & eis illudentes a quibus torquebantur/ſic expirabãt
iucundiſſime ut ad patriam redire uiderentur.Firma.n.hæc opinio apud eos eſt corpo

ra quidem morti eſſe ſubiecta:alias uero tanq̃ immortales ſemper uiuere:cũq; a ſubtiliſ-
ſimo æthere dimittantur naturali quodam delatos impetu corporibus coniungi:cũ ue-
ro a uinculis corporum quaſi a longa ſeruitute liberati ſint.tunc ſummo cum gaudio al
tiora peteř.Qua quidem uita & pietate facile fit ut multi apud eos futura præuideant p̃
cipue qui a ſacris uoluminibus & uaria carnis caſtigatione & prophetarũ dictis exercẽ
tur.Hæc Porphyrius de pietate ac philoſophia Eſſæorum teſtatus eſt.

❡Hecatæus de eodem. Cap.II.

h Ecatæus autem Abderita uir & uerbo & re philoſoph⁹ hiſtoriam de iudæis
cõſcripſit/a qua nõnulla ſumere nõ erit alienũ. Multa iquit caſtella oppidaq;
iudeis ſunt/una uero urbs munitiſſima quiquaginta pene ſtadiorum habens
circuitum plures q̃ centum & uigita milia hoies habitãt:quæ uocatur Hieroſolyma/in
medio cuius ædes lapidea eſt quiq; iugerum longitudinis/latitudinis cubitorum centũ
cui portæ duplices ſũt in eo ara quadrata eſt itegris lapidibus ac iornatis compoſita/cu
ius ſingula latera uigiti/altitudo autem duodecim eſt cubitorum apud quam dom⁹ma
gna eſt ubi altare atq; candelabrum/utraq; aurea ſunt ponderum talẽtorum duum/ubi
lux nocte atq; die inextinguibilis ardet.Nullum ibi ſimulachrum eſt nulla omnino ima
go nec planta nec lucus aut aliqd huiuſmodi/ubi nocte ac die ſacerdotes caſte uerſanẽ
nunq̃ in templo uinum bibentes.Deinde cum rege quoq; Alexandro nonnullos ait iu-
deorum militaſſe & ſucceſſoribus ei⁹ fideles fuiſſe/ſeq; cum uno eorum ſermonem ha-
buiſſe his uerbis narrat.Cum ad mare rubrum proficiſcerer/inter alios equites iudæus
quidam nomine Myſonianus me ſequebatur homo quem omnes tam græci q̃ barbari
qui eum cognouerũt & animi maximi & robuſti corporis prædicabãt. Erat autem etiã
arcu periţiſſimus.Is cum augur qdem omnes nos ſtare iuſſiſſet/interrogauit quare fixi
ſtaremus/augureq; auem oſtendente atq; dicente conducere ita ſtare quouſq; quo auis
tenderet perſpexiſſent:ut ſi ad interiora uolaret cœptum iter peragerent/ſin autem poſte
riora uolatu peteret reuerterentur/ſilentio arcu tracto auem percuſſit ac interfecit. Tũc
augur & nonnulli alii ualde commoti ei maledicebant.Ipſe uero quis eſt iquit iſte furor
o homines?quomodo.n.auis iſta quæ nihil de ſapientia præuiderat ueri aliquid de itine
re noſtro poterat nobis prædicere quæ ſi futura præſciſſet nunq̃ huc ueniſſet/ ne a My-
ſoniano iudæo interficeretur.Hæc ab Hecatæo ſumpta modo ſufficiant.

❡Plearchus de eodem. Cap.III.

p Learchus autem peripateticus in primo libro de ſomno Ariſtoteli attribuens
uerba hæc de iudæis ſcribit . Multa inquit Ariſtoteles poſſent de ipſo dici/ſed
pauca modo referenda ſunt/q̃uis non ignoro multos ſomnia fingere me puta
turos.Tunc Hyperochides iccirco quia mirabilia dicturus es inquit audire magis gli-
ſcimus.Tunc Ariſtoteles ego inquit ut rhetorici ſolent de genere ipſius primum ſi pla-
cet dicamus.Ita prorſus placet hyperochides inquit.Ille igitur ſubiunxit Ariſtoteles iu
dæus erat qui ſunt Calani ex india:Iudæi aũt a loco quem habitant appellati ſunt.Vrbs
eorum aſperrimo quodam nomine Ieruſalem nuncupatur/Hic ab altioribus aſiæ locis
ad maritimas ciuitates deſcendens & lingua & animo græcus fuit.Cũq; accidiſſet ut eo
tempore nos quoq; in maritimis aſiæ locis uerſaremur philoſophiæ amore ad nos ſpõ-
te uenit qui multo plura nobis attulit q̃ accæpit.Hæc Clearchus Clemens autẽ noſter
Numam romanorum regem pythagoricum fuiſſe aſſerit/& moſaica nixũ doctrina le-
gem dediſſe romanis nullam imaginem deo attribuere/unde annis centum atq; ſeptua-
ginta ab urbe cõdita nullam imaginem nec fictam nec pictam in templis romanorum
reſpici potuiſſe.Ita Numa occulte ſignificauit nullo modo niſi mente ad ſimilitudinem

deí hominem peruenire poſſe.Megaſtenes autẽ quí cum Seleuco uíxit uir hiſtoriæ pe ritiſſimus in tertio iudaicarũ rerũ hæc dicit. Omnia quæ de natura priſci Græci ſcripſe runt alii etiã ante ipſos ſcripſerunt.Nã & Bachmani apud Indos qui & iudæi uocantur multo prius philoſophati ſũt.Ariſtobolus etiã in primo ad philometora his uerbis utí tur:Legẽ noſtrã in multis Plato ſecutus eſt.Aperte namq́ꝫ in multis diligẽter examinaſ ſe ſingula uidetur.Noſaica enim uolumina ante Alexandrũ & ante perſarũ imperiũ tra ducta fuerant/unde plurima ſicut & Pytagoras philoſophus ille accæpit Numenius ãt pythogoricus aperte ſcribit nihil aliud eſſe Platonẽ q̃ Moyſem attica lingua loquentẽ/ & in primo uolumine de bono Plato inquit atq́ꝫ Pythagoras quæ Brachmanes Magi Aegypti Iudæiq́ꝫ inuenerũt ea græce ipſi expoſuerũt.Et in tertio Moyſi meminit his uer bis.Iannes & Iabres ægyptii erant uiri magicis artibus adeo præpotentes/ut Muſæo iu dæorum duci uiro deo cõiunctiſſimo ſoli reſiſtere poſſe a cunctis ægyptiis iudicati ſũt. Multas.n.calamitates quas Muſæus ægypto intulit ſoluere uiſi ſunt his uerbis.Numení us & miraculis a Moyſe factis & q́ꝫ deo cõiunctiſſimus eſſet Moyſes atteſtatur:Sed iu daicæ gẽtis Chorilus etiã poeta priſcus meminit & multos eoꝝ cũ Xerxe in græciã mi litaſſe affirmat.Porphirius autem in primo de philoſophia reſponſorũ apollinẽ ipſum inducit de iudæis hoc oraculũ edidiſſe.Attẽdere inquit oportet quoniã omni diuina re pletum ſapientia eſt oraculum Apolinis quod dicturus ſum.

Dura uia illa nimis ætatis clauſaq́ꝫ portis.
Q uæ uitam nobis aperit donatq́ꝫ beatam.
Nec uero uerbis facile enarrarier ullis
Exponiq́ꝫ queat:illo quo ſemita ducit
Q uam primi ante omnes cœperunt tradere pulchras
Q ui Nili epotant lymphas/phœnicibus inde
Proximaq́ꝫ aſſyriis ea cura/ſed inclita longe
Gens hebræa illam nouit/notamq́ꝫ recæpit.

Et ſubiicit exponẽs ita uiã ad deũ a barbaris iuẽtã fuiſſe/didicim9ab ægyptiis.ſ.atq́ꝫ chal dæis hi.n.Aſſyrii ſunt & maxime a iudæis.Idem apollo etiam quodam oraculo apertiſ ſime demonſtrat his uerbis.

Chaldæis quæ uera eſſet ſapientia tantum:
Hebræiſq́ꝫ ipſis conceſſum agnoſcere pura:
Aeternum qui mente colunt regemq́ꝫ deumq́ꝫ:

Sed de Iudæorum pietate atq́ꝫ philoſophia hactenus dictum eſt.

Q uod multi conueniunt etiam alieni de ueritate hiſtoriæ. Cap. IIII.

E hiſtoria uero hebraica ueritate dicẽda conſcripta q̃ multi cõueniãt mõ cõ
d ſiderem9.Cũ igitᷓ Moyſes diluuiũ diuinii9illaꝝ cõſcribat a quo Noe cũ ſuis arca lignea euaſit Beroſus chaldæus Hierõym9ægypti9& Nicola9 damaſce nus hiſtorici eadẽ de re ut Ioſephus ĩ p̃rio antiq̃tatis iudaicæ ſcribit meminerũt. Scribit enĩ Nicola9i nonageſimo ſexto libro:ait ſup niniã da magnũ mõtẽ eẽ ĩ armẽia Barin ap pellatũ:quo multos ĩpib9diluuii cõfugiſſe ac nõnullos arca uectos ĩ cacumia mõtis ap plicuiſſe/lignaq́ꝫ arcæ illi9lõgo ĩpis ſpatio poſtea p̄duraſſe/unde bitumine ablato & ex piationes/ut Beroſus ait hoies uti ſolent.Hæc Ioſephus.Ego aũt ab Abidẽo hiſtorico nonnulla tibi tranſcribam.Siſſithrus inq̃t p̃ricipatum deinde accepit/cui Saturnus ma gnam uim aquarum futuram ſignificauit.Q uare ſaluare ſe cupiens ad armeniam naui gio confugebat/ſed aquæ ipſum ĩ uia oppreſſerunt.Tertio autem die poſtq̃ aquæ ceſſa runt aues emiſſit ut per eas ſciret ſicubi terra extaret quæ cum omnia pelagi facie tegerẽ

tur ad Siſſithrum(nullibi.n.conſiſtere poterant)reuerſæ ſūt.Poſt aliquot dies ſimiliter
factum fuit. Tertio emiſſæ reuerſæ ad eū fuerūt Limo pedes refertæ:& tunc dii ab hoī
bus Siſſithrū rapuerūt.Nauis aūt adhuc īuenitur in armenia/cuius ligna remediū hoī
bus aduerſus multos mirabiliter morbos afferunt.Rurſus cum primos hoīes Moyſes
longis temporibus uixiſſe aſſerat:huius rei teſtes græcorum hiſtoricos Ioſephus cita-
uit.Nullus inqt breuitatem uitæ noſtræ conſiderans falſo ſcribi opīetur tam magno an
norum numero priſcos uixiſſe.Illi.n.deo amici & ab ipſo immediatius ꝓducti/& inte-
griore utentes alimento quod longiore tempore poterat permanere nō iniuria longio
ribus tempoꝝ ſpatus uiuebant.Præterea ēt uirtutis gr̄a & ut res poſteris ꝓutiles Aſtro
logiam Geometriamq; īuenirent:longa ſibi diuinitus uita largita fuit:quæ īuenire non
potuiſſent niſi ſaltem ſexcētis ſolarib9annis/qbus magnus ānus reuoluitᷣ uixiſſent.Cu
ius rei teſtes ſunt omnes ſimul græci atq; barbari q de antiqtate diligenti9cōſcripſerūt.
Nam & Manetus q ægyptioꝝ & Beroſus q Chaldæoꝝ hiſtoriam collegit:Molus p̄te-
rea eſtieus:Hieronymus ægypti9& qui phœnicam hiſtoriā tradiderūt & ad hos He-
ſiodus Hecatæus Elanicus Acuſilaus Ephorus/ac deniq; Nicolaus cōſona noſtris dicē
tes mille annos priſcos illos uixiſſe affirmant.Hæc Ioſephus.De turris ædificatiōe ſcri-
pſit Moyſes/& ab una lingua in multas tūc hoīum gen9cōfuſum fuiſſe aſſerit.Et Aby-
denus his uerbis illi atteſtatur.Primos hoīes ferunt & terra natos robore atq; magnitu
dine confiſos/dii ſpretis turrim eo in loco ubi nūc Babylon eſt ad ſolem uſq; tollere cō
tendiſſe:cūq; iam fere ad cælum ædificādo perueniſſent uim uētorum diis affuiſſe: qua
ſuper eos diruta turris cecidit/cūq; ad ea uſq; tp̄a uni9liguæ fuiſſent multas in līguas di
uiſos fuiſſe/bellumq; īter Saturnum & Titanum tūc īcœptum/locumq;:Babylonis no
men habuiſſe propter confuſionem linguarum quā hebræi Babel uocant.De turri au-
tem & confuſione linguarum etiam Sibylla meminit dicens.Cum oēs uno uterentᷣ ſer
mone turrim ædificare conſtituerūt qua in cælum aſcenderent eam dii uentis diruerūt/
& lingua hoīum mirabili uarietate confuſa effecit/ut Babylon ea ciuitas uocaretur.De
campo aūt q Sanaar appellatᷣ.Eſtiens ſic memorat.Sacerdotes inquit qui euaſerūt Io-
ui ſacra in Senaar babyloniæ contulerūt/cōfuſaq; lingua hoīum diuerſas orbis partes
habitare cœperūt Moyſes ruſſus uitam Habraæ late conſcripſit:cui multos exteriores
hiſtoricos atteſtari Ioſephus his uerbis conſcripſit.De patre autem noſtro Habraam
q̄uis non noīat ſcribit tn̄ Beroſus ita ut a rebus ipſis non de alio q̄ de ip̄o dicere uideatᷣ.
Decima iquit poſt diluuium generatione ꝑclarus quidam iuſtuſq; uir & ſingulari cæle
ſtium doctrina ꝑditus apud Chaldæos fuit Hecatæus uero librum de Habraam con-
ſcriptum reliquit.Nicolaus etiam Damaſcenus in quarto hiſtoriarum hæc narrat Da-
maſci habraamus regnabat cū exercitu a Chaldæa profectus:nec multo tempore poſt
etiam a Damaſco abiens ad Cananeā quæ modo iudæa dr̄ migrauit:cui nomen ēt nūc
magnū apud Damaſcenos eſt/nullaq; ibi demonſtratur habraam dom9appellata.Ve
rum cum fame cananea premeretur/ægyptus uero magna copia rerum effluere dice-
retur/libēter illo ut ēt ægyptii ſacerdotes de diis dicētes audiret cū ſuis ꝓfectus eſt. Aut
enim aliquid ab illis diſcere aut meliora ſe traditurꝫ ipſis arbitrabatᷣ.Et poſt pauca/cūq;
una cū pitiſſimis ægyptioꝝ uerſaretᷣ & uirtutē & gloriā ſuam multo clariorem effecit.
Aegyptus enim diuerſis uiuentib9moribus/& aliis alioꝝ mores obſcenis ꝓſequentib9
uerbis/ille ſemper quæ in abſentes dicebantᷣ/falſa eſſe demonſtrās reſpuebat. Vnde fa
ctū eſt ut tanq̄ grauem ſapientemq; uiꝝ admirati tam ad intelligendū q̄ ad perſuaden-
dum quod uellet paratiſſimum ducerēt ipſe uero arithmeticam & aſtrologiam eos do
cuit.Nam ante aduentum eius nihil harum rerum ſciebāt ægyptii/ſed a chaldæis ī eos

unde in græcos quoq; diſciplinæ iſtæ affluxerunt. Hæc Ioſephus. Alexander aũt hiſto
ricus q multarum rerũ peritiam habuit in uolumie de iudaica hiſtoria Eupolemon ait
hæc de iudæis ſcripſiſſe. Ciuitas iqt babylon ab his cõdita primum fuerat qui a diluuio
euaſerũt: Quos oẽs gigantes fuiſſe cõſtat ſparſos per uniuerſam terram: poſtq̃ turris
quam ædificabant diuinitꝰ concuſſa decidit. Decima uero generationẽ in Camirine ba
byloniæ urbæ quam alii Vrien dicũt quod nomen latine Chaldæopolim ſignificat na
tꝰ eſt Habraam q ſapientia oibus excelluit a quo aſtrologia fuit apud chaldæos iuẽta:
Is iuſtitia pietateq; ſua ſic deo gratus fuit ut diuio præcepto i phœnicẽ uenerit: ibiq; ha
bitauerit & rõ non ſolaris motꝰ atq; lunaris/aliaq; aſtrologica phœnices docuerint/un
de phœnicum regi gratiſſimus fuit. Sed cũ Armenii temporibꝰ ſuis bello phœnices ui
ciſſent forte factum eſt fratruelem ẽt eius captiuum abduxerũt/Habraam uero uernas
ſuos armauit/factoq; ipetu ſudit fugauitq; armenios/nec fratruelem ſolũ liberauit: ueꝝ
ẽt magnam ab hoſtibꝰ prædam habuit: Qua de re legati ad eũ ꝑ captiuis ab armeniis
miſſi. Ille aũt omnem oblatam recuſauit pecũiam/ſumptiſq; ſolũmodo quæ ad uictum
pertinebant captiuos humaniſſime reddidit. Cũ uero ab eo bello Habraam rediret i ur
be Algariza ideſt latine i monte altiſſimi a Melchiſedech dei ſacerdote ciuitatiſq; illiꝰ re
ge hoſpitaliter ſuſcæptꝰ magnificis fuit donatus muneribus. Et poſt pauca Annonæ au
tem charitate oppreſſus i ægyptum migrauit: ubi uxorem eiꝰ quam ſororem & uiduã
eſſe dicebat rex ægyptioꝝ abduxit: ſed peſte domũ eiꝰ igreſſa ab aruſpicibus didicit id
mali ſibi accidiſſe quoniam alienam uxorem abduxerit. Ita uiro ſuo itactã reddidit mu
lierem. Vixit aũt Habraam in heliopoli cum ſacerdotibꝰ a quo Aſtrologiam ſacerdo
tes didicerũt: q tamẽ non iueniſſe: ſed ab Enoch per ſucceſſionem ſibi traditam fateba
tur. Subiũgit deide primũ ſecũdum Babylonis Belũ regnaſſe quem latine Saturnũ dici
mus/a quo Belus ſecũdus & Chanaã orti fuerũt/atq; a Chanaã patrem phænicũ natũ
fuiſſe/q genuit Chum. Hũc ait Chum Aſbolũ ꝑpellari a græcis ac æthiopum patrem
& fratrẽ Meſtraim pr̃is ægyptioꝝ fuiſſe. Græci aũt inqt Atlantem aiũt Aſtrologiã iue
niſſe: Sed. Atlantem & Enoch eũdem aſſerit fuiſſe Enoch porro inqt genuit Mathuſa
lem q ab angelis dei multa cognouit & cæteros docuit. Artapanꝰ uero hiſtoricus. Her
muit Iudæos dicit appellatos fuiſſe/& Hebræos ab Habraamo dictos quẽ ait ad Pha
rethatem ægyptioꝝ regẽ migraſſe & Aſtrologiam illi tradidiſſe/ac poſt uigiti annos in
loca Syriæ rurſus rediiſſe. Melo aũt in libris quos aduerſus iudæos conſcripſit poſt di
luuiũ inqt ab Armeniis reliqas diluui: q̃ ad eos ꝑuenerũt pulſas montana Syriæ qa de
ſerta erant occupaſſe/& poſt tertiã generationẽ Habraamũ natũ fuiſſe/quod nomẽ pa
tris amicũ ſignificare aſſerit/eũq; ſapientiſſimũ ait fuiſſe/duaſq; uxores duxiſſe/alteram
ægyptiam: altera idigenã ſuſcepiſſeq; ab ægyptia quæ ancilla erat filios duodecim. Ara
biam obtinuerũt uniuerſam/unde ad hæc uſq; inqt tpa duodecim regibꝰ Arabum po
puli regunt̃. Ab idigena uero iquit uxore unum habuit filiũ Iſaac quem latine riſum ap
pellare poſſumus/a quo duodecim ſimiliter filii nati ſũt/quoꝝ ultimũ Ioſeph appella
uit/a quo tertiꝰ Moyſes fuit. Ad hæc Alexander hiſtoricus addit præcæpto dei ab Ha
braamo in mõtem quẽdam ductũ Iſaac fuiſſe ad ſacrificium diuinituſq; a tali ſacrificio
ereptum/arietemq; q repente aſtitit pro eo ſacrificatum fuiſſe. Ioſephus etiam i primo
de antiqtate iudaica ꝙ Afrem Habraæ filius libyam occupauerit ac ab eius noie illa re
gio Africa appellata ſit. Alexander inquit in omni peritiſſimus hiſtoria his uerbis teſta
tur Cleodemus inquit propheta qui & Malchas dr̃ non aliter fere q̃ Moyſes de iudæis
ſcripſit. Is Achetura multos Habraamo fuiſſe filios narrat/quorum tres nominat Afer
Aſſur Afran/& Aſſyriam ab Aſſur dictam contendit/ab Afran uero atq; Afer urbem

Afrā & regionē Africā appellatā: Sed de Habraā hactenꝰ. De Iacob aūt idē Alexāder dicit. Cū ſeptuagita qnq; ānos natꝰ eēt i Meſopotamiā pentū iuſſu fugiſſe ut irā fratris Eſau uitaret/reliqſſeq; parētē Iſaac cētū & trigita ſeptē ānos natū: Et poſtq̄ ſeptē ānis i Meſopotamia fuit fratris m̄rnifilias Lian & Rachael duxiſſe/ac i aliis ſeptē annis duo-decim filios ſuſcæpiſſe/quoꝝ nō modo noīa uerū etiā menſes in quibus nati fuerūt me morat/cūq; redire ad parentes uellet rogatū a Laba alios ſex annos permanſiſſe. Ita uigīnti annis illū in Meſopotamia uixiſſe redeuntemq; ad Chanaam cū angelo dei fuiſſe coluctatū unde nō Iacob ſed Iſraelem appellatum/habitaſſeq; ipſum apud Hemor an nos decē & a Sichen filio Hemor dinā decennē q̄ttuorq; menſiū raptā fuiſſe. Quare Simeon uiginti & unū annos ac menſes quattuor natū & leuin annos uiginti & mēſes ſex/cōmotos Hemor & ſichen filios eius cæteroſq; oēs mares interfeciſſe. multis deinde locis mutatis tandem in Ephratha quam etiam Betheleem appellant deueniſſe/ ubi Rachael poſtq̄ ei genuit Beniamin mortuā fuiſſe/quam cum Iſraele conuixiſſe annos uigintitres: Inde ab Ephratha in mambri ad parentum Iſaacū rediiſſe. Tunc Ioſeph de cem & ſeptem annis natū ægyptiis uēditū fuiſſe aſſerit & carcerū uincula treſdecim an nos perpeſſum/ſomnii regii declaratione liberatum ſeptem annis ægyptū gubernaſſe. Iſaacum uero āno uno āte uēditionem Ioſeph centum & octuaginta natū ānos diem ſuum obiiſſe: Ioſeph deinde in ægypto Aſeneth filiam Pethefri ſacerdotis in uxorem duxiſſe/ac duos Manaſem & Efrem natos & ab ea ſuſcæpiſſe & poſt ānos nouē poſtq̄ in magnum puenit ſtatū patrē ac fratres in ſe aduocaſſe. Paſtores enim oēs illos fuiſſe quæ res ægyptius turpiſſima uidebatur/ac ideo tandē uocatos docuiſſe ne ſi a rege interrogarētur de artificio ſuo paſtores ſe dicerent. Queſtionē etiā mouet quare in pran dio quincuplas Beniamin germano ſuo partes appōi Ioſeph iuſſerat/quod ideo factū affirmat quoniā ſeptē filios Lyapatri eius pepererat. Rachel aūt mater ſua deos/ꝓpterea Beniamin quinq; partes dediſſe/& ipſum duas accepiſſe/ut ſeptē ēt ipſi partes quot & Lyæ filii haberēt nec domus matris ſuæ minor uideretur/habitaſſe autē eos in terra Chanaam ānos ducētos & quindecim: Habraā uigintiquinque Iſaac ſexaginta Iacob cētumtriginta/cūq; iam tertio anno fames oēs illas partes depopularetur / migraſſe in ægyptū Iacob ānos centū & triginta natū. Aetatē deinde oīum filioꝝ Iacob quā tranſmigrantes habeāt cōſcribit fuiſſeque affirmat ab Adam uſq; in migrationem Iacob in ægyptū ānos tria milia ſexcētos uigintiquattuor. A diluuio uero annos mille trecentos quadraginta/mortuūq; fuiſſe Iacob in ægypto ānos natū centū quadragintaſeptē: Leuim āt centū & trigintaſeptē ānoꝝ naturæ cōceſſiſſe/filiūq; reliquiſſe Elath noīe ānoꝝ quadraginta a quo natū eſſe alterū Habraam. in cuiꝰ ætatis āno quartodecimo Ioſeph diem ſuum in ægypto obiiſſe natū annos centū & decē. Habraam deinde hūc paſtorē duxiſſe uxorem. Lochabeth auunculi ſui filiam & in ſeptuageſimoſeptimo ætatis ſuæ anno Aaron & Moyſem ab ea ſuſcæpiſſe/inter quos tres ānos interfuiſſe dicit/mortu umq; fuiſſe Habraam natum ānos centum & trigintaſex. Hæc ab Alexandro ſumpta ſufficiant. Theodotus autem elegantiſſimo carmine gentis iudæorum hiſtoriam con ſcribens hæc eadem de Iacob & de filiis ſuis & de Ioſeph conſcripſit. Artapanus ſimiliter & Philon nō iudæus in. xiiii. de Hieſolimis ipſe quoq; carminibus ſimilia de iudæorum maioribus teſtatus eſt. Ariſtæus autē in iudaica hiſtoria de Iob quoq; conſcripſit dicens Eſau ipſum filium fuiſſe/habitaſſeq; in Idumeæ atq; Arabiæ finibus/fuiſſeq; ipſum & iuſtitia & diuitiis præcipuum/tētatumq; diuinitus magnis calamitatibus fuiſſe Primum enī armēta eius latrocinio ſublata/deinde ſeptem milia ouium una cum paſto ribus periiſſe/& poſtremo filios eiꝰ domo ſuper ipſos lapſa expiraſſe/atq; uno eodēq;

die corpus eius uniuerſum ulcerib9 repletū fuiſſe/cūq; male ita affectus eſſet Elipham
Cemanitarum regē & Valdad Saucheorū tyrannū & Sophā Mineorū regē & Elium
zobitē ad cōſulandū ipſum acceſſiſſe:Q uibus Iob reſpondiſſe ſpōte ſua ſe paratū eſſe
omnia ita ſufferre ut a pietate in deū nunq̄ remoueatur.Ita propter hāc magnanimita
tē eius liberatū a morbo & ditiorē q̄ prius factū diuinitus fuiſſe.Nūc Eupolemum de
Moyſe audiamus.Ait enī ſapientiſſimū hoīem Moyſem fuiſſe & litteras iudæis primū
tradidiſſe/& a iudæis Phœnices accepiſſe:Græcos uero a phœnicibus. Artapauus aūt
Merin Chienephri ægyptiorū filiā regis ait pueꝝ quoniā ipſa pareret iudæū adoptaſſe/
quē iudæi Moyſem iquit græci muſæum appellāt/cuius doctrina multa Orpheus de
dicit·Hunc Moyſem inſtrumenta bellica inueniſſe affirmat/litteras quoq; quas ſacer-
dotibus tradidit/ægyptiorūq; urbē in ſedecim partes diuiſiſſe/ac ſingulis præfectos in-
ſtituiſſe/quæ omnia uidelicet fecerat/ne populi ut ſolebant cōſpirantes modo hūc mo
do illum regno expellerent.V nde factū eſſe ait ut quaſi deus ab ægyptiis coleret̃ & ꝓ
pter litterarū inuentionē Mercuriū.appellatū.Q uibus rebus Chenefri inuidia cōmo-
tum cauſam interficiendi Moyſi quæſiuiſſe/& ſic aduerſus Aethiopas in ægyptū irruē
tes cū imperio ipſū miſiſſe exercitūq; ſibi a iudæis maxime cōſcripſiſſe/ut propter iperi
tiam militū una cū eis periret.Q uod bellū ut ab Heliopolitanis accæpiſſe aſſerit decē-
nio geſtū fuit/& propter diuturnitatē eius ciuitatē in eo loco cōditā/ubi ſedētes æthio-
pum impetū ſuſtinebant/quam Hermopolim inquit/ideſt Mercurii ciuitatē appellāt.
Ibi cōſecratā ibi primo fuiſſe/quoniam nocentes interficeret ſerpentes. Aethiopas aūt
admiratione uirtutis ita Moyſem coluiſſe ut ēt circuncisionem ab eo didicerint .Ita per
acto bello cū uictor rediiſſet uerbo quidē a rege bene ſuſcæptum/re aūt quotidie mor
tem illi quæſitam ac inſidias multis modis pratas maxime cum ad Merida matrē ultra
ægyptum in æthiopiæ finibus ſepultā ex præcepto regis proficiſceret̃/a nomine cuius
urbem ubi ſepulta fuit Meroen appellatā nec minus quem ibi culta fuiſſe: Q uæ cum
Moyſes percæpiſſet in arabiā illico profugiſſe/& Raguelis Arabiæ regis filiā in uxorē
duxiſſe.Interea Elephantiæ morbo quoniā multis modis iudæos premebat ægyptioꝝ
regem expiraſſe.Ad alia enī opera quæ ipſos conſtruere iuſſit diuerſam etiā q̄ ægyptii
ueſtē indui uoluit/ut facilius cogniti ab omnibus tanq̄ impii punirent̃.Moyſem autē
a deo quotidie liberationem populi petere & quodā die repente corā eo ignem e terra
ubi nulla incendio apta materies erat ſubito erupiſſe ac uocē editam fuiſſe liberādos ſi
bi eſſe Iudæos/& inantiquā patriā cōducendos.Hac re fratum prius q̄ exercitū cōpa-
raſſet ad regem ægyptioꝝ ſoceri conſilio deſcendiſſe/dixiſſeq; orbis domini iuſſu libe-
randos eē Iudæos:Q uo audito in carcerē ipſum fuiſſe intruſſum/unde necte cuſtodi
bus mortuis & repente portis parentibus/armiſq; omnibus quæ ibi fuerant fractis exi
uiſſe/rectaq; uia in regiā uſq; ad regis cubiculū ianuis apertis ad ipſum regē intraſſe/in
terrogatūque a ſtupente rege quodnam eſſet dei nomē a quo miſſus eēt/cūq; a ceruici
bus inclinatus Moyſes in aure ſibi dixiſſet audientē mutum cecidiſſe/& a Moyſe ſuſci-
tatum fuiſſe/ſcripſiſſe quoq; ipſum nomē dei in tabula dicit/quas litteras cū nōnulli ſa-
cerdotum deriderent legere neſcientes ſpaſmo ait oēs expiraſſe. Tunc etiā ſignū rege
petente baculum a moyſe in ſerpentē conuerſum oibuſq; magno timore ꝑculſis a cau
da captū draconē in baculū rurſus cōuertiſſe.Deinde nilum baculo percuſſum abun-
daſſe a deo ut uniuerſa ægyptus ſūmerſionē timuerit/ſinguliſq; annis ex illo tpe ſimili-
ter abundare.Poſtea cū aqua rurſus baculo percuſſa in alueum ſuum rediiſſet aīalibus
in fluuio cūctis morte corruptis magno fetore aquā ita oluiſſe ut ægyptii ſiti & peſtilē
tia ſimul laborarēt/regē aūt perterritum inclinatum iam fuiſſe ad dimittendum popu-

lum/ſed memphiticos ſacerdotes uocatoſ moriq; iuſſos niſi aliquod ſignum ipſi ẽt ede
rent/magicis artibus dracone producto & fluuii colore mutato effeciſſe ut elatus rex
atrociter iudæos tractaret. Tũc a Moyſe terram baculo percuſſam muſcas uenenoſas
deide rurſus ꝑcuſſam ranas locuſtas aliaq; huiuſmodi monſtra ꝓduxiſſe. Vnde apud
ægyptios ubiq; in templo Iſidis baculũ deponitur atq; colitur. Terram.n.Iſidem eſſe q̄
baculo percuſſa monſtra ꝓducebat. Tandẽ cum grandine percuteretur & terræmotu
ægyptus uniuerſa quateretur quo domus & templa multa ceciderũt perfractũ calami
tatibus regẽ iudæos liberaſſe quos ab ægyptiis argentea aureaq; uaſa ueſtem ac aliam
gazam mutuo accæpiſſe/ac tertio die poſtq̄ receſſerunt in mare perueniſſe. Dupliciter
deinde rem ferri dicit. Memphitas enim dicere/cũ magnã locorum Moyſes haberet pi
tiam refluxum maris obſeruaſſe ac ita cum populo trãſiuiſſe: Heliopolitas aũt propter
gazam quã iudæi mutuo abſtulerunt regẽ cõmotum magna manu in iudæos ꝓfectũ
fuiſſe. Moyſem uero ꝑcuſſiſſe baculo mare ut cæleſti uoce admonitus fuit/& ſic diuiſio
mari tranſiiſſe/cũq; poſt iudæos perſequerentur ægyptii tũ fulminibus tum refluẽtibꝰ
aquis periiſſe/iudæoſq; liberatos ãnos triginta in heremo uixiſſe quaſi niuem deo quoti
die illis pluẽte qua nutriebantur. Moyſem ãt longũ ait fuiſſe/flauũ canũ ꝓlixiore capil
lo ac barba/& deniq; ſtatura & facie dignitatis ꝑ magnæ/oĩa uero ipm abſoluiſſe ait an
nos natũ octauagintanouẽ. Ezechielus ẽt poeta uniuerſam iudæorũ hiſtoriã carmine
moreq; tragico ſcripſit/& in oĩbus fere cum diuina ſcriptura cõuenit/& Demetrius hi
ſtoricus ſimiliter/qui dicit Moyſem ex ægypto in Madiam profugiſſe/ac ibi Ithoris fi
liam Sophorẽ nomine in uxorẽ duxiſſe/quã coniectura a nominibus capta ex Habra
am genus traxiſſe affirmat. Habraam enim ex Thetura Ieſſan genuiſſe/& ex Ieſſan na
tum fuiſſe Adam/a quo Raguelem/ex Raguele uero Iothor & Bab/ & Iothoris filiã
Moyſi nuptam fuiſſe/generationes quoq; ait ita conuenire ut ueriſimile ſit Semphorã
& Moyſem & Habraam deſcendẽtes eiſdem tẽporibus fuiſſe. Moyſem enim ſeptimũ:
Semphoram autẽ ab Habraam ſextam fuiſſe & Madiam urbem ab uno filiorum Ha
bræ nominatam fuiſſe Eupolemus uero Moyſem ait.lx.prophetaſſe annos: Ioſue aũt.
xxx.& uixiſſe centũ &.x.& tabernaculũ ab eo in ſilo fixum fuiſſe: & poſt eum Samuelẽ
prophetaſſe/a quo iuſſu dei Saulem ad regendum electum regnaſſe annis.xxi. Poſt eũ
Dauid filiũ Cis a quo Syros & phœnices uſq; ad Euphratem domitos fuiſſe. Idumæos
etiã atrimanitas Moabitas Itureos Nabateos Nabdeos Suronẽq; Tyri ac Phœnices re
gem bello coactos tributa Iudæis contuliſſe/eique petenti locum fuiſſe diuinitus mon
ſtratum ubi templum eſſet ædificandum: Angelum enim uidiſſe in eo loco ſtantem ubi
altare poſtea conditum fuit cui angelo nomen Dianathan fuiſſe a quo nõ fuiſſe permiſ
ſum. Dauid quoniam ſanguine hominum propter bella quæ geſſit contaminatus erat
templum ædificarer ſed q̄ magnam poſſet facere præparationem ut templum a filio eiꝰ
facilius conderetur. Itaque comparaſſe ipſum æris argenti auri talenta non pauca/lapi
des etiam & ligna cupreſſi atque cædri/naues enim eum præparaſſe Melanis Arabiæ ci
uitate miſiſſeque in inſulam Vrphen in rubro mari poſitam auri metallis abundantiſſi
mam/unde in Iudæam innumerabilia pœne pondo auri delata fuiſſe/regnaſſeque Da
uid annos quadraginta/ac ab eo regnum Salamoni filio duodecim annos agenti tradi
tum fuiſſe: Impetratumque ut templum ædificaret: a quo iam regnante ad Vaphrem
ægyptii regem hoc exemplo litteras miſſas fuiſſe: Rex Salomon Vaphri ægyptio regi
amico paterno ſalutem. Scias me a deo magno Dauid patris mei regnum accæpiſſe/cũ
que mihi pater præceperit templum deo qui cælum & terram creauit condere/ut etiam
ad te ſcriberem præcæpit. Scribo igitur & peto abſte ut artifices atque fabros ad ædifi

candum templum dei mittere uelis.Ad hæc Vaphrem ſic reſcripſiſſe.Rex ægyptii ua-
phres regi Salamoni ſalutem.Lectis litteris tuis nõ paruo affectus gaudioſum q; patri
tuo optimo uiro & diuinitus probato in regnũ ſucceſſiſti.Ad ædificandũ aũt tẽplũ dei
inter fabros atq; miniſtros octauaginta milia hominũ ad te deſtinaui.Dabis igitur ope
ram ut ordine uiuant & rebus neceſſariis nõ careant/temploque dei cõdito incolumes
ad nos redeant.Tyrio quoque regi ſcriptũ fuiſſe hoc modo.Rex Salamon Suron ty-
ri ſydonis atque phœnicie regi amico paterno ſalutẽ.Scias me a deo magno Dauid pa
tris mei regnũ accæpiſſe/cũq; mihi pater præcæperit templũ deo qui cælum & terram
creauit condere ut etiam ad te ſcriberem præcæpit.Scribo igitur & peto abſte ut artifi-
ces atq; fabros ad ædificandum templũ dei mittere uelis.Ad hæc Suronẽ quoq; ſic ſcri
pſiſſe.Suron tyri ſydonis & phœniciæ rex Salamõi regi ſalutem.lectis litteris tuis gra-
tias ægi deo qui tibi regnũ patris tradidit.Et quoniã ſcribis fabros miniſtroſq; ad cõdẽ
dum templũ dei eſſe tibi mittẽdos/niſi ad te milia hominũ octuaginta & architectũ ty
rium hominẽ ex matre iudæa/uirum in rebus architecturæ mirabilẽ.Curabis igitur ut
neceſſariis nõ egeant/& templo dei condito ad nos redeant.Scripſit autẽ Salomon in
galileam & ſamariam ad moabitas inqt & ammanitas & galacidas ut frumẽta & uinũ
centum & ſexaginta milibus hominũ diligenter ſubminiſtrarent.Oleum autẽ a iudæa
eis p̃bebatur.Ligna igitur primum quæ a patre ipſius in monte libani cæſa iacebãt per
mare in Iopen ac inde in Hieroſolyma duxiſſe/incœpiſſeq; templũ dei ædificare ãnos
tredecim natum/populoſq; p̃dictos in opere iugiter fuiſſe/& p̃ter frumentũ ac uinum
cætera quæ neceſſaria ſunt a iudæis p ſingulas tribus ſingulis menſibus miniſtrata.Fũ-
datumq; templũ longitudinis cubitorum ſexaginta/& latitudinis ſimiliter/fundamẽto
rumq; latitudinem decem cubitorum fuiſſe.Sic.n.Nathã dei prophetã iuſſiſſe/ædifica
tumq; templum totum undiq; a pauimẽto uſq; ad tectũ deauratum/& tectum laquea
ribus factum & aureis tegulis æneis de foris contectum duaſq; columnas æneas altitu
dini æquales templo decem cubitos in circuitu cõtinẽtes auro deauratas ſoliditate uni-
us digiti alteram a dextris alterã a ſiniſtris templi ſtatuiſſe.Candelabra quoq; aurea ta-
lentorum ſingula decem ad exemplar eorum quæ a Moyſe in tabernaculo facta erãt fe
ciſſe/& alia a dextris templi alia a ſiniſtris poſuiſſe;Lucernas autem aureas ſexagintaſe
ptem in uno quoq; candelabro factas & fornicẽ maximum ad borealem templi partẽ
ædificaſſe quæ quadragintaocto æneis columnis ſuſtentabatur/feciſſe etiã labrũ uigin
ti cubitorum longitudinis & latitudinis ſimiliter/profunditas autem cubitorꝫ quinque/
graduſq; circunductos conſtruxiſſe ut ſacerdotes adire ac pedes & manus lauare poſ-
ſent/poſuiſſeq; ad dextram partẽ altaris/iuxta quẽ baſim feciſſe duorũ altitudinis cubi-
torum/ut in ea rex ſtaret quo facilius ab uniuerſo populo uideretur.Altare quoque fe-
ciſſe duodecim cubitorũ altitudinis/& catenas tanquã retia ſuper oẽm templi altitudi-
nem uiginti cubitis inſtrumentis quibuſdam extendiſſe/a quibus quadringẽta tintina-
bula ærea dependebãt/hoc factũ fuiſſe ne aues ſuper templũ ſederẽt neque nidos in la
quearibus eius facerẽt/ut templũ ab omni foret immunditia incõtaminatum:Hieruſa
lem quoq; urbẽ muris turribus ac foueis ab eo fuiſſe circunductam/regiam quoq; ibi
ædificaſſe/quæ Hieron Salomonis ideſt latine Salomõis ædes fuit appellata/unde cor
rupto/poſtea uocabulo urbem Hieruſalem uocatam fuiſſe/& Hieroſolymam græce
appellari.Quibus factis ſacrificiũ deo mille bouum in Silo feciſſe/& tabernaculum al
tareq; ſimul & uaſa omnia a Moyſe facta.Inde in Hieroſolyma ad templum dei trãſtu
liſſe.Arcam ſimiliter & candelabrũ & menſam/cæteraq; oia ut propheta p̃cæpit deoq;
holocauſtum duo milia ouium & tria milia quinquagintaque uitulorum. Totum aũt

aurũ quod in templo columinis cæteriſq; oĩbus templi uaſis fuit conſumptũ quadrage
ſies ſexies centena milia fuiſſe. Argenti uero ad clauos & alia inſtrumenta mille ducenta
trigitaduo talenta. Aeris uero ĩ columnis fornicibus ac cæteris talẽta decem & octo mi
lia & qnquaginta/miſiſſeq; omnes in regiones ſuas phœnices ſimul atq; ægyptios. De
cẽ auri talenta ſingulis data. Talẽtũ aũt dico inqt quod Siclũ appellãt. Et ægyptioꝝ qdẽ
regi oleũ & mel in magna quãtitate miſiſſe. Suroni autem columnam auream quæ Ty
ri in templo Iouis conſpicitur. Vnde ille ſimulachrũ filiæ fecit quod in aurea colũna im
poſuit mille quoq; ſcuta fuiſſe a Salomone aurea confirmat. Vixiſſeq; ipſum ait annos
qnquagintaduos & regnaſſe quadraginta. Timochares autem q antiochi res geſtas cõ
ſcripſit quadraginta ſtadiis circũduci Hieroſolymam aſſerit abrutis uallibꝰ undiq; natu
ra munitam urbemq; ipſam multis aqs adeo irrigari: ut hortos quoq; multos extra ur-
bem aqs ide defluentibus irrigari. Ab urbe aũt uſq; ad quadraginta ſtadia magnam eẽ
aquaꝝ penuriam Philo aũt fontem fuiſſe in urbe aſſerit maximũ: q tempore hyemis de
ficiebat: æſtate uero copioſiſſime defluebat. Ariſteus etiam in libro de iterpretatione le-
gis iudaicæ de aqs Hieroſolymoꝝ hoc modo ſcribit. Templũ inqt ad ortũ reſpicit: po-
ſteriora eiꝰ ad ueſperam tendũt. Lapidibus aũt ornatiſſime pauimentũ templi conſtra-
tum eſt: & aqua ſæpiꝰ in templũ immittit͛ ut a ſanguine detergat. Multa enim animaliũ
milia in ſolẽnitatibꝰ offerunt͛. Fons uero copioſiſſime atq; iteger in templo ipõ ſcaturit:
ex quo magna uis aquaꝝ per clocas plũbo conſolidatas defluit. His ita dictis non eſt p̃
termittendum quod de Hieremia Polyhiſtor conſcripſit Alexander. Temporibus inqt
Ioachin. Hieremias prophetauit q miſſus a deo cum Iudæos aureo ſimulacho cui no-
men erat Baal ſacrificantes reperiſſet futuram eis propter hoc calamitatem p̃dixit: unde
Ioachin uiuũ iuſſit cremari; Illum autem dixiſſe foueas ipſos a rege aſſyrioꝝ captos iu-
ſta Trigidem atq; Euphratem eiſdẽ lignis facturos. Hæc Nabuchodonoſorem baby-
lonioꝝ regem audiuiſſe/ac a Stibare Medoꝝ rege in auxilium abducto centũ & octua-
ginta peditum/eqtum centum & uiginti milia ducentem/ac decem milia cur ruum. Pri-
mo Samaritanas omnes/urbes Galilæam Scythopolim & Galatidem euertiſſe: Deide
Hieroſolymam & iudæorũ regem Ioachin uiuũ cœpiſſe: & aurũ argentũ æs cæteraq;
omnia quæ in templo fuerãt arca excæpta & tabulis in Babylonẽ aſportaſſe. Arcam.n.
inqt Hieremias detiuit. Et rurſus poſt aliqua Nabuchodonoſor inqt prædicta mœnia
ædificare cœpit/grauiter ægrotauit/mortuuſq; eſt poſt quadrageſimumtertium ãnum
regni ſui: Cui Enilmalurchus filius ſucceſſit. Hic propter iniqtatem & laſciuiam a Ner-
gliſaro ſororio ſuo iſidiis excæptus in ſecundo anno regni periit. Deide filius eius Labe
ſoracus menſibꝰ nouem/quo iſidiis iterfecto communi conſilio Nabonida iſidiatorum
unus regnauit/q Babyloniæ muros q iuxta fluuium ſũt laterib9 & bitumine condidit.
In ſeptimo autem & decimo anno regni eius Cyrus rex perſarum magna manu Baby-
lonios petiit. Nabonida uero regnum ſuũ defenſurus exercitum conſtruxit & uictꝰ pu
gna in Borſippum urbem confugit quam Cyrus Babylone capta obſedit: Sed Naboni
da diu ferre obſidionem non potuit ſeque Cyro tradidit/q q̃ humaniſſime ipſum tracta
uit/ac in Carmaniam cum digitate ire iuſſit/ubi non multo poſt naturæ conceſſit. Hæc
iudaicis libris immo uero noſtris conuenire uidentur. Scribit enim in ipſis decimo atq;
octauo anno regni ſui Nabuchodonoſorẽ templum deſtruxiſſe/quod ſecũdo anno re
gni Cyri reſtitui cœptum decimo anno regni Darii tandem conditum fuit. Sed Alphœ
us etiam de Aſſyriis & Nabuchodonoſor̃ hoc modo ſcribit. Megaſthenes inqt uir pri
ſcus Nabuchodonoſorem Hercule robuſtiorem dicit fuiſſe/uniuerſamq; Libyam cæ-
teramq; Aſiam uſq; ad armenios domuiſſe/quem chaldæi dicunt cum regnum ſuum re

diſſet furore diuinitus captū magna exclamaſſe uoce: Futurā o babylōij uobis ego ca lamitatē ꝓnuncio/quā nec Bellus ille/nec ulla uis deorū auertet.ueniet pſa ſemiaſinus qui uobis afferet ſeruitutē His aliiſq; hmōi dictis ſubito.euanuit.Cuius fili⁹ Milma ru docus ſucceſſit.quem Igliſares interfecit ac loco eius regnauit/Cui Babaſo Araſcus fili us ſucceſſit.Q uo inſidiis interempto Nabinidochus regnauit/hunc Cyrus Capta Ba bylone Carmaniæ principē fecit.De Babylone quoq; Abydemus hæc ſcribit: Omnia inquit illa loca aquis cōtecta fuiſſe dicuntur.Belus autē regionē ſiccaſſe perhibetur & Babyloniam cōdidiſſe/quæ mænia aquarū illuuione deleta Nabuchodonoſorus reſti tuit/quæ remanent ad hæc Macedonū tempora.Et poſt pauca cum principatū ait Na buchodonoſorus accæpiſſet cōtinuo Babylonem triplici muro quindecim diebus mu niuit/& fluuios Armachalem atq; Acrachanum ab Euphrate ortos obſtruxit/ plaudē etiam effodit uiginti paſſuum altitudinis paraſangærūq; quadraginta/portaſq; in ea fe cit quas Riuotenentes appellabant/quibus apertis babyloniæ campos irrigabant/ru briq; maris inundationem obſtruxit/& Teredonē urbem ad ſuſtinendos Arabum im petus condidit/& in regia penſiles hortos plātauit: Hæc ab Abydeno ſumere placuit. Q uoniam legitur apud Danielem Nabuchodonoſorem in templo ſuo ambulantem arrogantia motum dixiſſe An nō eſt ita babylon magna quam ego in potentia mea ad laudem gloriæ meæ in domum regni cōſtruxi? Et adhuc iſta loquentē euerſum fuiſſe. Ad hæc omnia illa placet afferre quæ Ioſephus in libro de antiquitate iudaica dixit.Suf ficiunt inquit ad oſtendendā antiquitatem iudaicam Syriorum ſimul & caldæorum & Phœnicū ſcripturæ/& græcorum inumerabiles hiſtorici/maxime Theophilus Theo dotus.Mnaſſes.Ariſtophanes Hermogenes Euemerus Comō ac deniq; Zophirus: qui omnes & alii forſan complures(nec enim omnia ipſe legi)diligenter de noſtris cō ſcripſerunt/quorum multi etſi nonnullis aberrarint cōmuniter tamen ab omnibus an tiquitati noſtræ teſtimoniū perhibēt/quamuis Phalerius Demetrius & Pilon ſenior qui carmine conſcripſit ac Eupolemus nō longe abſunt a ueritate/quibus uenis danda eſt quoniam magnam noſtrarum litterarum peritiam nō habuere.

¶Euſebii pamphilii liber decimus.

h Ac Ioſephus & alia huiuſmodi multa quæ breuitati conſulē tes prætermiſimus & ad alia tranſire cōſtituimus: Nam quo niam quibus rationibus gentilium fabulis cōtemptis ſcriptu ram hebræorum ſuſcæpimus dictum eſt/ac ipſos græcos & uitam & doctrinam hebræorū admiratos fuiſſe auctoribus ſuis demonſtratū.Age iam declaremus/multa quoq; ab he bræis græcos ſumpſiſſe:Q uemadmodum inquit Giometri am Arithmeticam: Muſicam: Aſtronomiā: Medicinam.Ipſa deniq; litterarū elemēta arteſq; cæteras a barbaris ut poſtea oſtendam accæperunt.Sic de pietate in unū deum ac reliqua quæ ad utilitatem anime pertinere uidentur dogmata non aliunde ꝙ a iudæis ut paulopoſt patebit habuerunt. Q uod ſi quis contendat naturali quadā ratione ipſos ea inueniſſe/nec hoc quidem re cuſabimus.Nam ſi ea quæ a prophetis iudæi accæperunt & præclariſſimi græcoꝝ phi loſophi cōſcripſerunt diligenter ſequi uolumus nō erimus certe accuſandi.

¶Q uod græci non ſolum a barbaris artes/ſed alter alteri⁹ iuenta dictaq; furantes ſuo nomini attribuebant. Cap. I.

n On autem miretur q̄ſpiam ſi ab hebræis multa eos furatos eē aſſerimus / cū non modo diſciplias atq; artes a barbaris abſtulerint/uerū etiam ad hos uſq; dies ambitioni ſeruientes alter alterius inuentionem ſurētur.Imo uero nōnulli uniuerſa aliorum uolumia ſuis noibus aſcripſerunt:Nō ſūt mea hæc uerba/ſed eos ipſos audias cum alter alterū furti arguant.Quod primū oſtendere aggrediamur ut mores eo℞ facilius cognoſcas.Cum.n.ipſi alter ab altero furti honorē ſibi arripiat/quo modo abſtinere a noſtris potuerunt?Clemens igitur noſter in ſexto aduerſus gentes poetarum philoſophorum hiſtorico℞ oratorumq; furta præ oculis poſuit.Text9.n.ipſos orphei Homeri Heſiodi Heracliti Platonis Pythagoræ Herodoti Theopompi Thucydide Demoſthenis æſchinis Iſocratis aliorumq; tranſcripſit & contulit:req; ipſa oſtēdit multos noibus ſuis aliorum edidiſſe uolumina ueluti Eugramon.Cyrenæus Muſæi de Threſprotis librum itegrum ſibi attribuit nec ſolum perutilia a barbaris dogmata furatos eſſe:uerum etiam quæ nobis per ſanctos uiros miraculoſe tradita ſūt imitatos fabulis implicuiſſe/percontaturq; ab eis falſa ne ſint quæ ſcribunt an ueritatis aliqd contineant.Si falſa inqt dicent ut mendaces contemnemus.Si uera cur ea quæ a Moyſe ac prophetis facta eſſe dicuntur non credunt?Similia eni multa eſſe nemo ignorat/ſicut illud quod in primis ferē longo tempore Iouē olim non pluiſſe Vniuerſamq; græciam aquarum penuria confectam Apollinem iterrogaſſe/quid ſibi eēt faciundum / reſponſumq; oratione ipſis Aeaci opus eē.Aſcendit igitur rogatus in montem Aeacus & mundus in cælum extenſis manibus communem patrem omnium inuocauit/orauitq; ut ab hac calamitate liberare græciam dignaretur/quo adhuc orante nubes excitatū tonitrua facta/magnaq; uis pluuiæ ſubito errumpens/uniuerſam græciam irrigauit.Ita orōnibus Aeaci fœcundiſſimus græcis annus tunc fuerat:Hoc inde ſumptum eſſe quis non uiderit? Et inuocauit Samuel dominum & dominus uoces & pluuiam in dieb9 meſſis.Innumerabilia huiuſmodi Clemens conſcribit/quibus furacitatem græcorum oſtendit/quem ſi legeris/quanta ſit eorum ambitio nō ignorabis uerum quoniam iſte noſter eſt/ab ipſis græcorum philoſophis ut ſolemus latrocinia græcorum oſtendamus.Audias ergo qd de hac ipſa re ſcripſit Porphyrius in libro de ſtudioſo auditu.Apud Longinum inquit ad honorem Platonis ut ſingulis annis fieri ſolet multi ſimul philoſophi cœnabamus & poſt cœnam ut ſit colloquebamur.Cum iterim Cauſtrium & maximum orta diſſenſio eſt.Maximus enim Ephorum Theopompo anteponat Cauſtrius uero furem fuiſſe:nihil a ſe ipſo ſcripſiſſe oſtēdebat/ac a Demacho & Calliſthene & Anaximene plura quā tria milia commotum ſublata & in contione tranſpoſita oſtendebat. Tunc Apollonius grammaticus:Ignoras inquit Cauſtri theopompum etiam quem tu laudas furtis plenū eſſe.Nam in undecimo de Philippo ab Arcopagetico Socratis ꝙ nihil aut boni aut mali aliunde q̄ a ſe ipſis hoibus accidat/cæteraq; huius ad uerbum trāſcripſit:Sed non orationes ſolummodo ille furatur/uerum etiam aliorum geſta falſo aliis tribuit.Nam cum andro hiſtoriam diuinationum conſcripſerit/dicatque de Pythagora ꝙ aquam a puteo hauſtam in metaponto ſitiens poſtquam bibit in tertium diem terræmotum fore prædixerit/hæc omnia Theopompus ad alios tranſtulit Pherecidem enim ſyrum ita prædixiſſe aſſerit nec in metaponto/ſed in ſyria id fuiſſe dicit.Sibaris quoque urbis captiuitatem ad Meſenæ urbis cauſam tranſtulit. Tunc nicagoras ego quoq; inquit cum hiſtoriam eius legerem:multa ipſum a Xenophonte accæpiſſe/mutaſſeque ad peius conſideraui.Xenophon enim in quarto pharnabazi Ageſilai collocutionem propter Apollolophanem Cyziphenum factam ita cōſcripſit/ut & dignitas & mores utriuſq; quomodo legas cerni oculis uideantur hanc rem in undecimum hiſtoriæ græce Theopomp9tra-

duxit.Itaq; dicit ut muta tardaq; uideãtur. Vt enim furtum cælaret ea interpoſuit quæ cunctarioné quandam colloquentium oſtendunt/& animatam Xenophontis orationem corrumpunt. Tum Apollonius cur theopompum & Ephorum uiros in dicendo tardos furti accuſamus cũ Menãder quoq; ſimiliter feciſſe inueniatur? Et ab ariſtophane grãmatico qui eum ualde amabat admõitus fuiſſe dicatur? Vnde larinus ſex libros edidir quos de Menãdri furtis inſcripſit/ubi omnia quæ ab aliis accæpit/unum in locũ contulit/ſicut philoſtratus alexandrinus de Sophocle fecit. Cecilius autem integram ad finem fabulam Antiphonis quæ Ioniſta dicitur a Menãdro in diſſidemonem trãſcriptam oſtendit: Sed quoniam in hanc rem neſcio quo modo incidimus/ego quoq; accuſare Hyperidem uolo multa fuiſſe a Demoſthene furatum uerum quoniã eiſdẽ fuerunt tẽporibus ueſtræ puto coniecturæ relinquẽdum quiſnam ab alio furatus ſit. Ego uero Hyperidem exiſtimo ſi autem uos demoſthenem ab illo accæpiſſe contenderis laudo/quoniam quæ accæpit multa præſtantiora reddidir: Vituperandum autem Hyperidem duco. Si elegantiſſimam Demoſthenis orationem ad peius conuertit. Et poſt pauca Belanicus etiam inquit quæ de moribus barbarorum cõſcripſit ab Herodoto & Damaſco intercepir. Quid uero aur de Herodoto dicam qui in ſecundo ab Hecatæo mileſio multa trãſtulit ueluti de phœnice/aut de fluuiali equo de uenatiõe crocodillorum/aut de Iſocrate atq; Demoſthene quorum alter in numularia oratiõe/alter in oratione aduerſus Onetorem omnia quæ de quæſtionibus Iſſæus in oratione de hereditate Chilonis dicit eiſdẽ fere uerbis trãſtulerint. Aut de Dinarcho qui multa eiſdem uerbis tranſcripſit? Antimachus etiam poeta multa furatus ab homero parumq; imutate ſcripſiſſe inuenitur/uerũ ne alios furti crimine accuſando ipſe quaſi fur repræhẽdi poſſim: Vnde hæc habui dicendum mihi eſſe uideo. Lyſimachus igitur duos libros de furtis Ephori cõſcripſit. Polionis etiã ad Soteridẽ epiſtola extat de Ctoſii furtis liber etiã eiuſdem legit de ſimili herodoui crimine & in libro quem de ueſtigiis ĩſcripſit furta Theopompi recitat. Tum. proſenes alios quidem fures depræhendiſtis. Platonem autem cuius ſolẽnitatem tanquam herois celebrantes apud longinum conuenimus hoc ipſum feciſſe/uereor enim furti uocabulum dicere cum de Platone uerba facio non depræhẽdiſtis. Quid ais inqt galieta? Aio inqt quod rebus ipſis probabo. Et fortaſſis multo plura iuenirentur ſi eorum qui apud Platonem philoſophati ſunt libri omnes reperirentur. Nam cum forte his diebus protagoræ de ente librum legerem aduerſus eos qui unum ens dicunt eſſe eadem omnino iueni ſcripta quæ apud platonem legũtur. Quod ut ita eſſe cognoſcatis ipſum audiatis nouitate nanq; rei commotus memoriter omnia tenere ſtudui his dictis uerba ipſorum philoſophorũ conſcribit/quibus apertiſſime furem fuiſſe platonem oſtendit. Sed ſatis iam dictum eſt q alter ab altero græci furentur & alter alterum ſtudioſe redarguat.

¶ Quod diſciplina omnes & artes a barbaris græcis accæperunt. Cap. II.

n On eſt autem ab hac p̄paratione euangelica alienum breuiter oſtendere diſciplinas omnes & artes a barbaris græcos habuiſſe: ne qs accuſare nos audeat ſi ab hebræorum ſcriptura pietatem didiciſſe prædicemus. Cum qui ueri aliquid apud eos dicere uideantur nec fabulis theologiam immiſcere hebræorum doctrinam plane immitari cognoſcantur. Iuniores enim omnes ſunt qui apud græcos recte aliquid philoſophati ſunt. Non hebræis ſolum nec phœnicibus atq; ægyptiis: ſed priſcis etiam ipſis græcis. Primus enim omnium ex phœnicia Cadmus Agenoris filius myſteria & ſolennitates deorum græciæ tradidit/ſimulachrorum conſecrationes etiam & hymnos. Deinde ex Thracia Orpheus. Linus etiam & Muſæus quos circa tempora

troiana floruiſſe aſſerunt/a q̇bus nihil aliud quam aegyptiorum atq; phœnicum̃ falſitas
paucis commutata graecie commendata eſt. Quibus qdem in temporibus Pythi9 Cla
rius Dodoneus maxime colebant̃ ſimulachraq; aliorũ deorũ atq; heroũ & templa con
ſtituebantur. Et poſt multa ſecula philoſophie data ita diligẽter opera eſt ut cũ nihil ue
ri in traditionibus maiorum philoſophantes īuenirẽt p̄clara illa maiorum oracula cum
auctoribus ſuis contempſerint qppe ab illis nullam ſe conſequi utilitatem uidentes alie
na tanquã nudi atq; pauperes ueritatis & diſcipline nõ temere ſcrutabant̃/& ab aliis gẽ
tibus quae utilia ueraq; cenſebant in oibus artibus atq; diſciplinis non ſine labore muta
bantur. Nempe ipſi graeci confitentur poſt Orphea Linum & Muſæum antiquiſſimoſ
ut ipſi dicunt theologos & multorũ auctores errorum ſeptem quoſdam uiros admira-
biles adeo ſapientia fuiſſe ut ſapientes uulgo appellati ſint: qui oẽs temporibus Cyrri p-
ſarum regis floruerunt. Quo qdẽ tẽpore apud hebræos nouiſſimi oium prophete fue
runt annis poſt troiana tempora pluribus quã ſexcentis. A Moyſe aũt non paucioribus
q̃ mille & quingentis quod paulo poſt planius faciemus. Verũ ab iſtis ſapiẽtibus nihil
aliud quam ſententie quedã cõmodæ atq; breuiter dictæ ad utilitatẽ humanæ uitæ com
pertũ eſt. Magno deinde ſpatio tẽporis īterpoſito philoſophorũ genus īcœpiſſe fertur
Pythagoras enim primus omniũ fuit/quẽ philoſophiae quoq; nomen īueniſſe conſtat.
hunc multi ſamium/alii tyrrhenum/alii ſyrium aut tyriũ fuiſſe contendunt. Ita non pla
ne graecus maximus & primus philoſophoꝝ ab omnibus dr̃. Nam pherecidem docto
rem Pythagorae ſyrium omnes fuiſſe tradunt/quãuis non eum ſolũmodo/ſed perſarũ
etiam magos & aegyptiorũ diuinatores audiſſe Pythagoras/aſſeratur/eo tẽpore quo iu
deorum alii in babylonẽ alii in aegyptum tranſmigrarunt. Audiuit autem & Brachina-
nas iudeorũ philoſophos/ſic ab aliis aſtrologiam/ab aliis geometriã/ab aliis muſicam/
ab aliis arithmeticam/& aliud ab aliis habuiſſe. A graecis autẽ nihil eũ habuiſſe auſus qſ
piã eſt dicere/tanta doctrine & bonarũ artiũ penuria in graecia fuit anteq̃ Pythagoras
oia quae ab illis collegit ſummo ſtudio docuit/& diuinos propterea meruit honores/a
quo prima philoſophia proceſſit/quã italiã quoniã ibi maxīe docuit appellare ſolẽt. Se-
cunda eſt quã Thales unus de ſeptẽ ſapientibus tradidit/quae Ionica nominantur Ter
tia cleatica dr̃ cuius Xenophanes colophonius auctor aſcribit̃. Talem autẽ multi non
græcum ſed phœnicẽ dicũt/nonnulli Mileſium fuiſſe arbitrantur/quẽ tradunt ab ægy-
ptiorũ diuinationibus plæraq; accæpiſſe. Solonẽ uero unum de ſeptem q leges atheniẽ
ſium cõſcripſit tempore quo iudei ægyptum frequentes habitabant illo perueniſſe Pla-
to in Timæo teſtatur. Quo qdem in libro doceri eum a barbaro uidemus his uerbis/
O Solon Solon græci ſemp pueri eſtis: ſenex autem nullus unq̃ græcorum fuit/ac ideo
apud nos nulla diſciplina uetus īueniri poteſt. Plato quoq; ipſe cum italicã philoſophiã
hauſerit/in ægyptũ abiiſſe traditur/nec breui tempore conuerſatus ibi fuiſſe. Unde gra
to animo omnia quæ optima ſunt a barbaris ſe conſecutum profitetur. Dicit.n.ī epime
nide cãm fuiſſe barbaꝝ illum q primus hæc īuenit. Vetuſta.n.regio inqt eos aliud q pri
mi hæc īuenerũt. Longam aũt ætatem multi conſecuti ſunt propter æſtiui temporis ſe-
renitatem: quam ægyptus maxime atq; ſyria poſſidet. Quare ab initio uſq; ad hæc tem
pora inumerabilibus annis examiata uere nobis tradita ſunt. Deide ſubiicit. Fateri autẽ
oportet qcqd a barbaris græci accæperunt ad meliorem illud finem p̄duxiſſe. Hæc Pla
to Democritus aũt multo prius a barbaris ſe didiciſſe his uerbis gloriat̃. Ego uero inqt
multo plures quã omnes cæteri hoïes q modo ſunt regiones pagraui: multas urbes ui-
di. Sapiẽtes uero audiui: nec qſq̃ me ī demonſtratione lineaꝝ ſupare potuit nec ipſi qdẽ
qui arſepedonaptæ apud ægyptios appellantur. Octoginta enim annos longe a patria

diſciplinarum amore abſui/babylonem enī etiam iſte & perſas in ægyptum ut diſceret
petiit.Q uid de Heraclyto ac de aliis græcis dicam per quos omnes illuminatā doctri-
nis græciā conſtat?Nā ante ſæcula eorū uatib9& oraculis dæmonū inhiabat/nec aliqd
ſolidæ diſcipliæ ueſtigium continebat?Mirabilia uero apollinis illa reſponſa nihil peni-
tus hoībus contulerūt/ſed errantes huc atq; illuc magno ſudore aliena ſibi hoīes cōgeſ-
ſerunt/giometriam.n.ab ægyptiis/aſtrologiam a chaldæis:& alia ab aliis accæperunt.
Sed nihil unq̄ tanti mutuati ſunt quanti hoc eſt quod ab hebræis habuerunt.V nius.n.
dei cognitionē ide recæperunt/& multitudinē dæmonum ſuorū ſpreuerunt . Cur ergo
nos icuſant ſi hebræorū ſcripturam barbarā ut ipſi dicerēt græcæ philoſophiæ ante po
ſuimus?quoniā omnia bona a barbaris ipſi furati ſint nec q̄cq̄ utilitatis a diis ſuis habue
runt?Q uos iure multi apud eos contempſerunt/ut impii dici q̄ dæmonia uenerari ma
luerint.Cur igitur nos accuſant aut non magis laudant atq; admirant̄:q falſitate cōtem
pta etiam theologiam ſecuti ſumus quæ ſola uera eſt ab oī falſitate remota.Nam neq; ī
impietatē īcidimus ut multi græcoꝝ ſapientes nullum deū colentes/neq; rurſus ut mira
biles philoſophi ſummū deū cognoſcentes multoꝝ falſitatem deoꝝ falſitati permiſcui-
mus.Sed de his alias.Nūc aūt non philoſophicas ſolū doctrinas/ſed oia iuenta hoium
humanæ uitæ utilią a barbaris græcos accæpiſſe comprobemus:Primus igitur q littera
rū elementa græcis tradidit Cadmus ex phœnicia erat/unde phœnicia litterarū elemen
ta priſci poetæ dixerunt/multi ſyros litteras primos comperiſſe aſſerūt.Syrii aūt etiam
hebræi ſunt.Nā iudæi in ſyria ſemp a ſcriptorib9habita eſt & phœniciam etiā apud pri
ſcos appellari cōſtat.Temporib9aūt noſtri palæſtinem Syriæ appellant argumēto āt
illud maximo eſt ab hebræis repertas eſſe litteras ipſaꝝ lr̄arum apud græcos appellatio.
Singula.n.apud hebræos elementa appellatione ſignificatiua uocant̄/quod apud græ-
cos nullo modo fieri poteſt. V nde non eē ab illis iuenta ſed ab illis accæpta declaratur.
Omnes aūt litteræ apud hebræos uiginiduæ ſūt quaꝝ pria Aleph dr̄:quod latine diſci-
plina dici poteſt.Secūda Beth quod domus ſignificat. Tertia Gimel:quod uocis pleni-
tudinem ſignificat.Q uarta delph quod libroꝝ dici poteſt.Q uinta ita/ quod uocabulū
iſta ſignificat quæ oēs uoces talē ſenſum efficiunt diſciplia domuſ plenitudo libroꝝ hæc
Sextum elementū apud eos ua dr̄ quæ uox latine in ipſa dici poteſt.Deide Cai quod uo
cabulum ſignificat uiuit Septimum id quod ſignificat uiuens totum hoc ſimul in ipla ui
uit uiuetis.Nonum teth dr̄ ideſt bonum.Decimum ioth & iterpretatur principium.Si
mul hæc duo bonum principium ſignificat. V ndecimum Caph latine tamen Duodeci
mum labd.quod & poſtea ſanich quod interpretatur auxiliū/totum hoc ſimul ex ipſis
ſignificat diſci totum ſimul tamen diſce:Deinde ſequitur elementū quod men appellant
quod iterpretari poteſt ex ipſis.Deinde Nun/idem ſempiternum auxilium his accedit.
Ain quod latine fontem aut oculū ſignificat.Deinde phi quod os dici poteſt/deinde ſa-
de quæ uox iuſtitia iterpretari poteſt/ſimul ſenſus eſt fons aut oculus & os iuſtitiæ. Ele
mentū deide accedit Cophi ideſt uocatio.Deinde ris quod caput ſignificat . Deinde ſen
quod dentes dicere poſſumus poſtremo thau quod ſigna dici poteſt.Omniū igitur ſen
ſus elementorū hic eſt Diſciplina domus plenitudo librorū hæc in ipſa uiuit uiuens bo
nū principium tamen diſce ex ipſis ſempiternum auxilium fons aūt oculus atq; os iuſti-
tiæ uocatio capitis & dentium ſigna/hæc eſt elementorum hebraicorum latie dicta ſen
tentia quæ diſciplinæ litterarum ſummopere conuenit/quod apud alias gentes inueniri
neqt. V nde fateri neceſſe eſt non ab aliis quā ab hebræis litteras eē inuentas:græcos ue
ro ab hebraicis accæpiſſe ipſa litteraꝝ appellatio ſignificat hebræi.n.Aleph/græci alpha
dicūt.Illi beth græci V ita/gama graeci gimel illi/deide delth/illi deltha iſti & alteri zai/

alteri zeta/cætera quoq; ſimiliter. Vnde patet ab hebræis litteras inuentas ad alios & ad græcos tandẽ peruenisſe. hæc de litteris dicta ſufficiant Clemens quoq; cũ i ſimilẽ īciderit materiam ægyptios oſtendit medicinam īueniſſe & æſculapiũ amplificaſſe. Atlantẽ aũt ex libya primũ nauim conſtruxiſſe ac nauicaſſe. Aſtrologiã primos Chaldæos/ægyptios deīde edidiſſe. Phryges auiũ uolatus primos obſeruaſſe: & tuſcos a ruſpiciũ comperiſſe Telmiſſinos ſomniorũ īterpretationem Tyrrhẽos tubam/phryges fiſtulã ex phrygia. n. erat olympus & Marſyas q fiſtulam īuenerũt. Lucernæ uſum ægyptios q ãnum in duodecim partes primi diſtinxerunt/primiq; lege non conuenire mulieribus in templis prohibuerũt/nec intrare in templa quemquã a muliere niſi lotũ ſanxere: Geometriam etiam ipſos īueniſſe. Selmẽtem uero & damnameneũ iudæos in cypro primos ferri īueniſſe/ferri autem tincturam aut temperiem qua robur accipit Delam iudæum comperiſſe q̃uis Heſiodus delam ex ſcythia fuiſſe aſſerat. Falcem thraces comperiſſe ut primo peltis equeſtres uſos quam illyrii primo īuenerũt. Cadmũ auri metalla primũ ĩ mõte pangeo excogitaſſe. Q uadrirenem a carchidoniis primũ factam fuiſſe cuius architectus Voſporus fuit/Medeam primã tincturam capillorũ excogitaſſe pannones: q noricũ habitant quos noropes appellant æris uſum īueniſſe. Olympũ ex myſia lydiam harmoniam. Dicordũ aſſyrios. Sambucã iſtrumentũ etiam id muſicũ eſt troglodítas. Marſyam phrygem tricordũ diatanamq; harmoniam. & myxophrygiam atq; myxodiam thamyrithraca harmoniacã doricã ſydonios triremẽ. Siculos phormingẽ non ualde ac cythara differentem/hæc clemens noſter cæteraq; hui9a cydippo Mantineo: Antiphane Ariſtodemo/ac Ariſtotele collegiſſe ait/operæ autem preciũ eſt a Ioſepho ẽt iudæo nonnulla tranſcribere: Is enim uir cũ de antiqtate iudaica ſcribat multo iuniores fuiſſe græcos oſtendit ac barbaris omnia collegiſſe diuerſaq; iter ſe ac uaria conſcripſiſſe. Verba igitur eius hæc ſunt. Non poſſum inqt non admirari eos q putant de ueruſtiſſimis rebus ſolis eſſe græcis credendũ/nobis aũt cæteriſq; hoib9 nullam eſſe fidem adhibendã. Nam ſi ab ipſis rebus ueritatem diſcere uoluerimus quæ a græcis facta īuentaq; ſiue urbes conditas dixeris ſiue artes excogitatas ſiue legum ſanctiones heri aut nudiuſtertius ſi eum noſtris conferas icœpiſſe putabis. Scribendæ uero hiſtoriæ curam oĩum poſtremam ipſius fuiſſe conſtat. Vnde ipſi quoq; chaldæos phœnices & ægyptios(non eni libet modo nos quoq; iſtis connumerare)aperte fatent̃ ueruſtiſſimam firmamq; priſcarũ rerũ traditionẽ tenere. Regiones enim habitant quæ mĩmas continentis regiones patiunt̃/multaq; opera ac magno ſtudio ſemp īcubuerunt/omnia præclara facinora publicis ſcripturis ab eloquentiſſimis uiris poſteritati commendari. Græciam uero non ignoramus ſæpius deuaſtatam rerum geſtarũ memoriã amiſiſſe. Ita nouo genere uiuẽdi ſæpius inſtituto a ſe originem rerum ĩcæpiſſe putarunt. Litteras aũt poſteriores pene omnibus accæperũt/a Cadmo eni didiciſſe gloriant̃. Nec tamen aut ex templis aut loco publico ſcripturam ſe habuiſſe dicere audent quæ id ſignificet. Vnde magna quæſtio eſt. Vtrũ troiani belli temporibus litteris uterent̃ & Paulo poſt Cadmus uero mileſius/ & argiuus aciſilaus q primi apud græcos hiſtoriã ſcribere aggreſſi fuerũt non multo ante Xerſis tempora fuiſſe perhibent̃. Præterea Pherecides ſyrius. Pythagoras & Thales q de cæleſtibus atq; diuinis rebus primi græci pauca ſcripſerunt ab ægyptiis & Chaldæis cuncta didicerunt/quos oẽs una uoce græci ueruſtiſſimos oĩum p̃dicant. Q uomodo igit̃ ſupremæ arrogantiæ non eſt ſibi ſolis antiqtatis memoriã attribuere? Aut qs ab ipſis ſcriptoribus non facile percipient nihil certũ/ſed oĩa coniecturis græcos ſcripſiſſe? Pugnant eni īter ſe oẽs & alter alterius falſitatem redarguit non eſt opus ut eos moneã q melius me ſciũt/quod Elanicus contra quam Acuſilaus de Genealogiis ediderit. Nec

ut enumerem in quot quantiſq; Heſiodũ repræhendit.Nec dicam quomodo Ephorus
Ellanicũ: Timæus Ephorũ: Timæum poſteriores: Herodotum omnes repræhendũt.
Non eſt neceſſe de ſingulis atq; minorib9 dicere/cũ de perſarũ in græcia impetu & de p̃
claris facinorib9 tũc geſtis inter ſe uehementer ſcriptores diſcrepent/cũ etiam Thycydi
dem qui accuratiſſime ſuorũ temporũ conſcripſiſſe hiſtoriam credit̃ quaſi mendacem
nonnulli accuſent/huius diſcrepantiæ q̃uis multæ poſſint eſſe cauſæ duæ tamen mihi p̃-
cipue uident̃.Quarũ prima & maxima eſt qa nullam curam ut publice præclara facio
ra ſcribent̃ græci populi habuerũt:ac ideo magna in ſcriptorib9 mentiendi licentia fuit.
Nam ipſi etiam Athenienſes quos & idigenas putant & diligentiores fuiſſe conſtat/ pri
mas omniũ publicæ ſcripturæ leges dracõis de cæde q paulo ante Piſiſtratum fuit com
mendatas fuiſſe aſſerũt.Non oportet de arcadib9 dicere q q̃uis uetuſtiſſimos ſe omniũ
prædicent/ultimi tamen omniũ litteras didicerũt.Quar̃ cũ nihil extaret publice quo &
ignari docerent̃ & mendaces redarguerentur partim ignorantia/partim affectione fa-
ctum eſt ut magna inter ſcriptores diſcrepantia iueniat̃.Altera cauſa eſt qa non uerita-
tis amore q̃uis ita p̃fiteant̃/ſed eloquentiæ ſuæ oſtẽtatione/quoniam ueteres ſcriptores
ſuperaturos ſe facile credebant ſcribendi laborem ſumebant.Ita nonnulli fabulas/ non-
nulli ciuitatũ aut regũ laudes aut uituperationes: nonnulli ueteꝝ ſcriptoꝝ ut ipſi eloquẽ
tiores uiderent̃ emendationem conſcripſerũt: Vnde fit cũ hiſtoriam ſcribere profitean
tur non id ſed hui9 oppoſitũ faciãt. Veritatis enim hiſtoriæ ſignũ illud eſt ut de eiſdem
rebus eadem omnes conſcribant.Illi uero ſic ſe ueraces uiſum iri putarunt ſi unuſquiſq;
aliter q̃ cæteri conſcripſiſſet.hæc Ioſephus.Sed non erit ab re quaſi apicem Diodori te-
ſtimonium afferre.Is igit̃ in primo his uerbis utitur.Dicendũ modo de his eſt q priſcis
temporib9 prudentia doctriaq; clari ad ægyptum uſq; profecti ſũt.Sacerdotes.n. ægy-
ptiorum in ſacris libris ſcriptum iueniunt.Orphea: Muſæum.Melampoda: Dedalum/
Homerum poetam: Lycurgum ſpartiatem.Solonem Athenienſem Platonem philoſo
phum: Pythagoram Samiũ: Eudoxum mathematicũ; Democritũ abderitam: Enopi-
dem Chiũ ægyptũ petiiſſe/quorum oium ueſtigia/aliorũ imagines/aliorum nomina lo
cis aut iſtrumentis idita extant/aſſeruntq; uniuerſa illos qb9 apud græcos claruerũt ab
ægyptiis accæpiſſe.Orphea.n.myſteria Diõyſi & errores Cereris ſic cõſcripſiſſe ut my
ſteria Oſiridos & errores Iſidos ſe habent noibus ſolummodo immutatis.Supplicia ue
ro impiorum apud iferos & amœnos pioꝝ campos ad imitationem eũ feciſſe earum re
rum quæ i ſepulchris ab ægyptiis gerunt̃/quam rem Orpheus prim9 apud græcos trã
ſtulit/& Homerus amplificat.Melampodem autem aiũt ea quæ de Saturno & de tita-
num pugna dicunt̃ ac de aliis deorum calamitatibus ab ægypto in græciam traduxiſſe.
Dædalum autem affirmant uolutiones labyrinthi fuiſſe imitatum q uſq; ad hæc tempo
ra in ægypto permanet a mendote uel ſicut qdam dicunt a rege maro multis annis ante
Minoem conſtructus/cuius rei ſignum eſt ſtatuaꝝ numerus quas Dædalus apud græ-
cos confinxit: neq;.n.plures neq; pauciores ſunt quam apud ægyptios ſint.Ita uero eſſe
ĩde maxime patere aiunt q, in Memphyde prophylæa Vulcani Dædalo architecto fa-
cta oſtendũt/quo qdem opere a deo admirabilis igenii uiſus ut lignea eum ſtatua dona
uerint/quæ i eodem uulcani templo conſpicitur: Adeo enim ſuperauit ægyptios a qbuſ
didicit/ut propter multa quæ adinuenit honores diuios apud eos conſecutus ſit. Tem-
plum enim Dædali ad hæc uſq; tempora in iſula quadam iuxta memphi ſummopere co
litur.Argumenta quoq; nonnulla ſolent afferre qbus fuiſſe i ægypto Homerum plane
oſtendũt: ac maxie qa Helenam ſcripſit potionem Thelemacho apud Menelaũ hoſpi-
tanti præbuiſſe qua factum eſt ut calamitatum ſuarum obliuiſceretur/quam qdem po-

tionem ab ægyptiis dicit poeta Helenam a polimneſta quadam chani uxore didiciſſe.
Nam uſq; ad noſtra tempora ſolæ dioſpoliticæ mulieres iram atq; mœſtitiam potioni-
bus ſedare reſciũt: Dioſpolis aũt Thebæ ſunt Venerẽ quoq; aureã Homerus appellat
quo nomine uulgo ab ægyptiis nominant᷑.& lucus ueneris aureæ apud eos adhuc in-
uenitur.Lycurgum ſimiliter Platonẽ atq; Solonem multa in libris atq; legibus ſuis cõ-
ſcripſiſſe patet quæ ante illorũ tempora ægyptii habuerũt.Pithagoras quoq; geometri
am & Arithmeticam ab eis dediciſſe/& aiæ in cætera animaliũ migrationẽ a dogmati-
bus ægyptiorum ſumpſiſſe.Democritum uero putant quinquẽnio in ægypto conuer-
ſatum multa inde dediciſſe.Enopidem quoq; ab ægyptiis aſtrologis & alia cõplura &
obliquationẽ zodiaci pcæpiſſe.Eudoxum etiã ab ægypto in græciã multas aſtrologiæ
rationes tranſtuliſſe.Teraculẽ ſimiliter atq; Theodorũ Rheti filios qui ſimulachrum
Apollinis pythii fabricati ſunt quinq; fingendo apud priſcos omnes excelluerũt multis
ãnis in ægypto uerſatos cõtẽdũt hæc a Diodoro ſumpta ſufficiãt.Si ergo ab oibus bar
baris qcũq; clari apud græcos fuerũt nõ pauca neq; minia accæperũt/nec iccirco qſpiã
eos accuſauit/cur nos accuſant q uero pietati cõmoti ſcripturã hebræoꝝ cõplectimur.

De Antiquitate moyſi ac prophetarum. Cap.III.

Erum neforte quoniã cognitionẽ unius dei hebræos ſolũmodo uere habuiſ-
u ſe diximus/ac ab eis cæteros ſi quid hac de re p̃ter hebræos uere ſenſerũt accæ
piſſe cõtendimus/ne qs unq̃ aliter actum putet.ac a græcis iudæos hoc habu
iſſe dogma cõtendant/declarandũ eſt quibus tẽporibus Moyſes & prophetæ fuerũt.
Plurimi ergo(perutilis nãq; res eſt)de antiquitate Moyſi & prophetarũ ſcripſerunt a
quibus nõnulla trãſcribam q̃uis ipſe noua uia rationẽq; uſus hoc mõ rẽ diſponere ſta-
tui.Nemo inficias ibit imperatoris romanoꝝ Auguſti temporibus ſaluatoris noſtri na
tiuitatẽ fuiſſe/doctrinãq; quintodecimo Tyberii cæſaris anno euangelicã incæpiſſe.Si
quis ergo ab hoc tyberii ãno ad ſuperiora ſcandens diligeter uſq; ad Dariũ pſaꝝ regẽ
& reſtitutionẽ templi perueniet quingentos.xlviii.ãnos inter Tyberiũ & ſecundũ Da-
rii annũ interfuiſſe cõperiet.Secũdus enim Darii ãnus ſexageſimæquintæ olympiadis
primus fuit Tyberii aũt qntuſdecimus ducẽteſimæquintæ ac primæ olympiadis quar-
tus inuenitur.Ita centũ ac triginta ſeptẽ olympiades interfuiſſe manifeſte uidentur/qui
numerus quaternario auctus/quadriennium enim olympiadi attribuitur quingentos.
xlviii.annos efficit.In ſecundo autẽ anno Darii ſeptuageſimus hieroſolymorũ & tẽpli
deſtructiõis fuit ut iudæoꝝ hiſtoria oſtendit:Quod ſi a ſecundo Darii anno ad primã
olympiadẽ pcurras olympiades quidẽ.lxiiii.annos.cclvi.iterfuiſſe cõperies.Quos qui
dem annos ſi ab ultimo deſolatiõis anno ac reſtauratiõis principio aſcendẽdo auferas
ad quinquageſimũ annũ Oziæ iudæoꝝ regis quo tẽpore Iſaias & Oſee prophetarunt
omnino peruenies.Ita prima olympias Iſaiæ tẽporibus fuiſſe inuenitur.Inde autẽ a pri
ma olympiade uſq; ad captiuitatẽ troiæ ut græcorũ ipſorũ hiſtoriæ ſignificant quadrin
genti ac quinquaginta anni colligunt᷑/quẽ annoꝝ numerũ a quinquageſimo Oziæ an
no ſimiliter auferendo ad tertiũ annũ labdonis Iudæorũ iudicis peruenies.Ita troianæ
urbis deſtructio ſeptẽ annis anteq̃ Sanſon hebræos iudicaſſet fuiſſe oſtenditur/quem
corporis robore inuictum fuiſſe ut herclem græci ſcribũt hebræi teſtãtur.Inde a capti
uitate troiana ſi quadringẽtos aſcẽdendo annos auferas ad Moyſem & terrigenam ce
cropem deuenies.Omnia uero quæ apud græcos mirabilia narrãtur poſt Cecropem
fuiſſe conſtat:Nam Deucalionis diluuium pthœthontis incẽdium/natiuitas Erichtho
nii proſerpinæ raptus:Cereris myſteria:Eleuſiniorũ conſtitutio:Triptolemiſatio:Eu
ropæ taptus a Ioue:Apollinis partus:Cadmi ad thebas aduentus:& ad hæc iuniores il

li Dionyſus/& Mimos/æſculapius/perſeus/dioſcuri/hercules poſt Cecropem oēs fue
runt. Quare omnibus his multo uetuſtior Moyſes fuiſſe cōfirmatur: A Moyſe uero
uſq; ad primū annū uitæ habraam quingētos ac quinq; annos cōperio/quos ſi a Cecro
pis regno ad ſuperiora auferas ad aſſyriū Ninū tādem puenies quē aiunt primū totius
aſiæ india ſolum excæpta regnaſſe a cuius noie ciuitas Ninus appellata eſt/quā iudæi ni
niuem dicūt eo tēpore zoroaſtes magus apud bactrios regnabat. Nino aūt uxor Semi
ramis ſucceſſit. Nini ergo atq; Semiramidos zoroaſtiſq; tēporibꝰ habraā fuiſſe cōſtat.
Nam hæc oia nobis certis rationibus in eo libro demonſtrata ſūt quē tēporibus inſcri-
pſimus. Vtar autē ipræſentiaꝝ Porphyrii de uetuſtate moyſi teſtimonio illius uidelicet
qui hebræoꝝ atq; Chriſtianorū inimiciſſimus odii cumulo ipſum quoq; Moyſem atq;
prophetas iprobis petere uerbis auſus eſt. Sic enim inimicoꝝ teſtimōio uetuſtas Moy
ſis magis cōprobabit̄. In quarto ergo eoꝝ quos aduerſus nos libros euomit his uerbis
utitur. Narrat autē iudæoꝝ hiſtoriā ueriſſime quoniā & locorū & uirorum noia ſimi-
liter atq; ipſi poſuit Sachoniatho berunius qui earū rerum omniū monumēta ab hiero
balto dei leui ſacerdote aſſerit habuiſſe. Quam quidē hiſtoriā a belbalo berutiorū regi
inſcripſit quorū uirorū tempora multo ante troiana tempora fuiſſe cōperiuntur. Is Sa-
choniatho phœnicū lingua partim a ſingularum urbiū annalibus partim a libris ſacris
qui templis dedicari ſolebant collegit ingenio/quē non multo poſt Moyſem. ſemirami
dos temporibus fuiſſe ſcriptū eſt hæc porphyrius. Si ergo ſemiramidos temporibꝰ Sa
choniatho fuit/ea uero multo ante troianā calamitatē fuiſſe perhibet̄ an erit Sachonia
tho quoq; troianis temporibus multo uetuſtior Sachoniathonē uero ab aliis collegiſſe
hiſtoriā ipſe Porphyrius teſtatur/quos & ipſos iuniores Moyſe fuiſſe concedendū eſt.
Sed ponamus etiā eiſdem temporibus Moyſi Sachoniathonē fuiſſe/quoniā tn̄ Moy-
ſes Semiramidos temporibus huius philoſophi teſtimonio cōperitur quando nos ha-
braam fuiſſe cōtendimus. Antiquior eſt Moyſes ſecundū porphyriū q̄ ipſi opinant̄. Fu
it autē Semiramis octingentis annis ante troiana tempora. Quare Moyſes quoq; ſimi
liter. Primus uero apud Argiuos Inachus regnauit/quādo nec ciuitas nec nomē Athe-
nienſium erat. Primus autē argiuorū rex quinti aſſyriorū regis temporibus fuit centum
quinquaginta ānis poſt Moyſem atq; Semiramidē in quibꝰ nihil apud græcos illuſtræ
factū inuenitur. Quadrigentis aūt annis & quinquaginta fere poſt Semiradē. Primus
apud Athenienſes Cecrops indigēa ut ipſi dicunt regnauit Triopa ſeptimo poſt Inacū
regnante apud argiuos/& poſt Inachi aūt tēpore ogygiū dicitur diluuiū fuiſſe. Et apis
apud Aegyptios primus deus appellatus eſt & Inachi filia q̄ Iſidē ægyptii nominarunt
Prometheus quoq; & Atlas illis tpibus fuerūt. A Cecropē aūt uſq; ad troianorū calami
tatem paulo pauciores q̄ quadringenti anni colliguntur/in quibus diluuiū deucalionis
& incendiū phæthotis fuiſſe nō ignoramus. Cecrops aūt primus deū Iouem appellaſſe
fertur & aram inſtituiſſe primus & ſimulachrū palladis exercuiſſe. Poſt Cecropem autē
dii græcoꝝ oēs nati fuiſſe uidētur. Ita ad troiana tempora a tpibꝰ Moyſi plures q̄ octin-
genti āni Porphyrii teſtimonio fuiſſe cōperiuntur. Homerū uero atq; Heſiodū multo
iuniores troia fuiſſe manifeſtū eſt. Pythagorā uero & Democritum in quinquageſima
olympiade ſeptingentis fere annis poſt troiā fuiſſe cōſtat. Quare huius philoſophi au
ctoritate mille quingentiſq; ānis ante græcoꝝ philoſophos Moyſes fuit. Veꝝ qm̄ mul
ti præclari apud nos uiri atq; doctiſſimi iudæoꝝ antiquitatē certis uerīſq; argumētis p-
barunt/quorum alii græcis/alii chaldæis atq; ægyptiis/nonnulli ēt a phœnicibus atque
hebræis propoſitum ſuum approbarūt/immo uero cuncta ſimul cōferētes mirabili ra
tione ac uia ſingulaꝝ gentium præclarā facinora quæ in eiſdem tpibus geſta ſunt colle-

gerunt/eorum nõnullas uoces uerbaq; tranſcribã ne laborũ ſuoꝝ fructu auctores pri
uentur. Vtar autem teſtimonio multorũ ut ex omnibus hebræoꝝ uetuſtas indubitata
habeatur. Affricanus igitur in tertio annaliũ his uerbis utitur uſq; ad olympiadas nihil
exploratũ in hiſtoria græcoꝝ inueniť ſed oĩa cõfuſis conſcripta tpĩbus ſunt. Poſt olym
piadas uero qm̃ quadriennio diligentiſſime oĩa notabanť nulla penitus confuſio tẽpo-
rum fit. Q uare præclara fabuloſaq; facinora quæ ante primã olympiadem fuerunt ſũ-
matim colligam/quæ uero poſt geſta ſunt ita cũ hebraicis perſiciſq; hiſtoriis conferã/
ut ea quæ in eodem tpe fuerint aperte ſignificẽ. Hebræorũ igitur in babylonem migra
tio a Nabuchodonoſore facta ſeptuaginta durauit annos. Cyrus regnauit olympiade
quinquageſimaquinta a Diodori thalicoſtoris polybii phlegõtiſq; hiſtoriis patet quo
ãno Ieſus filius Ioſedech primã particularẽq; deductionẽ populi fecit ut apud Eſdram
iudæũ conſcriptum eſt. Verum iſta ut dixi propter olympiadũ certitudinem eodẽ mõ
ab oĩbus cõſcripta ſunt: cum nullam oĩno confuſionem patiantur. Ab Ogyge aũt indi
gena cuius tẽporibus primũ & maximum diluuiũ in attica fuit: & phoroneus argiuus
regnabat uſq; ad primam olympiadem anni fuere mille atq; uiginti. Ita.n.oẽs aſſerunt
qui athenienſium annales conſcripſerũt ellanicus dico atq; Philochorus Caſtor etiã &
Thalus in hoc conueniunt qui ſyriã hiſtoriã diligẽter tractarũt. Diodorus quoq; qui
orbis hiſtoriã in bibliothecis contulit. aliiq; ꝑmulti: & poſt pauca. Dicimus ergo Ogy
gem a quo primũ diluuium noĩatum ogygiũ eſt tẽporibus Moyſi fuiſſe: quod hoc pa
cto probamus. Ab Ogyge ut diximus mille uigintiq; anni uſq; ad primã olimpiadem
fuerunt/a qua uſq; ad quinquageſimãquintam olympiadem: ideſt uſq; ad primum an-
num Cyri perſaꝝ regis & iudaici populi reductionem anni fuerunt.ccx.&.vii. Q uare
re ab Ogyge ad Cyꝝ mille ducẽti.xxxvii. fuerũt/quos ſi auferes aſcẽdẽdo ad ãnũ illum
ꝑuenies quo ab ægypto Moyſes populũ eduxit. Fuit ergo Moyſes ogygii tpibꝰ a quo
Eleuſis condita eſt Atticos igitur annos ab iſta ſumamus & poſt pauca. Ogygem uero
propter uaſtationem diluuii centũ nonagintanouẽ annis uſq; ad Cecropẽ attica ſine re-
ge & pene deſerta fuiſſe ꝓhibetur. Actæum.n.quẽ poſt ogygẽ fuiſſe nõnulli fingũt cæte
roſq; uſq; ad cecropem nuda ſolũmodo eẽ noĩa Philochorus ſcribit/& poſt aliqua cõ-
putatiõe annoꝝ a iudaica ſcriptura diligentiꝰ facta, A. Moyſe igitur inq̃t uſq; ad Cyrum
mille.ccxxxvii. anni colliguntur. Q uod ab ogyge ad Cyrum ẽt ſecũdum græcorum hi
ſtoricos colligi demonſtrauimus/ſed græcorum ẽt nonnulli hoc ipſum teſtantur Pole
mon.n.in.primo græcarum hiſtoriaꝝ tpibus inq̃t Apidos Phoronei filii magna ꝑs ægy
ptii exercitꝰ ab ægypto expulſa in paleſtina ſyriæ non lõge ab Arabia habitarũt. Apion
ẽt Poſſidonii filius grãmaticoꝝ oĩum diligentiſſimus hiſtoriæ perſcrutator ĩ quarto hi-
ſtoriarũ & in libro aduerſus iudæos. Inacho inquit regnante apud Argiuos & Amaſi
apud ægyptios iudæi duce Moyſe ab ægyptiis defecerũt: Herodotꝰ quoq; Amaſidos
& defectiõis huius in ſecũdo mentionẽ facit. Iudæoꝝ ẽt quodãmodo meminit cũ ſyri-
os dicat qui palæſtinã habitãt circũcidi ſolere Ptolomæus ꝑterea mẽdeſius q ægyptio-
rũ hiſtoriã ab initio conſcripſit his ita cõuenit: cæteriq; oẽs ut minima quædã ãnoꝝ dif
ferẽtia eſſe uideať. Ita notabilia geſta mirabiliaq; græcoꝝ ſiue uera ſiue ficta poſt moy
ſem fuiſſe cõperiuntur. Viſum eſt ãt mihi a tpe regni attici res græcoꝝ hæbraicis cõfere
Primo igitur ogyge ãno quouſq; ad primã olympiadem mille ac uiginti fuiſſe oſtendi
mus exitus iudæoꝝ ab ægpto factus eſt & in attica ogygium illud diluuium: neq; ad in
iuria. Cum.n.ira dei grandine ac tempeſtatibus percuterentur ægyptii nõ poterant ali
quæ partes ẽt orbis nõ commoueri: attica præcipue quia coloni ægyptiorum ut multi
alii & Theopompus in Tricarano affirmat athenienſes fuerũt. Poſt quattuor autẽ &

nonaginta annos Promethæus fuiſſe a nonnullis dicitur quē finxiſſe homines fabulan
tur atq; formaſſe: quoniā ſapientia eloquentiaq; ſua a beſtiarū uita in ciuilem tranſfor-
mauit hæc Affricanus. Tacianus uero qui ſe ipſum in Aſſyria regiōe natum dicit uir lin
gua græca doctiſſimus/græcis oībus Moyſem antiquitate anteponēs de homero inqt
Steſimbrotus: Thaſius: Callimachus: Colophoniꝰ: Reginus: Theagenes q fuit Cam
byſæ tpibus & Herodotus halicarnaſſeus/aliq; cōplures ſcripſerunt. Sed quoniā aliter
alii tradiderūt quibus fuerit tpibus affirmare nō poſſumus. Crates.n.ante reductionē
herculidarū octuaginta poſt troiana tpa annos floruiſſe contendit. Eratoſthenes poſt
centum annos Ariſtarchus quādo ionica colonia deducebatur cētum & quadraginta
annos poſt deſtructionē troianā. Philochorus archippi atteníenſiū principis tpe centū
& octuaginta annis poſt captiuitatē troianam. Apollodorus ducentis & quadraginta
poſt troiana tempora/nōnulli in prima olympiade quadringentis annis poſt illii euer-
ſionē/alii Archilochi æqualē fuiſſe cōtendūt/qui fuit olimpyade uigeſimatertia tpibus
gygæ regis lydorū. Sed hæc relinquantur. Nam qñ ita cōfuſe de tpibus ſcribitur uni-
uerſa hiſtoria titubat: Sed ponamꝰ Homeꝝ ipſius agamēnonis tēporibꝰ fuiſſe. Moy
ſes.n.modo multo ante tpa nō uerū ēt ante Dardanū fuit utar āt teſtimonio caldæorū
phœnicū & ægyptioꝝ. Beroſos enim uir babylonius ſacerdos multo antiquiorē troia-
no bello Moyſem fuiſſe ſcripſit: Theodotus aūt Ipſicrates Mochus phœnices fuerūt/
quorū hiſtoriā in græcā linguā aditus uir diſertus traduxit ubi ſcribitur troianū bellū
paulo ante tēpora Salomonis fuiſſe ægyptios oēs ſciunt magnā tēporū diligentiā ſem
per habuiſſe: quoꝝ annales Ptolomæus nō rex: ſed mēdeſius ſacerdos a ſacris libris col
legit ac edidit. Is regnante Amoſide apud ægyprios Moyſe duce iudæoꝝ exitū ab ægy
pto fuiſſe affirmat: Amaſimq; fuiſſe tunc dicit qñ Inachus in agris regnabat. Apion ēt
grāmaticus Inachum & Amaſidē eiſdem tēporibus fuiſſe affirmat. Fuerūt aūt ab Ina-
cho ad bellum troianum generatiōes uiginti. Q uare ante Iliacum bellum quadringen
tis ad minus annis ipſum fuiſſe concedendum eſt. Si igitur poſt Inachum omnia præ
clara facinora græcorum fuerunt neceſſario etiam poſt Moyſem fuerunt. Inachus.n.
primus argis ut diximus regauit/deinde phoroneus quando ogygium in attica diluui
um fuit. Apis poſtea deide argiuis Craſſus phorbaſq; regnarūt/quo tpe Actæus a quo
Actæa regio athenienſiū appellata eſt Triopas/deinde argis regnauit qñ prometheus
epimetheus: Atlas: Io/& biſformis cecrops fuiſſe tradunt Poſt Triopā Crotopus re-
gnauit/tēporibus cuius phætōtis incendiū & deucaliōis diluuiū fuit: Sthenalo poſtea
regnante Danaus in peloponenſum uenit & dardanus dardaniā cōdidit/& ex phœni-
cia europa rapta fuerat Danaus poſtea regnauit/deinde lynceus quo regnante proſer-
pina rapit̄. Cadmus thebas cōdidit/qui græcis litteras tradidiſſe una uoce ab oībus di-
citur Minos in Creta regnat. Prœtus poſtea regnauit qñ Eumolpus athenienſibus bel
lum intulit. Deinde Acriſius cuius tēpore a phrygia in græciā pelops trāſiuit. Ioñ Athe
nas petiit. Secūdus Cecrops floruit: Perſeus poſtea regnauit & ꝑclara geſſit facinora.
Euriſtheus Domū Atreus atq; agamēnon q decimo atq; octauo ſui regni āno urbem
troianā expugnauit. Q uare oībus diis ac heroibus græcoꝝ multo uetuſtior Moyſes
inuenitur/& oportet ſeniori a quo iuniores hauſerūt multo magis credere. Nō eni Ho
mero ſolūmodo Moyſes ſupior/uerū ēt oībus qui aliqd apud græcos ſcripſere. Q uip
pe cadmus a quo litteras græci habuerūt multo poſterior Moyſe inuenit̄. Scripſerūt
autē apud græcos ante Homerū: Linus: Philāmon: Thamyris: Amphion: Orpheus:
Muſæus: Demodotus: Phemius: Sybilla: Epimenides cretenſis q ſpartā petiit. Ariſtæ
us: Preconeſeus Abolus: Centaurus: Iſatis: Orimō: Euculus; cyprius Orius: Samius

& Athenienſis pronetida. Linū igitur herculis magiſtrū fuiſſe cōſtat/qui ante troianū
bellū una fuit generatione Tlepolemus eni filius eius cū Agamēnone in iliū militauit.
Orpheus autē æqualis Herculi fuit/quē Muſæus audiuit. Amphio duabus generatiōi
bus troianū bellū præceſſit. Demodocus uero/atq; Phenus alter in Ithaca/alter apud
pheacas troiani belli tpibus uiuebant Thamyris etiā/& philāmon nō āte ipſos fuerūt.
Sed de poetis ſatis dictū eſt. Nūc de his ſcribamꝰ/qui apud græcos ſapiētes habiti ſūt.
Minos igitur qui ſapientia & legū ſolertia cæteris oibus excelluiſſe uidet᷑ Lyncei tēpo
ribus/qui poſt Danū argis regnauit undecima generatiōe poſt Inachū fuit. Lycurgus
autē centū annis ante primā olympiadē leges lacædemoniis dedit. Dracon in olympia
de trigeſima ſexta leges atheniēſibus tulit Pythagoras in ſexageſima & ſecūda floruit.
Oſtendimus autē in ſuperioribus quadringentis & ſeptē ānis poſt Ilii euerſionē olym
piadas incæpiſſe. Tales Vetuſtiſſimus oium/qui ſeptē ſapiētes appellātur in quinqua
geſima uiuebat olympiade. Hæc taceamus/nūc Clemētē audiamus. Apion inquit grā
maticus uir hiſtoriarū peritiſſimus/qui pliſtonices nominatus fuit acerrimus iudæorū
hoſtis a deo ut etiā aduerſus eos uolumē ediderit nec iniuria/ægyptius eni erat Ptolæ
meū Mendeſiū ſacerdotē/qui tria uolumina de rebus geſtis ægyptiorū edidit teſtē ad
ducit/ꝙ Amoſis/ qui auarin ægyptioꝝ urbē euertit/& Inachus argiuoꝝ rex eiſdē tēpo
ribus fuerūt. Quo quidē Amoſide regnāte ab ægypto Moyſe duce iudæos ꝓfugiſſe
cōfirmat. Rex āt argolicas/quæ ab Inacho cæperūt Dionyſius Halicarnaſeus in libro
de tēporibus oium græcarū rerū uetuſtiſſimas fuiſſe oſtēdit. Ab Inacho autē ad troia
na tempora uiginti generatiōes cōnumerant᷑/anni ad minus quadringēti. Aſſyriorū āt
regnū antiquius cæteris oibus fuiſſe cōſtat/cuius quadringenteſimo atq; ſecūdo anno
trigeſimo ſcilicet atq; ſecūdo Beluchi octaui Moyſe ducēte populus ab ægypto exiuit:
Inacho argiuis & Amoſide in ægypto regnante. Poſt Inachū phoroneus argis regna
uit quando ogygiū fuit diluuiū/& Egialeus in ſycione regnauit a quo Sicyoniū regnū
incœpit/tunc et cretus primus qui in creta regnauit: Acuſilaus uero Phoroneū omniū
hominū primū ait fuiſſe/unde Phoronidos poeta mortaliū patrē appellat. Sed ab Ina
cho ad Agamēnonē uiginti generationes fuerūt. Decimo aūt & octauo anno Agamē
nonii regni troia euertitur: Demophonte Theſei filio athenienſibus regnāte/fuit autē
Theſeus imitator Herculis generatōe una ante bellū troianū. Ita Moyſes ante Diony
ſii iudæos tranſlationē ſexcētos & quattuor annos fuiſſe inuenitur. Perſeo eni regnāte
trigeſimo iam atq; ſecūdo āno/ut Apollodorus in libro de tēporibus ſcribit. Dionyſiꝰ
hoiem exiuit/a quo ad Herculē & Iaſonē alioſq; græcoꝝ heroas/qui in argo fuerūt ſe
xagintatres anni colligunt᷑/quibus cū etiā Aeſculapius: atq; Dioſcuri ut Rhodius apol
linius in argonautis teſtatur fuerūt. a regno autē Herculis in argis uſq; ad tranſlationē
ſuā & aeſculapii iudæos triginta & octo anni fuerūt apollodorus ſcribit/hinc āt ad Ca
ſtoris & Pollucis aſſumptionē anni. liii. quādo etiā troia euerſa fuit. Verum quoniam
ut Heſiodus cæteriq; poetæ dicūt Semele Cadmi filia Dionyſium peperit. Cadmus au
tem Linceo regnante Thebas petiit: & litteras græcis tradidit. Patet etiā teſtimōio poe
tarum qua ætate Dionyſius fuit. Leo uero qui de ægyptiorum diis conſcripſit Iſidē Ce
rerem eſſe affirmat/quæ Linceo regnante fuit undecia generatione poſt Moyſem. apis
uero argiuorum rex ut ariſtippus in prio arcadicæ hiſtoriæ ſcribit mēphin in ægypto
condidit/quem Ariſtæus argiuus Serapidem appellatum aſſerit/hunc ab ægyptiis diui
nos honores conſecutum non ignoramus. Nymphodorus autem amphipolitanus in
tertio de aſiaticis legibus Apim taurum mortuum in ſoro græce quod latine arcam di
cere poſſumus poſitum. Soroapim ac inde Serapim appellatum fuiſſe contendit. Fuit

autē Apis tertius ab Inacho. Latona uero Titi tēporibus fuit/quē Tantalo æqualē fuiſ
ſe oēs teſtant᷑. Zectus uero atq; Amphion muſice inuētores Cadmi tēporibus fuere.
Nam & ſi Phemonœ oracula cecinıſſe Acriſio dicatur/tñ poſt Phemonœm .xxvii. an-
nis Orpheus Muſæus & Linus Herculis magiſtri floruerūt. Homerus autē ac Heſio
dus multo iuniores bello troiano extitere. Lycurgus uero & Solon legū apud græcos
cōditores/& ſeptē ſapiētes: Pherecides etiā Syrius & Pythagora circiter primæ olym
piadis tēpora ut diximus fuerūt. Nō ergo ſolū poetis ac ſapiētibus uerū etiam diis græ
corū multo uetuſtior Moyſes inuenitur/uerū quoniā nō græci ſolummodo/ſed iudæi
quoq; de hac diligenter ſcripſerūt/non erit ab re ab ipſis etiā aliquid ſumere. Vtar autē
hoc loco Flauii Ioſephi teſtimonio. Incipiā inquit primo ab ægyptiorū auctoritate ue-
rum quoniā uoces illorū ponere īpoſſibile eſt: Manethi ægyptii/qui græce ſcripſit qui-
q; a ſacris ægyptiorū litteris ut dicit tranſtulit uerba tranſcribā. Hic igitur in libro ſecū-
do hæc de iudæis ſcribit Tuti mei tēporibus inquit ab orientali pte ignoti hoies in ægy
ptū irruperūt facileque ipſam/ac ſine bello cæperūt/quā gentē hycuſſos appellant qd
ſignificat reges/hyc enim lingua ſacra rex dicitur: Vſſos aūt paſtor appellatur/hos nō
nulli arabes fuiſſe opinati ſunt q̄uis multi hycuſſos non reges ut diximus ſed captiuos
paſtores ſignificare aſſerūt. Hyc enim cū aſpiratiōe ægyptiorū lingua captiui dicūtur/
quod mihi ueriſimilius uideretur. Iſti tenuerūt ægyptū quingētis atq; undecim annis/
deinde cū pellerētur locū occuparūt/cui nomē auaris/quo undiq; munito ægyptiorū
impetū euitabāt. Themoſoſſis autē cū obſidendo nō poſſet eos capere cōuenit cū eis
ut libere cū ſuis quo uellent abirēt qui nō pauciores ducētis quadragintaq; milibus ui-
rorū nō in Siriā/quā tunc aſſyrii quorū uires erant ampliſſime tenebant/ſed in eā pro-
fecti regionē/quæ nūc iudæa uocatur hieroſolymā cōdiderūt. Hæc Manetus qui ſecū
dū ægyptias litteras & hiſtoriā duo nobis nō parua teſtatus eſt/primum quod aliunde
noſtri maiores in ægyptū migrarūt/deinde q; ab ægypto mille fere annis ante troiana
tēpora abierūt. Hæc Ioſephus ab ægyptiorū hiſtoria. Phenicū autē teſtimonio etiam
uſus oſtēdit centū.xl.tribus annis ante a Salamone templū fuiſſe cōditū/q̄ a tyriis Car
thago cōderetur. Sed qd opus eſt pluribus uti teſtibus/cū una uoce ab oib9 multo an
te troiana tēpora Moyſes fuiſſe prædicetur: Sed de illis etiā aliquid dicamus/qui poſt
Moyſem fuerūt. Poſt eū igitur Ioſue Iudæorū annis/ut nōnulli aiunt triginta principa
tum tenuit/deinde ut aſſerit ſcriptura ānis octo alienigenæ dominati ſūt poſtea Cotho
niel ānis quinquaginta/deinde Eglum rex Moab ānis decē & octo/poſt quē Aod ānis
octuaginta. Rurſus alienigenæ annis uiginti. Poſt quos Debora & Barach annis qua-
draginta Madinei ſeptē Gedeon quadraginta. Abimelech tribus: Thola uigintitribus
Iaher uigintinouē. Amanite decē & octo. Iephthæ ſex. Eſbon ſeptē. Ealo decem. Labe
don octo. Alienigenæ quadraginta. Sampſon uiginti. Eli ſacerdos quadraginta/ quib9
temporibus troia euerſa eſt. Samuel deinde populū iudicauit/poſt quē Saul regnauit
annis quadraginta. Dauid ſimiliter quadraginta. Salomon etiam quadraginta. Roboā
decem & ſeptem. Abia trib9. Aſſa duodecim. Ioſaphat uigintiquinq;. Iorā octo. Ocho
zias anno uno. Gotolia annis ſeptem. Ioas quadraginta. Amaſſias uigintinouem. Ozi-
as quinquaginta duobus. Tūc prophetarūt Amos: Ionas: Eſaias: Deinde regnauit Io-
lathan annis decē & ſeptem. Achar ſimiliter ſexdecim/huius temporibus olympiades
cœperunt. primuſq; olympio ſtadio uictor argiuus Corylus fuerat declaratus. Achar
autē ſucceſſit. Ezechias annis uigintinouem/tunc Roma cōdita fuit. Deinde Manaſſes
annis quinquagintaquinq;. Amon duobus. Ioſias trigintaunum. quando phophetarūt
Hieremias; Baruch: Olda/aliique nōnulli. Deide Ioachar tribus mēſibus. Ioachim an

nis undecim.ac demum Ezechias annis duodecim. Vrbe deinde ab aſſyriis euerſa tem
ploqꝫ cremato in babylonem populus abducitur: Vbi Dãiel & Iezechiel prophetarũt/
& poſt annos ſeptuagita Cyrus perſarum regnauit/q iudæos libertate donauit/& tunc
Ieſus Ioſſedech filius & Zorobobel Salathielis in patria deducti fundamenta iniecerũt
Angeo/Zacharia/& Malachia ꝓphetantibus/poſt quos nõ fuit amplius apud iudæos
propheta.Cyri autem temporibus ſeptem græcorum ſapientes qbꝰ nullus philoſophꝰ
antiqor traditur floruerũt/quorum Thales mileſius apud græcos primus appellatꝰ eſt
phyſicus/quem audiuit Anaximander.Ipſe quoqꝫ Mileſius & Anaximandrũ Anaxime-
nes mileſius/& hunc Anaxagoras clam cymenius/quem audiuerunt/Pericles/Archela
us/& Euripides/de qbus Pericles opidus & potentia inter athenienſes excelluit.Euripi-
des autem poeticæ arti ſe tradidit/& ſcænicus a nonnullis philoſophus appellatus eſt.
Archelaus autem primum apud lampſacum Anaxagoræ ſcholam ſuſcæpit/deide Athe
nas profectus & multos alios/& Socratem auditores habuit.Anaxagoræ uero tempo-
ribus Xenophanes & Pythagoras fuerunt.Pythagoræ ſucceſſit theano uxor ac Telau
ges & Menaxarchus filii.Telaugem uero Empedocles audiuit/quando etiam Eraclitus
cognomine Scotinꝰ/ideſt latine tenebroſus florebat Xenophani uero Parmenides ſuc
ceſſit:Parmenidi Meliſſus:Meliſſo Zenon eleata:quem aiunt cum tyrannidem depo-
nere conaretur:linguam dum a tyranno ut conſcios diceret torqueret̃/dentibus abſciſ
ſam in faciem eius ſpuiſſe/hunc audiuit.Leucippus:Leucippum/Democritus: Demo-
critum Protagoras temporibꝰ Socratis.Omnes igitur philoſophi græcorum poſt Cy
rum perſarum regem fuiſſe comperiuntur.Cyrus autem.lxx.annis poſt iudæorum ca-
ptiuitatem/ideſt poſt Moyſem mille ac centum fere annis fuiſſe perhibetur/ ita neceſſe
eſt ut fatearis philoſophiam græcorum ac maxime platonicam multo poſteriorẽ Moy
ſe fuiſſe.Plato enim cum Socratem primo/deinde pythagoricos audiuerit omnes qui
ante ipſum fuerant in philoſophia/tum eloquentia/tum prudentia ſuperauit.Floruit au
tem Plato circa finem regni perſarum paulo ante Alexandrum macedonem.cccc.annis
uel paululum plus ante Auguſtum Cæſarem.

¶Euſebii Pamphili de euangelica præparatione Liber undecimus incipit.

q

Vare eum nõnulla ita dixiſſe Platonem oſtendimus/ut apud
hebræorum ſcriptores iuenitur collatione tẽpoꝝ certior eris/
ñ hebræos a græcis/ſed græcos ab hebræis accepiſſe.Quod
aliud pricipiũ facientes iã aggrediemur/oñdemuſqꝫ ſapientes
græcoꝝ iudaicã fuiſſe imitatos doctrinã:ut nullus nos accuſa
re iure poſſit:ſi quos ipſi nõ recte itelligentes imitati ſunt eos
nos ſaluatoris noſtri doctrina & gratia rectius iam itelligen-
tes & admiramur & ſeqmur hoc.n.facto nihil/magni a græ-
cis compertum præter eloquentiam comprobabitur.Oia ue
ro a iudæis atqꝫ barbaris furatos cõmodius dixiſſe nullus admirabitur/ q & eloquentes
& fures fuiſſe non ignoret.Quod i ſupioribus nõ auctoritate noſtra/ſed ſuo ipoꝝ teſti
monio confirmauimꝰ.Non aũt i oibus ſed in pricipalibus/neqꝫ oẽs(longum.n.id eẽt)
ſed pricipem oium Platonẽ id feciſſe confirmabimꝰ,facile nãqꝫ unuſqſqꝫ poſtea per ſe
ipſum conſiderare poterit/ſi a Platone cæteriqꝫ fere oẽs græcoꝝ philoſophi accæperũt/
& plato ab hebræis fundamenta ois bonæ philoſophiæ a iudæis græcos accæpiſſe:ueꝝ
qm̃ apud ipm̃ nonnulla obſcuriora ſunt/expoſitorum eius teſtimonia ẽt non recuſabo.

Illud uero ante omnia dictum ſit/nonnulla Platonem non conuertiſſe/ ſed peruertiſſe/ quod non accuſandi illius/ſed excuſationis noſtræ cauſa dicimus ut non iniuria cæteris contemptis iudaicam amplecti ſcripturam uideamur.

De Tripartita philoſophiæ diuiſione ſecundum Platonem. Cap. I.

O Mnẽ philoſophiã Plato in tris partis/phyſicã/ethicã/logicã partitus eſt.Phyſicã deĩde in ſenſibiliũ doctrinã/& icorporaliũ ſpeculationẽ ſuppartit̃/quã diuiſionẽ ẽt apud iudæos multo ante Platonẽ factã eẽ inuenies/ſed primo quæ Platoni placuerunt ab Attico præclaro platonico ſumã ex eo libro quẽ aduerſus eos cõſcripſit/q Ariſtotelicam habentes ſcientiam platonicã pfiteri nõ audent.Cum igitur tripartito inqt uera pfectaq; philoſophia diuidatur i moralẽ.ſ.& naturalem & logicã/cũq; prima pars & ſingulos hominum probos conſtituat/& domos itegras ad rectã gubernationem reducat/ac populos deniq; diuerſis regendi modis cõſtruat/ſecũda ad diuinarum rerum cognitionem perducat/ipſarum dico quæ primæ ſunt cauſarum altiſſimaꝝ/ & aliorum omnium quæ inde duce natura emanant/cunq; ad harum duarum partium inuentionem atq; cognitionem tertia pars accedat manifeſtum omnibus eſt Platonem primum maxime omnes has philoſophiæ partis uſq; ad ætatem ſuã ſicut membra Penthei diſiectas atq; confuſas in unum corpus atq; animal integrum reduxiſſe.Thales enĩ Anaximenes atq; Anaxagoras de naturalibus ſolũ rebus conſiderarunt.Pittac9uero Periander/Solon/Lycurgus/cæteriſq; iſtis ſimiles de gubernandis hominum cœtibus ſolũmodo conſcripſerunt.Zeno autem & omnes eleatica diſciplia logicæ ſolũmodo ſtuduerunt Plato deinde poſt hos oẽs natus/uir natura præſtans:& uere diuinitus miſſus nullã partẽ philoſophiæ iperfectam reliquit/ſed omnes diligenter complexus nec in neceſſarius defuit/nec ad inutilia delapſus eſt. Verũ quoniã ſingulas philoſophiæ has partes phyſicam.ſ.ethycã atq; logicã Platonem diximus pfeciſſe.Age nunc ita eẽ ut dixim9 comprobemus.Hæc Atticus qbus atteſtatur Ariſtocules peripateticus in ſeptimo eoꝝ librorum quos de philoſophia edidit/his uerbis Plato proprie atq; perfecte præ cæteris omnibus philoſophatus eſt/nam Thalem ſecuti naturales ſolũmodo fuerũt. Pythagorici uero cuncta cælabant.Xenophanes qq; ab eo pfecti ſunt ita contentioſas mouerũt rationes ut confuſionem potius q̃ auxilium philoſophantibus attulerint.Socrates ut & Plato ſcripſit:& prouerbio dr̃ ignem igni addebat.Cum enim natura ingenioſiſſimus eſſet/& de omni re dubitare peritus morales & ciuiles conſiderationes iduxit/& de idæis primũ dicere aggreſſus eſt.Omnes aũt alii partes philoſophiæ tractarũt:quidam medicinam:nonnulli mathematicas diſciplinas:alii muſicam & poeticam:complures autem orationis uim admirari ſunt/quorum alii ſe rhetores/alii dialecticos profitebantur. Socratis uero ſucceſſores uarii atq; contrarii ſibi ipſis fuerunt/alii enim humilitatẽ & turbationũ ſedationem laudabant/alii uoluptatem ſecuti ſunt/ac nonnulli quidem omniũ ſcientiã ſibi arrogabant nonnulli nihil ſe ſcire profitebantur/& alii uel eum infimis conuerſabantur/alii econtra difficiles & ſoli ſecum uiuebant.Plato autem prim9 & recte intellexit/atq; diuiſit/dixitq; primum eẽ de natura uniuerſi negotium/alterum de hominibus/tertiũ de oratione/putauitq; nõ poſſe nos res humanas perſpicere niſi prius diuias itellexerimus/Nam queãdmodum medici cũ membra quædã corporis curare uelit ad totũ prius ſe corpus conuertunt/ſic quis uelit res humanas perſpicere/naturã uniuerſorum prius conſiderare debet(pars enim uniuerſi homo eſt)Bonum etiam duplex eẽ dicebat/alterũ noſtri/alterum uniuerſi principalius autem eſſe bonum uniuerſi;ab illo.n. hoc profluere/quam rationem Ariſtoxenes muſicus ab indis emanaſſe contendit. Indum enim quẽdam ait athenas petiiſſe.Socratiq; colloquentem ab eo quæſiuiſſe quo-

modo & quid faciendo philoſophus eſſet/cunq; Socratis reſpōdiſſet ſi quomodo uiuē dum ſit homini conſideres riſiſſe indum/atq; dixiſſe neminem poſſe recte humanas res intelligere/qui diuinas ignoret. Vniuerſam igitur philoſophiam plato in phyſicam/ciuilem & logicam partitus eſt. Hæc Ariſtoteles.

¶De Morali hebræorum philoſophia. Cap. II.

h Anc tripartitam partitionem ſi diligenter attenderis multo ante Platonem hebræos perſpexiſſe non ignorabis. In primis enim moralem partem ſummo ſtudio re q; magis q̄ uerbis amplexos fuiſſe iudæos cōſtat. Finem enim bonorum beatæq; terminum uitæ pietatem erga deum arbitrant̄/quem quidem finem præceptis dei conſeruandis nō uoluptate corporum ſecundum Epicurum cōſeq putabāt/ neq; tripartita ſecundum Ariſtotelem bona corporis.ſ.animæ & exteriora æquali lance penſabant/nec ignorantiam omnium rerum/quā nonnulli honeſtiore uocabulo retinētiam appellarunt multi fecerunt/nec deniq; in ipſam animi uirtutem finem poſuerunt. Quid enim ipſa ſine diuia gratia & abſq; pietate ad quietam uitam cōferre poteſt/propter quam a ſpe quam in deo habebant/quaſi a fine dependentes deo gratos ſolūmodo beatos opinati ſūt. Quia profecto cum omnium bonorum largitor deus uitæ fons/& uirtutis origo ſit/ſolus ad beatam uitam eis ſufficit/qui uera pietate ad ipſū tendunt. Vnde ſapientiſſimus ille Moyſes/qui prim9 omnium hominum uetuſtiſſimorum uitas hebræorum conſcripſit ciuilem atq; actiuum uiuendi modum narratione hiſtorica docuit:quam quidem doctrinam ab uniuerſalioribus ita iſtituit/ut deū cauſam auctoremq; omnium quaſi fundamentum iniecerit/& mundi atq; hominis ortum præ oculis poſuerit. Deinde ab uniuerſalioribus ad particularia deſcendens priſcorum uirorum uita ad imitationem uirtutis ac pietatis eorum lectorem hortat̄/præterea cum legum etiam auctor ſumma cum pietate fuerit/certe patet q̄ magnum ſtudium ad corrigendum hominum mores habuerit. Longum eēt ſi prophetarum quoq;/qui poſt Moyſem fuerunt/ uel exhortationes ad uirtutem/uel dehortationes a uitiis recenſere uellemus. Quid autem ſi ſapientiſſimi Solomonis ethicam uellem mō doctrinam traducere? Nam iter alia librum quoq; edidit/quem parabolarū ſeu puerbiorum ꝓpter ſentētiarū breuitatem appellauit. Sed moralem quidem diſciplinam uel anteq̄ prima elementa litterarum græci cognoſcerent/ſic abſolute perfecteq; re potius q̄ uerbis iudæi retinebatt.

¶De Rationali iudæorum philoſohpia. Cap. III.

r Ationalem uero partem non ut græci cauillatiōibus & ficta oratione diſcedebant/ſed ipſius ueritatis recte percæptione/quam quidem ueritatem diuinit9 illuminati adinuenerunt. Hac rationali doctrina ab ieunte ætate ſacratum rerum & utiliſſimarum narratione hiſtoriarum/cātuum odarumque inertia compoſitione enigmatum quoque: & ſpeculationis allegoricæ diſerta eleganti que oratiōe ſuos erudiebat. Erant enim legum ſacrarum ac enigmatum apud eos expoſitores/quos ſecundarios ſolebant nuncupare. Vnde ſapiens quoque. Salomon in parabolarum initio quaſi cauſam libri hanc eē dixit/ut ſcirent ſapientiam & diſciplinam/intelligerentq; uerba prudentiæ/ac ſuſciperent eruditionem doctrinæ iuſtitiam/& iudicium & æquitatem/ut detur paruulis aſtutia/& adoleſcentibus intellectus: Audiens ſapiens ſapientior erit & intelligens gubernacula poſſidebit: Animaduertet parabolam & obſcura uerba dicta ſapientiæ/tum etiam enigmata eorum. Ita negotium logicæ accommodatiſſime ad ſapientiam linguamq; ſuam in omnibus prophetarum libris/ſi libros diligenter legeris profecto inuenies. Quod ſi quis linguæ ſuæ peritiam habebit eloquentiſſimos certe multos eorum oratores fuiſſe putabit. Sūt.n. etiam apud eos artificioſiſſima carmina/ut Moyſi

cantus ille magnus/& centeſim9decimuſoctau9 pſalmus Dauid heroico metro:quod
exametrũ dr̃ cõponuntur.Sunt alia quoqꝫ trimetra & tetrametra:ſed quæ ad dictionẽ
pertinent elegantiſſime grauiſſimeqꝫ/iocũdiſſimeqꝫ compoſita ſunt/quæ uero ad ſenſũ
nulli hoium ſcriptura comparanda:Dei eni ipſiuſqꝫ ueritatis uerba per eos prolata ſũt:
qbus pia doctrina rerũ cognitio/& ſalutaria dogmata cõtinent̃.Argumentũ autem ex
quiſitæ illorũ doctrinæ ab impoſitiõe nominum capi poteſt cuius rei Plato hebræis te-
ſtimonium præbuit.Nam cum Moyſes primus multo anteq̃ philoſophiæ nomẽ græ-
ci cognoſcerent inumerabilia de impoſitione noium dixerit/unde aut natura duce/ aut
dei iudicio nomina eẽ impoſita oſtendit.Plato quoqꝫ non impoſitiõe nuda/ ſed natura
duce cõmode rebus impoſita eẽ noia docet/idqꝫ barbaroꝝ auctoritate cõfirmaſſe uide
tur/hebræos meo qdẽ iudicio ſignificans.Nõ.n.apud alios facile talẽ obſeruationẽ iue
neris.Sic igitur in Cratillo ſcribit/nõ eſt illud nomen quod aliqui(quoniã ita uelint)rei
cupiam iciderint.Sed rerũ quædam cõditio natura duce apud græcos & barbaros no-
minibus promittitur.Et progreſſus aliquãtulum/ergo ita dignum eſt inqt legis quoqꝫ
latorem rationalis partis ac noium impoſitionis ſcientiã habere.Lignarii certe fabri of
ficiũ eſt clauum cõmode ut gubernator iubet fabricari/aliter enim clauus inutilis erit/
legiſlator autem nomen ita eſt inquam.Non ergo uile quidem eſt o Hermogenes re-
cta nominis impoſitio/ſed doctiſſimorũ atqꝫ præſtantiſſimoꝝ uirorũ. Tum Cratillus
recte ais inqt duce nomina rebus accõmodata putans/nec quẽuis hoc facer̃ poſſe/ ſed
illum ſolũmodo/qui ad naturã rei reſpiciens poteſt ad eam nomẽ accõmodare/& poſt
multo intelligo inqt plurima græcos a barbaris ſumpſiſſe/quæ ſi qs quaſi græca lingua
eſſent deducta interpretari uelit nunq̃ rebus poterit adaptare.Hæc Plato.

¶De Commodiſſima nominum apud hebræos impoſitione. Cap. IIII.

Vnc aũt conſidera qũo quæ ipſe uerbo docuit multo ante Moyſes ueluti ſa
n pientiſſimus ac eloquentiſſim9re ipſa præſtitit.Et formauit inquit de9 de hu
mo omnes feras agri:& oia uolatilia cæli & adduxit ipa ad Adam ut uideret
quid uocaret ea.Omne enim quod uocauit Adam aiæ uiuentis ipſum eſt nomen eius/
cum.n.dicat ipſum eſt nomen eius/nihil aliud certe uult dicere/niſi conuenienter ad na
turam rei nomen inditum fuiſſe:Q uod.n.uocatũ eſt inquit hoc eſt in ipſa natura. Nã
& nomen ipſum Adam terrigenam:aut terrenum poteſt ſignificare.Adam.n.apud he
bræos humus dr̃/q̃uis per tranſlationem rubeam corporeamqꝫ naturam ſignificet/ ita
terrigenã atqꝫ terrenũ aut corporalẽ hoiem hac appellatione ſignauit.Sed hoiem.Enos
quoqꝫ appellant quo uocabulo nõ terrenã/ſed rõnalem naturã ſignificant.Proprie autẽ
ſi uerbum de uerbo latine exprimas obliuiſcentem Enos denotar̃ uidet̃:qualis certe na
tura rõnalis corpori alligata efficitur.Q uod.n.uere incorporeũ diuinũ rõnaleqꝫ eſt nõ
ſolum tranſacta recordatur/ſed fururoꝝ propter ſublimitatẽ ſpeculationis habet cogni
tionẽ.Q uod aũt carni coniũctum eſt/quodqꝫ magno corporis põdere premitur igno-
rantia/obliuioneqꝫ inuolutum recte iudæoꝝ ſermo Enos/ideſt obliuiſcentem appella-
uit.Ita.n.iacet apud quẽdam prophetam/quid eſt Enos quod memor es eius/aut filius/
Adã quod uiſitas eũ?quaſi dicat/qd eſt iſte hõ?iſte dicam obliuiſcens quod tu q es deus
memor es eius/q̃uis obliuiſcẽs ſit/aut filius Adã/ideſt terrẽi hois/Ita carnalis hõ Adam
nomine Rõnalis uero Enos appellatione ſignificatur/ſic hebræoꝝ ſermo exquiſitiſſime
nomina deducit.Plato autem hominem hoc eſt Anthropen græce/a uerbo Anathrin/
ideſt uidere atqꝫ recogitare dici opiat̃/ut ſit anthropos/qui recogitat quæ uidit.Rurſus
hebræi uirum heis uocant/quod quidem uocabulum ab hes quod ignem ſignificar de-
ducitur.ut natura uirilis ignea & calida uerbo exprimat̃/fœmina uero qm̃ a uiro ſupta

heſſa.Rurſus Moyſes hebraica lingua cælũ firmamẽtũ appellauit:primum enim poſt
icorporalem itellectualemq; ſubſtantiam firmũ ſenſibileq; corpus eſt.Nomen autẽ dei
proprie ieffabile dicunt eſſe:nec ipſa mente hois cõpræhẽſibile.Q uod uero nos deum
dicimus heloi uocant apud eos robur & potentiã ſignificat/ut ſit nomen dei quaſi oipo
teus.Plato uero deos ideſt græce theos a thei quod eſt currere dici opinant̃.Stellas enĩ
quæ ſemper mouentur deos appellabant.Claroꝝ quoq; hoium appellatiões nõ fruſtra
eẽ poſitas plato contendit.Ita Hectora a cratim ꝙ ſolus troiam ſuſtinebat.Agamemno
na qa ualde menin/hoc eſt perſeueranter cõſtanterq; in rebus pmanſit/appellatos con
tendit.Oreſtẽ qa mõtanus atq; ſilueſter/imanis.n.moribus fuit/cæteraq; ſimiliter accõ
modare conatur.Nẽo ãt ita uiolenta moſayca dicere audebit:ſi didicerit Cayn apud he
bræos iuidiã dici(arſit.n.certe illa iuidia fratris)Abel latine luctũ dicere poſſumꝰ: nam
qa primus oium oium parentibꝰluctũ itulit/hoc noie ab eis diuia quadam prouidẽtia
fuit appellatus.Q uid de Abraam dicam q cum cæleſtium corporum ſcientia maxime
præſtaret.Abraã ideſt latine pater ſuperorum corpoꝝ uocabatur/cũ deꝰab his/quæ ui
dentur ad iuiſibilia protrahens/non uocaberis inqt Abram/ſed Abraã erit nomen tuũ/
quia multarũ te gentiũ patrem poſui/ſed lõgius mõ eẽt extraq; propoſitum diligentius
hæc percenſere:Platonis aũt teſtimoniũ nõ negligamus aſſerentis nõnulla noium diui
na quadam poſita uirtute eſſe.Magno inquit ſtudio in ponendis noibus uigilandũ eſt/
ꝗuis nonnulla eorum diuiniore quadam quã hoium uirtute indita eẽ uideantur/uerum
quod ipſe paucis uerbis dixit id hebræorum ſcriptura/ac primus oium Moyſes ipſius
Abraam Iſaach & Iiſraahel nominibus re ipa diuinitus factitatũ edocuit/riſus.n.Iſaach
interpretatur ineffabilis.ſ.gaudii/quod piis daturũ ſe deus pollicitus eſt:ſymbolum ge
rens/huius quidem filius Iacob Iſrahel a deo appellatus eſt/ab actiua uita ad cõtempla
tiuã uidelicet tranſlatus.Plantator enim Iacob interpretatur/quaſi uirtutis certamia pa
gens atq; percurrens.Iſrahel uero uidens deũ dicitur qualis certe cõtemplatiui hominis
mens atq; intellectus eſt.Non eſt opus longiorem eſſe omnia percurrentem.Cũcta.n.
apud eos nomina ad unguem rebus accõmodata ſunt uſq; ad ipſa prima litteraꝝ elemẽ
ta/quorũ quidem nomina quid græce uelint nec ipſe.Plato adinuenire unꝗ poterit . cũ
iudæorũ etiam pueri/ſi forte interrogarentur quid alpha quod ipſi alpha dicunt ſignifi
cat/confeſtim diſciplinam reſpõdebunt.Betha uero quod ipſi beth uocant domum ut
ſenſus ſit domus diſciplina/ac ſi qs diceret diſciplina atq; doctrina quædam œconomiæ
ac diſpenſationis in cæteris quoq; omnibus hoc ipſum inuenies ut in ſuperioribus latiꝰ
dictum eſt/quattuor quoq; uocales ad unum collatæ ineffabile atq; arcanum dei nomẽ
illis uocabulis cõtineri uulgo apud eos fertur/quod græcorum etiam aliquis ab hebræ
is ſcilicet doctus hic carminibus ſignificauit.

Inuictum magnumq; deum nil molis habentem.
Corpore/cunctorum hominum rerumq; parentem
Dulciſona extollunt ſeptem me carmina uocum:
Ex ſeptemq; meum conſtat uocabulis ipſum
Compoſitum miro ſignorum fœdere nomen. Iehouah.
Aſt æterna chelys ego ſum:quæ montibus acta. 7.
Cælorum dulci reſono modulamine cantus.

Q uid plura:ipſum quoq; gentis nomen a nomine heber deductum eſt/quod tranſitũ
& tranſeuntem lingua eorum ſignificat.Ita ipſa gentis appellatiõe a terrenis ad cæleſtia
tranſire:& a uiſibilibus iſtis ad inuiſibilia cognitionemq; creatoris migrare admonent̃.
V nde priſcos illos qui creatori deo uera inhærebant pietate hebræos appellarunt:quid

oportet plura congerentem immorari/ cum apud eos exquiſiuiſſime accommodatiſ-
ſimeq; rebus nomia impoſita ſint:qua ex re maxime ſummam rõnalis partis doctrinam
habuiſſe demonſtratur/cum etiam ſecundum Platonem non cuiuſuis/ſed ſapiẽtis ſum-
meq; dialectici uiri ſit rerum naturæ apte nomen accommodare. Sequitur nunc ut quo
modo in phyſicis ſentiebant hebræi oſtendamus.

ℭDe Phyſica parte ſecundum hebræos. Cap. V.

Aec igitur pars etiam apud deos itellectualium inde corporaliumq; rerꝫ con
h templationem/& ſenſibilium phyſiologiam diuiſa recte a prophetis nõ cõie-
ctura/nec mortalium aliquo/ſed ſancti ſpũs grã docente habebat. Mirũ enĩ
imodicum/cũ opus ſit nõnulla phyſica in libris ſuis ſcripſiſſe ipſos uidemus hinc multa
illis futura prædicta/multa de uniuerſi conſtitutione/multa de aĩalium natura.multa de
plantis naturaliter expreſſa. Moyſes autẽ i ueſtiendo põtifice lapidibus quorꝫ.ſ.uirtutes
optime percæperat non abſq; cauſa utitur Salomon ẽt ſummus phyſiologus fuiſſe ſcri
ptura phibet.locutus eſt.n.Salomon inqt tria milia parabolas/fuerũtq; odæ ipſi⁹ qnq;
milia/locutuſq; eſt de lignis a cedro/q̃ eſt i lybano uſq; ad iſopum:quæ a muris pgredi-
tur & locutus eſt de pecoribus & uolatilibus cæli/& ſerpentibus & piſcibus/& conflue
bant uniuerſi audire ſapientiam Salomonis. Hac rõne commotus q librũ ſapientiæ pſo
næ ſuæ iſcripſit. Ipſe enim mihi dedit horũ quæ ſunt ſcientiam ait ueram ut ſciẽtia diſpo
ſitionem orbis terrarꝫ uirtutem elementorꝫ/initium/finem/& medietatem temporꝫ/ipſo
rum temporũ permutationes atq; uiciſſitudines/ſtellarum curſus/anni uolutiões/natu-
ras aĩalium/& iras beſtiarum/uim uentorũ/& cogitationes hoĩum differẽtias plantarꝫ/
& uirtutes radicum/& quæcũq; ſunt abſcõdita & iuiſibilia cognoui/omnium.n. artifex
ſapientia docuit me. Idem rurſus fluentem corporum ſubſtantiam oſtendẽs in eccleſia
ſte ait. Vanitas uanitatum & oĩa uanitas. Quid habet amplius homo de uniuerſo labo
re ſuo quo laborat ſub ſole:& ſubiicit. Quid eſt quod fuit: ipſum quod futurꝫ ẽ. Quid
eſt quod factũ eſt: ipſũ quod faciendũ eſt. Nihil nouũ ſub ſole/cæteros quoq; ſi diligen
ter percurres nõ expertes naturalis doctriæ comperies nec de plantis oĩumq; aĩantium
naturæ ſolummõ uerũ ẽt de cælo ac ſtellis magnam peritiam habuerunt. Non.n.paruã
in libris eorũ iuentionem de urſa & pliade/de orione atq; arcturo/quem græci booten
appellant fieri uidemus. Ad hæc de origie mundi/de oĩ mutatione alterationeq; rerũ de
aĩæ ſubſtantia de rõnalium oĩum natura/de iuiſibili atq; inuiſibili creatura/de uniuerſali
prouidentia ac præcipue prima rerum oĩum cauſa/de cæteriſq; oĩbus/quæ ſola mentis
iſpectione compræhenduntur ita tractarunt/ut ſi græci uoluiſſent/ac potuiſſent tãq̃ iu
niores uetuſtiſſimam eorum doctrinam in oĩbus ſequi/nulla profecto in re fundamen-
tis eorum iactis erraſſet. Sed phyſiologiam duplicem eſſe ut diximus nõ ignorantes eã
qdem partem:quæ de ſenſibilibus eſt nõ omnino offerendam arbitrabantur/præter ne
ceſſarias quaſdam eius partes utputa nõ caſu factum eſſe uniuerſum/nec temere circũ-
ferri:ſed deo auctore uirtuteq; illius ieffabuli gubernari.

ℭDe intellectuali hebræorum phyſiologia. Cap. VI.

E intellectualibus autem quia ſunt/& quæ ſunt/quo ordine/qua uirtute/quo
d diſcrine diſſeparentur/quantum ſcire oporteat ad bene niuẽdum:pieq; ſentiẽ
dum per ſacratiſſimam ſcripturam omnibus qui audire uolunt traditum eſt.
profundum autem atq; occultum rerum iſtarum ſenſum in arcanis reliquerunt/ut hi ui
delicet quærant/qui hæc perſpicere atq; diſcere digni ſunt. Plato autem in intellectuali-
bus etiam atq;.in incorporalibus:ſiue ab illis didicerit quando in ægypto fuit/ubi mul-
ti hebræorum perſis regnantibus iterum a patria expulſi exulabant/ſiue a ſeipſo intelle

xerit ſiue a deo talẽ cognitionẽ habuerit Moyſem hebræorũq; potas ſecutus uidetur.
Deus eni inquit ipſis manifeſtauit cuius inuiſibilia a creatione mũdi creaturis intellecta
cõſpiciuntur/æternaque ipſius uirtus/atq; diuinitas ut excuſari nõ poſſint. Quod ita eſ
ſe uerbis ipſius. Platõis probatur/nã cũ ex perſona dei Moyſes ſcripſerit. Ego ſum qui
ſum ſic dices filiis iſrael. Qui eſt miſit me ad uos/quib9 uerbis aperte ſoli deo eſſe attri-
buit. Cũq; ut diximus. Salomon futurũ eſſe quod fuit/& faciundũ quod factũ eſt/nec
nouũ aliquid eſſe ſub ſole/unde dupliciter ens partiri uidetur. Nã aliud imortale incor-
ruptibile ſtabileq; natura intellectuale incorporaleq;/aliud in fluxu mutatiõe ſemp eſſe
determinat/& ut breuiter colligã cũ ad unũ cuncta iudæi principiũ referãt/unũq; eſſe
abſq; ortu/quod uere atq; proprie appellant ens corporaliũ oĩum atq; incorporalium
cauſam/uide quomodo nõ ſolũ ſenſum/uerũ etiã uerba ipſa Plato expreſſit. Quid eſt
inquit quod ſemp eſt ortũ nõ habens? & quid quod ſemp fit/eſt autẽ nunq̃? Illud certe
mente ac ratione percipitur eodẽ ſemp ens modo/hoc uero irrationali ſenſu cõprehen
ditur/ortum occidit/uereq; & ſtabiliter nũquã ens eſt. Ita quod a Moyſe breuiter dici-
tur percuntatiõibus latius explicauit. Sibi eni ipſi reſpondent dicẽs mente ac ratiõe cõ-
præhẽdi. Illud uero Salomonis quod fuit ſcilicet quodq; futurũ eſt p ortũ & occaſum
expreſſe/quibus ſubiicit. hæc eni oĩa erat ſcilicet ac erit tẽporis partes ſunt/quæ non re-
cte ad æternam ſubſtantiã trãſferimus/cui eſt ſolũmodo uere accõmodatur. Erat autẽ
& erit fluentibus ſolũ uere adaptatur. Nam quod ſemp eodẽ ſe habet modo cũ icorru/
ptibile ſit atq; imobile/nec ſeneſcit tempore/nec fuiſſe aut fore uere dicitur nec aliquid
eorum quæ ſenſibilibus accõmodãtur recte illi adaptatur. Species.n.iſtæ ſub tempore
ſunt quod in æternitatẽ circulari ac ordinato motu imitari uidetur. Verũ ne quis male
me forſan Platonis uerba itelligere ſuſpicetur a præclaro Pythagoreo℞ Numenio hu-
ius rei probationẽ aſſumã/qui ſic in ſecũdo uolumine de bono ſcriptũ reliquit. Age igi
tur inquit quantũ poſſumus proxime ad ipſum ens accedamus/ dicamuſq; ipſum ens
nec unq̃ nõ fuiſſe/nec unq̃ non futurũ/ſed eſſe in determinato præſenti tempore ſolũ.
Quod quidẽ præſens ſic intellectũ æternitatẽ appellamus. Præteritũ enim tẽpus præ
terit iam & nõ eſt/futurũ uero nondũ eſt/ſed uẽturũ uidetur. Quare ſi præteritũ atq;
futurũ ipſi enti accomodabitur ipoſſibile quoddã euenit idẽ eſſe uidelicet/& non eſſe:
Tranſiuit eni quod fuit/& nondũ peruenit quod futurũ eſt. Ipſum autẽ ens eſt/erit er
go & nõ erit. Ipſum ãt ens uere eſt nec localiter unquã mouebitur/nec eni ſurſum aut
deorſum/nec ante/aut retro/nec ad dextrã/aut ſiniſtrã/nec circa medium mouebitur.
Satus ergo ipſi cõuenit quoniã eodẽ modo ſemper ſe habet. Et poſt pauca dicam nec
me quiſpiam derideat incorporeæ rei nomen ſcire contẽdentẽ. Eſt enim nomen eius eſ
ſentia & ens/nec enim factũ eſt/neq; corrumpetur/nec motũ ullum ſuſcipit. Simplex
præterea eſt atq; incõmutabile in una eademq; ſimpliciſſima idæa cõſtitutum/nec uo-
luntate ſua/nec alio cogi poteſt ut ab identitate ſua recedat. Plato quoq; in Cratillo ait
ſimilitudine rerum nomina eſſe imponenda. Sit ergo nomẽ intellectualis incorporeæ
æternæq; ſubſtantiæ ipſum ens. Hæc maioris cuiuſdã inuenta fuiſſe puto potentioris
uiri/q̃ Plato fuit utputa pythagoræ. Plato quoq; dicit. Quid eſt quod ſemp eſt & or-
tum nõ habet? & quid quod ſemper fit/eſt autẽ nunq̃? illud certe mẽte ac ratione perci
pitur hoc irrationali ſenſu & æſtimatione cõpræhenditur/factũq; tranſiit & uere ſtabi
literq; nunq̃ ens eſt. Percunctatus igitur quid ſit ipſum ens abſq; origine ipſum eſſe re-
ſpondet/mutatur enim quod oritur quod autẽ mutatur æternum eſſe nõ poteſt/dein-
de progreſſus aliquantulũ ſubiicit. Si ergo ipſum ens æternũ atq; immutabile eſt/nec
exit unq̃ a ſe ipſo/ſed eodẽ modo ſemp ſe habet/hoc profecto eſt quod mẽte atq; rõne

percipitur.Corpus aūt fluit/cūq; trāſierit nō eſt.Q uare hoc quod ſenſu atq; æſtimatio ne pcipitur utq; populo dicit ortū occidit/uereq; nunq̄ ens eſt.Hæc Numenius nō iniuria ergo dixiſſe ipſum fertur/quis enim eſt Plato q̄ Moyſes attice loquens.

¶De Ei uerbo græco ex Plutarcho. Cap.VII.

V autē conſidera quomodo & moſaice theologiæ & aliis etiā uerbis/ quibus deus a ſcriptura dicere introducit̄.Ego ſum dominus deus ueſter & nō ſum mutatus & prophetæ illi qui dicit.Tu autē idem ipſe es & anni tui nō deficiēt Conſidera igit̄ ſi Plutarchus in libro in quo ſenſum Ei uerbi græci/quod in delphici tēpli prophylæis ſcriptum erat/quodq; aut ſi aut es latine ſignificare poteſt his quæ diximus cōuenienter exponat his uerbis nō numerū/neq; ordinem/nec coniunctione aliquam/nec aliud aliquid imperfectum ea dictiōe ſignificari exiſtimo.Ser perfecta quædam ad ſalutantē deum mihi reſpōſio uidetur una cum uoce ad diuinæ uirtutis memoriam reſpondentem cōuertens.In eodem enim loco ſcriptum eſt.Cognoſce te ipſum/ quod deus accidentes ſalutando cōclamat/ac ideo uiciſſim nos reſpondētes dicimus ei quod eſt es/per quam uocem quaſi ueram & ſoli deo accōmodata ſalutanti dei reſpondemus.Nobis.n.uere eſſe accōmodari nō poteſt.Natura.n.noſtra inter ortum & mortem conſiſtens inſtabilis quædam/& quaſi phantaſtica eſt/nam ſi mentem collegeris/ ac ipſam cōpræhendere omnino uolueris/quemadmodū aqua manibus hauſta quanto magis premitur tanto citius defluit.Sic mutabilia cuncta quanto magis ratio perſequitur/tanto magis amittit.Cum enim omnia ſenſibilia in fluxu ſint continue fiūt atq; corrumpuntur/nec eadem unq̄ permanere poſſunt.Fluuium autē eundem bis intrare ſecundū Heracleum impoſſibile eſt/quare nec mortalem ſubſtantiam ſi iterato cōſideres eandem habitu eſſe dices.Sed mirabili cōmutationis uelocitate modo diſſipat̄ modo cōtrahitur.Immo uero nō recte dixi modo & modo/cum ſimul aliud aſciſtat/aliud perdat/& aliud habet ab ea.Ita nūq̄ adeſſe puenire poteſt/nunq̄.n.generatio eius ſtat/ ſed embryo a ſpermate/deinde infans/puer/adoleſcens/uir.ſenex/decrepitus/ac qbuſli bet primis corruptis ætatibus ad nouas ueniens tādem oino moritur.Ridiculoſi ergo ſumus homines unam timentes mortem qui multotiens iam mortui ſumus/& ſæpius moriemur.Non.n.extinctio ignis aeris ſolummodo generatio eſt ut Heraclitus dicebat/ſed apertius hoc ipſum in nobis quoq; uidetur.Corrumpitur.n.iuuenis in uirū uir in ſenem puer in iuuenem/iſans in puerum/& qui heri fuit in eū qui eſt hodie/quiq; hodie eſt in craſtinum/manet autē nullus idem.Nullus.n.eſt idem/ſed uno momento circa fantaſmata unum & cōmunem materiam influentē ac refluentem omni momento cōmutamur.Q uomodo.n.ſi ſumus idem aliis nunc qui antea gaudemus:̄ Alia modo amamus atq; odimus/alia laudamus atq; uituperamus/aliis uerbis utimur/aliis paſſionibus mouemur/nō eandem figuram/nō eandem de rebus ſententiam habentes:̄ Nō enim poſſibile eſt ſine cōmutatione aliis nunc q̄ antea cōmoueri/nec qui aliis atq; aliis mutatur idem profecto eſt q̄ ſi idem nō eſt nec eſt/ſed fluit cōtinua mutatiōe.Senſus autē ignorantiæ ipſius entis fallit̄/& eſſe putat quod non eſt.Q uid igitut uere ens eſt:̄ quod æternū eſt/quod ortum nō habet/quod incorruptibile/quod nullo tēpore mutatur.Mobile nāq; tempus eſt/& mobili materia cōiunctum fluit ſemper & quaſi corruptionis atq; generatiōis uas nihil retinet.Vnde prius atq; poſterius & fuit & erit nihil omnino ſunt.Q uod uero ex tēpore eſſe uidetur/quo adeſſe dicimus & nunc dicimus hoc ipſum tanq̄ fulgur ueolciter tranſit.Q uare cum tempus mēſuram ſenſibilium ſit/ cūq; ipſum nunq̄ ſit apte dicemus ipſa ſenſibilia nunq̄ permanere/nec entia eſſe/ſed gigni atq; corrumpi ſecundū menſurantis naturā.Erat igitur & erit ipſi enti accōmodari

non poſſunt. Tranſitum.n.hæc & mutatione rei ſignificãt. Deus aũt ſi fas eſt dicere nec eſt in tẽpore aliquo/ſed in æternitate immobili/cui9 nihil prius nihil poſterius/nihil futurũ/nihil præteritum eſt/ſed cũ unus ſit ens in uno nunc illud quod eſt ſemp repleuit. Solũ igitur ipſe eſt uere ens/quod nec fuit/nec futurũ eſt/nec icæpit/nec ceſſabit & ſic ipſum colere ac ſalutare oportet/aut certe ita intelligendũ eſt queadmodũ nonnulli priſco℞ dicebant ei pro es accipientes/& unũ ſupplentes ut ſit tu ſolus unum es. Nõ enim multa deus eſt ut ſinguli noſtrũ ex innumerabilibus fere cõpoſiti/ſed unũ eſt uere ens. Diuerſitas.n.cũ differentiam in ente faciat in ortum non entis peruenit.

¶ Q uod deus ineffabilis eſt. Cap. VIII.

P Ræterea cũ Moyſes oẽſq; prophetæ ineffabilem rem intellectuq; ſolũ percæptibilẽ deũ eẽ doceant/huiuſq; rei ſymbolũ ſcriptum apud eos quattuor uocalibus nomen dei feratur quod proferre non poſſunt. Cõſona his.n. Plato in magna epiſtola dicit. Fabile inqt nullo modo eſt/ſed ex multa inhæſione inhærẽtiaq; ut ita dixerim circa rẽ ipſam & uitæ & integritate repente quaſi ab igne accenſum lumẽ aio inaſcitur quod ſe ipſum alit/hoc qdem lucis exemplum multo pri9 ante Platonem hebræorũ propheta protulit dicens. Signatum eſt ſup nos lumẽ uultus tui domine/ dediſti lætitiam in corde meo/& rurſus/& in lumine tuo uidebimus lumen.

¶ Q uod deus unus eſt. Cap. IX.

M Oyſes unum eẽ ſolũmodo deum docuit. Audi enim dicit Iſrahel. Dominus deus tuus unus eſt. Plato quoq; i Timæo cælũ unum & deũ unũ eẽ dicit his uerbis. Vtrum igitur recte unum cælum eſſe dicimus/& deum unum eẽ dicimus/an multos inumerabileſq; dicerẽ rectius erat? Vnum inqt certe ſiqdem ad exemplar creatum eſt. Q uod.n.intellectiua continet ai alia duplicatũ eſſe non poteſt. Q ui & ſi ſecundũ aliorũ conſuetudinẽ plures nonnunq̃ eſſe deos dicere uideatur/ab epiſtola tñ ad Dionyſium ubi deorũ nomẽ ea℞ epiſtola℞ facere principium dicit/quas negligenter/& ad grãm aliorum non ex animi ſui ſententia ſcripſerit/ab unius uero dei noie illas incipere quas ſtudio ſuis edidit aperte patet unum deum putaſſe. De ſigno inquit epiſtola℞ quas cũ ſtudio mitto/& quas non recte arbitror te meminiſſe. Aduertendũ autẽ eſt tibi diligenter quia multi a nobis litteras petunt/quos repellere non poſſumus Cum ergo ſtudio & ex ſententia ſcribimus animi deus principium epiſtolæ præbet. Cũ aũt non/non deus ſed dii. In legibus uero a priſcis id ſed didiciſſe his uerbis oñdit. Deuſ igitur ut a priſcorum ſermone accæpimus cum principiũ finem & medium rerum oĩum contineat recte omnia natura perfectus determinat/cui ſemp adhærent iuſtitia ſeuera ultrix eorũ qui diuinã legem contẽnunt/quã qui ad beatitudinem erigitur humiliter ſeruat. Si quis aũt arrogantia elatus pecuniis aut dignitatibus efferẽ uel fortuna corporis & iuuentæ amentia incenſus aium deturpat/& quaſi nullo principe ac duce indigens ipſe aliis poſſe ſe præeſſe arbitratur/is derelictus a deo uniuerſa cũ ſodalibus ſuis pturbat/& multis magnus quidem uidetẽ breui autem diuinitus deiectus ſe ipſum domũ patriaq; ſuã ſimul euertit. Hæc Plato. Tu autem quod dixiſti dixit principium finẽ & medium rerum a deo contineri illi prophetico conferas. Ego deus primus. Ego etiã poſt hæc. Q uod uero natura perfectus determinat dixerit illi ſimile rectitudines ſciuit facies eius. Q ui aũt dicit iuſtitiam deo adhærere ultricem eorum qui diuinã negligunt legem illi conſentaneum iuſtus dñs & iuſtitiam dilexit/& mihi uindictam & ego ulciſcar dicit dominus. Q uod humiliter deo adhæret/q ad beatitudinem erigitur illi compar eſt poſt dñm deum tuum ambulabis/& deniq; q, a deo derelinquatur, qui arrogantia effertur illi omnino quadrat. Deus ſuperbis reſiſtit/humilibus autẽ gratiam præbet

& lætitia impiorum caſus ſingularis. Sed hæc quidem de uno deo dicta ſufficiāt.

❡De Verbo. Cap. X.

Vnc de unigenito filio dei/quē uerbum dñm & deū ex deo hebræorū ſcriptu n ra eſſe denotat dicendū eſt. Moyſes igit̄ apertiſſime domini appellatione bis poſuit dicens. Et pluit dñs a domino ignē & ſulphur/ubi bis quattuor uocalium ineffabilem concurſum quo ineffabile nomen dei ſignificatur conſcripſit. Et dauid quoq̧ & ꝓpheta & rex iudæorū in pſalmis ſcripſit. Dixit dñs domino meo ſede a dextris meis. Quomodo eni a dextris domini dominus ſedet niſi duas perſonas intelligamus? Quā quidē rem alibi apertius dicit. Deum omnipotentē & creatorē oīum eē dextris aſſidentem patris declarans. Verbo inquit domini cæli firmati ſunt. Saluatorem quoq̧ ipſum omniū/qui eū ſuſcipiunt his uerbis oſtendit. Miſit uerbū eius & ſanauit eos/filiꝰ etiam eius Salomon uocabulo ſapientiæ ꝓuocabulo uerbi uſus hæc ex perſona ipſius ſapientiæ dicit. Ego ſapientia conſiliū atq̧ cognitionē fabricata ſum. Et poſt pauca dñs poſſedit me initio uiarū ſuarū anteq̄ quicq̄ faceret a principio ab æterno ordinata ſum / & ex antiquo anteq̄ terra fieret: nec dum montes graui mole cōſtiterant. Ante colles ego per turiebar/quādo præparabat cælos aderā/& alibi. Eſt in illa ſpūs itelligentiæ: ſanctꝰ: unicus/multiplex ſubtilis/mobilis/diſcretus/incoinquinatus/omnē habēs uirtutē/oia proſpiciens/per intellectuales omnes ſpiritus mundos atq̧ ſubtiles ingrediens omnibus.n. mobilibus mobilior eſt ſapientia/tranſit autem ingrediturq̧ per oia propter munditiā. Vapor.n.uirtutis dei & emanatio gloriæ omnipotentis ſincera/& ideo nihil inquinatū in illa incidit. Fulgor enim eſt lucis æterne/& ſpeculum immaculatum dei maieſtatis & imago bonitatis illius attingit autē a fine uſq̧ ad finem fortiter/& diſponit omnia ſuauiter. Hæc a priſcis iudæorū auctoribꝰ modo ſufficiant. Philonem etiam audias/quis non recte in omnibus/dilucidius tamē hæc ita exponētem ut iure quis credere poſſit non alium eſſe ſcripturæ ſenſum quā eccleſia prædicat in libro.n.quem inſcripſit quod peiora ſoleant melioribus inſultare his uerbis uſus eſt. Decet omnes qui ſcientiam quærunt ad deum patrem mentem erigere. Si uero nequeunt ad imaginem ſaltem eius ſcilicet uerbum ſacratiſſimum. Item in eodem/& ſi nondum aliquis filius dei appellari dignus eſt/ſtudeat tamen ad primogenitum eius uerbum angelis omnibus antiquis/& quaſi principem angelorū in ultionē ſequi. Origo eni & deus & uerbum & imago ad quā homo creatus eſt & iſrahel iudæus appellatur. Quare paulo ante profuſior ad laudes eorum fui/dicunt oēs nos unius hoīs filios eſſe. Nam & ſi nondū digni ſumus exiſtimari dei filii/ſumus tamē perpetuæ imaginis eiꝰ uerbi uidelicet ſacratiſſimi. Dei eni imago eſt uerbum antiquiſſimum/ percæpimus ēt a quodam Moyſi ſodaliū dictum eſſe. Ecce homo cui nomen eſt oriens/noua inauditaq̧ appellatio/nec rei conueniens ſi ex aīa & corpore hoiem dici putabis. Sin uero incorporalem illum qui diuinam habet formam intelliges cōmodiſſime oriens nec noie appellatus eſt. Hunc eni primum filium pater omnium oriri fecit/quem alibi primogenitum nominauit. Filius quoq̧ patris uias imitatus/& ad primitiua illius exemplaria reſpiciens ſpecies rerum formauit. Nunc Platonem audiamus/qui huiuſmodi uerbis in epimenide uſus eſt. Laudem autem non qdem alii anno/alii menſe/alii nullo in tempore in quo polum ſuum tranſcurrit mundum. Vna efficiens/quem uerbum illius ordinauit/quod rerum oium eſt diuiniſſimum. Et in epiſtola ad tres ſibi amiciſſimos Hemiam dico/Horaſtum & Coriſcam his uerbis cautiſſime ſacratiſſimum hoc dogma illis commendauit. Hanc inquit epiſtolam omnes tres una legetis/uel ad minus duo communiter totiens quotiens poteritis. Oportet enim uos uni hac lege iureiurando confirmata diligentia eleganti/& ſtudio eiuſq̧ ſorore doctrina/ ut

per deum pricipem oium præſentium & futurorũ/& per patrem & cauſam pricipis & dñm iuretis. Quæ ſi recte philoſophantur clare quantum hoĩ contigere poteſt cognoſcemus. Nonne tibi uidetur Plato hebræorum ſcripturis inſudaſſe? Vnde nãq; ipſe quã ab hebræis diſcere poſſet patrem & dominum deũ appellare ac deum pricipis & dñi patrem noiare. Aut quis unq̃ apud græcos a diuiniſſimo uerbo mundum dixit eſſe ordiatũ: Quod ſi platonicorum teſtimonio philoſophi ſententiam confirmari cupis Plotinũ audi quid in eo libro dicat/quem de tribus hypoſtatibus a qbus oia pricipium habent iſcripſit: mundum inqt hunc ſenſibilẽ ſi qs admiratur magnitudinem / pulchritudinem & perpetui motus ordinem conſiderans/& deos qui ſunt in eo alios uiſibiles/alios iuiſibiles/dæmonas etiam/aialia/plantas/cæteraq; oia ad primitiuum exemplar mente aſcẽdant/& ibi cuncta itellectualia contempletur/eorũq; oium æternam mentem atq; ſapiẽtiam præſidentẽ/& paulo poſt ſubiungit dicens. Quis igitur hunc genuit? Ille ſimplex ſcilicet qui ante hunc eſt/q cauſa eſt ut ille ſit & tantus ſit qui numerum facit. Non.n.numerus primus eſt. Ante dualitatem.n.unum eſt:deide dualitas eſt ab uno nata/& pgreſſus aliquantulum addit/quomodo igitur & qd itelligendum eſt circa illud quod ſtabile manet. Splendorem.ſ.ex illo/ex illo autem manente ſicut ſplendẽtem lucem ex ſole. Ita ex eo ſemper profluentem/ex manente autem uniuerſa etiam quæ ſunt ab ipſo inq̃ manente progrediuntur/& ab eius uirtute ſubſtantia eorum neceſſario dependet. Imago igitur primitiui eſt unde nata eſt. Sic ignis caliditatem ſuam & nix frigiditatem non in ſe ſolummodo continet: ſed extra etiam producit/maxime autẽ quæ odorem emittunt iſti rei teſtantur/quæ donec ſunt emittunt qdem circa ſe/quo qui propinqui ſunt perfruuntur/oia etiam quæ perfecta ſunt generant/quare quod ſemper eſt & ſemper perfectum eſt ſemper generat/& quod ex eo generatur perpetuũ eſt quis & minora etiam / quam ipſe ſit generat. Quid igitur oportet de perfectiſſimo dicere/aut de maximo poſt illud/ maximũ autẽ & ſecundũ poſt illud itellectus eſt/itellectus.n.itelligit/& eget illo ſolummodo. Illud autẽ hoc non eget/& quod a ſummo itellectu natum eſt itellectus eſt/Melior autem oibus itellectus eſt/quoniã oia poſt ipſum/& poſt pauca/ amat autẽ omne quod genuit/& maxie quando ſola ſunt generans & generatum. Quando autẽ ẽt optimum eſt illud quod genuit neceſſario cum illo ſimul eſt/ut in eo ſolummodo quod ali9 eſt ſeparetur. Imaginem.n.illius itellectum eẽ dicimus/& progreſſus ſubiicit iccirco etiam Plato terna oia eſſe circa regẽ dicit/primũ circa prima/deinde circa ſecunda & tertio eſſe tertia/ipſam quoq; cauſam rerum patrem habere dicit cauſam rerum itellectum appellans. Creatorem.n.itellectum eſſe cenſet/& ab hoc aiam eſſe creatam in illo cratere. Cum igitur cauſa itellectus ſit ipſum bonum quod ultra itellectum & ultra ſubſtãtiam eſt patrẽ eius appellat. Multis aũt in locis ipſum ens/& itellectum ipſum idæam noiat. Cognouit igitur Plato ex ipſo bonũ itellectum eſſe/ex itellectu uero aiam/& ſermones hos non eſſe inanes/nec modo/ſed a priſcis temporibus non ita explanate dictos/poſteriores autem ſermones expoſitionis pacto eſſe factos. Teſtibus uero ꝙ hæc opinio priſca ſit ſcriptis ipſius Platonis utemur. Hæc Plotinus. Numenius etiam in libro de bono his uerbis utitur. Qui de primo atq; ſecundo deo qcq̃ itelligere gliſcit ſingula prius ordine diſtinguere debet/aliter enim ſui ſtudii theſaurum effundit/quod ne patiamur deo huius orationis duce inuocato ut cogitationis noſtræ theſaurum eliceat incipiemus. Orandum autem prius eſt deinde diſtinguendum. Deus primus quidem cum in ſemet ipſo ſit indiuiſibilis ac ſimplex eſt. Deus autem ſecundus & tertius unus eſt/& materiæ quæ dualitas eſt inhærens uuit eam/quãuis diſſeparetur ab ipſa quæ tota cupit & fluit. Et poſt pauca. Nec.n.oportet inqt deum primum creare/ſed creantis dei patrem eſſe.

Et progreſſus aliquantulum primũ inqt deum regem oium ab oi opere ceſſare oportet
Creatorem uero deum oia gubernare dicimus a quo iteriora mẽs mittitur ad oia/ quæ
ad cõmunicationẽ illius ordinata ſunt.Cum igitur ad nos conuerſus deus reſpiciat nos
tum ipſius radiis fit ut uiuamus/corpora quoq; alantur ac uiuant.Cum uero in altitudi-
nem ſuã deus ſe ipſum conuertat/tunc corpora qdem extinguũtur/mens uero uiuit ui/
ta beatiore.Iſta illis pſalmiſtæ ſimilia ſunt.Q uã magnificata ſunt opera tua domine oia
in ſapientia feciſti/impleta eſt terra poſſeſſione tua/omnia a te expectãt ut des illi eſcam
in tempore dante te illi colligent/aperiente te manum tuam oia implebuntur bonitate.
Auertente autem te faciem turbabuntur/auferes ſpiritum eorũ/& deficient & in pulue
rem ſuum reuertẽtur.Emitte ſpm̃ tuum/& creabuntur/& renouabis faciẽ terræ. Q uid
eni hæc ab illis differunt/cum philoſophus aſſerat reſpiciente deo uiuunt ipſi9 radiis aia
lia/conuerſo aũt in ſuam altitudinem extinguuntur:cum rurſus ſalutari doctrina ſalua-
tor noſter prædicet.Ego ſum uitis pater meus agricola eſt/uos palmites.Audi quomo-
do.Numenius cõſentanea iſtis ſcripſit.Q uẽadmodũ inqt agricolæ rõ quædam eſt ad
plantas relata/hoc modo ſe habet primus deus ad creatorem.Primus eni cũ ſemen ois
uitare ſit res oẽs ſeminat. Breator uero plantat & diſtribuit tranſfertq; ad ſingulos nos
quæ inde iacta ſunt.Et aliquantulũ ꝑgreſſus ut oſtendat quomodo ſecundus deus a pri
mo eſt.res qdem humanæ inqt ab eo q dat ad accipientẽ tranſeunt/diuiæ uero a deo dã
tur & ab eo non abſunt/quale qd ſcientia eſt/quã q accipit melior factus eſt/q autẽ de-
dit nihil amiſit.Lucerna ẽt ab alia lucerna ſic accenditur ut prima non extinguatur.Ma-
teria enim alterius ab igne alterius accenditur.Sic & ſcientia non recedit a dãte/& tamẽ
in accipientem tranſiuit/cuius cauſa humana non eſt Subſtantia uero quæ ſciẽtiam ha-
bet idem eſt apud deũ dantẽ & apud accipientẽ.Iccirco Plato quoq; a Prometheo i ho
mines magno quodã ſplendore ignis ſapientiã ueniſſe affirmat:& poſt pauca alia iquit
primi dei uita eſt/alia ſecundi primus.n.ſtat/ſecundus autẽ mouetur/& primus in intel
lectualibus.Secundus in itellectualibus & ſenſibilibus.Nec mireris de his uerbis. Mira
bilius.n.illud eſt quod modo dicam.Nã ſtatum ẽt primi motus aſſero eſſe inatũ/a quo
uniuerſi ordo ſtatuſq; ſempiternus & ſalus in res oẽs tranſfunditur.Idẽ in ſexto.Nã qm̃
non ignorabat Plato creatorem ab hoibus ſolum cognoſci.Primũ autẽ itellectum/quẽ
ens ipſum appellat oibus eẽ ignotũ/iccirco his utitur uerbis/quaſi magna uoce clamet.
Q uem putatis intellectum o homines/non eſt primus/ ſed alius ante ipſum eſt maior
atq; diuinior.Et aliquantulum progreſſus gubernator inquit cum in pelago feratur cla
uo inhærens gubernaculo ſedendo dirigit nauem:oculi uero eius & mens in altum ad
æthera tendunt/ſic uia nauiganti per maria per cælum dirigitur.Non alio modo crea-
tor ne materia repellatur/aut defluat harmonice ipſam ligauit/& tanq̃ naui in ipſa inſi-
det & harmonice dirigit per idæas quaſi per clauum gubernans reſpicitque non in cæ-
lum/ſed in deum ſupiorem/quem ſpeculando diſcernendi uim accipit/quem deſideran
do motionem recipit.Hæc illis ſimilia ſunt/nihil poteſt filius a ſe ipſo facere niſi uideat
patrem facientem.Ita platonici omnes & ante platonicos ipſe Plato ab hebræis ea no-
mina uidentur habuiſſe/quibus excelluerunt/nam etſi non recte intellexerunt/uerbis ta
men ſuis manifeſti ſunt cuncta ab hebræis accæpiſſe. V nde Amelius quoq; illuſtris iter
iuniores platonicos q̃uis Ioãnis euangeliſtæ nomen cælauerit barbarum ipſum quoniã
iudæus fuit appellando uerbis tamẽ eiſdẽ fere utitur dicens.Hoc profecto erat uerbũ/
quo ea quæ ſunt facta ſunt ut Heraclitus ẽt diceret/quid ẽt ipſe barbarus putat in ordi-
ne principii atque dignitate conſtitutum apud deum eſſe/& deum eſſe per quod uni-
uerſa ſimpliciter eſſe producta in quo quæ uiuunt uitam habent/& in corporea ipſum

cadere/& carnē indutū hominē ita uideri ut naturæ dignitas nō lateat/quare rurſus reſolutū in deum redire & deum talē eſſe qualis fuit anteq̄ incorpus carnē & hominē deduceretur. Hæc.n.nō occulte ſed aperte ac nudo capite ut dicitur a barbari iudæi theologia tranſpoſita ſunt. Barbarum.n.neminē alium certe hic q̄ Saluatoris uoſtri euangeliſtam Ioānem appellauit/qui euangelium ſic incipit. In principio erat uerbū/& uerbū erat apud deum/& deus erat uerbū: Hoc erat in pricipio apud deum oīa per ipſum facta ſunt/& ſine ipſo factū eſt nihil. Quod factū eſt in ipſo uita erat/& uita erat lux hominum/& lux in tenebris lucet/& uerbum caro factum eſt & habitauit in nobis/& uidimus gloriam eius. Sed aliū etiam ab hebræis theologū audias / qui eſt inquit imago inuiſibilis dei/totius creaturæ primogenitus in quo creata ſunt omnia/quæ in cælis & quæ in terra ſunt/ſiue uiſibilia/ſiue inuiſibilia. Sed quæ de filio dei dicta a Platonicis ſūt ad hoc uſq; procedant. Cum autē ſcriptura hebræorū cum patre ac filio ſpiritū numeret/ac beatiſſimam ſanctiſſimāq; trinitatē unum deum eſſe ſignificet / quod expreſſius eccleſia & ſentit & prædicat/operæprecium eſt audire in quo enigmate Plato ad dionyſium ſcribens uſus eſt. Dicendum inquit tibi enigmatice cenſeo ut ſi epiſtola excidat q legant non intelligant/ſic enim res ſe habet omnia circa regem uniuerſi ſunt/illius gratia cuncta ſunt. Ille cauſa bonorum omnium eſt. Secundo circa ſecundam/& tertio in tertiis. Hominis igitur anima diſcere gliſit quænam iſta ſunt. Traditur enim ad comparia eius. Hæc qui Platonem exponunt ad primū deum/& ad ſecūdam cauſam atq; tertiam/quam mundi animam eſſe dicunt pertinere arbitrantur. Tertium enim deū mundi animam eſſe dicunt. Diuina uero ſcriptura patrē & filium & ſpiritum ſanctum unū rerum omnium principium eſſe confirmat.

¶De Bono. Cap.XI.

n Vnc de bono quid ſcriptura/quid platonici dicant perſcrutemur. Scriptura igitur ipſum bonum nihil aliud eſſe docet q̄ ipſum deum. Bonus.n.inquit dominus oībus ſuſtinentibus eum/& confitemini domino quoniā bonus/quoniam in ſæculum miſericordia eius. Et Saluator. Cur me īquit dicis bonum? Nemo bonus niſi unus deus. Plato autē in Timæo. Dicamus inquit qua de cauſa uniuerſum hoc a creatore ꝓductum eſt/& cōfeſtim ſubiungit. Bonus erat/bono uero nulla unq̄ ineſt īuidia/quare oīa q̄maxime ſimilia ſibi facere uoluit & in libris de republica. Sol quoq; inquit uiſus quidē nō eſt/cauſa uero ipſius ſic eſt ut ab eo ipſo uideat̄. Sic puta me dicere boni emanationē. Genuit.n.ſimile ſibi/quodq; ipſum in intellectualibus eſt ad intellectum & intellecta/hoc inuiſibilib9 ad uiſum & uiſa. Et poſt pauca. Quod igitur ueritatem rebus cognitis præbet/& cognoſcēti cognoſcendi uirtutē idæā eſſe boni credendum eſt/& rurſus. Non.n.rebus quæ oculis cernuntur uim qua uideātur ſolūmodo a ſole præberi concedes/uerū etiā generationē cremētū alimentū/cū ſol ipſe generatio nō ſit. Sic igitur etiā rebus cognitis nō ſolū ut cognoſcant̄ ſibi a bono ineſt/ueꝝ etiam eſſe & ſubſtantiā ab illo habent/cum tñ ipſum bonū ſubſtantia nō ſit/ ſed omnem ſubſtantiam uirtute ſua excedat/his uerbis Plato ſententiam ſuā māifeſtiſſime aperit/ꝙ intellectuales etiam ſubſtantiæ a bono idest a deo habent ut ſint/& ſubſtātiæ ſint. Bonū aūt ipſum ultra omnem ſubſtantiam cenſet/quare nō ſunt deo conſubſtantiales intelligentiæ/& cum eſſe atq; ſubſtanriā a deo accęperunt creatæ profecto ſunt. Quæ autē creatæ ſunt nefas erit deos putare. cum etiam natura ipſum bonum non ſint/quod uni ſoli uere atq; ꝑ ſe bono attribuitur. Sed Numenium rurſus Platōis ſenſum de bono latius exponentem audiamus. Corporalia inquit a ſignis & ſimilibus quibuſdam cōprehendere poſſumus. Ipſum uero bonum a nullo inſito ſigno/nec a ſimilitudine ſenſibi-

li cōpræhēdi ullo modo poteſt.Q uare neceſſe eſt quēadmodū ſi quis in ſpecula ſedēs
paruā nauiculam ſolam in magno pelago iter nudas acucie uiſus uno intuitu perſpexe
rit/ſic longe a ſenſibilibus iumentis quaſi ſpecula ſedentem ſolū/ita ut nihil penitus ma-
gnum aut paruū perturbet.Sed diuina quædā oium deſolatio ſit ipſum bonū profun-
da tranquillitate ac pace quærere.Inuehitur enim & inhæret ſubſtātiæ quaſi nauiculæ.
Si quis aūt ſenſibilibus detentus ipſius boni quaſi phātaſmatibus mouetur/ac ideo pu
tet bonū ipſum proſpexiſſe uehementer peccat.Nullū enim phantaſma ipſius eſt. Via
igitur atq; ratio intelligendi boni optima eſt ut primū ſenſibilia oia negligantur/deinde
ut in diſciplinis numeri ipſi inſpiciantur ac inde ad intelligendū ipſum ens eleuari.Hæc
in primo libro de bono.In quinto uero ſi eſt inquit ſubſtantia & idæa intellectuale qd/
cuius cauſam intellectum eſſe conceſſum eſt/ſequitur ut intellectus iſte ſolus ſit ipſum
bonum.Nam ſi creator deus generatiōis eſt/ſatis eſt ut ipſum bonū ſubſtātiæ principi
um ſit/cui quidē bono creator deus proportionalis eſt cum ſit imitator eius ſubſtātiæ
autem generatio proportionalis.Imago eni eſt eius & imitatio ꝙ ſi creator generatiōis
bonus eſt/erit ſubſtantiæ creator bonū ipſum ſubſtātiæ conſitū . Cum enim duplex ſe
cundus ſit ipſe & mundū & idæam eius facit cum ſit creator.Q uattuor ergo ſunt pri-
mus deus qui eſt ipſum bonū.Inuitator eius/qui omniū creator eſt/q eſt bonus.Eſſen
tia uero altera quidē primi/altera uero ſecundi/cuius imitatiōe eſt pulcher mundus bo
ni participatione ornatus.Sic Plato bonū primo deo ſolūmodo tribuit.Nam ſi bonus
ſecundus deus eſt/a primo tamē bonus eſt.Seperata uero/& in diuerſis hæc libris po-
ſuit.Seorſum enim circulare creatorē appellauit/dixitq; in Timæo bon9 erat. In libris
autem de republica ipſum bonum boni eſſe idæā cenſet/ut ſit creatoris idæa ipſum bo-
num/qui participatione ſolius primi bonus eſſe probatur .Sicut eni homines dicūtur
hominis idæa ut ita dicā impreſſa & boues bouis/ſic cū creator ſit bonus in participa-
tiōne primi boni.Primus intellectus idæa eius erit/qui eſt ipſum bonum/quæ cum ita
ſe habeant hunc mundum neceſſe eſt imaginem non eſſe alicuius. Intelligentias enim
omnes illud in ſe ipſo continet/ſicut hic mundus nos. Hæc Plato in Timæo/quorum
ſenſum ab eo libro didymi ſumam/quē inſcripſit de placentibus Platoni.Determinata
inquit ſenſibiliū exemplaria idæas appellat/ex quibus ſcientiam & diffinitiones fieri cē-
ſet.Præter enim omnes homines hominem quēdam intelligi/& præter equos omnes
equum/ac cōmuniter præter animalia animal nec generabile nec corruptibile ut quē-
admodum ab uno ſigillo multa ſignantur/& multe uiriles fiunt inde imagines/ſic a ſin
gulis ſenſibilium iudæis multa formantur.Eſt autem idæa perpetua ſubſtantia cauſa &
principium ut ſingularia talia ſint qualis ipſa eſt/& quēadmodum primitiua ſenſibiliū
exemplaria ad hæc corpora præcedunt/ſic quæ omnia in ſe ipſa continet pulcherrima
atq; perfectiſſima huius mundi exemplar eſt/ad quam a creatore deo ab uniuerſa ſub-
ſtantia mundus ſimillime formatus eſt. Hæc Didymus ex ſententia Platonis/quæ om-
nia multo altius ſapientiſſimus ille Moyſes/a quo hæc iſti detorſerunt breuiſſime con-
ſcripſit qui ante hunc ſolē/& ſtellas/& cælum uiſibile quod firmamentū appellat / ante
aridam hanc terrā/ante diem & noctem hanc lucem aliam & diem & noctem aliam a
deo uero creatoreq; omnium facta fuiſſe oſtendit.Propheta quoq; inuiſibilem ſolem
oſtendens oratione deo accōmodata.Timentibus inquit me ſol iuſtitiæ orietur. Ipſam
quoq; iuſtitiam non dico qualitatem aliquam/ſed qualitatis creatricem hebræorum ille
propheta ſignificauit/cum de deo dicat.Q uis ſuſcitauit ab oriēte iuſtitiam uocauit eā
in facie eius? Verbum quoq; in prioribus creatorem ab hebræis appellatum oſtendi-
mus.De quo quidē uerbo hæc apud eo feruntur.Q ui natus eſt nobis ſapientia a deo

iuſtitia & ſanctimonia/& redemptio dicitur enim & uita/& ſapientia/& ueritas/& omnia ſubſtantialiter. Subſiſtit enim & ſapiētia hæc & uerbum hoc ut ab hebræorum ſcriptura docemur/q̄uis Philo iudæus ſcripturæ interpres/ac expoſitor alter ſentire uideatur/quem non eſt alienum audire.

¶ De iudæis ſecundum Moyſem ex philone. Cap. XII.

I quis uoluerit inquit ſignificatioribus uti uerbis nihil aliud intellectualē dicet eſſe mundum/q̄ dei iam creantis uerbum. Nihil.n.aliud ciuitas illa intellectualis eſt/q̄ creatoris ratio creare iam cogitantis/quod dogma Moyſi nō meum eſt. Aperte nāq; ſcribit ad imaginē dei hominem eſſe formatum/q; ſi pars imago imaginis eſt/& uniuerſus iſte mundus ſenſibilis ad exemplar diuinæ magnis factus eſt/primitiuū ergo ſigillū quod intellectualem mundum appellamus ipſum exemplar eſt. Primitiua idæa idæarum omnium dei uerbum. In principio aūt dicit feciſſe deum cælum & terram/non ſecundū tempus principium intelligens ut multi putant. Non fuit.n.tēpus ante mundum/ſed aut cum ipſo/aut poſt ipſum. Menſura.n.motus tēpus eſt/motus aūt re mota prior eſſe non pōt/ſed ut poſterior aut ſimul. Q uare neceſſe eſt tēpus aut poſt mundū/aut una cum eo factum fuiſſe. Relinquitur ergo principiū hic numeri eſt intelligendū/ut in principio pro primum accipiatur. Et poſt pauca. Primum igit̄ cælum fecit incorporale & terram inuiſibilem aeris idæā & uacui. Q uorū alterū tenebras/niger.n.aer ex natura eſt/alterū abyſſum appellauit. Vacuum .n. profundiſſimū & effuſiſſimū eſt. Deinde aquæ atq; ſpiritus incorporalē ſubſtātiam/& deniq; ſeptimæ lucis/quæ ēt incorporalis & intellectualis ſolis exemplar & omniū ſtellarum fuit. Duo aūt ſpiritus ſcilicet & lux digniora uidentur. Alterū.n.dei noīauit/quia ſpiritus uiuaciſſimus eſt/uitæ aūt deus cauſam eſt. Alteram aūt ualde bonā eſſe affirmauit. Tanto.n.intellectualis lux uiſibili hac fulgentior eſt/ut mihi uidetur/quāto ſol tenebris dies nocte & intellectus totius aīæ dux oculis corporeis. Inuiſibilis aūt & itellectualis illa lux diuini uerbi eſt imago/quod generatiōem eius lucis explicuit/ quæ eſt ſupercæleſtis ſtella fons ſenſibilium ſtellarum a qua ſol/luna/cæteræq; ſtelle pro uirtute ſua fulgorē hauriunt/qui fulgor ſimplex atq; ſincærus tantū denigratur poſtea q̄ immutabilia tranſierit/q̄tum ab intellectualibus ſenſibilia diſtāt Nihil.n.ſincerum eſt eorū quæ ſentiunt̄/q̄m uero luce facta tenebræ abierunt/& termini utriuſq; ſpacii fixi ſunt certis ueſpere & mane ſpacium tpis quod hinc effectū fuit diem nuncupauit/& diē non primam ſed unam quæ dicta eſt propter intellectualis mundi ſolitudinē qui unicam habet naturā. Et ſic quidem incorporalis mundus abſolutus eſt diuino uerbo conſtitutus/ad cuius exemplar ſenſibilis creabatur/cuius primā partem atq; optimā cælum effecit/& firmamentū appellauit quia corporeum eſt. Natura.n.firmum atq; ſolidum corpus eſt propter trinam dimenſionē. Nulla.n.alia corporis ſolidi atq; firmi notio eſt q̄ trina dimenſio. Iure igitur ita nominauit ut ab intellectuali atq; incorporeo ſenſibile hoc eſt corporeū diſtigueret. Hæc Philo/quibus cōſentanea. Clemens quoq; noſter in ſexto dicit. Mundum inqt philoſophia barbara alium itelligibilem/alium ſenſibilem cenſet/alterū primitiuū/alterum boni exemplaris imaginem: & intelligibilē qdem unitati attribuit. Senſibilem uero ſexadi. Connubium.n.a pythagoreis ſexas dr̄/quia fœcūdus numerus eſt. In unitate igitur cælum inuiſibile factum eſt/& terra ſancta lux intellectualis. In pricipio enī fecit deus cælum & terram/& terra erat inuiſibilis. Et ſubiungit & dixit deus fiat lux & facta eſt lux. Inſenſibilis autem mundi creatione ſolidum creauit cælum/quod uero ſolidum eſt ſenſibile etiam eſt terram inuiſibilem & lucem/quæ cernitur. Hæc latius diximus/ut oſtendamus idæas animalium in intelligibili mundo poſitas/a quibus ſenſibi

lia iſta ſecundum Platonem creantur ab hebræorum ſcriptura eſſe deriuata. Vnde etiã didicit Plato incorporeas uirtutes & bonas & contrarias eſſe.

¶Ab Hebræis didicit Plato contrarias eſſe uirtutes. Cap. XIII.

Cribit eni in decimo de legibus ſi oia quæ quo uolũt mouent aia gubernat. ſ Q uare cælum etiã ab aia gubernari non dicimus? Certe inq̃ dicendum eſt. Vnũ ne igitur aut plures? pauciores inq̃ duabus benefactrice ſcilicet atq; cõtraria ponendæ non ſunt. Et poſt pauca. Conceſſum iã nobis eſt multarũ bonaꝝ uirtutum cælũ eſſe repletũ/contrariis ẽt non uacare. Vnde nobis bellũ abſq; fine indictũ eſt/ in quo agendo patrocinio nobis opus eſt. Auxiliatores autẽ nobis dii & dæmones ſũt. Nos uero poſſeſſio quædã ſumus deorũ ac dæmonũ unde iſta plato adinueniſti? ego q̃ dẽ neſcio aliud præter q̃ q; mille annis ante tuã ætatẽ uulgo apud hebræos hoc dogma ferebatur. Scribitur. n. & uenerunt angeli dei ut corã deo aſſiſterent/& diabolus uenit i medio ipſoꝝ: Diabolũ quidẽ contrariã uirtutẽ/angelos autẽ bonos appellauit/ quas & uirtutes bonas & ſpiritus diuinos/& miniſtros dei ſcriptura noiat/qui facit dicẽs angelos ſuos ſpiritus/& miniſtros eius ignis flammã. Bellũ ẽt a cõtrariis nobis iferri ſcriptura ſignificat dicens nõ eſſe nobis hanc luctationẽ aduerſus carnẽ & ſanguinẽ ſed aduerſus principatus poteſtates/& principes huius mũdi aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Cum ãt poſſeſſionẽ nos deorum & dæmonũ cenſeat illud moſaicũ traduxiſſe uidetur quo dicitur quando altiſſimus gẽtes partiebatur/diſſemiauit filios Adam/& cõſtituit terminos gentium ſecundum numerũ angelorum dei.

¶Q uod animi quoq; immortalitatem ab hebræis Plato didicerit. Cap. XIIII.

T de animæ autẽ immortalitate Moyſem eſt ſecutus/qui primus imortalitatẽ eſſe docuit/cũ eam imaginẽ eſſe dei. Immo uero ad imaginẽ dei eſſe aſſeruerit. Et fecit inquit deus hoiem ad imaginẽ dei fecit eũ. Et diſtinguens in corpus & animã hominẽ ſubiũgit & ſufflauit in faciem eius ſpiraculũ uitæ & factus eſt homo in animã uiuentẽ. Principem uero eſſe hominẽ atq; regem omniũ/quæ in terris ſunt oſtẽdit dicens. Et dixit deus faciamus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã/& præſit piſcibus maris & uolatilibus cæli/& beſtiis/uniuerſæq; terræ. Et creauit deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuã/ad imaginem dei creauit eum. Q uomodo aũt aliter imago dei/& deo ſimilis erit q̃ ſecundũ intelligendi uim? Sed Platonẽ quoq; audiamus ut q̃ bonus moſaycæ ſcripture diſcipulus fuerit nõ ignorem9. Scribit enim in alcibiade habemus ne aliud melius atq; diuinius in anima quam illud eſt quod ſapit atq; itelligit/ nihil prorſus/hoc ergo illud eſt quod deo ſimile eſt/quod ſi unuſquiſq; in ſeipſo cognouerit deum quoq; non ignorabit. In libro uero de anima duo inquit genera rerũ ponenda ſunt uiſibile atque inuiſibile quorũ alterum ſcilicet inuiſibile eodem ſe ſemper modo habet. Alterum uero nunquam ſe habet eodem modo. Noſtri quoque alterum corp9 eſt alterum anima. Et corpus quidẽ uiſibile anima uero inuiſibilis eſt/& quando corpe utitur ad cõſiderandũ aliqd(utitur ãt aut uidẽdo/aut audiẽdo/aut oino ſentiẽdo/ tũc a corpe ad hæc trahit̃ quæ nũq̃ eodẽ modo ſe habẽt. Q uare fit ut erret/turbetur/ac quaſi temulenta deficiat/qñ aũt p ſe ipſam aliqd cõſiderat tunc ad imortale ſincerũ ſempiternum eodẽq; modo ſem ſe habens ſe ipſam erigit/& quaſi quædam emanatio eius ad illud redit/quando ad ſeipſam redit/& tũc ab errore ceſſat/& eodem modo ſemper ſe habet quia ſempiternũ attingit/quæ paſſio animæ prudentia nuncupatur. Valde inquam recte & uere dicis o Socrates/tunc Socrates. Vtri ergo tibi uidetur cognatius atque ſimilius eſt eſſe anima? Ei ne quod eodem modo ſe habet/an rei mutabili? Primo inquã omnino. Cum autem ad ſeruiendum corpus/ad principandum animam natura finxe-

rit.Nõne hac ẽt rõne cum principari diuinum ſit/ſeruire aũt caducum atq; mortale ma
niſeſtũ eſt deo aiam ſimilem eſſe? Oino ita eſt Cebes inqt.Si ergo ita eſt o amice Socra
tes intulit.Nõne ut corpori conuenit mori atq; diſſolui/ſic aiæ cõueniet nunq̃ mori atq;
diſſolui?Q uod cũ Cebes conceſſiſſet.Si ergo inqt Socrates munda nihil a corpor̃ ſecũ
contrahens deceſſerit/quia uidelicet ſe ipſam quantũ poterat in corpore colligebat/ſem
perq; corpore cõtempto de morte meditabat̃;quod nihil aliud eſt q̃ recte philoſopha
ri.Meditatio.n.mortis philoſophia eſt ad ſimilẽ naturam inuiſibilem/diuinã/ĩmortalẽ/
prudentẽq; profecto uera beatitudine fruit̃ ab oi errore/ſtultitia/terrore/aliiſq; hoium
malis liberata.Sin uero ĩmunda maculiſq; plena exierit quia corpus dilexit & coluit:ab
eo & uoluptatibus eius adeo ablecta ut nihil aliud bonum putaret/q̃ quod corporeum
eſt/quod uero itelligibile eſt oderit atq; fugerit ſincera in ſe ipſa nõ eſt.Hæc Plato quæ
in primo ad Boethum latius exponit Porphyrius dicens firmam certãq; rõnem eã Pla
to putauit/quæ a ſimilitudine aliquoꝝ uim accipit.Nã ſi deo ĩmortali ſimilis aïa eſt/ q̃uo
etiã ipſa ſicut exemplar ſuũ ĩmortalis non erit? Cum.n.duo quædam aperte opponan
tur/quærit cui oppoſitoꝝ adhæreat aïa qui optimus demonſtrationis modis in his rebꝰ
inuenitur.Et q̃uis a prima ætate uſq; ad ſenectutem multa contra ratiõẽ faciamus pec
cantes/tñ qa uere rõnali deo in multis ſimilis aïa eſt rationalis eſſe ab oibus creditur.Cũ
igitur duo aperte opponi concedantur ĩmortalis uidelicet atq; diuĩa natura & terreſtris
atq; corruptibilis.Dubitat̃ aũt a nonnullis/cuius partis aïa ſir/a ſimilitudine putauir Pla
to ueritatẽ eẽ quærendam.Et quoniã non ſenſibili & mortali corpori/ſed uiuo & ĩmor
tali deo ſecundũ operationes ſimilis eſt hinc ſimilitudinem ẽt in ſubſtantia quãdã habe
re/ac inde ĩmortalẽ eſſe ratiocinatur.Nam ut quæ irrationalia ſunt ſtatim a diuina ſub
ſtantia cum ſint caduca & iſtabilia longe abeſſe uident̃ ſic certe conſeq̃ues eſt quæ ope
ratione intelligẽdi conueniunt ea ĩmortalitate quoq; ſubſtãtiæ conuenire. Q uoniã enĩ
ſubſtantia conueniũt/iccirco ẽt operatione conueniunt.Fluunt.n.a ſubſtantia operatio
nes/ac quædã eius ſunt emanatiões.Nam ſi ſimillima deo aïa eſt/quid opus eſt pluribꝰ
uerbis ad demonſtrandã ĩmortalitatẽ eius? Non.n.diuinis operationibus uteretur/ niſi
etiã ipſa diuina eſſet.Nã & ſi cum in caduco mortaliq; corpore defoſſa ſit/cõtinet tamẽ
& uiuificat illud diuinã ſuam oſtendens ſubſtantiã/nec pondus corporis eam oino deii
cere poteſt/q̃uo ſi e corpore liberabitur aura ſua ſpecies non perfulget? Aut quomodo
ipſa ĩmortalis non erit/cuius præſentia corpus non morit̃.Et progreſſus aliquantulum
diuina eſt aïa inqt quoniã idiuiſibili ſimilis eſt/mortalis aũt uidetur/quia mortali corpo
ri coniungitur/ita & mortalibus ſimilis eſt.Homo.n.etiã eſt qui uentri ſicut pecora de
ditus eſt/homo autẽ & in mari a periculis naues gubernãdo liberat;morbis affert reme
dia/ueritatẽ rerũ perſcrutatur diligenter atq; inuenir.Inſtrumenta uaria fabricatus eſt/q
bus cæleſtium corpoꝝ motus compræhendere potuit:quæ diuinæ atq; ĩmortalis certiſ
ſima mentis argumenta ſunt q̃uis multi uoluptatis delinini illecebres mortalẽ eã putaue
runt ex his quæ uidentur extrinſecus ratiocinantes.Hæc Porphyrius.Horum igitur oĩ
um doctor Moyſes fuit/qui a ſimilitudine creatoris/quam aïa poſſidet ĩmortalitatẽ ani
mæ confirmauit/Sed reliqua uideamus.In oĩbus enim hebræorum ſimilis Plato eſt:q̃
uis in multis ut diximus errare ideo forſan uidetur/quoniã diuina ſcriptura nemini præ
ter prophetas ante Saluatoris tempora patuit.

ℂQ uod productum eſſe mundũ ab hebræis Plato accæpit. Cap. XV.

Oyſe igitur uniuerſa a deo creata prædicante.In pricipio inquit creauit deus
m cælum & terram. Vide quemadmodum non excidit ab hac ſententia Plato.
Omne inquit quod factum eſt neceſſario a cauſa factum eſt/fieri enim nihil

poteſt abſq; cauſa. Vniuerſum igitur aut cælum/aut mundus/aut quauis alia notet́ ap-
pellatione cōſiderandū utrū erat ſemper nullum generationis ſuæ habens principium/
an factum eſt & ab aliquo incœpit principio. Viſibilis igit́ & tāgibilis eſt cū corpus ſit.
Cuncta uero hæc ſenſibilia ſunt. Quæ uero ſenſibilia ſunt opinioni ſubiacere & facta eſ
ſe demonſtrauimus. Quod porro factum eſt a cauſa factum eē neceſſe eſt. Cauſam igi
tur & creatorem uniuerſi/qui ſit inuenire difficile eſt/& cum inueneris in uulgus edere
impoſſibile. Et poſt pauca. Sic igitur rationem ſequentes nefas eſt dicere animatū hunc
mundum/ac uere mentalem a dei prouidentia non eſſe factum.

De Luminaribus. Cap. XVI.

Vrſus cum Moyſes ſolem & lunā & cæteras ſtellas a deo ꝑductas oſtendit.
r Et dixit deus inquit. Fiant luminaria in firmamēto cæli/& ſint in ſigna & in tē
pora & fecit deus duo luminaria magna & poſuit ea in firmamēto cæli & ſtel
las. Similiter Plato quoq; dicit a uerbo & mente diuina ſolem & lunam & alias quinq;
ſtellas cognominatas erraticas ad generationē tēporis facta eſſe. Quorum corpora de
us fecit & poſuit in circulis. Diligenter igitur conſidera quod dicit a uerbo: & mente di-
uina. Illi enim uerbis quoq; ipſis conſentaneum eſt quod pſalmiſta dicit. Verbo domi-
ni cæli firmati ſunt/& ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Deinde cum Moyſes in fir-
mamento poſitas ſtellas dixerit eadem uoce Plato uſus in circulis poſuit inquit. Ad hæc
per ſingula ſcripta dicit. Et uidit deus quia bonum/& ſummatim repetens & uidit deus
omnia & ecce bona ualde. Plato autem ſi bonus eſt inqt iſte mundus: & creator bon9.
Et rurſus hic optimus effectum/ille optima cauſarum.

De Mutatione mundi. Cap. XVII.

Ræterea de cōſummatiōe & mutatione mūdi aperte & magna uoce ſcriptu-
p ra ꝑdicante/qa complicabitur cælū ſicut liber/& rurſus erit cælū nouū & ter-
ra noua. Audi quomodo Plato etiam hoc dogma comprobauit i Timæo di
cens. Cōſtituit cælū uiſibile atq; tangibile/& propter hæc/& ex iſtis & talib9/& ex quat
tuor numero mundi corpus factum eſt proportione conueniens a cæteris omnibus in
diſſolubile præter q̄ ab eo q colligauit. Et poſt pauca. Tempus igitur cum cælo factum
eſt/ut ſimul facta ſimul etiam diſſoluant́: ſi quādo ſolutio quædam ipſorum fiet. Et poſt
pauca ſubiicit/quod ligatum eſt ſolubile eſt/q̄uis ſi bene aptarū beneq; ligatum ſoluere
uult bonus non ſit. Quare inqt deo attribuēs uerba dii quoꝝ ego creator ac pater ſum/
quoniam facti eſtis imortales qdem non eritis nec idiſſolubiles omnino. Non ergo diſ-
ſoluemini nec in mortem deducemini maiore uinculo colligati/& in libro de republica
hoc inqt. Vniuerſum aliquando qdem ipſe deus conuoluit/aliquando aūt dimittit cum
circulationes conuenientis menſuræ tempus habuerint. Nonnunquam autem caſu i cō
traria circūducitur/cum animal ſit/& prouidentiam ab eo q fecit in pricipio ſumpſerit.
Cælum enim corporeum eſt/quare abſq; imitatione penitus eſſe impoſſibile eſt. Circu/
lariter autem motum minimam ſui motus habet imitationem/nihil autem poteſt ſe ip-
ſum ſemper uoluere præter corpus quod omnium quæ mouentur habet principatum:
quod nullo modo poteſt modo ſic modo aliter moueri/ex quibus omnibus non opor-
tet hunc mundum a ſe ipſo uolui ſemper concedere/nec a deo binas & contrarias uolu
tiones accæpiſſe/nec quidem a duobus diis inter ſe diſcendentibus. Sed ſicut modo di-
ctum eſt aliquando quod a diuina cauſa ducitur uitam rurſus conſecutus/ immortalita
temque a creatore ſuper iniunctam. Aliquando autem cum dimiſſus fuerit per ſeipſum
uolui tēpore quo dimittitur: qm̄ cum maximus ſit ac æqualiſſimi ponderis minimo ni-
xu mouetur multa annorum milia uoluitur. Omnium igitur quæ mirabiliter accidunt

hæc uniuerſi circulatio cauſa eſt/quæ aliquando ſicuti nunc uoluitur/aliquando in con-
traria.Maximas igitur tunc mutationes fieri putandũ/ac multas corruptiones animali-
um/interitus hominum/& alia noua atq; inaudita.

Quod Reſurrecturos mortuos etiam concedit non aliunde quam ab hebræis Pla/
to diſcere potuit. Cap.XVIII.

Rogreſſus deĩde aliquantulum mortuos reuicturos dicit quod neſcio unde
p iam aliunde quam a iudaica ſcriptura itellexerit.Ferebat̃ inqt a priſcis illis eoſ
q in ultima circulatione moriuntur uicinos futuro tempori ĩ prima rurſus re
ſurgere/ac ab eiuſmodi hoĩbus multa nobis nunciata eſſe/quæ nunc uulgo nõ recte fal
ſa putantur.Conſequens.n.eſt hos ſenes ad puerorum rurſus naturã conuerti/& mor-
tuos qui iacent in terra rurſus tunc eſſe reuicturos generationem ſequentes quæ in con
traria reuoluitur:niſi quos deus in aliã conditionem traduxerit.Et progreſſus dicit tẽpo
re oĩum exacto:qm̃ mutationẽ fieri oportet cũ terrenum genus defecerit oĩ aĩa per ge-
nerationẽ in corpus iuſſum deducta tunc uniuerſi gubernator habenis gubernationis
dimiſſis ad altitudinẽ ſuã abibit:mũdum autẽ rurſus parcæ/& innata cupiditas euertet/
quod cũ fieri uiderint dii minores partes mundi ſuæ gubernationi cõmiſſas relinquent.
Mundus aũt reuolutus atq; in cõtrariũ latus & magno terræmotu concuſſus ĩauditam
oĩbus aĩantibus peſtẽ incurret.Et tp̃e aliquo exacto oĩ turbatiõe ſedata ſolitũ curſum re
cipiet.Deus.n.ne oĩno diſſoluatur gubernacula rurſus capiet/& oĩ expulſa turbatione
ĩmortalẽ ipſum & iſeneſcentẽ efficiet.Et poſt pauca dicã inqt tibi ſermonẽ fortiſſimi ui-
ri.Iris noĩe/genere Armenii/q olim in prœlio mortuus poſt decimũ diẽ fere iam corpo
re corrupto delatus a ſuis domũ cũ in rogũ poneret̃ decimo die poſtq̃ decidit reuixit/
multaq; ibi ſe uidiſſe narrauit/ac inter alia quod aĩa egreſſa e corpoř cũ multis in locum
quærendã demũ deueniſſet ubi terræ hiatus iter ſe connexi maximi erãt/& ex oppoſito
duo ad cælũ itinera.Iudices aũt ſedentes uidiſſe/a qbus q iuſti fuiſſe iudicabant̃ in ante-
riore parte ſignis alligatis ad dexterã & ſurſum in cælũ ire uidebatur.Iniuſti uero ad ſini
ſtrã/& deorſũ ſignis ad poſteriorẽ partẽ eoꝝ alligatis/in qbus ſcripta erant eoꝝ facino-
ra/quæ cũ uidiſſet acceſſiſſe atq; rogaſſe dicebat ut liceret ei hoĩbus hæc nunciare/quod
cũ illis placuiſſet per oĩa illa loca diligentius ductũ fuiſſe.Hæc Plato.Plutarchus aũt in
prĩo de aĩa hæc narrat.Enarchus inqt nup ægrotans tanq̃ iã mortu9a medicis fuit reli-
ctus/& breui tp̃e in ſe ipſum poſtea reductus dicebat ſe mortuũ fuiſſe:& in corpus ite-
rũ reſtitutũ/nec me ægrotatiõe moriturũ/repræhenſoſq; aiebat uehementer a dño ſuo
eos ſpũs q aĩam eius duxerũt/ad Nicandã.n.miſſos/non ad illũ fuiſſe.Nicandas aũt co
riarius erat/& in palæſtris non ignobilis/q eo tp̃e/quo Enarchus reuixit in maxias inci-
dit febres ac repente mortuus eſt/hic aũt uiuit ſuperſteſq; eſt fœliciſſime nobiſcum ma
nens.Hæc ideo poſui qa ſcriptura ẽt hebræoꝝ nõnullos reuixiſſe ueriſſime narrat.

De Cæleſti terra ſecundum Platonem. Cap. XIX.

Erum quoniã in repromiſſionibus ſcripturæ ſolis piis terram quandam reſer
u uari fertur ſecundum illud.Mites autẽ hæreditabunt terram hæc uero cæle-
ſtis eſt quam propheta ex præcioſis lapidibus allegorice conſtar̃ ſignificat di
cens.Ecce præparo ego tibi carbonem lapideũ/& ponã pinacula tibi ex Iaſpide/& fun-
damenta ex Zaphiro/& circuitũ tuum ex lapidibus electis. Conſidera quomodo ipſe
quoq; Plato ſimilia in libro de aĩa ex perſona.Socratis ſcribit.Glauci artificium inqt nõ
poſſet exponere quæcũq; ibi ſunt.Ego autẽ etiam ſi poſſẽ o Simia uita tamen mihi non
ſufficit.nihil tamen perhibet formam illius terræ ut mihi quod uidetur breuiter explica
re ſatis hoc eſt Simias inqt.Credo igitur Socrates addidit quoniã eſt in medio cælo ro-

tundo.nihil ſibi opus eſſe ne cadat/nec aere/nec ulla re alia.Deinde maximã rem quan
dam eſſe/nec huic ſimilem/in qua tanq̃ in ſterquilinio formicas/aut in palude ranas ho
mines uideo habitare.Et poſt pauca ipſam uero terrã mundã in cælo mundo ubi ſtellæ
ſunt poſitã eſſe credo.Et progreſſus ſi natura inqt humana illa poſſet ſuperiora perſpice
re cognoſceret ibi eſſe ue℞ cælũ/uerã lucem/& uerã terram hæc.n.terra/& iſti lapides/
& oĩa quæ hic ſunt corrupta exeſaq; ſunt/quẽadmodũ ea quæ prope mare ſunt a ſalſedi
ne maris.Et poſt pauca.Dignã rem auditu dicerẽ inqt ſi fabulam audirꝫ uelletis.Nos au
tem inqt Simias libenter audiemus.Dicitur ergo Socrates inqt talem illam terram eſſe
ſiquis totam ab alto proſpiceret qualis eſſet duodecim coloribus exornata ſphæra: quo
rũ iſti colores quibus ſcriptores abutuntur quaſi fæces ſunt.Ibi autem uniuerſam illam
tertiam a fulgentioribus & melioribus eſſe depictam/atq; aliam partem eius cæruleam
aliam auream/aliam albam multo albiorem niue:& ex aliis coloribus alias mirabili pul
chritudine coloratas:& ultra quam oculus hominis perſpexerit:In tanta igitur taliq; ter
ra proportionabiles arbores naſcunꝫ flores & fructus proportionabiliter gerentes mõ
tes quoq; colleſq; ſunt & lapides in ſimili proportione/quorum quaſi particulæ iſti lapi
des ſunt.Sardius dico iaſpis ſmaragdus/& ſimiles/quibus multo meliores illi ſunt.Ni
hil enim boni eſt quod ibi non ſit.

¶Q uod etiam de iudicio futuro hebræos Plato ſequitur. Cap. XX.

Vm etiam ſcriptura iudicium poſtq̃ hinc aberimꝰ aĩarum futurũ dictitet/&
c per alia multa/& ꝑ hoc non minus.Iudiciũ inqt ſedit/fluuius ignis coram eo
fluebat/mille milia miſtrabant ei/& decies centena milia aſſiſtebant ei. Audi
ẽt Platonem de iudicio dicentem.Et fluuii Noe utentem/multaſq; priorum manſioneſ/
& diuerſa impio℞ ſupplicia non aliter fere q̃ hebræorum ſcripturã narrantes.Scribit.n.
in libro de aĩa ſic.Tertius amnis in medio iſtorum exit & iuxta hoſtiũ in latiſſimum ici
dit locũ igni ardentem.ubi facit paludẽ mari multo maiorem aqua & limo ebulientem/
ac inde turbidus atq; limoſus terram circũ amplexus prope paludem Acheruſiadem de
fluit/nec ipſi permixtus/ſed crebris ſub terram uorticibus circũuolutus ĩfra tarta℞ exit.
hic eſt amnis/quem pyriphlegethonta noĩant.Et oppoſito huius ſtygæus eſt quartus
amnis/a quo paludem ſtygem noĩe fieri creditur.In hunc fluuium q̧ incidit grauiter in
aqua tortus fertur circũuolutus pyriphlegethonti oppoſitus/tandemq; prope Acheru
ſiadẽ paludẽ ex oppoſito uenit/nec etiã huius aqua cuipiã miſcetur/ſed circũlata in tarta
rum tandẽ exit in oppoſitũ pyriphlegethonti/hunc poetæ cocytum appellant/hæc cũ
ita ſe habeant/cum defuncti ad eũ locũ deuenerint quo deportanꝫ primũ diiudicãtur q̧
nã iuſte/& quinam contra uixerint/& ſi qui uidebunꝫ medio quodãmodo uixiſſe in ue
hicula ſcandunt ſua/& per acherunta in paludẽ deferũtur ubi graui ſupplicio depurgã
tur/& poſtea liberati honores cõſequunꝫ ſecundũ benefactorum ſuorum dignitatem.
Q ui autem uidebuntur propter magnitudinem peccatorum cũrari nõ poſſe in tarta
rum omnes deiecti nunq̃ inde poſſunt exire.Q ui uero curabiles ſũt q̃uis maxime pec
carint utputa ſi cõtra patrem & matrem ex ira aliquid fecerint/& poſtea pœnitudinem
habuerunt uel homicidio/uel alio quodam facinore contaminati hos in tartarum deue
nire neceſſe eſt/& annuo torti temporis ſpatio eiiciũtur ab unda/homicidæ quidẽ in co
cytum/patris autẽ & matris uiolatores in pyri phlegethonta/cũque ad Archeruſiadem
fuerint paludem clamantes uocant/alii quos uituperarunt/alii quos occiderunt/ cunq;
uocarint rogant & ſupplicant ut in paludem ſuſcipiantur.Et ſi exorauerint exeunt & li
berantur a malis.Sin uero non exorauerint rurſus in tartarũ feruntur/ac inde iterum in
fluuios/nec prius ceſſant/q̃ exorauerint quos læſerũt/hæc enim ultio a iudicibus impo

nitur.Q ui aūt ſanctitate uiuendi excelluiſſe uidebunt̃/hi ſūt q̄ ab iſta terra quaſi a uiri
culis liberantur/horū qui ſe philoſophia purgarunt ſine labore in ſempiternū uiuūt/&
habitatiōes pulcherrimas cōſequuntur/quas nec uerbis exprimere poſſibile/nec ſi poſ
ſem tēpus ſufficeret.Hoꝝ igitur gratia o Summa cūctis uiribus uirtutis curā oportet
in hac uita gerere/optimū.n.ꝓpoſitū eſt/& ſpes maxima.Hæc Plato.Q uod aūt dixit
nō eſſe poſſibile uerbis pulchritudinē illaꝝ habitationū exprimere/nonne ſimile illi no
ſtro eſt:Nō uidit oculus/nec auris audiuit/nec in cor hoīs aſcēdit/quæ p̄parauit deus
amātibus eū.Habitatiōes āt multas dicit/& nos multas eſſe apud patrem mēſiōes didi
cimus pyriphlegethonta uero ignē æternū eſſe quis dubitabit: Hebræoꝝ.n.ꝓpheta ſi
militer clamat/qs nunciabit uobis qa ignis ardet:qs nūciabit uobis locū æternum: Et
rurſus uermis eoꝝ nō moriet̃/& ignis nō extinguet̃.Plato quoq; in tartarū deiectos i-
pios nō exituros inde aſſeruit/& pios in beatis locis in ſempiternū uicturos affirmat/
quid uero addit ſine labore.Nonne illi ſimile eſt/unde abeſt dolor mœror & gemitus:
Q uod āt dixit nō ſimpliciter/ſed cum in uehicula cōſenderint ſua in acheronta amnē
depelli/quænam alia uehicula denotare p̄t q̄ corpora/quibus aſſumptis una cum eis ſe
cundum hebræorum ſcripturas uitæ retributio fit.

Euſebii Pamphilii liber duodecimus.

Erum quoniā hoc uolumen ſatis iam creauit ad duodecimū
librū trāſgreſſi quæ reſtant ad oſtendēdā Platonicā philoſo-
phiā ab hebræis defluxiſſe cōſcribemus/ut multi uideāt nō
nobis ſolū/uerū etiā Platoni iampridē ſcripturā hebræorū.

Q uod q̄rere legibus nō querere rōnem iuuenes debēt. Capitulum Primum.

Enſet igitur ſine dubitatione aliqua leges ſequendas eſſe hoc
modo ſcribens in primo de legibus.Si quis recte laconū aut
cretenſium leges repræhēdere poſſit aliqua queſtio eſt. Ego
aūt iudicio optimam eſſe legē/quæ iubet ne quis iuuenē cogitari.Senex autē ſi quis du
bitauerit principibus aut æqualibus referat noīe iuuenū audiente.Nonne igitur multo
ante Platonem diuinæ litteræ fidem cæteris propoſuere uirtutibꝰ Vnde apud nos quo
q; incipientibus ac impfectionibus quaſi ſecundū aīum infantibus ſimplicius ſcripturæ
leguntur.Credendum.n.omnibus eſt omnia quæ in ea feruntur ſicuti dei uerba ueriſſi
ma eſſe.Illis aūt qui ad maiorē iam habitū ſcripturam ꝑuenerūt altiora petere/ac ratio-
nem ſingulorum querere conceditur/hos iudæi quaſi ſcripturaꝝ expoſitores ſecunda
rios appellare ſolebāt poetā/deinde Plato ait Theognim ex megara Siciliæ teſtē habe
mus/qui ait fidelem uirum omni argēto atq; auro in ſeditiōe meliorem.Nemo.n.inte-
ger atq; fidelis ſine omni uirtutis numero in ſeditionibus eſſe poteſt.Q uorſum hæc:
quia legis latorē qui a Ioue miſſus eſt ita leges cōſcribere oportere cenſemus ut ad ma
ximam ſemper uirtutū reſpiciat/quā theognim ſecuti fidem quæ maxime in periculis
lucet eſſe arbitramur/eā nō iniuria perfectam iuſtitiam noīare poſſumus.Ita Plato nō
irrationalem fidē ſed eā quæ uirtuti coniuncta eſt cōprobare uidetur / quod Saluator
noſter breuius apertius ac diuiniꝰ poſuit.Euge inquit ſerue bone atq; fidelis: Et rurſus
quis ergo erit fidelis & prudens paterfamilias/prudentiā.n.& magnanimitatē fidei cō-
iunxit.Præterea Plato aliquantulū progreſſus.Certe inquit defunctorū animæ uirtutē
quandā habent/qua uel poſt mortē rebus humanis auxiliant̃.Vera.n.hæc opinio eſt/

ſed niſi prolixis rationibus probari nō poteſt. Credere aūt oportet huiuſmodi ſermonibus/qm̄ a priſcis ualde uiris traditi ſunt. Credendū ergo eſt etiā illis qui ita hæc ſe habere legibus cōfirmāt. Sic certe de Hieremia traditū fuiſſe iudæi cōtendūt. Et machabæorum liber retulit uiſum ipſum fuiſſe poſt mortē orare pro populo.

¶ Quod commode per fabulas adoleſcentibus maiora tradenda ſunt. Cap. II.

p Rimum deinde inquit pueris fabulas tradim9. Fabula uero eſt ut breuiter dixerim falſum quiddam q̄uis & uerū eſſe poſſit. Fabulis aūt prius q̄ gymnaſiis pueri exercēdi ſunt. Hæc Plato Iudei aūt re ipſa ſcripturæ hiſtoriā ſimpliciter quaſi fabulas adoleſcentulis tradere ſolent. Cūq; non magis ætate q̄ habitu ſcripturarū creuerint altiora & latentia dogmata per ſecundarios docent. Maximū deinde ait Plato in omni opere principium eſt p̄ſertim in iuuene atq; tenero. Tunc enim præcipue animus formatur/& quicquid dixeris facilius ingreſſum inſidet. Quare non quaſcūq; fabulas/ſed probatas ac utiles a matribus atq; nutricibus tenellis puellis infundātur/qua ſi iam adultos prouectoſq; retinere nō erit in utile. Hæc multo āte Platonem iudæi obſeruabant. Qui enim ſancti ſpiritus gratia diſcernere de ſpiritibus poterāt dicta & ſcripta diligenter examinabant/& quæ aliena uidebant a ueritate ſicut pſeudo prophetaꝝ libri reprobant/ſcriptura quoq; ut diximus hiſtoriarū parētes & nutrices tenellis pueris infundere ſolebant ut eis facilius cum uiri eſſent uterentur.

¶ Quod ſincera fide Plato ſcripturæ inhæſiſſe uideatur. Cap. III.

p Lato autē in Gorgia audi ſermonē inquit quem tu fabuloſum dices/ego uero uerıſſimū arbitror. Et poſt pauca/qui iuſte ſanctēq; uixit eum poſtq̄ mortu9 fuit in beatorū inſulas profectū abſq; ullo incōmodo ſūma in beatitudine uiuere. Qui uero iniuſte atq; ipie/eū in atrociſſima proficiſci ſupplicia/quæ tartaꝝ appellant. Et poſt pauca. Nudi aūt mortui iudicant/& iudex ipſe nudus eſt/quia defunctus/& animo animū perſpicit ab omnibus derelictū cognatis ac cæteris/quæ hic habebat/ut iuſtū iudicium ſit. Et ſubiicit. Hæc ſūt o callicules quæ ipſe audiui/& uera eſſe apprime credo. Ex his āt ſermonibus tale q̄d ipſe mecū ratiocinari ſoleo nihil aliud mors mihi uidetur q̄ corporis atq; animæ diſſolutio quæ poſtq̄ diſiuncta fuerint retinet utrūq; habitū ſuum/quem hoīe uiuo habuerat. Nam corpus ſi magnū erat uiuo hoīe & mortuo quoq; magnū/& ſi pingue pingue quoq; poſtq̄ anima deceſſerit aliquo tēpore manet/& ſi cicatrices uulnerū habeat uiuens/aut oſſa quædam fracta uel membra trunca eodem modo profecto ſe habet poſt mortem antea q̄ omnino corrumpatur. Similiter & in anima poſtq̄ denudata corpore fuerit/habitus omnes in quibus exercuit paſſiōes & ſtudia ineſſe perſpiciuntur. Cum igitur ad inuicem anima peruenerit ueluti ad Rhadamanthum aſiaticum/confeſtim iudex etiam ſi regis magni anima eſſet in ea perſpicit uulnera & cicatrices iniuriarum quas ſingulæ operationes animæ impreſſerunt. Videt tortuoſa oīa falſitate atq; ſuperbia/cognoſcit nihil ibi eſſe rectū propter licentiam/delicias/contumelias/incōnnentiamq; in uiuendo cernit omni turpitudine aīam eſſe repletam. Quare recte ad carcerem tartari imittit/ubi ſuppliciis torquetur/ut aut ipſi purgati meliores fiant/aut exemplo ſuo alii moniti formidine cruciatus a peccando deterreantur. Purgant āt quicūq; curabiliter peccarūt dolorib9 & hic uiui/& apud inferos mortui. Nō.n.aliter poſſibile eſt impreſſas uitioꝝ detergi maculas. Qui uero maxime iniuriati ſunt ac incurabiliter peccarūt/nulla his unq̄ utilitas accidere poteſt quia incurabiles ſunt ſed alii exēplo ſuo iuuantur/ex quibus ego archelaū fore & ſimiles ei tyrannos nō dubito. Reges.n.ꝑpter peccandi licentiā oēs pene ſceleſtiſſimi ſunt. Teſtis eſt Homerus qui reges atq; tyrannos apud inferos in ſempiternum cruciari aſſerit: Tantalū

Siſyphum: Tityum/ Therſiten/ alioſq; conſimiles/ priuatos aūt homines nullus unquā ſcripſit perpetuis tanq̄ icurabiles apud iferos cruciatibus detieri. Quare fœliciores certe ſunt priuati principibus/ nec tamen prohibet aliquē bonū uirū principem eſſe/ ſed cū arduū atq; difficile ſit in magnā peccandi licentia ſe ipſum contiere magna laude dignū eſt o callicules/ pauci tamen inueniuntur. Vnus uero de his q̄ potentiam habuerūt Ariſtides lyſimachi uirtute præclarus fuit/ ut ergo diximꝰ atrociſſimas uitiorꝫ ferentes in aīa cicatrices a iudice in pœnas mittūtur. Quā aūt ab omni cicatrice peccatorum deterſam uidebit animam/ nec quæ ſit/ nec unde fuerit quærens admiratus ad beatorꝫ iſulas miſit. Hæc eadem etiam Aeacus baculum habens ſicut & Rhadamanthus iudicat. Minos autem aureū ſceptrū tenens ſolus ſedet utriuſq; iudicium conſiderans. Ego igitur o callicules has rōnes ueriſſimas eſſe credens nihil aliud conſidero/ q̄ quomodo mundiſſimo animo adiuuicem accedā/ ac ideo neglectis humanis honoribus conabor recte uiuēdo q̄ optimus fieri. Obſecro aūt cæteros omnes/ & te ipſum ad hūc calcem uirtutis curriculo tendere. Turpiſſimum enim eſt tibi ipſi i illo iudicio nullo modo prodeſſe poteris. Hæc forſan fabuloſe tibi quaſi ab anu quadam dici uidentur ac ideo ſpernis. Non eſſet autem mirum hæc a te ſperni ſi diligenter quærentes meliora uerioraq; iſtis inuenire poſſemꝰ. Nunc uero cum ſcitis tres græcorum omnium ſapientiſſimi tu/ & Polus/ & Gorgias nō poteritis tamen uere dicere q; oporteat alia quadā nos uita q̄ iſta uiuere/ quæ illic etiam plurimū conducit. Oia. n. alia facile redarguunť. Hic uero ſermo firmꝰ atq; ſtabilis ſemper manet. Quare cauere magis debes ne lædas/ q̄ ut lædaris. Omnes. n. ſtudere debent non ut boni uideantur/ ſed ut & publice & priuatim boni ſint: Plato igitur Aeacum: Minoem: Rhadamanthum defunctorum iudices conſtituit. Diuia uero ſcriptura ipſi deo iudicium attribuit/ qui ſingulis ſecūdum opera ſua redditurus meritum eſt.

¶ Quod non in omnes efferenda ſunt ueritatis dogmata. Cap. IIII.

c Aueas Plato inqt ne rudibus hæc hominibus committas. Hi. n. nihil magis quam has utiliſſimas narrationes derident/ queādmodū econtra ingenioſi ac ſapientes nihil magis admirantur. Quare cū eis ſæpiꝰ hæc naranť crebro audiendo uix tandem ut aurum multo labore purgantur. Sic & diuina ſcriptura res myſticas ad multos efferendas prohibet/ apud quam primus Moyſes ſcribitur recuſaſſe ꝑfecturū. Alium enim iquit ſupplicio domine qui hoc onus ferre poſſit mittere uelis. Saul etiam occultaſſe ſe dicitur ne regnum ſuſciperet. Hieremias quoq; recuſaſſe ferť/ & Plato ſimiliter conſulit dicens. Propterea o Thraſymache ut modo dicebam nemo ſpōte ad gubernandam rempublicam accurret.

¶ De Viro iuſto ſecundum Platonem. Cap. V.

a D hæc cum hebræorum prophetæ contumelias omnes atq; pericula ſubeūda propter uirtutem & ueritatem conclament conſentanea Plato in ſecūdo/ de re publica ſcripſit. Nō ut uideatur inquit iuſtus generoſus uir qui iuſtitiam colit/ ſed ut ſit. Si enim quia iuſtus uideatur honores quiſpiam nanciſcitur incertū ſit utrū ꝑpter uirtutem an propter honores iuſtitiam ſequitur. Sed figuramus ut cum neminem unq̄ læſerit iniuſtus uideať. Si ergo ſic affectus nullo piculo/ nullo cruciatu a uirtute remoueť/ tūc uere iuſtus atq; generoſus eſt. Hæc Plato uerbis quæ re ipſa iuſti uiri apud iudæos cōprobarunt/ qui tanq̄ iniqui/ alii lapidibus/ alii gladio/ alii alio modo necati ſūt. Caprarum atq; ouium pellibus induti rebus pene omnibus egentes in deſertis errantes in montibus & ſpelūcis & terræ cauernis. Apoſtoli etiam ſaluatoris noſtri maxima pietate & iuſtitia uiuentes malefici multis uidebantur. Quare ſpectaculum facti ſunt nundo & angelis & hominibus eſurientes ſitientes nuditate ac uerberibus laborātes / ut ait

apoſtolus.Sed iniuriã ut ipſe addit paſſi benedicebant:perſecutiones magno ferebant aio:turpi affecti fama afficientes ad uirtutem exhortabant̃/& quaſi quiſquiliæ orbis reputari gaudebant/& uſq; ad hæc tpa generoſi martyres ubiq; terrarum non ut uideantur/ſed ut ſint pii atq; iuſti multo plura maioraq;/quam Plato uerbis expreſſit re ipſa patiuntur/uincti uerberibus/afflicti tormentis/atq; eculeis cruciati.Et demũ poſt multos diuerſoſq; dolores crudeliſſimo genere aliquo mortis conſumpti.Quibus ſimilẽ apud gentiles aliquem nunq̃ inuenies/ut non iniuria de iudæis noſtriſq; præclaris uiris/q pietate ac uera iuſtitia pfulſerunt Plato illa perſcripſiſſe uideatur.

¶ Quod etiam de ſerpentis fraude Moyſem Plato ſequitur. Cap. VI.

Cum Moyſes ineffabili quadã ratiõe in pricipio creationis mundi paradiſum quendã a deo plantarum dixerit hoiemq; ibi a ſerpente per mulierẽ decæptũ narrauerit/aperte Plato commutatis noib9 in ſympoſio allegorice ſimilia poſuit.Pro paradiſo.n.dei hortos iouis appellauit/pro ſerpente decæptioneq; ipſius paupertatẽ iſidiantẽ poſuit.Pro uiro autẽ primo/quem dei conſiliũ atq; puidentia quaſi nuperrime natum filiũ produxit conſilii filium.Porum noĩe poſuit.Cunq; Moyſes in ipſa conſtitutiõe mũdi factũ hoc dixerit/cum Venus facta eſſet id accidiſſe.Plato narrauit uenerem allegorice propter pulchritudinẽ mundũ appellans.Sed uerba eius hæc ſũt. Cum inquit facta eſſet Venus & alii dii & conſilii filius Porus i conuiuiũ conuenerũt/& poſt cœnam iopia tanq̃ mendica ad ianuam domus ubi conuiuebant.acceſſit.Porus aũt nectare ſupatus(nondum.n.uini uſus iuentus erat)in hortos Iouis ingreſſus grauiter dormiebat.Inopia uero propter idigentiam ad iſidiandũ parata ut ab eo liberos ſuſciperet.apud eũ accubuit & hoc dolo cupidinẽ a Poro cõcæpit/his Plato allegorice illa moſayca uoluit ſignificare.

¶ Quõ Plato quaſi ioco ex uiro ſumptam mulierem ſcripſit. Cap. VII.

Præterea Moyſe dicente Adæ aũt non iueniebatur coadiutor ſimilis eius.Immiſit ergo deus ſoporẽ in Adam.Cũq; obdormiſſit tulit unam de coſtis eiuſ/& repleuit carnẽ pro ea/& ædificauit deus coſtã quam tulerat ad Adã in mulierẽ.Cũ non itellexerit Plato quo ſenſu id dictũ eſt/qa iñ moſayca oĩa fuerat admiratus uoluit oĩno præterire.Itaq; Ariſtophani comœdo/q ẽt reb9 hõeſtis illudere ſolebat orationem in Sympoſio attribuit dicens/oportet primũ uos naturã humanã & paſſiones ipſius pdiſcere.Priſca.n.noſtra natura alia erat q̃ nũc eſt.Non.n.duo gñã hoĩum ut modo/ſed tria fuerũt.Ad maſculũ.n.atq; fœminã tertiũ ẽt aderat utriſq; cõe/cui9 rei nomen ſolũmodo relictum eſt.Res uero penitus periit.Nã Androgynũ tunc re ipã & nomine ex utriſq; mare.ſ.atq; femina conſtabat.Iſtis cum aliquantulum ut Ariſtophães ſolebat illuſerit ſubiũgit dicens.Hæc Iupiter dixit/& incidebat homines medios/& Apollini iuſſit partes inciſorum ita coniungere/ut facies ad cæſuram uerteretur.

¶ De prima hominum uita. Cap. VIII.

Cum Moyſes primam hoĩum uitam in paradiſo dei nulla re idigentem quaſi diuinã afferat/oĩaq; ſponte a terra producta nudoſq; fuiſſe confirmet: Audi quẽadmodũ ea ipſa plato græce conſcripſit.De9inqt paſcebat eos ſicuti nũc homines nonnulla animalium genera nulla tũc erat reſpublica/nec liberorum procreatio.A terra enim homines emergebant/& hæc omnia/quæ modo ſunt habẽtes magna optimorum copia fructuum facillime atque optime uiuebant/quos non culta/ſed ſponte terra edebat/nudi ſine aliqua erant moleſtia/ uiciſſitudines enim temporum ſumma temperie connectabantur.

¶ Quod etiam collocutionem ſerpentis & Aeuæ ſecutus eſt. Cap. IX.

p Rudentiorem oíbus beſtiis terræ ſerpentem fuiſſe/& ſermonē eius uiciſſim
cum muliere habitum Moyſes ſcribit/quam rem quō Plato narrauit non eſt
alienū audire.Q ui ſaturni tpibus erant inquit tanta uirtute pollebant/ut non
cum hoíbus ſolum/uerū etiā beſtiis oratione uti poſſent.Sed non ad philoſophiam &
inter ſe & cum beſtiis hac uirtute utebantur diligenter ſcrutātes de ſingulorum natura
ad accumulationem prudentiæ.Sed cibo atq; potui tanq̄ eluones continue inhærentes
fabulas ſecum & cum beſtiis tales conferebant quales modo de ipſis narrantur.

Quod ordinem etiam ſcribendi ſecutus eſt. Cap. X.

m Oyſes in ſcribēdis legib9 antiqtate magna p exordio uſus uitas hoium & di-
luuiū narrat & uirtuteſ atq; delicta nobiliſſimoꝝ uiroꝝ/q poſt diluuiū fuerāt
diligenter exponit.Nā putilem hanc hiſtoriā legib9 futurā iudicauit/hūc ſcri
bendi modū in legib9 Plato imitatus eſt/his primordiis.n.legū antiqtate utit̃/& diluuii
mentione facta uitam ēt quæ poſt diluuiū fuerat explicar̃ non rēnuit.An inqt igitur pri
ſci ſermones ueri nobis uident̃ q nā multis peſtib9 atq; diluuiis hoies ita periiſſe ut pau
ciſſimi relicti ſint.Valde inq̄ hoc uериſimile cūctis uidet̃.Intelligendū eſt igitur eos/ qui
nunc effugerunt montanos quoſdā fuiſſe in cacuminibus altiſſimoꝝ montium habitā-
tes/a qbus poſtea hoies multiplicati ſunt.Q uare neceſſe fuerat artium diſciplinæq; ci-
uilis imperitos fuiſſe ac ab oi ambitione habēdiq; cupiditate cæteriſq; uitiis/quæ in ciui-
tatibus maxie ſunt liberos/his talibuſq; latius narrans uitas hoium q poſt diluuium fue
rūt expoſuit.Deide ad græcoꝝ antiqtatem deſcēdit/ut ad hebræorum Moyſes. Eorum
igitur meminit/qui præclara facinora in troia fecerūt diſciplinam lacedemoniorū ciuilē
non prætermittit.Perſarum quoq; uitas tam eorum qui recte q̄ eorum q perperam ui-
xerant nobiliſſimorū tetigit:Et poſt hiſtoriam huiuſmodi legum poſitionem aggreſſus
eſt/adeo etiam in his Moyſi doctriuam admiratus eſt.

Quod a pietate in deum leges exorſus eſt ut Moyſes. Cap. XI.

c Vm Moyſes uniuerſas leges ſuas diſciplināq; uiuēdi a pietate in deū depēde-
re uoluerit/ac ideo a creatore oium initium libroꝝ ſuorū fecerit/& res huma
nas a diuinis depēdere docuerit ipſaſq; diuias ad deū creatorē oium rettulerit
operæprecium eſt conſiderare quomodo Plato eū diligentiſſime ſequens cretēſium ac
lacedæmoniorum leges icuſat.Moſaycam uero legem apte probat ſic in prio de legib9
dicens.Cretenſium leges oíbus græcis non maxie conferunt.Ita.n.recte poſitæ ſunt ut
utentes eis cum oia bona ide conſequantur fœlices ſint.Dupliciter aūt bona dicuntur/
alia.n.humana ſunt/alia diuia/dependent aūt a diuinis humana.Diuinis igitur quæ ma
iora ſunt ſuſcæptis miora ēt poſſidentur.Illis aūt ſpretis utriſq; ciuitas priuatur.Minorū
uero primū eſt ſanitas deide pulchritudo/tertio uires ad curſum/& ad alios corpis mo-
tus/quarto diuitiæ quæ non cæcæ ſunt ut uulgo dr̃ ſi prudentiā ſequūtur/quæ qdē pru-
dentia diuinaꝝ reꝝ pria eſt/deinde rōne habita moderatio ex his duobus fortitudie ad-
hibita iuſtitia tertio emergit/quarta & fortitudo/quæ omnia natura rebus humanis an-
teponuntur.Q uare oportet ut legiſlator hunc ordinem ſequatur/deinde mandandum
ciuibus ut ad hæc reſpicientes operentur.Humana eni ad diuina.Diuina uero ad prin-
cipem itellectū referēda ſūt.Et poſt pauca.Oibus iſtis legiſlator cuſtodes præficiet eos
qui prudentia & uera laude gaudent/ut intellectus hæc oia moderationi atque iuſtitiæ
coniuncta/nō autem diuitias aut ambitionē ſequatur. Q uæ omnia in legib9 Iouis &
Apollinis pythii/quas Minos & lycurgus cōpoſuerūt ineſſe uidebitis.Patent eni his q
artificio & exercitatiōe legū peritiā hñt.Cæteris uero nullo pacto Moyſes quoq; mul-
to prius a diuina doctrina facto principio/& uiuēdi diſciplia ad illā relata oib9 pricipes

atq; cuſtodes dei ſacerdotes ꝑfecit.uiros.ſ.iuſtos prudentiæ ac uere laudis amatores.

❡Q uod a pueritia in legalibus pueri exercendi ludo ſunt. Cap.XII.

Onſulo igitur ut ab ineũte pueritia inquit ludendo atq; ſtudendo rebus tamẽ
c ſemper cõgruenter has res pueri percipiãt.Hoc.n.modo in bonos uiros eua
dent.Si.n.agricolam quẽdã aut ædificatorẽ probũ fore deſideramus eum in
tenera ætate ludentẽ pueriles quaſdã domos ædificare uidebimus aut inſtrumẽta quæ-
dam agriculturæ fabricare/quæ q̃uis inutilia ſint/ad imitationẽ tamẽ utiliũ uerorũque
inſtrumentoꝝ nõ parũ cõferunt.In omnibus.n.etiã ludẽdo conari debemus ut puero-
rum ſtudia & cupiditates eo uertamus/quo ipſos peruenire deſideram9.Caput autem
doctrinæ infantiũ alimentũ eſt quod ludentiũ animũ ad expetendũ illud adducet/ quo
in uirili ætate ipſos uti decreuimus/multo breuius hoc Moyſes atque dilucidi9.Et erũt
uerba hæc inquit/quæ ipſe tibi hodie præcipio in corde tuo & in aĩa tua / & propones
ea filiis tuis quod ex priſca conſuetudine ad hodiernũ uſq; diẽ diligẽter iudæi cõſeruãt.
In ſecundo autem legum diſciplinam inquit appello uirtutem/quæ puerorum animos
continere poteſt. V oluptas enim & dolor/amor/& odiũ q̃ recte fieri põt anteq̃ ratiõe
moueantur in animos eorum fluunt/ut facilius cum ad ratiocinãdum peruenerint cõ-
uenienter rationi omnia peragant/quorum cõuenientia uirtus perfecta eſt.Aſſueſcant
ergo a pueritia dolore ac uoluptate recte moueri ut a principio uſq; ad extremum uitæ
oderint quæ odiſſe oportet/& amẽt quæ amãda ſunt.Sed multo ante Dauid quæ odio
inſequenda/& quæ amanda ſunt iuuenibus/& prouectis ſimiliter declarauit dicẽs. V e
nite filii audite me/timorem domini docebo uos.Q uis eſt homo qui uult uitã/ diligit
dies uidere bonos.Prohibe linguam tuam a malo/& labia tua ne loquantur dolum.Di
uerte a malo & fac bonum/inquire pacem & ſequere eam.Et Salomon audite filii inq̃t
diſciplinam patris/legem meam nolite obliuiſci:& rurſus uiam impiorum non ingre-
diaris.Innumerabilia huiuſmodi facile in ſcriptura inuenies/quibus adoleſcentes atque
prouecti ſimul ad pietatem exhortantur.

❡Q uod diuinarum rerum imagines hæc inferiora Plato putabat. Cap. XIII.

Iuinis oraculis Moyſi dictum eſt/facies oĩa ſecũdũ figurã quæ tibi monſtra-
d ta in monte eſt.Id apoſtolus latius expoſuit dicens. V mbrã exemplũq; cæle
ſtiũ legalem cultũ fuiſſe.Apertiſſime nãq; moſayca uniuerſa tanq̃ umbræ ac
ſymbola cæleſtiũ ſunt.Nunc uero audi quẽadmodũ Plato in ſexto de republica hũc lo
cũ imitatus eſt.Deo inq̃t & mũdo uerus philoſophus loquens mundus atq; diuin9 q̃n
tũ poteſt efficiet.Si ergo neceſſe fuerit quæ ibi uidet in morib9 hoĩum & priuatim &
publice ponere/ut non modo ſeipſum uerũ etiam alios per illa confirmet/putaſne mo-
deſtiæ/iuſtitiæ/& oĩno uniuerſæ uirtutis iprobũ magiſtrũ futuꝝ:Minie inq̃. Sed mul-
ti uidelicet parum nobis credunt dicentib9 non aliter poſſe fœlicem ciuitatẽ fieri niſi pi
ctores illi eã depingant/q diuio exemplari ad pinguendũ utunť/imo credent inq̃t.Sed
quid eſt modus picturæ:Q uaſi tabula in quam ciuitas & mores hoĩum primũ quod
oĩum difficillimũ eſt mũdi puriq; faciũdi ſunt/non.n.prius ſcribendæ ſunt leges q̃ mũ-
dam feceris ciuitatem.Deinde formula diſciplinæ ſcribenda depingendaq; eſt.

❡Q uod adoleſcentes cantibus ad uirtutem præparandiq; ſunt. Cap. XIIII.

Das etiã canendas putat ſic dicens.T er iam & quater dictũ eſt diſciplinã eſ-
i ſe puerorũ educationem:quæ ad rectã legalemq; uitã ꝑducat.V t igiť pueri
aĩus legem ita ſequatur ut una cũ ea gaudeat atq; doleat odas perdiſcant/cre
broq; canticent/q̃bus laudes atq; uituperationes earũ rerum contineanť/quas lex lau-
dat/aut uituperat.Q uoniã.n.teneriores anni rõnem uirtutis non ſuſcipiunt/ludo atq;

cantu p̄parantur: Iure igitur apud nos prophetarum odæ a pueris addiſcuntur.

¶Q uod poetæ recte dicere cogendi ſunt. Cap. XV.

p Oetæ inqt Plato cogendi ſunt carminibus dicer̃ bonũ q̄dem modeſtũ iuſtũq;
uiroꝝ fœlicẽ eſſe atq; beatũ/ſiue magnus/ſiue paruus ſit/& ſiue diues/ſiue pau
per. Si uero iniuſtus eſſet ẽt ſi ditior eſſet q̃ Cyniras aut Midas miſerrimũ oĩ
um eſſe. Dicant igit̃ poetæ neminẽ eſſe uiroꝝ appellandum/q non oia quæ uulgo bõa di
cunt̃ iuſte acqrat atq; diſponat/q̃uis hæc bona non recte bona dñr. Sanitas.n. primo/
deinde forma/tertio uires/quarto diuitiæ numerant̃. Innumerabilia hmõi cætera ſunt.
Nã & acute cernere atq; audire/aliiſq; ſenſibus integre uti bona uidẽtur. Et ad hæc oia
poſſe facere quæ cupias/& demũ imortalitas cũ ipſoꝝ oium poſſeſſione. Ego aũt aſſero
iuſtis ſanctiſq; uiris hæc optima eſſe/iniuſtis aũt peſſima. Sanum.n. eſſe acute cernere/
& oino facile ſentire/ac imortaliter uiuere abſq; uirtute peſſima ſũt. Talia ergo Rhythi
mo ac numero a poetis cõpoſita adoleſcentes pdiſcant. Ego enim dicere non dubito ea
quæ mala uulgo dñr iniuſtis bona eſſe/iuſtis mala. Q uæ uero bona uident̃ bona uere
bonis ſunt/malis aũt mala. Hæc multo ante odis Dauid ſancti ſpũs gr̃a cõmonitus con
ſcripſit docuitq; qs uere beatus eſt/& qs beato contrarius. Pſalterium.n. ſuum incipiens
inquit. Beatus uir qui non abiit in conſilio impioꝝ & cætera. V nde Plato admonitꝰ poe
tis dicendũ eſſe ait bonos uiros beatos eſſe. Diuites aũt ſi mali ſint miſeros eſſe quod ip̃e
dauid ſic in pſalmis edidit. Diuitiæ ſi fluũt nolite cor appõere. Cætera quoq; oia quæ hic
philoſophus dicit ad uerbũ fere in ſacro pſalmoꝝ uolumine ſcripta inuenies.

¶Q uod Hymni cani non debent niſi prius examinentur. Cap. XVI.

a Ddit deide Plato dei aut uiri diuini opus eſſe recte rhythimo atq; carminibꝰ
uti quare diligenter hac de re leges ponendas eſſe cenſet/qbus ad uirtutẽ uni
uerſa muſica reſpicere cogatur. Hoc ille uerbis/re aũt ipſa iudæi cogebantur
non alios hymnos & odas ſuſcipere q̃ eas quæ a ſpũ ſancto p prophetas eſſent cõpoſi
tæ. Concedo deinde Plato quod uulgo dr̃ uoluptate muſicã diiudicari. Sed illã eſſe opti
mã muſicã q̃ optios & doctos uiros delectat ac maxime illũ q uirtute cæteris præſtet.
V irtute igitur opus eſt iudicibus & p̄ſertim fortitudine atq; prudentia. Neq; eni theatri
plauſu aut pp ignorantiam aut ꝑpter formidinem duci debent. Apud iudæos ẽt priſcis
tp̄ibus diuinorum cantuũ iudiciũ non multitudini tradebatur. Sed erãt aliqui q̃uis pau
ciſſimi diuino ſpũ hæc iudicãtes qbꝰ ſolũmõ licebat ꝓphetaꝝ libros conſecrare ut ita di
cã ac cõprobare/ea uero quæ aliena a ſpũ ſancto uiderentur improbare atq; reiicere.

¶Q uod non ſemper uino utendum eſt. Cap. XVII.

c Arthaginenſium inquit legẽ magis q̃ lacedæmoniorũ atq; cretenſium laudo
ut nunq̃ in caſtris qſq̃ uinũ guſtare gaudeat/ſed toto militiæ tempore aquæ
uſũ cõprobari. In ciuitate aũt ſeruis nunq̃ uini uſus concedendus eſt/nec ma
giſtratus tẽpore quo rempublicã gubernant uino utantur/nec gubernatores/nec iudi
ces/nec qui deliberaturus in conſilium uocatus eſt/nec ullo modo in die niſi ualitudinis
gratia/nec nocte eos tam uiros q̃ fœminas/q liberis dare operam ſtatuerũt/leuiores.n.
homines uini uſi fiunt & animæ calefactæ tanq̃ ferrum ignitũ molliores reddunt̃. Hæc
multo ante Moyſes conſtituit. Sacerdotes.n. iubet ſacrificandi tempore a uino abſtine
re. Locutꝰ eſt.n. inqt dñs ad Aaron dicens: Vinũ & ſinceram non bibetis tu & filii tui te
cũ/qñ in teſtimonii tabernaculũ ingredimini/aut quãdo ad altare acceditis ne moriami
ni & lege hoc in æternũ in generationes ueſtras firmatum ſit/uotum etiam uouentibus
ſimiliter præcipit dicens. Vir aut mulier qui uotum facit a uino & ſincera mundus erit/
& acetum uini & acetum ſiceræ non bibet. Salomon quoq; magiſtratus & iudices a ui

no abſtinere iubet.Conſilio inqt omnia facias conſilio uinum bibe/potentes q̄ iracundi ſunt uinum non bibant/ne ſi biberint ſapientiæ atq; laboris obliuiſcant̄.Nec ignorabat Plato ſcripta hæc apud barbaros fuiſſe quo occultius his uerbis denotauit. Siqdem iqt hubitant utrum huiuſcemodi diſciplia ciuilis fuit/aut ēt nunc eſt apud aliquos barbaros procul ab oculis noſtris/aut futura unquā ſit parati ſumus rationem oſtendere factam iam fuiſſe & eſſe in præſentia/futuramq; eſſe quando eadem muſa in aliqua ciuitate præualebit nec nos impoſſibilia dicere.

¶Q uod nobiſcum nobis gerendum eſt bellum. Cap. XVIII.

r Ecte inqt a nobis dictū eſt omnes hoīes ſibi ipſis pugnare neminemq; eſſe q ſibi ipſi hoſtis non ſit.Q uare præcipua optiaq; uictoria eſſe ſeipſum uincere:ſicut econtra turpiſſimū atq; peſſimū a ſeipſo uici.Et poſt pauca un9 eſt unuſq̄ſq; noſtrū/ſed duos ſecum contrarios ac amentes habet conſiliarios uoluptatē atq; dolorem qbus opiones futuroꝝ accedūt/quas cōiter ſpei noīe appellamus/ꝓprie aūt quæ ante dolorē ſpes eſt tior/quæ uero añ uoluptatē cōfidētia noīat̄.Ad hæc oīa rō accedit melior aut peior:qua cū qd publice cōſtitutū ſit lex nūcupat̄.Deīde hæ paſſiōes inqt in nobis quaſi nerui aut funes huc & illuc ad cōtrarias opationes attrahūt.Rō uero uni ſp rōni oportere cōſtanter ihærere pſuadet/quæ qdē rō aureo quodam fune atq; cōi lege uidelicet ciuitatis initi ſolet.Aliæ autē duræ aſperæq; tanq̄ ferreæ ſunt.Hæc ubiq; ferme diuinæ lr̄æ prædicant appetitū rōni pugnare docentes rōnemq; optimā eſſe quæ dei lege dr̄ uictoriamq; laudatiſſimam cum huic rationi appetitus ſubiicitur.

¶Q uod peccatorum anima eſt cauſa. Cap. XIX.

u Ndecimo āt legum neceſſe eſt inqt tam uirtutē quam uitiorū cām eſſe aiam quod moſayco illi conſentaneum eſt/ſi aīa peccarit/& ſi aīa delictum fecerit.

¶De uero Philoſopho. Cap. XX.

c Vm in hebraica ſcriptura de ſtudioſo ueroq; philoſopho dicat/bonū eſt uiro ſi tollat iugum in iuuentute ſua/ſedebitq; ſolus ac tacebit/cūq; diuini prophetæ ac ſublimi philoſophia in montibus atq; ſpeluncis degerint ad ſolum deū mentē erigentes.Audias quēadmodū ēt Plato hunc uiuēdi modū comprobauit dicens.Q ui p̄cipui in philoſophia ſunt ab adoleſcētia ēt ipſam uiā quæ in forum abducit ignorant/nec ubi curia aut cōis alius cōueniendi locus ſit ſciūt.Leges aūt & decreta nec ſcripta uiderūt nec audierunt ſodalitia & magiſtratus/cœtus & cœnas nec ſomnio qdē uiderunt:Si bene aūt aliqd aut male a uiris uel mulieribus in ciuitate factum eſt non minus cum fugit q̄ maris harena/quæ oīa ita neſcit/ut nec neſcire ſe qdem ſciat. Nō enim hæc fugit ut melior uideat̄/ſed ut ſit.Q uare ſi ēt corpore in ciuitate ſit/mens tñ oia hæc contemnēs ſuper terrā uolauit/ut eſt apud Pyndaꝝ quomodo id dicis o Socrates inqt cum Threſſa quædā Thalem cæleſtia reſpicientem qa cogitatione occupatus in puteū deciderat repræhendiſſe dicatur ꝙ dum cæleſtia quæreret quæ ante pedes ſunt nō uideret.Hoc inqt ſcūma in oēs philoſophos dici poteſt.V ere nāq; qui recte philoſophatur non ſolum ignorat quid uicinus faciat/ſed pene ſi homo eſt aut pecus/non aiaduertit. Q uid ſit homo & quid p̄cipue hoīem facere conueniat id uero diligentiſſime quærit/ quare o cariſſime Theodore ſi quādo hmōi philoſophus ī iudicio uel alio loco publico loq de rebus iſtis hoīum cogitur riſum oibus præbet/& in difficultates qm̄ ſexpertus ē quaſi in puteū icidit.Proprium.n.ſibi eſt neminem conuitis petere/& in laudationibus cum non ficte ſed uere ac ex aio dicere uideatur/leuis quidam atq; iſanus uidetur.Si regem enim laudari aliquem audiuerit agaſonem aut bubulcum laudibus efferri arbitraturquod ſi mille iugera terræ poſſideī aliquem audierit/parua hæc dicit/qui uniuerſum

orbem cogitatione cõplecti conſueuit. Valde aũt etiã illos contẽnit qui ſe generoſos ꝑ dicant/& auos proauos attauoſq; ſuos in mediũ adducunt/amentiam ipſoꝝ ideo ſpernit quia uniuerſum hoĩum genus cognoſcere nequeunt. Auos.n.& progenitores innumerabiles ſinguli habuim⁹/quoꝝ alii diuites/alii pauperes/alii reges/ſerui barbari grecięq; fuere/ideo ridet quod in quinq; aut uiginti progenitorũ genealogia nonnulli glorientur. In oĩbus igitur iſtis uerus philoſophus uulgo deridetur. Et modo ſuperbus/modo rerũ humanarum ignarus putatur/& paulo poſt ſi oĩbus inq̃ o Socrates ut mihi ꝑſuaderes maior pax & pauciora mala eſſent in hoĩbus. Non eſt poſſibile o Theodore inquit mala oĩno ab hominibus auferri/nõ.n.apud deos/ſed apud mortales neceſſario & in hoc loco uerſantur/q̃obrẽ toto aĩo conari debem⁹ hinc illo tranſire. Trãſitus aũt & fuga terrenorũ eſt imitatio dei quantũ homini poſſibile eſt. Imitatur aũt deũ iuſtitia ſanctitate prudentia. Sed nõ eſt inquit facile perſuadere multis ita ſe iſta habere/ſed nequitiam fugiendã uirtutẽq; ſequendã putant/nõ rerũ ipſarũ gratia/ſed ut bonus uidearis. Hæc inq̃ aniles fabulæ ſunt/ueritatẽ aũt altius nos exponam⁹/deus nullo modo iniuſtus eſt/ſed q̃maxime iuſtiſſimus/nec ẽ ei ſimilius aliquid q̃ ſi quis noſtrũ iuſtiſſimus fiat quare dei cognitio ſapientia eſt/& uirtus uera. Ignoratio uero ruditas eſt & nequitia manifeſta/quecũq; autẽ alia dicitur ſapienria uidetur quidẽ ſed nõ eſt. Nã quæ in rebus ciuilibus eſt oneroſa/quæ uero in artibus fabrilis. Quicũq; igitur iniuriatur ſapiẽs propter aſtutiã ſuã dicendus nõ eſt. Ignorat.n.quod minime ignorare oportet quantũ iniuſtitia detrimentũ afferre ſoleat nõ quod ipſi detrimentũ putant uulnera uel mortẽ/quæ patiuntur ẽt q nihil iniuriantur/ſed quod effugere iniuriantib⁹ ĩpoſſibile apud ſcripturã ẽt humana uniuerſa hæc ſapiẽtia ſtultiria noĩatur. Scriptũ eſt.n. Perdam ſapiẽtiã ſapientiũ/& itellectũ itelligentiũ deſtruã/ubi ſapiens/ubi ſcriba/ubi conqſitor hujus ſæculi. Quod aũt q uere ac ſecũdũ deum philoſophatẽ nihil praui ſapere debet. Inde diſcimus qa non ea quæ uidenẽ/quæ tpalia ſunt/ſed ea quæ non uidenẽ/quæ æterna ſũt cõſiderare iubemur. Neqriam aũt in terris & in hac mortali uita conuolui propheta oſtẽdit dicens. Quia furtuꝝ & adulteriũ & cædes fuſa in terrã ſunt/& ſanguinẽ ſanguini cõmiſcent. Ad deũ aũt hinc fugiendũ eſſe Moyſes oſtẽdit. Poſt dñm deũ tuũ ambulabis/& ipſi adhærebis. Imitandũ quoq; deũ eſſe ſignificat dicens. Sancti ſitis qa dominus deus noſter ſanctus ẽ. De iuſtitia uero dei Dauid clamat. Iuſtus dñs iuſtitiam dilexit. Idẽ diuitias contemnendas eſſe docuit dicens. Diuitiæ ſi affluãt nolite cor apponere: & rurſus/noli timere cum diues factus fuerit hõ: & cum multiplicata fuerit domus eius/ q̃m cum interierit non ſumet cum eo oĩa/principatus etiã hominum non multifacere monet cum dicat. Nolite confidere in principibus in filiis hoĩum quibus non eſt ſalus. Exibit ſpũs & abibit in terram ſuam/in illa die perdentur omnes cogitatiões eius.

Quod nonnunq̃ falſo ad utilitatem audientium utendum eſt. Cap. XXI.

n On aũt inquit Plato alienum a grauitate ſua legis lator putabit falſo aliqd ac fere inepte ad utilitatem iuuentum dicere/maxime ſi quod falſo dr̃ audiẽtes ita trahat ut non ui ſed ſponte iuſtitiã uelint ſuſcipere/ſolidũ.n.bonũ ueritas/ſed non ita facile plærũq; pſuadet. Innumerabilia hmõi uerba ſunt in ſcriptura utputa quando pœnitere deum/aut dormire/aut iraſci/aut aliis pturbationibus ferri ſcribitur/quæ ſi quis altius interpretata non procul a ueritate ſint/uerba tamen ipſa uel terẽdo uel permulcendo non nihil proſint illis qui altiorem ueſtigare ſenſum nequeunt.

Quod omne genus hoĩum ad ueritatem uacandum eſt. Cap. XXII.

r Ecte in ſuperioribus Plato inquit uiros & mulieres/liberos & ſeruos/ iuuenes & ſenes. ſic diſciplinam ciuilem dictum eſt amplecti oportere/ut nũquã

ceſſent uariis modis atq; carmibus quæ diximus decantare. Et in quito de republica. Ni
hil inqt o Theodore ad gerendam rempublicam pertiet quod ad mulierem/qa mulier
non pertineat/aut ad uirum pertineat qa uir. Sed cum una natura utriuſq; aialis ſit/quæ
ad uirum natura hæc ad mulierem ẽt natura ꝑtinet/eſt aũt in oibus imbecillior uiro mu
lier. Vtrum igitur uiris oia/mulieribus uero nihil concedem9? non recte inq̃. Recte in
quit dicis/nam mulier alia medica eſſe poteſt/alia muſica/alia ad utrunq; ſepta natura/ſi
militer alia bellicoſa/alia non/alia philoſophus/& alia non/alia magni animi/& alia pu-
ſillanimis/& alia ad cuſtodiendam ciuitatem nata/alia non/ſicuti & uiri/eadẽ.n.eſt utri-
uſq; natura præterq̃ ꝙ altera ibecillis/& altera robuſta eſt/quare ſimiles natura mulieres
ad cohabitandũ ſimulq; rempublicã gerendum uiris dandæ ſunt. Decet.n. ut natura ſi-
miles potius q̃ diſſimiles conueniant/hæc re ipſa apud iudæos factitata cognouim9. Do
cet.n.eorum hiſtoria nonnullas mulieres uirtute atq; prudentia ciuitatem ab hoſtib9li-
beraſſe. Doctrina quoq; noſtra omne genus hoium tam uirorum q̃ mulierũ liberorũ
ſimul & ſeruorum græcoꝝ aliqualiter ac barbaroꝝ paruulorum ætate ac ſenum in hoc
diuino ueroq; philoſophandi genere noſtro libenter ſuſcipitur.

¶ Quod etiam de Salomonis parabolis Plato multa accæpit. Cap. XXIII.

N parabolis Salomonis memoriã iuſti laudibus efferri/& nomen impioꝝ ex
i tingui breuiter atq; cõmode dicitur. Similiterq; dictũ eſt ne beatum aliquem
putes anteq̃ moriatur. Audi ergo quõ hanc ipſam rem latius in ſeptimo de le-
gibus poſuit Plato. Quicũq; inquit ciues præclare laborioſeq; aut aio aut corpore geſ-
ſerint/legibuſq; ſp obtemperantes fuerint laudib9 poſt mortẽ efferri oportet/ uiuos.n.
laudare anteq̃ e uita exierint ac bonorum operum finẽ impoſuerint tutum non eſt/hæc
non de uiris ſolum/uerum etiã de mulieribus intelligendum cenſeo. Diuitias atq; paup
tatẽ ne mihi des in parabolis. Salomon dixit. Plato quoq; in tertio de republica. Iam di
ximus inquit quæ cuſtodes ac magiſtratus ciuitatis diligenter pellere ſp debent/curare
q; ne aditum in ciuitatem habeant/quæ iſta inquit ſũt. Diuitiæ inq̃ & paupertas/alteræ
nanq; delitias ocium & factiones afferunt altera illiberalitatem malignitatem & factio-
nem. Malignitatem uero appello operationem infamem Moyſes in legibus patrẽ atq;
matrem ſcripſit unuſquiſq; timeat/& alibi dicitur. Honora patrem & matrem ut bene
tibi fiat/quæ ambo in libro de legibus Plato coniunxit. Vnuſq̃ſq; inquit niſi mente ca-
ptus ſit/& timet/& honorat. parentes. Et rurſus ſeniores re & uerbo uniuſquiſq; uerea-
tur/& ſi ultra.xx.annos excedunt tanq̃ parentes honoret.

¶ De Seruis. Cap. XXIIII.

Vm Moyſes hebræũ hebræo ſeruire indecens duxerit/& ſi acciderit ſeptimo
c anno liberũ emitti iuſſerit Plato in libris de republica græca ꝓ græco ſeruire ꝓ
hibet/dicens nec græcũ ſeruũ habeas/cæteris græcis ſimiliter facere conſulas.
Sic enim ad barbaros græcia uerſa facilius a ſe ipſa abſtinebit. Nemo inquit Plato fines
atq; terminos terræ moueat/nec domeſtici/nec cuius/nec uicini/putauit enim ita illud
intelligendum eſſe nõ tranſgrediaris terminos antiquos/quos poſuerant patres tui.

¶ Quod aliqua in alienum ſenſum accæpit. Cap. XXV.

Vicunq; autem inquit fines tranſgreſſus uicini arauerit agros damnum reſti-
q tuat/impudentiæ autem atque illiberalitatis pœnas det/duplumque loco ſup-
plicii ei deponat cuius agrum arauit. Patris inquit peccata nõ luant filii/niſi qs
mortis ſuppliciũ alicui deberet/hoc autem non ad filium aut nepotem ſolum / ſed uſq;
ad pronepotem procedat/hoc aperiſſime inde traxit/qui reddit peccata patrum filiis
uſq; ad tertiam generationem in furto quadruplum reddi iuſſit Moyſes ſi occiderit aut

uendiderit quæ furto ablata fuerunt/ſin autē quodcūque animal ſit uiuum apud aliquē
reperiatur duplū reddi iubet. Et Plato una inquit lex de furto ponatur/duplū enim red
di par eſt. Si autē reddere nō habet uinculis teneatur quouſq; aut reddat aut aduerſario
placet. Cum Moyſes ſcripſerit nō eſſe homicidam eum qui furē in fouea latentē interfe
cerit. Congruenter Plato dicit nocte furem interficere licere. Innocens quoq; ſit inquit
qui ſpoliātem interfecerit. Si uero inquit brutū aliquod animal hominē interfecerit/ex-
tra urbem iterficiatur/niſi in certamine id factū ſit. Moyſes uero ſi cornu inquit taurus
uirum aut fœminā ꝑcuſſerit atq; interfecerit/lapidibus interficiatur/nec carnes eius co-
medantur. Dn̄s autē. eius innocens erit cū prophetica ſcriptura dicat. Ecce dn̄s iſrael fi-
lii hoīs ꝑmixti oēs ſunt æri/ſtagno/plumbo/& ferro/in medio camini argentū ꝑmixtū
ſunt. Ideo hæc dicit dn̄s/quoniam facti eſtis oēs mixtura una/ideo ego ſuſcipiā uos/ſi-
cut ſuſcipitur argētum/& æs & ferrum/& plumbum/& ſtagnum/in medium camini/
ut ſuffletur in eo ignis & infundatur. Perſpice quō Plato totum hunc locum intellexit/
& quaſi fabulam expoſuit: Audiatis inquit fabulam. oēs qui in eadem ciuitate uiuimus
fratres ſumus/ſed cum deus nos fingeret aurū cum illis miſcuit/qui ad gubernandum
apti ſunt/argentum aūt cum illis qui armis ciuitatem defendunt/nam & iſti honore di-
gni ſūt/ferꝝ āt & æs agricolis & aliis opificibus infundit/hæc nōnunq̄ alterū ex altero fi
unt. Naſcitur.n. ex auro argentum/& ex argento aurū. Magiſtratibus igitur deus præ-
cipit ut magnam diligentiam habeant/ſi quis denegauerit ab auro in argentum/aut ex
argento in peiora nullo mō ignoſcant/ſed naturæ congruentē reddentes honorem in
opifices aut agriculas deducant. Quod ſi a peioribus argētum aut aurū productū ſit/
honoretur iſte/ad conuenientēq; locū argenti aut auri conſcendat/hoc maxime oium
ſeruandū eſt. Cū.n. ferrū aut æs ad regendū peruenerit/tunc ciuitas deſtruetur/cū pro
phetica ſcriptura ad ꝓſules populi dixerit: O paſtores iſrael/an paſtores ſeipſos paſcun
tur? nonne oues paſcunt̄ paſtoribus? Ecce lac deuoratis/pinguem ouē occiditis/uelle
ribus indumēta cōficitis/oues āt meas nō paſcitis/nec quod perierat queſiuiſtis/nec fra
ctum alligaſtis/nec errantē reduxiſtis. Plato in primo de republica ſic iſta interpretatꝯ
eſt. Nunc inquit Thraſymache illud dicendum paſtoris eſſe pinguis q̄ maxime pōt pe
cudes reddere. Tu aūt dicebas nō ad ouium utilitatē/ſed ad ſuam iſtud ſibi eſſe faciun-
dum/quaſi aut apes aut ut maioris uendat oues paſceret. Nō eſſet āt hoc modo paſtor
ſed heluo quiddam aut auarus. Paſtor autē ille eſt cui nil curæ aliud eſt quā ut optime
opus ſuū faciat/opus aūt ſuū paſcere eſt. Quare fateri oportet pricipis quoq; opus eē
nō alterius utilitatē conſiderare quā ſubditi/cum in ſcriptura feratur a timore tuo dn̄e i
utero cōcœpimus & parturiuimus/& peperimus ſpiritū ſalutis. Socrates apud Plato-
nē in thetico ſic imitatꝯ ē. Qui mecū inquit uerſantur idē patiunt̄ qđ parturientes: Do
loribus.n. partus ac dubitatiōe replent̄/multoq; magis q̄ mulieres parturiētes exagitā
tur/quē quidē dolorē partus excitare & ſedare ars mea facile pōt. Ezechiel ſcribit & ui-
di. Ecce uentus turbinis ueniebat ab aquilōe/ac paulopoſt/& in medio eius ſimilitudo
quattuor animaliū & aſpectꝯ eoꝝ ſimilitudo hoīs in eis & quattuor facies uni. Similitu
do āt uultus eoꝝ facies hoīs & facies leonis a dextris ipſorū quattuor/& facies uituli a
ſiniſtris ipſoꝝ quattuor/& facies aqlæ a dextris ipſorū quattuor quæ Plato imitatus ſic
eſt. Imaginē inquit animi fingamꝯ talē uidelicet/quales apud priſcos naturæ quædā fa
ctæ narrant̄. Chimæræ.ſ. Scyllæ ac Cerberi/dicunt̄ inquit/hæ/finge igitur unā quidē
idæā uariæ feræ atq; multicapitis/q̄ domeſticaꝝ capita & ſilueſtriū feraꝝ habeat. Diffi-
cile inquit eſt qđ fingere te uolo/ſed tñ qa facilius orōne q̄ cæra fingimꝯ/ꝓgrediamur.
Altera ergo idæa leonis fingat̄/& poſtremo hoīs. Coniūgat̄ deinde ſic in unū/ut hoīs

imago extrinſecus cõplecti cætera uideatur/ut qui oculis hoc animal cernit/cõſimiliter
cum eam ſolummodo uideat/& interiora lateãt.hominem ſolummodo eſſe putet/his
ita factis iniuſtiſſime faciet/& inutiliter conſulet/qui dicet leonẽ & cæteras feras nutriẽ
das eſſe.hominem aũt fame ſic deneruandum/ut facile a feris ducatur/ipſaſq; feras nõ
eſſe ad amorem reducendas/ſed incitandas potius/ut inter ſe pugnantes alia aliã deuo
ret.Is autem iuſtiſſime ſimul atq; utiliſſime conſulet/qui dicet dandam eſſe operã diligẽ
ter/ut aĩalis huius cõpoſiti ac multicapitis principatũ ſolus teneat homo/& quaſi agri
cola quæ mãſuetæ ſũt moderate nutriet/imanes autẽ feras leonis uiribus uſus domet.

¶Q uod in.xii.ciuitatem iudæorum imitatione Plato diuidit. Cap.XXVI.

N duodecim tribus iudæorũ genus diuiſum nemo ignorat/quem diuiſionis
i numerum ciuibus ſuis Plato attribuit dicẽs in duodecim quam æqualiter fie
ri poteſt uniuerſa regio partes partiatur/& ſorte una tribus unam partẽ poſſi
deat/& duces ſingularum tribuum eligantur.

¶Q uod ſitum urbis iudæorum ſecutus eſt. Cap.XXVII.

Riſci iudæi metropolim ſuam diuino conſilio longe a mari in montibus con
p diderunt:Plato quoq; quam in legibus condidit urbem in ſimili hieroſolymo
rum loco eam conſtituit ut uideantur ad urbem hebræorum reſpiciens uer
ba compoſuiſſe.Ferme nãq; inquit o amice per decem milia paſſum a mari abierit hæc
ciuitas portumq; habebit quam optimum/& agros regionemq; fœcũdiſſimam/caue
bitur autem ne alia ciuitas prope nimium ſit;Maritimam.n.condere non debemus/ne
alienis moribus uariis uilibuſq; faciliuſq; corrumpatur.Cum autẽ per decem milia paſ
ſum diſtet amari/portuoſaq; optime ſit/nec utilitate iocũditateq; maris omnino priua
tur/nec ita facile moribus alienis repleta nequitiam fouebit.

¶De Prouidentia. Cap.XXVIII.

Ndecimo autem de legibus omnium rerum minimarum ẽt curam & guber
u nationem deo creatori attribuit/impietatiſq; crimine illos accuſat/qui non agi
gubernariq; omnia diuinitus putarit.Primum.n.iquit deum iam ambo cõce
ditis uidere audire ſcireq; uniuerſa/nihilq; ipſum penitus effugere atq; latere poſſe. Eſt
ne ita inquit/an aliter?Ita prorſus.Q uid porro?poſſe ne deum omnia concedimus/an
contra?non eſt negandum inquit omnia deo poſſibilia eſſe/optimum autẽ eſſe omnes
concorditer iam conceſſimus.Nõne igitur deſidia quadam otioq; pernicioſo teneri de
us uidebitur/ſi cum poſſit & ſciat/uniuerſum gubernare negligit?Rectiſſime id abs te
dicendum eſt inquit.Deum igitur putare debemus quanto melior potentiorq; cæteris
eſt/immo uero potentiſſimus at optimus & ſapientiſſimus/omnibus ſuis ꝓuidere.Nõ
enim fas eſt aliter omnino opinari/falſumq; omnino eſt non habere curã artificem his
de rebus quas artificio ſuo effecit.Et poſt pauca/nulla inquit mundi pericula dei proui
dentia effugit/nam cum pars totius gratia non totum partis factum ſit/nullus pene to
tum gubernat niſi parti quoq; prouideat.Et poſt aliqua/nec.n.negligeris recte faciens
nec ſi in profundum terræ deueneris/aut ſi in cælum euolaueris ſed ſupplicio congruẽ
ti uexaberis/aut hic aut apud inferos quod mihi de illis ẽt dictum putato/quos tu qm̃
magnos de paruis ſcelere quodam euaſiſſe uidiſti a miſeria in beatitudinem ueniſſe di
cebas.Hæc nonne ſimilia illis ſunt:Q uo ibo a ſpiritu tuo?& ubi a facie tua me abſcõ
dam?ſi aſcendero in cælum tu illic es/ſi deſcẽdero ad infernum ades/ſi ſumpſero penas
uentorum & habitauero in extremis maris/etenim illic manus tua deducet me.

Euſebii Pamphili Liber tertiuſdecimus.

Quod Plato gentilium deos contemnebat. Cap. I.

Ed abunde iam ut puto Platonicam philoſophiam quaſi he
bræorum lingua in græcã eſſe tranſlatam demonſtratũ ẽ/nunc
reliqua pſequamur.Primum igitur conſidera qũo prĩam de
diis opinionem tanq̃ falſam redarguebat hoc modo ſcribenſ
ſ in Timæo.Sed de aliorum dæmonũ atq; deorum generatione ſcri
bere maius eſt opus q̃ humeris noſtris ferre poſſumus/ qua
re his q hæc crediderunt credere debemus/qui cum a diis or
ti ſint/& parentes ſuos qui ſint optĩe teneant nullomodo fal
luntur/quare q̃uis nec neceſſario nec ueriſimiliter dicant/ tñ
q̃a rẽ ſuã enarrant/æquum eſt ut eis fidem adhibeamus legi obtemperantes/quare ſecũ
dum priſcorũ inſtituta genealogia deorum terminetur/credanturq; cæli & terræ filii Ocea
nus & Tethys fuiſſe: ex q̃bus Phorcus: Saturnus/Ops/& alii q̃plures nati ſunt/a Satur
no aũt & Ope Iupiter & Iuno.Primum igitur deorum nepotes poetas appellans deridere
mihi deos uidetur/non deos ſed hoĩes nepotibus eorum natura ſimiles fuiſſe oſtẽdens/ de
inde theologos ipſos quos deorum nepotes appellauit uehemẽter carpere uidet̃ / cum
inferat/q̃uis abſq; neceſſaria immo uero ueriſimili demonſtratione dicant/locari aũt ui
detur dicẽs q̃a ipſi pbe pgenitores cognouerint ſuos/& quod impoſſibile ſit deorum fi
liis non credere/præter ſententiam aũt animi ſui deos eſſe appellaſſe manifeſte oſtendit/
q̃a ut legem patriam uidelicet ſequeretur/ita dixiſſe fatetur.Quæ oĩa ita eſſe facilius co
gnoſcẽs/ſi audias quomodo clara uoce theologos gentium omnes his uerbis in epime
nide repræhẽdat.Theologiã ergo inq̃t & uniuerſi pductionẽ/quoniã male maiores no
ſtri de his tradiderunt/ſuſcipere melius ẽ/ac ita defendere/ut aduerſus impios dicere nil
timeamus.Iure aũt maiorum theologiã contẽnendam eſſe in ſecundo de republica do
cet/ubi de poetis & theologis & de gentilium diis his uerbis utitur/quæ diligenter quæ
ſo animo uoluas.In maioribus inquit minores quoq; uidebimus/oportet enim eandem
eſſe naturã/& idem poſſe maiores atq; minores/non ne ita tibi uidetur? Videtur inquit/
ſed non intelligo quos tu maiores appelles.Eos inq̃ quos Heſiodus atq; Homerus cæ
teriq; poetæ nobis tradiderunt.Omnes nanq; poetæ fabulas componentes falſa hoib9
& cecinerunt & canunt.Reiiciendi ergo ſunt non ſolũ q̃a mentiunt̃/uerumetiam maxi
me q̃a non bene mentiuntur/ſed ſũt quaſi pictores diſſimilia omnino illis pingẽtes/atq;
contraria quæ pingere debuerunt.Hæc inq̃t recte accuſanda ſunt/ſed quænã ſunt falſa
atq; improbe dicta? Primũ inquã maximũ & de rebus maximis mendaciũ non bñ men
titus eſt/qui dixit cælum ea feciſſe/quæ ab Heſiodo narrantur/& q̃ Saturnus ipſum ul
tus fuerit.Nã ẽt ſi uera eſſent: tacenda omnino tamẽ putarent/nec ita facile ad omnes ef
ferenda/ſed maxime certe cælanda/q̃ ſi neceſſitas quædã dicere cogeret/pauciſſimis tra
denda fuiſſe.Ardua.n.ſunt nec prædicanda o Adymante in ciuitate noſtra.Nec.n.inue
ni perſuadendum eſt/ulciſci parentes oportere etiam ſi iniuriam inferãt/nec autem om
nino credendum eſt deos inter ſe ita diſſidere/ut alius alii bella & pugnam cieant/nec.n.
uera hæc ſunt/nec nobis conducibilia/qui ſi rempublicam conſeruare uolumus/in teſti
na bella odia & ſimulationes turpiſſimas ducere debemus/nec gigãtum aduerſus deos
pugnas & heroum in cognatos adoleſcentibus explicandas iudico / ſed ſi ali quomodo
poſſemus nunq̃ ciui ciuem fuiſſe inimicũ id libenter perſuaderem9.Hæc enim maxime

adoleſcentibus/hæc uiris/hæc ſenioribus prædicanda.Q uare poetæ cogendi etiã ſunt
hæc carminibus edere.Saturni aũt uincula/& Vulcani a patre proiectio cum auxilium
pulſatæ matri afferret:deorumq; pugnæ quas Homerus conſcripſit nullo modo audiẽ
dæ.Nam etiam poeta q̃optime atq; utiliter de deo fingere debent.Multum enim ad uir-
tutem huiuſmodi carmina conducunt.Q uas igitur dicemus utiles ad uirtutem de diis
fabulas eſſe/ut reſpondeamus ſi quis interroget?

¶Q uod mendoſiſſime de deo poetæ ſcripſerunt. Cap. II.

On ſumus inquit o Adymante in præſentia poetæ/ſed urbiũ conditores. Cõ
n ditorem aũt urbis oportet formas quaſdam rerũ tenere/in qb9 uerſari poetæ
ita debẽt/ut inde digredi ſibi non liceat.Recte inqt dicis.Sed quænã iſtæ for-
mæ ſunt?Tales certe inqt qualis ſit deus heroicis lyricis tragœdiſq; dicendum eſt/ nam
cũ deus bonus uere ſit/nihil ei mali attribuere debent.Bonũ aũt nullũ nocet an non?Ita
uidet̃ inqt.Putaſne igitur quod innoxiũ eſt nocer̃ an non?Nullo modo iqt. Q uod aũt
non nocet facitne qcq̃ mali?neq; id qdẽ.Q uod porro nihil mali facit/nullius certe mali
cauſa erit.Aſſentio.Nihil ergo nocebit.Præterea omne bonũ utile eſt an non?Vtile ui
delicet.Erit ergo cauſa felicitatis.Ita prorſus.Sequitur ergo ipſum bonum nõ eſſe cãm
oĩum/ſed eorum ſolũmodo quæ probe ſe habent/malorũ uero minime. Id iam negari
nõ poteſt.Neceſſe igit̃ eſt in quã qñ de9 bon9 ẽ nõ oĩum ut multi putãt/ſed paucorũ(
pauciora.n.bona q̃ mala ſunt)cãm eſſe.Malorũ uero nõ deus/ſed alia quædã cauſa eſt.
Hæc mihi uériſſime dici uidentur.Non ergo audiendus eſt Homerus/cũ ita impudẽ-
ter de deo loquatur quod duo apud Iouẽ dolia ſunt/alterũ bonis/malis alterũ fatis ple-
num/& cui Iupiter ex utriſq; dederit/is modo fœliciter/modo contra ſe habet/cui autẽ
mala ſolũmodo deſtinauerit hũc magna ſp erũna calamitoſaq; p eſtis inſequit̃/fœderis
aũt cõfuſionẽ ſi quis p Pallada & Iouem eſſe cecinerit nõ approbabimus/nec cõtentio
nes atq; pugnas deorũ/nec quod aſchylus dicit/occaſiones diuinitus hoibus dari malo
rum qñ eos deus perdere uoluerit.Nec nobis calamitas cæteraque huiuſmodi audien
da ſunt.Sed uel nõ fuerunt a deo illa facta/uel ſi a deo facta contendunt dicendũ cũ qui
puniuntur miſeri ſunt/non deum creatorẽ ſed miſeriã ſuam ſibi debita ſupplicia conci-
taſſe/quibus cruciati meliores facti ſunt/ſed modo hæc prætermittẽda.Malorũ autem
ſi quis audet cauſam deũ dicere/ſi quidẽ uolumus bonis ciuitatẽ legibus fundare nullo
modo patiemur.Nec enĩ fas eſt id dicere nec cõducibile nec cõgruens/ſed omnino ne
fandum ac falſum.Probatur mihi hæc lex inquam.ſitq; iſta prima formulæ quod nulli
omniũ liceat malorum/ſed bonorum ſolummodo cauſam deo attribuere.

¶Q uod deus immutabilis ac uerus eſt. Cap.III.

D hæc reſpõde quæſo/utrũ putes ab illa in aliã formam deum mutari ut nos
a decipiat/an ſimplicẽ eſſe/ac nunq̃ mutationẽ aliquam ſuſcipere.Nõ habeo in-
quit modo quod reſpondeam.Si quid autẽ a forma ſua mutetur/uel a ſe ipſo/
uel ab alio mutari neceſſarium putas/an non?Neceſſarium certe/quod aũt ſummũ op-
timum potentiſſimumq; eſt/mutari ab illo nõ poterit/hæc aũt omnia deus eſt.Non er
go diuerſas ab alio formas accipiet.A ſe ipſo autẽ mutari qui poteſt dici?Vtrum enim
ad melius/an peius mutabitur?Neceſſe eſt inquit ſi mutatur quod mutatur optimũ eſt
ad peius mutari.Videtur igitur tibi o Adymante ſponte ſe quenq̃ in peius mutare. Mi-
nime inquit neceſſe igitur eſt cum ſit pulcherrimus atq; optimus ſimpliciſſimum cum
eſſe/ac in forma ſua ſp cõſtantiſſime manere.Mihi etiã ita uidetur inquit. Nullus ergo
nobis deos quaſi peregrinos orbem circumire afferat/nec multa de Proteo ac Thetide
mendacia dicat/nec Iunonem in Antiſtidem cõmutatam ea feciſſe contedat quæ multi

conſcripſerunt: Sed hæc omniaq; his ſimilia pellantur a ciuitate. Sed forſan inquit ipi q
dem dii nullo modo mutantur. Noſtra uero phantaſmata ita mouent: ut mutari nobis
uideantur. Q uid igitur inq̄ uellet ne unq̄ deus mentiri/aut ſeducere re uel uerbo falſa
nobis phantaſmata imprimens? Neſcio id qdem inqt. An ignoras inqt quod uere falſũ
eſt ſi ita dicere conuenit id nõ deos ſolum/uerũ etiam hoibus odio eſſe? Q uomodo id
dicis inqt? Non.n.itelligo/putas.n.inq̄ magnũ qd me dicere/ego uero dico cũ falſum
ita in aio ſe habeat ut errore intellectus circũuolatur atq; ignorãtia nemo pẽitus id uel
let/& oderunt oẽs id falſum.hoc.n.eſt quod paulo ante dicebã uere falſum animi eius
qui mentit᷑ ignorantia. Falſitas.n.quæ in uerbis eſt eius falſitatis imago eſt/qua aius ſe
ducit᷑/quod qdẽ falſitatis ſimulachꝝ ſincera puraq; falſitas non eſt/atq; ideo non ſemp
odio dignum eſt/cõducit.n.nõnunq̄ uel aduerſus hoſtes uel ad eos q amici uident᷑ q̄n
mali aliqd iferre conant᷑. Tũc.n.ad incommodoꝝ euerſionẽ falſitate uti non icommo
dum eſt/priſca ẽt quæ certe ſcire nequimus q̄ ueriſimiliter fingentes non nihil inde utili
tatis adipiſci conamur. Q ua igitur rõne falſitas deo conueniet. Vtꝝ qa priſca neſciat?
an quia hoſtes uehementer formidet? an qa ſuoꝝ iſidias uelit effugere? Nihil inquit ho
rum de deo dici põt/mentiri ergo deum nefas eſt dicere. Vnde ſimplex maxime & ue
rus uerbo atq; re eſt/nec ipſe in ſe ipſum mutat᷑/nec alios aut phantaſmatibus/aut uer
bis aut ſignis uigilantes/aut dormientes decipit. Recte iſta oia dicta ſunt iquit. Sit ergo
iſta ſecunda formula/ne cui liceat ſeductorẽ aut mendacẽ/aut mutabilẽ aliquo mõ deũ
appellare. Q uare non eſt laudandũ illud homericum ꝙ ſomniũ Agamẽnoni miſſum
eſt/nec Aeſchylus audiendus cũ fingat Thetida dicere Apollinem in nuptiis ſuis opti
mos eã filios ac lõgæ uitæ habituram ceciniſſe. Et ego Thetis apud eum dicit diuinum
Apollinis os falſum poſſe dicere non ſperabam/nũc aũt uideo abeo ipſo qui mihi ſecũ
da de filiis cecinit filiũ meum eſſe interfectũ. Hæc cæteraq; huiuſmodi pellenda oino a
ciuitate ſunt. Q uod igit᷑ Plato uerbis p̄cipit/id ipſum re in hebræoꝝ ſcriptura factita
tum inuenies/nullã.n.de deo turpem fabulã/nullã de angelis/nullam de piis uiris inue
nies. Cum aũt bonoꝝ cauſam eſſe deum Plato aſſerat/nonne a Moyſe illud accæpit/q
ſingulis creatis ſubiungit. Et uidit deus quia bonum/& oia ſimul repetens/& uidit deꝰ
inquit uniuerſa quæ fecerat/& ecce ualde bona/nec unq̄ apud hebræos maloꝝ cã deus
putatus eſt. quare ꝓpheta ẽt ad hoiem qui ſua ſe uoluntate deprauauit his uerbis utit᷑/
factuoſam ego te uitem plantaui/qũo retrouerſa es? ꝙ ſi alicubi mala diuinitꝰ improbe
dare ſcribit᷑ pœnas/atq; ſupplicia mali uocabulo intelligere debemus/quas deus cũ ſit
bonus non ad detrimentum eoꝝ qui puniũtur/ſed ad utilitatem atq; commodũ mittit/
ſicut medicus ad ſalutẽ laborantium cura nonnunq̄ utitur amara doloriſq; plẽa. Vnde
apud Platonem quoq; dictũ eſt/utilitatẽ conſequi eos qui puniuntur/& iudæus quidã
dixit. Caſtigat dñs quẽ diligit ꝙ autem mutari deus non poteſt/ſic a perſona eius in ſcri
ptura dictũ inuenitur. Ego dñs deus ueſter & nõ mutor/& apud pſalmiſtam/ Omnes
ſicut ueſtimentum ueteraſcent/& ſicut operatorium mutabis eos & mutabunt᷑/tu au
tem idem ipſe es/& anni tui non deficient/ꝙ ſi dei uerbum in forma figuraq; hoĩs uẽtu
rum ſcriptura p̄dicat/quod nos ima ueniſſe affirmamus/atq; ideo mutationẽ deo attri
bui nonnulli putẽt: Sciant qa nõ ut gẽtiũ fabulæ de Proteo/Thetide/atq; Iunone/nec
ut cæteri dii q errantes ſicut ꝑegrini orbem circumeunt/ita uerbum dei hebræorũ ſcri
ptura in hoiem mutatum eſſe affirmat uerum qm̄ rationale aial homo dei a deo erra
uit/ut neq; deum deiq; prouidentiam/neq; ſe ipſum cognoſceret/ſed in naturam beſtia
rum male agendo inciderit. Iccirco deum ut medicum & ſaluatorem uenturum præ
dicebat/non qdem a ſua natura mutatum. Non.n.ſeduxit eos qui uiderunt/ſed utranq;

uerißime conſeruauit/uiſibilem dico atq; īuiſibilem naturā uiſus.n.homo eſt & quidē
uerus homo fuit/uerbum ēt dei uerum/filiuſq; dei uerus eſt.Q uare non ſeduxit credē
tes/neq; falſitas ulla in eo inuenta eſt/qualis etiam Platoni deus eſſe uidet̃.Maxime igi-
tur deus uerbum uerbo atq; re ſimplex eſt/nec a ſe ipſo mutatus unq̃ fuit/nec alios aut
phantaſmate/aut uerbo/aut ſigno uigilantes/aut dormientes decæpit.Sed ſicut ratio-
nalium medicus animarum ſalutem uniuerſo generi hoium afferentes uere non phan
taſtice hominem aſſumpſit/ac ita nobis omnib9 ad ueram pietatem ad ueramq; dei co
gnitionem conuerſionem largitus eſt. Talia igitur noſtra ſunt/eos uero q aliter dicunt
ab eccleſia tanq̃ a ciuitate Platonis conſilio compellimus.

¶Q uod ſocrates quia gentilium deos ſpernebat occiſus eſt. Cap.IIII.

Eos autem gentium a Socrate quoq; contemptos fuiſſe/& hac de cauſa eie
d ctum ab athenienſibus diximus.His.n.fere uerbis in euthyphrōe Plato ui-
tur/Ipſi.n.homines euthyphron inquit Iouem optimū atq; iuſtiſſimū deoꝝ
putant/& tamen fatent̃ patrē ab eo uictum fuiſſe quia filios impie deuorabat/mihi au
tem iraſcuntur quia patrē iniuriantē ulciſcor.Et ſi contraria ſibi ipſis de diis & de me di
cere inueniuntur:Num inquit Socrates o euthyphro propterea ipſe accuſatus ſum qa
ægre fero talia dici de deo? Hæc Numenius in libro de arcāis Platonicis hoc modo ex
ponit:Si accuſationem de Athenienſium theologia Plato ſcripſiſſet/oſtendiſſetq; ſedi-
tiones parentū atq; filioꝝ/& deuoratiōes ultioneſq; iniquas:& nefanda matrimonia im
pie diis a theologia eorū attribui/dediſſet meo quidē iudicio cauſam athenienſibus/in-
citaſſetq; ipſos ad cædem ſuam/atque ita morte Socratis obiiſſet:ſed uiuer̃ quidem ille
impietate inuolut9 nunq̃ uoluiſſet/quoniā uero & uiuere ac pie dicere tuto poterat Eu
thyphronem quidem uirum arrogantia corruptum pro perſona non athenienſium ſo
lummodo ſed omnium quæ pie non ſentiunt.Ipſum autem Socratem pro perſona ſua
poſuit/atq; ita ueritatem & ſecuritatem ſimul conſecutus eſt.

¶Nullo pacto iurandum ſit. Cap. V.

N critone autem mortem pro ueritate oīno deſpiciendā his uerbis oſtendit
i Ego uero inqt o Crito non modo nūc/ſed ſemp talis fui/ut nulli magis q̃ rō
ni credam ei quæ mihi optima uideat̃/q̃obrem non poſſum nūc qm̄ iſto ca
ſu oppreſſus ſum rationes eas quaſi falſas contēnere/quas & prius ut optimas prædica
ui/& nūc ſimiles mihi uident̃/& niſi meliores alias dicere habeamus/nec ſi ēt maiora q̃
mors & uincula pecuniarūq; ablationes innuerēt p̄icula tanq̃ puer laruis territus a,ppo
ſito deſiſtā:Sed uideamus an recte prius dicebamus/quod oporteat opinionē alias im
probare/alias minime.Nam ſi hoc anteq̃ mors iſtaret recte dicebat̃/nūc uero aliter ui
det̃.Ludus qdem & deliratio diſputatio noſtra fuit.Sed quoniam præſcens tibi calami
tas nulla impendet/non ne ſententiam meā probas/qa.ſ.aliæ hoium opiniones ample-
ctandæ ſunt/aliæ nequaq̃? nec hoium oium/ſed alioꝝ opiones eligendæ/alioꝝ uero mi
nime?qd ais?Probe inq̃ dr̃.Bonas ergo eligendas/prauas aūt eiiciendas aſſeris an nō?
Aſſero inqt.Bonæ aūt nonne ſapientum ſunt/prauæ aūt inſipiētū?Q uidni.V trum igi
tur uir bonus laude ac uituperatione & opinione cuiuſuis mouebit̃/an eius ſolūmodo
qui ea in re præcipuum hēat artificium:Eius ſolummodo mihi uidetur : Fugiēda ergo
eſt uituperatio/& laus expetenda.Nunquid multoꝝ ſed eius ſolummodo qui præcipu
am habeat rei cuius laudes deſideras doctrinam.Ita faciundum uiuendumq; ut ip̄e mo
net cæteris oibus cōtemptis.Q uare ne cætera percurram/de iuſtis quoq; atq; iniuſtis
turpibus & honeſtis non multorum opinionem ſequi oportet/ſed eius ſolummodo q
hæc recte intelligit/quem uereri atq; timere q̃ cæteros oēs oportere ipſe cenſeo quē ni-

ſi ſequamur/nec iuſti uidelicet/nec probi erimus uiri quare nec uiuendum nobis eſt ita corruptis. Nō ergo curare debemus quid multi/ſed quid dicturus eſſet/ſi quis intelligeret/aut ipſa ueritas ſi ei attribueretur oratio/hoc ubiq; pro pietatis ueritate ita factitatū a noſtris eſt/ut nullus noſtrum uolūtatem aliorum conſideret/ſed omnes uno animo chriſtum ſequamur/nullas pecuniarum ablatiōes/nulla uincula/ſed nec mortē quoq; ipſam timentes/quales apud hebræos ēt priſcis temporibus multi fuerunt.

¶ Quod fortes uiri etiam poſt mortem patriam defendunt. Cap. VI.

Nec odē nullo pacto iniuriandē eſſe Plato cenſet. Affert ne inquit turpitudinē iniuriāri & dedecus iniuria an nō? Affert inquit. Nullo igitur pacto iniuriari oportet. Fateor inquit. Nec ergo ēt læſo referenda iniuria eſt ut multi putant qm̄ nullo pacto iniuriādū eſt/& quoniā malefacere nihil aliud eſt q̄ iniuriari/nō oportet male alicui facere/ēt ſi innumerabilia mala pꝑeſſus ſis. Hæc nobis a chriſto clarius pꝑcipiuntur/& pꝑpheta multo ante Platonē: Si reddidi retribuētibus mihi mala decimā ab amicis meis inanis/rurſus. Cū his qui oderūt pace erat pacificus. Quod āt pro ueritate mori debeamus/quod multi hebræoꝝ fecerūt chriſtianoꝝ uero ferme innumerabiles: Socratē audi apud Platonē in apologetico dicentē. Si dicetis inqt mihi o iudices: Anyto quidē accuſatori tuo. Socractes ualere dicemus. Te aūt hoc pacto ac fœdere liberamus/ut nunq̄ amplius ut ſolebas philoſophari audias/& ſi aliter feceris ut moriaris. Si hæc mihi diceretis conſtāter reſponderē q; ego diligo quidem uos o atheniēſes/credo aūt deo magis q̄ uobis. Quare quouſq; uiuā & poſſum/nūq̄ philoſophari ideſt recte uiuere nō deſinam nec deſiſtam unq̄ hortari admonereq; uos quē admodū conſueui. Hanc Platonis ſocratiſq; ſentētiā uix a ſolo Socrate ab hebræis autē & ante chriſtū multis & poſt chriſtum innumerabilibus cōſtāter ipſa re approbatā inuenies/hebræos enim etiam Saluatoris noſtri diſcipulos fuiſſe nō ignoramus. Cap. VII.

Sed uideamus quid de his dicat qui pro defenſione patriæ magno animo militantes motui ſunt. Nonne igitur inquit eos qui militiæ fortiter pro patria faciētes interierunt aurei generis fuiſſe dicemus. Omnino inquit. Credemus igitur Heſiodo poſtq̄ aurei generis homines mortui ſunt a multis hoīes anguſtiis ſemideos factos liberare/mortaliumq; omnium eſſe cuſtodes/ac in poſterum quaſi deos colemus/eorumq; adorabimus monumenta. Similiter etiam omnes qui præclare uixerūt quoquomodo mortui ſunt honorabimus. Hæc nos quotidie factitamus qui ueræ pietatis milites ut dei amicos honorantes ad monumenta quoq; illorum accedimus/uota que ipſis facimus tanq̄ uiris ſanctis/quorum interceſſione ad deum non parum iuuari profitemur. Hæc a Platone collegimus/ut oſtēderemus hebraica illum philoſophia munitum noſtris conſentanea ſcripſiſſe. Plura iſtis apud eum inueniri ab hebræorum ſumpta ſcriptura non ſum neſcius/ſed omnia colligere longum eſt. Verum ne ſoli nos ab hebræis tam Platoni quam aliis multo furto eſſe ablata conſpexiſſe uideamur/alioꝝ quoq; teſtimonia qui hoc ipſum perſpexerunt ponenda ſunt. Primumq; Ariſtobulum audias/qui in libro quem ad regem Ptolemæum conſcripſit his uerbis utitur. Apertiſſimum quidem eſt leges & diſciplinam noſtram diligenter fuiſſe Platonem ſecutū. Non enim latet ſiquis attentius eum legat perlectā ab eo & quidē diligenter ſcripturam fuiſſe. Scimus etiā oēs ante Demetrii phalerei tpa/imo uero ante Alexandrum & perſaꝝ imperium quinq; Moyſi libros in græcam linguam quis nō cōmode traductos fuiſſe. Tota uero ſcriptura noſtra Demetrii phalerei opa & philadelphi regis cui pꝑgenitoris iuſſu aptiſſime trāſlata eſt. Et poſt pauca diuinā uocem inquit cum dicat. Et dixit deus fiat/& factum eſt/nō ſyllabis prolatū ſermonem/ſed operis nutu ipſiuſs conſtitutionē

intelligere debemus.Quod mea quidẽ ſententia Pythagoras Socrates atq; Plato ſecuti dei uoces audire dicebant: Vniuerſi productionem a deo emanaſſe uidentes/& uirtute illius contineri non dubitantes.Sed Orpheus etiã in carminibus quæ inſcripſit de uerbo ſacro diuina uirtute omnia gubernari cunctaq; a deo ꝓducta hoc modo aſſerit.

Vos qui uirtutem colitis uos ad mea tantum.
Dicta aures adhibite/animoſq; intendite ueſtros.
Contra qui ſanctas leges contemnitis/hinc uos
Effugite/& procul hinc miſeri procul ite profani.
Tu uero qui diuinas ſpecularis/& alta
Mente capis muſæ uoces ampletere/& illas
Aſpiciens ſacris oculis ſub pectore ſerua.
Hoc iter ingreſſus ſolum illum ſuſcipe mundi
Ingentem auctorem/ſolum interituq; carentem:
Quem nos præſenti qui ſit ſermone docemus:
Vnus perfectus deus eſt qui cuncta creauit:
Cuncta fouens/atq; ipſe ferens ſuper omnia ſe ſe:
Qui capitur mente tantum/qui mente uidetur:
Qui nullumq; malum mortalibus inuehit unq̃:
Quem præter nõ eſt alius/tu cuncta uideto
Hic ipſum in terris melius quo cernere poſſis.
Hic etenim uideo ipſius ueſtigia/fortem
Hicq; manum uideo/uerum ipſum cernere quis ſit
Nequaq̃ ualeo/nam nubibus inſidet altis.
Nemo illum niſi chaldæo de ſanguine quidam
Progenitus uidit/quem cælorum aurea ſedes
Sublimiſq; tenet/cuius ſe dextera tendit
Oceani ad fines/quem de radicibus imis.
Concuſſiq; tremunt montes/ nec pondere quãuis
Immenſo ſint ferre queunt/qui culmina cæli
Alta colens terris/nunq̃ tamen ille ſit abſens.
Ipſe eſt principium/medium quoq;/& exitus idem.
Priſcorum nos hæc docuerunt omnia uoces:
Quæ binis tabulis deus olim tradidit illis.

Aratus etiam ſic de deo loquitur.

Ab Ioue principium ſunt Iouis omnia plena
Quem reticere nefas: Ioue cuncti utuntur/ab ipſo
Nos ſumus/ille fauet/uires cunctiſq; miniſtrat.

Iouem enim hic Aratus ſuppremum deum nominauit.

Sed non his ſolum/ſed omnibus philoſophis qui hoc noie digni uiſi ſũt/ita piade deo ſententia uidetur habenda/noſtra lex ſola diligentiſſime ſanxit.Ad pietatem.n. ueram ſola nos adducit/& uere uirtutis curam habere compellit.Et poſt aliqua.Omnibus ergo productis inquit ad requiẽ a laboribus ſeptimum diẽ nobis cõceſſit.Et Paulo poſt. Prima uero res naturaliter lux/in qua uniuerſa conſpiciũtur dici põt/quam quidem lucem ſapientiã quoq; appellare poſſumus. Tota nempe lux ex ſapientia eſt/unde quidã peripatetici fulgorẽ ipſam appellarunt/quoniam qui eã ſequit̃ per totã uitã nunq̃ ceſpitabit.Quod clarius Salomon ille dixit/ante cælum & terram ſapientiã genitam eſſe aſ

firmans. Quod autem ſcriptura dicit requieuiſſe deum in ſeptima die/id non quia nihil deus poſtea faciat dictū eſt ut nōnulli putāt/ſed qm̄ ordo reꝝ fixū habuit ſtatū q̄ nunq̄ mutat̄ ceſſaſſe deus dicitur. Ideo.n.dicitur in ſex diebus illū cælum & terram & oīa quæ in eis ſunt creaſſe/& ut tpa & ordo reꝝ ſecundum prius & poſterius ſignificetur. Eo.n. ordine facta ſunt quo poſtea gubernant̄ & trāſmutantur/lege aūt iuſſit hanc diem nobis eſſe ſeruandam in ſignum rōnis ſeptimæ quæ in nobis cōſtituta eſt/in qua humanarum diuinarūq; reꝝ cognitionē cōſequimur. Hebdomadibus aūt uniuerſum uoluit̄ cūcta fouens quæ uiuunt & germinant/unde nomine quoq; ſabbatum appellamus/quod latine quies interpretari poteſt/hoc ipm̄ Heſiodus quoq; his carminibus probauit.

Primum prima dies dehinc quarta & ſeptima ſacra eſt. Et rurſus.
Septima lux rurſum ſacra & præfulgida uenit.
Homerus etiam ſenſiſſe uidetur cum dicat.
Septima lux aderat cuncta & perfecta fuerunt. Et rurſus.
Septima ubi orta dies Acherontis liquimus undas.

Hoc.n.ſignificat quod obliuione uitioq; aīæ in ſeptima ſecūdum ueritatem rōne ubi cognitionē ueritatis adipiſcimur oīa prædicta relinquuntur. Linus etiam hæc cecinit.

Septima cum uenit lux cuncta abſoluere cœpit.
Omnipotens pater inq; bonis eſt ſeptima/& ipſa
Eſt etiam rerum cunctarum ſeptima origo.
Septima prima eadem perfecta & ſeptima/ſeptem.
Vnde etiam cælum ſtellis errantibus altum.
Voluitur & circlis totidem circum undiq; fertur.

Hæc ab Ariſtobulo nobis ſumpta ſunt. hunc clæmentē quid de hac ipſa re ſcripſerit audiamus. Mō inqt a barbara ut ipſi dicerēt philoſophia multos furatos græcos fuiſſe oñdamus. Deīde ſtoici corp9 dicūt qa in corpe & ſpiritū ſecūdū ſubſtātiā quaſi toti9 aīam. Hæc apte in ſcriptura iuenies. Altiorē.n.ſenſum.atq; ueꝝ ꝑſpicere nequerunt/uñ ꝑ uniuerſa mundi ſubſtātiā tāq̄ fouētē aīam trāſire deū aſſeruerunt. Seducti aūt ſunt qa de ſapiētia dr̄ ꝑ oīa ipm̄ trāſire tenuitate atq; munditie ſua/non.n.intellexerunt de ea ſapiētia quæ pria creatura eſt ſcriptura eſſe. Hylen quoq; in principiis philoſophi ſtoici.ſ. Plato Pythagoras & Ariſtoteles poſuerūt/quā iformē & abſq; qualitatibus aſſerūt/q̄uis Plato in Timæo unū occulte principiū cenſere uideat̄ his uerbis. Quid nobis uidet̄ de oīum principiū/aut principiis mō dicendum non eſt/non alia de cā niſi difficillimū eſt. Ille ēt locus ſcripturæ terra quoq; erat inuiſibilis & iformis occaſionē eis dedit ut Hylē deo ſubiicerent. Vacuū aūt epicurus poſuit qm̄ illud non recte intellexit: Vanitas uanitatū & oīa uanitas. Ariſtoteles uſq; ad lunarem pilā ꝓuidentiā dei deduxit illo pſalmo decæptus: Dn̄e i cælo miſericordia tua & ueritas tua uſq; ad nubes. Prophetica.n.dicta ante Saluatoris noſtri tpa magna obſcuritate tegebant̄. Supplicia uero apud iferos eſſe tam poetæ q̄ philoſophi a noſtris accæperunt. Ad hæc autem ſequitur neceſſario immortalitas animi/quod enim ſupplicio & cruciatu uexatur omnino uiuit. Plato uero quod hebræi gehennam dicunt ignis/fluuios tartarum cocytum/acheronta/& Pyriphlegetōta ſecūdum poetas propellat/uiros uero igneos dicit damnatas animas ad ſupplicia impellere/angelos uidelicet quoſdam a quibus iniuſti puniūtur. Ad hæc angelum unicuique ad cuſtodiam diuinitus datum a ſcriptura nos didicimus. Et Plato ſcribere non dubitauit hoc modo: quoniam inquit omnes animæ ſorte uiuendi modū eligere ordine ad ſortem ſuam progrediunt̄ motæ a dæmone/quē ſingulæ ſortitæ ſunt q̄ ad cuſtodiendam hanc uitam: & ad ꝑficienda q̄ elegerunt una cum eis mittitur. Hoc ipſum credo Socra-

tem ẽt ſignificaſſe cum dæmone quodã ſæpius atq; ſæpius gubernari ſe dixerit. Mundũ
quoq; factũ eſſe a Moyſe didicerũt. Aptiſſime nãq; Plato uniuerſi huius factorẽ atq; pa
trẽ deũ appellat quaſi ab eo ſolo ex nõ ente formatũ. Stoici quoq; hui9 opionis ſunt/ &
quẽ ſcriptura diabolũ noiat malignã aiam in decio de legib9 Plato appellauit/aduerſus
quã pugnã nobis eſſe conſtitutã oſtendit. Cum aũt mundũ aliũ intelligibilem/aliũ ſen-
ſibilẽ eſſe Moyſes oſtendat/& aliũ primitiuũ atq; exẽplar/aliũ exemplaris illius ſimula-
chrũ/quoꝝ alterũ.ſ.intelligibilẽ imitati/alterũ.ſ.ſenſibilẽ ſenario accõmodet numero q
a pythagoreis quaſi fœcundus coniugiũ appellatur. Nam unitate quidẽ inuiſibile cælũ
terrã ſanctã & lucẽ intelligibilẽ creatã fuiſſe aſſerit. In principio.n.inquit fecit cælum &
terrã. Terra.n.erat inuiſibilis. Et dixit deus. Fiat lux. In creatione uero mũdi ſenſibilis ſo
lidũ cælũ creauit. Solidum porro nihil aliud q̃ ſenſibile eſt. Terrã ſimiliter uiſibilẽ & lu
cem uiſibilẽ ꝓduxit. Hinc Plato Idæas & ſpẽs ſenſibiliũ intelligibiles intelligibili mũdo
collocauit corpus a terra formatũ Moyſes aſſeruit/quod terrenũ Plato habitaculũ ap-
pellauit rõnalẽ uero aiam Adæ in faciem affirmat. Vnde philoſophi ĩ capite ĩtellectiuæ
animæ ſedem arbitrati ſunt. Ad ſimilitudinẽ ãt dei factum hominẽ cũ audiuerũt ſeque-
lam illam intellexerunt/de qua ſcribit alibi Moyſes/poſt dñm deũ noſtrũ ambulate/&
mandata eius ſeruate: Sequunt̃ nempe deũ oẽs qui pie ac ſancte ipm colũt/hinc ſtoici
philoſophi philoſophandi finẽ cõgruenter naturæ uiuere terminarunt. Plato uero deo
per ſimilitudinẽ inhærere/& omne bonũ bono amice eſſe atq; ſimile/& in Timæo iu-
xta libri finẽ oportere inquit ut intellecto intelligens ſcẽdum Priſcam naturã ſimile faci
at. Cũq; ſimile factum ſit illum ſꝑ præ oculis habere finẽ/qui oibus optimæ uitæ finis a
diis ꝓpoſitus eſt huncq; finẽ in præſenti & in futuro tpe ſequi/fratres quoq; hoies om-
nes qm̃ ab uno deo producti ſunt. Sed alios quaſi ferreos/alios quaſi argenteos / alios
quaſi aureos ait. In theetico aũt cũ uerã philoſophoꝝ uitã deſcribat nõne chriſtianoꝝ
uita ſuperiore quadã uirtute concit9 deſcripſit? Pythagoras uero Socrates & Plato cũ
ſe uocem dei audire affirmarent conſtrutionẽ uniuerſoꝝ diuinitus factã atq; guberna-
tam intelligebant Moſaicã illam uocẽ exprimẽtes/& dixit & factũ eſt. Heſiodus uero
de creatione Pãdoræ dicit/quia Vulcano Iupiter iuſſerit aquã terræ cõmiſere/& uocẽ
atq; mẽtẽ hoĩs limo immittere. Præterea ignẽ & lucẽ allegorice deũ appellat ſcriptura.
Stoici uero naturã eſſe dicũt ignem artificioſum uia in generatione gradientẽ. Epichar
mus autẽ Pythagoreus unde niſi a ſcriptura didicit nihil clãdeo eſſe & ipm natura oia
uidere nihilq; impoſſibile ipſi eẽ: Democritus quoq; oia inquit Iupiter cognouit/oia il-
le dare & oia poteſt auferre. Rex oium ipſe ſolus eſt. Iouẽ eni plerũq; primã cãm ſolẽt
appellare. Sed Pyndarus multo magis myſtice tãq̃ pythagoreus unũ iqũt hoĩum ge-
nus eſt & ab una matre cũcti. Vnũ patrẽ creatorem ſummũ atq; optimũ artificẽ habe
mus/qui progreſſus ſingulis diuerſos ſecundũ merita præbet: Matrẽ profecto Hylen
appellauit: Illud aũt Platonis in epiſtola ad Eraſton & Choriſcon oĩno diuinũ/patrem
eni & filiũ noiat/& p eos pie tanq̃ uniuerſi cãm iurandũ eſſe aſſerit/& illud ſimiliter cir
ca regẽ oium oia eſſe. Secundo circa ſecũda. Tertio circa tertia. Quæ oia aut illi diuini
tus reuelata ſunt/aut quod reliquum eſt ab hebræis eorũq; ſcriptura accæpit. Sanctiſſi
mã.n.trinitatẽ illis uerbis ſignificari nõ dubito. Tertio.n.ſpiritũ filiũ ſecundo patrẽ pri
mũ ordine poſito collocamus. Heraclitus uero epheſius unũ mundũ ſempiternũ atq;
incorruptibilẽ opinatur.ſꝑ fuiſſe futurũq; affirmãs/alterũ corruptibilẽ & factum diui-
nitus. Plato rurſus in ſeptimo de republica hãc diẽ nocturnã diẽ appellat ꝑꝑ huius mũ
di forte principes. Somnũ ãt & mortẽ uiã aiæ incorpus ſimiliter ut Heraclitus eſſe cõ-
firmat/quamobrem utputo ſpirit9 ſanctus ore prophetæ de Saluatore noſtro his uer-

bis ꝑdixit. Ego dormiui & ſoporatus ſum/ſurrexi qm̄ dn̄s ſuſcæpit me. Non.n. reſurre-ctionē ſolūmodo deū excitationēq; a ſomno/ſed deſcenſum ēt eiꝰ in carnē ſomnū alle-gorice appellauit. Ego uero de dominico ēt die in decimo de republica his uerbis uati-cinatū fuiſſe Platonē cenſeo. Cum inquit in prato ſeptē dies ſinguli affuerūt/tunc ſurgē tes hinc oportet in octauo die ipſos ꝓficiſci/& quatriduo ꝑuenire. Pratū.n. octuā ſphæ ram tanq̄ amœna ſanctoꝵ loca intelligimus. Septē autē dies erraticarū ſphæras/& om nē operoſam artē ad finē reqetis feſtinantē/uia uero inquit quæ ultra erraticas ſtellas ē ad ſupremū cælū ducit ad motū uidelicet & diē octauū/quatriduo uero ꝑuenire ait per quattuor elementa uiam fieri ſignificans: Septimā ēt diem non hæbræi ſolū/ſed oēs fe re tam philoſophi quā poetæ ſacrātionē eē cognouerūt. Antiſtenes quoq; propheticū illud cui me aſſimulaſtis dicit dn̄s cōmutauit/deūq; dixit nulli ſimilē eſſe. Quare impoſ ſibile eſt inquit ip̄m agnoſcere cuius imaginē nullā habeas. Similia ēt Xenophon athe nienſis his uerbis ſcribit: qui oīa quatit & oīa quieſcere facit magnus potenſq; eſt quod oibus patet/qualis āt forma ſit nemini patet niſi ipſi ſoli qui luce ſua oīa perluſtrat/quis eni corporeus deū uerū cæleſtē atq; imortalē oculis cernere pōt. Et Xenophanes colo phonius. Vnus inquit deus inter deos atq; hoīes maximus nec corpore atq; mēte mor talibus ſimilis Cleanthes ēt ſtoicus interrogans me inquit qualis deus ſit? Atende igitur bonus ordinatus iuſtus ſanctus ſeipſum poſſidens utilis ſpecioſus oportunus ſeuerus liber ſp cōmodus itrepidus ſine mœſtitia ſine dolore tutus glorioſus charitas/quē eſſe oēs cōueniunt mitis acer tardus ſine quærela ſp manēs. Deinde idoloꝵ cultus occultiꝰ meo quidē iudicio reprobans ſubiungit. Illiberalis āt atq; ſeruus eſt qui opiniōe uulga-ri dicitur quaſi bonū inde quicq̄ cōſecuturus. Noli ergo uulgari opinione deū collere/ nec maligni luminis figuras honorare. Heraclitus aūt uerbi quod eſt ſp inquit ſenſum hoīes nō capiunt/nec anteq̄ audiāt/nec cum primo audierint. Hecatæus uero qui uni-uerſam hiſtoriā collegit cū de habraā & ægyptiis dicat Sophoclē tragicū in tragœdiis ſcripſiſſe affirmat. Vnus uere unus eſt deus qui cælū latāq; terrā fundauit/q cæruleam ponti undā & uētoꝵ flatus produxit. Mortales aūt errore ſeducti ex aere ac lapidibus auro eboreq; ſimulachra nocētiū deoꝵ cōſtituimus quos ſacris ſolēnitatibuſq; peſtife/ ris honorantes falſam pietatē amplectimur. Manifeſtū unū principiū reꝵ locrenſis Ti mæus in libro de natura his uerbis ꝑdicauit. Vnū inqt principium oium reꝵ eſt ipſum abſq; origine: Nō.n. erit principiū ſi ab alio factū eſt/ſed illud unde factū eſt principiū erit. Epicharmus aūt comicus de diuino uerbo apte ſic ſcribit. Diuinū inquit uerbū eſt quod artes hoibus ſuggerit/docetq; facere quod cōducit. Nō inuenerūt.n. hoies artē/ ſed deus hoibus eā imiſit. Verbū āt hoīum a diuino uerbo defluxit. Cū autē p Eſaiam ſpiritus ſanctus clamet quid opus mihi ē ſacrificioꝵ multitudine ueſtroꝵ dicit dn̄s /ple nus ſum holocaſtis agnoꝵ pinguedinē & tauroꝵ ſanguinē nollo. Et poſt Pauca: Laua mini purificateq; uos & eiiciatie iniquitatē ab aīs ueſtris cæteraq; huius. Menander co micus uide quēadmodū in cœmediā eiſdē ferre uerbis a ſentētia uſus eſt. Si qs o Pam phile taurorū in ſacrificiū oblata multitudine aut deoꝵ aliorūq; huiuſcemodi propitiū ſe habiturū deū arbitrat̄: Penitus erat mentis leuitate ſeductus. Sed oportet iuſtitiā ſer uare. nō adulterio neq; uirginū uti corruptione/nec accus quidē tenue filiū ſi alienū eſt concupiſcere. Deꝰ.n. ꝑpe eſt & oīa uidet quod illi ſimile eſt deus appropinquans ego ſum/& nō deus de longe. Facietne aliquid hō in occultis & ego nō uidebo ipſum? Dei philus ēt comicus nō aliunde q̄ a ſcriptura in comœdiā tranſtulit ea quæ de iudicio di-cit. Tu putas inquit mortuos qui delitioſe uixerunt dei iudicium effugiſſe. Sed eſt iuſti tiæ oculus qui omnia perſpicit. Duo.n. itinera mortuis propoſita eſſe putamꝰ/alteꝵ iu

ſtorum/alterꝝ impioꝝ.Caue igit̃ ne erres.Nã & apud īferos iudiciũ eſt quod deus dña tor oium exercebit/cuius nomẽ terribile quod ego dicere nequeo.Si qs aũt mortalium male agens putat dei oculũ effugere/is impia ducit̃ opione.Cauete q putatis deũ nõ eſ ſe/eſt.n.inq̃.Si qs autẽ perperam agit tps lucratur/nã poſtea dabit pœnas. In orphicis quoquo ſcriptũ iuẽitur/cum oẽs deos occultauerit ad lætiſſimam rurſus reſtituet lucẽ. Quare ſi iuſte ſancteq; uiuemus & hic beati & poſtq̃ hinc receſſerimus beatiores futu riſſumus/quã beatitudinem non determinato quodã tpis ſpacio habebimus/ſed in æter nũ reqeſcere poterimus una cum cæteris habitantes imortalibus.Idẽ Orpheus cũ iuiſi bilem deum affirmauerit/uni ſolũmodo cognitionẽ ſui donaſſe de genere chaldæorum aſſerit: Abraã ut ego puto aut aliquem ex ſuis ſignificans his fere uerbis. Nullus inquit deum nouit niſi qdam unigẽitus a genere chaldæoꝝ defluxus.Deĩde cõmutatis uerbis illud expreſſit.Cælũ mihi eſt ſedes.terra uero ſcabellũ pedum meoꝝ.Deus inqt in cælo aurea in ſede firmus ſedere cognoſcit̃.Terra uero ſub pedibus eius eſt.Manum aũt ei9 dexterã ad fines oceani oſtendit.Montium radices tremiſcunt a uiribus eius reſiſtere nõ poſſunt.Cæleſtis igit̃ ipſe eſt & in terram oẽm puenit.Ipſe initium oium mediũ atq; fi nis.Hæc ab illis prophetis effluxerunt: q ſe aperiet cælũ tremor uniuerſa cõpræhendet/ & abs te montes liqueſient ſicut a facie ignis liqtur cæra.Et qs metitus eſt cælũ palmo? Quid oportet ſingula ſingulis conferendo longiorem eſſe?Oia quæ apud græcos uel apud barbaros ſiue poeras ſiue philoſophos rectius dicta ſũt/apertiſſime a iudæoꝝ ſcri ptura deriuata uidentur.Hæc Clæmens:Nos aũt Platonẽ maxĩe admirantes neq; id ab re diligentiſſime nãq; ſcripturam ſeq uidetur/philoſophiam tñ eius reiiciem9 qm̃ puriſ ſimum ſcripturæ aurũ non oĩno imaculatũ ſeruauit.Sola.n.diuĩa eloquia ſancta puraq; ſunt longe ab oĩ mendatio remota argentũ purgatum & ꝓbatũ terræ.Platonis aũt cæte roruq; oium dicta ſimul ac ſcripta qm̃ humanis cogitationibus atq; coniectura ad con ſiderandam naturam rerum acceſſerunt/non nihil falſitatis permixtum poſſident.

¶Quod inconſtanter de deo Plato locutus eſt. Cap. VIII.

n Am ſi quis uoluerit amorẽ atq; odio depoſitis exqſita rõne ueritatem iſpicere mirabilẽ illum philoſophũ ſimulachris quæ manibus hoium facta in uiri ſi militudinẽ fuerant dei appellationẽ turpiter attribuiſſe cõperiet.Ita poſt ſubli mẽ illã theologiã quã patrẽ & creatorẽ uniuerſi unũ deũ eſſe conſcripſit a cælo in ꝓfun dũ idolatriæ delapſus populi athenienſis opionibus ferebat̃.Nec ueritus eſt Socratem in piræum ad ſoluẽda deæ uota deſcendentẽ laudare/gallum ẽt Aeſculapio ſacrificari ꝓ be iuſſum a Socrate fateri uidet̃;& delphicũ dæmona paternũ græciæ interpretem ap pellat & diuinis libenter laudibus ꝓſequit̃.Audiui.n.eũ q̃ turpiter uulgarem de diis opi nionẽ confirmat dicẽs.Alioꝝ aũt dæmonum generationem cognoſcere ac dicerẽ maius quoddã opus eſt q̃ nos ferre poſſumus.Sed credẽdũ eſt his q iãdiu dixerũt q deoꝝ ne potes ſunt:& ut aiũt clare ꝓgenitores ſuos nouerũt.Non.n.poſſibile eſt deoꝝ filiis icre dulos eſſe.Nã & ſi nullam neceſſariam aut ueriſimilẽ afferant demonſtrationẽ/tamẽ qa ſua ſe narrare affirmant leges prias ſequentes credam9 propter hæc & cætera huiuſmo di is philoſophus nobis qm̃ ſecũ ipſe diſſidet relinquẽdus eſt.Nam q poetas poetarũq; fabulas in libris de legibus contẽnit/quiq; mẽtitũ illum ait q primus fingere auſus fuit ea cælum feciſſe quæ ab Heſiodo ſcribunt̃ cæteraq; huius/quomodo nũc deos & deo rum nepotes Saturnum Iouem Iunonem & cæteros appellat.

¶Quod non recte Plato de dæmonibus ſenſit. Cap. IX.

a D hæc cũ mediam rationaliũ naturam non abſq; ortũ ſed genitam ſcriptura prædicet/ex qua ꝑlapſum genus dæmonũ eſſe confirmet/atq; ideo nullo mõ

angeloꝝ aut dæmonum aliquē deum appellet/qm̄ nec natura immutabiles ſunt/ nec a
ſe ipſis/ſed a prima cā tam eſſe q̄ bone eſſe imortalitatēq; conſequant̄.Plato icorporeas
quidē has intellectuales ſubſtantias & rōnales ſimiliter aſſerit.Sed primū non recte nō
genitas tā ipſas q̄ oēm aīam opinatur:deide quaſi natura defluxiſſe a prima cā:& ita cō
ſtitutas eē contendit.Non.n.oīno a nō ente ſimpliciter factas arbitrat̄.Q uarū plurimo
rum deoꝝ genus quaſi defluxus quoſdā ac emanatiōes primæ cauſæ & ſecundæ ut ipſe
dicit nobis proponit hos natura bonos eſſe/nec poſſe a propria uirtute labi/ac ꝓpterea
deos eſſe affirmat.Genus aūt dæmonū aliud quoddā facit quod oīs nequitiæ ac in peio
ra mutationis capax eē dicit.Hoꝝ alios bonos alios prauos & eē & appellari/hæc a ſcri
ptura iudæoꝝ.i.a ueritate ipſa alieniſſima ſunt.Sed unde ſibi hoc genus dæmonū cōſti
tutum eſt?Nem o.n.mentis cōpos a corporali materia quæ irrationalis eſt rōnalem na
turam dæmonū unq̄ conſtituet.Q uod ſi ēt ipi emanationes quædā ſuperioris naturæ
ſunt/unde igitur nequitia in his poſterioribus/quæ a primis emanarūt nata eſt? Q ūo
aūt amaritudo a dulcedine ꝓceſſit?Nā ſi praui dæmones oēs tenebras & oēm amari
tudinē malignitate ſuparunt/qūo ex defluxu melioris naturæ ortum habuerūt? Ex qua
ſi emanaſſent non mutari ꝑfecto ad peiora potuiſſent.Si uero mutati ſunt non emana
runt certe ab impaſſibili natura.Q uod ſi neq; a ſupiore natura defluxu quodā emanaſ
ſe ipſos rōne confiteri cogimur/nec a corpoꝝ materia ꝓductos ſeqtur nō genitos eē/&
ſic ad corpoꝝ naturā non genitā tertiā quandā naturā abſq; ortu cum deo uniuerſi col
locare uidetur.Ita non erit ſibi deus creator ac pr̄ oīum.Sed de his ſatis dictum eſt.

¶Q uod non recte in omnibus Plato ſenſit. Cap. X.

Vnc de anima quid ſentiat uideamus.Iā igitur cū immortalem hebræis ſimi
n liter ſcripſerit/ac ad dei ſimilitudinē formatā putauerit/ſubſtantiā eius tū ex
indiuiſibili conſtare contendit.Dicit.n.in Timæo gn̄atione atq; uirtute prio
rem corpore quaſi dominā aīam eſſe productam hoc modo.Ex indiuiſibili ſubſtantia
inquit quæ ſemp eodem modo ſe habet & diuiſibili tertiā quādam ſubſtantiā inter hæc
extrema conſtituit/& quod multo peius eſt diuinam illam icorporeā rōnalem deoq; ſi
milem aīam ad aſinos lupos formicas apes cæteraſq; beſtias deſcendere aſſerit / & huic
opinioni abſq; demōſtratione aliqua cæteros adhærere hortat̄. Vſq; adeo inquit in li
bro de anima errāt/quouſq; cupiditate corporis rurſus corpori copulent̄. Talibus aūt
copulant̄ quales mores prius in hac uita comprobarunt.Nā quæ uentri atq; turpitudi
ni deditæ fuerāt aſinorū & ſimilium beſtiarum corpora ingrediūtur/quæ rapaces atq;
tyrānicæ luporum atq; accipitrum corpora ingrediunt̄/quæ populares fuerant & uul
garem modeſtiā atq; iuſtitiā conſuetudine cōi non philoſophia & mente approbarunt
uel formicarum uel etiam hoīum rurſus accipiūt corpora.Et in phædro ad idem inqt.
Vnde ſingulæ animæ uenerunt ad decē uſq; annorum milia non reuertunt̄.Non.n. al
latæ pennatæq; fiunt ante hoc tempus niſi ſedulo philoſophatæ fuerint/aut cum philo
ſophia puerorum indulſerint amoribus.Iſtæ autē ter deinceps ſi hāc uitā elegerit poſt
mille annos circūuoluunt̄/& ſic allatæ atq; pennatæ in tribus annorum milibus tandē
perueniunt/aliæ uero poſt hanc uitā exierint aut ſub terra dānatæ puniunt̄/aut in cæli
aliquē locum leuatæ congruuenter huic uitæ conuerſantur/& poſt mille annos ad quā
cūq; uitam elegerint utræq; reuertuntur.Deſcendūt enim ēt in beſtiarum corpora : &
ex iis alia periodo rurſus corpora hominum ingrediuntur.In libris autem de republi
ca ab Orphei dicitur anima cygni uitā muliebris odio generis quoniam a fœminis oc
ciſus nolebat fœmineum rurſus uterum intrare electam fuiſſe.Sed cygnus ait huma
nam uitam elegit.Hæc cæteraq; huiuſmodi ſcribens nō hebræos/ſed ægyptios in hoc

fuit ſecutus/quod certe nõ feciſſet ſi ueritatis eſſet amicus/quã falſitatẽ nõ grauaremur
refutare ſi ratiõe aliqua niteretur. Nunc uero quoniã ipſe ſibi diſſidet relinquat̃. Nã ut
alibi oſtẽdimus impias aías apud íferos æternaliter puniri ſcribit. Et ex his quæ modo
diximus ex ſentẽtia ſua corpus eligere aſſerit. Pias autẽ in ſempiterna in inſulas beatoꝝ
ꝑfectas fœliciter uiuere in aliis & in gorgia ſcripſit. Quomodo igit̃ í corpora redeũt?
Sed hoc quoniã manifeſte falſũ contẽnendũ potius eſt quã refutãdũ. Illa uero ſua opi
nio qua rationalẽ animã ex diuina & ex paſſiua quadã atq; irrationali cõpoſitã eſſe arbi
tratur/a multis etiã platonicis ſpreta neglectaq; eſt. Seuerus enim Platonicus in libro
de anima his uerbis hanc poſitionẽ Platonis aggreditur. Si ex paſſibili atq; impaſſibili
ſubſtantia diuinitus anima cõſtituta eſt/quaſi ex albo & nigro medius quidam color/
neceſſe eſt tempore diſſeparatis extremis eam penitus diſſolui. Quare non immorta-
lis ſed mortalis anima erit/cõceditur enim quæcũq; natura ſine contrario non ſunt ſpa
cio tandem temporis diſſeparari. Si ergo anima quoq; ex impaſſibili atq; paſſibili ſub-
ſtãtia facta eſt/neceſſe eſt quemadmodum ſiccum ab humido/calidum a frigido/leue
a graui/dulce ab amaro/album a nigro: Sic & ipſam tp̃e diſtrahi ſoluta cõtrarioꝝ cõpa
gine/cũ unũ quodq; ad naturã ſuã neceſſario tẽdat. An nõ uidemus quod graue eſt q̃-
uis a leuiore uictum eleuetur/deferri tñ & aſcẽdendi tarditatem atq; difficultatem leuio
ri coniunctione afferri ſua? Ac ſimiliter leue q̃uis deferri cogatur ad ſuperiora tamẽ ni-
ti? Quæcũq;.n.a duobus cõtrariis coniũcta ſunt ípoſſibile eſt eodẽ modo ſp̃ manere.
Sed nõ eſt certe aía nec hæc duobus cõtrariis cõpoſita/ſed ſimplex natura atq; ícorpo
rea. Unde Plato recte ímortalẽ eã putauit. Uerum qm̃ ex aía & corp̃e conſtare hoíem
ab oíbus dicitur/ac paſſiões quæ nobis ſponte/cõtraq; accidunt aíæ paſſiones eſſe dicũ
tur. Hoc ſigno multi ſeducti poſſibilẽ ſubſtantiã eius corporalẽ mortalẽq; opinati ſũt.
Plato uero ípoſſibile eius naturæ poſſibilẽ ſubſtantiã annectere coactus eſt. Quod ãt
aliter ſe res habet a uirtutibus ipſius aíæ actiuis conabor oſtẽdere. Hæc de aía ſufficiãt.

¶ Quod nõ recte de cælo Plato ſenſit. Cap. XI.

E cælo uero ac ſtellis q̃uis a patre omnium hebræis ſimiliter ꝓductas aſſerat
d quaſi deos/tñ cæleſtes cunctas colendas conſulit/ſic in epimenide dicens Cæ-
lum inquit ſicut omnes alios dæmões atq; deos honorare oportet/& nota ip-
ſi apprime facere. Et poſt pauca deos uiſibiles maximos colẽdiſſimos perſpicaciſſimos
ac omnino primos ſtellarũ naturam dicendũ eſt/deinde dæmones colendi ſunt. Quo
modo aũt ſi hæc oía facta ſunt ut ipſe alibi teſtatur ſicut in ſuperioribus diximus deoꝝ
cultu honoranda ſunt? cum ille ſolus creator omnium ſecundũ ueritatẽ ſcripturæq; au
ctoritatẽ colẽdus ſit? Hæc ꝑſtringere placuit ut uideas q̃ rectiſſime a nobis hebræorũ
ſcriptura Platonica philoſophia p̃poſitã eſſe. Ex his aũt quæ nos ſcripſimus facile unuſ
quiſq; cætera comperiet quæ tetigimus nõ ut Platonẽ accuſemus quẽ ſumop̃e admira-
mur ſed ut oſtẽdamus q̃to ipſe diſtat a Moſaica & ꝓphetica ueritate. Nã ſi qs accuſare
uellet multa certe in eo íuenir̃ poſſet q̃lia ſũt q̃ de mulierib9 í libris de republica ſcrpſit.

¶ Quæ de mulieribus ſenſit Plato. Cap. XII.

V orum nonnulla referre alienum nõ eſt. Forſan inquit ſi quid præter conſue
q tudinem dixero ridiculũ tibi uidetur. Quid.n. inuiſitatius q̃ mulieres in gym
naſiis nudas nec ſolum iuuenes ſed ẽt anus cum uiris luctantes uidere? Et ſub
iungit. Si quis autẽ irridebit quoniã gratia uirtutis unde mulieres exerceant̃/is q̃ utilis
ſit res iſta non intelligit. Similia & in ſeptimo de legibus p̃cipit. Lex.n. in ea inquit quæ-
cũq; maſculis tribuit eadẽ ẽt mulieribus exercitia tribuit: Nec unq̃ ipſe dixerim eq̃tare
armaq; mouere ita uiroꝝ eſſe ut a mulieribus aliena ſint. Hæc longe remota a uera he-

bræoꝝ diſciplina quis non uiderit? Non.n.non dico mulieꝝ/ſed nec uirorum quidē ui-
ribus abſq; nutu diuino p̄clariſſimæ res gerunť.Niſi.n.deus inquit ædificauerit domū
in uanū laborauerunt q ædificāt eā.Niſi dn̄s cuſtodierit ciuitatē/fruſtra uigilat q cuſto
dit eam.Mirabilis aūt ille philoſophus in gymnica mulieres certamina deducere nō ue
retur.Mulieres inquit adoleſcentulæ nudæ curſu & equis certent.Q uæ uero quartūde
cimū annum exceſſerunt amictu cōuenienti ueſtitæ in certamine rurſus deſcendant/in
aliis quoq; certaminibus q̄ ad uiros ſpectant/ut in luctatione & iactu lapidū in arcu &
funda & ſimilibus nō uiros ſolū/ſed ēt mulieres adhibere p̄cipit.In ſolēnitatibus ēt nu-
das in ſexto de legibus adoleſcētulas cū nudis iuuenibus tripudiis ſallir̄ iuſſit. His illa q̄
in libris de republica de cōitate mulieꝝ dicta ſunt addenda mihi uidenť.Lex inqt ponē
da eſt ut mulieres uiris oībus cōes ſint/nullaq; cum uno ſolūmodo habitare poſſit/hoc
enim modo filii quoq; cōes putabuntur/nec pater filium ſuū/nec fili9 p̄rem cognoſcet.
Et poſt pauca non tn̄ qbuſuis mulieres cōiter ſubiicimus/ſed poteſtati principiū totam
rem committendā arbitramur/ut quēadmodum pecunias publicas digne diſtribuunt/
ſic mulieres quoq; fortibus uiris & utriuſq; dignitate tribuant.Multa huiuſcemodi ſunt
apud eum/immo multo etiā turpiora quæ negligenda potius q̄ ſcribēda diximus. Sed
ut quantum diſtet mens humana q̄uis præcipui philoſophi a mente moſaica quæ diui-
nitus docebatur apertius uideas leges Platonis de cæde cum moſaicis conferas.

¶Leges aliquæ Platonis. Cap. XIII.

q Vodcūq; inqt deus de furto & de fure dixerit/id diligēter ciuitas oraculum
dei ſecuta faciat.Et ſi qdem liber aliqs iudiciū fecerit gloriā uirtutis aſſequať.
Si uero ſciens non dixerit infamis eſto.Seruus ſi qd idixerit publice dn̄o ei9
pecunia referatur/ipſe aūt liber ſit.Si uero ſciuerit & obticuerit morte ſupplicium luat.
Morte crudeliſſime iudicio qdē meo non indicentē puniri præcipit/cū eos q furta ho-
micidiaq; commiſerūt uiuer̄ patiať/ac a dn̄o interfici ſeruū p nihilo putet. Purgeť inqt
ſi quis ſeruū ſuum occiderit: Si uero ira concitat9 alienū obtrūcauerit duplum dn̄o red
dat.Si quis aūt libeꝝ hoīem non præmeditatione atq; inſidiis/ſed repente ira cōmotus
interemerit/cū ea fecerit quæ illi faciunda ſunt qui abſq; ira occiderit/duobus ad domā
dā iram exulet annis/qui uero inſidiis hoīem excæpit hic & alia ſimiliter faciat & exulet
non duobus ſed tribus annis/q; ſi poſt exilium rurſus hoīem interfecerit ppetuo exulet
Parētes ſi filiū uel filiā interfecerint tribus exulent annis/cūq; redierint conuerſari iure ſi
mul non p̄mittanť.Vir aūt ſi uxorem aut econuerſo necauerit triēnio ſimiliter exulet/
cūq; redierit cum libris ſuis non cōuerſetur.Frater ſi fratrē/aut ſoror ſi ſororē ſimiliter.
Q uod ſi frater in defenſione principis fratrē quaſi hoſtem interfecerit mundus ſit/ſimi
liter quæcūq; aliquis ſe ipſum defendēdo trucidauerit mundus ſit/præter quā ſi ſeru9 p
defenſione ſua libeꝝ interfecerit de quo ea ſtatuimus quæ de paricida qui parentes. ſ.in
terfecerit dicta ſunt.Hæc ſi moſaicis conferas humana uidebunť ad diuina conferri. Si
qs inqt pcuſſerit ſponte hominē/& pcuſſus deceſſerit morte moriať.Sin uero nō ſpon
te pcuſſerit loca dabo quo fugiendum eſt.Si quis dolo atq; inſidiis hoīem iterfecerit ēt
ab altari ſi illo refugerit ad mortē rapiatur.Q ui patrē aut matrem uerberat moriať.Si
quis in iurgio lapide aut pugno percuſſerit hoīem ſi homo nō morieť damnū & medi
camenta reſtituet qui pcuſſit.Si ſeruus aut ſerua in manibus dn̄i dum ab eo uerberetur
interierit ultione dn̄s uindicabiť/ſi uero diem unū uel duos ſuperuixerit non uindicabi
tur/argentum.n.eius eſt.Si quis ſerui aut ſeruæ oculū eruerit libertatē ei p oculo dabit.
Hæc Moyſes.Illa ēt non eſt ab re audire/quæ de rebus minimis ihumaniter Plato ſan-
cit.Si quis inquit ficus aut uuam abſq; cōſenſu patroni accæperit qm̄ quæ ſua non ſunt

accæpit damnet᷑.Q uod ſi ſeruus quiſpiā fecerit p ſingulas ficus atq; racemos æqualia
numero uulnera patiat᷑.Hæc certe magnifica mente Platonis digna non ſūt. Sed audi
modo uiciſſim atq; cognoſce quā humaniſſime atq; diuine Moyſes.Si introiueris inqt
in uineā pximi comedes uuam & implebis aīam tuā.nihil aūt exportabis/& rurſus ſi in
meſſem pximi tui ueneris non imittas falcē/ſed ſpicas in manibus tuis colligas/ſi meten
do manipulū oblitus fueris in agro nō reuerteris ad accipiendū/inopi relinquas ut be-
nedicat tibi dñs deus tuus.In uidemia nō reuerteris ad uidemiādū iteꝝ.Inopi erit ſi qd
relictū eſt.Innumerabilia in Platone ſunt quæ repræhēdi pñt/ſed ea quæ dicta ſūt ſatis
multa eē opinor ad oñdendū iure nobis iudaica Platonis anteferri.

¶Euſebii Pamphilii Liber quartuſdecimus incipit.

Vnc aliorum quoq; philoſophorum ſectas immo uero nu-
gas compendioſe ponamus/quorum errores nō a me ipſo/
ſed cōtradictiōe & pugna inter eos mirabili cognoſces/quos
qñ inter ſe aut cum aliis comparo non facile negauerim illos
claros fuiſſe uiros.Q uando uero hebræorum theologis at
q; philoſophis comparo & doctrinam doctrinæ illorum cō
fero/caduca & friuola omnia quæ philoſophi excogitarunt
mihi uidentur nec mirum. Illa diuinitus edita ſunt/ hæc hu-
manitus.

¶Q uod oēs iter ſe philoſophi repugnāt cōtra quod nři oēs cōcordāt. Cap.I.

Deo ut nō ſimus accuſandi ſi græcorum doctrinam deſpicimus & hebræorū
i ſcripturam amplectimur.Nam operæprecium eſt ad hanc præparationē euā
gelicam diuerſas atq; inter ſe cōtrarias multarum in philoſophia hæreſum opi
niones uidere ipſoſque philoſophos uerbis ambitioſe ſibi ipſis pugnantes . Plato enim
ille omnes qui ante ipſum fuerunt repræhendere acriter ſolebat.Platonē deinde ac Pla
tonicos alii increparunt/& ipſi peripateticos perſecuti ſunt/& peripatetici rurſus eos ni
hil ſcire nihilque dicere putabant.Stoici ab aliis deridentur & ipſi cæteris illudere non
uerentur.Ita ut iam nō lingua & calamo ſolum uerum etiā manibus prœlium geratur.
His Pyrronem Ariſtippum Metrodorum Protagorā Xenophanem Permenidemq;
addemus/nec uoluptatis defenſorem Epicurum prætermittam9/hos oēs ita redargue
mus ut alterius armis in alterū utamur.Sic.n.inutilis eſſe diſciplina ipſorum ac luce cla
rius uidebitur/nō dico hæc quia græcos odio habeam/aut quia eloquētiam eorum cō
temnam.Sed quia falſo accuſari reprepræhēdiq; me uideo/quod falſam ac fabuloſam
hebræorum ſcripturam elegimus:Q uomodo.n.falſa eſt hebræorum doctrina qui ab
initio humanæ uitæ ueram philoſophiam & pietatem & inuenerūt & in temeratam cō
ſeruauerunt/qui nihil unq̄ addiderunt aut detraxerunt his quæ ſummi uiri ſcriptis edi-
derunt.Principio.n.ſapientiſſimus ille Moyſes quem omnibus græcis multo antiquio
rem in ſuperioribus demonſtrauimus nihil oino ex his mutauit/quæ ſincera ſuoꝝ ma-
iorum theologia tradidit/præter q̄ quod uiuēdi diſciplinam temporibus atq; hoibus il
lis congruam diuinitus ſanxit/& qui multis ſæculis poſt eū uixerūt prophete / nec uni-
cum quidem uerbum aut moſaicæ legi aut theologiæ priſcorū a Moyſe conſcriptæ in-
congruens minuſq; conſentaneum dixiſſe inueniuntur.Chriſtiana quoq; ueritas a ſcri
ptura iudæorum profecta ita ei congruit ſi recte intelligitur/ut nulla repugnantia exco
gitari poſſit. Talia igitur noſtra ſunt una ſñia una uoce a primis qui ante Moyſem fue-

runt a mediis q̃ fuerunt a Moyſe uſq; ad Chriſtũ rutilarũt/a nouiſſimis diſcipulis dico chriſti q̃ uerã pietatem .i. Saluatoris nr̃i doctrinã uirtute ac gr̃a ipſius cõnixi in lucẽ edi derunt/prædicant̃ ac cõfirmant̃. Vniuerſumq; orbẽ magis indies florẽtem fide cõſpi cimus/nec impatoꝝ edicta/nec hoſtiũ iſidiæ/nec inimicorũ gladii præualere potuerũt. Gentiũ uero præclara illa philoſophia quẽ unq̃ fructũ ꝑduxit? Nã queadmodũ q ante Platonẽ fuerũt ab ipſo derideant̃ mox ipſius Platonis uerbis audies. Protagoram enim Heraclitũ Empedoclem & parmenidẽ iccirco redarguit/qa diſſentiẽtes iter ſe mãifeſte uident̃/quis Protagoras oĩno impius qui nullum eẽ deum opiatus eſt. Sic.n.i libro de diis edito ab eo ſtati icæpit. Neſcio iquit ſi dii ſint/nec quali forma ſint cognoſcere poſ ſum Democritus uero qui Protagorã docuit pricipia reꝝ inane ac plenũ eẽ dicebat/ple nũ ens & ſolidũ uocabat/Inane uero ac uacuũ nõ ens/aſſeritq; nõ magis ipm̃ ens eſſe q̃ non ens. Ab æterno.n. iquit in uacuo cõtinue atq; uelociter entia mouent̃. Heraclit9 ue ro pricipia reꝝ ignẽ putauit/ex quo uniuerſa fieri/& in quem reſolui uiciſſim arbitratus eſt/tp̃ſq; reſolutiõis oium in ignem determinatũ eſſe ait/& gñationis ex eo ſimiliter. Hi oẽs cũcta moueri aſſeruerũt. Parmenides aũt eleata unũ eſſe uniuerſum affirmat nõ ge nitum neq; mobile/pilæ quoq; figura conglobatum. Hunc Meliſſus audiuit/ac eum i oibus ſeqtur. De qbus oibus hæc Plato in theeteto cõſcripſit. Ex differẽtia ingt ex mo tu & ex mixtura ad iuicem oĩa fiunt quæ eſſe dicimus nõ recte appellantes. Nunq̃.n. ali qd eſt/ſed ſp̃ fit/& de hoc oẽs philoſophi ꝑter Parmenidẽ cõueniunt. Protagoras dico Heraclit9 Empedocles & utriuſq; poeſeos ſũmi poetæ comœdiæ qdẽ Epicharm9 Ho merus aũt tragœdiæ/q cũ oceanũ gñationẽ dicat deoꝝ oĩa fluxu atq; motu ꝑducta eſſe uoluit. Et paulo poſt heraclitii ait qui in epheſo ioniaq; philoſophari uident̃ nullo mo do curauit quiete aliq̃t iterrogare ac rñdere/& ſi quid ab eis quæſiueris ænigmata quæ dã uerba quaſi ſagittas ex arcu ꝓiciũt/quoꝝ ſi rõnẽ quãdã aut ſignificationẽ quæſiueris alio ꝑcutieris ænigmate/nec quicq̃ cum eis efficere poteris. Quippe nec ipſi ſecũ firmi unq̃ aliquid dicũt. Immo id apprime ſtudere uident̃/ne quid certi aut i uerbis aut in aĩs eoꝝ inſit/& ſubiicit. Ab iſtis igit̃ nihil unq̃ diſcemus/ſed ipſi nos cõſideremus/quod ab antiquioribus accæpimus occultius ab illis ac poeticæ dictũ quod ocean9 & fluxus ge neratio reꝝ eſt/quia nulla res ꝓrſus ſtet atq; quieſcat/quod poſteriores aptius adeo di xerunt/ut iam ẽt coriarii fabriq; oẽs recte ſe tenere philoſophiã putẽt/liberatiq; ab erro re uideant̃ quia falſum eſſe cognoſcãt alias reꝝ quieſcere alias moueri. Omnia.n. moue ri a præclaris illis philoſophis didicerũt/quos magnis laudibus ꝓſequunt̃. Fere aũt ob litus ſum o Theodore illoꝝ qui uniuerſum imobile eſſe contendunt. Meliſſus enim & Parmenides & quicũq; eos ſequunt̃ ſpernentes illo ſtare oĩa quieſcereq; affirmãt. Ipm̃ enim inquiunt uniuerſum nõ hẽt locũ in ſe ipſo quo moueat̃. Quid igitur nos i medio iſtoꝝ itercæpti o amice dicemus? niſi magno aĩo defenſi effugiemus queadmodũ in pa læſtra nõnulli itercæpti alii ab aliis ſimul tracti pereũt. Sic nos in contraria iſti trahẽtes penitus lacerabunt: Hæc in Theeteto. Sed uideamus rurſum quæ de prioribus philo ſophis in ſophiſta ſcripſit. Facilia quædã Parmenides inquit locutus eſt. Et quicunq; de prioribus iudicare de entibus quot & quæ ſint uoluerũt fabulã quandã quaſi pueris no bis narrare mihi uident̃. Alius.n. tria entia dicit eẽ/& modo iter ſe pugnare/modo alte rum ab altero fieri coniunctiones quoq; partus & educatiões quaſi filioꝝ cõfingit. Ali9 duo faciens humidũ uidelicet atq; ſiccum aut calidum & frigidũ i unũ copulat & ꝑdu cit. Genus aũt eleaticum a Xenophane & ante ipſum icipiens oĩa unũ eſſe affirmat. Ia des uero qdam muſæq; ſicelides coniungẽdum ita putaruut/ut dicerẽt ens & unum & multa eẽ/ſed amicitia & inimicitia differre. Diſtractũ.n. ens ſemp aiunt ferri per conten

tionem illi qui intenſiores muſas coluerunt. Remiſſiores uero ſic ſemp ſe habere negarunt: Sed modo qdem unum eſſe aiunt uniuerſum ex uirtute Veneris amicũ ſibi atque conueniẽs/modo autẽ multa cum ipſum ſibi ipſi ꝓpter contentionẽ repugnet. Et poſt pauca: Quidam autẽ iquit ſunt iter quos gigantum bellum aſſiduum gerit. Alii.n. qcquid manibus compræhẽditur tãctuq; ſentitur/id ſolũ eſſe contendũt corpus atq; ſubſtantiam idẽ oĩno eſſe affirmantes. Alii eis illudunt q ſeparatas a corpore ſubſtantias eẽ aſſerunt. Dicunt.n. qdam itelligibiles atq; icorporeas ſpẽs ueram eſſe ſubſtantiam. His aliiſq; huiuſmodi uerbis oẽs q ante ipſum fuerunt Plato deridet. Qualẽ.n. ipſe de reb9 opionem habuit in ſuperioribus explanauimus cum a iudaica ipſum ſcriptura accæpiſſe plurima probaremus. Sed ſucceſſores etiam eius in medium adducamus.

¶De ſucceſſione Platonica. Cap. II.

PLatonem igitur ferũt in academia primũ docuiſſe/ac ideo & academiã philoſophiã uocitatam fuiſſe. Poſt illũ uero Speuſippum ex ſorore nepotẽ Platonis/deide Xenocratẽ Polemona docẽdi uices ſuſcæpiſſe/q poſt mortẽ Platonis nouis opionibus ilico academiã replerunt. Ita ſincera Platonis doctria una cũ eo extĩcta: Cõtẽtiões nãq; ac pugne poſt eũ iter philoſophoſ coortæ uſq; ad hodiernũ diẽ maxiope uigẽt. Pauciſſimi.n. imo uero duo uel ad ſũmũ tres i tãto ſpacio tpis ueri Platonici ſũt repti: Nec tñ ẽt ipſi ab adũbrata cauillatione oĩno alieni. Polemoni Arceſilaũ aiũt ſucceſſiſſe/q ferẽ Platonicã oĩno philoſophiã cõmutaſſe nouãq; quãdã conſtituiſſe/qm̃ nihil cõpræhẽſibile ſit. & in utrãq; partẽ rõnes æqualium ſint uiriũ/ſenſus quoq; fallaces eẽ/rõnemq; nullam omnino firmam fieri. Vnde illud heſiodicum.

Mens cælata latet homines haud cognita cuiq;:
Atq; ipſam ſecum dii detinuere latentem.

Summis laudibus efferebat. Poſt Arceſilaum aũt Carneades atq; Clythomachus priorum philoſophia contẽpta tertiam iſtituerũt Academiam: Quartam Philon & Acharmidas: Quintam quoq; nonnulli dicunt Antiochum iduxiſſe/hi qdem ſucceſſores platonis fuerunt quorum philoſophia qualiſnam fuerit ſi qs diſcere gliſcit. Numenium audiat/qui in libro de diſſenſione academicoꝝ a platone hæc ſcripſit: Speuſipp9 inquit platonem: Xenocrates Speuſippũ: Polemon Xenocratem in academia ſecutus eſt/qui in omnibus fere mores platonis & dogmata permutabant. Præterq̃ q; hæc nobilis icompræhenſibilitas nondum illos iuaſerat. Ita ſtatim poſt illum aut ignorantia aut alia quadam de cauſa platonis philoſophiam contempſerunt. Nolo enim amoꝛ Xenocratis id dicere imo uero platonis gratia dicam/Doleo namq; quia philoſophiam & uitam platonis imitati non ſunt. Nam & ſi non erat melior magno illo pythagora forſan tamẽ ẽt peior non fuerat/quem qdem pythagoram diſcipuli eius diligenter ſecuti maiorem doctori ſuo accumularunt honorem/quam rem quãuis utinam non feciſſent ſtudioſiſſime imitati epicurei ſunt/qui cum ſapientem putarint epicurum fuiſſe multis poſt eum temporibus nihil penitus aut illi aut alter alteri contrarium dixerunt/ſed impietatis crimine inquinatus uidetur/qui noue aliqd dicere audeat. Ita magna quædam inter eos cõcordia eſt/ſimiliſq; eſt epicuri ſecta diſcipliæ ciuili: Quippe cum ſine ſeditione ſummo conſenſu ſic agatur ut unam mentem unãq; ſententiam habeat: Itaq; firmiter atq; concorditer Epicurum defendunt/ut etiam in poſterum ſecuturi uideãtur. Stoica uero ſtatim ab ipſis principiis factionibus plena nondum quieuerunt: Suntq; iter eos a deo diuiſi ut alii magis alii minus ſe ſtoicos eſſe fateantur. Plato autem pythagoricus certe fuit/nec ignorabat Socratem tres deos poſuiſſe imitatione pythagoræ quod & ipſe ſecutus eo modo cõſcripſit ut neceſſitate nec clare dixerit/ſed inter manifeſtum atq; occul-

tum ſniam ſuam cælauerit/non inuidia quadam neq; maliuolentia ſed reꝝ dignitate cõ
motus. Hoc igitur conſiderantes ſeparare ipſum oino debemus ad Ariſtotele atq; Ze
noue/& quẽ academia ſua diuiſa eſt a b ea quoq; ipſum diſtinguimus/ac ipſum i ſeipo
conſiderantes Pythagoreũ appellamus. Sed nunc furioſiſſime & huc & illuc & totꝰ &
p ſingula mẽbra trahitur uir iter Pythagorã & Socratem medius. Sublimitatẽ nãq; il
lã Pythagoræ ad humanitatẽ deduxit. Humile uero atq; deiectum. Socratis ad graui
tatem reduxit/ac ita Pythagora popularior atq; cõior: Socrate uero grauior uiſus eſt.
Sed redeamus illo unde nobis defluxit oro. Polemona igitur Arceſilaus & Zenon au
diueruut/q̃uis Zenou anteq̃ Polemo doceret Xenocratis ẽt fuerat auditor q ẽt crate
tem cynicum iu nõuullis imitatus eſt. Sed Stilpouem quoq; & heraclitios eſt ſecutus.
Nã cũ Zeno & Arceſilaus Polemona ſimul audirent diſputandi ambitiõe cõcitati quo
tidie pugnabant. Ita Zeno Heracliti Stilponis & Cratetis auxilio nixus iſignis pugna
tor a Stilpone factus & auſterus ab Heraclito/Cynicus a Cratete/Arceſilaꝰ uero Crã
tora platonicũ & diodoꝝ & Pyrrona in ſubſidiis tenuit/& Crantor qdem credibilẽ eiꝰ
effecit orõnem: Diodorus uero ſophiſticã: Pyrro aũt mutabilem eum fecit & tranſfu
gã & oino nihil. Vnde dicebatur de ipſo q ex anterioribus eſſet Plato/ex poſteriorībꝰ
Pyrro/ex mediis Diodorus. Hic ſubtilitatibus Diodori q acutus dialecticꝰ erat & pyr
ronis rõcinationibus platonicã eloquentiam fœdauit & mõ hoc modo aliud dicẽs/ hic
illo & illinc huc facile tanq̃ nihil ſciens uoluebatur. Scire tñ multa eloquentiæ umbra ui
debať/nec unq̃ fuit in eo ut unũ & idem bis diceret/nec putabat igenioſi eſſe uiri in eiſ
dem pmanere. Cauillator igiť ſummus uocabať/cum ita ſe his quæ dicebanť dare ada
ptareq; ſp fuerit p̃meditatus: Vt cum ipſe nihil ſciret nec alios ſcire quicq̃ patereť. Tere
bat.n.oẽs turbabatq; ſophiſmatibus gaudebatq; ac gloriabať fœditate illa mirifice/ qa
nihil turpe nihil honeſtũ nihil bonum nihil malũ cognoſceret. Sed ſi qd prio turpe di
xerat repẽte cõmutatus pluribus conabatur rõnibus quæ prius aſtruxerat confutare.
Erat igiť hydra capita ſua pprio enſe amputans/nec aliquid hñs utile niſi quod libẽter
& audireť & uideretur. Nam & facie bẽigna & ore rotũdo & ſuauibus erat oculis p̃di
cus/quæ non repente arripuit/ſed aptus ad hæc natura exercitatioue quoq; ab initio fir
mauit. Audiuit.n.puer Theophraſtũ mitem uiꝝ nec a cupidine alienum qm̃ formoſiſſi
mus erat. Ipſe poſtea crantori fuit amatꝰ. & Diodori cauillatoria naturæ commoditate
breuiſſime ſecutus: Pyrronẽ quoq; fuit imitatus/iu cuius ſententia q̃uis pyrronicus ap
pellatus non ſit pmãſiſſe uideť: Apte uãq; Mnaſeas Philomelus & Timon ſceptici ſuũ
ipſum.i.ſcepticum fuiſſe affirmant. Veꝝ.n.& falſum & ueriſimile ipſe quoque ut illi de
ſtruebat. pyrronicus igiť re non noĩe fuit/ſed Crautoris pudore a quo amabatur noĩe
non re academicus erat. Magna igitur pugna iter Arceſilaum atq; Zenonem fuit & al
ter in alterũ & dicendo & ſcribendo impudenter ferebantur/q̃uis Zeno nou melius fa
ceret q̃ Cophiſiodorus orator qui cum grauiter ferret Iſocratem quẽ audiebat ab Ari
ſtotele premi dicebat ſcribebatq; non in Ariſtotelem quidem ut putabat/ ſed i Platouẽ
a quo alienus nou erat. Nã cum Ariſtotelem nullo modo itelligeret/putaret autẽ quo
niam platonem Ariſtoteles audiuerat platonicũ illum eẽ/bellum qdem idixerat Ariſto
teli: Platonem uero & eius dogmata/quæ tamẽ neſciebat reprobare cõabatur/putans
nou platonis dogmata/ſed Ariſtotelis refutare. Ita magnus ille orator nõ eum percutie
bat cui bellum idixerat ſed eũ quo cum pacẽ hẽbat. Sic igiť & Zeno Arceſilao pugnãs
Platonẽ lacerabat. Non.n.erat forſan neſcius eoꝝ quæ Arceſilaus dicebat: Platonica ue
ro penitus ignorabat ut a libris ſuiſ manifeſte colligiť. Ita quẽ non debebat imprudẽter
exagitabat/& quẽ debebat minime tãgebat/& certe ſi platõica nõ oppugnaſſet dogma

ta bonus meo iudicio fuiſſet philoſophus. Sed de hac re latius ſi ocium erit/ utinã autẽ
nunq̃ mihi tantum ſit ociũ ut ad hmõi res nõ ioco ſed ſerio reuertar. Studebat igit̃ Ze-
no Arceſilai oĩa dicta refutare/ac maxie incõpræhenſibilitatem qbuſcũq; poterat argu
mentis aggrediebat̃/quorũ Arceſilaus alia depellebat alia ſuccidebat alia ſupplantabat.
Ita contra dicentes deiiciebat & auditores in ſtuporem uertebat facile putantes nõ uer
bũ non opam non paſſionẽ non qcq̃ aliud eẽ magnũ aut paruum niſi q; pitanæo Arce-
ſilao uideret̃. Illi uero nil pr̃ſus uidebatur ne affirmabat quicq̃ ſed uerbis ſolũmõ pnun
ciando terebat. Lacydes aũt q Arceſilao ſucceſſit œconomicus appellatus eſt/qa rei fa-
miliaris magnã curã hẽbat/manibus cũcta ppriis negocia ſua gerebat nõ pauptate op
preſſus nec ſeruis indigẽs/ſed qa imo uero cãm unuſqſq; p ſe ipſum excogitet. Ego ue-
ro illud ſuauitatis gr̃a breuiter pſtringam/quo maxio argumento uſus nihil penitus ab
hoibus compræhẽdi poſſe putauit. Solebat ſemp in ſeruoꝝ abſentia penu claudere/cla
uemq; in loculo depoſitã obſignare/anulũq; quo diligẽter ſignauerat ſubtili filo ligatũ
p paruulũ quodã ianuæ foramẽ itro iniicere. Cum aũt ſibi aperiendũ erat retractum p
filum anulo clauiq; reſignata/ac rurſus ſimili mõ & claudebat & apiebat. Quã rem cũ
aſtutia ſeruoꝝ pcæpiſſet abſente Lacyde apientes clãculum uniuerſum penu prout ani
mus eoꝝ ferebat conſumabãt exportabant fundebãt. Lacydes aũt cũ & ſignacula quæ
fecerat itegra iueniret & anulum ut dimiſerat/penu aũt mãifeſte diminutũ/putauit hoc
illud eẽ quod apud Arceſilaum de incõpræhenſibilitate reꝝ quod nihil uideř nihil audi
re nihil deniq; itelligere ſincere ac uere poſſumus/audiuit diſputari malitia quoq; ſeruo
rũ nihil uere cerni ſcireq; poſſe ab ipſo ſe audiſſe affirmabat. Quare confuſus non aca-
demicã ſed ſtoicam apud ſeruos diſcipliuã pfitebatur. Illi uero academicam incõpræhẽ
ſibilitatẽ ueram eſſe contendebãt. Ita coactus Lacydes aliter inqt in ſcholis diſputam9/
aliter domi uiuimus diſputatiõibuſq; ac ſchola neglectis domũ ſedẽs obſeruabat. Hæc
de Lacyde dicta ſufficiant. Hũc audiuere qdẽ multi/ſed pcipuus oium atq; inſignis Cy
renæus fuit Ariſtippus. Succeſſit aũt ipſi Euãder poſt quẽ Carneades academici factus
princeps gymnaſii tertiã conſtituit academiã. Is Arceſilai morem in diſputãdo ſecutus
eſt. Nam ad utrãq; ptem ita dicebat/ut oĩa quæ aliis afferebant̃ refutaret/incõpræhenſi
bilitatem tñ Arceſilai non probauit. Non.n.eſſe paſſibile dicebat hoiem ita in oĩb9 ſe re
tinere/ut nihil affirmet/eſſeq; non paruam differentiã inter incertũ & incomphẽſibile/
& cuncta qdem incompræhenſibilia eſſe ſed non incerta: Is ſtoicaꝝ quoq; rõnum non
ignarus ambitione magis q̃ ueritatis amore ſtoicã philoſophiã perſequebatur: De quo
Numenius hæc ſcripſit: Carneades inqt pugnãdi morẽ Arceſilai renouauit oĩbus con
tradicens/& huc atq; illuc nunc affirmãdo nunc negãdo uolubilitate orõnis oĩa diſtra
hens/cunq; rẽ nactus eſſet grauiorem ut maximus atq; uehemens amnis fluxu oratio-
nis atq; uorticibus contra dicentes obruebat. Ita cæteros quidem nonnunq̃ ui argumẽ
torũ ſeducebat/ipſe uero ſe ipſum quod in Arceſilao non erat recte intelligebat: Quip-
pe multo prius ille ſe ipm̃ q̃ auditores decipiebat. Carneades uero & permulcebat & de
populabatur/nam furta quidem occulte latrocinia uero aperte irruens.faciebat/modo
dolo modo ui etiã præparatos præmeditatoſ etiã hoies cõfundebat: Ita nullus ei reſiſte
re poterat: Sed erant oẽs qbuſcum pugnabat multo inferiores. Carneadi autem Clyto
machus ſucceſſit: Clytomacho Philon/de quo idem Numenius hæc perſtrinxit. Philo
cum Clytomacho ſucceſſiſſet nimia lætitia confuſus quaſi gr̃am habẽs quæ illi uiſa fue
rant confirmabat: amplificabatq; ac aduerſus ſtoicos cunctis uiribus armabatur . Sed
tpis ſpatio ueritate rerum coniuncta in compræhenſibilitatis opinio fuit. Quare Phi-
lon quoq; ipſe ne tranſfuga uideretur redargui magnopere cupiebat/ huic Antiochus

in academia ſucceſſit/qui ſtoicum Meneſarchum ſecut9 philoni præceptori nō paucis contradixit/& aliena dogmata in academiā induxit. Hæc de ſucceſſiōe platonica ab ip ſis ut uides philoſophis tradita ſunt. Conſidera igitur altius oro falſitatem dogmatum & pugnas philoſophorum/qui & ſi per uniuerſum orbem amore ueritatis errauerint/ nullū tamē laboribus dignū fructū poſteris tranſmittere potuerūt ſed nec ipſi magnā utilitatē cōſecuti ſunt. Cultus enī idolorū & multitudinis deoꝶ opinio. quaſi peſtis om nia contagione ſua inuaſerat/quæ ipſos quoq; philoſophos morib9 ciuitatū ac legibus ſacrificantes ſummerſerat.

¶Quod unuſquiſq; philoſophoꝶ q̄ ipſe conīciebat de diis ſequebat̄. Cap. III.

Nihil enim ueri de diis a prioribus acceperunt/ſed ſuis cogitationibus cōiectura ducti de natura philoſophantur/quod Porphyrius in epiſtola ad ægyptiū Anebonem his uerbis fatetur. Incipiā uero inquit a diis & dæmonibus bonis de quibus plurima græcorū philoſophi dixerūt/ſed quæ dixerūt cōiecturis præcipue nitunt̄. Et ſubiungit magna pugna de his uerbis apud nos eſt. Humanis.n.rationibus de bonis coniicimus/qui aūt altiora hoc modo inueſtigant/cum puenire nequeāt quo proficiſci uoluerint fruſtra philoſophātur. Idē ipſe in libro ad Boethū de animæ hiſtoria inquit: Cōis quidē hominū ſententia immortalē eſſe animā prædicat. Ratiōes uero quæ a philoſophis adducunt̄ faciles refutatu ſunt. Nulla enī apud philoſophos opinio pp cōtrarias rationes quas facile contradicētes inueniūt firma eſſe uidetur. Immo uero etiam de his quæ oculis cernunt̄ nihil eſſe cōfirmādū multi opinati ſunt/& in libro de reſpōſis ipſo Apollinis oraculo in teſtimoniū citato ſeductos fuiſſe græcos/& ab ægyptiis caldæis & hebræis ueritatē ut in ſuperioribus diximus conſpectam affirmat. Videmur ne igitur accuſandi nos qui ſeductas gētes cōtempſimus/& hebraicæ ſcripturæ toto animo adhæſimus? Cur enī oportet nos philoſophos audire ac magni quicq̄ ab illis uelle diſcere ſi cōiecturis utuntur & uariis rationibus atq; diuerſis in ſummam oīum dubitationē adducant? quod ut re ipſa uideas ipſoꝶ philoſophoꝶ de principiis/de diis/ de uniuerſi conſtitutione uarias immo uero contrarias ſententias exponam.

¶Quod mathematicæ diſciplinæ nihil conferant ad pietatem. Cap. IIII.

I prius oſtendero nihil aſtrologiam/arithmeticam/geometriam / muſicamq; (ipſi mathematicas diſciplinaſq; uocant) quæq; non ipſi inuenerūt/ſed a barbaris acceperunt ad inueniendam ut ipſi putant ueritatem conferre. Nam ſi diſciplinarum inquiunt cognitio animum non formauerit / nullus recte philoſophari nec deum cognoſcere poteſt. Ita quaſi deus ipſe numeris teneatur/nos qui eas diſciplinas non admiramur pecudes eſſe arbitrantur/nec magni aliquid poſſe nos intelligere contendunt. Res autem ipſa oñdit multos apud græcos fuiſſe/innumerabiles apud barbaros q̄ q̄uis has diſciplinas optime tenuerint: nec deum tñ nec recte uiuēdi normā cognouerūt. Econtra multos ſine illis pie ſimul atq; ſanctiſſime uixiſſe: Itaq; Socratē quē merito oēs admirantur non magni has diſciplinas feciſſe. Xenophon in libro de dictis ſocraticis ſcribit. Docebat inqt quātum oporteat ſingularum reꝶ atq; artiū hr̄e peritiā. Nā tātum geometriæ ſtudendum cōſulebat quātum ſufficeret ad mēſurationem agrorū ac diſtributionē/quod adeo facile dicebat eſſe ut ſi quis diligēter animaduertat q̄primum quātitatem agri cognouerit menſurationem ignorare nō poſſit. Reprobat uero tātā eius rei curā ac ſtudium ut difficili figurarum cognitioni inuigilare uelis. Nullā enī utilitatem in illa ſpeculatione uidere ſe aſſerebat/nec erat geometriæ impitus/ſed a multis atq; utiliſſimis ſtudiis ēt hoīs uitā ad aleaꝶ cōſiderationū ſtudia deducere nō oportere putabat. Similiter aſtronomiā quoq; diſcēdā cōſulebat ut dieſ ac noctes horaſ & mē

ſes & annos rectius percipiamus. Quæ res ad iter agendum & nauigationes atq; cuſtodias multaq; alia in nocte aut in menſe aut in anno per aguntur perutilis eſt: Eo uſq; autē aſtronomiā diſcere quouſq; planetarū motus/& diſtantias eorū a terra cōpræhendas uehemēter improbat. Nullā.n. utilitatē etiā in hac re uidere dicebat/nec erat expers oium iſtorum. Sed cū longa tēpora ſpacia deſiderant nō cōferre arbitrabatur utiliora relinquere & in his uitā conterere. Omnino autē nō eſſe curandū homini dicebat ut per cæleſtia corpora futurorum quæ i poteſtate diuia ſunt cognitionē pquirat. Nec.n. poſſe hoies illa cognoſcere/nec diis gratū eſſe ſi quæ illi occultarūt ea tu diligenter inqras poſſeq; facile ira deorum in inſaniā Anaxagoræ cadere/q cū cæleſtiū ſcientiā profiteretur in id amentiæ incidit ut ſolē ignē penitus putaret. Nec proſpicere poterat facile nos ad ignē oculos erigere cū ſolem reſpicere nequeamus nec corpora hoium acriora fieri ab igne queādmodū a ſole. Nec cernebat oia quæ a terra germinantur abſq; ſolaribus radiis atq; calore cæleſti creſcere nō poſſe/quæ omnia igneo calore langueſcūt ac pereunt. Logicam quoq; diſcendā ita cōſulebat ut magnū eius ſtudiū multamq; operā improbaret. Hæc Socrates apud Xenophontē/ipſe autē Xenophon in quadā ad Aeſchinem epiſtola/hæc de Platone ac de his qui naturalē ſcientiā profitebantur ſcribit. Omnibus inquit patet diuinas res cognitiōe humana cōpræhendi non poſſe/quare ſufficit pie ipſos deos & ex animo colere/quales autē ſunt nec inuenire nobis poſſibile eſt/nec fas eſt quærere/nec enim ſeruis conducit/nec eis laudabile dixerim ſi dominorū ſuorū conſilia niſi quantū ad miniſteriū ſuū ptinet ſcrutari uoluerint. Quādo enim o Aeſchine Socratem quiſpiā audiuit de cæleſtibus aliquid corporibus dicere? aut ad ſubtiles linearū ſpeculationes perdiſcendas exhortari? Muſicam enim ipſum ſcimus auribus ſolummodo percæpiſſe/quotidie autē de fortitudine/de iuſtitia/de aliis uirtutibus diſſerebat. Hæc nāque bona hominū appellare ſolebat. Cætera uero aut pcipi ab hominibus nō poſſe/aut non longe a fabulis diſtare Sophiſtarūque ludis ſimilia eſſe/hæc ille & cæteris conſulebat & ipſe primus faciebat. Hi ergo quibus Socrates nō placuit aut taceāt aut ad id quod æquū eſt redeant. Socrati enim uiuo ſapientiam deus ſoli ateſtatus eſt: Qui uero eum interfecerūt pœnitentie ſtimulos effugere nō potuerunt/iſti autē bona ægypti & prodigioſam Pythagore ſapientiā adamarūt/& ſolida Socratis tenuitate cōtempta tyrannidem coluerunt/& tenuiſſimā uitam dapibus ſiculis commutare nō erubuerunt. His uerbis Zenophon Platonē occultius pugnabat: Socrates uero apud ipſum Platonem in libro de republica gymnaſtica muſica & aſtronomia ita loquitur ut etiam Plato non multum iſtis attribuere uideatur.

¶Opiniones priſcorum periarchon idest de principibus. Cap. V.

u Erum ut facilius merito contemptam eſſe a nobis hanc inanem græcorū philoſophiam cognoſcas nō grauabimur altius uarias atq; diuerſas immo uero inter ſe contrarias philoſophorum opiniones repetere: Aſſumam autem ea a libro Plutarchi quem de dogmatibus philoſophorum inſcripſit. Thales inquit Mileſius de ſeptem ſapientibus unus principiū rerum aquam putauit. Is primus philoſophari dicitur incæpiſſe/& ab eo ionicam philoſophiam eſſe appellatam. Dicit aūt iunior in ægypto fuiſſe/& in miletum ſenior rediiſſe. Inductus āt fuit ut ex aqua uniuerſa primo eſſe diceret/& in aquam demum reſolui/quia ſperma oium animalium origo humida ſubſtantia ē. Vnde ueriſimile putauit hoc modo ex humido cuncta oriri: Deinde quia herbæ ac plantæ uniuerſæ humido aluntur/& fructus fuerūt/ eius aūt penuria langueſcunt ac decidunt. Tertio quia ignis ſtellarum atq; ſolis & ipſe mundus aqueis uaporibus alitur/quam opinionem Homerus quoq; approbare uidetur cum dicat Oceanū

quí oíum fuit origo. Anaximander aũt mileſius principiũ rerũ infinitũ eſſe aſſerebat &
ex hoc oĩa primũ oriri/& in hoc tandẽ deuenire/iccirco infinitos oriri mũdos atq; rur-
ſus corrũpi infinitũ aũt eſſe dicit principiũ nequid deſit/neue generatio terminetur. Er-
rauit aũt quia nõ aperuit infinitũ iſtud aer ne an aqua ſit aut aliud quoddã corpus erra
uit ẽt quia ſubiectã materiã dicẽs efficientẽ cãm deſeruit: infinitũ enim nihil aliud q̃ ma
teria eſt quæ actu eſſe nõ poteſt niſi ab efficiente eliciat̃. Anaximenes uero mileſius pri
cipium rerũ aerem opinatus eſt ex quo fieri cuncta & in quẽ reſolui cõtendit/ aĩam.n.
noſtram aerem eſſe ait hic.n.nos cõtinet. Vniuerſum ẽt mundum ſpiritus & aer fouet.
Idem aũt aer & ſpũs apud eum eſt. Hic ẽt errauit quia ex informi ac ſimplici ſpiritu atq;
aere aĩalia poſſe cõſtitui putauit. Impoſſibile ãt omnino eſt principiũ rerum ſolum eſſe
materiam cũ neceſſe ſit efficientẽ cauſam ponere. Non.n.ex argento aut ligno aut aere
uaſculũ unq̃ fiet niſi artifex fecerit. Heraclitus uero & Hippaſus metapontinus ignem
eſſe principium putarũt/quo extincto cætera gignũtur/cuius ſolidiorem partem in ſe
cõtractam atq; conſtipatam terram fieri/terram porro ab igne reſolutam in aquã uer-
ti/& exaltationes aquarũ in aerem tranſire. Rurſus aũt uniuerſa corpora mundũq; ipſũ
ignis ardore corrupi. Principium igitur ignis eſt inquit qa in eo ſũt omnia & in eũ deũ
reſoluũtur. Democritus quem epicurus ſequitur principium rerum aſſerit corpuſcula
quædam minutiſſima/quas athomos appellat rõne cognoſcibiles ſolidas nõ generabi-
les nec corruptibiles omni fractura ſuperiores quæ alterari nõ poſſunt. Has in uacuo
& per uacuum moueri aſſerit quod infinitum eſſe opinatur: Athomos quoq; ipſas infi
nitas numero dicit quibus accidunt figura & magnitudo ſecũdum Democritum: Epi-
curus aũt pondus etiam adiecit: Non.n.mouebuntur inquit niſi pondere deferãtur. Fi
guras porro athomorũ nec infinitas & eiuſmodi eſſe aſſerũt ut frangi nõ poſſint. Atho
mos enim dicta eſt nõ quia minima ſit/ſed quia diuidi ac frangi nequeat. Athomos au-
tem eſſe dicunt quia uacuum atq; unitas elementa ſunt. Empedocles uero agrigẽtinus
quattuor elementa ignem uidelicet aerem aquam & terrã principia ponit. Duas etiam
uirtutes amicitiam atq; litem/& amicitiam quidem cõiungere/litem uero diſtinguere.
Hæc fuit primorum philoſophorum diſcrepantia: Iſte ſunt de principiis illorũ inanes
opiniones. Non.n.deum creatorem nec deos oĩno aut incorporeas & irrationales ſub
ſtãtias nec illud quod ſupra ſenſum ſit in principiorũ numero accæperũt. Primus autẽ
græcorum oĩum Anaxagora fertur intellectum rerum oĩum cauſam aſſeruiſſe qui phi
loſophandi amore agros ſuos dr̃ icultos reliquiſſe: Is primus efficientem cauſam rõna
lem arbitratus eſt/confuſa.n.oĩa ſimul fuerunt/ſed itellectus a confuſione in ordinem
ea redegit/admiratione uero dignum eſt q̃ ita dicentem paꝝ defuit qn athenienſes lapi
dibus obruerent/quia uidelicet non ſolem ſed ſolis creatorem uenerabat̃: Is & ſi rebus
oĩbus itellectum propoſuit non tamẽ cõſequẽter ubiq; ſeruauit. Vnde Socrates apud
platonẽ de aĩa uehementer eum icuſat. Cum legiſſem inqt Anaxagoram dicentẽ oĩum
cauſam eſſe itellectum magna lætitia pfuſus putaui magiſtrũ iam me Anaxagoram iue
niſſe q mihi diceret oĩa optĩe ab itellectu eẽ diſpoſita/& a quo diſcer̃ poſſem utrum ter
ra rotunda an triangularis ſit. Cauſam.n.afferre ipm̃ arbitratus ſum. Quare altero alte-
rum melius/& qa optimũ eſt talem terram eſſe/& ſi in medio ipſam diceret ilico expo-
neret quia optimum eſt in medio ſitã eẽ/ac eodẽ modo de ſole luna & de uelocitate ipo
rum/& de aliis ſingulis quod optimũ ſit alia pati alia facere quæ patiuntur & faciũt/ nõ
eni alia cauſa q̃ optima reddi poteſt ſi a rõne atq; ab itellectu diſpoſita ſunt/magno igi-
tur gaudio ſæpe libros eius perlegi/& ꝓgreſſus aerem aquam ignem cæteraq; hmõi af
ferre Anaxagoram uidens/eiſq; cauſas rerum attribuere/nec itellectu ac rationi aliquid

attribuere magna de ſpe decidi Simillimum.n.mihi facere uidebatur/ac ſi quis diceret
oia intellectu atq; ratione a Socrate fieri: Deinde cũ reddere cauſam uellet quare hic ſe-
deam reſponderet quia corpus meũ oſſibus atq; neruis cõſtat/cum oſſa articulos con-
iunctioneſq; habeant neruis colligatas/& nerui trahi atq; retrahi ſoleant flecti hoc mo
do corpus facile poſſe quia de cauſa fit ut ſedeam/nõ.n.uera cauſa redditur/ſed quia ui
delicet eũ athenienſes mortis crimine cõdẽnarint/& mihi iuſtus uiſum eſt ſententiam
hanc ſubire: Iccirco expectãs hic ſedeo.Nam per canẽ niſi hoc eſſet ſi fugere mihi meli
us uiſum eſſet/hæc oſſa & iſti nerui megaræ & in boetia eſſent Si qs uero cõtendat nõ
poſſe me quæ mihi optima uidentur abſq; neruis & oſſibus cæteriſq; huius efficere/ue
re quidẽ dicit.Per hæc enim facio/ratio autẽ eorum quæ intellectu fiũt nõ hæc ſed me-
lioris aut certe optimi eſt.Et poſt pauca ita & terrã alius reuolutiõe cælorũ in medium
depelli alius propter latitudinẽ ſuam ab aere ſuſtineri/quod autẽ melius ſit in medio ſi-
tam eſſe ne quærunt quidẽ.Eſt aũt quod oia ligat & bonũ ipſum quod neſcio quomo
do omnes negligũt.Hæc Socrates.Anaxagoræ autẽ ſucceſſit Arceſilaus quem Socra
tes audiuit/præterea & Xenophanes & Pythagoras/qui Anaxagoræ temporibus flo-
ruerunt de æternitate dei & de animæ immortalitate philoſophati ſunt.

¶Opiniones philoſophorum de diis. Cap.VI.

Vnc uideamus quales opiniones de diis philoſophi habuerunt: Plutarchus
n ſic in libro prædicto ſcribit.Nõnulli philoſophoꝝ inquit ueluti Diagoras Mi-
leſius & Theodorus cyrenaicꝯ & Euemerus egiata & Calimachus nullo mo
do deos aſſerebant.Euripides ẽt tragicus q̃uis Ariopagitarũ formidine nõ oino ſe ape-
ruerit.Siſyphum tñ induxit quaſi huius opiniõis protectorẽ/& quibuſcumq; potuit ra
tionibus ſententiã eius tutatus eſt/& Anaxagorã q una ſtetiſſe corpora confuſe primo
affirmauit.Deinde a deo in ordinem diſtincta/& Platonẽ qui nõ ſtetiſſe/ſed inordina-
te mota fuiſſe primo dixit/deinde a deo in ordinẽ redacta repræhẽdit quia dixerũt deo
de his inferioribus curã eſſe.Beatum.n.illud animal atq; icorruptibile inquit omni bo-
no repletũ & omnis mali expers ab beatitudinẽ ſuã conuerſum res humanas non aiad
uertit.Miſerũ.n.eſſet ſi fabri aut operarii more ad huiuſmodi fabricã ſe cõuerteret.Præ
terea deus quẽ dicunt ante ordinationẽ totius aut dormiebat inquit/ aut uigilabat /aut
ſi neutrũ uerũ eſt/nec erat oino; Si ergo dormiebat a ſeculo mortuũ fuiſſe neceſſe eſt:
Sempiternus.n.ſomnus mors eſt: Deus ãt nec ſomnii nec mortis particeps eſt: Sin ue
ro uigilabat aut perfectã beatitudinẽ habuit aut mancã atq; impfectã: Si pfectam nul-
lius rei indigebat/quare nec ad nouã rerũ productionẽ deſcẽdiſſe ipſum ueriſimile ſit:
Sin aũt manca beatitudo affuerat quõ uere dici deus põt/cui quicq̃ abfuiſſe concedit̃.
Ad hæc qũo ſi diuinitꝯ humana gubernant̃/& bõi uexant̃: & mali feliciter uiuũt Tha
les mundũ deum eẽ aſſerit.Democritꝯ mundi aiam ait deum eẽ/& cum pilæ igneæ for
mam poſſidere.Pythagoras de principiis unitatem deum & bonum/unitatẽq; eſſe uni
us naturam intellectum uidelicet ipſum/dualitatem uero dæmonem eſſe ac malum/ in
qua materialis eſt multitudo.Socrates & Plato unicum uniforme quod uere ens atque
bonum eſt/hæc autẽ uocabula ad itellectum omnia ſpectare.Deus igitur itellectus eſt
& ſpecies ſeparabilis.i.procul ab omni materia & nulli paſſibili coniũcta Ariſtoteles ſu
premum deum ſeparabilem ſpeciem uniuerſi ſphæræ inſidentem.Sphæram autẽ cor-
pus æthereum quod ipſe qntum appellat. Quod cum per multas ſphæras diuidatur
natura coniunctas & rõne ſeparatas.unamquãq; ſphærarum compoſitã ex aĩa & cor-
pore aial eſſe arbitratur/& corpus qdem ut diximus cum æthereum ſit circulariter mo
ueri/aiam uero q̃uis per ſe ſit immobilis ipſam tñ motus cauſam eſſe.Stoici deum arti-

ficioſum ignem atq; intellectualē eſſe aſſerūt uia rōneq; ad generationē mūdi pgredientē/q mūdus oēs ſpmaticas rōnes qbus ſingula ſecūdū fata gignunť in ſe continet.Deū aūt ſpiritum eē p uniuerſum mundū penetrantē diuerſis noibus appellatū ſecundū rex̄ p quas tranſit diuerſitatē.Mundū ēt deū eē & ſtellas & terrā.Supremū aūt oſum intellectum eſſe in æthere.Epicurus deos hoium formā habere q̄uis non ſenſu ppter tenuitatē naturæ/ſed rōne pcipianť.Quattuor deīde īcorruptibiles pōit naturas athomos/uacuū/īfinitum/ſimilitudines/quas qdē naturas ſimiliū partium & elementa īpe uocat. Hinc manifeſte uidemus nullam græcos ante Pythagoram atq; Anaxagoram dei habuiſſe cognitionem/quare antiquiſſimis temporibus ut phœnices & ægyptii q ut oſtēdimus non incorporeas quaſdam uirtutes/ſed mortales uiros ut deos colebāt. Sic græci quoq; diuinos honores hominibus conferebant.

Aduerſus eos qui ſenſum tollunt inutilē eē dicētes ad cognitionē. Cap.VII.

u Erum quoniam alii philoſophoꝝ ſenſibus cuncta cognoſci arbitrabanť alii cōtra rōni ſolūmodo credēdū & ſenſum oīno abiiciēdū dicebant.Nō eſt iutile qd aduerſus iſtos Ariſtoteles in octauo de philoſophia conſcripſit pſtringere.Multi inqt rōnem ſolūmodo ſequentes ſenſum ac phanſiā oīno abiiciebant/ut Xenophanes colophonius/& Parmēides eleata/& Zeno: & Mileſius de antiqorib9: De iunioribus aūt Stilpo & megarici q dicebant unum eſſe quod eſt/& quod diuerſum eē uideť/diuerſum non eē nec gigni quicq̄/nec corrūpi/nec moueri peīt9/aduerſus quos q̄uis in philoſophia multa dicanť/tamen etiam nunc pauca dicamus.Diuina igitur res in nobis rō eſt/īdigenus tamen ſenſu quēadmodū & corpore.Nā & ſenſus naturæ de ſenſibilibus iudicat.Qui.n.ſentit aliqd patitur/& q ſentit quod patitur eā paſſionem pfecto cognoſcit.Senſus igitur cognitio quædā eſt.Præterea ſi ſentiř pati quoddā eſt: & oē quod patitur ab aliquo p ttiť.Oīno diuerſum aliqdque quod facit eſt ab eo quod patiť ut color/& ſon9a ſenſu.Deīde īpm ens unū mouerat/ſed nec īmobile.Senſus.n.motus qdā ē/qūo āt ſi nihil ad cognitionē cōferūt nullus ē q̄ nollet ſecūdū naturā ſibi ſenſus eē depoſitos? Oēs.n.ītegritatē ſenſuū organorūq; ſuauitatē deſiderāt q meli9 ita de ſenſibilib9 iudicāt.Quare natura duce tant9 nobis amor ineſt/ut nullus nō iſanus unū ſenſum p oibus bonis quæ uocanť extrēa uellet cōmutare.Cur aūt ſi nihil ſenſibus egeant nō erūt oculos nec auditū deſtruūt/ut opæ oñdant ueram eſſe doctrinā ſuā:Nunc uero uerbis qdā eos uitupant/re autē maxie oium utunť.Meliſſus.n.cū ſenſibilia nihil eē uelit oñdere p ſenſibilia hoc īpm efficere conať.Si.n.terra eſt inqt & aer/& ignis/& ferrū/& auꝝ & aliud uiuēs/aliud mortuū/aliud nigrū/aliud albū/cæteraq; oīa quæ eſſe hoīes credūt ſi ēt nos recte uidem9/audimus atq; ſentim9/ens quoq; tale qd eēt pfecto quale uobis prio uiſum ē/neq; trāſmoueret nec aliud ex alio fieret/ſed ſibi ipſi ſimile pmaneret.Nūc uero cū dicam9 recte ſentire uideť nobis quod calidū ē īfrigidū/& frigidū in calidū/ſimiliter & molle in duꝝ/atq; ecōtra pmutari.Merito igiť poſſet qſpiā pcūctari.Nōne igiť calidū in frigidū trāſmutari cæteraq; hui9 ſenſu cognouiſti? Sed rōnes opioneſq; iſtoꝝ iā ita exploſæ ſūt ut nec dictæ qdē eē uideanť.Recte igiť pcul dubitatiōe illi philoſophanť q & ſenſum & rōnē & cognitionē reꝝ ſuſcipiūt. Hic Ariſtoteles Xenophanē & eius ſimiles uexauit.Xenophanē aūt Protagoras & Neſſas audiuerūt/ Neſſam Metrodorus: Metrodoꝝ Diogenes: Diogenem Anaxarchus: Anaxarchū Pyrro a quo ſceptici philoſophi appellati ſunt/qui nec ſenſu/nec ratione quicq̄ poſſe comprahendi docentes magno riſu omnium exploſi ſunt.

Euſebii Pamphili de euangelica præparatione Liber xiiii.& ultimus finitur.

¶ Clariſſimo iuriſconſulto Alberto Vonico Taruiſano Hieronymus Bononius.

m Agna Alberte clariſſime ac rerũ dignarum ſtudioſiſſime priſcos hoies cauſaꝝ
ſolertiſſimos indagatores obductos teterrimæ calligine cecitatis in ueritate di
uini numinis ueſtiganda laboraſſe diu uideo/quibuſdã nephandiſſimæ impie
tatis aſſertoribus deos oino ꝑtinaciter eſſe negãtibus/ut Diagoras & Protagoras: Nõ
nullis eſſent nec incõſtanter dubitantibus ut Pythagoras Samius aliquibus/deos qui
dem eſſe fatentibus/res tñ humanas & terrena negoria nõ reſpicere/ut Epicurus: Aliis
& eſſe qdẽ & mortaliũ curã gerere exiſtimãtibꝰ ſicuti diuinꝰ Plato. Tãtus ãt inter hos
ipſos error in quæſtione ueri/tanta cærimoniarũ/rituũ/myſteriorũ uarietas fuit ut nul
la hoium oino ætas fuerit quæ i diuinarũ reꝝ ſnia nõ multũ inter ſe ipſa diſſederit: Egy
ptiis Oſirim: Iſim: atq; aialia quædã abiectiſſima adorantibus. Athenienſibus Cererem
magno ſtudio præcipue colentibus: Romanis Martem Veſtam Quirinũ ac quoſdã
priuatos deos uenerãtibꝰ: Atq; hæc qdẽ multiplex cõfuſio ꝑ multũ tpiſ i toto ferme ter
rarũ orbe pſeuerauit uſq; ad Saluatoris aduentũ: Tum uero cæcitati mortaliũ in lumẽ
ſaluberrimæ pietatis ab illa pernicioſiſſimæ impietatis nocte traductoꝝ lux oboriri cœ
pit/tum errantibus ſemita ueritatis oſtẽdi. Diffuſi deinde uariis mũdi regionibus Apo
ſtolici præcones euãgelica prædicatione oẽs gentes omnes nationes illuſtrarunt/ut eo
rum uere fuerit uaticinatus propheta in oẽm terram ſonum exiiſſe/& uerba in fines or
bis terræ. Viri tum doctiſſimi uereq; philoſophi dei optimi maximi q ſola ſapientia eſt
amatores tanq̃ ſidera coruſcantia paſſim emicuere. Hinc apud Latinos lacteo eloquẽ
tiæ fonte Manans Lactantius Cœlius/trium linguarũ optimus interpres uitæq; ſancti
monia probatiſſimus Hieronymus/hinc ſacer Aurelius Auguſtinus: Immortalis Am
broſius/uigilantiſſimus Gregorius elegantiſſimis religionẽ noſtrã eloquiis illuſtrarũt/
gentilitatis dæmonum inſidioſoꝝ aſtu diutius eluſæ ſplendidiſſimo lumine ueritatis te
nebras retexerũt/& male de ueritate ipſa ſentiẽtes fræno ſcueræ caſtigationis cõpeſcue
runt: Apud græcos uero Athanaſius: Baſilius: Gregorius Nazanzenus: Ioannes chry
ſoſthomus: Euſebius Pamphili aliiq; per multi indefeſſi Chriſtianoꝝ dogmatũ aſſerto
res ſummopere claruerũt: Hiq; diu limitibus græcie cõtendi dum per quietẽ licuit Iter
ſuos hoc eſt græcos hoies Italiæ ignoti latuere. Scæuientibus demum tota græcia diu
tinis atrociſſimorũ hoſtium bellis/occupato infelicis prouinciæ diſciplinarũ matris im
perio. Direptis miſere ciuitatibus/tota nobilitate atq; uirtute Attica in Italiam cõmigrã
te/clariſſimi quiq; auctores cũ gentiles tũ chriſtiani ad tutã hoſpitalitatẽ diuertẽtes ſtu
dio doctiſſimorũ interpretũ linguam Romanã didicerũt. Verũ cũ a plurimis i hiſtoria
rum/poematũ ue traductiõe fuerit hactenus feliciter elaboratũ nõ minus grate utiliter
q; ab iis qui res chriſtianas eligere maluerunt effectũ eſt. Non.n. Omnibonus Leoni
ceus uir ſingulari doctrina præditus minus laudis conſecutus eſt in Athanaſio tradu
cendo quã alius quiſpiã in quouis gentili opere aut ipſemet in toto cõmentariorũ infi
nitorũ contextu Neq; Georgius Trapezuntius uir diuinus ex ꝑparatione euangelica
Euſebii in Latinum uerſa minus gloriæ reportauit quã Rhetoricæ artis laborioſiſſimo
opere edito. Cuius quidẽ clariſſimi operis dedicati Nicolao Quinto pontifici maximo
litterarũ toto orbe fugientiũ parenti/quo ad ſuperos unde nobis dimiſſus fuerat item
peſtiue redeũte omnis doctrinæ ſpes erepta eſt/cum copiã facere oibus quæreremus
nec ſat facile inueniri poſſet exemplar/tu Albertæ liberaliſſime ex bibliotheca tua quã
precioſiſſimis libris diſplinarũ omniũ liberalium refertam in ornatiſſima domo in mo
dum atrii extructa ſtudioſiſſime ſumptuoſiſſimeq; cõparaſti/nobis promptiſſime ſub
ueniſti. Vnde cum te iuuante / immo cauſam primariam præſtante germen utiliſſimi

libri in angulis quibuſdam abditis deliteſcentis fuerit abunde propagatum debebimus non tantum nos officioſiſſimæ tuæ probitati. Sed quicunq; optatiſſimi muneris prius cupidi prope languebant immortales gratias habebunt: Cũq; in eo diuerſorũ male ſentientium opiniones inſolubilibus argumentis confutatas/& fidem orthodoxam fundatiſſimis rationibus ſtabilitam & confirmatam lectitabunt non poterunt non tuæ munificentiæ meminiſſe nomen tuum æternæ perennitatis monumento conſecrantes.

FINIS.

¶Eiuſdem Hieronymi carmen.

Euſebius graio tantum ſermone loquebar
 Nec poteram latiis utilis eſſe uiris.
Cura Trapezunti non eſt perpeſſa georgi
 Ignotum tanti muneris eſſe bonum.
Interpres latias ſolers aduexit in oras
 Et docuit lingua liberiore loqui.
Errores igitur quiſquis cognoſcere priſcos
 Inſtructus uera religione cupis
Me lege diuinas Romana uoce docentem
 Hiſtorias/grates ſoluere utriq; memor.

¶Euſebii Pamphilii de euãgelica præparatione opus a doctiſſimo utriuſq; linguæ iterprete Georgio Trapezuntio e græco in latinum Impreſſum Venetiis per Bernardinum Vercellenſem: Anno Salutis. M.CCCCCI. Die primo Kalendis Septembris.

¶Regiſtrum huius operis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

a b c d e f g h i k l m n o p q

¶Omnes ſunt terni: præter a & q qui ſunt quaterni.

¶Cum gratia & priuilegio.